M. TULLI CICERONIS

EPISTULAE AD FAMILIARES

LIBRI I–XVI

EDIDIT

D. R. SHACKLETON BAILEY

STVTGARDIAE IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI MCMLXXXVIII

Gedruckt mit Unterstützung der Förderungs-
und Beihilfefonds Wissenschaft der VG WORT GmbH,
Goethestraße 49, 8000 München 2

CIP-Titelaufnahme der Deutschen Bibliothek

Cicero, Marcus Tullius:
[Epistulae ad familares]
M. Tulli Ciceronis Epistulae ad familiares : Libri I–XVI /
ed. D. R. Shackleton Bailey.
Stutgardiae : Teubner, 1988
(Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana)
Einheitssacht.: Epistulae ad familiares
ISBN 3-519-01210-3

NE: Bailey, David R. Shackleton [Hrsg.]; Cicero, Marcus Tullius:
[Sammlung]

Printed in Germany

Gesamtherstellung: Passavia Druckerei GmbH Passau

PRAEFATIO

De epistularum 'ad familiares' traditione κατὰ μίτον in prohoemio editionis meae Cantabrigiensis (1977) disserui. Nunc igitur κεφαλαιωδῶς.

Inter codices M = Mediceus 49.9 saeculi noni vel decimi principem locum obtinet. Correctiones, quibus abundat, aliae scribae ipsi (M^1) aliae posterioribus (M^2) assignari possunt, saepius autem siglo M^c in dubio relinquuntur, nisi quod eae quae in apographo anno 1392 scripto (Mediceo 49.7 = P) non apparent siglo M^3 notamus.

In prioribus octo libris duo etiam saeculi duodecimi, exiguae illi quidem auctoritatis, adhibentur:

G = Harleianus 2773. Hic in 8, 9, 3 desinit, lacunam unam habet latiorem ex 1, 9, 20 *non solum praesenti* usque ad 2, 1, 2 *consecutus* porrectam.

R = Parisinus 17812. Deficit hic quoque in 8, 8, 6.

Hi duo artius inter se coniuncti, quamvis utrique errores proprii non desint, de fonte Medicei simillimo provenire manifestum est. Stemma autem hoc modo exhiberi solet:

(Ω)

M (X)

P G R

GR interpolationibus scatere, veritatis cum Mediceo non partitae vestigia uno tantum et altero loco servavisse satis liquet.[1] Quam ob rem, quamquam Medicei errores plurimos amoverunt, pondus eorum testimoniis a prudentibus abnegatur. Equidem, id quod priore in editione feci, nisi qua Medicei auctoritas labat, eorum rationem fere non habui.

Exiguae porro horum librorum partes in trium codicum iam deperditorum fragmentis conservantur:

(a) S = fragm. Feierianum a 2, 1, 1 *mihi quidem* usque ad 2, 4, 2 *adamans* et a 2, 17, 4 *praefectis* usque ad 2, 19, 1 *castris*.

(b) I = folium Hamburgense a 5, 10*a*, 1 *bello cepi* usque ad 5, 12, 2 *admonerem*. haec quoque ambo saeculi duodecimi esse possunt.

(c) T = fragm. Taurinense a 6, 9, 1 *hunc* usque ad 6, 10, 6 *polliceri*: palimpsesti folium sexto saeculo attributum, ex editione quadam antiqua nec bona superstes, hic illic tamen Mediceo anteponendum.

Quod si in octo prioribus libris Medicei auctoritate prope sola nitendum est, in sequentibus aliter se res habet; alia enim familia (χ) in consilium vocanda est. Mendelssohn igitur in editione anno 1893 prolata praeter Mediceum hos tres constanter citavit:

H = Harleianus 2682 saeculi undecimi.

F = Erfurtensis olim, nunc Berolinensis 252 saeculi duodecimi vel tertii decimi.

D = Palatinus 598 saeculi quinti decimi.

1 Ed. Cantab. I, pp. 4–6.

Huc accedit V = Parisinus 14761 saeculi quarti decimi, quam primus L.-A. Constans editione sua Budaeana (anno 1950) in lucem produxit et stemma ita ordinavit:

Ω

M (X)

P V H F D

Codicem F, codicis H paene gemellum, olim ex collegio dimisi, nunc Wattium secutus totum abieci. Reliquorum consensui, quamvis singuli errorum interpolationumque pleni sint, auctoritatem Mediceo prope parem vindicavi. Sed Parisinus, quod persaepe a Mediceo contra cognatos duos facit, contaminationis in suspicionem cecidit, quam quidem ut omnino respuere non ausim ita argumentis demonstratam esse non video. Ceterum de re nondum inter viros doctos constituta non est quod iterum hoc loco disputem. Palatinum autem aliquatenus Mediceo contaminatum esse vix est quod dubitemus.

Fragmentum Heilbronnense = L fortasse saeculi duodecimi 12, 19, 1 *tributum* usque ad 12, 23, 1 *posterius* continet.

Prioris editionis textum locis fere sexaginta plerumque editione Wattiana admonitus mutavi, nec non in apparatu critico recensendo imprimisque in coniecturis veris auctoribus assignandis, qua in re vir ille doctissimus egregiam operam navavit, ex eadem fructum luculentum cepi. Mutavi autem haec:

Editio Cantabrigiensis	*Haec editio*
1, 7, 10 tu	tu ut (*C. Stephanus*)
1, 9, 17 sententia sua (*ego*)	sententiis (*Goodyear*)
2, 13, 3 prima	primum (*Manutius*)
2, 14 novi ad nos	ad nos novi
2, 16, 4 fidissime	fidelissime (ς)
2, 17, 2 nullam	nullas (*Ursinus*)
3, 5, 1 restitueres	statueres (*Gulielmius*)
3, 7, 4 a te (*Mendelssohn*)	ante
3, 8, 5 inducerentur	inducerent (*Watt*)
3, 13, 2 qua	quo (*ego*)
ibid. intelleges	⟨iam⟩ intelleges (*Watt*)
4, 2, 3 quantum	⟨quod⟩ quantum (*ego*)
4, 3, 4 viderem	viderim (*Manutius*)
4, 5, 4 modo	modo ⟨autem⟩ (*ego*)
4, 12, 2, sperare	sperari (*Baiter*)
5, 9, 1 e. e.	e.⟨q.⟩ e. (*ego*)
5, 10*b* hoc	horum (*Goodyear*)
5, 12, 7 ille perhibendus	†ille perhibendus †
5, 14, 2 sicut ⟨ante quam⟩ (*ego*)	† sicut †
5, 14, 3 ⟨atque⟩ (*Baiter*)	⟨et⟩ (ς)
5, 20, 3 iis (*Wesenberg*)	his
6, 3, 2 item	autem (*Rutilius*)
6, 5, 3 quare ad eam spem quam ⟨de omnibus accedit ea quam⟩	quo adde eam spem quam (*Beaujeu*)
6, 6, 3 mira Tuscae (*Baiter*)	Etruscae (ς)
6, 7, 2 optaret	optarit (ς)
6, 9, 2 pluribus	plurimis (*Watt*)
7, 23, 4 Cassio ... Cassium	Crasso ... Crassum (*Manutius*)
8, 4, 4 interrogatus	interrogatum (*Kierdorf*)

Editio Cantabrigiensis	*Haec editio*
8, 7, 2 ⟨quae⟩ nondum rettuleram (*ego*)	⟨vir se⟩ (*Watt*) nondum rettulerat
8, 8, 5 Quir. (*Constans*)	Qui. (*Mendelssohn*)
ibid. An.	Ani. (*Kubitschek*)
ibid. c. (*Mommsen*)	u. i. ⟨c.⟩ (*ego, auctore Constans*)
8, 8, 6 Quir. (*Lambinus*)	Qui. (*Mendelssohn*)
9, 2, 5 navare (ς)	gnavare (*Mendelssohn*)
9, 6, 2 quid	⟨ne⟩ quid (*Gulielmius*)
ibid. equidem (*Lambinus*) iam nescio	quidem iam scio
9, 9, 2 ⟨nos timere⟩ (*ego*)	⟨tu illi prodesse⟩ (*coni. Watt*)
9, 15, 2 † latio †	Latio
ibid. nationibus * * * ut ego	nationibus ut
9, 16, 10 † sannonum †	salinorum (*ego*)
10, 21, 4 omnibus	† omnibus †
10, 32, 1 Calpem	Calpen (ς)
11, 13*a*, 2 [et] ab (ς)	et ab
11, 22, 2 [vel probabilem] (*ego*)	† vel probabilem †
12, 7, 1 quantum forum	quanta meorum laterum (*Watt*)
12, 14, 3 pati	perpetua (*Watt*)
12, 15, 1 praecipue	praecipuis (*Rubenius*)
12, 22, 1 nunc (*ego*)	non
13, 17, 1 venit	veni
13, 29, 5 petissem (ς)	petivissem (*Manutius*)
munitus	*Ibid.* 7 inimicus (*Manutius*)
13, 64 S. D. P. SILIO PRO PR.	THERMO PRO PR. S. (*ego*)
13, 65 S. D. P. SILIO PRO PR.	THERMO PRO PR. S. (*Cotton*)

Editio Cantabrigiensis	*Haec editio*
16, 14, 1 timoribus (ς) ac miseriis	timoris ac miseriae
16, 21, 8 mihi enim	enim mihi
ibid. Anterum	Antherum
16, 22, 1 Tertia	Terentia (*Böhm*)

Scribebam Cantabrigiae Massachusettensium mense Novembri MCMLXXXVI

D. R. SHACKLETON BAILEY

EDITIONES PRAECIPUAE

Sweynheim et Pannartz. Romae, 1467 (editio princeps)
Jenson (N.). Venetiis 1471, 1475
Ascensius (I.B.). Parisiis 1511, 1522, 1527, 1536
Aldus. Venetiis 1512, 1522
Cratander (A.). Basileae 1528
Manutius (P.). Venetiis 1533, 1540, 1564
Victorius (P.). Venetiis 1536
Camerarius (I.). Basileae 1540
Calderius (C.). Parisiis 1545
Stephanus (C.). Parisiis 1554
Lambinus (D.). Parisiis 1565, 1572
Plantin(iana). Antverpiae 1567
Gruter (I.). Hamburgi 1618
Graevius (I.G.). Amstelodami 1676–77
Bengel (I.A.). Studgardiae 1719
Ernesti (I.A.). Halae 1774
Schütz (C.A.). Halae 1809–11; Lipsiae 1816
Orelli (I.C.). Turici 1829
Orelli (I.C.) – Baiter (I.G.) – Halm (C.). Turici 1845
Klotz (R.). Lipsiae 1853, 1869
Baiter (I.G.) – Kayser (C.L.). Lipsiae 1866
Wesenberg (A.S.). Lipsiae 1872
Mendelssohn (L.). Lipsiae 1893
Mueller (C.F.W.). Lipsiae 1896
Tyrrell (R.Y.) – Purser (L.C.). Dublinii 1904–33
Purser (L.C.). Oxonii 1901
Constans (L.-A.) et Bayet (J.) et Beaujeu (J.). Parisiis 1950–83 (nondum finita)
Sjögren (H.). Lipsiae 1925
Moricca (U.). Augustae Taurinorum 1950
Bailey (D.R. Shackleton). Cantabrigiae 1977
Watt (W.S.). Oxonii 1982
Cavarzere (A.). Liber VIII. Brixiae 1983

SIGLA

Per libros 1–8

M = Mediceus 49.9 (saec. IX).
P = Mediceus 49.7 (superioris apographon an. 1392 scriptum).
G = Harleianus 2773 (saec. XII).
R = Parisinus 17812 (saec. XII).
Ω = consensus codicum MGR.
S = fragmentum Freierianum (saec. fort. XII).
I = fragmentum Hamburgense (saec. fort. XII).
T = fragmentum palimpsesti Taurinensis (saec. VI).
ς = lectiones sive ex codicibus deterioribus hic illic citatae sive ex veteribus editionibus sive originis incertae.

Per libros 9–16

M et P *vide supra*
V = Parisinus 14761 (saec. XV).
D = Palatinus 598 (saec. XI).
H = Harleianus 2682 (saec. XI).
χ = consensus codicum VDH.
Ω = consensus codicum Mχ.
L = fragmentum Heilbronnense (saec. fort. XII).
ς *vide supra*

numeri codicum siglis applicati vel primae vel recentioris manus correctiones designant. ceterum M^3 = correctiones quibus caret P. Littera c siglo addita incertae manus correctiones notantur.

EPISTULAE AD FAMILIARES

LIBER PRIMUS

1, 1

Scr. Romae Id. Ian. an. 56

M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.

1 Ego omni officio ac potius pietate erga te ceteris satis facio omnibus, mihi ipse numquam satis facio. tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum ut, quoniam tu nisi perfecta re de me non conquiesti, ego quia non idem in tua causa efficio vitam mihi esse acerbam putem. in causa haec 5 sunt: Hammonius, regis legatus, aperte pecunia nos oppugnat. res agitur per eosdem creditores per quos, cum tu aderas, agebatur. regis causa si qui sunt qui velint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompeium deferri volunt. senatus religionis calumniam non religione sed malevolentia et illius 10
2 regiae largitionis invidia comprobat. Pompeium et hortari et orare et iam liberius accusare et monere ut magnam infamiam fugiat non desistimus. sed plane nec precibus nostris nec admonitionibus relinquit locum. nam cum in sermone cottidiano tum in senatu palam sic egit causam tuam ut 5 neque eloquentia maiore quisquam nec gravitate nec studio nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum et amoris erga te sui. Marcellinum tibi esse iratum sc⟨rib⟩is; is hac regia causa excepta ceteris

Ep. 1, 1] 1, 2 ipse MR : ipsi G 3 quoniam ς : qui MR : quod G : quia *Victorius* 2, 9 tibi] regi *Rutilius* : tibicini *ignotus quidam ap. Orelli* scribis *Hartman* : scis Ω (*de* M *vide comm. meum*)

in rebus se acerrimum tui defensorem fore ostendit. quod 10
dat, accipimus; quod instituit referre de religione et saepe
iam rettulit, ab eo deduci non potest.

3 Res ante Idus acta sic est (nam haec Idibus mane scripsi):
Hortensi et mea et Luculli sententia cedit religioni de exercitu; teneri enim res aliter non potest. sed ex illo senatus
consulto quod te referente factum est tibi decernit ut regem
reducas, quod commodo rei ⟨publicae⟩ facere possis, ut 5
exercitum religio tollat, te auctorem senatus retineat. Crassus tris legatos decernit nec excludit Pompeium; censet enim
etiam ex iis qui cum imperio sint. Bibulus tris legatos ex iis
qui privati sint. huic adsentiuntur reliqui consulares praeter
Servilium, qui omnino reduci negat oportere, et Volcacium, 10
qui Lupo referente Pompeio decernit, et Afranium, qui adsentitur Volcacio. quae res auget suspicionem Pompei voluntatis; nam ⟨anim⟩advertebatur Pompei familiaris adsentiri Volcacio. laboratur vehementer; inclinata res est. Libonis et Hypsaei non obscura concursatio et contentio om- 15
niumque Pompei familiarium studium in eam opinionem
rem adduxerunt ut Pompeius cupere videatur; cui qui nolunt, idem tibi, quod eum ornasti, non sunt amici.

4 Nos in causa auctoritatem eo minorem habemus quod tibi
debemus, gratiam autem nostram exstinguit hominum suspicio, quod Pompeio se gratificari putant. ut in rebus multo
ante quam profectus es ab ipso rege et ab intimis ac domesticis Pompei clam exulceratis, deinde palam a consularibus 5
exagitatis et in summam invidiam adductis, ita versamur.

3, 5 reducas ς : ded- Ω commodo rei p. *Cratander* : -do rem M : -de rem G : -dius R 8 iis ς : his Ω, *errore solito nec semper mihi notando* 9 sint *Ernesti* : sunt Ω 10 volcacium M^{2}G : volga- M : volcatium R (*codicum in hoc nomine varietatem posthac non curabo*) 13 animadv- *Lambinus* : adv- Ω adsentiri *Cratander* : -re Ω 16 studia *Anz* 4, 1 causa M^{c}GR : -am M quod M : quo GR : quo plus *Streicher*

nostram fidem omnes, amorem tu absens, praesentes tui cognoscent. si esset in iis fides in quibus summa esse debebat, non laboraremus.

1,2

Scr. Romae XVI *Kal. Febr. an. 56*

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 Id. Ian. in senatu nihil est confectum propterea quod dies magna ex parte consumptus est altercatione Lentuli consulis et Canini tribuni pl. eo die nos quoque multa verba fecimus maximeque visi sumus senatum commemoratione tuae voluntatis erga illum ordinem permovere. itaque postridie placuit ut breviter sententias diceremus. videbatur enim reconciliata nobis voluntas esse senatus, quod cum dicendo tum singulis appellandis rogandisque perspexeram. itaque cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati regem reducerent, secunda Hortensi, ut tu sine exercitu reduceres, tertia Volcaci, ut Pompeius reduceret, postulatum est ut Bibuli sententia divideretur. quatenus de religione dicebat, cui quidem rei iam obsisti non poterat, Bibulo adsensum est; de

7 tu absens (tui a- tu *olim*) *scripsi* (*vide Philol. 121 (1977), 241–43*) : tuiabsens M : tui absentis M³GR 7 praesentes tui M : -ntisve GR 9 laboraremus M²GR : -oremus M

Ep. 1, 2] *epp.* 1,2–1,8 *inscriptiones, quae in* Ω *vel MR desunt, in archetypo defuisse procul dubio est* **1,** 3 tribuni plebi (tr. pl.)] tirannii publio lentulo M, *et similia* GR (*talia posthac minus curabo*) 5 permovere *Lambinus* : rem- Ω : comm- ς 6 sententiam C. *Stephanus* 7 ⟨in⟩ dicendo *Scheller* 10 secunda M²GR : -dum M 12 sentia M (*sc. ex* sentia, *quem errorem posthac non notabo*) 12–13 cui quidem *Lambinus* : cuique Ω

2 tribus legatis frequentes ierunt in alia omnia. proxima erat Hortensi sententia, cum Lupus tribunus pl., quod ipse de Pompeio rettulisset, intendere coepit ante se oportere discessionem facere quam consules. eius orationi vehementer ab omnibus reclamatum est; erat enim et iniqua et nova. consu- 5 les neque concedebant neque valde repugnabant; diem consumi volebant, id quod est factum. perspiciebant enim in Hortensi sententiam multis partibus pluris ituros, quamquam aperte ut Volcacio adsentirentur multi rogabantur, atque id ipsum consulibus invitis; nam ii Bibuli sententiam 10
3 valere cupierant. hac controversia usque ad noctem ducta senatus dimissus est.

Ego eo die casu apud Pompeium cenavi nactusque tempus hoc magis idoneum quam umquam antea, quod post tuum discessum is dies honestissimus nobis fuerat in senatu, ita 5 sum cum illo locutus ut mihi viderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. quem ego ipsum cum audio, prorsus eum libero omni suspicione cupiditatis; cum autem eius familiaris omnium ordinum video, perspicio, id quod iam omnibus est aper- 10 tum, totam rem istam iam pridem a certis hominibus non invito rege ipso consiliariisque eius esse corruptam.

4 Haec scripsi a. d. XVI Kal. Febr. ante lucem. eo die senatus erat futurus. nos in senatu, quem ad modum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia et iniquitate, retinebimus. quod ad popularem rationem attinet, hoc videmur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo 5

14 frequentes ierunt ς : -ter sierunt M : -ter quesierunt GR 2, 7 id quod est ς : id est q- M : idemque est G : idque est R 9 ut, *nisi fallor,* M (*sed exp.* : vi *legerat Mendelssohn*), *Sternkopf* : *om.* GR 11 cupierant *Wesenberg* : -erunt MR : -ebant G 3, 1 hac ς : h(a)ec Ω 2 est *Wesenberg* : et Ω 3 eo die M^2GR : odie M nactusque M^2GR : ac- M 8 libero M^2GR : -ri M, *ut vid.*

aut salvis auspiciis aut salvis legibus aut denique sine vi posset. de his rebus pridie quam haec scripsi senatus auctoritas gravissima intercessit; cui cum Cato et Caninius intercessissent, tamen est perscripta. eam ad te missam esse arbitror. de ceteris rebus quicquid erit actum scribam ad te et ut quam rectissime agatur omni mea cura, opera, diligentia, gratia providebo. 10

1, 3

Scr. Romae fort. m. Ian. an. 56

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 A. Trebonio, qui in tua provincia magna negotia et ampla et expedita habet, multos annos utor valde familiariter. is cum antea semper et suo splendore et nostra ceterorumque amicorum commendatione grati⟨osi⟩ssimus in provincia fuit, tum hoc tempore propter tuum in me amorem nostramque 5 necessitudinem vehementer confidit his meis litteris se apud **2** te gratiosum fore. quae ne spes eum fallat vehementer rogo te commendoque tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam, in primisque ut, quae T. Ampius de eius re decrevit, ea comprobes omnibusque rebus eum ita tractes ut intellegat meam commendationem non vulgarem fuisse. 5

4, 7 posset M : -sit GR 8 cum M[2] (?) GR : quam M *frequentissimo errore* : cum enim P : quom *edd. plerique* 11 agatur MG : agantur R omni ς : -ia Ω : -ia omni *Graevius*

Ep. 1, 3] 1, 4 gratiosissimus *Lambinus* : -tissimus Ω 6 confidit his ς : -ditis M : -dit M[2] GR 2, 2 libertos R : -ros MG 3 T. Ampius ς : tamp- M : tam p- R : iam pompeius G

1, 4

Scr. Romae XIV *Kal. Febr., ut vid., an. 56*

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 A.d. XVI Kal. Febr. cum in senatu pulcherrime staremus, quod iam illam sententiam Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus, unumque certamen esset relictum sententia Volcaci, res ab adversariis nostris extracta est variis calumniis. causam enim frequenti senatu non magna varietate ma- 5 gnaque invidia eorum qui a te causam regiam alio traferebant obtinebamus. eo die acerbum habuimus Curionem, Bibulum multo iustiorem, paene etiam amicum. Caninius et Cato negarunt se legem ullam ante comitia esse laturos. senatus haberi ante Kal. Febr. per legem Pupiam, id quod 10 scis, non potest, neque mense Februario toto nisi perfectis

2 aut reiectis legationibus. haec tamen opinio est populi Romani, a tuis invidis atque obtrectatoribus nomen inductum fictae religionis ⟨idque susceptum ab aliis⟩ non tam ut te impediret quam ut ne quis propter exercitus cupiditatem Alexandream vellet ire. dignitatis autem tuae nemo est 5 qui⟨n⟩ existimet habitam esse rationem ab senatu. nemo est enim quin sciat, quo minus discessio fieret, per adversarios tuos esse factum; qui nunc populi nomine, re autem vera sceleratissimo tribunorum pl. latrocinio si quae conabuntur agere, satis i⟨a⟩m provisum est ut ne quid salvis auspiciis 10 aut legibus aut etiam sine vi agere possent.

Ep. 1, 4] 1, 3 sententia] cum s- ς : de s- *Mueller* 9 com(m)itia M (*ex* -am) R : comiciam G 10 id M : ob id GR 2, 3 idque ... aliis *addidi* 4 impedirent ς 6 quin ς : qui Ω 7 quin sciat M : qui nes- M²GR 9 tribunorum pl. (*i.e.* tr. pl.) *scripsi, auctore Purser, qui* tribunorum : tiranno G (*sed del.*) : *om.* MR 10 iam provisum *v.l. ap. Martyni-Laguna* : inpr- (impr- R) Ω : mi (mihi) pr- ς : pr- ς

3 Ego neque de meo studio neque de non nullorum iniuria scribendum mihi esse arbitror. quid enim aut me ostentem, qui, si vitam pro tua dignitate profundam, nullam partem videar meritorum tuorum adsecutus, aut de aliorum iniuriis querar, quod sine summo dolore facere non possum? ego 5
tibi a vi, hac praesertim imbecillitate magistratuum, praestare nihil possum; vi excepta, possum confirmare te et senatus et populi Romani summo studio amplitudinem tuam retenturum.

1, 5 *a*

Scr. Romae c. Non. Febr. an. 56

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 Tametsi mihi nihil fuit optatius quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus quam gratissimus erga te esse cognoscerer, tamen adficior summo dolore eius modi tempora post tuam profectionem consecuta esse ut et meam et ceterorum erga te fidem et benevolentiam absens experirere. te 5
videre et sentire eandem fidem esse hominum in tua dignitate quam ego in mea salute sum expertus ex tuis litteris intel-
2 lexi. nos cum maxime consilio, studio, labore, gratia de causa regia niteremur, subito exorta est nefaria Catonis promulgatio quae nostra studia impediret et animos a minore cura ad summum timorem traduceret. sed tamen, in eius ⟨modi⟩ perturbatione rerum quamquam omnia sunt metu- 5
enda, nihil magis quam perfidiam timemus; et Catoni quidem, quoquo modo se res habet, profecto resistemus.

3, 6 hac M[2] : *om.* M (*defic.* GR) 7 vi ς : ut Ω

Ep. 1, 5 a] 2, 5 modi *add.* ς 7 resistemus ς : -timus MG : restitimus R

3 De Alexandrina re causaque regia tantum habeo polliceri, me tibi absenti tuisque praesentibus cumulate satis facturum. sed vereor ne aut eripiatur causa regia nobis aut deseratur; quorum utrum minus velim, non facile possum existimare. sed, si res coget, est quiddam tertium, quod neque 5 Selicio nec mihi displicebat, ut neque iacere re[ge]m pateremur nec nobis repugnantibus ad eum deferri ad quem prope iam delata existimatur. a nobis agentur omnia diligenter ut neque, si quid obtineri poterit, non contendamus nec, si quid non obtinuerimus, repulsi esse videamur.

4 Tuae sapientiae magnitudinisque animi est omnem amplitudinem et dignitatem tuam in virtute atque in rebus gestis tuis atque in tua gravitate positam existimare; si quid ex iis rebus quas tibi fortuna largita est non nullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illis fraudi quam tibi futurum. 5 a me nullum tempus praetermittitur de tuis rebus et agendi et cogitandi. utor ad omnia Q. Selicio; neque enim prudentiorem quemquam ex tuis neque fide maiore esse iudico neque amantiorem tui.

3, 5 neque] n- Q. ς : nec Q. *Baiter* 6–8 rem ... deferri ... delata *Martyni-Laguna* : regem ... deferri ... delatum ς : regem ... ⟨negotium⟩ (*vel* rem) deferri ... delatum (-ta) *Wesenberg* 4, 3 positam (*ex* possitame) M : se p- GR : esse p- *Purser* 8 maiore M : -em M^2GR

1,5*b*

Scr. Romae paulo post V Id. Febr. an. 56

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 Hic quae agantur quaeque acta sint [ea] te et litteris multorum et nuntiis cognosse arbitror; quae autem posita sunt in coniectura quaeque videntur fore, ea puto tibi a me scribi oportere.

Postea quam Pompeius et apud populum a.d. VII Id. Febr., cum pro Milone diceret, clamore convicioque iact⟨at⟩us est in senatuque a Catone aspere et acerbe inim⟨icor⟩um magno silentio est accusatus, visus est mihi vehementer esse perturbatus. itaque Alexandrina causa, quae nobis adhuc integra est (nihil enim tibi detraxit senatus nisi id quod per eandem religionem dari alteri non potest), videtur ab illo plane esse deposita.

2 Nunc id speramus idque molimur ut rex, cum intellegat sese quod cogitabat, ut a Pompeio reducatur, adsequi non posse et, nisi per te sit restitutus, desertum se atque abiectum fore, proficiscatur ad te; quod sine ulla dubitatione, si Pompeius paulum modo ostenderit sibi placere, faciet. sed nosti hominis tarditatem et taciturnitatem. nos tamen nihil quod ad eam rem pertineat praetermittimus. ceteris iniuriis quae propositae sunt a Catone facile, ut spero, resistemus. ami-

Ep. 1, 5b] *novam ep. statuit* ς 1, 1 agantur M : aguntur GR sunt *Kleyn* ea M : ex GR : *del. Wesenberg* : iam *Starker* : ego *Watt* 5 a.d. VII *Sjögren* : at octavo M : ab o- G : ad VIIII R : a.d. VIII ς 6 cum GR : quam M : quom M[2] iactatus ς : iactus Ω 8 inimicorum *Weinhold* : nimium Ω : omnium *Manutius* 2, 2 sese Ω (*Medicei lectionem primam* se *fuisse vix credo*) : se ς 5 paulum M : -llum M[c] : paululum GR 7 praetermittemus C. *Stephanus* 8 propositae ς : praep- Ω

cum ex consularibus neminem tibi esse video praeter Hortensium et Lucullum; ceteri sunt partim obscurius iniqui, 10
partim non dissimulanter irati. tu fac animo forti magnoque sis speresque fore ut fracto impetu levissimi hominis tuam pristinam dignitatem et gloriam consequare.

1, 6

Scr. Romae fort. m. Mart. an. 56

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 Quae gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit solum sed praefuit.

Me in summo dolore quem in tuis rebus capio maxime scilicet consolatur spes, quod valde suspicor fore ut infringatur hominum improbitas et consiliis tuorum amicorum et 5
ipsa die, quae debilitat cogitationes et inimicorum et proditorum tuorum.

2 Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem video in rebus tuis; nam etsi minore in re violatur tua dignitas quam mea adflicta est, tamen est tanta similitudo ut sperem te mihi ignoscere si ea non timuerim quae ne tu quidem umquam timenda duxisti. 5
sed praesta te eum qui mihi a teneris, ut Graeci dicunt, unguiculis es cognitus. illustrabit, mihi crede, tuam amplitudinem hominum iniuria. a me omnia summa in te studia officiaque exspecta. non fallam opinionem tuam.

Ep. 1, 6] 1, 3 in tuis] ex t- C. *Stephanus* : t- *Wesenberg* capio M^3 : cupio Ω 2, 3 adflicta est *Victorius* : -ta si M : ·ta sit M^2GR, *sc. ex* -tast, *quod in textu ponunt plerique* 7 es M^c : est Ω

1, 7

Scr. Romae m. Quint. an. 56

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 Legi tuas litteras, quibus ad me scribis gratum tibi esse quod
crebro certior per me fias de omnibus rebus et meam erga te
benevolentiam facile perspicias; quorum alterum mihi, ut te
plurimum diligam, facere necesse est, si volo is esse quem tu
me esse voluisti; alterum facio libenter, ut, quoniam inter- 5
vallo locorum et temporum diiuncti sumus, per litteras te-
cum quam saepissime colloquar. quod si rarius fiet quam tu
exspectabis, id erit causae quod non eius generis meae litte-
rae sunt ut eas audeam temere committere. quotiens mihi
certorum hominum potestas erit quibus recte dem, non 10
praetermittam.

2 Quod scire vis qua quisque in te fide sit et voluntate,
difficile dictu est de singulis. unum illud audeo, quod antea
tibi saepe significavi, nunc quoque re perspecta et cognita
scribere, vehementer quosdam homines, et eos maxime qui
te et maxime debuerunt et plurimum iuvare potuerunt, invi- 5
disse dignitati tuae, simillimamque in re dissimili tui tempo-
ris nunc et nostri quondam fuisse rationem, ut quos tu rei
publicae causa laeseras palam te oppugnarent, quorum auc-
toritatem, dignitatem voluntatemque defenderas non tam
memores essent virtutis tuae quam laudis inimici. quo qui- 10
dem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognovi Hortensium
percupidum tui, studiosum Lucullum, ex magistratibus au-
tem L. Racilium et fide et animo singulari. nam nostra pro-
pugnatio ac defensio dignitatis tuae propter magnitudinem
benefici tui fortasse plerisque offici maiorem auctoritatem 15
3 habere videatur quam sententiae. praeterea quidem de con-

Ep. 1, 7] 2, 2 dictu M^{c}R : -um MG 15 officii maiorem
M^{3} : -io -rum Ω 3, 1 equidem *Wesenberg*

sularibus nemini possum aut studi erga te aut offici aut amici animi esse testis. etenim Pompeium, qui mecum saepissime non solum ⟨a⟩ me provocatus sed etiam sua sponte de te communicare solet, scis temporibus illis non saepe in 5 senatu fuisse; cui quidem litterae tuae quas proxime miseras, quod facile intellexerim, periucundae fuerunt. mihi quidem humanitas tua, vel summa potius sapientia, non iucunda solum sed etiam admirabilis visa est. virum enim excellentem et tibi tua praestanti in eum liberalitate devinctum 10 non nihil suspicantem propter aliquorum opinionem suae cupiditatis te ab se abalienatum illa epistula retinuisti. qui mihi cum semper tuae laudi favere visus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano, tum vero lectis tuis litteris perspectus est a me toto animo de te ac de tuis ornamentis et 15 commodis cogitare.

4 Qua re ea quae scribam sic habeto, me cum illo re saepe communicata de illius ad te sententia atque auctoritate scribere: quoniam senatus consultum nullum exstat quo reductio regis Alexandrini tibi adempta sit eaque quae de ea ⟨re per⟩scripta est auctoritas, cui scis intercessum esse, ut ne 5 quis omnino regem reduceret, tantam vim habet ut magis iratorum hominum studium quam constantis senatus consilium esse videatur, te perspicere posse, qui Ciliciam Cyprumque teneas, quid efficere et quid consequi possis, et, si res facultatem habitura videatur ut Alexandream atque 10 Aegyptum tenere possis, esse et tuae et nostri imperi dignitatis, Ptolomaide aut aliquo propinquo loco rege collocato, te cum classe atque exercitu proficisci Alexandream ut, eam cum pace praesidiisque firmaris, Ptolomaeus redeat in re-

4 a me ς : me M : *om.* GR 7 fuerunt ς : -rint MR : -rit G 12 te ς : tuae M : tue R : et tuae G 4, 1 sic GR : si M 4–5 re (ς) perscripta *Lambinus* : re sc- *Mendelssohn* : persc- *Wesenberg* 10 alexandream M : -riam G : -rinam R : -riam Ω *infra; talia posthac non curabo*

gnum; ita fore ut et per te restituatur, quem ad modum 15
senatus initio censuit, et sine multitudine reducatur, quem
ad modum homines religiosi Sibyllae placere dixerunt.

5 Sed haec sententia sic et illi et nobis probabatur ut ex
eventu homines de tuo consilio existimaturos videremus; si
cecidisset ut volumus et optamus, omnis te et sapienter et
fortiter, si aliquid esset offensum, eosdem illos et cupide et
temere fecisse dicturos. qua re quid adsequi possis non tam 5
facile est nobis quam tibi, cuius prope in conspectu Aegyptus est, iudicare. nos quidem hoc sentimus, si exploratum
tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum; si
dubium sit, non esse conandum. illud tibi adfirmo, si rem
istam ex sententia gesseris, fore ut absens a multis, cum 10
redieris ab omnibus collaudere; offensionem esse periculosam propter interpositam auctoritatem religionemque video.
sed ego te ut ad certam laudem adhortor sic a dimicatione
deterreo redeoque ad illud quod initio scripsi, totius facti tui
iudicium non tam ex consilio tuo quam ex eventu homines 15
esse facturos.

6 Quod si haec ratio rei gerendae periculosa tibi esse videbitur, placebat illud, ut, si rex amicis tuis, qui per provinciam
atque imperium tuum pecunias ei credidissent, fidem suam
praestitisset, et auxiliis eum tuis et copiis adiuvares; eam
esse naturam et regionem provinciae tuae ut illius reditum 5
vel adiuvando confirmares vel neglegendo impedires. in hac
ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillime
optimeque perspicies. quid nobis placuisset ex me potissimum putavi te scire oportere.

5, 2 eventu GR : -to M 3 et optamus R : ut o- MG 7 iudicare ς : -ri Ω 6, 2 qui per M^c : quisper M : qui super GR 3 imperium tuum *R. Stephanus* : -rii tui Ω pecunias ς : provincias Ω 7 ferat M^{2}G : fue- MR 9 oportere GR : opt- M

7 Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de levitate et imbecillitate Clodi gratularis, minime miramur te tuis, ut egregium artificem, praeclaris operibus laetari. quamquam est incredibilis hominum perversitas (graviore enim verbo uti non libet), qui nos, quos favendo in communi 5 causa retinere potuerunt, invidendo abalienarunt; quorum malevolentissimis obtrectationibus nos scito de vetere illa nostra diuturnaque sententia prope iam esse depulsos, non nos quidem ut nostrae dignitatis simus obliti sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. poterat utrumque 10 praeclare, si esset fides, si gravitas in hominibus consularibus; sed tanta est in plerisque levitas ut eos non tam constantia in re publica nostra delectet quam splendor offendat.

8 quod eo liberius ad te scribo quia non solum temporibus his, quae per te sum adeptus, sed iam olim nascenti prope nostrae laudi dignitatique favisti, simulque quod video non, ut antehac putabam, novitati esse invisum meae; in te enim, homine omnium nobilissimo, similia invidorum vitia per- 5 spexi, quem tamen illi esse in principibus facile sunt passi, evolare altius certe noluerunt. gaudeo tuam dissimilem fuisse fortunam; multum enim interest utrum laus imminuatur an salus deseratur. me meae tamen ne nimis paeniteret tua virtute perfectum est. curasti enim ut plus additum ad me- 10 moriam nominis nostri quam demptum de fortuna videretur.

9 Te vero [e]moneo cum beneficiis tuis tum amore incitatus meo ut omnem gloriam, ad quam a pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare magnitudinem-

7, 2 levitate et M^{c}GR : -atem M 7 de vetere ς : de devert- MR : de devet- M^{c} : devert- G 8, 1–3 quia ... favisti *adfert schol. Bob. p. 122,24 Stangl* 1 quia *schol.* : qui MR : quo G 2 quae M^{3}G, *schol.* : qui M : quod R 3 favisti *schol.* : ti M *post ras.* : praefuisti M^{3} : *om.* GR simulque Ω, *sed* que *in* M *eras.* 9, 1 moneo ς : em- Ω : adm- ς : oro et m- *Starker* beneficiis G : -centiis MR

que animi tui, quam ego semper sum admiratus semperque amavi, ne umquam inflectas cuiusquam iniuria. magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. haec profecto vides quanto expressiora quantoque illustriora futura sint cum aliquantum ex provincia atque ex imperio laudis accesserit. quamquam te ita gerere volo quae per exercitum atque imperium gerenda sunt ut haec multo ante meditere, huc te pares, haec cogites, ad haec te exerceas, sentiasque, id quod quia semper sperasti non dubito quin adeptus intellegas, te facillime posse obtinere summum atque altissimum gradum civitatis. quae quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut sine causa suscepta videatur, illa me ratio movit, ut te ex nostris eventis communibus admonendum putarem ut considerares in omni re⟨li⟩qua vita quibus crederes, quos caveres.

10 Quod scribis te velle scire qui sit rei publicae status, summa dissensio est, sed contentio dispar; nam qui plus opibus, armis, potentia valent perfecisse tamen mihi videntur stultitia et inconstantia adversariorum ut etiam auctoritate iam plus valerent. itaque perpaucis adversantibus omnia quae ne per populum quidem sine seditione se ⟨posse⟩ adsequi arbitrabantur per senatum consecuti sunt. nam et stipendium Caesari decretum est et decem legati, et ne lege Sempronia succederetur facile perfectum est. quod e[g]o ad te brevius scribo quia me status hic rei publicae non delectat, scribo tamen ut te admoneam, quod ipse litteris omnibus a pueritia deditus experiendo tamen magis quam discendo cognovi, tu ut tuis rebus integris discas: neque salutis nostrae rationem habendam nobis esse sine dignitate neque dignitatis sine salute.

15 quae M[2] : qui Ω 16 movit M[3] : movet Ω 18 reliqua M[3] : re qua Ω 10, 3 tamen] tantum M[3] : tandem *Gulielmius* 6 se posse *Lambinus* : sed M : se GR 9 eo M[2] : ego Ω 12–13 cognovi tu ut tuis *C. Stephanus* : -vit utuis (?) M : -vi ut tuis GR : -vi tu tuis M[3] : vi id ut tu tuis *Manutius* : -vi ut tu tuis *Lambinus* : -vi tu id ut tuis *Koch*

11 Quod mihi de filia et de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam speroque et opto nobis hanc coniunctionem voluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe, summa virtute adulescentem, cum ceteris artibus quibus studuisti semper ipse tum in primis imitatione tui fac erudias; nulla 5 enim erit hac praestantior disciplina. quem nos et quia tuus et quia te dignus est filius et quia nos diligit semperque dilexit in primis amamus carumque habemus.

1, 8

Scr. Romae fort. m. Febr. an. 55

⟨M. CICERO S.D. P. LENTULO PRO COS.⟩

1 De omnibus rebus quae ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex M. Plaetorio cognosces, qui non solum interfuit iis rebus sed etiam praefuit neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi praetermisit. ex eodem 5 de toto statu rerum communium cognosces; quae quales sint, non facile est scribere. sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita ut nullam mutationem umquam hac hominum aetate habitura res esse videatur.

2 Ego quidem, ut debeo et ut tute mihi praecepisti et ut me pietas utilitasque cogit, me ad eius rationes adiungo quem tu in meis rationibus tibi esse adiungendum putasti. sed te non praeterit quam sit difficile sensum in re publica, praesertim rectum et confirmatum, deponere. verum tamen ipse me 5

11, 3–4 summa virtute M : -m(a)e -tis GR 6 erit M[3]GR : erat M

Ep. **1, 8**] **1**, 2–3 M. Plaetorio ς : empl(a)et- MR : emplat- G 3 cognosces M[3]GR : -cas M 9 hac GR : haec M **2**, 1–2 me pietas *Victorius* : medie- Ω

conformo ad eius voluntatem a quo honeste dissentire non possum, neque id facio, ut forsitan quibusdam videar, simulatione; tantum enim animi inductio et mehercule amor erga Pompeium apud me valet ut, quae illi utilia sunt et quae ille vult, ea mihi omnia iam et recta et vera videantur; neque, ut 10 ego arbitror, errarent ne adversarii quidem eius si, cum pares esse non possent, pugnare desisterent.

3 Me quidem etiam illa res consolatur quod ego is sum cui vel maxime concedant omnes ut vel ea defendam quae Pompeius velit vel taceam vel etiam, id quod mihi maxime libet, ad nostra m⟨e⟩ studia referam litterarum; quod profecto faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit. quae enim 5 proposita fuerant nobis cum et honoribus amplissimis et laboribus maximis perfuncti essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in re publica capessenda, ea sublata tota sunt, nec mihi magis quam omnibus. nam aut adsentiendum est nulla cum gravitate paucis aut frustra dissentiendum. 10

4 Haec ego ad te ob eam causam maxime scribo ut iam de tua quoque ratione meditere. commutata tota ratio est senatus, iudiciorum, rei totius publicae. otium nobis exoptandum est, quod ii qui potiuntur rerum praestaturi videntur, si quidam homines patientius eorum potentiam ferre potu- 5 erint. dignitatem quidem illam consularem fortis et constantis senatoris nihil est quod cogitemus; amissa culpa est eorum qui a senatu et ordinem coniunctissimum et hominem clarissimum abalienarunt.

6 conformo R[2] : -firmo Ω a quo R : quo M : *om.* G 8 mehercule GR : merc- M, *et ita plerumque me tacente* 10 videantur M[3]GR : -entur M 12 possint *Martyni-Laguna* desisterent GR : destiterent M[c] : -rat M 3, 4 nostra me *Manutius* : -ram M : -ra GR 6 fuerat ς, *Boot* 8–9 tota sunt *Madvig* : -a si Ω : -a est *Boot* : -ast *Mueller* 10 cum GR : tu M : tum M[3]

5 Sed ut ad ea quae coniunctiora rebus tuis sunt revertar, Pompeium tibi valde amicum esse cognovi. [ut] eo tu consule, quantum ego perspicio, omnia quae voles obtinebis. quibus in rebus me sibi ille adfixum habebit, neque a me ulla res quae ad te pertineat neglegetur; neque enim verebor ne sim ei molestus, cui iucundum erit etiam propter se ipsum cum me esse gratum videbit.

6 Tu velim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam quae ad te pertineat quae mihi non carior sit quam meae res omnes; idque cum sentiam, sedulitate mihime⟨t⟩ ipse satis facere non possim, re quidem ipsa ideo mihi non satis facio quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum.

7 Rem te valde bene gessisse rumor erat. exspectabantur litterae tuae, de quibus eramus iam cum Pompeio locuti. quae si erunt adlatae, nostrum studium exstabit in conveniendis magistratibus et senatoribus; ceteraque quae ad te pertinebunt cum etiam plus contenderimus quam possumus, minus tamen faciemus quam debemus.

5, 2 eo *'Victorius' ap. Graevium* : ut (*nimirum ex* vi) eo Ω : et eo ς, *vulg. olim* 6 se *Graevius* : te Ω cum (quom) ς : quam Ω 6, 2 quam GR : cum M : qim̄ M^c 3 idque cum ς : idque cumque M : id quaec- GR mihimet ipse ς : mihi me ipsum (*scr. cont.* M) Ω 4 non (*pr.*) *om.* ς, *vulg. olim* possim MR : -sum G 7, 4 ceteraque MG^cR : -ra G : ⟨haec⟩ ceteraque *conieci* 5 pertinebunt ς : -bant Ω

1,9

Scr. Romae m. Dec. an. 54

M. CICERO S.D. LENTULO IMP.

1 Periucundae mihi fuerunt litterae tuae, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem; quid enim dicam benevolentiam, cum illud ipsum gravissimum et sanctissimum nomen pietatis levius mihi meritis erga me tuis esse videatur? quod autem tibi grata mea erga te studia scribis esse, facis tu 5 quidem abundantia quadam amoris ut etiam grata sint ea quae praetermitti sine nefario scelere non possunt. tibi autem multo notior atque illustrior meus in te animus esset si hoc tempore omni quo di⟨i⟩uncti fuimus et una et Romae 2 fuissemus. nam in eo ipso quod te ostendis esse facturum 10 quodque et in primis potes et ego a te vehementer exspecto, in sententiis senatoriis et in omni actione atque administratione rei publicae [floruissemus], de qua ostendam equidem paulo post qui sit meus sensus et status et rescribam tibi ad 5 ea quae quaeris – sed certe et ego te auctore amicissimo ac sapientissimo et tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem et benevolo certe, usus esses. quamquam tua quidem causa te esse imperatorem provinciamque bene gestis rebus cum exercitu victore obtinere, ut debeo, laetor; 10 sed certe qui tibi ex me fructus debentur eos uberiores et praesentiores praesens capere potuisses, in iis vero ulciscendis quos tibi partim inimicos esse intellegis propter tuam propugnationem salutis meae, partim invidere propter illius actionis amplitudinem et gloriam, mirificum me tibi comi- 15

Ep. 1,9] ⟨P.⟩ LENTULO ς **1**, 7 sine nefario GR : sinef- M 9 quo diiuncti *Victorius* : quod iu- M : quo iu- GR **2**, 4 floruissemus *delevi; quod si utique servandum esset* non nos quidem *vel* non dicam *antepositum vellem* 8 esses M^c^R : esse M : est G 12 praestantiores ς, *fort. recte* (*Ep.* 15,4,5,5 *coll. Watt*) iis] eis GR : eius M : eiis M^c^

tem praebuissem. quamquam ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus in te potissimum fractam illam et debilitatam vim suam contulit, nostram vicem ultus est ipse sese. ea est enim conatus quibus patefactis nullam sibi in posterum non modo dignitatis sed 20
3 ne libertatis quidem partem reliquit. te autem, etsi mallem in meis rebus expertum quam etiam in tuis, tamen in molestia gaudeo eam fidem cognosse hominum non ita magna mercede quam ego maximo dolore cognoram.

De qua ratione tota iam videtur mihi exponendi tempus 5
4 dari ut tibi rescribam ad ea quae quaeris. certiorem te per litteras scribis esse factum me cum Caesare et cum Appio esse in gratia teque id non reprehendere adscribis; Vatinium autem scire te velle ostendis quibus rebus adductus defenderim et laudarim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo 5 rationem consiliorum meorum repetam necesse est.

Ego me, Lentule, initio ⟨beneficio⟩ rerum atque actionum tuarum non solum meis sed etiam rei publicae restitutum putabam et, quoniam tibi incredibilem quendam amorem et omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberem, rei 10 publicae, quae te in me restituendo multum adiuvisset, eum certe me animum merito ipsius debere arbitrabar quem antea tantum modo communi officio civium, non aliquo erga me singulari beneficio debitum praestitissem. hac me mente fuisse et senatus ex me te consule audivit et tu in nostris 15
5 sermonibus collocutionibusque vidisti. etsi iam primis temporibus illis multis rebus meus offendebatur animus, cum te agente de reliqua nostra dignitate aut occulta non nullorum odia aut obscura in me studia cernebam. nam neque de

18 fractam *ex* fac- M : fac- GR   4, 1 certiorem] *novam hinc ep.* Ω : *cum superioribus contin.* ς   3 reprehendere GR : repren- M, *ut solet* (*talia amplius non curabo*)   7 initio ⟨beneficio⟩ (*vel* ben-) *Sternkopf*: initio Ω   rerum] rationum *coni. Watt*   13 alicui *Orelli*   15 consule M[3] : -em Ω   16 vidisti M : ipse vid- M[2] : aud- GR   5, 4 in me M[2]GR : me M

monumentis meis ab iis adiutus es a quibus debuisti neque 5
de vi nefaria qua cum fratre eram domo expulsus, neque
hercule in iis ipsis rebus quae, quamquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessariae, tamen a me minimi
putabantur, in meis damnis ex auctoritate senatus sarciendis, eam voluntatem quam exspectaram praestiterunt. quae 10
cum viderem (neque erant obscura), non tamen tam acerba
mihi haec accidebant quam erant illa grata quae fecerant.

6 Itaque, quamquam et Pompeio plurimum te quidem ipso
praedicatore ac teste debebam et eum non solum beneficio
sed amore etiam et perpetuo quodam iudicio meo diligebam, tamen non reputans quid ille vellet in omnibus meis
7 sententiis de re publica pristinis per⟨ma⟩nebam. ego sedente 5
Cn. Pompeio, cum ut laudaret P. Sestium introisset in urbem
dixissetque testis Vatinius me fortuna et felicitate C. Caesaris commotum illi amicum esse coepisse, dixi me M. Bibuli
fortunam, quam ille adflictam putaret, omnium triumphis 5
victoriisque anteferre, dixique eodem teste alio loco eosdem
esse qui Bibulum exire domo prohibuissent et qui me coegissent. tota vero interrogatio mea nihil habuit nisi reprehensionem illius tribunatus. in qua omnia dicta sunt libertate
animoque maximo de vi, de auspiciis, de donatione regnorum, neque vero hac in causa modo sed constanter saepe in 10
8 senatu. quin etiam Marcellino et Philippo consulibus Non.
Apr. mihi est senatus adsensus ut de agro Campano frequenti senatu Id. Mai. referretur. num potui magis in arcem illius
causae invadere aut magis oblivisci temporum meorum, meminisse actionum? 5

8 necessariae tamen a ς : -iae etamena M (et tamen a M[3]) : -ia et amena GR 10 expectaram M[2] : -rem Ω 6, 5 pristini spermanebam M[3] : -ni (-nis R) spernebam Ω 7, 4 me M. ς : meam Ω : me eam M[3] 9 qua ς : quo Ω 11 hac M[2] : h(a)ec Ω 8, 4 invadere M[3] : -asere MR : evadere G

Hac a me sententia dicta magnus animorum motus est factus cum eorum quorum oportuit tum illorum etiam quorum numquam putaram. nam hoc senatus consulto in meam
9 sententiam facto Pompeius, cum mihi nihil ostendisset se esse offensum, in Sardiniam et in Africam profectus est eoque itinere Lucam ad Caesarem venit. ibi multa de mea sententia questus est Caesar, quippe qui etiam Ravennae Crassum ante vidisset ab eoque in me esset incensus. sane moleste Pompeium id ferre constabat; quod ego, cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognovi. quem cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus quam Luca discesserat convenisset, 'te' inquit 'ipsum cupio; nihil opportunius potuit accidere. nisi cum Marco fratre diligenter egeris, dependendum tibi est quod mihi pro illo spopondisti.' quid multa? questus est graviter, sua merita commemoravit, quid egisset saepissime de actis Caesaris cum ipso meo fratre quidque sibi is de me recepisset in memoriam redegit seque quae de mea salute egisset voluntate Caesaris egisse ipsum meum fratrem testatus est. cuius causam dignitatemque mihi ut commendaret, rogavit ut eam ne oppugnarem, si nollem aut non possem tueri.

10 Haec cum ad me frater pertulisset et cum tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reservarem, collegi ipse me et cum ipsa quasi re publica collocutus sum, ut mihi tam multa pro se perpesso atque perfuncto concederet ut officium meum memoremque in bene meritos animum fidemque fratris mei praestarem, eumque quem bonum civem semper habuisset bonum virum esse pateretur.

In illis autem meis actionibus sententiisque omnibus quae Pompeium videbantur offendere certorum hominum, quos

8 putaram M[3] : -rem Ω 9, 15 recepisset M : praec- GR redegit GR : redigit M 16 egisse M[3] : -set M : *om.* GR 10, 1 tamen] etiam *Madvig* 6 animum GR : -umque M 8 habuisset M[3] : -em MR : -ent G

iam debes suspicari, sermones referebantur ad me qui, cum illa sentirent in re publica quae ego agebam semperque sensissent, me tamen non satis facere Pompeio Caesaremque inimicissimum mihi futurum gaudere se aiebant. erat hoc mihi dolendum, sed multo illud magis, quod inimicum 15 meum (meum autem? immo vero legum, iudiciorum, oti, patriae, bonorum omnium) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fovebant, sic me praesente osculabantur, non illi quidem ut mihi stomachum facerent, quem ego funditus perdidi, sed certe ut facere se arbitrarentur. hic ego, 20 quantum humano consilio efficere potui, circumspectis rebus meis omnibus rationibusque subductis summam feci cogitationum mearum omnium; quam tibi, si potero, breviter exponam.

11 Ego, si ab improbis et perditis civibus rem publicam teneri viderem, sicut et Cinnanis temporibus scimus et non nullis aliis accidisse, non modo praemiis, quae apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis, quibus tamen moventur etiam fortissimi viri, ad eorum causam me 5 adiungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. cum autem in re publica Cn. Pompeius princeps esset vir, is qui hanc potentiam et gloriam maximis in rem publicam meritis praestantissimisque rebus gestis esset consecutus cuiusque ego dignitatis ab adulescentia fautor, in 10 praetura autem et in consulatu adiutor etiam exstitissem, cumque idem auctoritate et sententia per se, consiliis et studiis tecum me adiuvisset meumque inimicum unum in civitate haberet inimicum, non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam si quibusdam in sententiis paulum me im- 15

11 perferebantur *vel* def- *Orelli* 14 aiebant M[3] : age- Ω 18 osculabantur M[3] : oc(c)ultab-(-bant G) Ω 21 circumspectis M[3] : circuminsp- Ω 11, 2 sicut M[3]GR : sic M Cinnanis *Graevius* : cinneis Ω 10 fautor G : fauctor M : fac- R 12 cumque M[3] : quaec- Ω 15 inmutassem M[3]GR : inpu- M

mutassem meamque voluntatem ad summi viri de meque optime meriti dignitatem adgregassem.

12 In hac sententia complectendus erat mihi Caesar, ut vides, in coniuncta et causa et dignitate. hic multum valuit cum vetus amicitia, quam tu non ignoras mihi et Quinto fratri cum Caesare fuisse, tum humanitas eius ac liberalitas brevi tempore et litteris et officiis perspecta nobis et cognita. vehe- 5 menter etiam res ipsa publica me movit, quae mihi videbatur contentionem, praesertim maximis rebus a Caesare gestis, cum illis viris nolle fieri et ne fieret vehementer recusare. gravissime autem me in hanc mentem impulit et Pompei fides, quam de me Caesari dederat, et fratris mei, quam 10 Pompeio.

Erant praeterea haec animadvertenda in civitate quae sunt apud Platonem nostrum scripta divinitus, quales in re publica principes essent talis reliquos solere esse civis. tenebam memoria nobis consulibus ea fundamenta iacta iam ex Kal. 15 Ian. confirmandi senatus ut neminem mirari oporteret Non. Dec. tantum vel animi fuisse in illo ordine vel auctoritatis; idemque memineram nobis privatis usque ad Caesarem et Bibulum consules, cum sententiae nostrae magnum in senatu pondus haberent, unum fere sensum fuisse bonorum om- 20

13 nium. postea, cum tu Hispaniam citeriorem cum imperio obtineres neque res publica consules haberet sed mercatores provinciarum et seditionum servos ac ministros, iecit quidam casus caput meum quasi certaminis causa in mediam contentionem dissensionemque civilem. quo in discrimine 5 cum mirifica senatus, incredibilis Italiae totius, singularis omnium bonorum consensio in me tuendo exstitisset, non

17 adgregassem M²GR : -se M **12,** 9 hanc mentem M² : hac mente Ω 13 *cf. Plat. Leg. 711c* 15 iacta iam *Baiter* : -tatam M : -tata MᶜGR : iacta M³ 19 consules M³ : -em Ω **13,** 4 casus GR : cassus M caput M³R : aput M : apud G 6 mirifica senatus M : -cus et GR : -cus senatus *Graevius* 7 consensio M, *ut vid.* : -ensus M²GR, *Graevius*

dicam quid acciderit (multorum est enim et varia culpa), tantum dicam brevi, non mihi exercitum sed duces defuisse. in quo, ut iam sit in iis culpa qui me non defenderunt, non 10 minor est in iis qui reliquerunt; et si accusandi sunt si qui pertimuerunt, magis etiam reprehendendi si qui se timere simularunt. illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, qui meos civis et a me conservatos et me servare cupientis spoliatos ducibus servis armatis obici noluerim de- 15 clararique maluerim quanta vis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum adflictum excitare potuissent; quorum quidem animum tu non perspexisti solum, cum de me ageres, sed etiam confirmasti

14 atque tenuisti. qua in causa (non modo non negabo sed 20 etiam semper et meminero et praedicabo libenter) usus es quibusdam nobilissimis hominibus fortioribus in me restituendo quam fuerant idem in tenendo. qua in sententia si constare voluissent, suam auctoritatem simul cum salute 5 mea reciperassent. recreati⟨s⟩ enim boni⟨s⟩ viri⟨s⟩ consulatu tuo et constantissimis atque optimis actionibus tuis excitati⟨s⟩, Cn. Pompeio praesertim ad causam adiuncto, cum etiam Caesar rebus maximis gestis singularibus ornatus et novis honoribus ac iudiciis senatus ad auctoritatem eius or- 10 dinis adiungeretur, nulli improbo civi locus ad rem publicam violandam esse potuisset.

15 Sed attende, quaeso, quae sint consecuta. primum illa furia, ⟨ille fur⟩ muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam Deam quam tris sorores, impunitatem est illorum sententiis adsecutus qui, cum tribunus pl. poenas a seditioso civi per bonos viros iudicio persequi vellet, exemplum prae- 5

17 pugnare licuisset GR : pugnareliqui- M 14, 4 quam M[3] : cum M (*defic.* GR) 6 recreatis enim bonis viris M[3] : -ati e- boni viri Ω 7 excitatis M[3] : exercitati Ω 8 adiuncto M[c]R : -tio MG 15, 1 sint GR : sit M 1–2 illa furia, ⟨ille fur⟩ *scripsi* : illa furta Ω : illa furia *Manutius* : ille fur ς

clarissimum in posterum vindicandae seditionis de re publica sustulerunt, idemque postea non meum monumentum (non enim illae manubiae meae sed operis locatio mea fuerat), monumentum vero senatus hostili nomine et cruentis inustum litteris esse passi sunt. qui me homines quod salvum esse voluerunt est mihi gratissimum; sed vellem non solum salutis meae quem ad modum medici sed ut aliptae etiam virium et coloris rationem habere voluissent. nunc, ut Apelles Veneris caput et summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis incohatam reliquit, sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt.

16 In quo ego spem fefelli non modo invidorum sed etiam inimicorum meorum, qui de uno acerrimo et fortissimo viro meoque iudicio omnium magnitudine animi et constantia praestantissimo, Q. Metello L. f., quondam falsam opinionem acceperant, quem post reditum dictitant fracto animo et demisso fuisse (est vero probandum, qui et summa voluntate cesserit et egregia animi alacritate afuerit neque sane redire curarit, eum ob id ipsum f⟨r⟩actum fuisse in quo cum omnis homines tum M. illum Scaurum, singularem virum, constantia et gravitate superasset!) – sed quod de illo acceperant aut etiam suspicabantur de me idem cogitabant, abiectiore animo me futurum, cum res publica maiorem etiam mihi animum quam umquam habuissem daret cum declarasset se non potuisse me uno civi carere cumque Metellum unius tribuni pl. rogatio, me universa res publica duce senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus ⟨paene magistratibus⟩, te ferente consule, comitiis centuriatis, cunctis ordinibus hominibus incumbentibus, omnibus denique suis viribus reciperavisset.

16, 5 acceperant *Ernesti* : -runt Ω 8 curarit *Manutius* : -aret Ω fractum ς : fa- Ω 16–17 paene *addidi,* magistratibus *add. Lehmann* 17 te ferente *Lehmann* : ref- Ω 18 hominibus M : omn- GR : *del. Graevius* : homin- omn- *Ernesti*

17 Neque vero ego mihi postea quicquam adsumpsi neque hodie adsumo quod quemquam malevolentissimum iure possit offendere; tantum enitor ut neque amicis neque etiam alienioribus opera, consilio, labore desim. hic meae vitae cursus offendit eos fortasse qui splendorem et speciem huius 5 vitae intuentur, sollicitudinem autem et laborem perspicere non possunt. illud vero non obscure queruntur, in meis sententiis quibus ornem Caesarem quasi desciscere m⟨e a⟩ pristina causa. ego autem cum illa sequor quae paulo ante proposui tum hoc non in postremis de quo coeperam expo- 10 nere. non offendes eundem bonorum sensum, Lentule, quem reliquisti; qui confirmatus consulatu nostro, ⟨non⟩ numquam postea interruptus, adflictus ante te consulem, recreatus abs te, totus est nunc ab iis a quibus tuendus fuerat derelictus; idque non solum fronte atque vultu, quibus simu- 15 latio facillime sustinetur, declarant ii qui tum nostro illo statu optimates nominabantur sed etiam sententiis saepe iam tabellaque docuerunt.

18 Itaque tota iam sapientium civium, qualem me et esse et numerari volo, et sententia et voluntas mutata esse debet. id enim iubet idem ille Plato, quo ego vehementer auctore moveor, tantum contendere in re publica quantum probare tuis civibus possis; vim neque parenti nec patriae adferre opor- 5 tere. atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendae rei publicae fuisse, quod, cum offendisset populum Atheniensem prope iam desipientem senectute cumque eum nec

17, 8 desciscere me *Schütz* : -iscerem MG : isser*in R a *add. Manutius* 12 non *add.* ς 16 ⟨in⟩ nostro *Wesenberg* 17 sententiis *Goodyear* : sensu Ω : sententia *Manutius* : -tia sua *scripseram* 18, 2–3 id enim] etenim *Streicher* 3 *Plat. Crit. 51 b, c* 3–4 quo … auctore moveor, tantum *Mendelssohn* : quod … auctoremque ortatum M : quod … optarem te (h)ortatum GR : quem … auctorem sequor tantum M[3] 5 neque *bis* M 6 *Plat. Ep. 322 a, b*

persuadendo nec cogendo regi [posse] vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. mea ratio fuit alia, quod neque desipiente populo nec integra re mihi ad consulendum capesseremne rem publicam implicatus tenebar; sed laetatus tamen sum quod mihi liceret in eadem causa et mihi utilia et cuivis bono recta defendere. huc accessit commemoranda quaedam et divina Caesaris in me fratremque meum liberalitas. qui mihi, quascumque res gere⟨re⟩t, tuendus esset; nunc in tanta felicitate tantisque victoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus videretur. si⟨c⟩ enim te existimare velim, cum a vobis meae salutis auctoribus discesserim, neminem esse cuius officiis me tam esse devinctum non solum confitear sed etiam gaudeam.

19 Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea quae a me de Vatinio et de Crasso requiris. nam de Appio quod scribis sicuti de Caesare te non reprehendere, gaudeo tibi consilium probari meum. de Vatinio autem, primum reditus intercesserat in gratiam per Pompeium, statim ut ille praetor est factus, cum quidem ego eius petitionem gravissimis in senatu sententiis oppugnassem, neque tam illius laedendi causa quam defendendi atque ornandi Catonis; post autem Caesaris ut illum defenderem mira contentio est consecuta. cur autem laudarim, peto a te ut id a me neve in hoc reo neve in aliis requiras, ne tibi ego idem reponam cum veneris. tametsi possum vel absenti; recordare enim quibus laudationem ex ultimis terris miseris; nec hoc pertimueris, nam a me ipso laudantur et laudabuntur idem. sed tamen defendendi Vatini fuit etiam ille stimulus de quo in iudicio, cum illum defen-

9 nec ⟨nisi⟩ cogendo *Purser* posse *del. Sternkopf* 17 gereret M[2] : geret M : iniret G : in ira R 19 sic M[3] : si Ω 20 esse cuius ς : essecutus (es se- GR) Ω 19, 14 defendendi M[3]GR : defendi M 15 cum (quom) ς : quam MG : quando R : quum M[3]

derem, dixi me facere quiddam quod in 'Eunucho' parasitus suaderet militi:

'ubi nominabit Phaedriam, tu Pamphilam
continuo. si quando illa dicet "Phaedriam
intro mittamus comissatum", "Pamphilam 20
cantatum provocemus." si laudabit haec
illius formam, tu huius contra. denique
par pro pari referto, quod eam mordeat.'

sic petivi a iudicibus ut, quoniam quidam nobiles homines et de me optime meriti nimis amarent inimicum meum meque 25 inspectante saepe eum in senatu modo severe seducerent, modo familiariter atque hilare amplexarentur, quoniamque illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium in quo possem illorum animos mediocriter lacessitus leviter repungere. neque solum dixi sed etiam saepe facio dis homi- 30 nibusque approbantibus.

20 Habes de Vatinio. cognosce de Crasso: ego, cum mihi cum illo magna iam gratia esset, quod eius omnis gravissimas iniurias communis concordiae causa voluntaria quadam oblivione cont⟨ri⟩eram, repentinam eius defensionem Gabini, quem proximis superioribus diebus acerrime oppu- 5 gnasset, tamen, si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem. sed cum me disputantem, non lacessentem, laesisset, exarsi non solum praesenti, credo, iracundia (nam ea tam vehemens fortasse non fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse 10 me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. quo quidem tempore ipso quidam homines, et idem illi quos saepe signific[ati]o neque appello,

18 *Ter. Eun. 440sqq.* nominabit R : -avit MG 20, 4 contrieram ς : -teram Ω : -triveram M[3] 7–8 non ... consecutus (*ep.* 2,1,2,3) *om.* G 11 fuisset ς : fugi- MR 13 et *fort. delendum* quos M[3]R : quo M significo neque *Madvig* : -catione que M : -catione R

cum se maximum fructum cepisse dicerent ex libertate mea meque tum denique sibi esse visum rei publicae qualis fuissem restitutum, cumque ea contentio mihi magnum etiam foris fructum tulisset, gaudere se dicebant mihi et illum inimicum et eos qui in eadem causa essent numquam amicos futuros. quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrentur, cumque Pompeius ita contendisset ut nihil umquam magis ut cum Crasso redirem in gratiam Caesarque per litteras maxima se molestia ex illa contentione adfectum ostenderet, habui non temporum solum rationem meorum sed etiam naturae, Crassusque, ut quasi testata populo Romano esset nostra gratia, paene a meis laribus in provinciam est profectus; nam, cum mihi condixisset, cenavit apud ⟨me⟩ in mei generi Crassipedis hortis. quam ob rem eius causam, quod te scribis audisse, magna illius commendatione susceptam defendi in senatu, sicut mea fides postulabat.

21 Accepisti quibus rebus adductus quamque rem causamque defenderim quique meus in re publica sit pro mea parte capessenda status. de quo sic velim statuas, me haec eadem sensurum fuisse si mihi integra omnia ac libera fuissent. nam neque pugnandum arbitrarer contra tantas opes neque delendum, etiam si id fieri posset, summorum civium principatum ⟨neque⟩ permanendum in una sententia conversis rebus ac bonorum voluntatibus mutatis, sed temporibus adsentiendum. numquam enim ⟨in⟩ praestantibus in re publica gubernanda viris laudata est in una sententia perpetua permansio; sed ut in navigando tempestati obsequi artis est etiam si portum tenere non queas, cum vero id possis mutata

24 meorum R : e- M 25 a meis ς (peneam eis P) : a mieis (?) M : amicis R 27 apud me in M³ : apud in M : apud R 21, 1 quamque M : quamquam R : quam *Lehmann* 7 neque *add.* ς : nec M³ 8 voluntatibus M³ : volupt- MR 9 in *add. Wesenberg*

velificatione adsequi stultum est eum tenere cum periculo cursum quem coeperis potius quam eo commutato quo velis tamen pervenire, sic, cum omnibus nobis in administranda 15 re publica propositum esse debeat, id quod a me saepissime dictum est, cum dignitate otium, non idem semper dicere sed idem semper spectare debemus.

Quam ob rem, ut paulo ante posui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in re publica non alius essem atque nunc 20 sum. cum vero in hunc sensum et adliciar beneficiis hominum et compellar iniuriis, facile patior ea me de re publica sentire ac dicere quae maxime cum meis tum etiam rei publicae rationibus putem conducere. apertius autem haec ago ac saepius quod et Quintus, frater meus, legatus est Caesaris et 25 nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Caesare intercessit quod ille non ita illustri gratia exceperit ut ego eum mihi devinctum putarem. itaque eius omni et gratia, quae summa est, et opibus, quas intellegis esse maximas, sic fruor ut meis; nec mihi aliter potuisse videor homi- 30 num perditorum de me consilia frangere nisi cum praesidiis iis quae semper habui nunc etiam potentium benevolentiam coniunxissem.

22 His ego consiliis, si te praesentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus isdem. novi enim temperantiam et moderationem naturae tuae, novi animum cum mihi amicissimum tum nulla in ceteros malevolentia suffusum contraque cum magnum et excelsum tum etiam apertum et simplicem. 5 vidi ego quosdam in te talis qualis tu eosdem in me videre potuisti. quae me moverunt, movissent eadem te profecto. sed quocumque tempore mihi potestas praesentis tui fuerit, tu eris omnium moderator consiliorum meorum, tibi erit

14 coeperis M : cep- R 15 sic M^3R : si M 22 ea M^2 (e *in ras.*) : ita R 23 meis tum ς : inistum R : miistum (?) M : mi militum (*pro* multum?) M^3 : mi*um P : mihi tum P^2, *vulg. olim* : mi ipsi tum *Constans* 22, 5 tum ς : tunc MR

eidem, cui salus mea fuit, etiam dignitas curae. me quidem 10
certe tuarum actionum, sententiarum, voluntatum, rerum
denique omnium socium comitemque habebis, neque mihi
in omni vita res tam erit ulla proposita quam ut cottidie
vehementius te de me optime meritum esse laetere.

23 Quod rogas ut mea tibi scripta mittam quae post discessum tuum scripserim, sunt orationes quaedam, quas Menocrito dabo, neque ita multae, ne pertimescas. scripsi etiam (nam me iam ab orationibus diiungo fere referoque ad mansuetiores Musas, quae me maxime sicut iam a prima adules- 5
centia delectarunt) – scripsi igitur Aristotelio more, quem ad modum quidem volui, tris libros in disputatione ac dialogo 'de Oratore', quos arbitror Lentulo tuo fore non inutilis. abhorrent enim a communibus praeceptis atque omnem antiquorum et Aristoteliam et Isocratiam rationem oratoriam 10
complectuntur. scripsi etiam versibus tris libros 'de Temporibus meis', quos iam pridem ad te misissem si esse edendos putassem; sunt enim testes et erunt sempiterni meritorum erga me tuorum meaeque pietatis. sed quia verebar, non eos qui se laesos arbitrarentur (etenim id feci parce et molliter), 15
sed eos quos erat infinitum bene de ⟨me⟩ meritos omnis nominare *** quos tamen ipsos libros, si quem cui recte committam invenero, curabo ad te perferendos. atque istam quidem partem vitae consuetudinisque nostrae totam ad te defero; quantum litteris, quantum studiis, veteribus nostris 20
delectationibus, consequi poterimus, id omne ⟨ad⟩ arbitrium tuum, qui haec semper amasti, libentissime conferemus.

14 *post* laetere *novam ep. incipere videntur* MR 23, 4 me iam *Orelli* : etiam MR : mentem iam *Festa* : animum *Schmalz* 7 in ... dialogo *del. Lambinus* : in *del. Wesenberg* 9 a M^2R : *om.* M atque R : ab M : et M^2 14 quia *om. v.l. ap. Camerarium* 16 me *add.* R^2 17 *post* nominare *add.* non misi *Manutius,* nolui divulgari *vel sim. Wesenberg* 21 omne ad M^3 : omne M : ad o- R

24 Quae ad me de tuis rebus domesticis scribis quaeque mihi commendas ea tantae mihi curae sunt ut me nolim admoneri, rogari vero sine magno dolore vix possim. quod de Quinti fratris negotio scribis, te priore aestate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transieris, conficere non potuisse, nunc 5 autem omnia facturum ut conficias, id scito esse eius modi ut frater meus vere existimet adiuncto isto fundo patrimonium fore suum per te constitutum. tu me de tuis rebus omnibus et de Lentuli tui nostrique studiis et exercitationibus velim quam familiarissime certiorem et quam saepissime 10 facias existimesque neminem cuiquam neque cariorem neque iucundiorem umquam fuisse quam te mihi, idque me non modo ut tu sentias sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intellegat esse facturum.

25 Appius in sermonibus antea dictitabat, postea dixit etiam in senatu palam, sese, si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam; si curiata lex non esset, se paraturum cum collega tibique successurum, legemque curiatam consuli ferri opus esse, necesse non esse; se, 5 quoniam ex senatus consulto provinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum quoad in urbem introisset. ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat nescio; varias esse opiniones intellego. sunt qui putant posse te non decedere quod sine lege curiata tibi succedatur; sunt etiam 10 qui, si decedas, a te relinqui posse qui provinciae praesit. mihi non tam de iure certum est, quamquam ne id quidem valde dubium est, quam illud, ad tuam summam amplitudi-

24, 2 tante R : et a- M sunt M³ : sint MR 3 vix R : vim M 4 te M³ : et MR 13 tu M³R : te M 25, 1 Appius] *nescio an melius nova ep. hinc incipiat* 3 provincias *Wesenberg* 4 separaturum M : seper- R : se compar- *Manutius* legemque] legem *Manutius* : -em quidem *Wesenberg* 7 quoad ς : quod MR 9 putent ς 11 quisi M² : quise M : quis R

nem, dignitatem, libertatem, qua te scio libentissime frui solere, pertinere te sine ulla mora provinciam successori concedere, praesertim cum sine suspicione tuae cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. ego utrumque meum puto esse, et quid sentiam ostendere et quod feceris defendere. 15

26 Scripta iam epistula superiore accepi tuas litteras de publicanis, ⟨in⟩ quibus aequitatem tuam non potui non probare, felicitate quadam vellem consequi potuisses ne eius ordinis quem semper ornasti rem aut voluntatem offenderes. equidem non desinam tua decreta defendere; sed nosti consuetudinem hominum, scis quam graviter inimici ipsi illi Q. Scaevolae fuerint. tibi tamen sum auctor ut, si quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies aut mitiges. id etsi difficile est, tamen mihi videtur esse prudentiae tuae. 5

1, 10

Scr. fort. an. 54

M. CICERO S.D. L. VALERIO IURISCONSULTO

(cur enim tibi hoc non gratificer nescio, praesertim cum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti).

Lentulo nostro egi per litteras tuo nomine gratias diligenter. sed tu velim desinas iam nostris litteris uti et nos aliquando revisas et ibi malis esse ubi aliquo numero sis quam 5

17 possis M[3] : -it MR 26, 2 ⟨in⟩ quibus *Ernesti* : q- MR : q- lectis *Streicher* 3 quadam *Gronovius* : aquid M : ea q- R : quidem ς : eq- *Goodyear*

Ep. 1, 10] L. ς : lentulo MR 5 revisas et R : -issa esset M

istic ubi solus sapere videare. quamquam qui istinc veniunt partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas, partim contumeliosum, quod male respondeas. sed iam cupio tecum coram iocari. qua re fac ut quam primum venias neque in Apuliam tuam accedas, ut possimus salvum venisse 10 gaudere. nam illo si veneris tam Ulixes, cognosces tuorum neminem.

6 istinc ς : isti nunc MR : istinc nunc M^3 11 tam M : tu ut R : tamquam M^3

LIBER SECUNDUS

2, 1

Scr. parte priore an. 53, ut vid.

M. CICERO S.D. CURIONI

1 Quamquam me nomine neglegentiae suspectum tibi esse doleo, tamen non tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meum quam iucundum requiri, praesertim cum, in quo accusabar, culpa vacarem, in quo autem desiderare te significabas meas litteras, prae te ferres perspectum mihi quidem 5 sed tamen dulcem et optatum amorem tuum. equidem neminem praetermisi, quem quidem ad te perventurum putarem, cui litteras non dederim; etenim quis est tam in scribendo impiger quam ego? a te vero bis terve summum et eas perbrevis accepi. qua re, si iniquus es in me iudex, condemnabo 10 eodem ego te crimine; sin me id facere noles, te mihi aequum praebere debebis.

Sed de litteris hactenus; non enim vereor ne non scribendo te expleam, praesertim si in eo genere studium meum non **2** aspernabere. ego te afuisse tam diu a nobis et dolui, quod 15 carui fructu iucundissimae consuetudinis, et laetor, quod absens omnia cum maxima dignitate es consecutus quodque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respondit. breve est quod me tibi praecipere meus incredibilis in te amor 5

Ep. 2, 1] CURIONI M, *ind.* MR : *inscr. om.* R : ⟨C.⟩ CU- ς **1, 1** suspectum ς : susceptum M : *defic.* R 3 cum R : quam M 5 mihi] *accedit* S 7 putarem MR : -rim S 8 in RS : *om.* M 9 terve M^2S : terne M : terque R 10 es M^2, S(?) : est MR condemnabo S : commendabo MR 14 genere RS : negere M 2, 3 quodque] *redit* G 5 praecipere meus M^cRS : -rem eius M : -rem G

cogit: tanta est exspectatio vel animi vel ingeni tui ut ego te obsecrare obtestarique non dubitem sic ad nos conformatus revertare ut, quam exspectationem tui concitasti, hanc sustinere ac tueri possis. et quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla umquam delebit oblivio, te rogo ut 10 memineris, quantaecumque tibi accessiones fient et fortunae et dignitatis, eas te non potuisse consequi ni meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruisses. qua re hoc animo in nos esse debebis ut aetas nostra iam ingravescens in amore atque in adulescentia tua conquiescat. 15

2, 2

Scr. parte priore an. 53, ut vid.

M. CICERO S.D. CURIONI

Gravi teste privatus sum amoris summi erga te mei patre tuo, clarissimo viro; qui cum suis laudibus tum vero te filio superasset omnium fortunam si ei contigisset ut te ante videret quam a vita discederet. sed spero nostram amicitiam non egere testibus. tibi patrimonium di fortunent! me certe habebis cui et carus aeque sis et iucundus ac fuisti patri. 5

7 conformatus M : confirm- M^3GRS 8 revertare M^3S : -tere Ω 10 memoriam nulla M^3GR : -ria ulla M : nulla memoriam S 12 ni G : ut (*supra vers.*) R^1 : nisi S : *om.* M 15 amore Ω : tuo a- S in ad- tua Ω : ad- S

Ep. 2, 2] curioni MS, *ind.* MR (*inscr. om.* GR) : ccur- (*i.e.* C. Cur-) M^c 4 a vita M^2GR : amavita M : vita S 5 tibi ... fortunent *adfert Nonius, p. 156 Lindsay*

2, 3

Scr. parte priore an. 53, ut vid.

M. CICERO S.D. C. CURIONI

1 Rupae studium non defuit declarandorum munerum tuo nomine, sed nec mihi placuit nec cuiquam tuorum quicquam te absente fieri quod tibi, cum venisses, non esset integrum. equidem ⟨quid⟩ sentiam aut scribam ad te postea pluribus aut, ne ad ea meditere, imparatum te offendam coramque 5 contra istam rationem meam dicam, ut aut te in meam sententiam adducam aut certe testatum apud animum tuum relinquam quid senserim, ut, si quando, quod nolim, displicere tibi tuum consilium coeperit, possis meum recordari. brevi tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum red- 10 itum incidere ut iis bonis quae tibi natura, studio, fortuna data sunt facilius omnia quae sunt amplissima in re publica consequi possis quam muneribus. quorum neque facultatem quisquam admiratur (est enim copiarum, non virtutis) neque quisquam est quin satietate iam defessus sit. 15

2 Sed aliter atque ostenderam facio qui ingrediar ad explicandam rationem sententiae meae; qua re omnem hanc dis-

Ep. 2, 3] c. S : *post* c *in* M *sex fere litt. erasae* (consuli *stetisse haud dubium est*), *itemque in sequentibus duabus et ep.* 2, 7 : *praenomine carent ind.* MR : *inscr. om.* G (item ad eundem), R 1, 3 quod] *fort.* quo 4 equidem Ω : meam q- S quid *add.* M[3] 5 ea R : eam MGS 6 meam (*pr.*) M[c]GS : mea MR in M[3]S : aut MG : ad R[c] (*supra vers.*) : *om.* R sententiam Ω : rationem S 9 recordari M[3]GRS : -are M 10 tuum reditum Ω : r- t- S 14 copiarum MS : corporum GR 15 quin MS : qui non GR

putationem in adventum tuum differo. summa ⟨te⟩ scito in exspectatione esse eaque a te exspectari quae a summa virtute summoque ingenio exspectanda sunt. ad quae si es, ut 5 debes, paratus, quod ita esse confido, plurimis maximisque muneribus et nos amicos et civis tuos universos et rem publicam adficies. illud cognosces profecto, mihi te neque cariorem neque iucundiorem esse quemquam.

2, 4

Scr. parte priore an. 53

CICERO S.D. C. CURIONI

1 Epistularum genera multa esse non ignoras sed unum illud certissimum, cuius causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentis si quid esset quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset. huius generis litteras a me profecto non exspectas. tuarum enim rerum domesticos habes et scripto- 5

2, 3 summa MRS : -am G (-am scito tui expectationem esse *Baiter*) te *hic add. Cratander* (*ante* in *Victorius, ante* esse M³) 3–4 in exp- esse Ω : exp- esse civis tuos S 6 plurimis M³ S : -me Ω 8 profecto M³RS : -ficio M : -ficuo (?) G

Ep. 2, 4] *inscr. ita* S : *de* M *vide ad ep. superiorem* : CICERO IMPERATOR CURIONI CONSULI SAL. DICIT G : *praenomine carent ind.* MR : *totam om.* R 1, 1 multa Ω : tria S 2 inventa res ipsa Ω : res ipsa in- S 3 quid S : quod Ω 4 huius GRS : inh- M : tu h- *Orelli* (*sed* in *ex* interesset *oriri potuit*) 5 tuarum enim rerum domesticos *Ursinus* : domesticarum enim t- enim r- domesticarum M : t- enim r- domesticarum M³GR : domesticarum t- enim r- domesticos S : t- enim r- domesticarum domesticos *Martyni-Laguna*

res et nuntios, in meis autem rebus nihil est sane novi. reliqua sunt epistularum genera duo, quae me magno opere delectant, unum familiare et iocosum, alterum severum et grave. utro me minus deceat uti non intellego. iocerne tecum per litteras? civem mehercule non puto esse, qui temporibus 10
his ridere possit. an gravius aliquid scribam? quid est quod possit graviter a Cicerone scribi ad Curionem nisi de re publica? atqui in hoc genere haec mea causa est ut neque ea ⟨quae sentio audeam neque ea⟩ quae non sentio velim scribere.

2 Quam ob rem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula qua soleo teque ad studium summae laudis cohortabor. est enim tibi gravis adversaria constituta et parata incredibilis quaedam exspectatio; quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris, quarum 5
laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum. in hanc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse confiderem. et hoc, quicquid attigi, non feci inflammandi tui causa sed testificandi amoris mei. 10

8 iocosum M³GR : loc- M : ociosum S 9 intellego (-ligo S) Mᶜ S : -gat Ω iocerne MS : cerne GR 13 atqui *Calderius* : atque ΩS 14 quae … ea *add. Madvig, similia priores* sentio Ω : -iam S 2, 3 tibi gravis Ω : g- t- S 5 tu una re facillime Ω : f- una re S 6 adamaris] *desinit* ς 7 elaborandum M³

2, 5

Scr. parte priore an. 53

CICERO S.D. C. CURIONI

1 Haec negotia quo modo se habeant, epistula ne ⟨ad te⟩ quidem narrare audeo. tibi, etsi ubicumque es, ut scripsi ad te ante, in eadem es navi, tamen quod abes gratulor, vel quia non vides ea quae nos vel quod excelso et illustri loco sita est laus tua in plurimorum et sociorum et civium conspectu; 5 quae ad nos nec obscuro nec vario sermone sed et clarissima et una omnium voce perfertur.

2 Unum illud nescio gratulerne tibi an timeam, quod mirabilis est exspectatio reditus tui; non quo verear ne tua virtus opinioni hominum non respondeat, sed mehercule ne, cum veneris, non habeas iam quod cures; ita sunt omnia debilitata iam ⟨et⟩ prope exstincta. sed haec ipsa nescio rectene 5 sint litteris commissa. quare cetera cognosces ex aliis. tu tamen, sive habes aliquam spem de re publica sive desperas, ea para, meditare, cogita quae esse in eo civi ac viro debent qui sit rem publicam adflictam et oppressam miseris temporibus ac perditis moribus in veterem dignitatem et libertatem 10 vindicaturus.

Ep. 2, 5] *de inscr. quod ad* M *attinet vide ad ep.* 2, 3 : *pro* C. CURIONI *habet* CURIONI C. *ind.* M, CURIONI *ind.* R : ITEM CICERO SENATOR CURIONI SALUTEM G : *totam om.* R ⟨M.⟩ Cicero ς   1, 1 epistula ne ⟨ad te⟩ *scripsi* : ne ep- Ω   3 abes M^3 : ha- Ω   4 sita est *Ernesti* : -a sit (*sc. ex* -ast) Ω   7 et una *bis* M   omnium M^3GR : -ia M   2, 4–5 debilitata iam ⟨et⟩ *Lambinus* : -tata iam M : -tate iam GR : -tata ⟨et⟩ iam *Victorius*   prope ⟨et⟩ M^3 rectene M^3R : -te non M : -tene non G

2, 6

Scr. Romae fort. m. Quint. an. 53

M. CICERO S.D. C. CURIONI

1 Nondum erat auditum te ad Italiam adventare cum Sex. Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te litteris misi. sed tamen, cum appropinquare tuus adventus putaretur et te iam ex Asia Romam versus profectum esse constaret, magnitudo rei fecit ut non vereremur ne nimis cito mitteremus, 5 cum has quam primum ad te perferri litteras magno opere vellemus.

Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta quanta magis a te ipso praedicari quam a me ponderari solent, verecundius a te, si quae magna res mihi petenda esset, contenderem. 10 grave est enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo de quo se bene meritum putet, ne id quod petat exigere magis quam rogare et in mercedis potius quam bene-

2 fici loco numerare videatur. sed quia tua in me [vel] nota omnibus vel ipsa novitate meorum temporum clarissima et maxima beneficia exstiterunt estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere, non dubitavi id a te per litteras petere quod mihi omnium esset maximum 5 maximeque necessarium. neque enim sum veritus ne sustinere tua in me vel innumerabilia ⟨officia⟩ non possem, cum praesertim confiderem nullam esse gratiam tuam quam non vel capere animus meus in accipiendo vel in remunerando cumulare atque illustrare posset. 10

Ep. 2, 6] *inscr. ita habet* M *et ind.* MR (M. *om. ind.* R) : CICERO CURIONI SALUTEM G : *om.* R 1, 6 perferri GR : -rre M 8 tantaque *coni. Watt* 10 quae magna ς : q- magnae MG : qua magna R petenda esset MR : -ae essent G 2, 1 vel *delevi* 3 ingenui M[3]R : -nii MG 7 officia *addidi* : beneficia M[3] (*postea eras.*) 8 tuam GR : tam M : tantam M[2] : *del.* M[c] : *fort.* tuam tantam 10 cumulare atque M[3]GR : -ando atque M : -andoque ς

3 Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi et locavi statuique in eo me non offici solum fructum sed etiam pietatis laudem debere quaerere. neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantae curae fuisse umquam puto quantae mihi sit honos eius, in quo omnia mea posita esse decrevi. huic te unum tanto adiumento esse, si volueris, posse intellego ut nihil sit praeterea nobis requirendum. habemus haec omnia, bonorum studium conciliatum ex tribunatu propter nostram, ut spero te intellegere, causam, vulgi ac multitudinis propter magnificentiam munerum liberalitatemque naturae, iuventutis et gratiosorum in suffragiis studia propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam vel diligentiam, nostram suffragationem, si minus potentem, at probatam tamen et iustam et debitam et **4** propterea fortasse etiam gratiosam. dux nobis et auctor opus est et eorum ventorum quos proposui moderator quidam et quasi gubernator. qui si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre possemus non haberemus.

Quam ob rem, si me memorem, si gratum, si bonum virum vel ex hoc ipso quod tam vehementer de Milone laborem existimare potes, si dignum denique tuis beneficiis iudicas, hoc a te peto, ut subvenias huic meae sollicitudini et huic meae laudi vel, ut verius dicam, prope saluti tuum studium dices. de ipso T. Annio tantum tibi polliceor, te maioris animi, gravitatis, constantiae benevolentiaeque erga te, si complecti hominem volueris, habiturum esse neminem. mihi vero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris ut eundem te facile agnoscam fuisse in laude mea qui fueris in salute.

3, 5 tant(a)e M^3GR : -ta M 6 quantae ς : -ti Ω sit MR : *om.* G : est *Cratander* 15 atprobatam M : adpr- G : appr- R (*haec ideo notavi ut cum Att. 16,7,2 conferrentur; vide PCPS 6 (1960), 12*) 4, 8 a te M^3R : adte MG : abs te *Wesenberg* et ς : ut Ω 11 benevolentiaeque GR : -tiae quae M : -tiae ς

5 Ego, ni te videre scirem qua mente haec scriberem, quantum offici sustinerem, quanto opere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo contentione sed etiam dimicatione elaborandum, plura scriberem. nunc tibi omnem rem atque causam meque totum commendo atque trado. unum 5 hoc sic habeto, si a te hanc rem impetraro, me paene plus tibi quam ipsi Miloni debiturum. non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua praecipue sum ab illo adiutus, quam pietas erit in referenda gratia iucunda. eam autem unius tuo studio me adsequi posse confido. 10

2, 7

Scr., ut vid., in castris ad Pindenissum
fort. XII *Kal. Ian. an. 51*

M. CICERO IMP. S.D. C. CURIONI TR. PL.

1 Sera gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla neglegentia praetermissa est. longe enim absum, audio sero. sed tibi et gratulor et ut sempiternae laudi tibi sit iste tribunatus exopto, teque hortor ut omnia gubernes et moderere prudentia tua, ne te auferant aliorum consilia. nemo est qui 5 tibi sapientius suadere possit te ipso; numquam labere si te audies. non scribo hoc temere. cui scribam video. novi animum, novi consilium tuum. non vereor ne quid timide, ne quid stulte facias si ea defendes quae ipse recta esse senties.

5, 1 qua mente *Boot* : quaminte Ω : cum (quod *in marg.*) in te P : quom ad te M³ quantum M³R : quam tum G : quantus M 6 sic M³R : si MG 9 tuo MG : tui MᶜR

Ep. 2, 7] IMP. *Wesenberg* : procos. M (*inscr. om.* GR *et indices*) C.] *de* M *vide ad ep.* 2, 3 1, 4 et GR : ut M 9 ipse GR : ipsa M

2 Quod ⟨in⟩ rei publicae tempus non incideris sed veneris (iudicio enim tuo, non casu, in ipsum discrimen rerum contulisti tribunatum tuum), profecto vides. quanta vis in re publica temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates, quid insidiarum, quid vanitatis in vita, non dubito quin cogites. sed amabo te, cura et cogita[tioni] – nihil novi, sed illud idem quod initio scripsi. tecum loquere, [et] te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera. alteri qui melius consilium dare possit quam tu non facile inveniri potest; tibi vero ipsi certe nemo melius dabit. di immortales! cur ego absum vel spectator laudum tuarum vel particeps vel socius vel minister consiliorum? tametsi hoc minime tibi deest; sed tamen efficeret magnitudo et vis amoris mei consilio te ut possem iuvare.

3 Scribam ad te plura alias; paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios, ut, quoniam sane feliciter et ex mea sententia rem publicam gessimus, unis litteris totius aestatis res gestas ad senatum perscriberem. de sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim quamque difficili in re atque causa cognosces ex iis litteris quas Thrasoni, liberto tuo, dedi.

4 Te, mi Curio, pro tua incredibili in me benevolentia meaque item in te singulari rogo atque oro ne patiare quicquam mihi ad hanc provincialem molestiam temporis prorogari. praesens tecum egi, cum te tribunum pl. isto anno fore non putarem, itemque petivi saepe per litteras, sed tum quasi a senatore, nobilissimo tamen adulescente et gratiosissimo,

2, 1 in *add. Wesenberg*, in id M[3] 7 cogita ς : -ationi M : -atione GR : -a, Curio *R. Klotz* 8 et *del.* ς 9 alteri MG : -er M[c]R 11 ⟨non⟩ adsum ς : absum? ⟨quam vellem esse⟩ *Süpfle–Boeckel* 12 *anne* et *vel* idem *post* particeps *addendum?* 13 tametsi ς : iam e- Ω 14 et M[3]GR : *om.* M iuvare GR : iurare M 3, 5 quamque ς : -mquam Ω 4, 6 senatore R : -tuore M : -tu ore G (*multa et inutilia hoc loco coniecta*)

nunc a tribuno pl. et a Curione tribuno, non ut decernatur aliquid novi, quod solet esse difficilius, sed ut ne quid novi decernatur, ut et senati consultum et leges defendas, eaque mihi condicio maneat qua profectus sum. hoc te vehementer 10 etiam atque etiam rogo.

2, 8

Scr. Athenis prid. Non. Quint. an. 51

M. CICERO PRO COS. S.D. M. CAELIO

1 Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas ut mihi gladiatorum compositiones, ut vadimonia dilata et Chresti compilationem mitteres et ea quae nobis cum Romae sumus narrare nemo audeat? vide quantum tibi meo iudicio tribuam (nec mehercule iniuria; πολιτικώτερον enim te adhuc neminem 5 cognovi): ne illa quidem curo mihi scribas quae maximis in rebus rei publicae geruntur cottidie, nisi quid ad me ipsum pertinebit. scribent alii, multi nuntiabunt, perferet multa etiam ipse rumor. qua re ego nec praeterita nec praesentia abs te sed, ut ab homine longe in posterum prospiciente, 10 futura exspecto, ut ex tuis litteris, cum formam rei publicae 2 viderim, quale aedificium futurum sit scire possim. neque tamen adhuc habeo quod te accusem; neque enim fuit quod tu plus providere posses quam quivis nostrum in primisque ego, qui cum Pompeio compluris dies nullis in aliis nisi de re publica sermonibus versatus sum. quae nec possunt scribi 5 nec scribenda sunt; tantum habeto, civem egregium esse Pompeium et ad omnia quae providenda sunt in re publica et animo et consilio paratum. qua re da te homini; complec-

9 senati M : -tus M[3] G : s̄. R legem *conieci*

Ep. 2, 8] 1, 2 et M : ut GR 3 ea quae ς : ea que MG : eas R 2, 8 complectetur M : -tendum GR

tetur, mihi crede. iam idem illi et boni et mali cives videntur qui nobis videri solent. 10

3 Ego, cum Athenis decem ipsos dies fuissem multumque mecum Gallus noster Caninius, proficiscebar inde prid. Non. Quint., cum hoc ad te litterarum dedi. tibi cum omnia mea commendatissima esse cupio tum nihil magis quam ne tempus nobis provinciae prorogetur. in eo mihi sunt omnia. 5 quod quando et quo modo et per quos agendum sit, tu optime constitues.

2, 9

Scr., ut vid., in castris in agro Mopsuhestiae
fort. a.d. VIII *Id. Oct. an. 51*

M. CICERO PRO COS. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI DESIGNATO

1 Primum tibi, ut debeo, gratulor laetorque cum praesenti tum etiam sperata tua dignitate, serius non neglegentia mea sed ignoratione rerum omnium. in iis enim sum locis quo et propter longinquitatem et propter latrocinia tardissime omnia perferuntur. et cum gratulor tum vero quibus verbis tibi 5 gratias agam non reperio, quod ita factus sis ut dederis nobis, quem ad modum scripseras ad me, quod semper ridere possemus. itaque, cum primum audivi, ego ille ipse factus sum (scis quem dicam) egique omnis illos adulescentis quos

2 ille [i]actitat. difficile est loqui; te autem contemplans absen- 10 tem et quasi tecum coram loquerer

Ep. 2, 9] *alterum exemplum exstat in codd.* (mgr = ω) *post ep.* 8, 5] 1, 7 quod ω : quem Ω 8–9 ille ipse factus (-urus GR) sum Ω : ille sum factus ω 10 actitat *Victorius* : iac- Ω ω

'non edepol quantam rem egeris neque quantum facinus feceris ...'

quod quia praeter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud:

'incredibile hoc factum obicitur.'

repente vero incessi 'omnibus laetitiis ⟨laetus⟩.' in quo cum obiurgarer quod nimio gaudio paene desiperem, ita me defendebam:

'ego voluptatem animi nimiam ...'

quid quaeris? dum illum rideo, paene sum factus ille.

3 Sed haec pluribus multaque alia et de te et ad te cum primum ero aliquid nactus oti. te vero, mi Rufe, diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meae, ultorem non modo inimicorum sed etiam invidorum meorum, ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarum paeniteret.

2, 10

Scr. in castris ad Pindenissum a. d. XVII Kal. Dec. an. 51

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI DESIGNATO

1 Tu vide quam ad me litterae non perferantur! non enim possum adduci ut abs te, postea quam aedilis es factus, nullas putem datas, praesertim cum esset tanta res tantae gratulationis, de te quia quod sperabam, de Hillo (balbus enim

2, 3–11 *Ribbeck* II^3*, pp. 139, 87, 36* 3 rem egeris ω : e- rem Ω 7 factum ς : -tu M : -to GRω 8 laetitiis laetus *Martyni-Laguna* : l(a)etitiis Ω : laetiis m : letus gr 11 animi *Manutius* : homini Ωω 3, 1 cum ω : quam Ω 2 aliquid nactus Ω : n- a- ω mi rufe Mm : mirifice GgRr

Ep. 2, 10 1, 4 Hillo *Manutius* : ni(c)hilo Ω

sum) quod non putaram. atqui sic habeto, nullam me epistulam accepisse tuam post comitia ista praeclara quae me laetitia extulerunt; ex quo vereor ne idem eveniat in meas litteras. equidem numquam domum misi unam epistulam quin esset ad te altera, nec mihi est te iucundius quicquam nec carius. 5 10

2 Sed (balbi non sumus) ad rem redeamus. ut optasti, ita est. velles enim, ais, tantum modo ut haberem negoti quod esset ad laureolam satis; Parthos times quia diffidis copiis nostris. ergo ita accidit. nam Parthico bello nuntiato locorum quibusdam angustiis et na⟨tu⟩ra montium fretus ad Amanum exercitum adduxi satis probe ornatum auxiliis et quadam auctoritate apud eos qui me non norant nominis nostri. multum est enim in his locis: 'hicine est ille qui urbem...? quem senatus...?' nosti cetera. cum venissem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo communis est divisus aquarum divertiis, Cassius noster, quod mihi magnae voluptati fuit, feliciter ab Antiochea hostem reiecerat, Bibulus provinciam acceperat. 5 10

3 Interea cum meis copiis omnibus vexavi Amaniensis, hostis sempiternos. multi occisi capti, reliqui dissipati. castella munita improviso adventu capta et incensa. ita victoria iusta imperator appellatus apud Issum, quo in loco, saepe ut ex te audivi, Clitarchus tibi narravit Dareum ab Alexandro esse superatum, abduxi exercitum ad infestissimam Ciliciae partem. ibi quintum et vicensimum iam diem aggeribus, vineis, turribus oppugnabam oppidum munitissimum, Pindenis- 5

5 ⟨quia⟩ quod *Wesenberg* putaram M : -rem G : -remus R atqui ς : -ue Ω 7–8 in meis litteris *Martyni-Laguna* : meis l- *Watt* 2, 5 natura M[3] : nara Ω 8 hicine *Lambinus* : hicc- Ω 11 divertiis M : divor- GR 3, 6 infestissimam ς : infect- Ω 7 vicensimum *scripsi* (*ut alibi*) : -essinum M : -esimum M[c]G : .XX.mum R vineis M[3]GR : viniis M

sum, tantis opibus tantoque negotio ut mihi ad summam gloriam nihil desit nisi nomen oppidi. quod si, ut spero, 10
4 cepero, tum vero litteras publice mittam. haec ad te in praesenti⟨a⟩ scripsi ut sperares te adsequi id quod optasses.

Sed ut redeam ad Parthos, haec aestas habuit hunc exitum satis felicem; ea quae sequitur magno est in timore. qua re, mi Rufe, vigila, primum ut mihi succedatur; sin id erit, ut 5
scribis et ut ego arbitror, spissius, illud quod facile est, ne quid mihi temporis prorogetur. de re publica ex tuis litteris, ut antea tibi scripsi, cum praesentia tum etiam futura magis exspecto. qua re ut ad me omnia quam diligentissime perscribas te vehementer rogo. 10

2, 11

Scr. Laodiceae prid. Non. Apr. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI

1 Putaresne umquam accidere posse ut mihi verba deessent, neque solum ista vestra oratoria sed haec etiam levia nostratia? desunt autem propter hanc causam quod mirifice sum sollicitus quidnam de provinciis decernatur. mirum me desiderium tenet urbis, incredibile meorum atque in primis tui, 5
satietas autem provinciae, vel quia videmur eam famam consecuti ut non tam accessio quaerenda quam fortuna me-

9 operibus M³ 4, 1 praesentia *Wesenberg* : -ti Ω 2 sperares GR : speras M : speres M³ 5 vigila G : -lia MR

Ep. 2, 11] *exstat alterum exemplum* (m) *in* M *post ep.* 8, 8] 1, 1 putares numquam m 5 incredibile meorum M³GR : -em eorum m : -e eorum M 7 tam mR : iam MG

tuenda sit, vel quia totum negotium non est dignum viribus nostris, qui maiora onera in re publica sustinere et possim et soleam, vel quia belli magni timor impendet, quod videmur 10 effugere si ad constitutam diem decedemus.

2 De pantheris per eos qui venari solent agitur mandatu meo diligenter. sed mira paucitas est, et eas quae sunt valde aiunt queri quod nihil cuiquam insidiarum in mea provincia nisi sibi fiat. itaque constituisse dicuntur in Cariam ex nostra provincia decedere. sed tamen sedulo fit et in primis a 5 Patisco. quicquid erit, tibi erit; sed quid esset plane nesciebamus. mihi mehercule magnae curae est aedilitas tua. ipse dies me admonebat; scripsi enim haec ipsis Megalensibus. tu velim ad me de omni rei publicae statu quam diligentissime perscribas; ea enim certissima putabo quae ex te cognoro. 10

2, 12

Scr., ut vid., in castris ad Pyramum c. v Kal. Quint. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI

1 Sollicitus equidem eram de rebus urbanis. ita tumultuosae contiones, ita molestae Quinquatrus adferebantur; nam citeriora nondum audieramus. sed tamen nihil me magis solli-

9–10 possim (-sum R) et soleam Ω : possemus et solemus m : possimus et soleamus ς 11 decedemus MR : -damus m : descendissemus G 2, 1–2 mandatu meo ς : -tum eo Mm : -to meo GR eas mM[3] : ea Ω 3 mea provincia Ω : p- mea m 7–8 ipse dies M[3] : ipsees M : ipse es GR : ipsa dies m 10 cognoro (-overo GR) Ω : -osco m

Ep. 2, 12] *exstat alterum exemplum* (m) *in* M *post ep.* 8, 9] 1, 3 audieramus m : -ebamus Ω

citabat quam in his molestiis non me, si quae ridenda essent, ridere tecum; sunt enim multa, sed ea non audeo scribere. 5 illud moleste fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum litterarum. qua re, etsi, cum tu haec leges, ego iam annuum manus confecero, tamen obviae mihi velim sint tuae litterae quae me erudiant de omni re publica, ne hospes plane veniam. hoc melius quam tu facere nemo potest. 10

2 Diogenes tuus, homo modestus, a me cum Philone Pessinunte⟨m⟩ discessit. iter habebant ⟨ad⟩ Adiatorigem, quamquam omnia nec benigna nec copiosa cognorant.

Urbem, urbem, mi Rufe, cole et in ista luce vive! omnis peregrinatio, quod ego ab adulescentia iudicavi, obscura et 5 sordida est iis quorum industria Romae potest illustris esse. quod cum probe scirem, utinam in sententia permansissem! cum una mehercule ambulatiuncula atque uno sermone no-3 stro omnis fructus provinciae non confero. spero me integritatis laudem consecutum: non erat minor ex contemnenda quam est ex conservata provincia. spem triumphi inicis: satis gloriose triumpharem, non essem quidem tam diu in desiderio rerum mihi carissimarum. sed, ut spero, propediem te 5 videbo. tu mihi obviam mitte epistulas te dignas.

4 his Ω : iis m 6 his de Ω : de his m : iis de *Wesenberg* 2, 1 Pessinuntem *Baiter* (-ta *Martyni-Laguna*) : -te m : pessi nuncte (nunc ante GR) Ω 2 ad Adiatorigem *Taurellus* : adiatoregem M : ad diatum regem GR : ab lorigge m 4 urbem urbem mirufe cole MG : urbem mirifice c- m : urbem miruficole R 6 sordida est iis quorum ς : sordidaiis q- M : sordidast liq- m : sordida est q- GR 3, 3 spem Mm : spes M^3GR inicis : satis *scripsi* : inquis sa- m : inquisa- M : in quo sa- GR 4 triumpharem Ω : -ram m ⟨si⟩ (ς) non essem ⟨et⟩ quidem *Watt, fort. recte*

2, 13

Scr. Laodiceae in. m. Mai. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI

1 Raras tuas quidem (fortasse enim non perferuntur) sed suavis accipio litteras; vel quas proxime acceperam, quam prudentis, quam multi et offici et consili! etsi omnia sic constitueram mihi agenda ut tu admonebas, tamen confirmantur nostra consilia cum sentimus prudentibus fideliterque suadentibus idem videri. 5

2 Ego Appium, ut saepe tecum locutus sum, valde diligo meque ab eo diligi statim coeptum esse ut simultatem deposuimus sensi. nam et honorificus in me consul fuit et suavis amicus et studiosus studiorum etiam meorum. mea vero officia ei non defuisse tu es testis, cui iam κωμικὸς μάρτυς, ut 5 opinor, accedit Phania; et mehercule etiam pluris eum feci quod te amari ab eo sensi. iam me Pompei totum esse scis, Brutum a me amari intellegis. quid est causae cur mihi non in optatis sit complecti hominem florentem aetate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, adfinibus, amicis, 10 collegam meum praesertim et in ipsa collegi laude et scientia studiosum mei? haec eo pluribus scripsi quod ⟨non⟩ nihil significabant tuae litterae subdubitare qua essem erga illum voluntate. credo te audisse aliquid. falsum est, mihi crede, si quid audisti. genus institutorum et rationum mearum dissi- 15 militudinem non nullam habet cum illius administratione provinciae. ex eo quidam suspicati fortasse sunt animorum

Ep. 2, 13] **2,** 3 cos fuit M[1] : con f- MG : confluit R 5 cui iam *Martyni-Laguna*: quoniam (*sc. ex* quoi iam) Ω κωμικὸς M[3] : comicos Ω 6 accedit ς : accidit Ω 12 non *add. Manutius* 13 ⟨te⟩ qua ς

contentione, non opinionum dissensione, me ab eo discrepare. nihil autem feci umquam neque dixi quod contra illius existimationem esse vellem; post hoc negotium autem et temeritatem nostri Dolabellae deprecatorem me pro illius periculo praebeo. 20

3 Erat in eadem epistula 'veternus civitatis.' gaudebam sane et congelasse nostrum amicum laetabar otio. extrema pagella pupugit me tuo chirographo. quid ais? Caesarem nunc defendit Curio? qui⟨s⟩ hoc putaret, praeter me? nam, ita vivam, putavi. di immortales, quam ego risum nostrum desidero! 5

Mihi erat in animo, quoniam iuris dictionem confe⟨ce⟩ram, civitates locupletaram, publicanis etiam superioris lustri reliqua sine sociorum ulla querela conservaram, privatis, summis infimis, fueram iucundus, proficisci in Ciliciam Non. Mai. et, cum primum aestiva attigissem militemque collocassem, decedere ex senatus consulto. cupio te aedilem videre miroque desiderio me urbs adficit et omnes mei tuque in primis. 10

18 discrepare M^3R : inc- MG 3, 1 veternus ς : -ranus Ω 3 nunc *Rutilius* : non Ω 4 quis ς : qui Ω 7 confeceram ς : -feram Ω 8 locupletaram *Manutius* : -tar in M : -ter in GR superioris ς : -oribus Ω 9 conservaram *Manutius* : -vatam M : -vem tam GR 11 primum *idem* : -ma Ω 11–12 militemque collocassem ς : -taremque (-temque GR) -carem Ω

2, 14

Scr. Laodiceae med. m. Mart., ut vid., an. 50

⟨M.⟩ CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI

M. Fabio, viro optimo et homine doctissimo, familiarissime utor mirificeque eum diligo cum propter summum ingenium eius summamque doctrinam tum propter singularem modestiam. eius negotium sic velim suscipias ut si esset res mea. novi ego vos magnos patronos; hominem occidat oportet 5 qui vestra opera uti velit. sed in hoc homine nullam accipio excusationem. omnia relinques, si me amabis, cum tua opera Fabius uti volet.

Ego res Romanas vehementer exspecto et desidero, in primisque quid agas scire cupio. nam iam diu propter hiemis 10 magnitudinem nihil ad nos novi adferebatur.

2, 15

Scr. Sidae III *aut prid. Non. Sext. an. 50*

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO AEDILI CURULI

1 Non potuit accuratius agi nec prudentius quam est actum a te cum Curione de supplicatione; et hercule confecta res ex sententia mea est cum celeritate tum quod is qui erat iratus,

Ep. 2, 14] *exstat alterum exemplum* (m) *in* M *post ep.* 13, 49, *itidemque in* VH, *in* D *post ep.* 13, 77 (χ = D VH)] M. CICERO ς : CIC- Mmχ, *ind.* MRm : *defic.* GR 1 M. fabio mχ, *ind.* MRmH : fabio Ω : M. Fadio (*et* Fadius *infra*) *Orelli, vulg. olim* 11 ad nos novi mχ : novi ad nos Ω

competitor tuus et idem meus, adsensus est ei qui ornavit res nostras divinis laudibus. qua re scito me sperare ea quae 5 sequuntur; ad quae tu te para.

2 Dolabellam a te gaudeo primum laudari, deinde etiam amari. nam ea quae speras Tulliae meae prudentia temperari posse, scio cui tuae epistulae respondeant. quid si meam legas quam ego tum ex tuis litteris misi ad Appium? sed quid agas? sic vivitur. quod actum est di approbent! spero fore 5 iucundum generum nobis, multumque in eo tua nos humanitas adiuvabit.

3 Res publica me valde sollicitat. faveo Curioni, Caesarem honestum esse cupio, pro Pompeio emori possum, sed tamen ipsa re publica nihil mihi est carius; in qua tu non valde te iactas. districtus enim mihi videris esse, quod et bonus civis et bonus amicus es. 5

4 Ego de provincia decedens quaestorem Coelium praeposui provinciae. 'puerum' inquis. at quaestorem, at nobilem adulescentem, at omnium fere exemplo. neque erat superiore honore usus quem praeficerem. Pomptinus multo ante discesserat, a Quinto fratre impetrari non poterat; quem 5 tamen si reliquissem, dicerent iniqui non me plane post annum, ut senatus voluisset, de provincia decessisse quoniam alterum me reliquissem. fortasse etiam illud adderent, senatum eos voluisse provinciis praeesse qui antea non praefuissent, fratrem meum triennium Asiae praefuisse. denique 10 nunc sollicitus non sum; si fratrem reliquissem, omnia timerem. postremo non tam mea sponte quam potentissimorum duorum exemplo, qui omnis Cassios Antoniosque complexi sunt, hominem adulescentem non tam adlicere volui quam alienare nolui. hoc tu meum consilium laudes necesse est; 15 mutari enim non potest.

Ep. 2, 15] 1, 4 est M^3 : sed Ω 6 ad quae M^cR : atque MG 4, 2 at (*pr.*) M^3G : ad MR at (*alt.*) M^3R : ad MG 3 at M^3 : ad Ω 5 impetrari ς : -erari M : -erare GR 14 hominem] nobilem *Ernesti* 16 non R : *om.* MG

5 De Ocella parum ad me plane scripseras et in actis non erat. tuae res gestae ita notae sunt ut trans montem Taurum etiam de Matrinio sit auditum. ego, nisi quid me etesiae morabuntur, celeriter, ut spero, vos videbo.

2, 16

Scr. in Cumano VI *vel* V *Non. Mai. an. 49*

M. CICERO IMP. S.D. M. CAELIO

1 Magno dolore me adfecissent tuae litterae nisi iam et ratio ipsa depulisset omnis molestias et diuturna desperatione rerum obduruisset animus ad dolorem novum. sed tamen qua re acciderit ut ex meis superioribus litteris id suspicarere quod scribis nescio. quid enim in illis fuit praeter querelam 5 temporum, quae non meum animum magis sollicitum habere⟨n⟩t quam tuum? nam non eam cognovi aciem ingeni tui quod ipse videam te id ut non putem videre. illud miror, adduci potuisse te, qui me penitus nosse deberes, ut existimares aut me tam improvidum qui ab excitata fortuna ad 10 inclinatam et prope iacentem desciscerem aut tam inconstantem ut collectam gratiam florentissimi hominis effunderem a meque ipse deficerem et, quod initio semperque fugi, civili bello interessem.

2 Quod est igitur meum triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas solitudines. nosti enim non modo stomachi mei, cuius tu similem quondam habebas, sed etiam oculorum in hominum insolentium indignitate fastidium. accedit

5, 3 matrinio M : -rimonio M[3] G R

Ep. 2, 16] 1, 6 haberent *Calderius* : -ret Ω : habent *Manutius*

etiam molesta haec pompa lictorum meorum nomenque imperi quo appellor. eo si onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus essem. sed incurrit haec nostra laurus non solum in oculos sed iam etiam in voculas malevolorum. quod cum ita esset, nil tamen umquam de profectione nisi vobis approbantibus cogitavi. sed mea praediola tibi nota sunt; in his mihi necesse est esse, ne amicis molestus sim. quod autem in maritimis facillime sum, moveo non nullis suspicionem velle me navigare. quod tamen fortasse non nollem si possem ad otium. nam ad bellum quidem, qui convenit? praesertim contra eum cui spero me satis fecisse ab eo cui iam satis fieri nullo modo potest. 5 10 15

3 Deinde sententiam meam tu facillime perspicere potuisti iam ab illo tempore cum in Cumanum mihi obviam venisti. non enim te celavi sermonem T. Ampi. vidisti quam abhorrerem ab urbe relinquenda, cum audissem. nonne tibi adfirmavi quidvis me potius perpessurum quam ex Italia ad bellum civile exiturum? quid ergo accidit cur consilium mutarem? nonne omnia potius ut in sententia permanerem? credas hoc mihi velim, quod puto te existimare, me ex his miseriis nihil aliud quaerere nisi ut homines aliquando intellegant me nihil maluisse quam pacem, ea desperata nihil tam fugisse quam arma civilia. huius me constantiae puto fore ut numquam paeniteat. etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod numquam bello civili interfuisset. hoc nostra laus erit illustrior quod illi tribuebatur ignaviae, de nobis id existimari posse non arbitror. 5 10 15

4 Nec me ista terrent quae mihi a te ad timorem fid⟨el⟩issime atque amantissime proponuntur. nulla est enim acerbitas

2, 8 malevolorum GR : -evorum M 15 eum ς : euum Ω 16 cui iam *Martyni-Laguna* : cuitam M : cui tamen G : vitam R 3, 3 T. Ampi(i) ς : tampii MG : appii R 6 civile GR : -lem M : -le me *Cratander* consilium M : -um meum GR 15 existimari GR : -re M 4, 1 fidelissime ς : fidis- Ω

quae non omnibus hac orbis terrarum perturbatione impendere videatur. quam quidem ego a re publica meis privatis et domesticis incommodis libentissime, vel istis ipsis quae tu 5
5 me mones ut caveam, redemissem. filio meo, quem tibi carum esse gaudeo, si erit ulla res publica, satis amplum patrimonium relinquam in memoria nominis mei; sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim a reliquis civibus. nam quod rogas ut respiciam generum meum, adulescentem optimum 5
mihique carissimum, an dubitas, qui scias quanti cum illum tum vero Tulliam meam faciam, quin ea me cura vehementissime sollicitet et eo magis quod in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula, Dolabellam meum, vel potius nostrum, fore ab iis molestiis quas liberalitate sua contraxe- 10
rat liberum? velim quaeras quos ille dies sustinuerit in urbe dum fuit, quam acerbos sibi, quam mihimet ipsi socero non honestos.

6 Itaque neque ego hunc Hispaniensem casum exspecto, de quo mihi exploratum est ita esse ut tu scribis, neque quicquam astute cogito. si quando erit civitas, erit profecto nobis locus; sin autem non erit, in easdem solitudines tu ipse, ut arbitror, venies in quibus nos consedisse audies. sed ego 5
fortasse vaticinor et haec omnia meliores habebunt exitus. recordor enim desperationes eorum qui senes erant adulescente me. eos ego fortasse nunc imitor et utor aetatis vitio. velim ita sit; sed tamen.

7 Togam praetextam texi Oppio puto te audisse; nam Curtius noster dibaphum cogitat, sed eum infector moratur. hoc aspersi ut scires me tamen in stomacho solere ridere.

⟨De⟩ Dolabella quod scripsi suadeo videas tamquam si tua res agatur. 5

5 domesticis R : mode- MG 5, 3 in memoria (inm- M) MR : in memoriam G : mem- ς 6 qui *Orelli* : quin Ω : quum M³ 12 mihimet *idem* : mihi fuit Ω : mihi ς 6, 6 et ς : ut Ω 7, 4 de Dolabella ς : dol- M : dolo bellam GR : dolabellae M³ : de re Dolabellae *Hirschfeld*

Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temere faciemus. te tamen oramus, quibuscumque erimus in terris, ut nos liberosque nostros ita tueare ut amicitia nostra et tua fides postulabit.

2, 17

Scr. Tarsi c. XV *Kal. Sext. an. 50*

M. CICERO IMP. S.D. †CANINI SAL⟨L⟩USTIO† PRO Q.

1 Litteras a te mihi ⟨binas⟩ stator tuus reddidit Tarsi a.d. XVI Kal. Sext. his ego ordine, ut videris velle, respondebo.

De successore meo nihil audivi ne⟨que⟩ quemquam fore arbitror. quin ad diem decedam nulla causa est, praesertim sublato metu Parthico. commoraturum me nusquam sane 5 arbitror. Rhodum Ciceronum causa puerorum accessurum puto, neque id tamen certum. ad urbem volo quam primum venire; sed tamen iter meum rei publicae et rerum urbanarum ratio gubernabit. successor tuus non potest ita maturare ullo modo ut tu me in Asia possis convenire. 10

2 De rationibus referendis, non erat incommodum te nullas referre, quam tibi scribis a Bibulo fieri potestatem; sed id vix mihi videris per legem Iuliam facere posse, quam Bibulus certa quadam ratione non servat, tibi magno opere servandam censeo. 5

3 Quod scribis Apamea praesidium deduci non oportuisse, videbam item ceteros existimare molesteque ferebam de ea

Ep. 2, 17] canini Ω : *om. ind.* MR : C. ς : CN. *Quartier* : CANINIO ς, *Manutius* : C. ANNIO *Huschke, Earl (Historia 15 (1966), 305)* SALLUSTIO ς : salu- Ω : SALLUSTIANO *Manutius, Huschke* : LUSCO *Earl* **1, 1** binas *add. Lambinus* **3** neque ς : nec GR : ne M **6** puerorum *del. Nipperdey* **2, 1** nullas *Ursinus* : -am Ω **3, 2** item M : idem GR

re minus commodos sermones malevolorum fuisse. ⟨sed⟩
Parthi transierint necne praeter te video dubitare neminem.
itaque omnia praesidia, quae magna et firma paraveram, 5
commotus hominum non dubio sermone dimisi.

4 Rationes mei quaestoris nec verum fuit me tibi mittere nec
tamen erant confectae. eas nos Apameae deponere cogitabamus.
de praeda mea praeter quaestores urbanos, id est populum
Romanum, terruncium nec attigit nec tacturus est
quisquam. Laodiceae me praedes accepturum arbitror om- 5
nis pecuniae publicae, ut et mihi et populo cautum sit sine
vecturae periculo. quod scribis ad me de drach⟨m⟩um
CCCIↃↃↃ, nihil est quod in isto genere cuiquam possim
commodare. omnis enim pecunia ita tractatur ut praeda a
praefectis, quae autem mihi attributa est a quaestore cu- 10
retur.

5 Quod quaeris quid existimem de legionibus quae decretae
sunt in Syriam, antea dubitabam venturaene essent; nunc
mihi non est dubium quin, si antea auditum erit otium esse
in Syria, venturae non sint. Marium quidem successorem
tarde video esse venturum, propterea quod senatus ita de- 5
crevit ut cum legionibus iret.

6 Uni epistulae respondi; venio ad alteram. petis a me ut
Bibulo te quam diligentissime commendem. in quo mihi voluntas
non deest, sed locus esse videtur tecum expostulandi.
solus enim tu ex omnibus qui cum Bibulo sunt certiorem me
numquam fecisti quam valde Bibuli voluntas a me sine causa 5
abhorreret. permulti enim ad me detulerunt, cum magnus

3 sed *addidi* 4, 2 tamen Ω : tum ς Apameae ⟨et Laodiceae⟩ *Tyrrell–Purser* 7 drachmum *Wesenberg* (-marum *C. Stephanus*) : drac(c)hum Ω : drachumum *vel* -umarum *Buecheler* 10 praefectis] *accedit* S 5, 4 successorem ⟨tuum⟩ *C. Stephanus* 5 tarde Ω : -dius S 6, 3 esse videtur Ω : v- e- S 5 a me sine causa Ω : sine c- a me S 6 detulerunt Ω : ret- S (*cf. ep.* 1, 9, 10 referebantur) cum S : quam Ω : quum M^3 : ⟨eum⟩ cum *Kleyn*

Antiocheae metus esset et magna spes in me atque in exercitu meo, solitum dicere quidvis se perpeti malle quam videri eguisse auxilio meo. quod ego officio quaestorio te adductum reticere de praetore tuo non moleste ferebam, quamquam quem ad modum tractarere audiebam. ille autem, cum ad Thermum de Parthico bello scriberet, ad me litteram numquam misit, ad quem intellegebat eius belli periculum pertinere. tantum de auguratu fili sui scripsit ad me; in quo ego misericordia commotus, et quod semper amicissimus Bibulo fui, dedi operam ut ei quam humanissime scriberem.

7 ille si ⟨in⟩ omnis est malevolus, quod numquam existimavi, minus offendor in me; sin autem a me est alienior, nihil tibi meae litterae proderunt. nam ad senatum quas Bibulus litteras misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune sibi soli attribuit; se ait curasse ut cum quaestu populi pecunia permutaretur. quod autem meum erat proprium, ut alariis Transpadanis uti negarem, id etiam populo se remisisse scribit. quod vero illius erat solius id mecum communicat: 'equitibus auxiliariis' inquit 'cum amplius frumenti postularemus.' illud vero pusilli animi et ⟨in⟩ ipsa malevolentia ieiuni atque inanis, quod Ariobarzanem, quia senatus per me regem appellavit mihique commendavit, iste in litteris non regem sed regis Ariobarzanis filium appellat. hoc animo qui sunt deteriores fiunt rogati. sed tibi morem gessi, litteras ad eum scripsi. quas cum acceperis, facies quod voles.

7 atque in Ω : atque S 8 solitum ⟨eum⟩ *Baiter* 9 eguisse Ω : se eg- S ego Ω : ego te S te adductum (-tium M) Ω : adiunctum S 11 tractarere Ω : -tare S 12–13 litteram numquam Ω : nullam l- S 13 eius belli periculum Ω : p- e- b- S 15–16 amicissimus bibulo Ω : b- a- S 16 rescriberem *Lambinus* 7, 1 in omnis M^{c} : omnis Ω : omnibus S 3 nam] *anne* iam? 5 populi Ω : -li R. S permutaretur Ω : comm- S 7 uti ⟨me⟩ *Lambinus* populo se] se p- ς 9 inquit Ω : egere se i- S 10 in *add. Schütz* 11 quia Ω : *om.* S

2, 18

Scr. Laodiceae in. m. Mai. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. Q. THERMO PRO PR.

1 Officium meum erga Rhodonem ceteraque mea studia quae tibi ac tuis praestiti tibi, homini gratissimo, grata esse vehementer gaudeo, mihique scito in dies maiori curae esse dignitatem tuam; quae quidem a te ipso integritate et clemen-
2 tia tua sic amplificata est ut nihil addi posse videatur. sed 5
mihi magis magisque cottidie de rationibus tuis cogitanti placet illud meum consilium quod initio Aristoni nostro, ut ad me venit, ostendi, gravis te suscepturum inimicitias si adulescens potens et nobilis a te ignominia adfectus esset. et 5
hercule sine dubio erit ignominia. habes enim neminem honoris gradu superiorem; ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso vincit viros optimos hominesque innocentissimos legatos tuos, quod et quaestor est et quaestor tuus. nocere tibi iratum neminem posse perspicio, sed tamen tris fratres 10
summo loco natos, promptos, non indisertos, te nolo habere iratos, iure praesertim; quos video deinceps tribunos pl. per
3 triennium fore. tempora autem rei publicae qualia futura sint quis scit? mihi quidem turbulenta videntur fore. cur ego te velim incidere in terrores tribunicios, praesertim cum sine cuiusquam reprehensione quaestori⟨i⟩s legatis quaestorem possis anteferre? qui si ⟨se⟩ dignum maioribus suis praebu- 5
erit, ut spero et opto, tua laus ex aliqua parte fuerit; sin quid offenderit, sibi totum, nihil tibi offenderit.

Ep. 2, 18] PRO PR.] propraetori S : propter Ω : pr. M[c] : PRO *ind.* M : pro re *ind.* R (*inscr. om.* GR) 1, 3 cur(a)e M[3]RS : cura MG 2, 2 tuis M[3], S(?) : studiis Ω 3 initio Ω : in isto S 5 esset Ω : est S 8 ipso M[3]RS : ipse MG 3, 2 ego ΩS : ergo *Calderius* 4 quaestoriis *Victorius* : -ris Ω : *om.* S 5 se dignum *Graevius* : d- Ω : d- se S(?) ς

Quae mihi veniebant in mentem quae ad te pertinere arbitrabar, quod in Ciliciam proficiscebar, existimavi me ad te oportere scribere. tu quod egeris, id velim di approbent. sed 10
si me audies, vitabis inimicitias et posteritatis otio consules.

2, 19

Scr. in castris ad Pyramum c. IX *Kal. Quint. an. 50*

M. TULLIUS M.F. ⟨M.N.⟩ CICERO IMP. S.D.
C. COELIO L.F. C.N. CALDO Q.

1 Cum optatissimum nuntium accepissem te mihi quaestorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore quo diutius in provincia mecum fuisses. magni enim videbatur interesse ad eam necessitudinem quam nobis fors tribuisset consuetudinem quoque accedere. postea, cum mihi nihil 5
neque a te ipso neque ab ullo alio de adventu tuo scriberetur, verebar ne ita caderet, quod etiam nunc vereor, ne, ante quam tu in provinciam venisses, ego de provincia decederem. accepi autem a te missas litteras in Cilicia, cum essem in castris, a.d. X Kal. Quint., scriptas humanissime, quibus 10
facile et officium et ingenium tuum perspici posset; sed neque unde nec quo die datae essent aut quo tempore te exspectarem significabant, nec is qui attulerat a te acceperat, ut ex eo scirem quo ex loco aut quo tempore essent datae.

9 quod Ω : cum S

Ep. 2, 19] M.N. *add. Orelli* C. ς : consule M : -l(i) GRS : M(ar) *ind.* MR coelio M : cel(l)io GRS, *ind.* MR **1,** 3 quo M : quod GRS 4 fors MGS : sors R, *vulg. olim* 5 accedere RS : accid- MG cum GR : quam MS 7 ne ante MRS : nec a- G : ut a- *conieci* 8 decederem Ω : disc- ς 9 a Ω : abs S 10 castris] *desinit* S 12 aut quo tempore te GR : atqtemporatae M 13 is M[3]GR : his M

2 quae cum essent incerta, existimavi tamen faciendum esse ut ad te statores meos et lictores cum litteris mitterem. quas si satis opportuno tempore accepisti, gratissimum mihi feceris si ad me in Ciliciam quam primum veneris. nam quod ad me Curi⟨u⟩s, consobrinus tuus, mihi, ut scis, maxime necessa- 5 rius, quod item C. Vergilius, propinquus tuus, familiarissimus noster, de te accuratissime scripsit, valet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amicissimorum diligens commendatio, sed tuae litterae de tua praesertim dignitate et de nostra coniunctione maximi sunt apud me pon- 10 deris. mihi quaestor optatior obtingere nemo potuit. quam ob rem quaecumque a me ornamenta ad te ⟨proficisci poterunt⟩ proficiscentur, ut omnes intellegant a me habitam esse rationem tuae maiorumque tuorum dignitatis. sed id facilius consequar si ad me in Ciliciam veneris. quod ego et mea et 15 rei publicae et maxime tua interesse arbitror.

2, 4 si ad GR : si M   5 Curius ς : curis Ω   6 C. Vergilius ς : consul vir- Ω   12 proficisci poterunt *add. Madvig* : proficiscentur ita *add. Purser,* proficisci poterunt ita *Watt*

LIBER TERTIUS

3, 1

Scr., ut vid., Romae ex. an. 53 vel in. an. 52

CICERO APPIO IMP. S.D.

1 Si ipsa res publica tibi narrare posset quo modo sese haberet, non facilius ex ea cognoscere posses quam ex liberto tuo Phania; ita est homo non modo prudens verum etiam, quod iuvet, curiosus. quapropter ille tibi omnia explanabit; id enim mihi et ad brevitatem est aptius et ad reliquas res 5 providentius. de mea autem benevolentia erga te, etsi potes ex eodem Phania cognoscere, tamen videntur etiam aliquae meae partes. sic enim tibi persuade, carissimum te mihi esse cum propter multas suavitates ingeni, offici, humanitatis tuae tum quod ex tuis litteris et ex multorum sermonibus 10 intellego omnia quae a me profecta sunt in te tibi accidisse gratissima. quod cum ita sit, perficiam profecto ut longi temporis usuram, qua caruimus intermissa nostra consuetudine, et gratia et crebritate et magnitudine officiorum meorum sarciam, idque me, quoniam tu ita vis, puto non invita 15 Minerva esse facturum. quam quidem ego si forte de tuis sumpsero, non solum Πολιάδα sed etiam Ἀππιάδα nominabo.

2 Cilix, libertus tuus, antea mihi minus fuit notus; sed ut mihi reddidit a te litteras plenas et amoris et offici, mirifice ipse suo sermone subsecutus est humanitatem litterarum tuarum. iucunda mihi eius oratio fuit cum de animo tuo, de sermonibus quos de me haberes cottidie, mihi narraret. quid 5

Ep. 3, 1] 1, 4 iuvet R : iuet M, *quo modo scripsit Mendelssohn et hoc loco et aliis* : viget G 17 Πολιάδα *scripsi* : ΠΟaa-Δa M(?) : πάλλαδα *vel* pallada M^{c}GR Ἀππιάδα *Orelli* : appiada Ω

quaeris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen ut Phaniam valde sim desideraturus. quem cum Romam remittes, quod, ut putabamus, celeriter eras facturus, omnibus ei de rebus quas agi, quas curari a me voles mandata des velim.

3 L. Valerium iureconsultum valde tibi commendo, sed ita etiam si non est iure consultus; melius enim ei cavere volo quam ipse aliis solet. valde hominem diligo; est ex meis domesticis atque intimis familiaribus. omnino tibi agit gratias, sed idem scribit meas litteras maximum apud te pondus 5 habituras. id eum ne fallat etiam atque etiam rogo.

3, 2

Scr. Romae m. Febr. vel Mart. an. 51

M. CICERO PRO COS. S.D. APPIO PULCHRO IMP.

1 Cum et contra voluntatem meam et praeter opinionem accidisset ut mihi cum imperio in provinciam proficisci necesse esset, in multis et variis molestiis cogitationibusque meis haec una consolatio occurrebat, quod neque tibi amicior quam ego sum quisquam posset succedere neque ego ab ullo 5 provinciam accipere qui mallet eam quam maxime mihi aptam explicatamque tradere. quod si tu quoque eandem de mea voluntate erga te spem habes, ea te profecto numquam fallet. a te maximo opere pro nostra summa coniunctione tuaque singulari humanitate etiam atque etiam quaeso et 10 peto ut quibuscumque rebus poteris (poteris autem pluri-

3, 1 L. ς : lentulum Ω 6 fallat ⟨te⟩ ς rogo M : rogo vale M^2GR

Ep. 3, 2] 1, 9 a MG : at M^1R

2 bus) prospicias et consulas rationibus meis. vides ex senatus consulto provinciam esse habendam. si eam, quod eius facere potueris, quam expeditissimam mihi tradideris, facilior erit mihi quasi decursus mei temporis. quid in eo genere efficere possis, tui consili est; ego te quod tibi veniet in 5 mentem mea interesse valde rogo.

Pluribus verbis ad te scriberem si aut tua humanitas longiorem orationem exspectaret aut id fieri nostra amicitia pateretur aut res verba desideraret ac non pro se ipsa loqueretur. hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis provisum 10 a te esse intellexero, magnam te ex eo et perpetuam voluptatem esse capturum.

3, 3

Scr. Brundisii ex. m. Mai. an. 51

CICERO S.D. APPIO PULCHRO

1 A.d. XI Kal. Iun. Brundisium cum venissem, Q. Fabi⟨us Vergili⟩anus, legatus tuus, mihi praesto fuit eaque me ex tuis mandatis monuit quae non mihi, ad quem pertinebant, sed universo senatui venerant in mentem, praesidio firmiore opus esse ad istam provinciam; censebant enim omnes fere 5 ut in Italia supplementum meis et Bibuli legionibus scriberetur. id cum Sulpicius consul passurum se negaret, multa nos

2, 1 senatus M²G : -tu M : s. R : -ti *Mendelssohn* 3 potueris M : poteris GR 6 *ante* valde ut facias *vel* ut cures *addendum conieci* 12 capturum M : -rum vale M²GR

Ep. 3, 3] 1, 1–2 Fabius Vergilianus *Bengel* : fabianus Ω 3 non ⟨modo⟩ *Cratander* 4 firmiore *Orelli* : -ori (-ri opus *ex* -ribus M¹) Ω

quidem questi sumus, sed tantus consensus senatus fuit ut mature proficisceremur parendum ut fuerit, itaque fecimus.

Nunc, quod a te petii litteris iis quas Romae tabellariis tuis dedi, velim tibi curae sit ut, quae successori coniunctissimo et amicissimo commodare potest is qui provinciam tradit, ut ea pro nostra consociatissima voluntate cura ac diligentia tua complectare, ut omnes intellegant nec me benevolentiori cuiquam succedere nec te amiciori potuisse provinciam tradere. 10 15

2 Ex iis litteris quarum ad me exemplum misisti, quas in senatu recitari voluisti, sic intellexeram, permultos a te milites esse dimissos; sed mihi Fabius idem demonstravit te id cogitasse facere, sed, cum ipse a te discederet, integrum militum numerum fuisse. id si ita est, pergratum mihi feceris si istas exiguas copias quas habuisti quam minime imminueris. qua de re senatus consulta quae facta sunt ad te missa esse arbitror. equidem pro eo quanti te facio quicquid feceris approbabo, sed te quoque confido ea facturum quae mihi intelleges maxime esse accommodata. 5 10

Ego C. Pomptinum, legatum meum, Brundisi exspectabam eumque ante Kal. Iun. Brundisium venturum arbitrabar. quo cum venerit, quae primum navigandi nobis facultas data erit, utemur.

9 itaque M^c GR : -que quae M 2, 6 istas M^2 GR : ista M 7 senatus M^c GR : -to M : -ti *Mendelssohn* 11 C. Pomptinum *Victorius* : consul pomit- Ω 12 arbitrabar *Ernesti* : -trabor M : -tror M^2 GR

3, 4

Scr. Brundisii prid. Non. Iun. vel paulo post, an. 51

⟨CICERO S.D. APPIO PULCHRO⟩

1 Prid. Non. Iun., cum essem Brundisi, litteras tuas accepi, quibus erat scriptum te L. Clodio mandasse quae illum mecum loqui velles. eum sane exspectabam, ut ea quae a te adferret quam primum cognoscerem. meum studium erga te et officium, tametsi multis iam rebus spero tibi esse cognitum, tamen in iis maxime declarabo quibus plurimum significare potuero tuam mihi existimationem et dignitatem carissimam esse. mihi et Q. Fabius Vergilianus et C. Flaccus L. f. et diligentissime M. Octavius Cn. f. demonstravit me a te plurimi fieri. quod egomet multis argumentis iam antea iudicaram maximeque illo libro augurali, quem ad me amantissime scriptum suavissimum misisti. 2 mea in te omnia summa necessitudinis officia constabunt. nam cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere coepisti, cottidie pluris feci, tum accesserunt etiam coniunctiones necessariorum tuorum (duo enim duarum aetatum plurimi facio, Cn. Pompeium, filiae tuae socerum, et M. Brutum, generum tuum), collegique coniunctio praesertim tam honorifice a te approbata non mediocre vinculum mihi quidem attulisse videtur ad voluntates nostras copulandas.

Sed et, si Clodium convenero, ex illius sermone ad te scribam plura et ipse operam dabo ut te quam primum videam. quod scribis tibi manendi causam eam fuisse ut me convenires, id mihi, ne mentiar, est gratum.

Ep. 3, 4] *novam ep.* M^3 : *priori coniungunt* Ω   1, 2 L. ς : lentulo Ω   8 C. ς : consul Ω   9 Cn. f. ς : gneus (G.N. *cod.* R) felix Ω   2, 1 summa MG : summe (*i.e.* -mae) R   6 M. ς : meum Ω   8 videtur ς : -eatur Ω   13 convenires GR : -neris M

3, 5

Scr. Trallibus a. d. VI *vel* V *Kal. Sext. an. 51*

CICERO S. D. APPIO PULCHRO

1 Trallis veni a. d. VI Kal. Sext. ibi mihi praesto fuit L. Lucilius cum litteris mandatisque tuis; quo quidem hominem neminem potuisti nec mihi amiciorem nec, ut arbitror, ad ea cognoscenda quae scire volebam aptiorem prudentioremve mittere. ego autem et tuas litteras legi libenter et audivi 5 Lucilium diligenter. nunc, quoniam et tu ita sentis (scribis enim quae ⟨de⟩ nostris officiis ego ad te scripseram, etsi tibi iucunda fuerint, tamen, quoniam ex alto repetita sint, non necessaria te putasse) et re vera confirmata amicitia et perspecta fide commemoratio officiorum supervacanea est, 10 eam partem orationis praetermittam, tibi tamen agam, ut debeo, gratias. animadverti enim et didici ex tuis litteris te omnibus in rebus habuisse rationem ut mihi consuleres statueresque et parares quodam modo omnia quo mea ratio 2 facilior et solutior esse posset. hoc tuum officium cum mihi 15 gratissimum esse dicam, sequitur illud, ut te existimare velim mihi magnae curae fore atque esse iam, primum ut ipse tu tuique omnes, deinde ut etiam reliqui, scire possint me tibi esse amicissimum. quod quibus adhuc non satis est per- 5 spectum ii mihi nolle magis nos hoc animo esse quam non intellegere videntur. sed profecto intellegent; neque enim obscuris personis nec parvis in causis res agetur. sed haec fieri melius quam dici aut scribi volo.

Ep. 3, 5] 2 hominem MG : -ne R 7 de *add.* ς scripseram GR : -erim (serim *in ras.*) M 13 statueres *Gulielmius* (*cf. Watt PCPC 26 (1980), 89*) : restit- Ω : praestit- *Orelli* 14 parares GR : praep- *in ras.* M[2] 2, 5 perspectum ς : -scriptum Ω 8 agetur MR[1] : agitur GR

3 Quod itinerum meorum ratio te non nullam in dubitationem videtur adducere, visurusne me sis in provincia, ea res se sic habet: Brundisi cum loquerer cum Phania, liberto tuo, veni in eum sermonem ut dicerem me libenter ad eam partem provinciae primum esse venturum quo te maxime velle 5 arbitrarer. tunc mihi ille dixit, quod classe tu velles decedere, per fore accommodatum tibi si ad Sidam [maritimam partem provinciae] navibus accessissem. dixi me esse facturum itaque fecissem nisi mi L. Clodius noster Corcyrae dixisset minime id esse faciendum; te Laodiceae fore ad meum 10 adventum. erat id mihi multo brevius multoque commo-
4 dius, cum praesertim te ita malle arbitrarer. tua ratio postea est commutata. nunc quid fieri possit, tu facillime statues; ego tibi meum consilium exponam. prid. Kal. Sext. puto me Laodiceae fore. perpaucos dies, dum pecunia accipitur quae mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. deinde 5 iter faciam ad exercitum, ut circiter Id. Sext. putem me ad Iconium fore. sed si quid nunc me fallit in scribendo (procul enim aberam ab re ipsa et a locis), simul ac progredi coepero, quam celerrime potero et quam creberrimis litteris faciam ut tibi nota sit omnis ratio dierum atque itinerum 10 meorum. oneris tibi imponere nec audeo quicquam nec debeo; sed, quod commodo tuo fieri possit, utriusque nostrum magni inte⟨resse puto ut te videam ante⟩ quam decedas. quam facultatem si quis casus eripuerit, mea tamen in te

3, 3 se sic G : sic sic M : sic si M[2] : sic se R 7 Sidam *Rutilius* : illam Ω 7–8 mar- par- prov- *pro glossemate habuit Gulielmius* 9 L. ς : lucilius Ω 10 laodice(a)e GR : laud- M (*sed infra* load- MG, laud- R; *quas discrepantias amplius non curo. vide tamen Constans, III, 186, adn.* 3) 4, 3 pr(id.) *Manutius* : propter Ω 6 putem ς : -et M[c]GRP : -e* M 9 celerrime ς : -mis MG : -mus R 12 commodo GR : quomodo M 13 inte⟨rest ut te videam ante⟩ ς, *quod leviter amplificavi* : inte Ω

omnia officia constabunt non secus ac si te vidissem. tibi de 15
nostris rebus nihil sum ante mandaturus per litteras quam
desperaro coram me tecum agere posse.

5 Quod te a Scaevola petisse dicis ut, dum tu abesses, ante
adventum meum provinciae praeesset, eum ego Ephesi vidi
fuitque mecum familiariter triduum illud quod ego Ephesi
commoratus sum nec ex eo quicquam audivi quod sibi a te
mandatum diceret. ac sane vellem potuisset obsequi volun- 5
tati tuae; non enim arbitror noluisse.

3, 6

Scr. in castris ad Iconium prid. Kal. Sept. an. 51

M. CICERO S.D. APPIO PULCHRO

1 Cum meum factum cum tuo comparo, etsi non magis mihi
faveo in nostra amicitia tuenda quam tibi, tamen multo ma-
gis meo facto delector quam tuo. ego enim Brundisi quaesivi
ex Phania, cuius mihi videbar et fidelitatem erga te perspe-
xisse et nosse locum quem apud te is teneret, quam in par- 5
tem provinciae maxime putaret te velle ut in succedendo
primum venirem. cum ille mihi respondisset nihil me tibi
gratius facere posse quam si ad Sidam navigassem, etsi mi-
nus dignitatis habebat ille adventus et ad multas res mihi
2 minus erat aptus, tamen ita me dixi esse facturum. idem ego, 10
cum L. Clodium Corcyrae convenissem, hominem ita tibi
coniunctum ut mihi cum illo cum loquerer tecum loqui vide-
rer, dixi ei me ita facturum esse ut in eam partem quam
Phania rogasset primum venirem. tunc ille, mihi cum gratias 5

5, 5 ac *Benedict* : an Ω : *del.* ς

Ep. 3, 6] 1, 10 dixi esse GR : dixisse M 2, 2 L. ς : lentulum Ω

egisset, magno opere a me petivit ut Laodiceam protinus irem; te in prima provincia velle esse ut quam primum decederes; quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes videre, te antea quam tibi successum esset decessurum fuisse. quod quidem erat consentaneum cum iis litteris quas ego 10 Romae acceperam, ex quibus perspexisse mihi videbar quam festinares decedere. respondi Clodio me ita esse facturum, ac multo quidem libentius quam si illud esset faciendum quod promiseram Phaniae. itaque et consilium mutavi et ad te statim mea manu scriptas litteras misi, quas 15 quidem ex tuis litteris intellexi satis mature ad te esse perlatas.

3 Hoc ego meo facto valde delector; nihil enim potuit fieri amantius. considera nunc vicissim tuum. non modo ibi non fuisti ubi me quam primum videre posses sed eo discessisti quo ego te ne persequi quidem possem triginta diebus qui tibi ad ⟨de⟩cedendum lege, ut opinor, Cornelia constituti 5 essent; ut tuum factum ⟨iis⟩ qui quo animo inter nos simus ignorent alieni hominis, ut levissime dicam, et fugientis congressum, meum vero coniunctissimi et amicissimi esse videa-

4 tur. ac mihi tamen, ante quam in provinciam veni, redditae sunt a te litterae quibus, etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamen mihi non dubiam spem mei conveniendi adferebas; cum interea, credo equidem, malevoli homines (late enim patet hoc vitium et est in multis), sed tamen probabi- 5 lem materiem nacti sermonis, ignari meae constantiae conabantur alienare a te voluntatem meam; qui te forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, iudicare dicerent, cum posses iam suspicari tibi esse successum, quae ne ab iis quidem fieri solerent qui brevi tempore sibi succedi putarent. 10

7 decederes G : disc- R : decedes M 3, 5 decedendum *Rutilius* : ced- Ω 6 iis *add. Orelli* 7 ignorant ς lenissime *Martyni-Laguna* 8 videatur GR : -ebatur M 4, 5 est GR : est enim M 10 sibi R : tibi MGR[c]

5 Horum ego sermone non movebar. quin etiam, credas mi velim, si quid tu ageres, levari me putabam molestia et ex annua provincia, quae mihi longa videretur, prope iam undecim mensuum provinciam factam esse gaudebam, si absenti mihi unius mensis labor detractus esset. illud, vere dicam, me movet, in tanta militum paucitate abesse tris cohortis, quae sint plenissimae, nec me scire ubi sint. molestissime autem fero quod te ubi visurus sim nescio; eoque ad te tardius scripsi quod cottidie te ipsum exspectabam, cum interea ne litteras quidem ullas accepi quae me docerent quid ageres aut ubi te visurus essem. itaque virum fortem mihique in primis probatum, D. Antonium, praefectum evocatorum, misi ad te, cui si tibi videretur, cohortis traderes, ut, dum tempus anni esset idoneum, aliquid negoti gerere possem. in quo tuo consilio ut me sperarem esse usurum et amicitia nostra et litterae tuae fecerant, quod ne nunc quidem despero. sed plane quando aut ubi te visurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum.

6 Ego ut me tibi amicissimum esse et aequi et iniqui intellegant curabo. de tuo in me animo iniquis secus existimandi videris non nihil loci dedisse. id si correxeris, mihi valde gratum erit. et ut habere rationem possis quo loco me salva lege Cornelia convenias, ego in provinciam veni prid. Kal. Sext., iter in Ciliciam facio per Cappadociam, castra movi ab Iconio prid. Kal. Sept. nunc tu et ex diebus et ex ratione itineris, si putabis me esse conveniendum, constitues quo loco id commodissime fieri possit et quo die.

5, 3 videretur GR : videtur M 4 mensuum M : -sium GR : -sum *Victorius* 10 me GR : deme M : de ⟨te⟩ me *Kayser* 12 D.] d. R : dedit M : *om.* M^{c}G 13 videretur M^{3}GR : videtur M 6, 2 ⟨tu⟩ de *Wesenberg*

3, 7

Scr. Laodiceae med. m. Febr., ut vid., an. 50

CICERO S.D. APPIO PULCHRO

1 Pluribus verbis ad te scribam cum plus oti nactus ero. haec scripsi subito, cum Bruti pueri Laodiceae me convenissent et se Romam properare dixissent. itaque nullas iis praeterquam ad te et ad Brutum dedi litteras.

2 Legati Appiani mihi volumen a te plenum querelae iniquissimae reddiderunt, quod eorum aedificationem litteris meis impedissem. eadem autem epistula petebas ut eos quam primum, ne in hiemem inciderent, ad facultatem aedificandi liberarem, et simul peracute querebare quod eos tri- 5 buta exigere vetarem prius quam ego re cognita permisissem. genus enim quoddam fuisse impediendi, cum ego cognoscere non ⟨possem⟩ nisi cum ad hiemem me ex Cilicia recepissem.

3 Ad omnia accipe et cognosce aequitatem expostulationis tuae. primum, cum ad me aditum esset ab iis qui dicerent a se intolerabilia tributa exigi, quid habuit iniquitatis me scribere ne facerent ante quam ego rem causamque cognossem? non poteram, credo, ante hiemem; sic enim scribis. quasi 5 vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint! 'tam longe?' inquis. quid? cum dabas iis litteras per quas mecum agebas ne eos impedirem quo minus ante hiemem aedificarent, non eos ad me venturos arbitrabare? tametsi id quidem fecerunt ridicule; quas enim litteras adfe- 10 rebant ut opus aestate facere possent, eas mihi post brumam reddiderunt. sed scito et multo pluris esse qui de tributis recusent quam qui exigi velint et me tamen quod te velle existimem esse facturum. de Appianis hactenus.

Ep. 3, 7] 2, 8 possem *add.* ς 8–9 ex cilicia recepissem G : exilia recep- R : exciliare coep- M

4 A Pausania, Lentuli liberto, accenso meo, audivi cum diceret te secum esse questum quod tibi obviam non prodissem. scilicet contempsi te, nec potest fieri me quicquam superbius! cum puer tuus ad me secunda fere vigilia venisset isque te ante lucem Iconium mihi venturum nuntiasset incer- 5 tumque utra via, cum essent duae, altera ⟨A.⟩ Varronem, tuum familiarissimum, altera Q. Leptam, praefectum fabrum meum, tibi obviam misi. mandavi utrique eorum ut ante ad me recurrerent ut tibi obviam prodire possem. currens Lepta venit mihique nuntiavit te iam castra praetergres- 10 sum esse. confestim Iconium veni. cetera iam tibi nota sunt. an ego tibi obviam non prodirem, primum Ap. Claudio, deinde imperatori, deinde more maiorum, deinde, quod caput est, amico, qui in isto genere multo etiam ambitiosius

5 facere soleam quam honos meus et dignitas postulat? sed 15 haec hactenus. illud idem Pausania dicebat te dixisse: 'quidni? Appius Lentulo, Lentulus Ampio processit obviam, Cicero Appio noluit.' quaeso, etiamne tu has ineptias, homo mea sententia summa prudentia, multa etiam doctrina, plurimo 5 rerum usu, addo urbanitatem, quae est virtus, ut Stoici rectissime putant? ullam Appietatem aut Lentulitatem valere apud me plus quam ornamenta virtutis existimas? cum ea consecutus nondum eram quae sunt hominum opinionibus amplissima, tamen ista vestra nomina numquam sum admi- 10 ratus; viros eos qui ea vobis reliquissent magnos arbitrabar. postea vero quam ita et cepi et gessi maxima imperia ut mihi nihil neque ad honorem neque ad gloriam acquirendum pu-

4, 1 accenso *Victorius* : -esso MR : -essi R[1] : -essu G 6 A. *add. Purser* : M. *Wesenberg* 9 ante (*post* me G) Ω : a te *Mendelssohn* : ante te *Purser* recurrerent *Ernesti* : exc- Ω 12 Ap. ς : appio GR : apud M 14 qui in *Wesenberg* : in M : cum in GR multa *Gulielmius* 5, 3 Ampio *C.F. Hermann* : appio MR : *om.* G 4–5 mea sententia ς : meas -as Ω 5 plurimo GR : -ma M 6 urbanitate *Victorius* ut ς : et Ω 9 eram GR : erat M 13 adquirendum *Victorius* : -dam Ω

tarem, superiorem quidem numquam, sed parem vobis me speravi esse factum. nec mehercule aliter vidi existimare vel 15 Cn. Pompeium, quem omnibus qui umquam fuerunt, vel P. Lentulum, quem mihi ipsi antepono. tu si aliter existimas, nihil errabis si paulo diligentius, ut quid sit εὐγένεια [quid sit nobilitas] intellegas, Athenodorus, Sandonis filius, quid de his rebus dicat attenderis. 20

6 Sed ut ad rem redeam, me tibi non amicum modo verum etiam amicissimum existimes velim. profecto omnibus meis officiis efficiam ut ita esse vere possis iudicare. tu autem si id agis ut minus mea causa, dum ego absim, debere videaris quam ego tua laborarim, libero te ista cura: 5

'πάρ' ἔμοιγε καὶ ἄλλοι
οἵ κέ με τιμήσουσι, μάλιστα δὲ μητίετα Ζεύς.'

si autem natura es φιλαίτιος, illud non perficies, quo minus tua causa velim; hoc adsequere ut, quam in partem tu accipias, minus laborem. 10

Haec ad te scripsi liberius fretus conscientia offici mei benevolentiaeque, quam a me certo iudicio susceptam, quoad tu voles, conservabo.

3, 8

Scr. in castris in agro Mopsuhestiae a. d. VIII *Id. Oct. an. 51*

CICERO S.D. APPIO PULCHRO

1 Etsi, quantum ex tuis litteris intellegere potui, videbam te hanc epistulam cum ad urbem esses esse lecturum refrigerato iam levissimo sermone hominum provincialium, tamen, cum tu tam multis verbis ad me de improborum oratione

18–19 quid sit nobilitas *del.* ς 6, 4 absum ς videaris GR : -eris M 6–7 *Hom. Il. 1, 174sq.*

scripsisses, faciendum mihi putavi ut tuis litteris brevi re- 5
sponderem.

2 Sed prima duo capita epistulae tuae tacita mihi quodam modo relinquenda sunt. nihil enim habent quod definitum sit aut certum, nisi me vultu et taciturnitate significasse tibi non esse amicum, idque pro tribunali cum aliquid ageretur et non nullis in conviviis intellegi potuisse. hoc totum nihil 5 esse possum intellegere, sed, cum sit nihil, ne quid dicatur quidem intellego. illud quidem scio, meos multos et illustris et ex superiore et ex aequo loco sermones habitos cum tua summa laude et cum magna [sollicitudine] significatione nostrae familiaritatis ad te vere potuisse deferri. 10

Nam quod ad legatos attinet, quid a me fieri potuit aut elegantius aut iustius quam ut sumptus egentissimarum civitatum minuerem sine ulla imminutione dignitatis tuae, praesertim ipsis civitatibus postulantibus? nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiscentium notum non erat. 15 Apameae cum essem, multarum civitatum principes ad me detulerunt sumptus decerni legatis nimis magnos, cum sol-

3 vendo civitates non essent. hic ego multa simul cogitavi. primum te, hominem non solum sapientem verum etiam, ut nunc loquimur, urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari, idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis verbis disputavisse: primum Ap. Claudium senatui 5 populoque Romano non Midaensium testimonio (in ea enim civitate mentio facta est) sed sua sponte esse laudatum; deinde me i[s]ta vidisse accidere multis ut eorum causa legationes Romam venirent, sed iis legationibus non meminisse ullum tempus laudandi aut locum dari; studia mihi eorum 10

Ep. 3, 8] 2, 3 et GR : *om.* M 6 quid] qui *Orelli* 9 sollicitudine *del.* ς 3, 2–3 te … urbanum *adfert Quint. 8,3,35* 5 Ap. Claudium ς : apud clod- Ω 6 Midaensium *Quartier* : mideaes- M : mihi deaes- GR : Midaeens- *Rubenius* 8 ita *Martyni-Laguna* : ista Ω 9 meminisse ς : -sem Ω : -se me *Orelli*

placere, quod in te bene merito grati essent, consilium totum videri minime necessarium; si autem vellent declarare in eo officium suum, laudaturum me si qui suo sumptu functus esset officio, concessurum si legitimo, non permissurum si infinito. 15

Quid enim reprehendi potest? nisi quod addis visum esse quibusdam edictum meum quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum. iam non tantum mihi videntur iniuriam facere ii qui haec disputant quam si cuius 4 aures ad hanc disputationem patent. Romae composui edic- 20 tum; nihil addidi nisi quod publicani me rogarunt, cum Samum ad me venissent, ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum. diligentissime scriptum caput est quod pertinet ad minuendos sumptus civitatum. quo in capite sunt 5 quaedam nova, salutaria civitatibus, quibus ego magno opere delector; hoc vero ex quo suspicio nata est me exquisisse aliquid in quo te offenderem tralaticium est. neque enim eram tam desipiens ut privatae rei causa legari putarem qui et tibi non privato et pro re non privata sua sed publica, non 10 in privato sed in publico orbis terrae consilio, id est in senatu, ut gratias agerent mittebantur; neque, cum edixi ne quis iniussu meo proficisceretur, exclusi eos qui me in castra et qui trans Taurum persequi non possent – nam id est maxime in tuis litteris irridendum. quid enim erat quod me perse- 15 querentur in castra Taurumve transirent, cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim ut me omnium illarum dioecesium quae cis Taurum sunt omniumque earum civi- 5 tatum magistratus legationesque convenirent? nisi forte postea coeperunt legare quam ego Taurum transgressus sum; quod certe non ita est. cum enim Laodiceae, cum Apa-

11 meritum *idem* 16 enim] in me *idem* : horum *vel* eorum *Mendelssohn* : in hoc *conieci* 18 tantum] tam *Manutius* : tantam *Orelli* 20 patent ς : put- Ω 4, 11 id ... senatu *del. Bengel* 18 dioecesium ς : diocens- (dyo- R) MR : diocesim G

meae, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconi essem, quibus in oppidis omnibus commoratus sum, omnes iam istius generis legationes erant constitutae. atque hoc tamen te scire volo, me de isto sumptu legationum aut minuendo aut remittendo decrevisse nil nisi quod principes civitatum a me postulassent, ne in venditionem tributorum et illam acerbissimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atque ostiorum inducerent[ur] sumptus minime necessarii. ego autem, cum hoc suscepissem non solum iustitia sed etiam misericordia adductus ut levarem miseriis perditas civitates et perditas maxime per magistratus suos, non potui in illo sumptu non necessario neglegens esse. 5 10 15

Tu, ⟨si⟩ istius modi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere; si autem hoc genere delectaris, ut quae tibi in mentem veniant aliis attribuas, genus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. ego, si in provincia de tua fama detrahere umquam cogitassem, non generum tuum *** libertum Brundisi neque ad praefectum fabrum Corcyrae quem in locum me venire velles rettulissem. qua re potes doctissimis hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda praeclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere, 'disputabant, ego contra disserebam; dicebant, ego negabam.' 20 25

6 An mihi de te nihil esse dictum umquam putas? ne hoc quidem quod, cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? quod isdem diebus meus conventus erat Apameae, Synnade, Philomeli, tuus Tarsi? non dicam plura, ne in quo te obiurgem id ipsum videar imitari; illud dicam ut 5

5, 8 a me GR : mane M 11 inducerent *Watt* : -tur Ω 16 tu MG : tui R si *add. Orelli* (*post* modi *Castiglioni*) 20–21 *lac. agnovit Victorius* (non ⟨ad⟩ generum tuum ⟨Romae neque ad⟩ libertum) : *ipse ita fere supplendum arbitror :* non generum tuum ⟨Romae de tuis commodis consuluissem neque ad tuum⟩ libertum 6, 2 quod M[c]GR : quo M me ς : meam M : me iam GR

sentio: si ista quae alios loqui dicis ipse sentis, tua summa culpa est; sin autem alii tecum haec loquuntur, tua tamen, quod audis, culpa non nulla est. mea ratio in tota amicitia nostra constans et gravis reperietur. quod si qui me astutiorem fingit, quid potest esse callidius quam, cum te absentem 10 semper defenderim, cum praesertim mihi usu venturum non arbitrarer ut ego quoque a te absens defendendus essem, nunc committere ut tu iure optimo me absentem deserere posses?

7 Unum genus excipio sermonis in quo persaepe aliquid dicitur quod te putem nolle dici, si aut legatorum tuorum cuipiam aut praefectorum aut tribunorum militum male dicitur; quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit me audiente ut aut gravius diceretur aut in pluris quam mecum 5 Corcyrae Clodius est locutus, cum in eo genere maxime quereretur te aliorum improbitate minus felicem fuisse. hos ego sermones, quod et multi sunt et tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, lacessivi numquam, sed non valde repressi. 10

Si quis est qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse, non nostram is perfidiam coarguit sed indicat suam, simulque non de me is peius quam de te existimat; sin autem quem mea instituta in provincia non delectant et quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum laedi se putat, cum uterque nostrum recte fecerit sed non idem uterque 15

8 secutus sit, hunc ego amicum habere non curo. liberalitas tua ut hominis nobilissimi latius in provincia patuit. nostra si angustior (etsi de tua prolixa beneficaque natura limavit

13 committere *Manutius* : -rem Ω : -re me *v.l. ap. Bengel* 14 posses MR : -sem G : -sis *Scheller* 7, 3 cuipiam *Victorius* : quip- M : quipp- GR 12 coarguit GR : coma- M 8, 2 patuit ς : pot- M : posuit GR 3 angustior ⟨erit⟩ *Manutius* : -or ⟨est⟩ *Lambinus* limavit ς : -vitabit (lima v- GR) Ω

aliquid posterior annus propter quandam tristitiam tempo-
rum), non debent mirari homines, cum et natura semper ad 5
largiendum ex alieno fuerim restrictior et temporibus, qui-
bus alii moventur, isdem ego movear,

'me⟨d⟩ esse acerbum sibi ut⟨i⟩ sim dulcis mihi.'

9 De rebus urbanis quod me certiorem fecisti, cum per se mihi gratum fuit, tum quod significasti tibi omnia mea mandata curae fore. in quibus unum illud te praecipue rogo, ut cures ne quid mihi ad hoc negoti aut oneris accedat aut temporis, Hortensiumque, nostrum collegam et familiarem, 5 roges ut, si umquam mea causa quicquam aut sensit aut fecit, de hac quoque sententia bima decedat, qua mihi nihil potest esse inimicius.

10 De nostris rebus quod scire vis, Tarso Non. Oct. Amanum versus profecti sumus. haec scripsi postridie eius diei, cum castra haberem in agro Mo⟨p⟩s⟨u⟩hestiae. si quid egero, scribam ad te neque domum umquam ad me litteras mittam quin adiungam eas quas tibi reddi velim. de Parthis quod 5 quaeris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt admixto Parthico ornatu dicuntur omnes revertisse. hostem esse in Syria negant ullum.

Tu velim ad me quam saepissime et de tuis rebus scribas et de meis et de omni rei publicae statu. de quo sum sollicitus 10 eo magis quod ex tuis litteris cognovi Pompeium nostrum in Hispaniam iturum.

8 *Ribbeck* II^{3}*, p. 141* med *Martyni-Laguna* : me Ω uti *Ribbeck* : ut Ω dulcis GR : pu- M 10, 1 ⟨ad⟩ Amanum *Wesenberg* 3 Mopsuhestiae *Manutius* : moshest- M : host- GR si *bis* M 4 ad me M : ad te G : a me R 11 quod GR : ut q- M

3, 9

Scr. Laodiceae paulo post X Kal. Febr. an. 50

CICERO APPIO PULCHRO S.

1 Vix tandem legi litteras dignas Ap. Claudio, plenas humanitatis, offici, diligentiae. aspectus videlicet urbis tibi tuam pristinam urbanitatem reddidit. nam quas ex itinere ante quam ex Asia egressus es ad me litteras misisti, unas de legatis a me prohibitis proficisci, alteras de Appi⟨an⟩orum 5 aedificatione impedita, legi perinvitus. itaque conscientia meae constantis erga te voluntatis rescripsi tibi subiratus. iis vero litteris lectis quas Philotimo, liberto meo, dedisti cognovi intellexique in provincia multos fuisse qui nos quo animo inter nos sumus esse nollent, ad urbem vero ut acces- 10 seris, vel potius ut primum tuos videris, cognosse te ex iis qua in te absentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te observantia et constantia fuissem. itaque quanti illud me aestimare putas quod est in tuis litteris scriptum, si quid inciderit quod ad meam dignitatem pertineat, etsi vix fieri 15 possit, tamen te parem mihi gratiam relaturum? tu vero facile facies; nihil est enim quod studio et benevolentia, vel amore potius, effici non possit.

2 Ego, etsi et ipse ita iudicabam et fiebam crebro a meis per litteras certior, tamen maximam laetitiam cepi ex tuis litteris de spe minime dubia et plane explorata triumphi tui, neque vero ob eam causam, quo ipse facilius consequerer (nam id quidem Ἐπικούρειον est), sed mehercule quod tua dignitas 5 atque amplitudo mihi est ipsa cara per se. qua re, quoniam pluris tu habes quam ceteri quos scias in hanc provinciam

Ep. 3, 9] 1, 1 Ap. ς : appio GR : apud M claudio *ex* cloudio R : clodio MG 5 Appianorum *Victorius* : appio- Ω 7 meae *Manutius* : mea Ω 16 possit GR : -set M 17 *anne* studio ⟨tuo⟩?

proficisci, quod te adeunt fere omnes, si quid velis, gratissimum mihi feceris si ad me, simul atque adeptus eris quod et tu confidis et ego opto, litteras miseris. longi subselli, ut 10
noster Pompeius appellat, iudicatio et mora si quem tibi item unum alterumve diem abstulerit (quid enim potest amplius?), tua tamen dignitas suum locum obtinebit. sed si me diligis, si a me diligi vis, ad me litteras, ut quam primum laetitia adficiar, mittito. 15

3 Et velim, reliquum quod est promissi ac muneris tui, mihi persolvas. cum ipsam cognitionem iuris auguri consequi cupio tum mehercule tuis incredibiliter studiis erga me muneribusque delector. quod autem a me tale quiddam desideras, sane mihi considerandum est quonam te remunerer potissi- 5
mum genere. nam profecto non est meum, qui in scribendo, ut soles admirari, tantum industriae ponam, committere ut neglegens ⟨non⟩ scribendo fuisse videar, praesertim cum id non modo neglegentis sed etiam ingrati animi crimen futurum sit. 10

4 Verum haec videbimus. illud quod polliceris velim pro tua fide diligentiaque et pro nostra non instituta sed iam inveterata amicitia cures ⟨et⟩ enitare, ut supplicatio nobis quam honorificentissime quam primumque decernatur. omnino serius misi litteras quam vellem (in quo cum difficultas navi- 5
gandi fuit odiosa tum ⟨in⟩ ipsum discessum senatus incidisse credo meas litteras), sed id feci adductus auctoritate et consilio tuo, idque a me recte factum puto quod non statim ut appellatus imperator sim sed aliis rebus additis aestivisque confectis litteras miserim. haec igitur tibi erunt curae, 10
quem ad modum ostendis, meque totum et mea et meos commendatos habebis.

2, 11 quem] iam *conieci* 3, 3 tum ς : tunc M : tu GR 8 ⟨non⟩ scribendo *scripsi* : sc- Ω : ⟨in⟩ sc- ς : ⟨in re⟩sc- *Madvig* : *del. Cratander* 4, 3 cures ⟨et⟩ enitare *Kayser* : curesen- M : cures. Enitere GR 6 in *add.* ς

3, 10

Scr. Laodiceae parte priore m. Apr. an. 50

CICERO APPIO PULCHRO S.

1 Cum est ad nos adlatum de temeritate eorum qui tibi negotium facesserent, etsi graviter primo nuntio commotus sum, quod nihil tam praeter opinionem meam accidere potuit, tamen, ut me collegi, cetera mi facillima videbantur, quod et in te ipso maximam spem et in tuis magnam habebam, mul- 5 taque mihi veniebant in mentem quam ob rem istum laborem tibi etiam honori putarem fore. illud plane moleste tuli, quod certissimum et iustissimum triumphum hoc invidorum consilio esse tibi ereptum videbam. quod tu si tanti facies quanti ego semper iudicavi faciendum esse, facies sapienter 10 et ages victor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. ego enim plane video fore nervis, opibus, sapientia tua, vehementer ut inimicos tuos paeniteat intemperantiae suae. de me tibi si⟨c⟩ contestans omnis deos promitto atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere quam pro 15 salute) in hac provincia cui tu praefuisti rogando deprecatoris, laborando propinqui, auctoritate cari hominis, ut spero, apud civitates, gravitate imperatoris suscepturum officia atque partis. omnia volo a me et postules et ⟨ex⟩spectes. vincam meis officiis cogitationes tuas. 20

2 Q. Servilius perbrevis mihi a te litteras reddidit, quae mihi tamen nimis longae visae sunt; iniuriam enim mihi fieri putabam cum rogabar. nollem accidisset tempus in quo perspicere posses quanti te, quanti Pompeium, quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimi, quanti Brutum facerem; 5

Ep. 3, 10] 1, 11 victor M^cG^cR : *bis* G : -ri M ex GR : et ex M 14 sic contestans ς : si cont- M sicut t- GR 15 malo enim dicere] ita *vel* sic *add. quidam* 17 ⟨quasi⟩ *vel* ⟨prope⟩ propinqui *conieci* 19 expectes ς : sp- Ω

quamquam in consuetudine cottidiana perspexisses, sicuti perspicies. sed quoniam accidit, si quid a me praetermissum erit, commissum facinus et admissum dedecus confitebor.

3 Pomptinus, qui a te tractatus est praestanti ac singulari fide, cuius tui benefici sum ego testis, praestat tibi memoriam benevolentiamque quam debet. qui cum maximis suis rebus coactus a me invitissimo decessisset, tamen, ut vidit interesse tua, conscendens iam navem Epheso Laodiceam (5) revertit. talia te cum studia videam habiturum esse innumerabilia, plane dubitare non possum quin tibi amplitudo ista sollicitudo futura sit. si vero efficis ut censores creentur et si ita gesseris censuram ut et debes et potes, non tibi solum sed tuis omnibus video in perpetuum summo te praesidio futurum. (10) illud pugna et enitere, ne quid nobis temporis prorogetur, ut, cum hic tibi satis fecerimus, istic quoque nostram in te benevolentiam navare possimus.

4 Quae de hominum atque ordinum omnium erga te studiis scribis ad me minime mihi miranda et maxime iucunda acciderunt, eademque ad me perscripta sunt a familiaribus meis. itaque capio magnam voluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non solum [etiam] ampla sed etiam iucunda est, ea (5) tribui quae debeantur, tum vero remanere etiam nunc in civitate nostra studia prope omnium consensu erga fortis et industrios viros, quae mihi ipsi una semper tributa merces est laborum et vigiliarum mearum.

5 Illud vero mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo adulescente, cuius ego salutem duobus capitis iudiciis summa contentione defendi, ut tuis inimicitiis suscipiendis oblivisceretur [pro] omnium fortunarum ac rationum suarum, praesertim cum tu omnibus vel ornamentis vel prae- (5)

3, 1 Pomptinus *Orelli* : pomit- Ω 4 decessisset MR : disc- G 4, 5 etiam *del.* ς 6 tum GR : tunc M 5, 2 ⟨in⟩ duobus *Wesenberg* 4 pro *delendum suspicatus est Bayet* : prope *Festa* : prosus *Mendelssohn*

sidiis redundares, ⟨ipsi⟩, ut levissime dicam, multa deessent. cuius sermo stultus et puerilis erat iam ante ad me a M. Caelio, familiari nostro, perscriptus; de quo item sermone multa scripta sunt abs te. ego autem citius cum eo qui tuas inimicitias suscepisset veterem coniunctionem diremissem 10 quam novam conciliassem; neque enim de meo erga te studio dubitare debes neque id est obscurum cuiquam in provincia nec Romae fuit.

6 Sed tamen significatur in tuis litteris suspicio quaedam et dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium. ubi enim ego cuiquam legationi fui impedimento quo minus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odis- 5 sem, minus quod tibi obesset facere, si clam, magis aperte inimicus esse? quod si essem ea perfidia qua sunt ii qui in nos haec conferunt, tamen ea stultitia certe non fuissem ut aut in obscuro odio apertas inimicitias aut in quo tibi nihil nocerem summam ostenderem voluntatem nocendi. ad me 10 adire quosdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent nimis magnos sumptus legatis decerni. quibus ego non tam imperavi quam censui sumptus legatis quam maxime ad legem Corneliam decernendos; atque in eo ipso me non perseverasse testes sunt rationes civitatum, in quibus quantum 15 quaeque voluit legatis tuis datum induxit.

7 Te autem quibus mendaciis homines levissimi onerarunt! non modo sublatos sumptus sed etiam a procuratoribus eorum qui iam profecti essent repetitos et ablatos eamque causam multis omnino non eundi fuisse. quererer tecum atque expostularem ni, ut supra scripsi, purgare me tibi hoc tuo 5

6 ipsi *add. Orelli* lenissime *Martyni-Laguna* 6, 1 suspicio GR : suscipio M 6 si clam *Manutius, auctore Danesio* : siciam M : sit iam G : si iam R 7 esse *Manutius* : -em Ω ea GR : ex M 9 in quo GR : iniquo M

tempore quam accusare te mallem idque putarem esse rectius. itaque nihil de te, quod credideris, de me, quam ob rem non debueris credere, pauca dicam. nam si me virum bonum, si dignum iis studiis eaque doctrina cui me a pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consili, in maximis 10
rebus perspectum habes, nihil in me non modo perfidiosum et insidiosum et fallax in amicitia sed ne humile quidem aut
8 ieiunum debes agnoscere. sin autem me astutum et occultum libet fingere, quid est quod minus cadere in eius modi naturam possit quam aut florentissimi hominis aspernari benevolentiam aut eius existimationem oppugnare in provincia cuius laudem domi defenderis aut in ea re animum ostendere 5
inimicum in qua nihil obsis aut id eligere ad perfidiam quod ad indicandum odium apertissimum sit, ad nocendum levissimum? quid erat autem cur ego in te tam implacabilis essem, cum te ex fratre meo ne tunc quidem cum tibi prope necesse esset eas agere partis inimicum mihi fuisse cognossem? cum vero reditum nostrum in gratiam uterque expetisset, quid in consulatu tuo frustra mecum egisti quod me aut facere aut sentire voluisses? quid mihi mandasti, cum te Puteolos prosequerer, in quo non exspectationem tuam diligentia mea vicerim? 15

9 Quod si id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre, quid mihi tandem erat utilius, quid commodis meis aptius, quam hominis nobilissimi atque honoratissimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, adfines, propinqui mihi magno vel ornamento vel praesidio esse possent? quae tamen ego omnia in expetenda amicitia tua non astutia quadam sed aliqua potius sapientia secutus sum. quid? illa vincula, quibus quidem libentissime astringor, quanta sunt, studiorum similitudo, suavitas consuetudinis, delectatio vitae atque victus, sermonis societas, litterae interiores! atque 10

7, 12 in amicitia R[1] : amic- R : inimic- M : in nnic- G 8, 2 libet ς : iubet Ω 14 Puteolos *Orelli* : -lis Ω

haec domestica; quid illa tandem popularia, reditus illustris in gratiam, in quo ne per imprudentiam quidem errari potest sine suspicione perfidiae, amplissimi sacerdoti collegium, in quo non modo amicitiam violari apud maiores nostros fas non erat sed ne cooptari quidem sacerdotem licebat qui cui- 15 quam ex collegio esset inimicus?

10 Quae ut omittam tam multa atque tanta, quis umquam tanti quemquam fecit aut facere potuit aut debuit quanti ego Cn. Pompeium, socerum tuae filiae? etenim, si merita valent, patriam, liberos, salutem, dignitatem, memet ipsum mihi per illum restitutum puto; si consuetudinis iucunditas, 5 quae fuit umquam amicitia consularium in nostra civitate coniunctior? si illa amoris atque offici signa, quid mihi ille non commisit, quid non mecum communicavit, quid de se in senatu, cum ipse abesset, per quemquam agi maluit, quibus ille me rebus non ornat[issim]um voluit amplissime? qua 10 denique ille facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone adversantem interdum actionibus suis! quo studio providit ne quae me illius temporis invidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis! quibus quidem temporibus haec in eo gravitas, 15 haec animi altitudo fuit non modo ut Phrygi alicui aut Lycaoni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum malevolis de me sermonibus crederet. huius igitur filius cum sit gener tuus cumque praeter hanc coniunctionem adfinitatis quam sis Cn. Pompeio carus quamque iu- 20 cundus intellegam, quo tandem animo in te esse debeo? cum praesertim eas ad me is litteras miserit quibus, etiam si tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placarer tamen totumque

9, 15 ne cooptari *Manutius* : necop- (nec op-) Ω 10, 5 restitutum ς : -iturum M : -ituturum GR 10 ornatum ς : -tissimum Ω : -tum esse *v.l. ap. Bengel* 13 quo GR : quod M ne quae *Victorius* : neque M : ne qua GR 21 intellegam GR : -gebam M

me ad eius viri ita de me meriti voluntatem nutumque converterem. 25

11 Sed haec hactenus; pluribus enim etiam fortasse verbis quam necesse fuit scripta sunt. nunc ea quae a me profecta quaeque instituta sunt cognosce. ***

Atque haec agimus et agemus magis pro dignitate quam pro periculo tuo. te enim, ut spero, propediem censorem 5 audiemus, cuius magistratus officia, quae sunt maximi animi summique consili, tibi diligentius et accuratius quam haec quae nos de te agimus cogitanda esse censeo.

3, 11

Scr. in castris ad Pyramum fort. VI *Kal. Quint. an.* 50

CICERO APPIO PULCHRO, UT SPERO, CENSORI S. D.

1 Cum essem in castris ad fluvium Pyramum, redditae mihi sunt uno tempore a te epistulae duae, quas ad me Q. Servilius Tarso miserat. earum in altera dies erat adscripta Non. Apr., in altera, quae mihi recentior videbatur, dies non erat. respondebo igitur superiori prius, in qua scribis ad me de 5 absolutione maiestatis. de qua etsi permulto a⟨n⟩te certior factus eram litteris, nuntiis, fama denique ipsa (nihil enim fuit clarius, non quo quisquam aliter putasset, sed nihil de insignibus ad laudem viris obscure nuntiari solet), tamen eadem illa laetiora fecerunt mihi tuae litterae, non solum 10

11, 2 a me R : me M : ante G 3 sunt GR : sint M *lac. stat. Rutilius*

Ep. 3, 11] 1, 3 adscriptus *Baiter* 6 permulto *Lambinus* : -tum Ω ante ς : ate *vel* a te Ω 8 aliter GR : alter M 9 obscure ς : -ra M : -rum GR

quia planius loquebantur et uberius quam vulgi sermo sed etiam quia magis videbar tibi gratulari cum de te ex te ipso
2 audiebam. complexus igitur sum cogitatione te absentem, epistulam vero osculatus etiam ipse mihi gratulatus sum. quae enim ⟨a⟩ cuncto populo, a senatu, a iudicibus ingenio, industriae, virtuti tribuuntur, quia mihi ipse adsentor fortasse cum ea esse in me fingo, mihi quoque ipsi tribui puto. 5

Nec tam gloriosum exitum tui iudici exstitisse sed tam pravam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. 'de ambitu vero quid interest' inquies 'an de maiestate?' ad rem, nihil; alterum enim non attigisti, alteram auxisti. verum tamen est maiestas, etsi Sulla voluit ne in quemvis impune 10 declamari liceret, ⟨ambigua⟩; ambitus vero ita apertam vim habet ut aut accusetur improbe aut defendatur. quid enim? facta necne facta largitio ignorari potest? tuorum autem honorum cursus cui suspectus umquam fuit? me miserum, qui non adfuerim! quos ego risus excitassem! 15

3 Sed de maiestatis iudicio duo mihi illa ex tuis litteris iucundissima fuerunt: unum, quod te ab ipsa re publica defensum scribis, quae quidem etiam in summa bonorum et fortium civium copia tueri talis viros deberet, nunc vero eo magis quod tanta penuria est in omni vel honoris vel aetatis 5 gradu ut iam orba civitas talis tutores complecti debeat; alterum, quod Pompei et Bruti fidem benevolentiamque mirifice laudas. laetor virtute et officio cum tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum alterius omnium saeculorum et gentium principis, alterius iam pridem iuventu- 10

2, 3 a *add.* ς 4 adsentor *Manutius* : -tior Ω 10 ⟨varia⟩ est *Rein* : ⟨infinita⟩ est *coni. Watt* etsi M : et sic GR 11 ambigua *add. Lehmann* 12 quid *vel* qui ς : quod Ω 13 nec ne R : nec non M : nec me G : -ne an non *Martyni-Laguna* 3, 4 eo GR : eos M 5 tanta GR : tuante M honoris GR : oneris M 6 iam *scripsi* (tamquam *etiam conieci*) : tam Ω 8 laudas ς : -dat Ω cum M^3GR : quam M

tis, celeriter, ut spero, civitatis. de mercennariis testibus a suis civitatibus notandis, nisi iam factum aliquid est per Flaccum, fiet a me cum per Asiam decedam.

4 Nunc ad alteram epistulam venio. quod ad me quasi formam communium temporum et totius rei publicae misisti expressam, prudentia litterarum tuarum valde mihi est grata; video enim et pericula leviora quam timebam et maiora praesidia, si quidem, ut scribis, omnes vires civitatis se ad Pompei ductum applicaverunt, tuumque simul promptum animum et alacrem perspexi ad defendendam rem publicam mirificamque cepi voluptatem ex hac tua diligentia, quod in summis tuis occupationibus mihi tamen rei publicae statum per te notum esse voluisti. nam auguralis libros ad commune utriusque nostrum otium serva. ego enim a te cum tua promissa per litteras flagitabam, ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. nunc tamen, ut ipse polliceris, pro auguralibus libris orationes tuas confectas omnis exspectabo.

5 D. Tullius, cui mandata ad me dedisti, non convenerat me, nec erat iam quisquam mecum tuorum praeter omnis meos, qui sunt omnes tui. stomachosiores meas litteras quas dicas esse non intellego. bis ad te scripsi me purgans diligenter, te leviter accusans in eo quod de me cito credidisses. quod genus querelae mihi quidem videbatur esse amici; sin tibi displicet, non utar eo posthac. sed si, ut scribis, eae litterae non fuerunt disertae, scito meas non fuisse. ut enim Aristarchus Homeri versum negat quem non probat, sic tu (libet enim mihi iocari), quod disertum non erit, ne putaris meum.

Vale, et in censura, si iam es censor, ut spero, de proavo multum cogitato tuo.

4, 2 temporum GR : -puseorum M 5 praesidia ⟨quam sperabam⟩ *Lambinus* (*concinnius fort.* ⟨q- s-⟩ p-) vires (?) M : viros M[1] : viri GR 10 per te G : perite MR commune ς : -em Ω
5, 1 D. GR : dicit M 5 leniter *Cratander* 12 es GR : est M

3, 12

Scr. Sidae III *aut prid. Non. Sext. an. 50*

CICERO APPIO PULCHRO S.

1 Gratulabor tibi prius (ita enim rerum ordo postulat), deinde ad me convertar.

Ego vero vehementer gratulor de iudicio ambitus, neque id quod nemini dubium fuit, absolutum esse te, sed illud quod, quo melior civis, quo vir clarior, quo fortior amicus es 5 quoque plura virtutis industriae ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis nullam ne in tabellae quidem latebra fuisse absconditam malevolentiam quae te impugnare auderet. non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium. nihil iam sum pridem admiratus magis. 10

2 De me autem, suscipe paulisper meas partis et eum te esse finge qui sum ego: si facile inveneris quid dicas, noli ignoscere haesitationi meae. ego vero velim mihi Tulliaeque meae, sicut tu amicissime et suavissime optas, prospere evenire ea quae me insciente facta sunt a meis. sed ita cecidisse ut 5 agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicitate et opto – verum tamen plus me in hac spe tua sapientia et humanitas consolatur quam opportunitas temporis. itaque quem ad modum expediam exitum huius institutae orationis non reperio. neque enim tristius dicere quicquam debeo ea 10 de re quam tu ipse om⟨i⟩nibus optimis prosequeris neque non me tamen mordet aliquid. in quo unum non vereor, ne tu parum perspicias ea quae gesta sint ab aliis esse gesta; quibus ego ita mandaram ut, cum tam longe afuturus essem,

3 ad me ne referrent, agerent quod probassent. in hoc autem 15 mihi illud occurrit: 'quid tu igitur si adfuisses?' rem probas-

Ep. 3, 12] 1, 6 virtutis ⟨et⟩ *Manutius* : -tis ⟨ingenii⟩ *Wesenberg, coll. ep.* 3,11,2, *fort. recte* 2, 6 tempore! spero *Lehmann* 11 ominibus ς : omn- Ω 13 quae R : *om.* MG sunt ς

sem, de tempore nihil te invito, nihil sine consilio egissem tuo.

Vides sudare me iam dudum laborantem quo modo ⟨et⟩ 5 ea tuear quae mihi tuenda sunt et te non offendam. leva me igitur hoc onere; numquam enim mihi videor tractasse causam difficiliorem. sic habeto tamen: nisi iam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime confecissem, tametsi nihil videbatur ad meum erga te pristinum stu- 10 dium addi posse, tamen hac mihi adfinitate nuntiata non maiore equidem studio sed acrius, apertius, significantius

4 dignitatem tuam defendissem. decedenti mihi et iam imperio annuo terminato a.d. III Non. Sext., cum ad Sidam navi accederem et mecum Q. Servilius esset, litterae a meis sunt redditae. dixi statim Servilio (etenim videbatur esse commotus) ut omnia a me maiora exspectaret. quid multa? benevo- 5 lentior tibi quam fui nilo sum factus, diligentior ad declarandam benevolentiam multo. nam ut vetus nostra simultas antea stimulabat me ut caverem ne cui suspicionem ficte reconciliatae gratiae darem, sic adfinitas nova curam mihi adfert cavendi ne quid de summo meo erga te amore detrac- 10 tum esse videatur.

3, 13

Scr. fort. Rhodi m. Sext. an. 50

CICERO APPIO PULCHRO S.

1 Quasi divinarem tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum, sic, cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo. dicam tamen vere, plus quam

3, 5 sudare ς : suadere (*ex* -deto G[1]) Ω et *add. Pluygers* 6 et] ut *Manutius* leva me R : levam M : leva G 4, 1 decedenti GR : -ndi M 5 expectaret ς : -rent Ω 9 nova M : -am M[c]GR

acceperas reddidisti. quis enim ad me non perscripsit te non solum auctoritate, oratione, sententia tua, quibus ego a tali viro contentus eram, sed etiam opera, consilio, domum veniendo, conveniendis meis nullum onus offici cuiquam reliquum fecisse? haec mihi ampliora multo sunt quam illa ipsa propter quae haec laborantur. insignia enim virtutis multi etiam sine virtute adsecuti sunt, talium virorum tanta studia adsequi sola virtus potest. 5 10

2 Itaque mihi propono fructum amicitiae nostrae ipsam amicitiam, quo nihil est uberius, praesertim in iis studiis quibus uterque nostrum devinctus est. nam tibi me profiteor et in re publica socium, de qua idem sentimus, et in cottidiana vita coniunctum, quam his artibus studiisque colimus. vellem ita fortuna tulisset ut, quanti ego omnis tuos facio, ⟨ta⟩nti tu meos facere posses; quod tamen ipsum nescio qua permotus animi divinatione non ⟨de⟩spero. sed hoc nihil ad te; nostrum est onus. illud velim sic habeas, quod ⟨iam⟩ intelleges, hac re novata additum potius aliquid ad meum erga te studium, quo nihil videbatur addi posse, quam quicquam esse detractum. 5 10

Cum haec scribebam, censorem iam te esse sperabam. eo brevior est epistula et ut adversus magistrum morum modestior. 15

Ep. 3, 13] 1, 5 oratione *Gronovius* : -nis Ω 7 onus M : munus G, *fort. recte* : minus R 2, 1 mihi M : m- nunc G : nunc m- R 2 quo *nunc scripsi* : qua Ω 5 quam GR : cum M his] iisdem *J. Ross* 6 vellem ς : velim Ω 7 tanti M^3 : uti Ω 8 non despero M^3 : non sp- M : nunc sp- GR 9 iam *add. Watt* (*PCPS 26 (1980), 89sq.*) : re *vel* ita esse *conieceram* 10 novata MG : nova R : nova iam *R. Klotz*

LIBER QUARTUS

4, 1

Scr. in Cumano c. x *Kal. Mai. an.* 49

M. CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 C. Trebatius, familiaris meus, ad me scripsit te ex se quaesisse quibus in locis essem, molesteque te ferre quod me propter valetudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses, et hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. 5

Utinam, Servi, salvis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos! profecto aliquid opis occidenti rei publicae tulissemus. cognoram enim iam absens te haec mala multo ante providentem defensorem pacis et in consulatu tuo et post consulatum fuisse. ego autem, cum consilium 10 tuum probarem et idem ipse sentirem, nihil proficiebam. sero enim veneram, solus eram, rudis esse videbar in causa, incideram in hominum pugnandi cupidorum insanias. nunc, quoniam nihil iam videmur opitulari posse rei publicae, si quid est in quo nobismet ipsis consulere possimus, non ut 15 aliquid ex pristino statu nostro retineamus sed ut quam honestissime lugeamus, nemo est omnium quicum potius mihi quam tecum communicandum putem. nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla neque doctissimorum, quos semper coluisti, praecepta te fugiunt. 20 atque ipse antea ad te scripsissem te frustra in senatum, sive potius in conventum senatorum, esse venturum, ni veritus

Ep. 4, 1] **1, 1** C. Trebonius ς : contr- MR, *et ind.* : cum tr- G, *et ind.* 4 propius ς : proprius M : *defic.* GR 7 nos GR : nostro M 14 videmur ς : -ebimur MG : -ebamur R 20 praecepta te GR : -cepte M

essem ne eius animum offenderem qui a me ut te imitarer petebat. cui quidem ego, cum me rogaret ut adessem in senatu, eadem omnia quae a te de pace et de Hispaniis dicta sunt ostendi me esse dicturum. 25

2 Res vides quo modo se habeat: orbem terrarum imperiis distributis ardere bello, urbem sine legibus, sine iudiciis, sine iure, sine fide relictam direptioni et incendiis. itaque mihi venire in mentem nihil potest non modo quod sperem sed vix iam quod audeam optare. sin autem tibi, homini pruden- 5 tissimo, videtur utile esse nos colloqui, quamquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cuius iam etiam nomen invitus audio, tamen propius accedam; Trebatioque mandavi ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret, idque ut facias velim, aut, si quem tuorum fidelium voles, ad me 10 mittas, ne aut tibi exire ex urbe necesse sit aut mihi accedere. ego tantum tibi tribuo quantum mihi fortasse adrogo, ut exploratum habeam quicquid nos communi sententia statuerimus id omnis homines probaturos.

Vale.

4, 2

Scr. in Cumano III vel prid. Kal. Mai. an. 49

M. CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 A.d. III Kal. Mai., cum essem in Cumano, accepi tuas litteras; quibus lectis cognovi non satis prudenter fecisse Philotimum, qui, cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, litteras tuas misisset,

24 cum GR : mecum M 2, 4–5 quod ... quod R : quid ... quid MG 13 communi sententia M[3] GR : -nis in sententias M

Ep. 4, 2] 1, 4 venisset ... misisset M : venit sed ... misit GR

quas intellexi breviores fuisse quod eum perlaturum putasses. sed tamen, postquam tuas litteras legi, Postumia tua me convenit et Servius noster. his placuit ut tu in Cumanum venires, quod etiam mecum ut ad te scriberem egerunt. 5

2 Quod meum consilium exquiris, id est tale ut capere facilius ipse possim quam alteri dare. quid enim est quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate summaque prudentia? si quid rectissimum sit quaerimus, perspicuum est; si quid maxime expediat, obscurum. sin ii sumus qui profecto 5 esse debemus, ut nihil arbitremur expedire nisi quod rectum honestumque sit, non potest esse dubium quid faciendum nobis sit.

3 Quod existimas meam causam coniunctam esse cum tua, certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt; qua cum ipsi Caesari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo defendenda pace arbitrabamur. 5 ⟨quod⟩ quantum nos fefellerit et quem in locum res deducta sit vides. neque solum ea perspicis quae geruntur quaeque iam gesta sunt sed etiam qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. ergo aut probare oportet ea quae fiunt aut interesse etiam si non probes; quorum altera mihi turpis, altera etiam 10 **4** periculosa ratio videtur. restat ut discedendum putem; in quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quae loca sequamur. omnino cum miserior res numquam accidit tum ne deliberatio quidem difficilior. nihil enim constitui potest quod non incurrat in magnam aliquam 5 difficultatem.

Tu, si videbitur, ita censeo facias ut, si habes iam statutum quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum consi-

2, 1 meum ς : mecum Ω capere ς : -res Ω 3, 4 qua ς : quam Ω gratiam R : -ia MG 6 quod *nunc addidi* 9 sit ergo G : siterogo M : sit ego R 10 quarum ς 4, 2 *anne* videntur … deliberationis? 4 tum ς : tunc Ω 7 statutum GR : statum M

lium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris. sin autem est quod mecum communicare velis, ego te exspectabo. tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim venias, sicut intellexi et Servio et Postumiae placere. 10

Vale.

4, 3

Scr. Romae (?) parte pr. m. Sept., ut vid., vel fort. antea an. 46

M. CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 Vehementer te esse sollicitum et in communibus miseriis praecipuo quodam dolore angi multi ad nos cottidie deferunt. quod quamquam minime miror et meum quodam modo agnosco, doleo tamen te sapientia praeditum prope singulari non tuis bonis delectari potius quam alienis malis laborare. 5 me quidem, etsi nemini concedo qui maiorem ex pernicie et peste rei publicae molestiam traxerit, tamen multa iam consolantur maximeque conscientia consiliorum meorum. multo enim ante tamquam ex aliqua specula prospexi tempestatem futuram, neque id solum mea sponte sed multo etiam 10 magis monente et denuntiante te. etsi enim afui magnam partem consulatus tui, tamen et absens cognoscebam quae esset tua in hoc pestifero bello cavendo et praedicendo sententia et ipse adfui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissime monuisti senatum collectis omnibus bellis ci- 15 vilibus ut et illa timerent quae meminissent et scirent, cum superiores nullo tali exemplo antea in re publica cognito

Ep. 4, 3] 1, 5 delectari GR : -re M 5–6 laborare me quidem M^3 : laborarem eq- M : laborare eq- GR 7 iam M : me iam GR : *anne* etiam?

tam crudeles fuissent, quicumque postea rem publicam oppressisset armis multo intolerabiliorem futurum. nam quod exemplo fit id etiam iure fieri putant, sed aliquid atque adeo **2** multa addunt et adferunt de suo. qua re meminisse debes eos qui auctoritatem et consilium tuum non sint secuti sua stultitia occidisse, cum tua prudentia salvi esse potuissent.

Dices 'quid me ista res consolatur in tantis tenebris et quasi parietinis rei publicae?' est omnino vix consolabilis dolor. tanta est omnium rerum amissio et desperatio reciperandi. sed tamen et Caesar ipse ita de te iudicat et omnes cives sic existimant, quasi lumen aliquod exstinctis ceteris elucere sanctitatem et prudentiam et dignitatem tuam. haec tibi ad levandas molestias magna esse debent. quod autem a tuis abes, id eo levius ferendum est quod eodem tempore a multis et magnis molestiis abes. quas ad te omnis perscriberem nisi vererer ne ea cognosceres absens quae quia non vides mihi videris melior⟨e⟩ esse condicione quam nos qui videmus.

3 Hactenus existimo nostram consolationem recte adhibitam esse quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus quibus levari possent molestiae tuae. reliqua sunt in te ipso neque mihi ignota nec minima solacia, aut, ⟨ut⟩ quidem ego sentio, multo maxima. quae ego experiens cottidie sic probo ut ea mihi salutem adferre videantur. te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse omniaque quae a sapientissimis ad bene vivendum tradita essent summo studio curaque didicisse. quae quidem vel optimis rebus et usui et delectationi esse possent; his vero temporibus habemus aliud nihil in quo acquiescamus. nihil faciam insolenter neque te tali vel scien-

20 sed M : ipse R : ipsi G 2, 4 me ista GR : mesta M 8 sic GR : si M 14 meliore ς : -or Ω 3, 2 fieres iis de R : flere sihis de M : flere de his G 4 aut ⟨ut⟩ *scripsi* : aut MG : ut R : et ut ς : vel ut *Watt* 8 ⟨viris⟩ ad *Martyni-Laguna*

tia vel natura praeditum hortabor ut ad eas te referas artis quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti.
4 tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, postea quam illi arti cui studueram nihil esse loci neque in curia neque in foro viderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse. tuae scientiae excellenti ac singulari non multo plus quam nostrae relictum est loci. qua re 5 non equidem te moneo, sed mihi ita persuasi, te quoque in isdem versari rebus, quae etiam si minus prodessent, animum tamen a sollicitudine abducerent.

Servius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus in primisque in hac in qua ego me scripsi acquiescere ita versatur 10 ut excellat. a me vero sic diligitur ut tibi uni concedam, praeterea nemini, mihique ab eo gratia refertur. in quo ille existimat, quod facile appareat, cum me colat et observet, tibi quoque in eo se facere gratissimum.

4, 4

Scr. Romae ex. m. Sept. aut in. m. Oct. an. 46

M. CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 Accipio excusationem tuam qua usus es cur saepius ad me litteras uno exemplo dedisses, sed accipio ex ea parte quatenus aut neglegentia aut improbitate eorum qui epistulas accipiant fieri scribis ne ad nos perferantur; illam partem excusationis qua te scribis orationis paupertate (sic enim ap- 5 pellas) isdem verbis epistulas saepius mittere nec nosco nec probo. et ego ipse, quem tu per iocum (sic enim accipio) divitias orationis habere dicis, me non esse verborum ad-

4, 3 viderim *Manutius* : -erem Ω 9 ingenuis R : -niis MG 11 excellat (-leat R) GR : expe- M

modum inopem agnosco (εἰρωνεύεσθαι enim non necesse est), sed tamen idem (nec hoc εἰρωνευόμενος) facile cedo 10 tuorum scriptorum subtilitati et elegantiae.

2 Consilium tuum quo te usum scribis hoc Achaicum negotium non recusavisse, cum semper probavissem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis litteris. omnes enim causae quas commemoras iustissimae sunt tuaque et auctoritate et prudentia dignissimae. quod aliter cecidisse rem existimas 5 atque opinatus sis, id tibi nullo modo adsentior. sed quia tanta perturbatio et confusio est rerum, ita perculsa et prostrata foedissimo bello iacent omnia ut is cuique locus ubi ipse sit et sibi quisque miserrimus esse videatur, propterea et tui consili paenitet te et nos qui domi sumus tibi beati vide- 10 mur, at contra nobis non tu quidem vacuus molestiis, sed prae nobis beatus. atque hoc ipso melior est tua quam nostra condicio quod tu quid doleat scribere audes, nos ne id quidem tuto possumus; nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est 15 insolens.

3 Uno te vicimus quod de Marcelli, collegae tui, salute paulo ante quam tu cognovimus, etiam hercle quod quem ad modum ea res ageretur vidimus. nam sic fac existimes, post has miserias, id est postquam armis disceptari coeptum sit de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. nam et 5 ipse Caesar, accusata acerbitate Marcelli (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime et aequitate tua et prudentia, repente praeter spem dixit se senatui roganti de Marcello ne ominis quidem causa negaturum. fecerat autem hoc

Ep. 4, 4] 2, 5 dignissimae (-me R) GR : et -me M 7 perculsa ς : -clusa Ω 9 et sibi *Gronovius* : ut s- MG : *om.* R : ⟨minime iucundus sit⟩ et sibi *Andresen* 14 quo GR : quod M 15 quae ⟨in⟩ *Boot* 3, 2 hercule *Moricca* : ercle MR : *om.* G : mehercule ς 4 postquam GR : potest q- M armis M : a- civilibus GR sit] est ς 9 ne ominis M^{c}R : neominus M : ne hominis G

senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset facta de Marcello 10
et C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset, cunctus consurgeret et ad Caesarem supplex accederet. noli quaerere: ita mihi pulcher hic dies visus est ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis rei publicae.

4 Itaque, cum omnes ante me rogati gratias Caesari egissent praeter Volcacium (is enim, si eo loco esset, negavit se facturum fuisse), ego rogatus mutavi meum consilium; nam statueram, non mehercule inertia sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere. fregit hoc meum consilium et 5
Caesaris magnitudo animi et senatus officium; itaque pluribus verbis egi Caesari gratias, meque metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim, quod erat unum solacium in malis. sed tamen, quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare 10
si perpetuo tacerem, modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis studiis serviam. nam etsi a prima aetate me omnis ars et doctrina liberalis et maxime philosophia delectavit, tamen hoc studium cottidie ingravescit, credo, et aetatis maturitate ad prudentiam et iis 15
temporum vitiis ut nulla res alia levare animum molestiis
5 possit. a quo studio te abduci negotiis intellego ex tuis litteris, sed tamen aliquid iam noctes te adiuvabunt.

Servius tuus, vel potius noster, summa me observantia colit; cuius ego cum omni probitate summaque virtute tum studiis doctrinaque delector. is mecum saepe de tua mansione aut decessione communicat. adhuc in hac sum sententia, 5
nihil ut faciamus nisi quod maxime Caesar velle videatur. res sunt eius modi ut, si Romae sis, nihil praeter tuos delec-

11 C. *Baiter* : cum Ω : cum C. ς 4, 2 esset GR : esse M 9–12 sed ... serviam *adfert Gell. 12, 13, 22* 9 offensionem Ω : occas- *codd. Gell.* 10 p(ublicam) Ω : imperite *vel* -rtire *codd. Gell.* 15 iis *Wesenberg* : his Ω 5, 4 tum ς : tunc Ω 8 ⟨te⟩ praeter tuos *Manutius* : p- t- te *Baiter*

tare possit. de reliquis nihil melius ipso est; ceteri et cetera eius modi ut, si alterum utrum necesse sit, audire ea malis 10 quam videre. hoc nostrum consilium nobis minime iucundum est, qui te videre cupimus; sed consulimus tibi.

Vale.

4, 5

Scr. Athenis c. med. m. Mart. an. 45

SERVIUS CICERONI S.

1 Postea quam mihi renuntiatum est de obitu Tulliae, filiae tuae, sane quam pro eo ac debui graviter molesteque tuli communemque eam calamitatem existimavi, qui, si istic adfuissem, neque tibi defuissem coramque meum dolorem tibi declarassem; etsi genus hoc consolationis mi⟨se⟩rum atque 5 acerbum est propterea quia per quos ea confieri debet, propinquos ac familiaris, ii ipsi pari molestia adficiuntur neque sine lacrimis multis id conari possunt, uti magis ipsi videantur aliorum consolatione indigere quam aliis posse suum officium praestare. tamen, quae in praesentia in mentem 10 mihi venerunt, decrevi brevi ad te perscribere, non quo ea te fugere existimem sed quod forsitan dolore impeditus minus ea perspicias.

2 Quid est quod tanto opere te commoveat tuus dolor intestinus? cogita quem ad modum adhuc fortuna nobiscum

9 possit M[1]R : -is MG ceteri et M : cesare et G : cesare R (ipso est Caesare, cetera sunt *edd. plerique*) : *del. Schütz* cetera M : -a sunt GR 10 ea M[c]GR : a M

Ep. 4, 5] 1, 5 miserum *Cratander* : mirum Ω 7 ii R : it M : *om.* G 11 perscribere M : s- GR 11 non quo ea M : non quod ea R : neque a G

egerit; ea nobis erepta esse quae hominibus non minus quam liberi cara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnis. hoc uno incommodo addito quid ad dolorem 5 adiungi potuit? aut qui non in illis rebus exercitatus animus callere iam debet atque omnia minoris existimare?

3 At illius vicem, credo, doles. quotiens in eam cogitationem necesse est et tu veneris et nos saepe incidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum quibus sine dolore licitum est mortem cum vita commutare! quid autem fuit quod illam hoc tempore ad vivendum magno opere invi- 5 tare posset? quae res, quae spes, quod animi solacium? ut cum aliquo adulescente primario coniuncta aetatem gereret? licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuventute generum deligere cuius fidei liberos tuos te tuto committere putares. an ut ea liberos ex sese pareret quos cum florentis 10 videret laetaretur, qui rem a parente traditam per se tenere possent, honores ordinatim petituri essent, in re publica, in amicorum negotiis libertate sua ⟨us⟩uri? quid horum fuit quod non prius quam datum est ademptum sit? at vero malum est liberos amittere. malum, nisi hoc peius est, haec 15 sufferre et perpeti.

4 Quae res mihi non mediocrem consolationem attulit volo tibi commemorare, si forte eadem res tibi dolorem minuere possit. ex Asia rediens cum ab Aegina Megaram versus navigarem, coepi regiones circumcirca prospicere. post me erat Aegina, ante me Megara, dextra Piraeus, sinistra Corinthus, 5 quae oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc

2, 7 aestimare ς 3, 1 at *Manutius* : an Ω credo MR : *om.* G : cedo *Manutius* 5 illam GR : -a M vivendum GR : vide- M 9 deligere ς : dil- Ω 10 pareret GR : pararet M 13 usuri *Gulielmius* : uti Ω : usi *Martyni-Laguna* 14 ademptum M[c] : adep- Ω 15 peius est *Wesenberg* : p- sit Ω 4, 1 attulerit *Gronovius* 3 Megara *Madvig* 5 me Megara ς : me megare GR : menegare M

prostrata et diruta ante oculos iacent. coepi egomet mecum sic cogitare: 'hem! nos homunculi indignamur si quis nostrum interiit aut occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco tot oppidum cadavera proiecta iacent? 10
visne tu te, Servi, cohibere et meminisse hominem te esse natum?' crede mihi, cogitatione ea non mediocriter sum confirmatus. hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas. modo ⟨autem⟩ uno tempore tot viri clarissimi interierunt, de imperio populi Romani tanta deminutio facta 15
est, omnes provinciae conquassatae sunt: in unius mulierculae animula si iactura facta est, tanto opere commoveris? quae si hoc tempore non diem suum obisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat.
5 etiam tu ab hisce rebus animum ac cogitationem tuam avoca atque ea potius reminiscere quae digna tua persona sunt: illam, quam diu ei opus fuerit, vixisse, una cum re publica fuisse, te, patrem suum, praetorem, consulem, augurem vidisse, adulescentibus primariis nuptam fuisse, omnibus bo- 5
nis prope perfunctam esse, cum res publica occideret, vita excessisse. quid est quod tu aut illa cum Fortuna hoc nomine queri possitis?

Denique noli te oblivisci Ciceronem esse et eum qui aliis consueris praecipere et dare consilium, neque imitare malos 10
medicos, qui in alienis morbis profitentur tenere se medicinae scientiam, ipsi se curare non possunt, sed potius quae aliis tute praecipere soles ea tute tibi subiace atque apud
6 animum propone. nullus dolor est quem non longinquitas temporis minuat ac molliat. hoc te exspectare tempus tibi turpe est ac non ei rei sapientia tua te occurrere. quod si qui etiam inferis sensus est, qui illius in te amor fuit pietasque in

13 idem] item *Lehmann* 14 autem *nunc addidi* clarissimi R : ca- MG 15 p.r. R : propter MG 5, 1 ac *Manutius* : a Ω : ad R[1] 4 fuisse] floru- *v.l. ap. Lambinum fort. recte* 10 imitari M[2] 13 tute (*pr.*) *del.* ς subi(i)ce ς

omnis suos, hoc certe illa te facere non vult. da hoc illi 5
mortuae, da ceteris amicis ac familiaribus, qui tuo dolore
maerent, da patriae, ut, si qua in re opus sit, opera et consi-
lio tuo uti possit. denique, quoniam in eam fortunam deve-
nimus ut etiam huic rei nobis serviendum sit, noli committe-
re ut quisquam te putet non tam filiam quam rei publicae 10
tempora et aliorum victoriam lugere.

Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar pruden-
tiae tuae diffidere. qua re, si hoc unum proposuero, finem
faciam scribendi: vidimus aliquotiens secundam pulcherri-
me te ferre fortunam magnamque ex ea re te laudem apisci; 15
fac aliquando intellegamus adversam quoque te aeque ferre
posse neque id maius quam debeat tibi onus videri, ne ex
omnibus virtutibus haec una tibi videatur deesse.

Quod ad me attinet, cum te tranquilliorem animo esse
cognoro, de iis rebus quae hic geruntur quemadmodumque 20
se provincia habeat certiorem faciam.

Vale.

4, 6

Scr. in Attici Nomentano med. m. Apr. an. 45

M. CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 Ego vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu
adfuisses. quantum enim praesens me adiuvare potueris et
consolando et prope aeque dolendo facile ex eo intellego
quod litteris lectis aliquantum acquievi. nam et ea scripsisti
quae levare luctum possent et in me consolando non me- 5

6, 15 apisci M : adip- GR 19 transquilliore ς

diocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis quae illi tempori tribui potuerunt declaravit et quanti ipse me faceret et quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore. cuius officia iucundiora scilicet saepe mihi fuerunt, numquam tamen gratiora. 10

Me autem non oratio tua solum et societas paene aegritudinis sed etiam auctoritas consolatur; turpe enim esse existimo me non ita ferre casum meum ut tu tali sapientia praeditus ferendum putas. sed opprimor interdum et vix resisto dolori, quod ea me solacia deficiunt quae ceteris, quorum 15 mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. nam et Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum et magnis rebus gestis, amisit, et L. Paulus, qui duo septem diebus, et vester Galus et M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt ut eo- 20 rum luctum ipsorum dignitas consolaretur, ea quam ex re **2** publica consequebantur. mihi autem, amissis ornamentis iis quae ipse commemoras quaeque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solacium quod ereptum est. non amicorum negotiis, non rei publicae procuratione impediebantur cogitationes meae, nihil in foro agere libebat, 5 aspicere curiam non poteram, existimabam, id quod erat, omnis me et industriae meae fructus et fortunae perdidisse. sed cum cogitarem haec mihi tecum et cum quibusdam esse communia et cum frangerem iam ipse me cogeremque illa ferre toleranter, habebam quo confugerem, ubi conquiesce- 10 rem, cuius in sermone et suavitate omnis curas doloresque deponerem.

Nunc autem hoc tam gravi vulnere etiam illa quae consanuisse videbantur recrudescunt. non enim, ut tum me a re publica maestum domus excipiebat quae levaret, sic nunc 15

Ep. 4, 6] 1, 6 ipse GR : ipsi M 10 fuerunt ς : -rint Ω 15 deficiunt GR : adde- M 18 paulus GR : paullus M (*hoc non amplius curabo*) 19 galus M : gallus GR 21 luctum GR : lum M 2, 9 cogeremque GR : -rem M : ⟨et⟩ cogerem *Baiter*

domo maerens ad rem publicam confugere possum ut in eius bonis acquiescam. itaque et domo absum et foro, quod nec eum dolorem quem e re publica capio domus iam consolari potest nec domesticum res publica.

3 Quo magis te exspecto teque videre quam primum cupio. maior mihi ⟨le⟩vatio [mihi] adferri nulla potest quam coniunctio consuetudinis sermonumque nostrorum; quamquam sperabam tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. ego autem cum multis de causis te exopto quam primum videre tum etiam ut ante commentemur inter nos qua ratione nobis traducendum sit hoc tempus, quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, et prudentis et liberalis et, ut perspexisse videor, nec a me alieni et tibi amicissimi. quod cum ita sit, magnae tamen est deliberationis quae ratio sit ineunda nobis non agendi aliquid sed illius concessu et beneficio quiescendi.

Vale.

4, 7

Scr. Romae fort. m. Sext. vel Sept. an. 46

M. CICERO S.D. M. MARCELLO

1 Etsi eo te adhuc consilio usum intellego ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam sed quod ea te sapientia esse iudicem ut meum consilium non anteponam

18 e *Lambinus* : ex M[3] (a P) : ad M : de GR : *del. Wesenberg* 3, 2 maior mihi levatio (lev- *Manutius*) adferri (adf- *Cratander*)] maior mihi vatio mihi adferre M : maius mihi solacium (-atium R) afferre ratio GR, *vulg. olim* 9 a GR[1] : ad R : *om.* M

Ep. 4, 7] 1, 3 iudico *Kleyn*

tuo, tamen et amicitiae nostrae vetustas et tua summa erga me benevolentia, quae mihi iam a pueritia tua cognita est, 5 me hortata est ut ea scriberem ad te quae et saluti tuae conducere arbitrarer et non aliena esse ducerem a dignitate.

2 Ego eum te esse qui horum malorum initia multo ante videris, consulatum magnificentissime atque optime gesseris, praeclare memini. sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi nec copias Cn. Pompei nec genus exercitus probare semperque summe diffidere; qua in 5 sententia me quoque fuisse memoria tenere te arbitror. itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis et ego id semper egi ne interessem. non enim iis rebus pugnabamus quibus valere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quae erant in nobis superiora, sed lacertis et viribus, quibus pares 10 non eramus. victi sumus igitur; aut, si vinci dignitas non potest, fracti certe et abiecti. in quo tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vincendi simul abiecisti certandi etiam cupiditatem ostendistique sapientem et bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema 15

3 libenter non persequi. qui non idem consilium quod tu secuti sunt, eos video in duo genera esse distractos; aut enim renovare bellum conati sunt, ii qui se in Africam contulerunt, aut, quem ad modum nos, victori sese crediderunt. medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse hu- 5 milis animi duceres, illud pertinacis.

Fateor a plerisque, vel dicam ab omnibus, sapiens tuum consilium, a multis etiam magni ac fortis animi iudicatum. sed habet ista ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum, praesertim cum nihil tibi deesse arbitrer ad tuas fortu- 10

4 nostr(a)e M^c GR : tamen n- M   6 quae et GR : queut M   2, 1 malorum ς : maio- Ω   3, 3 ⟨ut⟩ ii *Lambinus*   4 victori sese *Victorius* : -ores esse M : -os se esse GR   dediderunt *vel* tradid- *Bentley*   10 nihil tibi M³G : t- n- tibi M : t- n- R   deesse M³GR : dese M

nas omnis obtinendas praeter voluntatem. sic enim intellexi, nihil aliud esse quod dubitationem adferret ei penes quem est potestas nisi quod vereretur ne tu illud beneficium omnino non putares. de quo quid sentiam nihil attinet dicere, cum appareat ipse quid fecerim. sed tamen, si iam ita constituisses ut abesse perpetuo malles quam ea quae nolles videre, tamen id cogitare deberes, ubicumque esses, te fore in eius ipsius quem fugeres potestate. qui si facile passurus esset te carentem patria et fortunis tuis quiete et libere vivere, cogitandum tibi tamen esset Romaene et domi tuae, cuicuimodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi malles vivere. sed cum ita late pateat eius potestas quem veremur ut terrarum orbem complexa sit, nonne mavis sine periculo tuae domi esse quam cum periculo alienae? equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria mallem quam in externis atque alienis locis.

4 (15; 5; 10)

Hoc idem omnes qui te diligunt sentiunt; quorum est magna pro tuis maximis clarissimisque virtutibus multitudo. **5** habemus etiam rationem rei familiaris tuae, quam dissipari nolumus. nam etsi nullam potest accipere iniuriam quae futura perpetua sit, propterea quod neque is qui tenet rem publicam patietur neque ipsa res publica, tamen impetum praedonum in tuas fortunas fieri nolo. ii autem qui essent (5) auderem scribere nisi te intellegere confiderem.

6 Hic te unius sollicitudines, unius etiam multae et adsiduae lacrimae, C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur. nos cura et dolore proximi sumus, precibus tardiores quod ius adeundi, cum ipsi deprecatione eguerimus, non habemus, gratia tantum possumus quantum victi. sed tamen consilio studio (5) Marcello non desumus; a tuis reliquis non adhibemur. ad omnia parati sumus.

4, 2 abesse GR : esse M 4 qui si ς : quasi Ω 5 esset te M[1] : essente M : -es te GR 6 cuicuimodi *Lambinus* : cuiusm- MG : huiusm- R 7 Mytilenis ς vivere ς : videre Ω 5, 2 potes *Victorius* 6, 5 ⟨et⟩ studio *Kayser*

4, 8

Scr. Romae m. Sext., ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. M. MARCELLO

1 Neque monere te audeo, praestanti prudentia virum, nec confirmare, maximi animi hominem unumque fortissimum, consolari vero nullo modo. nam si ea quae acciderunt ita fers ut audio, gratulari magis virtuti debeo quam consolari dolorem tuum; sin te tanta mala rei publicae frangunt, non 5 ita abundo ingenio ut te consoler, cum ipse me non possim. reliquum est igitur ut tibi me in omni re eum praebeam praestemque et ad omnia quae tui velint ita sim praesto ut me non solum omnia †debere tua causa sed causa† quoque etiam quae non possim putem. 10

2 Illud tamen vel tu me monuisse vel censuisse puta vel propter benevolentiam tacere non potuisse, ut, quod ego facio, tu quoque animum inducas, si sit aliqua res publica, in ea te esse oportere iudicio hominum reque principem, necessitate cedentem tempori; sin autem nulla sit, hunc tamen 5 aptissimum esse etiam ad exsulandum locum. si enim libertatem sequimur, qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcumque locum, quae est domestica sede iucundior? sed, mihi crede, etiam is qui omnia tenet favet ingeniis, nobilitatem vero et dignitates hominum, quantum ei res et ipsius causa 10 concedit, amplectitur.

Ep. 4, 8] 1, 2 unumque M : virum- GR 7 re eum M[2] : reum M : re GR 8 et *Lambinus* : ut Ω 9–10 omnia ... etiam *locus dubius; vide comm. meum. melius prioribus Watt* (*PCPS 26* (*1980*), *90*) tua causa ⟨quae possim⟩ (*add. Rivius,* quae possum *Manutius*) sed plura quoque, etiam 2, 1 vel tu *Cratander* : vultu M : multum GR 4 hominum] omnium *Manutius*

Sed plura quam statueram. redeo e⟨r⟩go ad unum illud, me tuum esse; fore cum tuis, si modo erunt tui; si minus, me certe in omnibus rebus satis nostrae coniunctioni amorique facturum. 15
Vale.

4, 9

Scr. Romae paulo post ep. 4, 7

M. CICERO S.D. M. MARCELLO

1 Etsi perpaucis ante diebus dederam Q. Mucio litteras ad te pluribus verbis scriptas quibus declaraveram quo te animo censerem esse oportere et quid tibi faciendum arbitrarer, tamen, cum Theophilus, libertus tuus, proficisceretur, cuius ego fidem erga te benevolentiamque perspexeram, sine meis 5 litteris eum ad te venire nolui.

Isdem igitur de rebus etiam atque etiam hortor quibus superioribus litteris hortatus sum, ut in ea re publica quaecumque est quam primum velis esse. multa videbis fortasse quae nolis, non plura tamen quam audis cottidie. non est 10 porro tuum uno sensu solum oculorum moveri, cum idem illud auribus percipias, quod etiam maius videri solet, minus laborare.

2 At tibi ipsi dicendum erit aliquid quod non sentias aut faciendum quod non probes. primum tempori cedere, id est necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde non

12 ergo ς : ego MG : *om.* R

Ep. 4, 9] 1, 7 de rebus MG (*defic.* R) : te r- *Gronovius* : te de r- *Lambinus* : te rationibus *Orelli, fort. recte* 10 nolis R : nobis MG 12 quod] quo *coni. Watt* : *anne* quo ⟨quicquid est⟩?

habet, ut nunc quidem est, id viti res. dicere fortasse quae sentias non licet, tacere plane licet. omnia enim delata ad unum sunt. is utitur consilio ne suorum quidem, sed suo. quod non multo secus fieret si is rem publicam teneret quem secuti sumus. an qui in bello, cum omnium nostrum coniunctum esset periculum, suo et certorum hominum minime prudentium consilio uteretur, eum magis communem censemus in victoria futurum fuisse quam incertis in rebus fuisset? et qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem nostras sententias desideraturum censes fuisse?

3 Omnia sunt misera in bellis civilibus, quae maiores nostri ne semel quidem, nostra aetas saepe iam sensit, sed miserius nihil quam ipsa victoria; quae etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit, ut, etiam si natura tales non sint, necessitate esse cogantur. multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit etiam invito facienda sunt. an tu non videbas mecum simul quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque careres patria ne quae nolles videres? 'non' inquies; 'ego enim ipse tenerem opes et dignitatem meam.' at erat tuae virtutis in minimis tuas res ponere, de re publica vehementius laborare.

Deinde qui finis istius consili est? nam adhuc et factum tuum probatur et ut in tali re etiam fortuna laudatur: factum, quod et initium belli necessario secutus sis et extrema sapienter persequi nolueris; fortuna, quod honesto otio tenueris et statum et famam dignitatis tuae. nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria nec eam diligere minus debes quod deformior est, sed misereri potius nec eam multis claris viris orbatam privare etiam aspectu tuo.

2, 8 sumus M[3]GR : simus M 13 esset] sit *Kayser* 14 nunc MR : nęç G : hunc *Martyni-Laguna* 3, 7 an tu R : ante MG 11 minimis M[2] : -mas M : -mo GR

4 Denique, si fuit magni animi non esse supplicem victori, vide ne superbi sit aspernari eiusdem liberalitatem, et, ⟨si⟩ sapientis est carere patria, duri non desiderare, et, si re publica non possis frui, stulti sit nolle privata.

Caput illud est, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit ne tutior non sit. magna gladiorum est licentia, sed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. 5

Mihi salus tua tantae curae est ut Marcello, fratri tuo, aut par aut certe proximus sim. tuum est consulere temporibus et incolumitati et vitae et fortunis tuis. 10

4, 10

Scr. fort. m. Dec. an. 46

CICERO MARCELLO S.

1 Etsi nihil erat novi quod ad te scriberem magisque litteras tuas iam exspectare incipiebam, vel te potius ipsum, tamen, cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei litterarum dare. cura igitur ut quam primum venias. venies enim, mihi crede, exspectatus, neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. venit enim mihi in mentem subvereri interdum 5
2 ne te delectet tarda decessio. quod si nullum haberes sensum nisi oculorum, prorsus tibi ignoscerem si quosdam nolles videre; sed cum leviora non multo essent quae audirentur quam quae viderentur, suspicarer autem multum interesse

4, 2 si *add.* ς 4 stulti sit *scripsi* : -tum est Ω : -tum *vel* -ti *alii* : -tum sit *Ursinus* 5 videatur M : -etur GR 10 temporibus MR : *om.* G : ⟨ex⟩ te- *conieci*

Ep. 4, 10] 1, 1 erat GR : *om.* M

rei familiaris tuae te quam primum venire idque in omnis 5
partis valeret, putavi ea de re te esse admonendum. sed quoniam quid mihi placeret ostendi, reliqua tu pro tua prudentia considerabis. me tamen velim quod ad tempus te exspectemus certiorem facias.

4, 11

Scr. Mytilenis m. Oct. an. 46

MARCELLUS CICERONI S.

1 Plurimum valuisse apud me tuam semper auctoritatem cum in omni re tum in hoc maxime negotio potes existimare. cum mihi C. Marcellus, frater amantissimus mei, non solum consilium daret sed precibus quoque me obsecraret, non prius mihi persuadere potuit quam tuis est effectum litteris 5
ut uterer vestro potissimum consilio.

Res quem ad modum sit acta vestrae litterae mihi declarant. gratulatio tua etsi est mihi probatissima quod ab optimo fit animo, tamen hoc mihi multo iucundius est et gratius quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac ne- 10
cessariorum qui vere meae saluti faverent te cupidissimum mei singularemque mihi benevolentiam praestitisse cognovi.
2 reliqua sunt eius modi quibus ego, quoniam haec erant tempora, facile et aequo animo carebam. hoc vero eius modi esse statuo ut sine talium virorum et amicorum benevolentia

2, 5 idque *Manutius* : atque Ω : atque ⟨id⟩ *Orelli* 7 quid *Ernesti* : quod Ω

Ep. 4, 11] 1, 1 plurimum M³GR, *ind.* G : -mam M, *ind.* MR 2 tum M³GR : tunc M 3 C. ς : consul Ω 5 effectum *bis* M 8 ab Mᶜ : ad M(?)G : *om.* R 11 cupidum esse *Tyrrell–Purser*

neque in adversa neque in secunda fortuna quisquam vivere possit. itaque in hoc ego mihi gratulor. tu vero ut intellegas 5 homini amicissimo te tribuisse officium re tibi praestabo.

Vale.

4, 12

Scr. Athenis prid. Kal. Iun. an. 45

SERVIUS CICERONI S.P.

1 Etsi scio non iucundissimum me nuntium vobis adlaturum, tamen, quoniam casus et natura in nobis dominatur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores facere.

A. d. X Kal. Iun., cum ab Epidauro Piraeum navi advectus 5 essem, ibi ⟨M.⟩ Marcellum, collegam nostrum, conveni eumque diem ibi consumpsi ut cum eo essem. postero die ⟨cu⟩m ab eo digressus essem eo consilio ut ab Athenis in Boeotiam irem reliquamque iuris dictionem absolverem, ille, ut aiebat, supra Mal⟨e⟩as in Italiam versus navigaturus 10

2, 4–5 cuiquam vivere prosit *conieci olim* 4 vivere M[3]GR : videre M

Ep. 4, 12] S. P.] salutem pluribus verbis M : SAL. PLU. (PLUR. *Baiter*) *Bengel* : *inscr. om.* GR *et ind.* MR, *nugas habet ind.* G **1,** 1 non iucundissimum Ω, *satis insulse; sed* iniuc- *reponere nolui* 2 nobis R : bonis MG : omnibus *Pricaeus, fort. recte* (*cf. Watt PCPS 26 (1980), 90*) dominantur *Lambinus* 3 faciendum *del.* ς 3–4 vos certiores ⟨ut⟩ facerem *Manutius* : ⟨ut⟩ vos c- f- *Ernesti* 6 M. *add. Orelli* 7–8 die cum ς : diem M : die M[c]GR 8 essem M : cum e- GR : sum *Streicher* 10 ut aiebat GR : utie- M : uti aie- ς super *Wesenberg* Maleas *Manutius* : maias M : kal. maias GR : Maleam *noluit Victorius*

2 erat. post diem tertium eius diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius, familiaris eius, ad me venit et mihi nuntiavit M. Marcellum, collegam nostrum, post cenae tempus a P. Magio Cilone, familiare eius, pugione percussum esse et duo vulnera acce- 5 pisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem; sperari tamen eum vivere posse. Magium se ipsum interfecisse postea; se a Marcello ad me missum esse qui haec nuntiaret et rogaret uti medicos ei mitterem. itaque medicos coegi et e vestigio eo sum profectus prima luce. cum 10 non longe a Piraeo abessem, puer Acidini obviam mihi venit cum codicillis in quibus erat scriptum paulo ante lucem Marcellum diem suum obisse. ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est adfectus et cui inimici propter dignitatem pepercerant inventus est amicus qui ei mor- 15 tem offerret.

3 Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi. inveni duos libertos et pauculos servos; reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. coactus sum in eadem illa lectica qua ipse delatus eram meisque lecticariis in urbem eum referre, ibique 5 pro ea copia quae Athenis erat funus ei satis amplum faciendum curavi. ab Atheniensibus locum sepulturae intra urbem ut darent impetrare non potui quod religione se impediri dicerent, neque tamen id antea cuiquam concesserant. quod proximum fuit, uti in quo vellemus gymnasio eum 10 sepeliremus, nobis permiserunt. nos in nobilissimo orbi ter-

2, 1 post diem tertium *idem* : postridiem t- MR : post tercium diem G 4 a P. ς : apud Ω 5 familiare M : -rem GR : -ri ς 7 sperari *Baiter* : -are Ω 9–10 ei ... medicos GR : *om.* M 14 deterrimo (tet- G) acerbissima (-suma M³) M³GR : -rromodo cerbis suma M 3, 2 aiebant R : age- MG 4 delatus GR : dil- M 6 quae ς : quo MG : quod R 11 orbi M : -is GR

rarum gymnasio Academiae locum delegimus ibique eum combussimus posteaque curavimus ut eidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. ita quae nostra officia fuerunt pro collegio et pro propinquitate et vivo et mortuo omnia ei praestitimus. 15

Vale.

D. prid. Kal. Iun. Athenis.

4, 13

Scr. Romae fort. m. Sext. an. 46

M. CICERO S.D. P. FIGULO

1 Quaerenti mihi iam diu quid ad te potissimum scriberem non modo certa res nulla sed ne genus quidem litterarum usitatum veniebat in mentem. unam enim partem et consuetudinem earum epistularum quibus secundis rebus uti solebamus tempus eripuerat, perfeceratque Fortuna ne quid tale 5 scribere possem aut omnino cogitare. relinquebatur triste quoddam et miserum et his temporibus consentaneum genus litterarum. id quoque deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxili alicuius aut consolatio doloris tui. quid pollicerer non erat; ipse enim pari fortuna adfectus aliorum 10 opibus casus meos sustentabam, saepiusque mihi veniebat in mentem queri quod ita viverem quam gaudere quod viverem.

15 ita quae ς : itaque Ω   et pro M : et GR

Ep. 4, 13]   1, 2 certa *bis* M   5 tale M : tibi tale GR   9 quid Ω : quod ς, *vulg.*   10 adfectus GR : adiec- M : abiec- ς : adflic- *Lambinus*

2 Quamquam enim nulla me ipsum privatim pepulit insignis iniuria nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare quod non ultro mihi Caesar detulerit, tamen †nihil† iis conficior curis ut ipsum quod maneam in vita peccare me existimem. careo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis aut distraxit fuga, tum omnibus amicis quorum benevolentiam nobis conciliarat per me quondam te socio defensa res publica, versorque in eorum naufragiis et bonorum direptionibus nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari quibus nos olim adiutoribus illud incendium exstinximus; et in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria floruimus in ea nunc his quidem omnibus caremus. obtinemus ipsius Caesaris summam erga nos humanitatem, sed ea plus non potest quam vis et mutatio om-

3 nium rerum atque temporum. itaque orbus iis rebus omnibus quibus et natura me et voluntas et consuetudo adsuefecerat cum ceteris, ut quidem videor, tum mihi ipse displiceo. natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro nunc non modo agendi rationem nullam habeo sed ne cogitandi quidem; et qui antea aut obscuris hominibus aut etiam sontibus opitulari poteram nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo et sanctissimo et maxima quondam gratia et mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum.

4 Ergo hoc ereptum est litterarum genus. reliquum est ut consoler et adferam rationes quibus te a molestiis coner abducere. at ea quidem facultas vel tui vel alterius consolandi in te summa est, si umquam in ullo fuit. itaque eam

2, 1 perculit *Manutius* 3–4 nihil⟨ominus⟩ eis ς : multeis *R. Klotz* : ⟨tam⟩ multis *coni. Watt* : mihi ⟨crede⟩, iis *temptavi* : nihil *fort. delendum, quod noluit Wesenberg* 4 ⟨id⟩ ipsum *noluit Orelli* 10 id ipsum GR : deip- M : ipse *Graevius* 11 nos olim GR : non so- M 15 et ς : est Ω 3, 3 tum GR : tunc M 9 possum G : -sim MR 4, 1 ut ⟨te⟩ *Lambinus*

partem quae ab exquisita quadam ratione et doctrina profi- 5
ciscitur non attingam; tibi totam relinquam. quid sit forti et
sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi,
quid acta tua vita, quid studia, quid artes quibus a pueritia
floruisti a te flagitent, tu videbis. ego quod intellegere et
sentire, quia sum Romae et quia curo attendoque, possum id 10
tibi adfirmo, te in istis molestiis in quibus es hoc tempore
non diutius futurum, in iis autem in quibus etiam nos sumus
fortasse semper fore.

5 Video⟨r⟩ mihi perspicere primum ipsius animum qui plurimum potest propensum ad salutem tuam. non scribo hoc temere. quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. quo facilius quibus est iratior respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberan- 5
dum. familiares vero eius, et ii quidem qui illi iucundissimi sunt, mirabiliter de te et loquuntur et sentiunt. accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa quae minimum nunc quidem potest sed possit ⟨aliquando aliquid⟩ necesse est, res publica, quascumque viris habebit, 10
ab his ipsis ⟨a⟩ quibus tenetur de te propediem, mihi crede, impetrabit.

6 Redeo igitur ad id, ut iam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. nam et complectar eius familiarissimos, qui me admodum diligunt multumque mecum sunt, et in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo et certe omnis vias persequar quibus puta- 5
bo ad id quod volumus perveniri posse. in hoc toto genere plura faciam quam scribere audeo. cetera, quae tibi a multis

5 qu(a)e M^c^GR : qui M 5, 1 videor ς : -o Ω 9–10 aliquando aliquid *addidi*, *alia* (*velut* plus iam *Wesenberg*, postea ('*melius* posthac' *Watt*, *me auctore*) multum *Tyrrell–Purser*) *alii* 11 his] iis *vulg. olim* a *add. C. Stephanus* 6, 1 pollicear GR : -at M 6 perveniri *Manutius* : -ire Ω : -ire nos *vel* -ire me ς 7 cetera M^c^GR : -aque M

prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est quod ego meum malim esse quam tuum. hac de re et de hoc genere toto hoc scribo parcius quod te id 10 quod ipse confido sperare malo, te esse usurum tuis.

7 Extremum illud est, ut te orem et obsecrem animo ut maximo sis nec ea solum memineris quae ab aliis magnis viris accepisti sed illa etiam quae ipse ingenio studioque peperisti. quae si colliges, et sperabis omnia optime et quae accident, qualiacumque erunt, sapienter feres. sed haec tu 5 melius, vel optime omnium; ego quae pertinere ad te intellegam studiossime omnia diligentissimeque curabo tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo.

4, 14

Scr. Romae fort. m. Ian. an. 45

M. CICERO S.D. CN. PLANCIO

1 Binas a te accepi litteras Corcyrae datas, quarum alteris mihi gratulabare quod audisses me meam pristinam dignitatem obtinere, alteris dicebas te velle quae egissem bene et feliciter evenire.

Ego autem, si dignitas est bene de re publica sentire et 5 bonis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam; sin autem in eo dignitas est si quod sentias aut re efficere possis aut denique libera oratione defendere, ne vestigium

10 hac ς : ac M : ea GR 7, 1 orem GR : ortem M 2 sis GR : si M 4 optima *Madvig, fort. recte*

Ep. 4, 14] 1, 1 Corcyra *Martyni-Laguna* 2 gratulabare G (ba *supra*) R : -labere M

quidem ullum est reliquum nobis dignitatis agiturque praeclare si nosmet ipsos regere possumus ut ea quae partim iam adsunt, partim impendent, moderate feramus. quod est difficile in eius modi bello cuius exitus ex altera parte caedem ostentet, ex altera servitutem. **2** quo in periculo non nihil me consolatur cum recordor haec me tum vidisse cum secundas etiam res nostras, non modo adversas, pertimescebam videbamque quanto periculo de iure publico disceptaretur armis; quibus si ii vicissent ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate, adductus accesseram, tamen intellegebam et iratorum hominum et cupidorum et insolentium quam crudelis esset futura victoria, sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium partim amplissimorum, partim etiam optimorum; qui me haec praedicentem atque optime consulentem saluti suae malebant nimium timidum quam satis prudentem existimari.

3 Quod autem mihi de eo quod egerim gratularis, te ita velle certo scio. sed ego tam misero tempore nihil novi consili cepissem nisi in reditu meo nihilo meliores res domesticas quam rem publicam offendissem. quibus enim pro meis immortalibus beneficiis carissima mea salus et meae fortunae esse debebant, cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi.

4 Sed de nostris rebus satis, vel etiam nimium multa. de tuis velim ut eo sis animo quo debes esse, id est ut ne quid tibi praecipue timendum putes. si enim status erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore; nam alteros tibi iam placatos esse intellego, alteros numquam iratos fuisse. de mea autem in te voluntate sic

9 relicum M : -ctum GR 13 ostentet M : -ntat M^cG : -ndat R 2, 8–9 sin … futurus M^cGR : sin … futurus a victoria sin … futurus M 11 saluti suae M^2R : -is suae M : suae salutis G

velim iudices, me, quibuscumque rebus opus esse intellegam, quamquam videam qui sim hoc tempore et quid possim, opera tamen et consilio, studio quidem certe, rei, famae, saluti tuae praesto futurum. tu velim et quid agas et 10
quid acturum te putes facias me quam diligentissime certiorem.

4, 15

Scr. Romae non multo post ep. superiorem

⟨M. CICERO S.D. CN. PLANCIO⟩

1 Accepi perbrevis tuas litteras, quibus id quod scire cupiebam cognoscere non potui, cognovi autem id quod mihi dubium non fuit; nam quam fortiter ferres communis miserias non intellexi, quam me amares facile perspexi. sed hoc scieram; illud si scissem, ad id meas litteras accommodavissem. 5

2 Sed tamen, etsi antea scripsi quae existimavi scribi oportere, tamen hoc ⟨te⟩ tempore breviter commonendum putavi ne quo periculo te proprio existimares esse. in magno omnes, sed tamen in communi sumus. qua re non debes aut propriam fortunam et praecipuam postulare aut commu- 5
nem recusare. quapropter eo animo simus inter nos quo semper fuimus; quod de te sperare, de me praestare possum.

4, 8 video ς   11 certiorem M : -em vale M²GR

Ep. 4, 15] *inscr. add.* ς   **1,** 3 quam GR : quem M   4 sciebam *Manutius*   5 si scissem G : siisc- M : si scisissem R   **2,** 2 te *hic add. Wesenberg, alii alio loco*   3 quo ⟨in⟩ *Lambinus*   5 et *Manutius* : aut Ω : ac *Martyni-Laguna*

LIBER QUINTUS

5, 1

Scr. in Gallia Cisalpina c. prid. Id. Ian. an. 62

Q. METELLUS Q.F. CELER PRO COS. S.D.
M. TULLIO CICERONI

1 Si vales, bene est.

Existimaram pro mutuo inter nos animo et pro reconciliata gratia nec absente⟨m umquam me abs te⟩ ludibrio laesum iri nec Metellum fratrem ob dictum capite ac fortunis per te oppugnatum iri. quem si parum pudor ipsius defende- 5 bat, debebat vel familiae nostrae dignitas vel meum studium erga vos remque publicam satis sublevare. nunc video illum circumventum, me desertum, a quibus minime conveniebat.

2 Itaque in luctu et squalore sum, qui provinciae, qui exercitui praesum, qui bellum gero. quae quoniam nec ratione nec maiorum nostrum clementia administrastis, non erit mirandum si vos paenitebit. te tam mobili in me meosque esse animo non sperabam. me interea nec domesticus dolor nec 5 cuiusquam iniuria ab re publica abducet.

Ep. 5, 1] 1, 1 bene est GR : benest M (*recte omnino, sed vide comm. meum*) 3 absente⟨m umquam me abs te⟩ *scripsi* (*cf. ep.* 5, 2 *init.*) : -tem ⟨me a te⟩ *Wesenberg* : abs te me *Kleyn* : me abs te *Maixner* 2, 3 nostrum MR : -trorum G 4 te tam mobili R : etammo- M : et tam mo- G 5 speraram *Wesenberg*

5,2

Scr. Romae med. m. Ian. an. 62

M. TULLIUS M.F. CICERO Q. METELLO Q.F. CELERI PRO COS. S.D.

1 Si tu exercitusque valetis, bene est.

Scribis ad me te existimasse pro mutuo inter nos animo et pro reconciliata gratia numquam te a me ludibrio laesum iri. quod cuius modi sit satis intellegere non possum; sed tamen suspicor ad te esse adlatum me in senatu, cum disputarem 5 permultos esse qui rem publicam a me conservatam dolerent, dixisse a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse ut ea quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda reticeres. quod cum dicerem, illud adiunxi, mihi tecum ita dispertitum officium fuisse in rei publicae 10 salute retinenda ut ego urbem a domesticis insidiis et ab intestino scelere, tu Italiam et ab armatis hostibus et ab occulta coniuratione defenderes, atque hanc nostram tanti et tam praeclari muneris societatem a tuis propinquis labefactatam, qui, cum tu a me rebus amplissimis atque honori- 15 ficentissimis ornatus esses, timuissent ne quae mihi pars abs te voluntatis mutuae tribueretur.

2 Hoc in sermone cum a me exponeretur quae mea exspectatio fuisset orationis tuae quantoque in errore versatus essem, visa est oratio non iniucunda, et mediocris quidam est risus consecutus, non in te sed magis in errorem meum et quod me abs te cupisse laudari aperte atque ingenue confite- 5

Ep. 5, 2] 1, 1 bene est GR : benest M (*vide supra*) 5 senatu GR : -um M 8 ea M^{c}G : eas M : *om.* R 12 intestino M^{3}R : test- M (*defic.* G) 16 timuissent GR : -set M ne quae *Victorius* : neque MG : nequa R 2, 1 cum a me *post* exponeretur *iterat* M 3 est (*alt.*) GR : et M 4 meum GR : metum M

bar. iam hoc non potest in te non honorifice esse dictum, me in clarissimis meis atque amplissimis rebus tamen aliquod testimonium tuae vocis habere voluisse.

3 Quod autem ita scribis, 'pro mutuo inter nos animo', quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio; equidem hoc arbitror, cum par voluntas accipitur et redditur. ego si hoc dicam, me tua causa praetermisisse provinciam, tibi ipse levior videar esse; meae enim rationes ita tulerunt, atque 5 eius mei consili maiorem in dies singulos fructum voluptatemque capio. illud dico, me, ut primum in contione provinciam deposuerim, statim quem ad modum eam tibi traderem cogitare coepisse. nihil dico de sortitione vestra; tantum te suspicari volo, nihil in ea re per collegam meum me insciente 10 esse factum. recordare cetera, quam cito senatum illo die facta sortitione coegerim, quam multa de te verba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti orationem meam non solum in te honorificam sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuis-

4 se. iam illud senatus consultum quod eo die factum est ea 15 praescriptione est ut, dum id exstabit, officium meum in te obscurum esse non possit. postea vero quam profectus es, velim recordere quae ego de te in senatu egerim, quae in contionibus dixerim, quas ad te litteras miserim. quae cum 5 omnia collegeris, tu ipse velim iudices satisne videatur his omnibus rebus tuus adventus, cum proxime Romam venisti, mutue respondisse.

5 Quod scribis de reconciliata gratia, non intellego cur reconciliatam esse dicas quae numquam imminuta est.

6 Quod scribis non oportuisse Metellum, fratrem tuum, ob dictum a me oppugnari, primum hoc velim existimes, animum mihi istum tuum vehementer probari et fraternam ple-

6 iam] nam *Wesenberg* 3, 4 tibi ipsi *Martyni-Laguna* : mihi ipse *Lange* 5 levior ς : lenior Ω 5, 1 gratia ('*i.e.* grā̄') ς, *Mendelssohn* : nostra ('*i.e.* nrā̄') MG : *om.* R : g- n- *vel* n- g- *alii, fort. recte*

nam humanitatis ac pietatis voluntatem; deinde, si qua ego in re fratri tuo rei publicae causa restiterim, ut mihi ignoscas (tam enim sum amicus rei publicae quam qui maxime); si vero meam salutem contra illius impetum in me crudelissimum defenderim, satis habeas nihil me etiam tecum de tui fratris iniuria conqueri. quem ego cum comperissem omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari, egi cum Claudia, uxore tua, et cum vestra sorore Mucia, cuius erga me studium pro Cn. Pompei necessitudine multis in rebus perspexeram, ut eum ab illa iniuria deterrerent. 7 atqui ille, quod te audisse certo scio, prid. Kal. Ian., qua iniuria nemo umquam in ullo magistratu improbissimus civis adfectus est ea me consulem adfecit, cum rem publicam conservassem, atque abeuntem magistratu contionis habendae potestate privavit. cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit; nam cum ille mihi nihil nisi ut iurarem permitteret, magna voce iuravi verissimum pulcherrimumque ius iurandum, quod populus idem magna voce me vere iurasse iuravit.

8 Hac accepta tam insigni iniuria tamen illo ipso die misi ad Metellum communis amicos qui agerent cum eo ut de illa mente desisteret. quibus ille respondit sibi non esse integrum; etenim paulo ante in contione dixerat ei qui in alios animum advertisset indicta causa dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. hominem gravem et civem egregium, qui, qua poena senatus consensu bonorum omnium eos adfecerat qui urbem incendere et magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare voluissent, eadem dignum iu-

6, 5 restiterim R : -ituerim MG 7, 1 atqui R : -ue MG scio GR : *om.* (*in fine pag.*) M 2 ullo *scripsi* (*noluit Orelli*) : animo MG : aliquo R : minimo *Bandinelli* : infimo *Orelli* 8 idem MG : id est R : item *Manutius* 8, 4 qui in GR : quin M 5 dicendi *Manutius* : adicie- Ω 6 egregium GR : aegrium M 9 ⟨et⟩ bellum *Wesenberg* iudicarit *idem*

dicaret eum qui curiam caede, urbem incendiis, Italiam bello 10
liberasset! itaque ego Metello, fratri tuo, praesenti restiti.
nam in senatu Kal. Ian. sic cum eo de re publica disputavi ut
sentiret sibi cum viro forti et constanti esse pugnandum. a. d.
III Non. Ian. cum agere coepisset, tertio quoque verbo ora-
tionis suae me appellabat, mihi minabatur, neque illi quic- 15
quam deliberatius fuit quam me, quacumque ratione posset,
non iudicio neque disceptatione sed vi atque impressione
evertere. huius ego temeritati si virtute atque animo non
restitissem, quis esset qui me in consulatu non casu potius
existimaret quam consilio fortem fuisse? 20

9 Haec si tu Metellum cogitare de me nescisti, debes existi-
mare te maximis de rebus a fratre esse celatum; sin autem
aliquid impertivit tibi sui consili, lenis a te et facilis existima-
ri debeo qui nihil tecum de his ipsis rebus expostulem. et si
intellegis non me dicto Metelli, ut scribis, sed consilio eius 5
animoque in me inimicissimo esse commotum, cognosce
nunc humanitatem meam, si humanitas appellanda est in
acerbissima iniuria remissio animi ac dissolutio. nulla est a
me umquam sententia dicta in fratrem tuum; quotienscum-
que aliquid est actum, sedens iis adsensi qui mihi lenissime 10
sentire visi sunt. addam illud etiam, quod iam ego curare
non debui sed tamen fieri non moleste tuli atque etiam ut ita
fieret pro mea parte adiuvi, ut senati consulto meus inimi-
cus, quia tuus frater erat, sublevaretur.

10 Qua re non ego oppugnavi fratrem tuum, sed fratri tuo
repugnavi; nec in te, ut scribis, animo fui mobili, sed ita
stabili ut in mea erga te voluntate etiam desertus ab officiis
tuis permanerem. atque hoc ipso tempore tibi paene mini-
tanti nobis per litteras hoc rescribo atque respondeo: ego 5

15 quicquam R : quisq- MG 16 quacumque R : quic- MG
9, 5 intellegis GR : -git M 7 appellandast M : -da sit GR 8
remissio animi R : -ssio animo M : -sso animo G 13 pro mea
GR : prome M senati M : -tus GR

dolori tuo non solum ignosco sed summam etiam laudem tribuo (meus enim me sensus quanta vis fraterni sit amoris admonet); a te peto ut tu quoque aequum te iudicem dolori meo praebeas; si acerbe, si crudeliter, si sine causa sum a tuis oppugnatus, ut statuas mihi non modo non cedendum 10 sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in eius modi causa utendum fuisse.

Ego te mihi semper amicum esse volui, me ut tibi amicissimum esse intellegeres laboravi. maneo in voluntate et, quoad voles tu, permanebo, citiusque amore tui fratrem tu- 15 um odisse desinam quam illius odio quicquam de nostra benevolentia detraham.

5, 3

Scr. in Hispania Citeriore an. 56

Q. METELLUS NEPOS S.D. M. CICERONI

1 Hominis importunissimi contumeliae, quibus crebris contionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur et, ut sunt leves ab eius modi homine, a me despiciuntur, libenterque **2** commutata persona te mihi fratris loco esse duco. de illo ne meminisse quidem volo, tametsi bis eum invitum servavi.

De meis rebus, ne vobis multitudine litterarum molestior essem, ad Lollium perscripsi de rationibus provinciae quid vellem fieri, ut is vos doceret et commonefaceret. 5

Si poteris, velim pristinam tuam erga me voluntatem conserves.

10, 11 tui GR : tu M 12 utendum GR : utest dum M

Ep. 5, 3] 1, 3 homine *Victorius* : -nes MR : -ni G 4 te R : ate MG 2, 2 *anne* invitus? 3 multitudine GR : -em M

5, 4

Scr. Dyrrachii c. med. m. Ian. an. 57

M. CICERO S.D. Q. METELLO COS.

1 Litterae Quinti fratris et T. Pomponi, necessari mei, tantum spei dederant ut in te non minus auxili quam in tuo collega mihi constitutum fuerit. itaque ad te litteras statim misi, per quas, ut fortuna postulabat, et gratias tibi egi et de reliquo tempore auxilium petii. postea mihi non tam meorum litte- 5 rae quam sermones eorum qui hac iter faciebant animum tuum immutatum significabant; quae res fecit ut tibi litteris obstrepere non auderem.

2 Nunc mihi Quintus frater meus mitissimam tuam orationem, quam in senatu habuisses, perscripsit; qua inductus ad te scribere sum conatus et abs te, quantum tua fert voluntas, peto quaesoque ut tuos mecum serves potius quam propter adrogantem crudelitatem tuorum me oppugnes. tu, tuas ini- 5 micitias ut rei publicae donares, te vicisti; alienas ut contra rem publicam confirmes adduceris? quod si mihi tua clementia opem tuleris, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. si mihi neque magistratus neque senatum neque populum auxiliari propter eam vim quae me cum 10 re publica vicit licuerit, vide ne, cum velis revocare tempus omnium [re]servandorum, cum qui servetur non erit, non possis.

Ep. 5, 4] 2, 2 senatu GR : -um M 6 condonares *v.l. ap. Lambinum* 9 magistratus *Martyni-Laguna* : -um Ω 11–12 ne tum velis ... cum, ⟨quia⟩ qui *Madvig* 12 servandorum *Manutius* : res- Ω : cons- ς

5, 5

Scr. Romae c. VIII *Kal. Ian. an.* 62

M. CICERO S.D. C. ANTONIO M.F. IMP.

1 Etsi statueram nullas ad te litteras mittere nisi commendaticias (non quo eas intellegerem satis apud te valere sed ne iis qui me rogarent aliquid de nostra coniunctione imminutum esse ostenderem), tamen, cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te studiorum et officiorum maxime con- 5 scius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putavi, praesertim cum aliter ipsi Pomponio satis facere non possem.

2 Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini videri debeat. omnia enim a me in te profecta sunt quae ad tuum commodum, quae ad honorem, quae ad dignitatem pertinerent. pro his rebus nullam mihi abs te relatam esse gratiam tu es optimus testis, contra etiam esse aliquid abs te 5 profectum ex multis audivi; nam comperisse me non audeo dicere, ne forte id ipsum verbum ponam quod abs te aiunt falso in me solere conferri. sed ea quae ad me delata sunt malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quam ex meis litteris cognoscere. meus in te animus quam singula- 10 ri officio fuerit, et senatus et populus Romanus testis est; tu quam gratus erga me fueris ipse existimare potes, quantum mihi debeas ceteri existiment.

3 Ego quae tua causa antea feci, voluntate sum adductus posteaque constantia; sed reliqua, mihi crede, multo maius meum studium maioremque gravitatem et laborem desiderant. quae ego si non profundere ac perdere videbor, omni-

Ep. 5, 5] 1, 1 adte GR : ate M 2, 2 a me GR : *me M 12 gratus R : -tis MG 13 existiment ς : -mant Ω : -mabunt *Castiglioni* 3, 3 meum GR : mecum M desiderant GR : desier- M

bus meis viribus sustinebo; sin autem ingrata esse sentiam, 5
non committam ut tibi ipsi insanire videar. ea quae sint et
cuius modi poteris ex Pomponio cognoscere. atque ipsum
tibi Pomponium ita commendo ut, quamquam ipsius causa
confido te facturum esse omnia, tamen abs te hoc petam ut,
si quid in te residet amoris erga me, id omne in Pomponi 10
negotio ostendas. hoc mihi nihil gratius facere potes.

5, 6

Scr. Romae med. vel ex. m. Dec. an. 62

M. CICERO S.D. P. SESTIO L.F. PRO Q.

1 Cum ad me Decius librarius venisset egissetque mecum ut
operam darem ne tibi hoc tempore succederetur, quamquam
illum hominem frugi et tibi amicum existimabam, tamen,
quod memoria tenebam cuius modi ad me litteras antea
misisses, non satis credidi homini prudenti tam valde esse 5
mutatam voluntatem tuam. sed postea quam et Cornelia tua
Terentiam convenit et ego cum Q. Cornelio locutus sum,
adhibui diligentiam, quotienscumque senatus fuit, ut ad-
essem, plurimumque in eo negoti habui ut Q. Fufium tribu-
num pl. et ceteros ad quos tu scripseras cogerem mihi potius 10
credere quam tuis litteris. omnino res tota in mensem Ianua-
rium reiecta erat, sed facile obtinebatur.

2 Ego tua gratulatione commotus, quod ad me pridem
scripseras velle te bene ⟨e⟩venire quod de Crasso domum
emissem, emi eam ipsam domum ⌈XXXV⌉ aliquanto post tu-

Ep. 5, 6] 1, 5 pudenti *Madvig, alii alia, sine causa* 2, 2
evenire ς : v- Ω 3 ⌈XXXV⌉ *Mendelssohn* : XXXV Ω

am gratulationem. itaque nunc me scito tantum habere aeris alieni ut cupiam coniurare, si quisquam recipiat. sed partim 5 odio inducti me excludunt et aperte vindicem coniurationis oderunt, partim non credunt et a me insidias metuunt nec putant ei nummos deesse posse qui ex obsidione feneratores exemerit. omni⟨no⟩ semissibus magna copia est; ego autem meis rebus gestis hoc sum adsecutus ut bonum nomen exi- 10 stimer.

3 Domum tuam atque aedificationem omnem perspexi et vehementer probavi.

Antonium, etsi eius in me officia omnes desiderant, tamen in senatu gravissime ac diligentissime defendi senatumque vehementer oratione mea atque auctoritate commovi. 5

Tu ad me velim litteras crebrius mittas.

5,7

Scr. Romae m. Apr. an. 62

M. TULLIUS M.F. CICERO S.D. CN. POMPEIO CN.F. MAGNO IMPERATORI

1 S. t. e. q. v. b.; e. ⟨v.⟩

Ex litteris tuis quas publice misisti cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem; tantam enim spem oti ostendisti qua⟨nta⟩m ego semper omnibus te uno fretus pollicebar. sed hoc scito, tuos veteres hostis, novos amicos, vehementer 5 litteris perculsos atque ex magna spe deturbatos iacere.

2 Ad me autem litteras quas misisti, quamquam exiguam significationem tuae erga me voluntatis habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse. nulla enim re tam laetari soleo

6 et GR : ea M 9 omnino ς : omni M : -is GR

Ep. 5, 7] 1, 1 v. *add. Lambinus* 4 quantam ς : quam Ω

quam meorum officiorum conscientia; quibus si quando non mutue respondetur, apud me plus offici residere facillime patior. illud non dubito, quin, si te mea summa erga te studia parum mihi adiunxerint, res publica nos inter nos conciliatura coniuncturaque sit. 5

3 Ac ne ignores quid ego in tuis litteris desiderarim, scribam aperte, sicut et mea natura et nostra amicitia postulat. res eas gessi quarum aliquam in tuis litteris et nostrae necessitudinis et rei publicae causa gratulationem exspectavi; quam ego abs te praetermissam esse arbitror quod verer⟨er⟩e ne cuius animum offenderes. sed scito ea quae nos pro salute patriae gessimus orbis terrae iudicio ac testimonio comprobari; quae, cum veneris, tanto consilio tantaque animi magnitudine a me gesta esse cognosces ut tibi multo maiori quam Africanus fuit [a] me non multo minore⟨m⟩ quam Laelium facile et in re publica et in amicitia adiunctum esse patiare. 5 10

5, 8

Scr. Romae m. Ian., ut vid., an. 54

M. CICERO M. LICINIO P.F. CRASSO

1 Quantum †ad† meum studium exstiterit dignitatis tuae vel tuendae vel etiam augendae, non dubito quin ad te omnes tui scripserint. non enim fuit aut mediocre aut obscurum aut eius modi quod silentio posset praeteriri. nam et cum consulibus et cum multis consularibus tanta contentione decertavi 5

2, 8 conciliatura G : -ur MR 3, 5 vererere *Victorius* : verere M : verebare GR 9 maiori ς : -ore M (maiori ... multo *om.* GR) 10 a M : *del.* ς minorem ς : -e Ω

Ep. 5, 8] 1, 1 ad] a.d. *lac. sequente R. Klotz* : Id. *Ellis* : *del.* ς

quanta numquam antea ulla in causa suscepique mihi perpetuam propugnationem pro omnibus ornamentis tuis veterique nostrae necessitudini iam diu debitum sed multa varietate temporum interruptum officium cumulate reddidi.

2 Neque mehercule umquam mihi tui aut colendi aut ornandi voluntas defuit. sed quaedam pestes hominum laude aliena dolentium et te non numquam a me alienarunt et me aliquando immutarunt tibi. sed exstitit tempus optatum mihi magis quam speratum, ut florentissimis tuis rebus mea 5 perspici posset et memoria nostrae voluntatis et amicitiae fides. sum enim consecutus non modo ut domus tua tota sed ut cuncta civitas me tibi amicissimum esse cognosceret. itaque et praestantissima omnium feminarum, uxor tua, et eximia pietate, virtute, gratia tui Crassi meis consiliis, monitis, 10 studiis actionibusque nituntur et senatus populusque Romanus intellegit tibi absenti nihil esse tam promptum aut tam paratum quam in omnibus rebus quae ad te pertineant operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam.

3 Quae sint acta quaeque agantur, domesticorum tibi litteris declarari puto. de me sic existimes ac tibi persuadeas vehementer velim, non me repentina aliqua voluntate aut fortuito ad tuam amplitudinem meis officiis amplectendam incidisse sed, ut primum forum attigerim, spectasse semper 5 ut tibi possem quam maxime esse coniunctus. quo quidem ex tempore memoria teneo neque meam tibi observantiam neque mihi tuam summam benevolentiam ac liberalitatem defuisse. si quae inciderunt non tam re quam suspicione violata, ea, cum fuerint et falsa et inania, sint evulsa ex omni 10 memoria vitaque nostra. is enim tu vir es et eum me esse cupio ut, quoniam in eadem rei publicae tempora incidimus, coniunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore.

2, 6 posset R : potest MG 9 eximia GR : existimi a M 11 studiis *bis* M 3, 5 incubuisse *conieci* 9 inciderunt *Cratander* : interc- Ω

4 Quam ob rem tu, quantum tuo iudicio tribuendum esse nobis putes, statues ipse et, ut spero, statues ex nostra dignitate. ego vero tibi profiteor atque polliceor eximium et singulare meum studium in omni genere offici quod ad honestatem et gloriam tuam spectet. in quo etiam si multi mecum 5 contendent, tamen cum reliquis omnibus tum Crassis tuis iudicibus omnis facile superabo; quos quidem ego ambo unice diligo, sed in [Marco] benevolentia pari hoc magis sum Publio deditus quod me, quamquam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime sicut alterum parentem et 10 observat et diligit.

5 Has litteras velim existimes foederis habituras esse vim, non epistulae, meque ea quae tibi promitto ac recipio sanctissime esse observaturum diligentissimeque esse facturum. quae a me suscepta defensio est te absente dignitatis tuae, in ea iam ego non solum amicitiae nostrae sed etiam constan- 5 tiae meae causa permanebo. quam ob rem satis esse hoc tempore arbitratus sum hoc ad te scribere, me, si quid ipse intellegerem aut ad voluntatem aut ad commodum aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum; sin autem quippiam aut a te essem admonitus aut a tuis, 10 effecturum ut intellegeres nihil neque te scripsisse neque quemquam tuorum frustra ad me detulisse. quam ob rem velim ita et ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribus rebus ut ad hominem amicissimum et tuis praecipias ut opera, consilio, auctoritate, gratia mea sic u- 15 tantur in omnibus publicis, privatis, forensibus, domesticis tuis, amicorum, hospitum, clientium tuorum negotiis ut, quod eius fieri possit, praesentiae tuae desiderium meo labore minuatur.

4, 8 Marco *delendum esse suspicatus est Mendelssohn,* in Marco *del. Constans, auctore Durand (idem voluerat Streicher, alia etiam commutans)* : in Marcum *Orelli* benevolentia ς : -am Ω 5, 18 meo GR : eo M

5, 9

Scr. Naronae v *Id. Quint. an. 45*

VATINIUS IMP. CICERONI SUO S.

1 S. v. b.; e. e. ⟨q.⟩ v.

Si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis servas, P. Vatinius cliens advenit qui pro se causam dicier vult. non, puto, repudiabis in honore quem in periculo recepisti. ego autem quem potius adoptem aut invocem quam illum quo defendente vincere didici? an verear ne, qui potentissimo- 5 rum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is pro honore meo pusillorum ac malevolorum obtrectationes et invidias non prosternat atque obterat?

Qua re, si me, sicut soles, amas, suscipe meme totum atque hoc, quicquid est, oneris ac muneris pro mea dignitate 10 tibi tuendum ac sustinendum puta. scis meam fortunam nescio quo modo facile obtrectatores invenire, non meo quidem mehercules merito; sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? si qui forte fuerit qui nostrae dignitati obesse velit, peto a te ut tuam consuetudinem et liberalita- 15 tem in me absente defendendo mihi praestes. litteras ad senatum de rebus nostris gestis, quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi.

2 Dicitur mihi tuus servus anagnostes fugitivus cum Vardaeis esse. de quo tu mihi nihil mandasti, ego tamen terra marique ut conquireretur praemandavi et profecto tibi illum reperiam, nisi si in Dalmatiam aufugerit; et inde tamen aliquando eruam. 5

Tu nos fac ames. Vale.

A. d. V Id. Quint. ex castris Narona.

Ep. 5, 9] **1,** 1 e.e. ⟨q.⟩ v. *scripsi* : e.e.v. M : e.v. R (*notas om.* G) 9 meme M : me M³GR 13 mehercules ς : merc- M : mehercule GR 17 quo R : quod MG **2,** 4 dalmatiam (al- R) GR : del- M 7 a.d. V Id. *Lambinus* : l.d.v.l.d. Ω

5, 10*a*

Scr., ut vid., Naronae m. Ian. an. 44

VATINIUS CICERONI SUO S.

1 S. v. b.; e. e. q. v.
De Dionysio tuo adhuc nihil extrico, et eo minus quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiam hic refrigeravit. sed tamen non desistam quin illum aliquando eruam. sed tamen omnia mi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me 5 scripsisti deprecationis diligentissimae. apage te cum nostro Sex. Servilio! nam mehercule ego quoque illum amo. sed huiusce modi vos clientis, huius modi causas recipitis? hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matresfamilias, civis Romanos occidit, abripuit, disperdidit, re- 10 giones vastavit? simius, non semissis homo, contra me arma tulit et eum bello cepi.

2 Sed tamen, mi Cicero, quid facere possum? omnia mehercule cupio quae tu mi imperas. meam animadversionem et supplicium quo usurus eram in eum quem cepissem remitto tibi et condono: quid illis respondere possum qui sua bona direpta, navis expugnatas, fratres, liberos, parentis occisos 5 actione expostulant? si mehercules Appi os haberem, in cuius locum suffectus sum, tamen hoc sustinere non possem. quid ergo est? faciam omnia sedulo quae te sciam velle. defenditur a Q. Volusio, tuo discipulo, si forte ea res poterit adversarios fugare. in eo maxima spes est. 10

3 Nos, si quid erit istic opus, defendes.

Ep. 5, 10a] 1, 5 catilio M : calt- R : catilino G : C. Atilio *Ursinus* 7 Sex. *om. Graevius* 9 matres f- MR : patres f- G 12 bello] *accedit* I cepi ς : -it ΩI 2, 1 possum Ω : -sim I 4 ⟨ob⟩ sua *Ascensius* : sua ⟨ob⟩ *Krauss* 6 actione (*vel* -nibus) *Rutilius* : -nes Ω mehercules I : merc- M : mehercule GR appii os I[2] : appios MI : -ium GR 7 suffectus ς : eff- ΩI 10 maxima Ω : -me I

5, 10*b*

Scr. Naronae Non. Dec. an. 45

⟨VATINIUS CICERONI SUO S.⟩

Ego post supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus sum. sex oppida vi oppugnando cepi. unum horum, quod erat maximum, quater a me iam captum; quattuor enim turris et quattuor muros cepi et arcem eorum totam. ex qua me nives, frigora, imbres detruserunt, indigneque, mi 5 Cicero, oppidum captum et bellum confectum relinquere sum coactus. qua re te rogo, si opus erit, ad Caesarem meam causam agas meque tibi in omnis partis defendendum putes, hoc existimans, neminem te tui amantiorem habere.

Vale.

D. Non. Dec. Narona.

5, 10*c* (10*a*, 3)

Scr. Naronae parte priore m. Nov., ut vid., an. 45

⟨VATINIUS CICERONI SUO S.⟩

Caesar adhuc mi iniuriam facit. de meis supplicationibus et rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert, quasi vero non iustissimi triumphi in Dalmatia res gesserim. nam si hoc exspectandum est, dum totum bellum conficiam, viginti op-

Ep. 5, 10b] *novam ep.* ς : *cum 5a et 5c coniungunt* ΩI. *ante* ego *lac. stat. Martyni-Laguna* 2 horum *Goodyear* : hoc ΩI 7–8 meam causam Ω : c- m- I, *ut vid.*

Ep. 5, 10c] *novam ep. feci* : *cum ep. 5a coniungunt* ΩI 2 gestis GRI : -icis M 4 expectandum est (-dumst M, -dam est R) Ω : -dum sit I *finem epistulae excidisse putavit Wesenberg*

pida sunt Dalmatiae antiqua, quae ipsi sibi adsciverunt amplius sexaginta. haec nisi omnia expugno si mihi supplicationes non decernuntur, longe alia condicione ego sum ac ceteri imperatores. 5

5, 11

Scr. Romae parte priore m. Dec., ut vid., an. 45

M. CICERO VATINIO IMP. S.

1 Grata tibi mea esse officia non miror; cognovi enim te gratissimum omnium idque numquam destiti praedicare. nec enim tu mihi habuisti modo gratiam verum etiam cumulatissime rettulisti. quam ob rem ⟨in⟩ reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te et eadem voluntate cognosces. 5

2 Quod mihi feminam primariam, Pompeiam, uxorem tuam, commendas, cum Sura nostro statim tuis litteris lectis locutus sum ut ei meis verbis diceret ut, quicquid opus esset, mihi denuntiaret; me omnia quae ea vellet summo studio curaque facturum. itaque faciam eamque, si opus esse videbitur, ipse conveniam. tu tamen ei velim scribas ut nullam rem neque tam magnam neque tam parvam putet quae mihi aut difficilis aut parum me digna videatur. omnia quae in tuis rebus agam et non laboriosa mihi et honesta videbuntur. 5 10

3 De Dionysio, si me amas, confice. quamcumque ei fidem dederis, praestabo; si vero improbus fuerit, ut est, duces eum captivum in triumpho. Dalmatis di male faciant qui tibi molesti sunt! sed, ut scribis, brevi capientur et illustrabunt res tuas gestas; semper enim habiti sunt bellicosi. 5

Ep. 5, 11] 1, 1 grata GR : ut (*post sal.*) g- MI mea esse officia MR : e- mea o- G : o- mea e- I 3 gratiam Ω : -ias I 4 in *add. Martyni-Laguna* 2, 3 ei R : et MGI 3, 3 captivum Ω : -tum I dalmatis (de d- R) GRI : del- M 5 bellicosi vale I

5, 12

Scr. Antii c. prid. Id. Apr. an. 55

M. CICERO S.D. L. LUCCEIO Q.F.

1 Coram me tecum eadem haec agere saepe conantem deterruit pudor quidam paene subrusticus quae nunc expromam absens audacius; epistula enim non erubescit.

Ardeo cupiditate incredibili neque, ut ego arbitror, reprehendenda nomen ut nostrum scriptis illustretur et celebretur 5 tuis. quod etsi mihi saepe ostendis te esse facturum, tamen ignoscas velim huic festinationi meae. genus enim scriptorum tuorum, etsi erat semper a me vehementer exspectatum, tamen vicit opinionem meam meque ita vel cepit vel incendit ut cuperem quam celerrime res nostras monumentis com- 10 mendari tuis. neque enim me solum commemoratio posteritatis ac spes quaedam immortalitatis rapit sed etiam illa cupiditas ut vel auctoritate testimoni tui vel indicio benevolentiae vel suavitate ingeni vivi perfruamur.

2 Neque tamen haec cum scribebam eram nescius quantis oneribus premerere susceptarum rerum et iam institutarum. sed quia videbam Italici belli et civilis historiam iam a te paene esse perfectam, dixeras autem mihi te reliquas res ordiri, deesse mihi nolui quin te admonerem ut cogitares 5 coniunctene malles cum reliquis rebus nostra contexere an, ut multi Graeci fecerunt, Callisthenes Phocicum bellum, Timaeus Pyrrhi, Polybius Numantinum, qui omnes a perpetuis suis historiis ea quae dixi bella separaverunt, tu quoque item

Ep. 5, 12] 1, 6 ostendisti *Ernesti* 12 ac spes quaedam *Hofmann* : ad spem quandam ΩI, *vulg. olim* 14 vivi MI : tui GR 2, 5 admonerem] *desinit* I cogitares GR : -re M 6 nostras *Lambinus* 7 Phocicum *Westermann* : troicum Ω

civilem coniurationem ab hostilibus externisque bellis seiungeres. equidem ad nostram laudem non multum video interesse, sed ad properationem meam quiddam interest non te exspectare dum ad locum venias ac statim causam illam totam et tempus adripere; et simul, si uno in argumento unaque in persona mens tua tota versabitur, cerno iam animo quanto omnia uberiora atque ornatiora futura sint.

Neque tamen ignoro quam impudenter faciam qui primum tibi tantum oneris imponam (potest enim mihi denegare occupatio tua), deinde etiam ut ornes me postulem. quid **3** si illa tibi non tanto opere videntur ornanda? sed tamen, qui semel verecundiae finis transierit, eum bene et naviter oportet esse impudentem. itaque te plane etiam atque etiam rogo ut et ornes ea vehementius etiam quam fortasse sentis et in eo leges historiae neglegas gratiamque illam de qua suavissime quodam in prohoemio scripsisti, a qua te flecti non magis potuisse demonstras quam Herculem Xenophontium illum a Voluptate, eam, si me tibi vehementius commendabit, ne aspernere amorique nostro plusculum etiam quam concedet veritas largiare.

Quod si te adducemus ut hoc suscipias, erit, ut mihi per- **4** suadeo, materies digna facultate et copia tua. a principio enim coniurationis usque ad reditum nostrum videtur mihi modicum quoddam corpus confici posse, in quo et illa poteris uti civilium commutationum scientia vel in explicandis causis rerum novarum vel in remediis incommodorum, cum et reprehendes ea quae vituperanda duces et quae placebunt exponendis rationibus comprobabis et, si liberius, ut con-

10 seiungere ς 11 ad GR : ut M 17 impudenter ς : inpru- Ω 19 me] mea *Lambinus* 3, 2 bene et] bene *Orelli* 4 etornes M : ornes GR 6 flecti *Victorius* : effecti M : deflecti (-tum R) GR 7 demonstras ς : -ans M : -amus GR *Xen. Mem. 2, 1, 21 sqq.* 4, 5 ⟨expromendis⟩ remediis *Pluygers*

suesti, agendum putabis, multorum in nos perfidiam, insidias, proditionem notabis. multam etiam casus nostri varietatem tibi in scribendo suppeditabunt plenam cuiusdam voluptatis, quae vehementer animos hominum in legendo te scriptore tenere possit. nihil est enim aptius ad delectationem lectoris quam temporum varietates fortunaeque vicissitudines. quae etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundae; habet enim praeteriti do-

5 loris secura recordatio delectationem; ceteris vero nulla perfunctis propria molestia, casus autem alienos sine ullo dolore intuentibus, etiam ipsa misericordia est iucunda. quem enim nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi evelli iubet spiculum postea quam ei percontanti dictum est clipeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore aequo animo cum laude moreretur. cuius studium in legendo non erectum Themistocli fuga †redituque† retinetur? etenim ordo ipse annalium mediocriter nos retinet quasi enumeratione fastorum; at viri saepe excellentis ancipites variique casus habent admirationem, exspectationem, laetitiam, molestiam, spem, timorem; si vero exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissima lectionis voluptate.

6 Quo mihi acciderit optatius si in hac sententia fueris, ut a continentibus tuis scriptis, in quibus perpetuam rerum gestarum historiam complecteris, secernas hanc quasi fabulam

11–12 legendo te scriptore (-em G) tenere GR : legem dote scripto retinere M 5, 5 qui tum ς : quintum Ω 6 evelli *Kayser* : av- Ω 7 aequo ς : aeque M : atque GR 9 fuga M : -am GR redituque M : -umque GR : interituque *Ferrarius* Themistocli ⟨exilio aut Alcibiadis⟩ fuga redituque *Schütz* : Th- fuga, ⟨Coriolani fuga⟩ redituque *Tyrrell* 13 notabili ς : vo- Ω concluduntur Mc : excl- Ω 6, 1 hac R : haec M (*defic.* G)

rerum eventorumque nostrorum. habet enim varios actus multasque ⟨mut⟩ationes et consiliorum et temporum. ac 5
non vereor ne adsentatiuncula quadam aucupari tuam gratiam videar cum hoc demonstrem, me a te potissimum ornari celebrarique velle. neque enim tu is es qui quid sis nescias et qui non eos magis qui te non admirentur invidos quam eos qui laudent adsentatores arbitrere; neque autem ego 10
sum ita demens ut me sempiternae gloriae per eum commendari velim qui non ipse quoque in me commendando propriam ingeni gloriam consequatur. neque enim Alexander
7 ille gratiae causa ab Apelle potissimum pingi et a Lysippo fingi volebat, sed quod illorum artem cum ipsis tum etiam sibi gloriae fore putabat. atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant, quae vel si nulla sint, nihilo sint 5
tamen obscuriores clari viri. nec minus est Spa⟨r⟩tiates Agesilaus †ille perhibendus†, qui neque pictam neque fictam [tam] imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. unus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnis imagines omnium statuasque superavit. 10

Atque hoc praestantius mihi fuerit et ad laetitiam animi et ad memoriae dignitatem si in tua scripta pervenero quam si in ceterorum quod non ingenium mihi solum suppeditatum fuerit tuum, sicut Timoleonti a Timaeo aut ab Herodoto 15
Themistocli, sed etiam auctoritas clarissimi et spectatissimi viri et in rei publicae maximis gravissimisque causis cogniti atque in primis probati, ut mihi non solum praeconium, quod, cum in Sigeum venisset, Alexander ab Homero Achilli tributum esse dixit, sed etiam grave testimonium impertitum 20

5 multasque mutationes *scripsi* : -que actiones Ω : mutationesque *Madvig* 7 cum ς : quam Ω 8 qui quid ς : quid M : quicquid GR : qui qui *Manutius* 7, 4 atqui *Lambinus* 6 Spartiates ς : spat- Ω 7 ille] mihi *temptavi* probandus *Manutius, sed locus nondum sanatus* 8 tam *del.* ς 19 Sigeum ς : -etum Ω

clari hominis magnique videatur. placet enim Hector ille mihi Naevianus, qui non tantum 'laudari' se laetatur sed addit etiam 'a laudato viro.'

8 Quod si a te non impetro, hoc est, si quae te res impedierit (neque enim fas esse arbitror quicquam me rogantem abs te non impetrare), cogar fortasse facere quod non nulli saepe reprehendunt: scribam ipse de me, multorum tamen exemplo et clarorum virorum. sed, quod te non fugit, haec sunt in 5 hoc genere vitia: et verecundius ipsi de sese scribant necesse est si quid est laudandum et praetereant si quid reprehendendum est. accedit etiam ut minor sit fides, minor auctoritas, multi denique reprehendant et dicant verecundiores esse praecones ludorum gymnicorum, qui, cum ceteris coronas 10 imposuerint victoribus eorumque nomina magna voce pronuntiarint, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alium praeconem adhibeant, ne sua voce se ipsi victores esse praedicent. haec nos vitare cupimus et, si recipis causam nostram, vitabimus idque ut facias rogamus.

9 Ac ne forte mirere cur, cum mihi saepe ostenderis te accuratissime nostrorum temporum consilia atque eventus litteris mandaturum, a te id nunc tanto opere et tam multis 5 verbis petamus, illa nos cupiditas incendit de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus ut et ceteri viventibus nobis ex libris tuis nos cognoscant et nosmet ipsi vivi gloriola nostra perfruamur.

10 His de rebus quid acturus sis, si tibi non est molestum, rescribas mihi velim. si enim suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium; sin autem differs me in tempus aliud, coram tecum loquar. tu interea non cessabis et ea quae habes instituta perpolies nosque diliges. 5

22 *Ribbeck*[3] *I, p. 9*   8, 1 impetraro *Wesenberg*   quae M : qua GR   2 quicquam ς : quicum Ω   abs te ⟨non impedito⟩ *Lehmann*   7 quid est ς : quod est Ω   9 denique M : etiam GR   9, 3 mirere R : merere R : M : meres G

5, 13

Scr., ut arbitror, Romae vel in Tusculano aestate vel autumno an. 46

M. CICERO S.D. L. LUCCEIO Q.F.

1 Quamquam ipsa consolatio litterarum tuarum mihi gratissima est (declarat enim summam benevolentiam coniunctam pari prudentia), tamen illum fructum ex iis litteris vel maximum cepi, quod te praeclare res humanas contemnentem et optime contra Fortunam paratum armatumque cognovi; 5 quam quidem laudem sapientiae statuo esse maximam, non aliunde pendere nec extrinsecus aut bene aut male vivendi 2 suspensas habere rationes. quae cogitatio, cum mihi non omnino excidisset (etenim penitus insederat), vi tamen tempestatum et concursu calamitatum erat aliquantum labefactata atque convulsa; cui te opitulari et video et id fecisse etiam proximis litteris multumque profecisse sentio. itaque 5 hoc saepius dicendum tibique non significandum solum sed etiam declarandum arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis litteris gratius.

3 Ad consolandum autem cum illa valent quae eleganter copioseque collegisti tum nihil plus quam quod firmitudinem gravitatemque animi tui perspexi; quam non imitari turpissimum existimo. itaque hoc etiam fortiorem me puto quam te ipsum, praeceptorem fortitudinis, quod tu mihi vi- 5 deris spem non nullam habere haec aliquando futura meliora; casus enim gladiatorii similitudinesque eae, tum rationes in ea disputatione a te collectae vetabant me rei publicae penitus diffidere. itaque alterum minus mirum, fortiorem te esse cum aliquid speres; alterum mirum, spe ulla teneri. quid 10

Ep. 5, 13] 1, 6 sapientiaest atuo M : -i(a)e autumo GR 2, 4 ⟨nunc⟩ video *Wesenberg* 3, 4 itaque] atque *Ferrarius, fort. recte* 5 videris *ed. Plantiniana* : -ere Ω 8 vetabant ς : -bunt Ω

est enim non ita adfectum ut id non deletum exstinctumque esse fateare? circumspice omnia membra rei publicae, quae notissima sunt tibi; nullum reperies profecto quod non fractum debilitatumve sit. quae persequerer si aut melius ea viderem quam tu vides aut commemorare possem sine dolore, quamquam tuis monitis praeceptisque omnis est abiciendus dolor. 15

4 Ergo et domestica feremus ut censes et publica paulo etiam fortius fortasse quam tu ipse qui praecipis. te enim aliqua spes consolatur, ut scribis, nos erimus etiam in omnium desperatione fortes, ut tu tamen idem et hortaris et praecipis. das enim mihi iucundas recordationes conscientiae nostrae rerumque earum quas te in primis auctore gessimus. praestitimus enim patriae non minus certe quam debuimus, plus profecto quam est ab animo cuiusquam aut consilio hominis postulatum. 5

5 Ignosces mihi de me ipso aliquid praedicanti; quarum enim tu rerum cogitatione nos levari aegritudine voluisti earum etiam commemoratione lenimur. itaque, ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis et angoribus abducam transferamque animum ad ea quibus secundae res ornantur, adversae adiuvantur, tecumque et ero tantum quantum patietur utriusque aetas et valetudo et, si esse una minus poterimus quam volemus, animorum tamen coniunctione iisdemque studiis ita fruemur ut numquam non una esse videamur. 5 10

4, 3 omnium *Manutius* : omnibus Ω : omni *Streicher* 7 non minus] non plus *Lambinus* : nos minus *vel* minus *ego olim, sed nihil mutandum* 5, 2 levari *Manutius* : -re Ω 3 *post* earum *in* M ea, *ut vid., eras.; quod etiam pro* earum *legi possit* 4 abducam ς : add- Ω 6 adiuvantur GR : adiua- M, *ut solet*

5, 14

Scr. Romae c. VII *Id. Mai. an. 45*

L. LUCCEIUS Q.F. S.D. M. TULLIO M.F.

1 S. v. b.; e. v. sicut soleo, paululo tamen etiam deterius quam soleo.

Te requisivi saepius ut viderem. Romae quia postea non fuisti quam discesseras miratus sum, quod item nunc miror. non habeo certum quae te res hinc maxime retrahat. si soli- 5 tudine delectare, cum scribas et aliquid agas eorum quorum consuesti, gaudeo neque reprehendo tuum consilium. nam nihil isto potest esse iucundius non modo miseris his temporibus et luctuosis sed etiam tranquillis et optatis, praesertim vel animo defatigato tuo, qui nunc requiem quaerat ex ma- 10 gnis occupationibus, vel erudito, qui semper aliquid ex se promat quod alios delectet, ipsum laudibus illustret.

2 Sin autem †sicut† hinc discesseras, lacrimis ac tristitiae te tradidisti, doleo quia doles et angere, non possum te non, si concedis quod sentimus ut liberius dicamus, accusare. quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis? tu non intelleges te querelis cottidianis 5 nihil proficere? non intelleges duplicari sollicitudines quas elevare tua te prudentia postulat?

Ep. 5, 14] *in hac epistula synaloephen mira quadam morositate vitatam esse perspexit Ehrhardt, Mnemosyne 38 (1985), 152. vide etiam quae scripturus sum ibidem* 1, 4 quam ⟨a me⟩ M[3] (*v. supra*) discesseras ς : -at M : -am GR idem *Wesenberg* : etiam *noluit idem* 10 defatigato (*ex* defagito) G : defast- R : defet- M nunc ς : non Ω requiem GR : -irem M : -ietem *Victorius* 2, 1 sicut hinc M : sicut GR : ut h- *Watt* : sicut ⟨ante quam⟩ h- *scripseram, synaloephe refragante, quam* h- ⟨ante quam⟩ *scribendo declines* discesseras ς : dicas seras M : indicas GR (*om.* hinc) : discess⟨urus fec⟩eras *Beaujeu* 2 tradidisti GR : tradisti M

3 Quod si non possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus et rogando, si quid nostra causa vis, ut istis te molestiis laxes et ad convictum nostrum redeas ⟨et⟩ ad consuetudinem vel nostram communem vel tuam solius ac propriam. cupio non obtundere te, si non delectare nostro stu- 5 dio, cupio deterrere ne permaneas in incepto. †cum† duae res istae contrariae me conturbant, ex quibus aut in altera mihi velim, si potes, obtemperes aut in altera non offendas.
Vale.

5, 15

Scr. Asturae reddita ep. superiore

M. CICERO S.D. L. LUCCEIO Q.F.

1 Omnis amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in iis litteris quas a te proxime accepi, non ille quidem mihi ignotus sed tamen gratus et optatus; dicerem 'iucundus' nisi id verbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unam causam quam tu suspicaris et in qua me lenissimis et aman- 5 tissimis verbis utens re graviter accusas, sed quod illius tanti 2 vulneris quae remedia esse debebant ea nulla sunt. quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sunt? habuimus enim fere communis; quorum alii occiderunt, alii nescio quo pacto obduruerunt. tecum vivere possem equidem et maxi-

3, 1 possumus G : -simus MR 3 et ς : *om.* M (*spat. fere quinque litt. relicto*), GR : atque *Baiter* ad MG : ac R 6 cum] nunc *Martyni-Laguna* : tuo (*cum praecedentibus*) *Weiske* : nam *Beaujeu* : quin *Watt* : sic *conieci* : *del. Hunt, CPh 76 (1981), 223*

Ep. 5, 15] 2, 4 obduruerunt R : obduerunt M : obdurarunt G posse ς : si possem *Madvig* et *del.* ς, *Madvig*

me vellem. vetustas, amor, consuetudo, studia paria – quod 5
vinclum, quaeso, deest nostrae coniunctioni]s]? possumusne
igitur esse una? nec mehercule intellego quid impediat; sed
certe adhuc non fuimus, cum essemus vicini in Tusculano, in
Puteolano. nam quid dicam in urbe, in qua, cum forum
commune sit, vicinitas non requiritur? 10

3 Sed casu nescio quo in ea tempora nostra aetas incidit ut,
cum maxime florere nos oporteret, tum vivere etiam pude-
ret. quod enim esse poterat mihi perfugium spoliato et do-
mesticis et forensibus ornamentis atque solaciis? litterae,
credo. quibus utor adsidue; quid enim aliud facere possum? 5
sed nescio quo modo ipsae illae excludere me a portu et
perfugio videntur et quasi exprobrare quod in ea vita mane-
am in qua nihil insit nisi propagatio miserrimi temporis.

4 Hic tu me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delecta-
re possit, summum sit odium temporum, hominum, fori,
curiae? itaque sic litteris utor, in quibus consumo omne tem-
pus, non ut ab iis medicinam perpetuam sed ut exiguam
5 oblivionem doloris petam. quod si id egissemus ego atque tu 5
quod ne in mentem quidem nobis veniebat propter cottidia-
nos metus ⟨et⟩ omne tempus una fuissemus, neque me vale-
tudo tua offenderet neque te maeror meus. quod, quantum
fieri poterit, consequamur. quid enim est utrique nostrum 5
aptius? propediem te igitur videbo.

6 quaeso deest *Rost* : quas (a *ex* o, *ut vid.* M[1]) idest M : quasi dest M[c] : -si est GR coniunctioni ς : -onis Ω 7 ⟨possumus⟩ nec *Lambinus* : non *Wesenberg* 9 quid GR : quod M 3, 7 exprobrare R : -bare MG 4, 1 tu me GR : tuae M : tu me ⟨ab ea⟩ *Wesenberg* delectare ς : -ri Ω 5, 3 et *addidi* : si *Baiter*

5, 16

Scr. aestate vel autumno, ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. TITIO

1 Etsi unus ex omnibus minime sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestiis cepi doloris ut consolatione ipse egerem, tamen, cum longius a summi luctus acerbitate meus abesset dolor quam tuus, statui nostrae necessitudinis esse meaeque in te benevolentiae non tacere 5 tanto in tuo maerore tam diu sed adhibere aliquam modicam consolationem, quae levare dolorem tuum posset si minus sanare potuisset.

2 Est autem consolatio pervulgata quidem illa maxime, quam semper in ore atque in animo habere debemus, homines nos ut esse meminerimus, ea lege natos ut omnibus telis Fortunae proposita sit vita nostra, neque esse recusandum quo minus ea qua nati sumus condicione vivamus, neve tam 5 graviter eos casus feramus quos nullo consilio vitare possimus eventisque aliorum memoria repetendis nihil accidisse 3 novi nobis cogitemus. ⟨sed⟩ neque hae neque ceterae consolationes quae sunt a sapientissimis viris usurpatae memoriaeque litteris proditae tantum videntur proficere debere quantum status ipse nostrae civitatis et haec per⟨tur⟩batio temporum perditorum, cum beatissimi sint qui liberos non 5 susceperunt, minus autem miseri qui his temporibus amiserunt quam si eosdem bona aut denique aliqua re publica perdidissent.

Ep. 5, 16] 1, 6 adhibere GR[2] : hi- MR 2, 4 proposita sit GR : proposi M 5 vivamus GR : vita- M 6 eos casus GR : eo casu M 3, 1 sed *add. Wesenberg* 4 perturbatio ς : perb- M : prob- GR

4 Quod si tuum te desiderium movet aut si tuarum rerum cogitatione maeres, non facile exhauriri tibi istum dolorem posse universum puto; sin illa te res cruciat quae magis amoris est, ut eorum qui occiderunt miserias lugeas, ut ea non dicam quae saepissime et legi et audivi, nihil mali esse in morte, ex qua si resideat sensus immortalitas illa potius quam mors ducenda sit, sin sit amissus nulla videri miseria debeat quae non sentiatur, hoc tamen non dubitans confirmare possum, ea misceri, parari, impendere rei publicae quae qui reliquerit nullo modo mihi quidem deceptus esse videatur. quid est enim iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus sed omnino libertati ac saluti loci? non mehercule quemquam audivi hoc gravissimo et pestilentissimo anno adulescentulum aut puerum mortuum qui mihi non a dis immortalibus ereptus ex his miseriis atque ex iniquissima condicione vitae videretur.

5 Qua re, si tibi unum hoc detrahi potest, ne quid iis quos amasti mali putes contigisse, permultum erit ex maerore tuo deminutum. relinquetur enim simplex illa iam cura doloris tui, quae non cum illis communicabitur sed ad te ipsum proprie referetur; in qua non est iam gravitatis et sapientiae tuae, quam tu a puero praestitisti, ferre immoderatius casum incommodorum tuorum, qui sit ab eorum quos dilexeris miseria maloque seiunctus. etenim eum semper te et privatis in rebus et publicis praestitisti tuenda tibi ut sit gravitas et constantiae serviendum. nam quod adlatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos praecipere

4, 1 si tuarum ς : si du- M : assidu- GR 4 miserias M^{c}GR : -as occiderunt M 6 ex qua si *Iac. Gronovius* : et quasi Ω : in qua si ς 12 rectis GR : -ti si M 5, 5 referetur R : referr- MG

6 consilio prudentiaque debemus. etenim si nulla fuit umquam [si] liberis amissis tam imbecillo mulier animo quae non aliquando lugendi modum fecerit, certe nos, quod est dies adlatura, id consilio ante ferre debemus neque exspectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possimus. 5

His ego litteris si quid profecissem existimabam optandum quiddam me esse adsecutum; sin minus forte valuissent, officio tamen esse functum viri benevolentissimi atque amicissimi. quem me tibi et fuisse semper existimes velim et futurum esse confidas. 10

5, 17

Scr. an., ut vid., 56

M. CICERO S. D. P. SITTIO P. F.

1 Non oblivione amicitiae nostrae neque intermissione consuetudinis meae superioribus temporibus ad te nullas litteras misi, sed quod priora tempora in ruinis rei publicae nostrisque iacuerunt, posteriora autem me a scribendo tuis iniustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt. cum vero et intervallum iam satis longum fuisset et tuam virtutem animique magnitudinem diligentius essem mecum recordatus, non putavi esse alienum institutis meis haec ad te scribere. 5

6, 1–4 etenim ... debemus *om.* R, *interpolata statuit Beaujeu* 1–2 umquam R^2 : u- (nu- G) si MG 4 ante ferre *Baiter* : antef- Ω : ante aff- *Streicher* : anteire *vel* anteeire *Mendelssohn* 9 functum viri *Wesenberg* : -turum MR : -tum G 10 velim GR : vellim M

Ep. 5, 17] SITTIO *Baiter* : sistio M : ses- GR **1, 5** retardarunt ς : eta- M : retardarent GR

2 Ego te, P. Sitti, et primis temporibus illis quibus in invidiam absens et in crimen vocabare defendi et, cum in tui familiarissimi iudicio ac periculo tuum crimen coniungeretur, ut potui accuratissime te tuamque causam tutatus sum et proxime recenti adventu meo, cum rem aliter institutam offendissem ac mihi placuisset si adfuissem, tamen nulla re saluti tuae defui; cumque eo tempore invidia annonae, inimici non solum tui verum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudici multaque alia rei publicae vitia plus quam causa ipsa veritasque valuissent, Publio tuo neque opera neque consilio neque labore neque gratia neque testimonio defui. 5 10

3 Quam ob rem omnibus officiis amicitiae diligenter a me sancteque servatis ne hoc quidem praetermittendum esse duxi, te ut hortarer rogaremque ut et hominem te et virum esse meminisses, id est, ut et communem incertumque casum, quem neque vitare quisquam nostrum nec praestare ullo pacto potest, sapienter ferres et dolori fortiter ac Fortunae resisteres cogitaresque et in nostra civitate et in ceteris quae rerum potitae sunt multis fortissimis atque optimis viris iniustis iudiciis talis casus incidisse. illud utinam ne ve⟨re⟩ scriberem, ea te re publica carere in qua neminem prudentem hominem res ulla delectet! 5 10

4 De tuo autem filio vereor ne, si nihil ad te scripserim, debitum eius virtuti videar testimonium non dedisse, sin autem omnia quae sentio perscripserim, ne refricem meis litteris desiderium ac dolorem tuum. sed tamen prudentissime facies si illius pietatem, virtutem, industriam, ubicumque eris, tuam esse, tecum esse duces. nec enim minus nostra sunt quae animo complectimur quam quae oculis intuemur. 5

2, 1 sitti M : sesti GR 2 in (*alt.*) *del. Kayser* 3, 2 duxi G : dixi MR 9 ne vere ς : neve M : neque GR 4, 2 videare *Kayser* dedisse *Manutius* : cepi- MG[1]R : accepi- G, *Kayser* 3 refricem ς : frefrigem M : refrigerem (g *ex* c R) GR

5 quam ob rem et illius eximia virtus summusque in te amor magnae tibi consolationi debet esse et nos ceterique qui te non ex fortuna sed ex virtute tua pendimus semperque pendemus et maxime animi tui conscientia, cum tibi nihil merito accidisse reputabis et illud adiunges, homines sapientis 5 turpitudine, non casu, et delicto suo, non aliorum iniuria, commoveri.

Ego et memoria nostrae veteris amicitiae et virtute atque observantia fili tui monitus nullo loco deero neque ad consolandam neque ad levandam fortunam tuam. tu si quid ad 10 me forte scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

5, 18

Scr. Romae, ut vid., post fin. m. Mart. an. 52

M. CICERO S.D. T. FADIO

1 Etsi egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum, propterea quod nullam rem gravius iam diu tuli quam incommodum tuum, tamen te magno opere non hortor solum sed etiam pro amore nostro rogo atque oro te colligas virumque praebeas et qua condicione omnes homines et qui- 5 bus temporibus no⟨s⟩ nati simus cogites. plus tibi virtus tua dedit quam fortuna abstulit, propterea quod adeptus es quod non multi homines novi, amisisti quae plurimi homines nobilissimi. ea denique videtur condicio impendere le-

5, 4 animi *Manutius* : amici Ω conscientia *Rutilius* : -ti(a)e (sc- R) Ω

Ep. 5, 18] fadio M : fabio GR **1, 2** iam diu tuli ς : tuli iamdiut- M : t- iam diu GR 5 praebeas M : te p- GR 6 nos nati *Manutius* : notati M : nati GR

gum, iudiciorum, temporum ut optime actum cum eo videatur esse qui quam levissima poena ab hac re publica discesserit. 10

2 tu vero, qui et fortunas et liberos habeas et nos ceterosque necessitudine et benevolentia tecum coniunctissimos, quique magnam facultatem sis habiturus nobiscum et cum omnibus tuis vivendi et cuius unum sit iudicium ex tam multis quod reprehendatur, ut quod una sententia eaque 5 dubia potentiae alicuius condonatum existimetur, omnibus his de causis debes istam molestiam quam lenissime ferre. meus animus erit in te liberosque tuos semper quem tu esse vis et qui esse debet.

5, 19

Scr. in Cumano c. III *Kal. Mai. an.* 49

CICERO RUFO

1 Etsi mihi numquam dubium fuit quin tibi essem carissimus, tamen cottidie magis id perspicio exstatque id quod mihi ostenderas quibusdam litteris, hoc te studiosiorem in me colendo fore quam in provincia fuisses (etsi meo iudicio nihil ad tuum provinciale officium addi potest) quo liberius 5 iudicium esse posset tuum. itaque me et superiores litterae tuae admodum delectaverunt, quibus et exspectatum meum adventum abs te amanter videbam et, cum aliter res cecidisset ac putasses, te meo consilio magno opere esse laetatum,

2, 3 quique ς : quamque MR : -mquam G : cumque *Manutius, vulg.* sis GR : si M 4 cuius (cui') *scripsi* : cum Ω : cum ⟨tuum⟩ *Ernesti* : tuum *Watt* 6 potentiae *Rutilius* : -ia Ω 8 animus ⟨is⟩ *Baiter*

Ep. 5, 19] 1, 6 esse GR : -et M

et ex his proximis litteris magnum cepi fructum et iudici et 10
offici tui: iudici, quod intellego te, id quod omnes fortes ac
boni viri facere debent, nihil putare utile esse nisi quod rec-
tum honestumque sit; offici, quod te mecum, quodcumque
cepissem consili, polliceris fore, quo neque mihi gratius ne-
que, ut ego arbitror, tibi honestius esse quicquam potest. 15

2 Mihi consilium captum iam diu est. de quo ad te non quo
celandus esses nihil scripsi antea sed quia communicatio
consili tali tempore quasi quaedam admonitio videtur esse
offici, vel potius efflagitatio ad coeundam societatem vel
periculi vel laboris. cum vero ea tua sit voluntas, humanitas, 5
benevolentia erga me, libenter amplector talem animum, sed
ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum): si fece-
ris id quod ostendis, magnam habebo gratiam; si non fece-
ris, ignoscam et alterum timori, alterum mihi te negare non
potuisse arbitrabor. est enim res profecto maxima. quid rec- 10
tum sit apparet; quid expediat obscurum est, ita tamen ut, si
nos ii sumus qui esse debemus, id est studio digni ac litteris
nostris, dubitare non possimus quin ea maxime conducant
quae sunt rectissima.

Qua ⟨r⟩e tu, si simul placebit, statim ad me venies; sin 15
idem placebit atque eodem, nec continuo poterit, omnia tibi
ut nota sint faciam. quicquid statueris, te mihi amicum, sin
id quod opto, etiam amicissimum iudicabo.

10 et ex *Maryni-Laguna* : et M : ex GR 2, 3 videbatur *Ernesti* 8 habebo ς : -ere Ω 10 quid ς : quod Ω 12 nos ii ς : nosti M : nos GR sumus G : simus MR 14 sint *Wesenberg* 15 quare ς : qu(a)e Ω : *del. Streicher* 16 poteris ς

5, 20

Scr. ad urbem paulo post prid. Non. Ian. an. 49

CICERO RUFO

1 Quo⟨quo⟩ modo potuissem te convenissem si eo quo constitueras venire voluisses. qua re, etsi mei commodi causa commovere me noluisti, tamen ita existimes velim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, voluntatem tuam commodo meo. 5

Ad ea quae scripsisti commodius equidem possem de singulis ad te rebus scribere si M. Tullius, scriba meus, adesset. a quo mihi exploratum est in rationibus dumtaxat referendis (de ceteris rebus adfirmare non possum) nihil eum fecisse scientem quod esset contra aut rem aut existimationem tuam; dein, si rationum referendarum ius vetus et mos antiquus maneret, me relaturum rationes nisi tecum pro coniunctione nostrae necessitudinis contulissem confecissem- 10
2 que non fuisse. quod igitur fecissem ad urbem si consuetudo pristina maneret, id, quoniam lege Iulia relinquere rationes in provincia necesse erat easdemque totidem verbis referre ad aerarium, feci in provincia; neque ita feci ut te ad meum arbitrium adducerem, sed tribui tibi tantum quantum me 5 tribuisse numquam me paenitebit. totum enim scribam meum, quem tibi video nunc esse suspectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium, fratrem tuum, adiunxisti. rationes confectae me absente sunt tecum; ad quas ego nihil adhibui praeter lectionem. ita accepi librum a meo [servo] scriba ut eundem 10 acceperim a fratre tuo. si honos is fuit, maiorem tibi habere non potui; si fides, maiorem tibi habui quam paene ipsi

Ep. 5, 20] 1, 1 quoquo *Manutius*: quo Ω 8 a] de ς 11 *ante* si *fort. excidit* scito (*Wesenberg*) *vel* sic habeto 2, 1 quod ς : quid MR : qui G 3 deferre *Martyni-Laguna* 10 servo *del. Manutius*

mihi; si providendum fuit ne quid aliter ac tibi et honestum et utile esset referretur, non habui cui potius id negoti darem quam ⟨cui⟩ dedi. illud quidem certe factum est quod lex 15 iubebat, ut apud duas civitates, Laodicensem et Apamensem, quae nobis maxime videbantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas collatas deponeremus. itaque huic loco primum respondeo me, quamquam iustis de causis rationes referre properarim, tamen te exspectaturum fuisse 20 nisi in provincia relictas rationes pro ⟨re⟩latis haberem. quam ob rem * * *

3 De Volusio quod scribis, non est id rationum. docuerunt enim me periti homines, in his cum omnium peritissimus tum mihi amicissimus, C. Camillus, ad Volusium traferri nomen a Valerio non potuisse; praedes Valerianos teneri (neque id erat HS ⌈XXX⌉, ut scribis, sed HS ⌈XX⌉); erat enim 5 curata nobis pecunia Valeri mancipis nomine, ex qua reliquum quod erat in rationibus rettuli. 4 sed sic me et liberalitatis fructu privas et diligentiae et, quod minime tamen laboro, mediocris etiam prudentiae: liberalitatis, quod mavis scribae mei beneficio quam meo legatum meum ⟨M. Anneium⟩ praefectumque Q. Leptam maxima calamitate levatos, 5 cum praesertim non deberent esse obligati; diligentiae, quod existimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo, nec scisse me quicquam nec cogitavisse, scribam quicquid volu-

15 quam ⟨cui⟩ dedi *Gronovius* : q- dedi GR : q- darem M : *delend. coniecit Lambinus*: q- ob rem *conieci* certe ς : -tum Ω 18 collatas *Manutius* : -tasque R : consolatas M : -tasque G 20 referre *Gronovius* : def- Ω 21 relatis *Rutilius* : l- Ω 22 quam ob rem *del. Lambinus* *lac. ind. Rutilius* 3, 3 traferri M : transf- GR 5 HS *utroque loco* ς : s̄s̄ *vel* SS Ω, *et ita fere infra,* § 9 ⌈XXX⌉ *Mendelssohn* : X̄X̄X̄ M : XXX GR ⌈XX⌉ *scripsi* : XIX MR : IXX G : ⌈XIC⌉ *Mendelssohn, vulg.* (*sed vide comm. meum*) 4, 4 M. Anneium *add. Wesenberg* 7 periculo ⟨meorum⟩ *Tyrrell–Purser, valde dubitanter sed haud inscite*

isset, cum id mihi ne recitavisset quidem, rettulisse; prudentiae, cum rem a me non insipienter excogitatam ⟨ne cogitatam⟩ quidem putas. nam et Volusi liberandi meum fuit consilium et ut multa tam gravis Valerianis praedibus ipsique T. Mario depelleretur a me inita ratio est. quam quidem omnes non solum probant sed etiam laudant, et, si verum scire vis,
5 hoc uni scribae meo intellexi non nimium placere. sed ego putavi esse viri boni, cum populus suum servaret, consulere fortunis tot vel amicorum vel civium.

Nam de Lucceio est ita actum ut auctore Cn. Pompeio ista pecunia in fano poneretur. id ego agnovi meo iussu esse factum. qua pecunia Pompeius est usus, ut ea quam tu deposueras Sestius. sed haec ad te nihil intellego pertinere. illud me non animadvertisse moleste ferrem ut adscriberem te in fano pecuniam iussu meo deposuisse, nisi ista pecunia gravissimis esset certissimisque monumentis testata, cui data, quo senatus consulto, quibus tuis, quibus meis litteris P. Sestio tradita esset. quae cum viderem tot vestigiis impressa ut in iis errari non posset, non adscripsi id quod tua nihil referebat. ego tamen adscripsisse mallem, quoniam id te vi-
6 deo desiderare. sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sentio, neque in eo quicquam a meis rationibus discrepabunt tuae; addes enim tu, meo iussu; quod ego, qui non addidi, nec causa est cur negem nec, si causa esset et tu nolles, negarem.

Nam de sestertiis nongentis milibus, certe ita relatum est ut tu sive frater tuus referri voluit. sed si quid est, quoniam de λογείᾳ parum †gravisum† est, quod ego in rationibus

10 ne cogitatam *add. Victorius* 5, 4 lucceio MG : lucei R : logeo *Lambinus* : λογείᾳ *conieci* auctore G : ac- MR 6 ea *Ernesti* : tua MG : *om.* R : illa *R. Klotz* 7 hoc *Cratander* 8 animadvertisse GR : -sem M 13 errari GR : -are M 6, 1 item *Lambinus* 7 quoniam (quō) MR : quod G 8 λογείᾳ *scripsi* : logaeo M : logeo R : legato G : Lucceio ς gravisum (ga- R) est MR : -vissume G : gra⟨phice⟩ visum est *temptavi, alii alia*

referendis etiam nunc corrigere possim, de eo mihi, quoniam
senatus consulto non sum usus, quid per leges liceat consi- 10
derandum est. te certe in pecuniae exactae i⟨s⟩ta referre ex
meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit; sunt
enim alii peritiores. illud cave dubites quin ego omnia fa-
ciam quae interesse tua aut etiam velle te existimem si ullo
modo facere possim. 15

7 Quod scribis de beneficiis, scito a me et tribunos militaris
et praefectos et contubernalis dumtaxat meos delatos esse.
in quo quidem me ratio fefellit; liberum enim mihi tempus
ad eos deferendos existimabam dari; postea certior sum fac-
tus triginta diebus deferri necesse esse quibus rationes rettu- 5
lissem. sane moleste tuli non illa beneficia tuae potius ambi-
tioni reservata esse quam meae, qui ambitione nihil uterer.
de centurionibus tamen et de tribunorum militarium contu-
bernalibus res est in integro. genus enim horum beneficio-
rum definitum lege non erat. 10

8 Reliquum est de sesteriis centum milibus, de quibus me-
mini mihi a te Myrina litteras esse adlatas, non mei errati
sed tui; in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris
tui et Tulli. sed cum id corrigi non posset, quod iam deposi-
tis rationibus ex provincia decessimus, credo me quidem tibi 5
pro animi mei voluntate proque ea spe facultatum quam
tum habebamus quam humanissime potuerim rescripsisse.
sed neque tum me humanitate litterarum mearum obligatum
puto neque me tuam hodie epistulam de HS C̄ sic accepisse
ut ii accipiunt quibus epistulae per haec tempora molestae 10
9 sunt. simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam quae
ad me salvis legibus pervenisset Ephesi apud publicanos de-
posuisse; id fuisse HS ⌈XXII⌉: eam omnem pecuniam Pom-

11 pecuni(a)e exactae (-tu GR) Ω : -ia -ta ς : -iam -tam *Wesenberg* : -iae -tae ⟨ratione⟩ *Castiglioni* ista referre *Cratander* : ita eff- Ω : id ref- *Schütz* 8, 6–7 quam tum ς : quantum Ω 9, 3 ⌈XXII⌉ *Mendelssohn* : XXII Ω

peium abstulisse. quod ego sive aequo animo sive iniquo fero, tu de HS $\overline{C}$ aequo animo ferre debes et existimare eo minus ad te vel de tuis cibariis vel de mea liberalitate pervenisse. quod si mihi expensa ista HS $\overline{C}$ tulisses, tamen, quae tua est suavitas quique in me amor, nolles a me hoc tempore aestimationem accipere; nam numeratum si cuperem, non erat. sed haec iocatum me putato, ut ego te existimo. ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere.

Hanc epistulam cur conscindi velim causa nulla est.

5, 21

Scr. Romae med. m. Apr. an. 46

M. CICERO S.D. L. MESCINIO

1 Gratae mihi tuae litterae fuerunt; ex quibus intellexi, quod etiam sine litteris arbitrabar, te summa cupiditate adfectum esse videndi mei. quod ego ita libenter accipio ut tamen tibi non concedam; nam tecum esse ita mihi commoda omnia quae opto contingant ut vehementer velim! tum enim cum esset maior et virorum et civium bonorum et iucundorum hominum et amantium mei copia, tamen erat nemo quicum essem libentius quam tecum et pauci quibuscum essem aeque libenter; hoc vero tempore, cum alii interierint, alii absint, alii mutati voluntate sint, unum me dius fidius tecum diem libentius posuerim quam hoc omne tempus cum pleris-

10 iocatum G : lo- MR 13 conscindi *Hirschfeld* : non s- Ω

Ep. 5, 21] 1, 2 te GR : et M 4 commoda ς : communia Ω : *del. Victorius* 5 tum enim *R. Klotz* : ut e- M : tu e- G : ut tu e- R : ete- *Manutius*

que eorum quibuscum vivo necessario. noli enim existimare mihi non solitudinem iucundiorem esse, qua tamen ipsa uti non licet, quam sermones eorum qui frequentant domum meam, excepto uno aut summum altero. 15

2 Itaque utor eodem perfugio quo tibi utendum censeo, litterulis nostris, praeterea conscientia etiam consiliorum meorum. ego enim is sum, quem ad modum tu facillime potes existimare, qui nihil umquam mea potius quam meorum civium causa fecerim. cui nisi invidisset is quem tu 5 numquam amasti (me enim amabas), et ipse beatus esset et omnes boni. ego sum qui nullius vim plus valere volui quam honestum otium, idemque, cum illa ipsa arma quae semper timueram plus posse sensi quam illum consensum bonorum quem ego idem effeceram, quamvis iniusta condicione pa- 10 cem accipere malui quam viribus cum valentiore pugnare. sed et haec et multa alia coram brevi tempore licebit.

3 Neque me tamen ulla res alia Romae tenet nisi exspectatio rerum Africanarum. videtur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. puto autem mea non nihil interesse (quamquam id ipsum, quid intersit, non sane intellego, verum tamen), quicquid illinc nuntiatum sit, non longe abesse 5 a consiliis amicorum. est enim res iam in eum locum adducta ut, quamquam multum intersit inter eorum causas qui dimicant, tamen inter victorias non multum interfuturum putem.

Sed plane animus ⟨meus⟩, qui dubiis rebus forsitan fuerit 10 infirmior, desperatis confirmatus est multum. quem etiam tuae superiores litterae confirmarunt, quibus intellexi quam fortiter iniuriam ferres; iuvitque me tibi cum summam humanitatem tum etiam tuas litteras profuisse. verum enim scribam: teneriore mihi animo videbare, sicut omnes fere 15

2, 10 quamvis GR : quavis M   iniusta *scripsi* : tota Ω : dura *vel* iniqua *Koch* : inhonesta *coni. Watt*   3, 10 meus *add. Wesenberg*   13 iuvitque ς : luit- Ω

qui vitam ingenuam in beata civitate et in libera ⟨re publi-
4 ca⟩ viximus. sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc
non solum adversam sed funditus eversam fortunam fortiter
ferre debemus, ut hoc saltem in maximis malis boni conse-
quamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debe-
⟨b⟩amus propterea quod nullum sensum esset habitura, 5
nunc sic adfecti non modo contemnere debeamus sed etiam
optare.

5 Tu, si me diligis, fruere isto otio tibique persuade praeter
culpam ac peccatum, qua semper caruisti et carebis, homini
accidere nihil posse quod sit horribile aut pertimescendum.
ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi; si quid
acciderit ut mutandum consilium sit, te certiorem faciam 5
statim. tu ita fac cupidus mei videndi sis ut istinc te ne
moveas tam infirma valetudine nisi ex me prius quaesieris
per litteras quid te velim facere. me velim, ut facis, diligas
valetudinique tuae et tranquillitati animi servias.

16 qui ς : que M : quae G : quique R vitam ingenuam *Orelli* : -a -a Ω in libera ⟨re p.⟩ *Wesenberg* : in l- Ω : l- ς 4, 1 sic R[c] : si* M : si GR 4 debebamus ς : debea- Ω 5, 1 fruere GR : fu- M 2 quo ς 3 horribile ς : honorab- M : inhonorab- GR aut MR : ac G 6 te ς : tu Ω

LIBER SEXTUS

6, 1

Scr. Romae in. an. 45, ut vid.

M. CICERO S.D. A. TORQUATO

1 Etsi ea perturbatio est omnium rerum ut suae quemque fortunae maxime paeniteat nemoque sit quin ubivis quam ibi ubi sit esse malit, tamen mihi dubium non est quin hoc tempore bono viro Romae esse miserrimum sit. nam etsi, quocumque in loco quisquis est, idem est ei sensus et eadem 5 acerbitas ex interitu rerum et publicarum et suarum, tamen oculi augent dolorem, qui ea quae ceteri audiunt intueri cogunt nec avertere a miseriis cogitationem sinunt. qua re, etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est, tamen illo dolore quo maxime te confici audio, quod Romae non sis, 10 animum tuum libera. etsi enim cum magna molestia tuos tuaque desideras, tamen illa quidem quae requiris suum statum tenent nec melius si tu adesses tenerent nec sunt ullo in proprio periculo; nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut praecipuam aliquam fortunam postulare aut communem recu- 15 sare.

2 De te autem ipso, Torquate, est tuum sic agitare animo ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem aut timorem. nec enim is qui in te adhuc iniustior quam tua dignitas postulabat fuit non magna signa dedit animi erga te mitigati nec tamen is ipse a quo salus petitur habet 5 explicatam aut exploratam rationem salutis suae; cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem ⟨se⟩iunctum

Ep. 6, 1] 1, 2 nemoque R[c] : -o qui Ω 3 sit *Wesenberg* : est Ω 5 quisque *Manutius* 8 cogunt GR : -tur (*ex corr., ut vid.*) M 2, 8 seiunctum ς : iu- M (*defic.* GR)

sit ab omnium interitu, ab altera te ipsum numquam timuisse certo scio. 10

3 Reliquum est ut te id ipsum quod ego quasi consolationis loco pono maxime excruciet, commune periculum rei publicae. cuius tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio nulla possit vera reperiri praeter illam quae tanta est quantum in cuiusque animo roboris est atque 5 nervorum: si enim bene sentire recteque facere satis est ad bene beateque vivendum, vereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit miserum esse nefas sit dicere. nec enim nos arbitror victoriae praemiis ductos patriam olim et liberos et fortunas reliquisse, sed quoddam 10 nobis officium iustum et pium et debitum rei publicae nostraeque dignitati videbamur sequi, nec, cum id faciebamus, 4 tam eramus amentes ut explorata nobis esset victoria. qua re, si id evenit quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse, non debemus ita cadere animis quasi aliquid evenerit quod fieri posse numquam putarimus. simus igitur ea mente quam ratio et veritas praescribit, ut 5 nihil in vita nobis praestandum praeter culpam putemus, eaque cum careamus, omnia humana placate et moderate feramus. atque haec eo pertinet oratio ut perditis rebus omnibus tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. sed si est spes aliqua ⟨d⟩e rebus communibus, ea tu, quicumque 10 status est futurus, carere non debes.

5 Atque haec mihi scribenti veniebat in mentem me esse eum cuius tu desperationem accusare solitus esses quemque auctoritate tua cunctantem et diffidentem excitare. quo quidem tempore non ego causam nostram sed consilium improbabam. sero enim nos iis armis adversari videbam quae 5

3, 12 videbamur sequi *Manutius* : -atur sed qui Ω 13 tam ς : tamen Ω 4, 7–8 placate ... feramus *citat Charisius GLK I, 212,16* 10 aliqua de *Wesenberg* : -uae M : -ua GR 5, 1 veniebat ς : -ant Ω 5 quae GR : quem M

multo ante confirmata per nosmet ipsos erant, dolebamque pilis et gladiis, non consiliis neque auctoritatibus nostris de iure publico disceptari. neque ego, ea quae facta sunt fore cum dicebam, divinabam futura, sed quod et fieri posse et exitiosum fore si evenisset videbam, id ne accideret time- 10 bam, praesertim cum, si mihi alterum utrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum quod evenit exploratius possem promittere. iis enim rebus praestabamus quae non prodeunt in aciem, usu autem armorum et militum robore inferiores eramus. sed tu illum animum nunc adhibe, 15 quaeso, quo me tum esse oportere censebas.

6 Haec eo scripsi quod mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti fidelissimo animo, ut mihi quidem visus est, narravit te interdum sollicitum solere esse vehementius. quod facere non debes nec dubitare quin aut aliqua re publica sis is futurus qui esse debes aut perdita non adflictiore condi- 5 cione quam ceteri. hoc vero tempus, quo exanimati omnes et suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes quod et in urbe ea es ubi nata et alta est ratio ac moderatio vitae et habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti; qui te profecto et benevolentia et sapientia consolatur. cuius si es- 10 semus et auctoritatem et consilium secuti, togati potius potentiam quam armati victoriam subissemus.

7 Sed haec longiora fortasse fuerunt quam necesse fuit; illa quae maiora sunt brevius exponam. ego habeo cui plus quam tibi debeam neminem; quibus tantum debebam quantum tu intellegis, eos huius mihi belli casus eripuit. qui sim autem hoc tempore intellego. sed quia nemo est tam adflic- 5 tus qui⟨n⟩, si nihil aliud studeat nisi id quod agit, possit navare aliquid et efficere, omne meum consilium, operam, studium certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debitum.

7 nostris *om.* GR 6, 1 quod GR : quid M 4 aliqua M : reparata GR 4–5 sis is *R. Klotz* : si sis Ω : sis ς 7, 6 quin *Victorius* : qui Ω 8 deditum *Manutius*

6, 2

Scr., ut vid., in Attici Nomentano m. Apr. an. 45

M. CICERO S.D. A. TORQUATO

1 Peto a te ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere quam solebam, sed aut gravitate valetudinis, qua tamen iam paulum videor levari, aut quod absim ab urbe, ut qui ad te proficisca⟨n⟩tur scire non possim. qua re velim ita statutum habeas, me tui memoriam cum summa benevolentia tenere 5 tuasque omnis res non minori mihi curae quam meas esse.

2 Quod maiore in varietate versata est adhuc tua causa quam homines aut volebant aut opinabantur, mihi crede, non est pro malis temporum quod moleste feras. necesse est enim aut armis urgeri rem publicam sempiternis aut iis positis recreari aliquando aut funditus interire. si arma valebunt, 5 nec eos a quibus reciperis vereri debes nec eos quos adiuvisti; si armis aut condicione positis aut defatigatione abiectis aut victoria detractis civitas respiraverit, et dignitate tua frui tibi et fortunis licebit; sin omnino interierint omnia fueritque is exitus quem vir prudentissimus, M. Antonius, iam 10 tum timebat cum tantum instare malorum suspicabatur, misera est illa quidem consolatio, tali praesertim civi et viro, sed tamen necessaria, nihil esse praecipue cuiquam dolendum in eo quod accidat universis.

3 Quae vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epistulae non erant) si attendes, quod facis profecto etiam sine meis litteris, intelleges te aliquid habere quod speres, nihil quod aut hoc aut aliquo rei publicae statu timeas; omnia si interierint, cum superstitem te esse rei publi- 5

Ep. 6, 2] 1, 4 proficiscantur ς : -scatur MR : -scar G 2, 6 reciperis ς : recep- Ω : recipieris *Kayser* 7 defat- GR : defet- M 12 viro M[3] GR : viri M

cae ne si liceat quidem velis, ferendam esse fortunam, praesertim quae absit a culpa. sed haec hactenus.

Tu velim scribas ad me quid agas et ubi futurus sis ut aut quo scribam aut quo veniam scire possim.

6, 3

Scr. Romae non multo post. ep. 6, 1

M. CICERO S.D. A. TORQUATO

1 Superioribus litteris benevolentia magis adductus quam quo res ita postularet fui longior. neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua neque erat ea mea causa atque fortuna
2 ut, cui ipsi omnia deessent, alterum confirmarem. hoc autem tempore brevior esse debeo. sive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est; sive tum opus fuit, illud satis est, praesertim cum accesserit nihil novi. nam etsi cottidie aliquid audimus earum rerum quas ad te perferri existimo, summa tamen eadem est et idem exitus; quem ego tam video animo quam ea quae oculis cernimus, nec vero quicquam video quod non idem te videre certo sciam. nam etsi quem exitum acies habitura sit divinare nemo potest, tamen et belli exitum video et, si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterum utrum vincere, qualis futura
3 sit vel haec vel illa victoria. idque cum optime perspexi, tale video nihil ut mali videatur futurum si id vel ante acciderit quod vel maximum ad timorem proponitur. ita enim vivere ut tum sit vivendum miserrimum est; mori autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. sed in ea es urbe in

Ep. 6, 3] 1, 4 ut GR : aut M 2, 1 autem *Rutilius* : item MR : idem G 8 sciam *Rutilius* : scio Ω 3, 1 ⟨tum⟩ tale *Wesenberg, fort. recte* 2 vel *del. Kayser, alii, iniuria* 5 duxit ς : dixit Ω

qua haec, vel plura et ornatiora, parietes ipsi loqui posse videantur.

4 Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse quam quemvis ⟨aut eorum qui in armis permanserint⟩ aut eorum qui discesserint. alteri dimicant, alteri victorem timent. sed haec consolatio levis est; illa gravior, qua te ut⟨i⟩ spero, ego 5 certe utor: nec enim dum ero angar ulla re, cum omni vacem culpa, et si non ero, sensu omnino carebo. sed rursus γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας qui ad te haec.

Mihi tu, tui, tua omnia maximae curae sunt et, dum vivam, erunt. 10

Vale.

6, 4

Scr. Romae non multo post ep. superiorem

M. CICERO S.D. A. TORQUATO

1 Novi quod ad te scriberem nihil erat et tamen, si quid esset, sciebam te a tuis certiorem fieri solere. de futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum coniectura possis propius accedere cum est res eius modi cuius exitus provideri possit. nunc tantum videmur intellegere, 5 non diuturnum bellum; etsi id ipsum non nullis videtur secus. equidem, cum haec scribebam, aliquid iam actum putabam; [non quo] sed quid, difficilis erat coniectura. nam cum

4, 3 aut ... permanserint *addidi* : aut eorum qui remanserint *post* discesserint *add.* ς 5 te uti ς : te ut M : ut te G : vite R

Ep. 6, 4] **1,** 1 quod R : quid MG 5 ⟨hoc⟩ tantum *Castiglioni* 6 videtur R : -emur MG 8 sed quid *Schütz* (quid *iam Rutilius*) : non quo sed quid Ω : non quomodo sed quid *Wesenberg* : *alia nec meliora alii*

omnis belli Mars communis et cum semper incerti exitus proeliorum sunt, tum hoc tempore ita magnae utrimque copiae, ita paratae ad depugnandum esse dicuntur ut, utercumque vicerit, non sit mirum futurum. illa in dies singulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter victorias non multum interfuturum. alteros prope modum iam sumus experti, de altero nemo est quin cogitet quam sit metuendus iratus victor armatus. 10 15

2 Hoc loco si videor augere dolorem tuum quem consolando levare debe⟨b⟩am, fateor me communium malorum consolationem nullam invenire praeter illam, quae tamen, si possis eam suscipere, maxima est quaque ego cottidie magis utor, conscientiam rectae voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum nec esse ullum magnum malum praeter culpam. a qua quoniam tantum absumus ut etiam optime senserimus eventusque magis nostri consili quam consilium reprehendatur et quoniam praestitimus quod debuimus, moderate quod evenit feramus. sed hoc mihi tamen non sumo ut te consoler de communibus miseriis, quae ad consolandum maioris ingeni et ad ferendum singularis virtutis indigent; illud cuivis facile est docere, cur praecipue tu dolere nihil debeas. eius enim qui tardior in te levando fuit quam fore putaremus non est mihi dubia de tua salute sententia, de illis autem non arbitror te expectare quid sentiam. 5 10 15

3 Reliquum est ut te angat quod absis a tuis tam diu, res molesta, praesertim ab iis pueris quibus nihil potest esse festivius; sed, ut ad te scripsi antea, tempus est huius modi ut suam quisque condicionem miserrimam putet et, ubi quisque sit, ibi esse minime velit. equidem nos qui Romae 5

16 quam *Manutius* : cum Ω 2, 2 debebam ς : debeam Ω 12 quae ⟨et⟩ *Manutius* 15 putaramus *idem* 3, 5 velit GR : -im M

sumus miserrimos esse duco, non solum quod in malis omnibus acerbius est videre quam audire sed etiam quod ad omnis casus subitorum periculorum magis obiecti sumus quam [et] si abessemus.

Etsi me ipsum consolatorem tuum non tantum litterae, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis miti- 10
4 gavit. quanto fuerim dolore meministi. in quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam ceteros cum cupiebam quamvis iniqua condicione pacem. quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamen in hac inani prudentiae laude delector. deinde, quod mihi ad consolationem commune 5 tecum est, si iam vocer ad exitum vitae, non ab ea re publica avellar qua carendum esse doleam, praesertim cum id sine ullo sensu futurum sit. adiuvat ⟨et⟩iam aetas et acta iam vita, quae cum cursu suo bene confecto delectat tum vetat in eo vim timere quo nos iam natura ipsa paene perduxerit. 10 postremo is vir vel etiam ii viri hoc bello occiderunt ut impudentia videatur eandem fortunam, si res cogat, recusare. equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum quod non putem impendere. sed cum plus in metuendo mali sit quam in ipso illo quod timetur, desino, praesertim cum id 15 impendeat in quo non modo dolor nullus verum finis etiam doloris futurus sit.

Sed haec satis multa, vel plura potius quam necesse fuit; facit autem non loquacitas mea sed benevolentia longiores epistulas. 20

5 Servium discessisse Athenis moleste tuli. non enim dubito quin magnae tibi levationi solitus sit esse cottidianus congressus et sermo cum familiarissimi hominis tum optimi et prudentissimi viri. tu velim te, ut debes et soles, tua virtute sustentes. ego quae te velle quaeque ad te et ad tuos pertine- 5

6 miserrimos GR : -mo M : -mum M² 9 et Ω : *del.* ς 4, 2 plus ς : prius Ω 8 etiam *Manutius* : iam Ω 9 cursu suo M² : cur suo M : cursu GR delectat *Wesenberg* : -atur Ω 11 impudentis *Lambinus* 5, 5 quaeque M²R : quae qui M : quae G

re arbitrabor omnia studiose diligenterque curabo. quae cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non adsequar.

Vale.

6, 5

Scr. Romae fort. m. Ian. an. 45

M. CICERO S. D. A. CAECINAE

1 Quotienscumque filium tuum vidi (video autem fere cottidie) polliceor ei studium quidem meum et operam sine ulla exceptione aut laboris aut occupationis aut temporis, gratiam autem atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam quantumque possim. 5

Liber tuus et lectus est et legitur a me diligenter et custoditur diligentissime. res et fortunae tuae mihi maximae curae sunt. quae quidem cottidie faciliores mihi et meliores videntur multisque video magnae esse curae; quorum de studio et de sua spe filium ad te perscripsisse certo scio. 10

2 Iis autem de rebus quas coniectura consequi possumus non mihi sumo ut plus ipse prospiciam quam te videre atque intellegere mihi persuaserim. sed tamen, quia fieri potest ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto esse meum quid sentiam exponere. ea natura rerum est et is temporum cursus ut non possit ista aut tibi aut ceteris fortuna esse diuturna neque haerere in tam bona causa et in tam bonis civibus 5
3 tam acerba iniuria. quo adde eam spem quam extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem et fortu-

Ep. 6, 5] **1,** 1 vidi Ω : video M^2, *perperam* **3,** 1 quo adde *Beaujeu, auctore Boot, qui* qua re *del.* : qua re ad Ω *post* quam *add.* quam de omnibus habemus, accedit ea *Madvig, ego olim* (*om.* habemus) 2 fortunam *scripsi* : virtutem Ω

nam tuam (haec enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) ⟨sed, quae⟩ accedunt tua praecipua, propter eximium ingenium summamque virtutem, cui mehercules hic 5 cuius in potestate sumus multum tribuit. itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses nisi eo ipso bono tuo quo delectatur se violatum putasset: quod ipsum lenitur cottidie, significaturque nobis ab iis qui simul cum eo vivunt tibi hanc ipsam opinionem ingeni apud illum plurimum pro- 10 futuram.

4 Quapropter primum fac animo forti atque magno sis – ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus ut tibi id faciendum sit; deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas quas scripsi. a me vero tibi omnia liberisque tuis paratissima esse confidas velim. id enim et 5 vetustas nostri amoris et mea consuetudo in meos et tua multa erga me officia postulant.

6, 6

Scr. Romae fort. m. Oct. an. 46

M. CICERO S.D. A. CAECINAE

1 Vereor ne desideres officium meum, quod tibi pro nostra et meritorum multorum et studiorum parium coniunctione deesse non debet – sed tamen vereor ne litterarum a me

4 ⟨sed quae⟩ accedunt *scripsi* : acc- Ω : sed etiam quae sunt *Boot* : sed (*remotis* acc- tua praecipua) *Madvig* 5 virtutem *ex* virtutem *quod supra praebent codd. sumptum aliud vocabulum velut* doctrinam *summovisse multi crediderunt, praepostere, ut puto* 9 vivunt G[c]R : vivum M : vivit G, *ut vid.*

Ep. 6, 6] A. *ind.* MG : antonio G : *om.* MR **1, 2** parium *Victorius* : partum Ω

officium requiras. quas tibi et iam pridem et saepe misissem
nisi cottidie melius exspectans gratulationem quam confir- 5
mationem animi tui complecti litteris maluissem. nunc, ut
spero, brevi gratulabimur; itaque in aliud tempus id argu-
mentum epistulae differo.

2 His autem litteris animum tuum, quem minime imbecil-
lum esse et audio et spero, etsi non sapientissimi, at amicissi-
mi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam
puto, nec iis quidem verbis quibus te consoler ut adflictum
et iam omni spe salutis orbatum sed ut eum de cuius incolu- 5
mitate non plus dubitem quam te memini dubitare de mea.
nam cum me ex re publica expulissent ii qui illam cadere
posse stante me non putarunt, memini me ex multis hospiti-
bus qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant audire te de
3 glorioso et celeri reditu meo confirmare. si te ratio quae- 10
dam Etruscae disciplinae, quam a patre, nobilissimo at-
que optimo viro, acceperas, non fefellit, ne nos quidem no-
stra divinatio fallet, quam cum sapientissimorum virorum
moni[men]tis atque praeceptis plurimoque, ut tu scis, doc- 5
trinae studio tum magno etiam usu tractandae rei publicae
magnaque nostrorum temporum varietate consecuti sumus.
4 cui quidem divinationi hoc plus confidimus quod ea nos
nihil in his tam obscuris rebus tamque perturbatis umquam
omnino fefellit. dicerem quae ante futura dixissem ni vererer
ne ex eventis fingere viderer. sed tamen plurimi sunt testes
me et initio ne coniungeret se cum Caesare monuisse Pom- 5
peium et postea ne seiungeret. coniunctione frangi senatus
opes, diiunctione civile bellum excitari videbam. atque ute-

4 et saepe misissem ς : et sede mi- M : et se (etsi G) di mi- GR 7 id *Manutius* : in Ω 2, 8 putarent *Ernesti* : -abant *Wesenberg* 10 celeri GR : ceteri M 3, 2 Etruscae ς : iratuscae M : mira tuscae (-ce R) R, *Baiter* ('*nec* tusca *forma placet nec ad* ratio *addita* mira' *Mendelssohn, cui nunc ego astipulor*) : tusce G 4 quam ς : nam Ω 5 monitis *Kayser* : monimentis (nonum- M) Ω 4, 6 ne ⟨se⟩ seiungeret *Baiter* : ne se ⟨di⟩iu- *Kleyn*

bar familiarissime Caesare, Pompeium faciebam plurimi;
sed erat meum consilium cum fidele Pompeio tum salutare
utrique. 10

5 Quae praeterea providerim praetereo; nolo enim hunc de
me optime meritum existimare ea me suasisse Pompeio qui-
bus ille si paruisset esset hic quidem clarus in toga et prin-
ceps, sed tantas opes quantas nunc habet non haberet. eun-
dum in Hispaniam censui; quod si fecisset, civile bellum nul- 5
lum omnino fuisset. rationem haberi absentis non tam pu-
gnavi ut liceret quam ut, quoniam ipso consule pugnante
populus iusserat, haberetur. causa orta belli est: quid ego
praetermisi aut monitorum aut querelarum, cum vel iniquis-
6 simam pacem iustissimo bello anteferrem? victa est auctori- 10
tas mea, non tam a Pompeio (nam is movebatur) quam ab iis
qui duce Pompeio freti peropportunam et rebus domesticis
et cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. sus-
ceptum bellum est quiescente me, depulsum ex Italia manen- 5
te me quoad potui. sed valuit apud me plus pudor meus
quam timor; veritus sum deesse Pompei saluti, cum ille ali-
quando non defuisset meae. itaque vel officio vel fama bo-
norum vel pudore victus ut in fabulis Amphiaraus sic ego

'prudens et sciens 10
ad pestem ante oculos positam'

sum profectus. quo in bello nihil adversi accidit non praedi-
cente me.

7 Qua re, quoniam, ut augures et astrologi solent, ego quo-
que augur publicus ex meis superioribus praedictis constitui
apud te auctoritatem auguri et divinationis meae, debebit
habere fidem nostra praedictio. non igitur ex alitis involatu
nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec ex 5
tripudiis solistimis aut soniviis tibi auguror, sed habeo alia
signa quae observem; quae etsi non sunt certiora illis, minus

5, 1 *num* praeter⟨ire sol⟩eo? *Caesar has litteras lecturus non fuit* 5 quod GR : quid M 6, 10 *Ribbeck* I^3, *p. 296* 7, 4 volatu ς

8 tamen habent vel obscuritatis vel erroris. notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam via; quarum alteram duco e Caesare ipso, alteram e temporum civilium natura atque ratione.

In Caesare haec sunt: mitis clemensque natura, qualis exprimitur praeclaro illo libro 'Querelarum' tuarum. accedit quod mirifice ingeniis excellentibus, quale est tuum, delectatur. praeterea cedit multorum iustis et officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus; in quo vehementer eum consentiens Etruria movebit. cur haec igitur adhuc pa- 10
9 rum profecerunt? quia non putat se sustinere causas posse multorum si tibi, cui iustius videtur irasci posse, concesserit. 'quae est igitur' inquies 'spes ab irato?' eodem ⟨de⟩ fonte se hausturum intelleget laudes suas e quo sit leviter aspersus. postremo homo valde est acutus et multum providens. intel- 5 legit te, hominem in parte Italiae minime contemnenda facile omnium nobilissimum et in communi re publica cuivis summorum tuae aetatis vel ingenio vel gratia vel fama populi Romani parem, non posse prohiberi re publica diutius. nolet hoc temporis potius esse aliquando beneficium quam 10 iam suum.

10 Dixi de Caesare. nunc dicam de temporum rerumque natura. nemo est tam inimicus ei causae quam Pompeius animatus melius quam paratus susceperat qui nos malos civis dicere aut homines improbos audeat. in quo admirari soleo gravitatem et iustitiam et sapientiam Caesaris. numquam 5 nisi honorificentissime Pompeium appellat. at in eius persona multa fecit asperius. armorum ista et victoriae sunt facta, non Caesaris. at nos quem ad modum est complexus! Cassium sibi legavit, Brutum Galliae praefecit, Sulpicium Graeciae; Marcellum, cui maxime suscensebat, cum summa il- 10

8, 2 alteram GR : -rum M 9, 3 de *add. R. Klotz* : *alii aliter* fonte se MR : se f- G 4 intelleget *v. l. ap. Orelli* : -legest M : -lexi G : -lexisti R : -legit ς 5 intelleget ς 9 prohiberi GR : -bere M

11 lius dignitate restituit. quo igitur haec spectant? rerum hoc
natura et civilium temporum non patietur nec manens nec
muta⟨ta⟩ ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit
et condicio et fortuna omnium, deinde ut in eam civitatem
boni viri et boni cives nulla ignominia notati non revertan- 5
tur in quam tot nefariorum scelerum condemnati reverte-
runt.

12 Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non
potius uterer quam illa consolatione qua facile fortem virum
sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisses pro re
publica (ita enim tum putabas), non nimis esse laudandum;
sin propter incertos exitus eventusque bellorum posse acci- 5
dere ut vinceremur putasses, non debere te ad secundam
fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo
posse. disputarem etiam quanto solacio tibi conscientia tui
facti, quantae delectationi in rebus adversis litterae esse de-
berent; commemorarem non solum veterum sed horum 10
etiam recentium vel ducum vel comitum tuorum gravissimos
casus; etiam externos multos claros viros nominarem (levat
enim dolorem communis quasi legis et humanae condicionis
13 recordatio); exponerem etiam quem ad modum hic et quan-
ta in turba quantaque in confusione rerum omnium vivere-
mus (necesse est enim minore desiderio perdita re publica
carere quam bona). sed hoc genere nihil opus est. incolu-
mem te cito, ut spero, vel potius ut perspicio, videbimus. 5

Interea tibi absenti et huic qui adest imagini animi et cor-
poris tui, constantissimo atque optimo filio tuo, studium,
officium, operam, laborem meum iam pridem et pollicitus
sum et detuli, nunc hoc amplius quod me amicissime cotti-
die magis Caesar amplectitur, familiares quidem eius sicuti 10
neminem. apud quem quicquid valebo vel auctoritate vel
gratia, valebo tibi. tu cura ut cum firmitudine te animi tum
etiam spe optima sustentes.

11, 3 mutata *Manutius* : muta Ω **12,** 8 posse GR : dep- M
13, 12 valebo M : conciliabo GR

6, 7

Scr. in Sicilia m. Dec. 46 vel in. an. 45

CAECINA CICERONI P.S.

1 Quod tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro et miserere temporis. filius, ut audio, pertimuit, neque iniuria, si liber exisset (quoniam non tam interest quo animo scribatur quam quo accipiatur), ne ea res inepte mihi noceret, cum praesertim adhuc stili poenas dem. qua qui- 5 dem in re singulari sum fato. nam cum mendum scripturae litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error exsilio corrigitur, cuius summa criminis est quod armatus adversa-
2 rio male dixi. nemo nostrum est, ut opinor, quin vota Victoriae suae fecerit, nemo quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore ut quam primum Caesar superaretur optarit. hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est; si scit et persuasus est, quid irascitur ei qui aliquid scrip- 5 sit contra suam voluntatem cum ignorit omnibus qui multa deos venerati sint contra eius salutem?

3 Sed ut eodem revertar, causa haec fuit timoris: scripsi de te parce me dius fidius et timide, non revocans me ipse sed paene refugiens. genus autem hoc scripturae non modo liberum sed incitatum atque elatum esse debere quis ignorat? solutum existimatur esse alteri male dicere, tamen caven- 5 dum est ne in petulantiam incidas; impeditum se ipsum laudare, ne vitium adrogantiae subsequatur; solum vero liberum alterum laudare, de quo quicquid detrahas necesse est aut infirmitati aut invidiae adsignetur. ac nescio an tibi gratius opportuniusque acciderit; nam quod praeclare facere 10

Ep. 6, 7] 1, 1 tam] ita *olim conieceram* 4 inepte *multis suspectum* 6 cummendum R : comm- M : commentum G 7 litura ς : lit(t)era Ω 2, 4 optarit ς : -ret Ω 7 sint MR : sunt G 3, 9 ac M : at R : an G

non poteram primum erat non attingere, secundum beneficium quam parcissime facere. sed tamen ego quidem me sustinui; multa minui, multa sustuli, complura ne posui quidem. quem ad modum igitur scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, non nullos male haerentis relinquas, ruinae 15 periculum struas, non ascensum pares, sic tot malis tum vinctum, tum fractum studium scribendi quid dignum auribus aut probabile potest adferre?

4 Cum vero ad ipsius Caesaris nomen veni, toto corpore contremesco, non poenae metu sed illius iudici. totum enim Caesarem non novi. quem putas animum esse ubi secum loquitur? 'hoc probabit, hoc verbum suspiciosum est. quid si hoc muto? at vereor ne peius sit.' age vero, laudo aliquem: 5 num offendo? cum porro reprehendam, quid si non vult? armati stilum persequitur; victi et nondum restituti quid faciet? auges etiam tu mihi timorem, qui in 'Oratore' tuo caves tibi per Brutum et ad excusationem socium quaeris. ubi hoc omnium patronus facit, quid me, veterem tuum, 10 nunc omnium clientem, sentire oportet? in hac igitur calumnia timoris et caecae suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suum iudicium scribantur, quam difficile sit evadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellens ingenium armavit, nos 15 sentimus. sed tamen ego filio dixeram librum tibi legeret et auferret, aut ea condicione daret si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres.

5 De Asiatico itinere, quamquam summa necessitas premebat, ut imperasti feci.

11 beneficium *del. Lambinus, fort. recte* 4, 6 num MR : non G reprendam (*vel* -do) *Wesenberg,* aliquem *addens* : offendam Ω : ⟨non⟩ of- *Rutilius* 6 volet *Wesenberg* 8 *Orat. 35* 10 hoc ⟨tu⟩ *Lambinus* facis ς 14 minus M[c]R : minis MG : ⟨tu⟩ minus *Weiske*

Te pro me quid horter? vides tempus venisse quo necesse sit de nobis constitui. nihil est, mi Cicero, quod filium meum exspectes. adulescens est; omnia excogitare vel studio vel 5 aetate vel metu non potest. totum negotium tu sustineas oportet; in te mihi omnis spes est. tu pro tua prudentia quibus rebus gaudeat, quibus capiatur Caesar, tenes; a te omnia proficiscantur et per te ad exitum perducantur necesse est. apud ipsum multum, ad eius omnis plurimum potes. 10
6 unum tibi si persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias (quamquam id magnum et amplum est), sed totum tuum esse onus, perficies; nisi forte aut in miseria nimis stulte aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. sed utrique rei excusationem tuae vitae con- 5 suetudo dat. nam quod ita consuesti pro amicis laborare, non iam sic sperant abs te sed etiam sic imperant tibi familiares.

Quod ad librum attinet quem tibi filius dabit, peto a te ne exeat, aut ita corrigas ne mihi noceat. 10

6, 8

Scr. Romae m. Dec. an. 46

CICERO CAECINAE

1 Cum esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus Kalendas Ianuarias ibi praefinitas esse, quod omnibus rebus perspexeram quae Balbus et Oppius absente Caesare egissent ea solere illi rata esse, egi vehementer cum iis ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, esse uti liceret. 5

5, 10 ad] apud ς 6, 4 in amicitia ς : inim- Ω

Ep. 6, 8] 1, 5 quoad GR : quod M

qui mihi consuessent aut libenter polliceri, si quid esset eius modi quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare et adferre rationem cur negarent, huic meae rogationi, ⟨vel efflagitationi⟩ potius, non continuo responderunt. eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt ut esses in (10) Sicilia quoad velles; se praestaturos nihil ex eo te offensionis habiturum.

Quoniam quid tibi permittatur cognosti, quid mihi placeat puto te scire oportere. **2** actis his rebus litterae a te mihi redditae sunt quibus a me consilium petis quid sim tibi auctor, in Siciliane subsidas an ut ad reliquias Asiaticae negotiationis proficiscare. haec tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. ille enim mecum, quasi tibi non (5) liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat; tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. sed ego, sive hoc sive illud est, in Sicilia censeo commorandum. propinquitas locorum vel ad impetrandum adiuvat crebris litteris et nuntiis vel ad reditus celeritatem re aut impetrata, quod spero, aut (10) aliqua ratione confecta. quam ob rem censeo magno opere commorandum.

3 T. Furfano Postumo, familiari meo, legatisque eius, item meis familiaribus, diligentissime te commendabo cum venerint. erant enim omnes Mutinae. viri sunt optimi et tui similium studiosi et mei necessarii. quae mihi venient in mentem quae ad te pertinere arbitrabor ea mea sponte faciam; si (5) quid ignorabo, de eo admonitus omnium studia vincam. ego, etsi coram de te cum Furfano ita loquar ut tibi litteris

6 ⟨cum⟩ mihi ς : mihi ⟨cum⟩ *Streicher* 8–9 vel efflag- *add. Wesenberg* (aut flag- *iam Schütz*) 10–11 ut esses in Silicia *Manutius* : ut esse singuli a M : et in singula G : te esse in Sicilia R 2, 3 ⟨ut⟩ subsidas *Wesenberg* ut *del.* ς (*an* ⟨ut⟩ sub- an [ut] ad?) 8 commorandum GR : commemo- M 10 quod GR : aut q- M 3, 1 *et* 7 Furfanio *Victorius*

meis ad eum nihil opus sit, tamen, quoniam tuis placuit te habere meas litteras quas ei redderes, morem iis gessi. earum litterarum exemplum infra scriptum est. 10

6, 9

Scr. Romae eodem tempore quo ep. superior

M. CICERO FURFANO PRO COS. S.

1 Cum A. Caecina tanta mihi familiaritas consuetudoque semper fuit ut nulla maior esse possit. nam et patre eius, claro homine et forti viro, plurimum sum us⟨us⟩ et hunc a puero, quod et spem magnam mihi adferebat summae probitatis summaeque eloquentiae et vivebat mecum coniunctissime 5 non solum officiis amicitiae sed etiam studiis communibus, sic semper dilexi nullo ut cum homine coniunctius viverem.

2 Nihil attinet me plura scribere. quam mihi necesse sit eius salutem et fortunas, quibuscumque rebus possim, tueri vides. reliquum est ut, cum cognorim plurimis rebus quid tu et de bonorum fortuna et de rei publicae calamitatibus sentias, nihil a te petam nisi ut ad eam voluntatem quam tua sponte 5 erga Caecinam habiturus es tantus cumulus accedat commendatione mea quanti me a te fieri intellego. hoc mihi gratius facere nihil potes.

Vale.

Ep. 6, 9] furfano MR : fursano G, *ind.* G : FURFANIO *Victorius* : ⟨T.⟩ FURFANO ς **1,** 3 sum usus *Buecheler* : sumus M : usi s- GR hunc] *accedit* T, *in quo multa omissa* 6 officiis amiciti(a)e Ω : a- o- T 7 sic Ω : *om.* T nullo ut T : ut nonnullo MG : ut non u- R, *vulg. olim* **2,** 1–2 nihil ... tueri *om.* T 1 sit ς : est Ω 2 vides T : ut des Ω 3 est Ω : esse T cognorim M : -overim GR : -ovim T plurimis *Watt* : pluribus (pl- rebus *om.* T) 4 sentias T : -ires Ω 6 es T : esses Ω, *vulg. olim* 7–8 hoc ... vale *om.* T

6, 10*a*

Scr. Romae fort. m. Sept. an. 46

M. CICERO TREBIANO S.

1 Ego quanti te faciam semperque fecerim quantique me a te fieri intellexerim sum mihi ipse testis. nam et consilium tuum, vel casus potius, diutius in armis civilibus commorandi semper mihi magno dolori fuit et hic eventus, quod tardius quam est aequum et quam ego vellem reciperas fortunam et 5 dignitatem tuam, mihi non minori curae est quam tibi semper fuerunt casus mei. itaque et Postumuleno et Sestio et saepissime Attico nostro proximeque Theudae, liberto tuo, totum me patefeci et haec iis singulis saepe dixi, quacumque re possem, me tibi et liberis tuis satis facere cupere; idque tu 10 ad tuos velim scribas, haec quidem certe quae in potestate mea sunt, ut operam, consilium, rem, fidem meam sibi ad 2 omnis res paratam putent. si auctoritate et gratia tantum possem quantum in ea re publica de qua ita meritus sum posse deberem, tu quoque is esses qui fuisti, cum omni gradu amplissimo dignissimus tum certe ordinis tui facile princeps. sed quoniam eodem tempore eademque de causa no- 5 strum uterque cecidit, tibi et illa polliceor quae supra scripsi, quae sunt adhuc mea, et ea quae praeterea videor mihi ex aliqua parte retinere tamquam ex reliquiis pristinae dignitatis. neque enim ipse Caesar, ut multis rebus intellegere potui, est alienus a nobis et omnes fere familiarissimi eius casu 10

Ep. 6, 10a] TREBIANO Ω : TREBONIO T **1, 1** quantique RT : -ti MG 5 aequm M : equum GR : aecum T 7–13 et Postumuleno ... putent *om.* T 9 h(a)ec Ω : hoc C. *Stephanus* **2,** 3 deberem ΩT : debebam *Wesenberg* is R : eis MG : *om.* T 4 dignissimus Ω : dignus T 6–3, 4–5 tibi ... pertinet ut *om.* T 2, 8 reliquiis R : -uis M : *om.* G

devincti magnis meis veteribus officiis me diligenter observant et colunt. itaque, si qui mihi erit aditus de tuis fortunis, id est de tua incolumitate, in qua sunt omnia, agendi, quod quidem cottidie magis ex eorum sermonibus adducor ut sperem, agam per me ipse et moliar. 15

3 Singula persequi non est necesse; universum studium meum et benevolentiam ad te defero. sed magni [mea] interest hoc tuos omnis scire, quod tuis litteris fieri potest ut intellegant, omnia Ciceronis patere Trebiano. hoc eo pertinet ut nihil existiment esse tam difficile quod non pro te 5 mihi susceptum iucundum sit futurum.

6, 10*b*

Scr. Romae fort. m. Sext. an. 46

⟨M. CICERO TREBIANO S.⟩

1 Antea misissem ad te litteras si genus scribendi invenirem. tali enim tempore aut consolari amicorum est aut polliceri. consolatione non utebar quod ex multis audiebam quam fortiter sapienterque ferres iniuriam temporum quamque te vehementer consolaretur conscientia factorum et consilio- 5 rum tuorum. quod quidem si facis, magnum fructum studiorum optimorum capis, in quibus te semper scio esse versatum, idque ut facias etiam atque etiam te hortor.

13 incolumitate GR : colom- M 3, 2 mea *delevi,* nostra *etiam conieci* 5 existiment esse tam difficile Ω : erit saltem T 6 iucundum sit futurum Ω : maximum semper ac iuc- fut- sit T

Ep. 6, 10b] *novam ep. fecit Victorius* : *cum superiore coniungunt* ΩT 1, 8 idque ... hortor *om.* T

2 Simul et illud tibi, homini peritissimo rerum et exemplorum et omnis vetustatis, ne ipse quidem rudis sed et in studio minus fortasse quam vellem et in rebus atque usu plus etiam quam vellem versatus spondeo, tibi istam acerbitatem et iniuriam non diuturnam fore. nam et ipse qui plurimum potest cottidie magis mihi delabi ad aequitatem et ad †rerum† naturam videtur et ipsa causa ea est ut iam simul cum re publica, quae in perpetuum iacere non potest, necessario reviviscat atque recreetur; cottidieque aliquid fit lenius et liberalius quam timebamus. quae quoniam in temporum inclinationibus saepe parvis posita sunt, omnia momenta observabimus neque ullum praetermittemus tui iuvandi et levandi locum.

3 Itaque illud alterum quod dixi litterarum genus cottidie mihi, ut spero, fiet proclivius, ut etiam polliceri possim. id re quam verbis faciam libentius. tu velim existimes et pluris te amicos habere quam ⟨plerosque⟩ qui in isto casu sint ac fuerint, quantum quidem ego intellegere potuerim, et me concedere eorum nemini. fortem fac animum habeas et magnum, quod est in uno te; quae sunt in fortuna temporibus regentur et consiliis nostris providebuntur.

2, 2 et (*pr.*) *del. Lehmann* sed et T : sed Ω, *vulg. olim* 3 et ΩT : *del. Orelli, vulg. olim* : at *coni. Beaujeu* 5 diuturnam T : -ne Ω 6 magis T : *om.* Ω, *vulg. olim* 6–7 rerum naturam ΩT : verum natura *Madvig* : veram (*vel* veram ⟨suam⟩) naturam *conieci* 7 iam *om.* T 8 in perpetuum iacere Ω : iac- diu T 9 atque Ω : et aliquando T lenius T : levius Ω 10 timemus T 11 observabimus GRT : -avimus M 3, 2 ut aliquid etiam T polliceri] *desinit* T 4 plerosque *addidi* 5 potui *Wesenberg*

6, 11

Scr. fort. in Tusculano med. m. Iun. 45

M. CICERO S.D. TREBIANO

1 Dolabellam antea tantum modo diligebam, obligatus ei nihil eram; nec enim acciderat mihi ⟨opera ut eius⟩ opus esset et ille mihi debebat quod non defueram eius periculis. nunc tanto sum devinctus eius beneficio, quod et antea in re et hoc tempore in salute tua cumulatissime mihi satis fecit, ut 5 nemini plus debeam. qua in re tibi gratulor ita vehementer ut te quoque mihi gratulari quam gratias agere malim; alterum omnino non desidero, alterum vere facere poteris.

2 Quod reliquum est, quoniam tibi virtus et dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuae sapientiae magnitudinisque animi quid amiseris oblivisci, quid reciperaris cogitare. vives cum tuis, vives nobiscum. plus acquisisti dignitatis quam amisisti rei familiaris; quae ipsa tum esset iucundior si ulla 5 res esset publica.

Vestorius, noster familiaris, ad me scripsit te mihi maximas gratias agere. haec praedicatio tua mihi valde grata est eaque te uti facile patior cum apud alios tum mehercule apud Sironem, nostrum amicum. quae enim facimus ea pru- 10 dentissimo cuique maxime probata esse volumus.

Te cupio videre quam primum.

Ep. 6, 11] 1, 2 opera ut eius *add. Mueller* : op- eius ut mihi *add. Lehmann* : ut *post* acciderat *add. Otto* esset M (t *in ras.*) G : eius R 2, 5 amisisti M²R : adm- G : m- M tum MG : tam R : tamen *Manutius* 10 ea R : eta M : a G

6, 12

Scr. Romae fort. m. Sext. vel Sept. an. 46

CICERO AMPIO S.P.

1 Gratulor tibi, mi Balbe, vereque gratulor; nec sum tam stultus ut te usura falsi gaudi frui velim, deinde frangi repente atque ita cadere ut nulla res te ad aequitatem animi possit postea extollere. egi tuam causam apertius quam mea tempora ferebant. vincebatur enim fortuna ipsa debilitatae gratiae nostrae tui caritate et meo perpetuo erga te amore culto a te diligentissime. omnia promissa, confirmata, certa et rata sunt quae ad reditum et ad salutem tuam pertinent. vidi, cognovi, interfui. 5

2 Etenim omnis Caesaris familiaris satis opportune habeo implicatos consuetudine et benevolentia sic ut, cum ab illo discesserint, me habeant proximum. hoc Pansa, Hirtius, Balbus, Oppius, Matius, Postum[i]us plane ita faciunt ut me unice diligant. quod si mihi per me efficiendum fuisset, non me paeniteret pro ratione temporum ita esse molitum. sed nihil est a me inservitum temporis causa, veteres mihi necessitudines cum his omnibus intercedunt; quibuscum ego agere de te non destiti. principem tamen habuimus Pansam, tui studiosissimum, mei cupidum, qui valeret apud illum non minus auctoritate quam gratia. Cimber autem ⟨T⟩illius mihi plane satis fecit. valent tamen apud Caesarem non tam ambitiosae rogationes quam necessariae; quam quia Cimber habebat, plus valuit quam pro ullo alio valere potuisset. 5 10

3 Diploma statim non est datum quod mirifica est improbitas in quibusdam, qui tulissent acerbius veniam tibi dari

Ep. 6, 12] 2, 4 Postumus *Orelli* : -tumius Ω 5 quod R : quid MG 11 Tillius *Victorius* : ill- Ω 12 tamen] enim C. *Stephanus* 13 quas quia ς

quam illi appellant tubam belli civilis multaque ita dicunt quasi non gaudeant id bellum incidisse. qua re visum est occultius agendum neque ullo modo divulgandum de te iam 5
esse perfectum. sed id erit perbrevi, nec dubito quin legente te has litteras confecta iam res futura sit. Pansa quidem mihi, gravis homo et certus, non solum confirmavit verum etiam recepit perceleriter se ablaturum diploma. mihi tamen placuit haec ad te perscribi. minus enim te firmum sermo 10
Eppuleiae tuae lacrimaeque Ampiae declarabant quam significant tuae litterae; atque illae arbitrabantur cum a te abessent ipsae multo in graviore te cura futurum. qua re magno opere ⟨e re⟩ putavi angoris et doloris tui levandi causa pro certis ad te ea quae essent certa perscribi. 15

4 Scis me antea sic solitum esse scribere ad te magis ut consolarer fortem virum atque sapientem quam ut exploratam spem salutis ostenderem, nisi eam quam ab ipsa re publica, cum hic ardor restinctus esset, sperari oportere censerem. recordare tuas litteras, quibus et magnum animum mi- 5
hi semper ostendisti et ad omnis casus ferendos constantem ac paratum. quod ego non mirabar, cum recordarer te et a primis temporibus aetatis in re publica esse versatum et tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis fortunarumque communium et in hoc ipsum bellum esse ingressum non 10
solum ut victor beatus sed etiam [ut], si ita accidisset, victus **5** ut sapiens esses. deinde, cum studium tuum consumas in virorum fortium factis memoriae prodendis, considerare debes nihil tibi esse committendum quam ob rem eorum quos laudas te non simillimum praebeas.

3, 3 quam MR : quem G 11 declarabant R : -bunt (-buut M) MR 13 quare ς : quam Ω : quam ⟨ob rem⟩ *Böhm* 14 e re *add. Gulielmius* : referre *Mueller* : oportere *J. Ross* 4, 3 eam] eius *Lambinus* 11 ut *del. Manutius* 12 ut *del. Rutilius*

Sed haec oratio magis esset apta ad illa tempora quae iam effugisti. nunc vero tantum te para ad haec nobiscum ferenda; quibus ego si quam medicinam invenirem, tibi quoque eandem traderem. sed est unum perfugium doctrina ac litterae, quibus semper usi sumus; quae secundis rebus delectationem modo habere videbantur, nunc vero etiam salutem. 5 10

Sed ut ad initium revertar, cave dubites quin omnia de salute ac reditu tuo perfecta sint.

6, 13

Scr. Romae fort. m. Sext. vel Sept. an. 46

CICERO LIGARIO

1 Etsi tali tuo tempore me aut consolandi aut iuvandi tui causa scribere ad te aliquid pro nostra amicitia oportebat, tamen adhuc id non feceram, quia neque lenire videbar oratione neque levare posse dolorem tuum. postea vero quam magnam spem habere coepi fore ut te brevi tempore incolumem haberemus, facere non potui quin tibi et sententiam et voluntatem declararem meam. 5

2 Primum igitur scribam quod intellego et perspicio, non fore in te Caesarem duriorem. nam et res eum cottidie et dies et opinio hominum et, ut mihi videtur, etiam sua natura mitiorem facit; idque cum de reliquis sentio tum de te etiam audio ex familiarissimis eius. quibus ego ex eo tempore quo primum ex Africa nuntius venit supplicare una cum fratribus tuis non destiti; quorum quidem et virtute et pietate et amor⟨e⟩ in te singulari[s] et adsidua et perpetua cura salutis tuae tantum proficit⟨ur⟩ ut nihil sit quod non ipsum Caesa- 5

Ep. 6, 13] 1, 3 feceram ς : -rim Ω 2, 2 *anne* ⟨diu⟩ duriorem (*cf.* 3, 8)? 8 amore … singulari ς : -r … -ris Ω 9 proficitur *Wesenberg* : -cit Ω

3 rem tributurum existimem. sed si tardius fit quam volumus, 10
magnis occupationibus eius a quo omnia petuntur aditus ad
eum difficiliores fuerunt; et simul Africanae causae iratior
diutius velle videtur eos habere sollicitos a quibus se putat
diuturnioribus esse molestiis conflictatum. sed hoc ipsum 5
intellegimus eum cottidie remissius et placatius ferre. qua re
mihi crede et memoriae manda me tibi id adfirmasse, te in
istis molestiis diutius non futurum.

4 Quoniam quid sentirem exposui, quid velim tua causa re
potius declarabo quam oratione. etsi, ⟨si⟩ tantum possem
quantum in ea re publica de qua ita sum meritus ut tu existimas posse debebam, ne tu quidem in istis ⟨in⟩commodis
esses; eadem enim causa opes meas fregit quae tuam salutem 5
in discrimen adduxit. sed tamen, quicquid imago veteris
meae dignitatis, quicquid reliquiae gratiae valebunt, studium, consilium, opera, gratia, ⟨res⟩, fides mea nullo loco
deerit tuis optimis fratribus.

5 Tu fac habeas fortem animum, quem semper habuisti:
primum ob eas causas quas scripsi, deinde quod ea ⟨de⟩ re
publica semper voluisti atque sensisti ut non modo nunc
secunda sperare debeas sed etiam si omnia adversa essent
tamen conscientia et factorum et consiliorum tuorum quaecumque acciderent fortissimo et maximo animo ferre deberes. 5

3, 1 fit ς : sit MG : si R 4 putat GR : -ant M 4, 1 velim *Manutius* : vellem Ω 2 etsi, si *scripsi* : et si Ω : si *Martyni-Laguna* : ego si *Mueller* 4 incommodis ς : com- Ω 8 gratia *delend. coni. Schütz* res *add. Wesenberg* 5, 2 de *add.* ς 3 nunc *Manutius* : cum MR : non G : ⟨nunc⟩ cum *Bengel*

6, 14

Scr. Romae ex. m. Nov. an. 46

CICERO LIGARIO

1 Me scito omnem meum laborem, omnem operam, curam, studium in tua salute consumere. nam cum te semper maxime dilexi tum fratrum tuorum, quos aeque atque te summa benevolentia sum complexus, singularis pietas amorque fraternus nullum me patitur offici erga te studique munus aut 5 tempus praetermittere. sed quae faciam fecerimque pro te ex illorum te litteris quam ex meis malo cognoscere. quid autem sperem, aut confidam et exploratum habeam, de salute tua, id tibi a me declarari volo.

Nam si quisquam est timidus in magnis periculosisque 10 rebus semperque magis adversos rerum exitus metuens quam sperans secundos, is ego sum et, si hoc vitium est, eo 2 me non carere confiteor. ego idem tamen, cum a.d. V Kal. intercalaris priores rogatu fratrum tuorum venissem mane ad Caesarem atque omnem adeundi et conveniendi illius indignitatem et molestiam pertulissem, cum fratres et propinqui tui iacerent ad pedes et ego essem locutus quae causa, 5 quae tuum tempus postulabat, non solum ex oratione Caesaris, quae sane mollis et liberalis fuit, sed etiam ex oculis et vultu, ex multis praeterea signis, quae facilius perspicere potui quam scribere, hac opinione discessi ut mihi tua salus dubia non esset. 10

3 Quam ob rem fac animo magno fortique sis et, si turbidissima sapienter ferebas, tranquilliora laete feras. ego tamen tuis rebus sic adero ut difficillimis neque Caesari solum sed etiam amicis eius omnibus, quos mihi amicissimos esse cognovi, pro te, sicut adhuc feci, libentissime supplicabo. 5

Vale.

Ep. 6, 14] 2, 3 omnem R : ado- MG 9 hac opinione *Manutius* : hanc opinionem Ω

6, 15

Scr. an. incerto

CICERO BASILO S.

Tibi gratulor, mihi gaudeo. te amo, tua tueor. a te amari et quid agas quidque agatur certior fieri volo.

6, 16

Scr. in Sicilia fort. ex. m. Mart. an. 44

BITHYNICUS CICERONI S.

Si mihi tecum non et multae et iustae causae amicitiae privatim essent, repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris, quod faciendum iis existimo qui paternam amicitiam nullis ipsi officiis prosecuti sunt. itaque contentus ero nostra ipsorum amicitia, cuius fiducia peto a te ut absentem me, qui- 5 buscumque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum apud me intermoriturum existimas.

Vale.

Ep. 6, 15] BASILO *Lambinus* : -lio Ω, *ind.* MG

Ep. 6, 16] 4 ipsi GR : ipsis M nostra GR : -am M

6, 17

Scr. fort. c. m. Mai. an. 44

CICERO BITHYNICO

1 Cum ceterarum rerum causa cupio esse aliquando rem publicam constitutam tum velim mihi credas accedere, id etiam quo magis expetam, promissum tuum quo in litteris uteris. 2 scribis enim, si ita sit, te mecum esse victurum. gratissima mihi tua voluntas est, facisque nihil alienum necessitudine nostra iudiciisque patris tui de me, summi viri. nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos qui temporibus valuerunt ⟨a⟩ut vale[a]nt coniunctiores tecum esse quam me, ne- 5 cessitudine neminem. quam ob rem grata mihi est et memoria tua nostrae coniunctionis et eius etiam augendae voluntas.

6, 18

Scr. Romae m. Ian., ut vid., an. 45

CICERO LEPTAE

1 Simul accepi a Seleuco tuo litteras, statim quaesivi e Balbo per codicillos quid esset in lege. rescripsit eos qui facerent praeconium vetari esse in decurionibus; qui fecissent, non vetari. qua re bono animo sint et tui et mei familiares. neque enim erat ferendum, cum qui hodie haruspicinam facerent in 5

Ep. 6, 17] 1, 2 accedere etiam, id *coni. Schütz* (ac- id *scripsit*) 2, 5 aut valent *Graevius* : ut valeant Ω : ut (*vel* vel) valent *Festa* : et v- *Watt*

Ep. 6, 18] 1, 1 simul MR : -latque G, *ind.* MG, *vulg.*

senatu⟨m⟩ Romae legerentur, eos qui aliquando praeconium fecissent in municipiis decuriones esse non licere.

2 De Hispaniis novi nihil. magnum tamen exercitum Pompeium habere constat. nam Caesar ipse ad ⟨s⟩uos misit exemplum Paciaeci litterarum in quo erat illas XI esse legiones. scripserat etiam Messalla Q. Salasso P. Curtium, fratrem eius, iussu Pompei inspectante exercitu interfectum, quod 5 consensisset cum Hispanis quibusdam, si in oppidum nescio quod Pompeius rei frumentariae causa venisset, eum comprehendere ad Caesaremque deducere.

3 De tuo negotio, quod sponsor es pro Pompeio, si Galba, consponsor tuus, redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cum illo communicare, si quid expediri possit; quod videbatur mihi ille confidere.

4 'Oratorem' meum tanto opere a te probari vehementer gaudeo. mihi quidem sic persuadeo, me quicquid habuerim iudici de dicendo in illum librum contulisse. qui si est talis qualem tibi videri scribis, ego quoque aliquid sum. sin aliter, non recuso quin quantum de illo libro tantundem de mei 5 iudici fama detrahatur. Leptam nostrum cupio delectari iam talibus scriptis. etsi abest maturitas aetatis, tamen personare auris eius huiusmodi vocibus non est inutile.

5 Me Romae tenuit omnino Tulliae meae partus. sed cum ea, quem ad modum spero, satis firma sit, teneor tamen dum a Dolabellae procuratoribus exigam primam pensionem. et mehercule non tam sum peregrinator iam quam solebam. aedificia mea me delectabant et otium: domus est quae nulli 5 mearum villarum cedat, otium omni desertissima regione maius. itaque ne litterae quidem meae impediuntur, in quibus sine ulla interpellatione versor. qua re, ut arbitror, prius hic te nos quam istic tu nos videbis.

6 senatum *Lambinus* : -u Ω 2, 2 suos *Bengel* : vos M : nos GR 3 illi *Manutius* 4, 5 mei M²R : me MG 7 tamen personare ς : iam inp- Ω 5, 5 delectabant MG : -tant R ⟨iam⟩ (*melius, opinor*, at) domus *Ernesti*

Lepta suavissimus ediscat Hesiodum et habeat in ore 'τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα' et cetera. 10

6, 19

Scr. Asturae c. v Kal. Sept. an. 45

CICERO LEPTAE

1 Maculam officio functum esse gaudeo. eius Falernum mihi semper idoneum visum est deversorio, si modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum. ceteroqui mihi locus non displicet. nec ea re Petrinum tuum deseram; nam et villa et amoenitas illa commorationis est, non deversori. 5

2 De curatione aliqua munerum regiorum cum Oppio locutus sum; nam Balbum, postea quam tu es profectus, non vidi. tantis pedum doloribus adficitur ut se conveniri nolit. omnino de tota re, ut mihi videris, sapientius faceres si non curares. quod enim eo labore adsequi vis nullo modo adsequere. tanta est enim intimorum multitudo ut ex iis aliquis potius effluat quam novo sit aditus, praesertim qui nihil adferat praeter operam, in qua ille se dedisse beneficium putabit, si modo ⟨id⟩ ipsum sciet, non accepisse. sed tamen aliquid videbimus in quo sit species. aliter quidem non modo non appetendum sed etiam fugiendum puto. 5 10

Ego me Asturae diutius arbitror commoraturum quoad ille ⟨qua⟩ quandoque veniat.

Vale.

10 *Hes. Op.* 289

Ep. 6, 19] 1, 2 devorsorio MR : divers- G, *et similiter infra* 2, 2 balbum GR : -us M 9 id *add. C. Stephanus* 12 Asturae ς : adtur(a)e Ω 13 qua *addidi* (sciam qua, *om.* ille, *Reid, testibus Tyrrell–Purser*)

6, 20

Scr. aestate an. 45

CICERO TORANIO S.

1 Dederam triduo ante pueris Cn. Planci litteras ad te. eo nunc ero brevior teque, ut antea consolabar, hoc tempore monebo. nihil puto tibi esse utilius quam ibidem opperiri quoad scire possis quid tibi agendum sit. nam praeter navigationis longae et hiemalis et minime portuosae periculum, quod 5 vitaveris, ne illud quidem non quan⟨ti⟩vis, subito, cum certi aliquid audieris, te istim posse proficisci. nihil est praeterea cur adven⟨ien⟩tibus te offerre gestias. multa praeterea me-
2 tuo, quae cum Cilone nostro communicavi. quid multa? loco opportuniore in his malis nullo esse potuisti ex quo te, quocumque opus erit, facillime et expeditissime conferas. quod si recipiet ille se ad tempus, aderis; sin, quoniam multa accidere possunt, aliqua res eum vel impediet vel morabitur, 5 tu ibi eris ubi omnia scire possis. hoc mihi prorsus valde placet.

3 De reliquo, ut te saepe per litteras hortatus sum, ita velim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere quod tibi timendum sit praeter communem casum civitatis. qui etsi est gravissimus, tamen ita viximus et id aetatis iam sumus ut omnia quae non nostra culpa nobis accidant fortiter ferre 5 debeamus.

Hic tui omnes valent summaque pietate te desiderant et diligunt et colunt. tu cura ut valeas et te istim ne temere commoveas.

Ep. 6, 20] **1, 3** opperiri ς : -erir G[1] *in marg.* (quam ... tibi *om.* G) : -erire R : -eri M **6** quantivis *Victorius* : quamvis Ω **7** istim MR : -tinc G **8** advenientibus ς : advent- M : adeunt- GR **9** quae ς : quaequ(a)e Ω **2, 3** conferas R : -eceras MG **5** aliqua R : -ae MG **3, 8** cura ut GR : ut cur aut M istim M : -inc M[2]GR

6, 21

Scr., ut vid., Romae m. Ian. an. 45

CICERO TORANIO

1 Etsi cum haec ad te scribebam aut appropinquare exitus huius calamitosissimi belli aut iam aliquid actum et confectum videbatur, tamen cottidie commemorabam te unum in tanto exercitu mihi fuisse adsensorem et me tibi, solosque nos vidisse quantum esset in eo bello mali in quo spe pacis 5 exclusa ipsa victoria futura esset acerbissima, quae aut interitum adlatura esset, si victus esses, aut, si vicisses, servitutem. itaque ego, quem tum fortes illi viri et sapientes, Domitii et Lentuli, timidum esse dicebant (eram plane; timebam enim ne evenirent ea quae acciderunt), idem nunc nihil 10 timeo et ad omnem eventum paratus sum. cum aliquid videbatur caveri posse, tum id neglegi dolebam. nunc vero eversis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio videtur quicquid evenerit ferre moderate, praesertim cum omnium rerum mors sit extremum et mihi sim conscius 15 me ⟨et⟩, quoad licuerit, dignitati rei publicae consuluisse et hac ⟨a⟩missa salutem retinere voluisse.

2 Haec scripsi, non ut de me ipse dicerem, sed ut tu, qui coniunctissima fuisti mecum et sententia et voluntate, eadem cogitares. magna enim consolatio est cum recordare, etiam si secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse. atque utinam liceat aliquando aliquo rei publicae statu nos 5 frui inter nosque conferre sollicitudines nostras, quas contulimus tum cum timidi putabamur quia dicebamus ea futura quae facta sunt.

Ep. 6, 21] TORANIO ς : tar- M, *ind.* M : tir- *vel* tyr- GR, *ind.* G **1,** 5 quo GR : eo M 16 et (*pr.*) *add. Lambinus* et (*alt.*) *delendum coni. Ernesti* 17 amissa ς : m- Ω **2,** 3 recordere *Lambinus* 6 contulimus *scripsi* : pert- Ω

3 De tuis rebus nihil esse quod timeas praeter universae rei publicae interitum tibi confirmo. de me autem sic velim iudices, quantum ego possim me tibi, saluti tuae liberisque tuis summo cum studio praesto semper futurum.
Vale. 5

6, 22

Scr. Romae c. m. Mai., ut vid., an. 46

CICERO DOMITIO

1 Non ea res me deterruit quo minus, postea quam in Italiam venisti, litteras ad te mitterem quod tu ad me nullas miseras, sed quia nec quid tibi pollicerer ipse egens rebus omnibus nec quid suaderem, cum mihimet ipsi consilium deesset, nec quid consolationis adferrem in tantis malis reperiebam. haec 5 quamquam nihilo meliora sunt nunc [etiam] atque etiam multo desperatiora, tamen inanis esse meas litteras quam nullas malui.

2 Ego si te intellegerem plus conatum esse suscipere rei publicae causa muneris quam quantum praestare potuisses, tamen, quibuscumque rebus possem, ad eam condicionem te vivendi quae daretur quaeque esset hortarer. sed cum consili tui bene fortiterque suscepti eum tibi finem statueris quem 5 ipsa Fortuna terminum nostrarum contentionum esse voluisset, oro obtestorque te pro vetere nostra coniunctione ac necessitudine proque summa mea in te benevolentia et tua in me pari te ut nobis, parenti, coniugi, tuisque omnibus, qui-

3, 1 esse ς : est Ω

Ep. 6, 22] 1, 4 deesset GR : desse M 6 etiam *del. Lambinus* 2, 4 quaeque ς : quique MG : quaque R : quaecumque *Mueller, fort. recte*

bus es fuistique semper carissimus, salvum conserves, inco- 10
lumitati tuae tuorumque qui ex te pendent consulas, quae
didicisti quaeque ab adulescentia pulcherrime a sapientissi-
mis viris tradita memoria et scientia comprehendisti iis hoc
tempore utare, quos coniunctos summa benevolentia pluri-
misque officiis amisisti eorum desiderium, si non aequo ani- 15
mo, at forti feras.

3 Ego quid possim nescio, vel potius me parum posse sen-
tio. illud tamen tibi polliceor, me quaecumque saluti digni-
tatique tuae conducere arbitrabor tanto studio esse factu-
rum quanto semper tu et studio et officio in meis rebus
fuisti. hanc meam voluntatem ad matrem tuam, optimam 5
feminam tuique amantissimam, detuli. si quid ad me scripse-
ris, ita faciam ut te velle intellexero. sin autem tu minus
scripseris, ego tamen omnia quae tibi utilia esse arbitrabor
summo studio diligenterque curabo.

Vale. 10

11 ex te ς : de (*ex* te) R : e M : ex G 15 amisisti M[3] : m- Ω

LIBER SEPTIMUS

7, 1

Scr. Romae c. m. Sept. an. 55

M. CICERO S.D. M. MARIO

1 Si te dolor aliqui corporis aut infirmitas valetudinis tuae tenuit quo minus ad ludos venires, fortunae magis tribuo quam sapientiae tuae; sin haec quae ceteri mirantur contemnenda duxisti et, cum per valetudinem posses, venire tamen noluisti, utrumque laetor, et sine dolore corporis te fuisse et 5 animo valuisse, cum ea quae sine causa mirantur alii neglexeris, modo ut tibi constiterit fructus oti tui; quo quidem tibi perfrui mirifice licuit cum esses in ista amoenitate paene solus relictus. neque tamen dubito quin tu in illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforando patefecisti sinum, per 10 eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris, cum illi interea qui te istic reliquerunt spectarent communis mimos semisomni. reliquas vero partis diei tu consumebas iis delectationibus quas tibi ipse ad arbitrium tuum compararas; nobis autem erant ea perpetienda quae Sp. Maecius 15 probavisset.

2 Omnino, si quaeris, ludi apparatissimi, sed non tui stomachi; coniecturam enim facio de meo. nam primum honoris causa in scaenam redierant ii quos ego honoris causa de scaena decessisse arbitrabar. deliciae vero tuae, noster Aesopus, eius modi fuit ut ei desinere per omnis homines liceret. 5

Ep. 7, 1] 1, 9 in *Lallemand* : ex Ω 10 perforando *Reid* : -asti et Ω sinum *Turnebus* : senum Ω 12 communis MG : -ni R : comminus *Madvig* 14 ipse ς : ipsi Ω 2, 3 scenam R : c- MG 4 decessisse ς : decesse M : discessisse (desc- R) GR

is iurare cum coepisset, vox eum defecit in illo loco, 'si sciens fallo.' quid tibi ego alia narrem? nosti enim reliquos ludos; qui ne id quidem leporis habuerunt quod solent mediocres ludi. apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo aequissimo 10 carueris. quid enim delectationis habent sescenti muli in 'Clytaemestra' aut in 'Equo Troiano' creterrarum tria milia aut armatura varia peditatus et equitatus in aliqua pugna? quae popularem admirationem habuerunt, delectationem ti-

3 bi nullam attulissent. quod si tu per eos dies operam dedisti 15 Protogeni tuo, dum modo is tibi quidvis potius quam orationes meas legerit, ne tu haud paulo plus quam quisquam nostrum delectationis habuisti. non enim te puto Graecos aut Oscos ludos desiderasse, praesertim cum Oscos vel in 5 senatu vestro spectare possis, Graecos ita non ames ut ne ad villam quidem tuam via Graeca ire soleas. nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompeius confitetur se et operam et oleum perdidisse. reliquae sunt venationes binae per dies quinque, ma- 10 gnificae, nemo negat; sed quae potest homini esse polito delectatio cum aut homo imbecillus a valentissima bestia laniatur aut praeclara bestia venabulo transverberatur? quae tamen, si videnda sunt, saepe vidisti, neque nos qui haec specta⟨vi⟩mus quicquam novi vidimus. extremus ele- 15 phantorum dies fuit. in quo admiratio magna vulgi atque turbae, delectatio nulla exstitit; quin etiam misericordia quaedam consecuta est atque opinio eius modi, esse quandam illi beluae cum genere humano societatem.

4 His ego tamen diebus, ludis scaenicis, ne forte videar tibi non modo beatus sed liber omnino fuisse, dirupi me paene

6 *Ribbeck* I^3, *p. 271* 8 qui G : quid MR habuerunt M^3GR : hab- quod leporis hab- M 3, 5 cum oscos GR : cum oscos cludos (c *exp.* M^c) desiderasse (*exp.* M^3) M 15 spectavimus ς : -amus Ω 4, 1 ludis scaenicis *del. Victorius* 2 dirupi R : dirr- M : disr- G

in iudicio Galli Canini, familiaris tui. quod si tam facilem populum haberem quam Aesopus habuit, libenter mehercule artem desinerem tecumque et cum similibus nostri vive- 5
rem. nam me cum antea taedebat, cum et aetas et a⟨m⟩bitio me hortabatur et licebat denique quem nolebam non defendere, tum vero hoc tempore vita nulla est. neque enim fructum ullum laboris exspecto et cogor non numquam homines non optime de me meritos rogatu eorum qui bene meriti 10
sunt defendere.

5 Itaque quaero causas omnis aliquando vivendi arbitratu meo teque et istam rationem oti tui et laudo vehementer et probo, quodque nos minus intervisis, hoc fero animo aequiore quod, si Romae esses, tamen neque nos lepore tuo neque te, si qui est in me, meo frui liceret propter molestissi- 5
mas occupationes meas. quibus si me relaxaro (nam ut plane exsolvam non postulo), te ipsum, qui multos annos nihil aliud commentaris, docebo profecto quid sit humaniter vivere. tu modo istam imbecillitatem valetudinis tuae sustenta et tuere, ut facis, ut nostras villas obire et mecum simul 10
lecticula concursare possis.

6 Haec ad te pluribus verbis scripsi quam soleo non oti abundantia sed amoris erga te, quod me quadam epistula subinvitaras, si memoria tenes, ut ad te aliquid eius modi scriberem quo minus te praetermisisse ludos paeniteret. quod si adsecutus sum, gaudeo; sin minus, hoc me tamen 5
consolor, quod posthac ad ludos venies nosque vises neque [in] epistulis relinques meis spem aliquam delectationis tuae.

6 ambitio ς : abi- M : habitatio GR 5, 7 exsolvam MG : -ar R te ipsum qui *Rutilius* : et i- quid (quod GR) Ω 8 commentaris ς : -res Ω 6, 1 adte M : *om.* GR 4 praetermisisse GR : -misse M 7 in *delevi, deletum voluit Mendelssohn, sententia male intellecta ille quidem*

7, 2

Scr. Romae fort. m. Ian. an. 51

M. CICERO S.D. M. MARIO

1 Mandatum tuum curabo diligenter. sed homo acutus ei mandasti potissimum cui expediret illud venire quam plurimo. sed eo vidisti multum quod praefinisti quo ne pluris emerem. quod si mihi permisisses, qui meus amor in te est, confecissem cum coheredibus. nunc, quoniam tuum pretium 5 novi, illicitatorem potius ponam quam illud minoris veneat.
2 sed de ioco satis est. tuum negotium agam, sicuti debeo, diligenter.

De Bursa te gaudere certo scio, sed nimis verecunde mihi gratularis. putas enim, ut scribis, propter hominis sordis minus me magnam illam laetitiam putare. credas mihi velim 5 magis me iudicio hoc quam morte inimici laetatum. primum enim iudicio malo quam gladio, deinde gloria potius amici quam calamitate; in primisque me delectavit tantum studium bonorum in me exstitisse contra incredibilem conten-
3 tionem clarissimi et potentissimi viri. postremo (vix veri si- 10 mile fortasse videatur) oderam multo peius hunc quam illum ipsum Clodium. illum enim oppugnaram, hunc defenderam; et ille, cum omnis res publica in meo capite discrimen esset habitura, magnum quiddam spectavit, nec sua sponte sed 5 eorum auxilio qui me stante stare non poterant, hic simiolus animi causa me in quem inveheretur delegerat persuaseratque non nullis invidis meis se in me emissarium semper fore. quam ob rem valde iubeo gaudere te. magna res gesta est. numquam ulli fortiores cives fuerunt quam qui ausi sunt 10

Ep. 7, 2] 1, 2 potissimum ς : dot- M : doct- GR cui R : qui MG 3 ⟨in⟩ eo *Wesenberg* 3, 5 aditura *Lambinus* : subi- *Wesenberg* 8 me ς : mei Ω

eum contra tantas opes eius a quo ipsi lecti iudices erant condemnare. quod fecissent numquam nisi iis dolori meus fuisset dolor.

4 Nos hic in multitudine et celebritate iudiciorum et novis legibus ita distinemur ut cottidie vota faciamus ne intercaletur, ut quam primum te videre possimus.

7, 3

Scr. Romae med. m. Apr., ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. M. MARIO

1 Persaepe mihi cogitanti de communibus miseriis in quibus tot annos versamur et, ut video, versabimur solet in mentem venire illius temporis quo proxime fuimus una; quin etiam ipsum diem memoria teneo. nam a.d. III⟨I⟩ Id. Mai. Lentulo et Marcello consulibus, cum in Pompeianum vesperi venissem, tu mihi sollicito animo praesto fuisti. sollicitum autem te habebat cogitatio cum offici tum etiam periculi mei. si manerem in Italia, verebare ne officio deessem; si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commovebat. quo tempore vidisti profecto me quoque ita conturbatum ut non explicarem quid esset optimum factu. pudori tamen malui famaeque cedere quam salutis meae rationem ducere.

2 Cuius me mei facti paenituit, non tam propter periculum meum quam propter vitia multa quae ibi offendi quo veneram: primum neque magnas copias neque bellicosas; deinde, extra ducem paucosque praeterea (de principibus loquor), reliquos primum in ipso bello rapacis, deinde in oratione ita crudelis ut ipsam victoriam horrerem; maximum autem aes alienum amplissimorum virorum. quid quaeris?

Ep. 7, 3] **1, 4** IIII *Wesenberg* : III Ω **2, 5–6** reliquos ... rapacis ... crudelis *Manutius* : -qui ... -ces ... -les Ω

nihil boni praeter causam. quae cum vidissem, desperans victoriam primum coepi suadere pacem, cuius fueram semper auctor; deinde, cum ab ea sententia Pompeius valde abhorreret, suadere institui ut bellum duceret. hoc interdum probabat et in ea sententia videbatur fore, et fuisset fortasse nisi quadam ex pugna coepisset suis militibus confidere. ex eo tempore vir ille summus nullus imperator fuit. signa tirone et collecticio exercitu cum legionibus robustissimis contulit. victus turpissime amissis etiam castris solus fugit. 10 15

3 Hunc ego mihi belli finem feci nec putavi, cum integri pares non fuissemus, fractos superiores fore. discessi ab eo bello in quo aut in acie cadendum fuit aut in aliquas insidias incidendum aut deveniendum in victoris manus aut ad Iubam confugiendum aut capiendus tamquam exsilio locus aut consciscenda mors voluntaria. certe nihil fuit praeterea, si te victori nolles aut non auderes committere. ex omnibus autem iis quae dixi incommodis nihil tolerabilius exsilio, praesertim innocenti, ubi nulla adiuncta est turpitudo; addo etiam, cum ea urbe careas in qua nihil sit quod videre possis sine dolore. 5 10

Ego cum meis ⟨et⟩, si quicquam nunc cuiusquam est, etiam in meis esse malui. quae acciderunt omnia dixi futura.

4 veni domum, non quo optima vivendi condicio esset, sed tamen, si esset aliqua forma rei publicae, tamquam in patria ut essem, si nulla, tamquam in exsilio. mortem mihi cur consciscerem causa non visa est, cur optarem multae causae. vetus est enim, ubi non sis qui fueris, non esse cur velis vivere. sed tamen vacare culpa magnum est solacium, praesertim cum habeam duas res quibus me sustentem, optimarum artium scientiam et maximarum rerum gloriam; 5

3, 6 consciscenda GR : -idenda M 12 et *add. Schütz* 4, 2 aliqua M^2GR : -ae M tamquam *del. Frederking* 3 nulla R : -am M : non ulla G *5 cf. Ribbeck II*^{3}*, p. 150*

quarum altera mihi vivo numquam eripietur, altera ne mortuo quidem. 10

5 Haec ad te scripsi verbosius et tibi molestus fui quod te cum mei tum rei publicae cognovi amantissimum. notum tibi omne meum consilium esse volui, ut primum scires me numquam voluisse plus quemquam posse quam universam rem publicam, postea autem quam alicuius culpa tantum 5 valeret unus ut obsisti non posset, me voluisse pacem; amisso exercitu et eo duce in quo spes fuerat uno me voluisse etiam reliquis omnibus, postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli; nunc autem, si haec civitas est, civem esse me, si non, exsulem esse non incommodiore loco quam si 10 Rhodum ⟨me⟩ aut Mytilenas contulissem.

6 Haec tecum coram malueram; sed quia longius fiebat, volui per litteras eadem, ut haberes quid diceres si quando in vituperatores meos incidisses. sunt enim qui, cum meus interitus nihil fuerit rei publicae profuturus, criminis loco putent esse quod vivam; quibus ego certo scio non videri satis 5 multos perisse. qui si me audissent, quamvis iniqua pace, honeste tamen viverent. armis enim inferiores, non causa, fuissent.

Habes epistulam verbosiorem fortasse quam velles; quod tibi ita videri putabo nisi mihi longiorem remiseris. ego si 10 quae volo expediero, brevi tempore te, ut spero, videbo.

5, 11 me *hic Ernesti* : *post* Mytilenas R : *om.* MG 6, 7 honesta *C. Stephanus*

7, 4

Scr. in Cumano XIII *Kal. Dec., ut vid., an. 46*

M. CICERO S.D. M. MARIO

A.d. XIIII Kal. in Cumanum veni cum Libone tuo, vel nostro potius. in Pompeianum statim cogito, sed faciam ante te certiorem. te cum semper valere cupio tum certe dum hic sumus; vides enim quanto post una futuri simus. qua re, si quod constitutum cum podagra habes, fac ut in alium diem 5 differas. cura igitur ut valeas, et me hoc biduo aut triduo exspecta.

7, 5

Scr. Romae m. Apr. an. 54

CICERO CAESARI IMP. S.D.

1 Vide quam mihi persuaserim te me esse alterum, non modo in iis rebus quae ad me ipsum sed etiam in iis quae ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram, quocumque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus studiis beneficiis quam ornatissimum domum reducerem. sed postea quam et Pom- 5 pei commoratio diuturnior erat quam putaram et mea quaedam tibi non ignota dubitatio aut impedire profectionem meam videbatur aut certe tardare, vide quid mihi sumpserim: coepi velle ea Trebatium exspectare a te quae sperasset a me, neque mehercule minus ei prolixe de tua voluntate 10 promisi quam eram solitus de mea polliceri.

Ep. 7, 4] 1 XIIII *Schiche* : VIIII Ω 4 quanto MR (*defic.* G) : -tum *olim conieci, vix recte* simus *Victorius* : sumus MR (*defic.* G)

Ep. 7, 5] 1, 8 vide ... sumpserim] ἐν παρενθέσει *Mueller* 9 sperasset M[3] R : -as sed MG

2 Casus vero mirificus quidam intervenit quasi vel testis opinionis meae vel sponsor humanitatis tuae. nam cum de hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meae, litterae mihi dantur a te, quibus in extremis scriptum erat: 'M. ⟨Cur⟩ti filium, quem mihi commendas, vel 5 regem Galliae faciam; vel hunc Leptae delega, si vis, tu ad me alium mitte quem ornem.' sustulimus manus et ego et Balbus. tanta fuit opportunitas ut illud nescio quid non fortuitum sed divinum videretur.

Mitto igitur ad te Trebatium atque ita mitto ut initio mea 10
3 sponte, post autem invitatu tuo mittendum duxerim. hunc, mi Caesar, sic velim omni tua comitate complectare ut omnia quae per me possis adduci ut in meos conferre velis in unum hunc conferas. de quo tibi homine haec spondeo, non illo vetere verbo meo quod, cum ad te de Milone scripsis- 5 sem, iure lusisti sed more Romano quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem virum, pudentiorem esse neminem. accedit etiam quod familiam ducit in iure civili, singulari memoria, summa scientia.

Huic ego neque tribunatum neque praefecturam neque 10 ullius benefici certum nomen peto; benevolentiam tuam et liberalitatem peto, neque impedio quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornes gloriolae insignibus. totum denique hominem tibi ita trado, de manu, ut aiunt, in manum tuam istam et victoria et fide praestantem. simus enim 15 putidiusculi, quam⟨quam⟩ per te vix licet; verum, ut video, licebit.

Cura ut valeas, et me, ut amas, ama.

2, 5 Curti filium *scripsi* : itfivium M : id fūnū G : idfinium R : Curtium *Corradus* 6 vel *del. Frey* delegabo *Lambinus* 8 quid ς : quod Ω 3, 4 haec MR : hoc G 7 pudentiorem M : prud- GR 9 singulari GR : -ris M 16 quamquam *Ernesti* : quam Ω : quod *H. Stephanus*

7, 6

Scr. in Cumano aut Pompeiano m. Mai. an. 54

CICERO S.D. TREBATIO

1 In omnibus meis epistulis quas ad Caesarem aut ad Balbum mitto legitima quaedam est accessio commendationis tuae, nec ea vulgaris sed cum aliquo insigni indicio meae erga te benevolentiae. tu modo ineptias istas et desideria urbis et urbanitatis depone et, quo consilio profectus es, id adsiduitate et virtute consequere. hoc tibi tam ignoscemus nos amici quam ignoverunt Medeae 5

'quae Corinthum arcem altam habebant matronae
opulentae, optimates',

quibus illa 'manibus gypsatissimis' persuasit ne sibi vitio illae verterent quod abesset a patria. nam 10

'multi suam rem bene gessere et publicam patria procul;
multi, qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbati.'

quo in numero tu certe fuisses nisi te extrusissemus.

2 Sed plura scribemus alias. tu, qui ceteris cavere didicisti, in Britannia ne ab essedariis decipiaris caveto et (quoniam Medeam coepi agere) illud semper memento:

'qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequiquam sapit.'

Cura ut valeas. 5

Ep. 7, 6] 1, 8–14; 2, 4 *Enn. Trag. CV Jocelyn* 10 gypsat- ς : cypsat- MR : ciptat- G 12 sua *post* procul *add. Tyrrell* 2, 5 valeas MR : sapias G

7,7

Scr. Romae fort. ex. m. Iun. an. 54

CICERO TREBATIO

1 Ego te commendare non desisto, sed quid proficiam ex te scire cupio. spem maximam habeo in Balbo, ad quem de te diligentissime et saepissime scribo. illud soleo mirari, non me totiens accipere tuas litteras quotiens a Quinto mihi fratre adferantur. in Britannia nihil esse audio neque auri neque argenti; id si ita est, essedum aliquod capias suadeo et 5
2 ad nos quam primum recurras. sin autem sine Britannia tamen adsequi quod volumus possumus, perfice ut sis in familiaribus Caesaris. multum te in eo frater adiuvabit meus, multum Balbus, sed, mihi crede, tuus pudor et labor plurimum. imperatorem ⟨habes⟩ liberalissimum, aetatem 5 opportunissimam, commendationem certe singularem, ut tibi unum timendum sit ne ipse tibi defuisse videare.

7,8

Scr. Romae post. parte m. Sext., ut vid.

CICERO TREBATIO

1 Scripsit ad me Caesar perhumaniter nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certe fore. cui quidem ego rescripsi quam mihi gratum esset futurum si quam plurimum in te studi, offici, liberalitatis suae contulisset. sed ex tuis litteris cognovi praeproperam quandam festi- 5 nationem tuam et simul sum admiratus cur tribunatus com-

Ep. 7, 7] **2,** 5 habes *hic add. Baiter, post* singularem ς, *alii alibi* : invenisti (*ante* imp- *vel* lib-) *Lehmann* : nactus es *Mueller* : em (*ante* imp-) *E. Fraenkel*

moda, dempto praesertim labore militiae, contempseris.
2 querar cum Vacerra et Manilio; nam Cornelio nihil audeo dicere, cuius tu periculo stultus es, quoniam te ab eo sapere didicisse profiteris. quin tu urges istam occasionem et facultatem, qua melior numquam reperietur?

Quod scribis de illo Preciano iureconsulto, ego te ei non 5 desino commendare; scribit enim ipse mihi te sibi gratias agere debere. de eo quid sit, cura ut sciam. ego vestras Britannicas litteras exspecto.

7, 9

Scr. Romae post. parte m. Oct., ut vid., an. 54

CICERO TREBATIO

1 Iam diu ignoro quid agas; nihil enim scribis, neque ego ad te his duobus mensibus scripseram. quod cum Quinto fratre meo non eras, quo mitterem aut cui darem nesciebam. cupio scire quid agas et ubi sis hiematurus. equidem velim cum Caesare, sed ad eum propter eius ⟨luctum⟩ nihil sum ausus 5
2 scribere; ad Balbum tamen scripsi. tu tibi deesse noli; serius potius ad nos, dum plenior. quod huc properes nihil est, praesertim Battara mortuo. sed tibi consilium non deest. quid constitueris cupio scire.

Cn. Octavius est (an Cn. Cornelius?) quidam, tuus fami- 5 liaris, summo genere natus, terrae filius. is me, quia scit tuum familiarem esse, crebro ad cenam invitat. adhuc non potuit perducere, sed mihi tamen gratum est.

Ep. 7, 8] 2, 6 enim] etiam ς : autem *conieci olim*

Ep. 7, 9] 1, 5 luctum *add. Victorius* : casum *Bergk* 2, 2 quod ς : quid MR : qui G 3 Battara] Vacerra ς 5 est ... quidam *ita distinxi* quidam *Ernesti* : -dem Ω

7, 10

Scr. Romae m. Dec. an. 54

M. CICERO S.D. TREBATIO

1 Legi tuas litteras, ex quibus intellexi te Caesari nostro valde iure consultum videri. est quod gaudeas te in ista loca venisse, ubi aliquid sapere viderere. quod si in Britanniam quoque profectus esses, profecto nemo in illa tanta insula peritior te fuisset. verum tamen (rideamus licet; sum enim a te 5 invitatus) subinvideo tibi ultro etiam accersitum ab eo ad quem ceteri, non propter superbiam eius sed propter occupationem, adspirare non possunt.

2 Sed tu in ista epistula nihil mihi scripsisti de tuis rebus, quae mehercule mihi non minori curae sunt quam meae. valde metuo ne frigeas in hibernis. quam ob rem camino luculento utendum censeo (idem Mucio et Manilio placebat), praesertim qui sagis non abundares. quamquam vos 5 nunc istic satis calere audio, quo quidem nuntio valde mehercule de te timueram. sed tu in re militari multo es cautior quam in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi neque spectare essedarios, quem antea ne andabata quidem defraudare poteramus. sed 10 iam satis iocati sumus.

3 Ego de te ad Caesarem quam diligenter scripserim, tute scis; quam saepe, ego. sed mehercule iam intermiseram, ne viderer liberalissimi hominis meique amantissimi voluntati erga me diffidere. sed tamen iis litteris quas proxime dedi putavi esse hominem commonendum. id feci. quid profece- 5 rim, facias me velim certiorem et simul de toto statu tuo consiliisque omnibus. scire enim cupio quid agas, quid ex-

Ep. 7, 10] 1, 3 sapere G : asp- M : sperare R 6 ultro ⟨te⟩ ς 2, 10 andabata *Manutius* : -tam Ω 3, 6 statu tuo GR : statuo M

spectes, quam longum istum tuum discessum a nobis futu-
4 rum putes. sic enim tibi persuadeas velim, unum mihi esse solacium qua re facilius possim pati te esse sine nobis si tibi esse id emolumento sciam. sin autem id non est, nihil duobus nobis est stultius, me qui te non Romam attraham, te qui non huc advoles. una mehercule nostra vel severa vel 5 iocosa congressio pluris erit quam non modo hostes sed etiam fratres nostri Haedui. qua re omnibus de rebus fac ut quam primum sciam.

'aut consolando aut consilio aut re iuvero.'

7, 11

Scr. fort. in Tusculano m. Ian., ut vid., an. 53

CICERO TREBATIO

1 Nisi ante Roma profectus esses, nunc eam certe relinqueres. quis enim tot interregnis iureconsultum desiderat? ego omnibus unde petitur hoc consili dederim, ut a singulis interregibus binas advocationes postulent. satisne tibi videor abs te ius civile didicisse? 5

2 Sed heus tu! quid agis? ecquid fit? video enim te iam iocari per litteras. haec signa meliora sunt quam in meo Tusculano. sed quid sit, scire cupio. consuli quidem te a Caesare scribis, sed ego tibi ab illo consuli mallem. quod si aut fit aut futurum putas, perfer istam militiam et permane; ego enim 5 desiderium tui spe tuorum commodorum consolabor. sin

4, 2 possim *Manutius* : -sem Ω 9 *Ter. Heaut. 86* re iuvero ς : rei vere M : rei iure GR : re iuero *Mendelssohn* (iuare *pro* iuvare *ponere solet* M)

Ep. 7, 11] 2, 1 ecquid ς : h(a)ec q- MR : hocq- G

autem ista sunt inaniora, recipe te ad nos. nam aut erit hic aliquid aliquando aut, si minus, una mehercule collocutio nostra pluris erit quam omnes Samarobrivae. denique, si cito te rettuleris, sermo nullus erit; si diutius frustra afueris, 10 non modo Laberium sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. mira enim persona induci potest Britannici iure-
3 consulti. haec ego non rideo, quamvis tu rideas, sed de re severissima tecum, ut soleo, iocor. remoto ioco, tibi hoc amicissimo animo praeci⟨pi⟩o, ut, si istic mea commendatione tuam dignitatem obtinebis, perferas nostri desiderium, honestatem et facultates tuas augeas; sin autem ista frige- 5 bunt, recipias te ad nos. omnia tamen quae vis et tua virtute profecto et nostro summo erga te studio consequere.

7, 12

Scr. Romae m. Febr. an. 53

CICERO TREBATIO

1 Mirabar quid esset quod tu mihi litteras mittere intermisisses: indicavit mihi Pansa meus Epicureum te esse factum. o castra praeclara! quid tu fecisses si te Tarentum et non Samarobrivam misissem? iam tum mihi non placebas cum
2 idem [in]tuebare quod †zeius†, familiaris meus. sed quonam 5 modo ius civile defendes cum omnia tua causa facias, non civium? ubi porro illa erit formula fiduciae, 'ut inter bonos

9–10 si cito te M²GR : scitote M   3, 3 praecipio ς : precio M : praetio R : praecor G

Ep. 7, 12] 1, 5 tuebare *Lambinus* : intu- Ω : tu tu- *R. Klotz* zeius M : zeus GR : Seius *Victorius* : Velleius (łeius) *Préchac* : Saufeius *temptavi*   2, 1 quonam R : quoniam G : quodam M

bene agier oportet'? quis enim ⟨bonus⟩ est qui facit nihil nisi sua causa? quod ius statues communi dividundo cum 5 commune nihil possit esse apud eos qui omnia voluptate sua metiuntur? quo modo autem tibi placebit Iovem lapidem iurare cum scias Iovem iratum esse nemini posse? quid fiet porro populo Ulubrano si tu statueris πολιτεύεσθαι non oportere? 10

Qua re si plane a nobis deficis, moleste fero; sin Pansae adsentari commodum est, ignosco. modo scribe aliquando ad nos quid agas et a nobis quid fieri aut curari velis.

7, 13

Scr. Romae IV *Non. Mart. an.* 53

M. CICERO S.D. TREBATIO

1 Adeone me iniustum esse existimasti ut tibi irascerer quod parum mihi constans et nimium cupidus decedendi viderere ob eamque causam me arbitrabare litteras ad te iam diu non misisse? mihi perturbatio animi tui quam primis litteris perspiciebam molestiam, ⟨non iram⟩, attulit; neque alia ulla 5 fuit causa intermissionis epistularum nisi quod ubi esses plane nesciebam. hic tu me etiam insimulas nec satisfactionem meam accipis? audi, Testa mi: utrum superbiorem te pecunia facit an quod te imperator consulit? moriar ni, quae tua gloria est, puto te malle a Caesare consuli quam inaurari! si 10

4 bonus est *Wesenberg* (est b- *Manutius*) : est Ω : est v(ir) b(onus) *Sinko* 5 dividundo ς : -dendo Ω cum R : cum e G : quam M 12 est ς : et Ω

Ep. 7, 13] **1,** 3 arbitrabare *scripsi* : -trarere Ω : -trare *Madvig* 5 non iram *addidi*

vero utrumque est, quis te feret praeter me, qui omnia ferre possum?

2 Sed ut ad rem redeam, te istic invitum non esse vehementer gaudeo et, ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. tantum metuo ne artificium tuum tibi parum prosit, nam, ut audio, istic

'non ex iure manum consertum, sed magis ferro 5
rem repetunt.'

et tu soles ad vim faciundam adhiberi. neque est quod illam exceptionem in interdicto pertimescas, 'quod tu prior vi hominibus armatis non veneris'; scio enim te non esse procacem in lacessendo. sed ut ego quoque te aliquid admoneam 10 de vestris cautionibus, Treviros vites censeo. audio capitalis esse; mallem aere argento auro essent. sed alias iocabimur. tu ad me de istis rebus omnibus scribas velim quam diligentissime.

D. IIII Non. Mart. 15

7, 14

Scr. Romae m. Mai. vel Iun., ut vid., an. 53

CICERO TREBATIO

1 Chrysippus Vettius, Cyri architecti libertus, fecit ut te non immemorem putarem mei; salutem enim verbis tuis mihi nuntiarat. valde iam lautus es qui gravere litteras ad me dare, homini praesertim prope domestico. quod si scribere

11 omnia ⟨a te⟩ (*melius* o- ⟨tua⟩) *Pluygers* 2, 5 *Enn. Ann. 252 sq. Skutsch* 6–7 repetunt ... adhiberi] *de distinctione vide comm. meum* 8 quo tu *Beier* 11 Treviros ς : -res Ω aere argento auro *Mendelssohn* : auro (a)ere arg- (*sc. ex* a. a. a.) MR : arg- auro aerae G : auro arg- aere (aeri *Wesenberg; cf. Dessau 1069*) ς

oblitus es, minus multi iam te advocato causa cadent; si 5
nostri oblitus es, dabo operam ut istuc veniam ante quam
plane ex animo tuo effluo. sin aestivorum timor te debilitat,
aliquid excogita, ut fecisti de Britannia.

2 Illud quidem perlibenter audivi ex eodem Chrysippo, te
esse Caesari familiarem. sed mehercule mallem, id quod erat
aequius, de tuis rebus ex tuis litteris quam saepissime co-
gnoscerem. quod certe ita fieret si tu maluisses benevolen-
tiae quam litium iura perdiscere. 5

Sed haec iocati sumus et tuo more et non nihil etiam
nostro. te valde amamus nosque a te amari cum volumus
tum etiam confidimus.

7, 15

Scr. Romae m. Iun. an. 53

CICERO TREBATIO

1 'Quam sint morosi qui amant' vel ex hoc intellegi potest:
moleste ferebam antea te invitum istic esse; pungit me rursus
quod scribis esse te istic libenter. neque enim mea commen-
datione te non delectari facile patiebar et nunc angor quic-
quam tibi sine me esse iucundum. sed hoc tamen malo ferre 5
nos desiderium quam te non ea quae spero consequi.

2 Cum vero in C. Mati, suavissimi doctissimique hominis,
familiaritatem venisti, non dici potest quam valde gaudeam.
qui fac ut te quam maxime diligat. mihi crede, nihil ex ista
provincia potes quod iucundius sit deportare.

Cura ut valeas. 5

Ep. 7, 14] **1,** 5 causa ς : -s(a)e Ω 7 effluam *Manutius*

Ep. 7, 15] **1, 1** quam ... amant *comici alicuius esse putavit Böckel* sint morosi R : s- morisi M : si mori si G **2, 1** cum] quum *Victorius* : quam Ω : quod ς

7, 16

Scr. Romae ex. m. Nov. an. 54

M. CICERO S.D. TREBATIO

1 In 'Equo Troiano' scis esse in extremo 'sero sapiunt.' tu tamen, mi vetule, non sero. primas illas rabiosulas sat fatuas dedisti. deinde quod in Britannia non nimis φιλοθέωρον te praebuisti, plane non reprehendo. nunc vero in hibernis [in-] tectus mihi videris; itaque te commovere non curas. 5
'usquequaque sapere oportet; id erit telum acerrimum.'

2 Ego, si foris cenitarem, Cn. Octavio, familiari tuo, non defuissem. cui tamen dixi, cum me aliquotiens invitaret, 'oro te, quis tu es?' sed mehercules, extra iocum, homo bellus est; vellem eum tecum abduxisses.

3 Quid agatis et ecquid in Italiam venturi sitis hac hieme, fac plane sciam. Balbus mihi confirmavit te divitem futurum. id utrum Romano more locutus sit, bene nummatum te futurum, an quo modo Stoici dicunt omnis esse divites qui caelo et terra frui possint, postea videro. qui istinc veniunt 5 superbiam tuam accusant quod negent te percontantibus respondere. sed tamen est quod gaudeas; constat enim inter omnis neminem te uno Samarobrivae iuris peritiorem esse.

Ep. 7, 16] **1,** 1 *Ribbeck* I^3, *p. 271* 2 primum ς 3 nimis *Rutilius* : minus Ω φιλοθέωρον *Victorius* : philoteorum Ω 5 tectus *scripsi, idem* bene tectus *conieci* : iniectus Ω : nive tectus *C.F. Hermann* 6 *Ribbeck* I^3, *p. 284* **3,** 1 ecquid in ς : haec quid in MG : hec quidem R 5 videro ς : -eo M : -ebo G : -ebunt R

7, 17

Scr. Romae m. Oct. vel Nov. an. 54

CICERO TREBATIO S.

1 Ex tuis litteris et Quinto fratri gratias egi et te aliquando collaudare possum quod iam videris certa aliqua in sententia constitisse. nam primorum mensum litteris tuis vehementer commovebar, quod mihi interdum (pace tua dixerim) levis in urbis urbanitatisque desiderio, interdum piger, interdum 5 timidus in labore militari, saepe autem etiam, quod a te alienissimum est, subimpudens videbare. tamquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistulam, attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas, nec tibi in mentem veniebat eos ipsos qui cum syngraphis venissent Alexan- 10 dream nummum adhuc nullum auferre potuisse.

2 Ego, si mei commodi rationem ducerem, te mecum esse maxime vellem. non enim mediocri adficiebar vel voluptate ex consuetudine nostra vel utilitate ex consilio atque opera tua. sed cum te ex adulescentia tua in amicitiam et fidem meam contulisses, semper te non modo tuendum mihi sed 5 etiam augendum atque ornandum putavi. itaque, quoad opinatus sum me in provinciam exiturum, quae ad te ultro detulerim, meminisse te credo. postea quam ea mutata ratio est, cum viderem me a Caesare honorificentissime tractari et unice diligi hominisque liberalitatem incredibilem et singu- 10 larem fidem nossem, sic ei te commendavi et tradidi ut gra-

Ep. 7, 17] 1, 3 mensum MG : -sium R 4 pace M : ut p- GR dixerim G : dux- R : dixeram M 7 alienissimum est ς : -nis(s)imus et MG : -ni sumus et R 11 nullum ς : ullum MG : ullam R : 2, 4 ex adulescentia tua ς : et -tia (-tiam R) tuam MR : -tiam tuam G 8 detulerim *Lambinus* : att- Ω ea MG : mea R, *fort. recte*

vissime diligentissimeque potui. quod ille ita et accepit et mihi saepe litteris significavit et tibi et verbis et re ostendit mea commendatione sese valde esse commotum. hunc tu virum nactus, si me aut sapere aliquid aut velle tua causa 15 putas, ne dimiseris et, ⟨si⟩ quae te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione aut difficultate tardior tibi erit visus, perferto et ultima exspectato; quae ego tibi iucunda et honesta praestabo.

3 Pluribus te hortari non debeo. tantum moneo, neque amicitiae confirmandae clarissimi ac liberalissimi viri neque uberioris provinciae neque aetatis magis idoneum tempus, si hoc amiseris, te esse ullum umquam reperturum. hoc, quem ad modum vos scribere soletis in vestris libris, idem Q. Cor- 5 nelio videbatur.

In Britanniam te profectum non esse gaudeo, quod et labore caruisti et ego te de rebus illis non audiam. ubi sis hibernaturus et qua spe aut condicione perscribas ad me velim. 10

7, 18

Scr. in Pomptino VI *Id. Apr. an. 53*

CICERO TREBATIO S.

1 Accepi a te aliquot epistulas uno tempore, quas tu diversis temporibus dederas. in quibus me cetera delectarunt; significabant enim te istam militiam iam firmo animo ferre et esse fortem virum et constantem. quae ego paulisper in te ita desideravi ⟨ut⟩ non imbecillitate animi tui sed magis ut desi- 5

12 ita et MG : grate et R : laete *Goodyear, fort. recte* : amice *coni. Watt* 13 tibi et M : tibi GR re M : rem R : rebus G 15 nactus si me ς : -tissime Ω 16 si *add.* ς 18 expectato ς : -tatio Ω 3, 7 ⟨tu⟩ labore *Manutius*

Ep. 7, 18] 1, 5 ut *add. Benedict* (*post* non ς)

derio nostri te aestuare putarem. qua re perge ut coepisti; forti animo istam tolera militiam. multa, mihi crede, adsequere; ego enim renovabo commendationem, sed tempore. sic habeto, non tibi maiori esse curae ut iste tuus a me discessus quam fructuosissimus tibi sit quam mihi. itaque, 10
quoniam vestrae cautiones infirmae sunt, Graeculam tibi misi cautionem chirographi mei. tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias; ego enim ignavissimo cuique maximam fidem habeo.

2 Sed ut ad epistulas tuas redeam, cetera belle; illud miror: quis solet eodem exemplo pluris dare qui sua manu scribit? nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam, sed miror quid in illa chartula fuerit quod delere malueris quam haec ⟨non⟩ scribere, nisi forte tuas formulas; non enim puto 5
te meas epistulas delere ut reponas tuas. an hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? iam ista tua culpa est qui verecundiam tecum extuleris et non hic nobiscum reliqueris.

3 Ego te Balbo, cum ad vos proficiscetur, more Romano commendabo. tu, si intervallum longius erit mearum litterarum, ne sis admiratus; eram enim afuturus mense Aprili. has litteras scripsi in Pomptino, cum ad villam M. Aemili Philemonis devertissem, ex qua iam audieram fremitum 5
clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti. nam Ulubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat.

Cura ut valeas.

VI Id. Apr. de Pomptino. 10

4 Epistulam tuam, quam accepi ab L. Arruntio, conscidi innocentem; nihil enim habebat quod non vel in contione

10 quam (*pr.*) *Victorius* : tam MG : *om.* R fructuosissimus MR : -osus G 11 cautiones ς : causat- MG : sausat- R 2, 5 non *add. Rutilius* (*ante* haec *Mueller*) 3, 4 villam M. Aemilii *Manutius*; -lametrilii M : -lam metrilii GR 7 se ς : sed MG (*defic.* R)

recte legi posset. sed et Arruntius ita te mandasse aiebat et tu adscripseras. verum illud esto. nihil te ad me postea scripsisse demiror, praesertim tam novis rebus. 5

7, 19

Scr. Regii V Kal. Sext. an. 44

CICERO TREBATIO S.

Vide quanti apud me sis (etsi iure id quidem, non enim te amore vinco, verum tamen): quod praesenti tibi prope subnegaram, non tribueram certe, id absenti debere non potui. itaque ut primum Velia navigare coepi, institui Topica Aristotelea conscribere ab ipsa urbe commonitus amantissima 5 tui. eum librum tibi misi Regio, scriptum quam planissime res illa scribi potuit. sin tibi quaedam videbuntur obscuriora, cogitare debebis nullam artem litteris sine interprete et sine aliqua exercitatione percipi posse. non longe abieris: num ius civile vestrum ex libris cognosci potest? qui quam- 10 quam plurimi sunt, doctorem tamen usumque desiderant. quamquam tu, si attente leges, si saepius, per te omnia consequere ut recte intellegas; ut vero etiam ipsi tibi loci proposita quaestione occurrant exercitatione consequere. in qua quidem nos te continebimus, si et salvi redierimus et salva 15 ista offenderimus.
V Kal. Sext. Regio.

4, 3 sed et M : sed GR

Ep. 7, 19] 1 vide M : videne (-e nequanti G) GR : -esne *Graevius* : -en *Bengel* 2–3 subnegaram ... tribueram ς : -rem ... -rem (-re R) Ω absenti Ω : -tem Ω 6 misi ς : am- M^{c}G : amisio M : amasi R planissime ς : plenissime (-ma R) Ω 11 usumque ς : unumque (-em G) Ω 13 recte *K. Müller* (*per litteras*) : certe M^{c}GR : -te et M

7, 20

Scr. Veliae XIII *Kal. Sext. an. 44*

CICERO TREBATIO S.

1 Amabilior mihi Velia fuit quod te ab ea sensi amari. sed quid ego dicam 'te', quem quis non amat? Rufio me dius fidius tuus ita desiderabatur ut si esset unus e nobis. sed te ego non reprehendo qui illum ad aedificationem tuam traduxeris. quamquam enim Velia non est vilior quam Lupercal, tamen 5 istuc malo quam haec omnia. tu, si me audies quem soles, has paternas possessiones tenebis (nescio quid enim Velienses verebantur), neque Haletem, nobilem amnem, relinques nec Papirianam domum deseres. quamquam illa quidem habet lotum, a quo etiam advenae teneri solent; quem tamen si 10
2 excideris, multum prospexeris. sed in primis opportunum videtur, his praesertim temporibus, habere perfugium, primum eorum urbem quibus carus sis, deinde tuam domum tuosque agros, eaque remoto, salubri, amoeno loco; idque etiam mea interesse, mi Trebati, arbitror. sed valebis mea- 5 que negotia videbis meque dis iuvantibus ante brumam exspectabis.

3 Ego a Sex. Fadio, Niconis discipulo, librum abstuli Νίκωνος περὶ Πολυφαγίας. o medicum suavem meque docilem ad hanc disciplinam! sed Bassus noster me de hoc libro celavit, te quidem non videtur.

Ventus increbrescit. cura ut valeas. 5

XIII Kal. Sext. Velia.

Ep. 7, 20] 1, 6 tu] tamen C. *Stephanus* : tu ⟨tamen⟩ *Lambinus* : ⟨at⟩ tu *conieci* 10 lotum M : lutum GR 3, 3 bassus MR : balbus G

7, 21

Scr. in Tusculano parte post. m. Iun. an. 44

CICERO TREBATIO S.

Sili causam te docui. is postea fuit apud me. cum ei dicerem tibi videri sponsionem illam nos sine periculo facere posse, 'si bonorum Turpiliae possessionem Q. Caepio praetor ex edicto suo mihi dedit', negare aiebat Servium tabulas testamenti esse eas quas instituisset is qui factionem testamenti 5 non habuerit; hoc idem Offilium dicere. tecum se locutum negabat meque rogavit ut se et causam suam tibi commendarem.

Nec vir melior, mi Testa, nec mihi amicior P. Silio quisquam est, te tamen excepto. gratissimum mihi igitur feceris 10 si ad eum ultro veneris eique pollicitus eris; sed, si me amas, quam primum. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

7, 22

Scr. Romae, fort. an. 44

CICERO TREBATIO S.

Illuseras heri inter scyphos, quod dixeram controversiam esse, possetne heres, quod furtum antea factum esset, furti recte agere. itaque, etsi domum bene potus seroque redieram, tamen id caput ubi haec controversia est notavi et descriptum tibi misi, ut scires id quod tu neminem sensisse 5 dicebas Sex. Aelium, M'. Manilium, M. Brutum sensisse. ego tamen Scaevolae et Testae adsentior.

Ep. 7, 21] 2 videri GR : -ris M 6 Offilium ς : officium (-itium R) Ω

Ep. 7, 22] 6 M'. *Manutius* : m. Ω

7, 23

Scr. Romae m. Dec. an. 46

CICERO S.D. M. FABIO GALLO

1 Tantum quod ex Arpinati veneram cum mihi a te litterae redditae sunt ab eodemque accepi Aviani litteras, in quibus hoc inerat liberalissimum, nomina se facturum cum venisset qua ego vellem die. fac, quaeso, qui ego sum esse te: estne aut tui pudoris aut nostri primum rogare de die, deinde plus 5 annua postulare? sed essent, mi Galle, omnia facilia si et ea mercatus esses quae ego desiderabam et ad eam summam quam volueram. ac tamen ista ipsa quae te emisse scribis non solum rata mihi erunt sed etiam grata. plane enim intellego te non modo studio sed etiam amore usum quae te 10 delectarint, hominem, ut ego semper iudicavi, in omni iudi-
2 cio elegantissimum, quae me digna putaris, coemisse. sed velim maneat Damasippus in sententia; prorsus enim ex istis emptionibus nullam desidero. tu autem, ignarus instituti mei, quanti ego genus omnino signorum omnium non aestimo tanti ista quattuor aut quinque sumpsisti. Bacchas istas 5 cum Musis Metelli comparas. quid simile? primum ipsas ego Musas numquam tanti putassem atque id fecissem Musis omnibus approbantibus, sed tamen erat aptum bibliothecae studiisque nostris congruens; Bacchis vero ubi est apud me locus? at pulchellae sunt. novi optime et saepe vidi. nomina- 10 tim tibi signa mihi nota mandassem si probassem. ea enim signa ego emere soleo quae ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palaestra locum. Martis vero signum quo mihi pacis auctori? gaudeo nullum Saturni signum fuisse;

Ep. 7, 23] FADIO *Pighius, vulg. olim* 1, 6 postulare ς : -ent M 2, 5 sumpsisti ς : -sisse Ω 8 erat GR : erant M, *quo recepto* ἄγαλμα *add. Orelli, alii alia*

haec enim duo signa putarem mihi aes alienum attulisse. 15
Mercuri mallem aliquod fuisset; felicius, puto, cum Avianio
transigere possemus.

3 Quod tibi destinaras trapezophorum, si te delectat, habebis; sin autem sententiam mutasti, ego habe⟨b⟩o scilicet. ista quidem summa ne ego multo libentius emerim deversorium Tarracinae, ne semper hospiti molestus sim. omnino liberti mei video esse culpam, cui plane res certas manda- 5 ram, itemque Iuni, quem puto tibi notum esse, Aviani familiarem. exhedria quaedam mihi nova sunt instituta in porticula Tusculani. ea volebam tabellis ornare. etenim, si quid generis istius modi me delectat, pictura delectat. sed tamen si ista mihi sunt habenda, certiorem velim me facias ubi, 10 sint, quando arcessantur, quo genere vecturae. si enim Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudodamasippum vel cum iactura reperiemus.

4 Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiscens mandaram meae Tulliae; ea enim ipsa hora acceperam tuas litteras. egeram etiam cum tuo Nicia, quod is utitur, ut scis, familiariter Crasso. ut redii autem, priusquam tuas legi has proximas litteras, quaesivi de mea Tullia quid egisset. 5 per Liciniam se egisse dicebat (sed opinor Crassum uti non ita multum sorore); eam porro negare se audere, cum vir abesset (est enim profectus in Hispaniam Dexius), illo et absente et insciente migrare. est mihi gratissimum tanti a te aestimatam consuetudinem vitae victusque nostri primum 10 ut eam domum sumeres ut non modo prope me sed plane

16 facilius *Victorius* 3, 1 trapezophorum ς : trape zeph- M, *et sim.* GR : τραπεζοφόρον *Orelli* 2 habebo ς : -eo Ω 7 exhedria ς : ex(h)ad- Ω 4, 2 mandaram ς : -dabam Ω 4 Crasso *et* Crassum *infra Manutius, qui in Balb. 40* Crassi *pro* Cassii *suo iure reposuit* : cassio *et* cassium Ω 6 Liciniam *Rutilius* : -nium (-num G) Ω 7 sorore; eam ς : -em eam M : -e mea G : -em meam R 10 aestimatam ς : -atum Ω

mecum habitare posses, deinde ut migrare tanto opere festines. sed ne vivam si tibi concedo ut eius rei tu cupidior sis quam ego sum. itaque omnia experiar. video enim quid mea intersit, quid utriusque nostrum. si quid egero, faciam ut 15 scias. tu et ad omnia rescribes et quando te exspectem facies me, si tibi videtur, certiorem.

7, 24

Scr. in Tusculano XI, *ut vid., Kal. Sept. an. 45*

M. CICERO S.D. M. FABIO GALLO

1 Amoris quidem tui, quoquo me verti, vestigia, vel proxime de Tigellio; sensi enim ex litteris tuis valde te laborasse. amo igitur voluntatem. sed pauca de re. Cipius, opinor, olim 'non omnibus dormio.' sic ego non omnibus, mi Galle, servio. etsi quae est haec servitus? olim, cum regnare existimabamur, 5 non tam ab ullis quam hoc tempore observor a familiarissimis Caesaris omnibus praeter istum. id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua, eumque addictum iam tum puto esse Calvi Licini Hipponacteo praeconio. 10

2 At vide quid suscenseat. Phameae causam receperam, ipsius quidem causa; erat enim mihi sane familiaris. is ad me venit dixitque iudicem sibi operam dare constituisse eo ipso die quo de P. Sestio in consilium iri necesse erat. respondi

15 faciam ut ς : -iamus Ω 16 facies M[2]GR : -ias M 17 videbitur ς

Ep. 7, 24] FADIO *Pighius, vulg. olim* 1, 3 Cipius *Festus, p. 174 Lindsay* : citius M : cicius G : titius R 9 tum] dudum *Schütz* : totum *Otto* 9 *cf. Calv. frag. 3* (*Morel, p. 84*) 2, 4 Sestio ς : sentio MR : sextio G

nullo modo me facere posse; quem vellet alium diem si 5
sumpsisset, me ei non defuturum. ille autem, qui sciret se
nepotem bellum tibicinem habere et sat bonum unctorem,
discessit a me, ut mi videbatur, iratior. habes 'Sardos vena-
lis, alium alio nequiorem.' cognosti meam causam et istius
salaconis iniquitatem. 10

'Catonem' tuum mihi mitte; cupio enim legere. me adhuc
non legisse turpe utrique nostrum est.

7,25

Scr. in Tusculano fort. IX *Kal. Sept. an.* 45

CICERO S.D. M. FABIO GALLO

1 Quod epistulam conscissam doles, noli laborare. salva est;
domo petes cum libebit. quod autem me mones, valde gra-
tum est idque ut semper facias rogo. videris enim mihi vereri
ne, si istum ⟨ludibrio⟩ habuerimus, rideamus γέλωτα σαρ-
δάνιον. 5

Sed heus tu, manum de tabula! magister adest citius quam
putaramus. vereor ne in catomum Catoni⟨a⟩nos.

2 Mi Galle, cave putes quicquam melius quam epistulae
tuae partem ab eo loco, 'cetera labuntur.' secreto hoc audi,
tecum habeto, ne Apellae quidem, liberto tuo, dixeris. prae-
ter duo nos loquitur isto modo nemo; bene malene videro,
sed, quicquid est, nostrum est. urge igitur nec transversum 5
unguem, quod aiunt, a stilo; is enim est dicendi opifex. at-
que equidem aliquantum iam etiam noctis adsumo.

5 nullo M : id n- GR quem vellet ς (*cf. Att.* 13, 49, 1) : quem (cum GR) vellem Ω 7 unctorem] cant- *Manutius, fort. recte*

Ep. 7, 25] FADIO *Pighius, vulg. olim* **1,** 2 domi M^2 4 ne si GR : nisi M ludibrio *add. Streicher, alii alia* σαρδόνιον ς 7 Catonianos *Corradus* : -oninos MR : -oninios G **2,** 2 audi ς : -ii M : -i id GR

7, 26

Scr. in Tusculano inter m. Oct. an. 46 et Febr. an. 45

CICERO S.D. GALLO

1 Cum decimum iam diem graviter ex intestinis laborarem neque iis qui mea opera uti volebant me probarem non valere quia febrim non haberem, fugi in Tusculanum, cum quidem biduum ita ieiunus fuissem ut ne aquam quidem gustarem. itaque confectus languore et fame magis tuum officium 5 desideravi quam a te requiri putavi meum. ego autem cum omnis morbos reformido tum ⟨eum in⟩ quo Epicurum tuum Stoici male accipiunt quia dicat στραγγουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη sibi molesta esse; quorum alterum morbum edacitatis esse putant, alterum etiam turpioris intemperan- 10 tiae. sane δυσεντερίαν pertimueram; sed visa est mihi vel loci mutatio vel animi etiam relaxatio vel ipsa fortasse iam senescentis morbi remissio profuisse.

2 Ac tamen, ne mirere unde hoc acciderit quo modove commiserim, lex sumptuaria, quae videtur λιτότητα attulisse, ea mihi fraudi fuit. nam dum volunt isti lauti terra nata, quae lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnis ita condiunt ut nihil possit esse suavius. in eas 5 cum incidissem in cena augurali apud Lentulum, tanta me διάρροια adripuit ut hodie primum videatur coepisse consistere. ita ego, qui me ostreis et murenis facile abstinebam, a beta et a malva deceptus sum. posthac igitur erimus cautiores. 10

Ep. 7, 26] 1, 4 fuissem GR : -e M 5 languore GR : -em M 6 cum GR : quam M 7 eum in quo *Lambinus* : quod Ω : in quo *Manutius* 8 *cf. Epicurea, p. 144 Usener* στραγγουρικὰ *Orelli* : γγου- M, *et sim.* GR 2, 7 διάρροια] διαγργα M, *corrupta etiam* GR

Tu tamen, cum audisses ab Anicio (vidit enim me nause-
antem), non modo mittendi causam iustam habuisti sed
etiam visendi. ego hic cogito commorari quoad me reficiam.
nam et viris et corpus amisi; sed si morbum depulero, facile,
ut spero, illa revocabo. 15

7, 27

Scr. in Italia an. 49 ante m. Apr.

M. CICERO S.D. T. FADIO

1 Miror cur me accuses cum tibi id facere non liceat. quod si
liceret, tamen non debebas. 'ego enim te in consulatu obser-
varam,' ais, et fore ut te Caesar restituat: multa tu quidem
dicis, sed tibi nemo credit. tribun⟨at⟩um plebi dicis te mea
causa petisse: utinam semper esses tribunus! intercessorem 5
non quaereres. negas me audere quod sentiam dicere: quasi
tibi, cum impudenter me rogares, parum fortiter respon-
derim.

2 Haec tibi scripsi ut isto ipso in genere in quo aliquid posse
vis te nihil esse cognosceres. quod si humaniter mecum que-
stus esses, libenter tibi me et facile purgassem; non enim
ingrata mihi sunt quae fecisti, sed quae scripsisti molesta.
me autem, propter quem ceteri liberi sunt, tibi liberum non 5
visum demiror. nam si falsa fuerunt quae tu ad me, ut ais,
detulisti, quid tibi ego debeo? si vera, tu es optimus testis
quid mihi populus Romanus debeat.

Ep. 7, 27] T. FADIO *scripsi* : GALLO Ω 1, 2 te' ⟨inquis⟩ 'in *Lambinus* 3 ais et *scripsi* : et ais Ω 4 tribunatum ς : -bunum Ω

7, 28

Scr. Romae m. Sext., ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. CURIO

1 Memini cum mihi desipere videbare quod cum istis potius viveres quam nobiscum. erat enim multo domicilium huius urbis, cum quidem haec urbs, aptius humanitati et suavitati tuae quam tota Peloponnesus, nedum Patrae. nunc contra et vidisse mihi multum ⟨tum⟩ videris cum prope desperatis his rebus te in Graeciam contulisti et hoc tempore non solum sapiens qui hinc absis sed etiam beatus. quamquam quis qui aliquid sapiat nunc esse beatus potest?

2 Sed quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses 'ubi nec Pelopidarum' (nosti cetera), nos idem prope modum consequimur alia ratione. cum enim salutationi nos dedimus amicorum, quae fit hoc etiam frequentius quam solebat quod quasi avem albam videntur bene sentientem civem videre, abdo me in bibliothecam. itaque opera efficio tanta quanta fortasse tu senties; intellexi enim ex tuo sermone quodam, cum meam maestitiam et desperationem accusares domi tuae, dicere te ex meis libris animum meum desiderare.

3 Sed mehercule et tum rem publicam lugebam, quae non solum a suis ⟨erga⟩ me sed etiam a meis erga se beneficiis erat mihi ⟨vita mea⟩ carior, et hoc tempore, quamquam me non ratio solum consolatur, quae plurimum debet valere, sed etiam dies, quae stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita rem communem esse dilapsam ut ne spes quidem

Ep. 7, 28] 1, 3 urbs ⟨fuit⟩ *Wesenberg* 5 tum *addidi* 2, 2 *Ribbeck I³, p. 292* 9 dicere *del. Graevius* : disc- *Madvig* 3, 2 a suis erga me *scripsi* (s- e- me ς) : a me G : a suis R : *om.* M a meis] m- ς, *vulg. olim* 3 vita mea *add. Wesenberg* (vita *Kleyn*) 4 valere GR : -ret M

melius aliquando fore relinquatur. nec vero nunc quidem culpa in eo est in cuius potestate omnia sunt, nisi forte id ipsum esse non debuit; sed alia casu, alia etiam [in] nostra culpa sic acciderunt ut de praeteritis non sit querendum. 10
reliquam spem nullam video. qua re ad prima redeo: sapienter haec reliquisti si consilio, feliciter si casu.

7, 29

Scr. Patris IV *Kal. Nov. an. 45*

CURIUS M. CICERONI SUO S.

1 S. v. b.

Sum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici nostri. ergo fructus est tuus, mancipium illius; quod quidem si inter senes comptionalis venale proscripserit, egerit non multum. at illa nostra praedicatio quanti est, nos quod simus, quod 5
habeamus, quod homines existimemur, id omne abs te habere! qua re, Cicero mi, persevera constanter nos conservare et Sulpici successori nos de meliore nota commenda, quo facilius tuis praeceptis obtemperare possimus teque ad ver libentes videre et nostra refigere deportareque tuto possimus. 10

2 Sed, amice magne, noli hanc epistulam Attico ostendere. sine eum errare et putare me virum bonum esse nec solere duo parietes de eadem fidelia dealbare.

Ergo, patrone mi, bene vale Tironemque meum saluta nostris verbis.

Data a.d. IIII Kal. Nov.

9 in *del.* ς 10 de GR : *om.* M

Ep. 7, 29] SUO] ⟨PATRONO⟩ SUO *Schütz* : SUO ⟨VEL POTIUS SUUS⟩ *conieci* **1,** 4 coemptionalis *Victorius* proscripserit ς : prisc- M : persc- GR 9 possimus *del. Lambinus* 10 refigere *Lambinus* : def- Ω 2, 2 sine GR : si M 4–5 nostrum saluta meis *Boot*

7, 30

Scr. Romae in. an. 44

CICERO CURIO S.D.

1 Ego vero iam te nec hortor nec rogo ut domum redeas; quin hinc ipse evolare cupio et aliquo pervenire

'ubi nec Pelopidarum nomen nec facta audiam.'

incredibile est quam turpiter mihi facere videar qui his rebus intersim. ne tu videris multo ante providisse quid impende- 5 ret tum cum hinc profugisti. quamquam haec etiam auditu acerba sunt, tamen audire tolerabilius est quam videre. in campo certe non fuisti cum hora secunda comitiis quaestori⟨i⟩s institutis sella Q. Maximi, quem illi consulem esse dicebant, posita esset; quo mortuo nuntiato sella sublata est. ille 10 autem, qui comitiis tributis esset auspicatus, centuriata habuit, consulem hora septima renuntiavit, qui usque ad Kal. Ian. esset quae erant futurae mane postridie. ita Caninio consule scito neminem prandisse. nihil tamen eo consule mali factum est; fuit enim mirifica vigilantia, qui suo toto 15
2 consulatu somnum non viderit. haec tibi ridicula videntur; non enim ades. quae si videres, lacrimas non teneres. qui⟨d⟩ si cetera scribam? sunt enim innumerabilia generis eiusdem. quae quidem ego non ferrem nisi me in philosophiae portum contulissem et nisi haberem socium studiorum meorum At- 5 ticum nostrum. cuius quoniam proprium te esse scribis mancipio et nexo, meum autem usu et fructu, contentus isto sum. id enim est cuiusque proprium quo quisque fruitur atque utitur. sed haec alias pluribus.

Ep. 7, 30] 1, 2 hinc ς : hic M : huc GR[2] : nunc R 3 *vide ep.* 7, 28, 2 8 quaestoriis ς : -ris Ω 10 esset] est *Manutius* 13 mane *del. Unger* 14–16 *cf. Macrob. Sat. 2, 3, 6; 7, 3, 10. Hist. Aug. 24, 8, 2* 2, 2 quid ς : qui Ω 7 meum ς : meo Ω 7–8 isto sum ς : -orum Ω

3 Acilius, qui in Graeciam cum legionibus missus est, maximo meo beneficio est (bis enim est a me iudicio capitis rebus salvis defensus) et est homo non ingratus meque vehementer observat. ad eum de te diligentissime scripsi eamque epistulam cum hac epistula coniunxi. quam ille quo modo acceperit et quid tibi pollicitus sit velim ad me scribas. 5

7, 31

Scr. Romae m. Febr. an. 44

CICERO CURIO S.D.

1 Facile perspexi ex tuis litteris, quod semper studui, et me a te plurimi fieri et te intellegere quam mihi carus esses. quod quoniam uterque nostrum consecutus est, reliquum est ut officiis certemus inter nos; quibus aequo animo vel vincam te vel vincar abs te. 5

Acilio non fuisse necesse meas dari litteras facile patior.

2 Sulpici tibi operam intellego ex tuis litteris non multum opus fuisse propter tuas res ita contractas ut, quem ad modum scribis, 'nec caput nec pedes.' equidem vellem uti pedes haberent ut aliquando redires. vides enim exaruisse iam veterem urbanitatem, ut Pomponius noster suo iure possit dicere 5

'nisi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam.'

ergo is tibi, nos ei succedimus. veni igitur, quaeso, ne tamen semen urbanitatis una cum re publica intereat.

3, 5 epistula *del.* ς

Ep. 7, 31] **2,** 1 opera ς 6 *Ribbeck II*^{3}, *p. 306* (*sed vide commentarium meum*) 7 tamen] iam *Manutius* : etiam *Kleyn*

7, 32

Scr. fort. Laodiceae m. Febr. vel Mart. an. 50

M. CICERO S.D. VOLUMNIO

1 Quod sine praenomine familiariter, ut debebas, ad me epistulam misisti, primum addubitavi num a Volumnio senatore esset, quocum mihi est magnus usus; deinde εὐτραπελία litterarum fecit ut intellegerem tuas esse. quibus in litteris omnia mihi periucunda fuerunt praeter illud, quod parum 5 diligenter possessio salinarum mearum a te procuratore defenditur. ais enim, ut ego discesserim, omnia omnium dicta, in his etiam Sestiana, in me conferri. quid? tu id pateris? nonne defendis, non resistis?

Equidem sperabam ita notata me reliquisse genera dicto- 10 2 rum meorum ut cognosci sua sponte possent. sed quoniam tanta faex est in urbe ut nihil tam sit ἀκύθηρον quod non alicui venustum esse videatur, pugna, si me amas, nisi acuta ἀμφιβολία, nisi elegans ὑπερβολή, nisi παράγραμμα bellum, nisi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, nisi cetera quae sunt 5 a me in secundo libro de oratore per Antoni personam disputata de ridiculis ἔντεχνα et arguta apparebunt, ut sacramento contendas mea non esse.

Nam de iudiciis quod quereris, multo laboro minus. trahantur per me pedibus omnes rei; sit vel Selius tam eloquens 10 ut possit probare se liberum, non laboro. urbanitatis possessionem, amabo, quibusvis interdictis defendamus; in qua te unum metuo, contemno ceteros. derideri te putas? nunc demum intellego te sapere.

Ep. 7, 32] 1, 2 num M : utrum G : *om.* R : an *Madvig* 8 in iis *Wesenberg* 9 nonne] non me *C. Stephanus* : non ς defendis M : -des GR non MR : nonne G 11 ut GR : ita ut M 2, 4 παρὰ γράμμα *Whibley, fort. recte* 6 per A- personam *del. Lambinus* : per C. Iulii p- *Manutius*

3 Sed mehercules extra iocum valde mihi tuae litterae facetae elegantesque visae sunt. illa, quamvis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non moverunt. cupio enim nostrum illum amicum in tribunatu quam plurimum habere gravitatis; id cum ipsius causa (est mihi, ut scis, in amoribus) 5 tum mehercule etiam rei publicae, quam quidem, quamvis in me ingrata sit, amare non desinam.

Tu, mi Volumni, quoniam et instituisti et mihi vides esse gratum, scribe ad me quam saepissime de rebus urbanis, de re publica. iucundus est mihi sermo litterarum tuarum. prae- 10 terea Dolabellam, quem ego perspicio et iudico cupidissimum esse atque amantissimum mei, cohortare et confirma et redde plane meum; non mehercule quo quicquam desit, sed, quia valde cupio, non videor nimium laborare.

7,33

Scr. Romae ex. m. Quint., ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. VOLUMNIO

1 Quod declamationibus nostris cares, damni nihil facis. quod Hirtio invideres nisi eum amares, non erat causa invidendi, nisi forte ipsius eloquentiae magis quam quod me audiret invideres. nos enim plane, mi suavissime Volumni, aut nihil sumus aut nobis quidem ipsis displicemus gregalibus illis 5 quibus te plaudente vigebamus amissis, ut etiam, si quando aliquid dignum nostro nomine emisimus, ingemiscamus

3, 1 mehercules G : merc- M : mehercule R 5 id] idque *Manutius* 14 valde ⟨ei⟩ *Orelli, vulg. olim* (*melius* valde ⟨id⟩, *sed nihil mutandum*)

Ep. 7, 33] 1, 4 mi ς : mihi Ω

quod haec 'pinnigero, non armigero in corpore tela exerceantur', ut ait Philoctetes apud Accium, 'abiecta gloria.'

2 Sed tamen omnia mihi erunt, si tu veneris, hilariora. quamquam venis, ut ipse intellegis, in maximarum quasi concursum occupationum. quas ⟨s⟩i, ut volumus, explicarimus, ego vero multam salutem et foro dicam et curiae vivamque tecum multum et cum communibus nostris amatoribus. nam et Cassius tuus et Dolabella noster, vel potius uterque noster, studiis iisdem tenentur et meis aequissimis utuntur auribus. opus est huc limatulo et polito tuo iudicio et illis interioribus litteris tuis quibus saepe verecundiorem me in loquendo facis. mihi enim iudicatum est, si modo hoc Caesar aut patietur aut volet, deponere illam iam personam in qua me saepe illi ipsi probavi ac me totum in litteras abdere tecumque et cum ceteris earum studiosis honestissimo otio perfrui.

Tu vellem ne veritus esses ne pro libris legerem tuas litteras si mihi, quem ad modum scribis, longiores forte misisses; ac velim posthac sic statuas, tuas mihi litteras longissimas quasque gratissimas fore.

8–9 *Ribbeck I*[3], *p.* 239 9 gloria ς : ag- Ω 2, 2 venies ς 3 quas si ς : quasi Ω 3 explicarimus *scripsi* : exceper- Ω : expedier- *Madvig* 9 tuis *Ernesti* : meis Ω : *del. Rutilius* 15 pro libris *scripsi* : pluribus Ω : pigrius *Madvig* : *alii alia*

LIBER OCTAVUS

8, 1

Scr. Romae c. VII *Kal. Iun. an. 51*

CAELIUS CICERONI S.

1 Quod tibi decedens pollicitus sum me omnis res urbanas diligentissime tibi perscripturum, data opera paravi qui sic omnia persequeretur ut verear ne tibi nimium arguta haec sedulitas videatur; tametsi tu scio quam sis curiosus et quam omnibus peregrinantibus gratum sit minimarum quoque 5 rerum quae domi gerantur fieri certiores. tamen in hoc te deprecor ne meum hoc officium adrogantiae condemnes quod hunc laborem alteri delegavi, non quin mihi suavissimum sit et occupato et ad litteras scribendas, ut tu nosti, pigerrimo tuae memoriae dare operam, sed ipsum volumen 10 quod tibi misi facile, ut ego arbitror, me excusat. nescio cuius oti esset non modo perscribere haec sed omnino animadvertere; omnia enim sunt ibi senatus consulta, ⟨e⟩dicta, fabulae, rumores. quod exemplum si forte minus te delectarit, ne molestiam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me 15 **2** certiorem. si quid in re publica maius actum erit, quod isti operarii minus commode persequi possint, et quem ad modum actum sit et quae existimatio secuta quaeque de eo spes sit diligenter tibi perscribemus.

Ep. 8, 1] **1,** 1 decedens MR : dedecens G, *ind.* G : discedens *Gronovius, fort. recte* : -denti *R. Klotz* 4 tu] te *van den Es* 6 in hoc te M : hoc te R : hoc G 9 et ad ς : ut ad Ω 12 cuius] quoius M : quod ius GR 13 edicta ς : dict(a)e Ω : dicta ς 15 exhibeam ς : ex ea hibea M : exibea R : exhibeat R[1] : ex ea habeat G 2, 2 possint R : -it MG 4 sit *Ernesti* : est Ω

Ut nunc est, nulla magno opere exspectatio est. nam et illi rumores de comitiis Transpadanorum Cumarum tenus caluerunt; Romam cum venissem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi. praeterea Marcellus, quod adhuc nihil rettulit de successione provinciarum Galliarum et in Kal. Iun., ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem, sane quam eos sermones expressit qui de eo tum fuerant cum Romae nos essemus.

3 Tu si Pompeium, ut volebas, offendisti, qui tibi visus sit et quam orationem habuerit tecum quamque ostenderit voluntatem (solet enim aliud sentire et loqui neque tantum valere ingenio ut non appareat quid cupiat), fac mihi perscribas.

4 Quod ad Caesarem, crebri et non belli de eo rumores, sed susurratores dumtaxat, veniunt. alius equitem perdidisse, quod, opinor, certe fictum est, alius septimam legionem vapulasse, ipsum apud Bel⟨lo⟩vacos circumsederi interclusum ab reliquo exercitu. neque adhuc certi quicquam est, neque haec incerta tamen vulgo iactantur, sed inter paucos, quos tu nosti, palam secreto narrantur; at Domitius cum manus ad os apposuit.

Te a.d. VIIII Kal. Iun. subrostrani (quod illorum capiti sit!) dissiparant perisse. urbe ac foro toto maximus rumor fuit te a Q. Pompeio in itinere occisum. ego, qui scirem Q.

7 tenuissimam GR : -ssem M 8 accepi GR : accipi M 9 provinciarum *del. Ernesti* : Galliarum *del. Pluygers* 3, 1 sit GR : sis M 2 ostenderit GR : -ret M 4 quid GR : ut q- M : tamen q- *R. Klotz* 4, 2 susurratorum *coni. Cavarzere* equitem ς : -idem Ω 3 fictum *H. Stephanus* : fac- Ω 4 Bellovacos ς : beluacos (-cus G) Ω 6 tamen M : *om.* GR 7 at R : aut M : ad G manus M : *om.* GR : manum *Boot* 10 sit ς : sint Ω urbe *Wesenberg* : ur deurbe M : de urbe GR : et te u- ς : unde u- *Bengel* : inde u- *Deiter* 11 te a Q. *Manutius* : atque M : -ue a GR : a Q. *Rutilius*

Pompeium Baulis embaeneticam facere et usque eo ut ego misererer eius esurire, non sum commotus et hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur optavi. Plancus quidem tuus Ravennae est et magno congiario do- 15 natus a Caesare nec beatus nec bene instructus est.

Tui politici libri omnibus vigent.

8, 2

Scr. Romae in. m. Iun. an. 51

CAELIUS CICERONI S.

1 Certe, inquam, absolutus est (me ⟨in⟩ re praesent⟨i st⟩ante pronuntiatum est), et quidem omnibus ordinibus, sed singulis in uno quoque ordine sententiis. '⟨ga⟩ude modo', inquis. non mehercules; nihil umquam enim tam praeter opinionem, tam quod videretur omnibus indignum, accidit. quin 5 ego, cum pro amicitia validissime faverem ei et me iam ad dolendum praeparassem, postquam factum est, obstipui et mihi visus sum captus esse. quid alios putas? clamoribus scilicet maximis iudices corripuerunt et ostenderunt plane esse quod ferri non posset. itaque relictus legi Liciniae maio- 10 r⟨e⟩ esse periculo videtur. accessit huc quod postridie eius

14 inpenderent R : -deret M : -de G ut defungeremur ς : vide f- Ω 17 πολιτικοὶ *Tyrrell–Purser* vigent GR : -ns M

Ep. 8, 2] **1,** 1 ⟨in⟩ re praesenti stante *scripsi, et ita Purser et Mueller, nisi quod illi* a(d)stante : repraesentare Ω : praesente *Rutilius* : in re praesenti *Gronovius* (*om.* me) : praesente clare *Watt* 2 ⟨ab⟩ omnibus *Wesenberg* sed GR : set M[3] : et M, *vulg. olim* 3 gaude *scripsi* : vide Ω : ride *Wesenberg* (ridesne rogo? *iam Manutius*) 8 quid ς : quod Ω 10 legi Liciniae *Manutius* (*cf. Plin. Ep. 6, 31, 6* Iuliae legis poenis relicta est) : lege licinia Ω maiore ς : -or Ω

absolutionem in theatrum Curionis Hortensius introit, u⟨t⟩
puto, ut suum gaudium gauderemus. hic tibi
'strepitus, fremitus, clamor tonitruum et rudentum sibilus.'
hoc magis animadversum est quod intactus ab sibilo perve- 15
nerat Hortensius ad senectutem. sed tum tam bene ut in
totam vitam cuivis satis esset et paeniteret eum iam vicisse.

2 De re publica quod tibi scribam nihil habeo. Marcelli
impetus resederunt,non inertia sed, ut mihi videbantur, con-
silio. de comitiis consularibus incertissima est existimatio.
ego incidi in competitorem nobilem et nobilem agentem;
nam M. Octavius Cn. f. et C. Hirrus mecum petit. hoc ideo 5
scripsi quod scio te acriter propter Hirrum nuntium nostro-
rum comitiorum exspectaturum. tu tamen simul ac me desi-
gnatum audieris, ut tibi curae sit quod ⟨ad⟩ pantheras atti-
net rogo. syngrapham Sittianam tibi commendo. commenta-
rium rerum urbanarum primum dedi L. Castrinio Paeto, 10
secundum ei qui has litteras tibi dedit.

8, 3

Scr. Romae c. Id. Iun. an. 51

CAELIUS CICERONI S.

1 Estne? vici? et tibi saepe, quod negaras discedens curaturum
tibi, litteras mitto? est, si quidem perferuntur quas do. atque

12 introit ut *Manetti* (-iit), *Constans* : -oitu Ω : -oiit ς 14 *Ribbeck I*[3]*, p. 138* sibilus ς : -lis Ω 16 tum tam *Benedict* : tota Ω : tum ita *Manutius* 17 quoivis *Rutilius* : quovis Ω 2, 1 quod *Ascensius* : quid Ω 2 videbatur ς 5 petunt *Wesenberg* 8 ad *add.* ς 10 Castronio *Corradus, fort. recte* (*cf. ep.* 13, 13)

Ep. 8, 3] 1, 1 ⟨me⟩ negaras *Lambinus* 2 est si ς : etsi *vel* et si Ω

hoc e[g]o diligentius facio quod, cum otiosus sum, plane ubi delectem otium meum non habeo. tu cum Romae eras, hoc mihi certum ac iucundissimum vacanti negotium erat, tecum 5
id oti tempus consumere; idque non mediocriter desidero, ut mihi non modo solus esse sed Romae te profecto solitudo videatur facta, et qui, quae mea neglegentia est, multos saepe dies ad te cum hic eras non accedebam, nunc cottidie non esse te ad quem cursitem discrucior. 10

Maxime vero ut te dies noctesque quaeram competitor Hirrus curat. quo modo illum putas auguratus tuum competitorem dolere et dissimulare me certiorem quam se candidatum? de quo ut quem optas quam primum nuntium accipias, tua me dius fidius magis quam mea causa cupio. nam mea, si 15
fio, fi⟨eri⟩ forsitan cum locupletiore referat; sed hoc usque eo suave est ut, si acciderit, tota vita risus nobis deesse non possit. est tanti. sed mehercules non multum M. Octavium eorum odia quae Hirrum premunt, quae permulta sunt, subleva⟨n⟩t. 20

2 Quod ad Philotimi liberti officium et bona Milonis attinet, dedimus operam ut et Philotimus quam honestissime Miloni absenti eiusque necessariis satis faceret et secundum eius fidem et sedulitatem existimatio tua conservaretur.

3 Illud nunc a te peto, si eris, ut spero, otiosus, aliquod ad nos, ut intellegamus nos tibi curae esse, σύνταγμα conscribas. 'qui tibi istuc' inquis 'in mentem venit, homini non

3 eo ς : ego Ω : ego eo *Busch* facio M[3]GR : -ito M : factito ς 4 otium M[c] : otiosum M : (*defic.* GR) : otiolum ς 5 certissimum *Lambinus* vacanti ς : vaga- Ω 6 ut ς : et Ω 7 modo ⟨ego⟩ *Wesenberg* 8 qui quae ς : quique Ω 13 dolere et M[c]GR : dolore et M[c] : dolorem *Pluygers, fort. recte* 16 fieri *scripsi* : si Ω : *del.* ς referat *Reid* : -ram Ω 17 ut *Victorius* : sed Ω : quod ς 18 est *Lambinus* : sed Ω 18–20 Octavium ... sublevant *Manutius* : -ius ... -uat Ω 2, 1 liberti ⟨tui⟩ *Ernesti* 3, 1 aliquod ς : -uid (-uit M) Ω 2 σύνταγμα *Manutius* : syntagma Ω 3 qui *Manutius* : quid Ω

inepto?' ⟨cupio⟩ aliquod ex tam multis tuis monumentis exstare quod nostrae amicitiae memoriam po⟨s⟩teris quoque prodat. cuius modi velim, puto, quaeris. tu citius, qui omnem nosti disciplinam, quod maxime convenit excogitabis, genere tamen quod et ad nos pertineat et διδασκαλίαν quandam, ut versetur inter manus, habeat. 5

8, 4

Scr. Romae Kal. Sext. an. 51

CAELIUS CICERONI S.

1 Invideo tibi. tam multa cottidie quae mirer⟨is⟩ istoc perferuntur. primum illud, absolutum Messalam, deinde eundem condemnatum; C. Marcellum consulem factum, M. Calidium ab repulsa postulatum a Galli⟨i⟩s duobus, P. Dolabellam XVvirum factum. hoc tibi non invideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo et Lentuli Cruris repulsi vultum non vidisse. at qua spe, quam certa opinione descenderat, quam ipso diffidente Dolabella! et hercules, nisi †nostrisque† acutius vidissent, paene concedente adversario superasset. 5

4 cupio *add. Ernesti* : opto *Weiske* : volo *Wesenberg* aliquod *Manutius* : -uid Ω 5 posteris M³ : pot- Ω 7 conveniat *Manutius* 8 διδασκαλίαν ς : didascalian Ω

Ep. 8, 4] 1, 1 tibi GR : et- M, *unde* invideo. em tibi *eruendum vix putavi* : tibi ⟨quod⟩ ς mireris ς : -er Ω : -ere *Rutilius* istoc M : istuc GR 3 Cal(l)idium *Corradus* : claud- Ω 4 Galliis *Corradus* : gallis Ω 8 nostrique Mᶜ : ⟨nos⟩ nostrique *C.F. Hermann, quem Watt et Cavarzere secuti sunt. tam multi ergo acutius viderunt?* : nostri ⟨oculi Curioni⟩sque *libenter me scripturum fuisse professus sum*

2 Illud te non arbitror miratum, Servaeum, designatum tribunum pl., condemnatum; cuius ⟨in⟩ locum C. Curio petiit. sane quam incutit multis qui eum facilitatemque eius non norunt magnum metum. sed, ut spero et volo et ut se fert ipse, bonos et senatum malet; totus, ut nunc est, hoc scatu- 5 rit. huius autem voluntatis initium et causa est quod eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum hominum amicitiam sibi qualibet impensa adiungere, valde contempsit. qua in re mihi videtur illud perquam venuste cecidisse, quod ab reliquis quoque usque eo est animadversum ut Curio, qui 10 nihil consilio facit, ratione et insidiis usus videretur in evitandis iis consiliis qui se intenderant adversarios in eius tribunatum, †laelios† et Antonios et id genus valentis dico.

3 Has ego tibi litteras eo maiore misi intervallo quod comitiorum dilationes occupatiorem me habebant et ⟨ex⟩spectare in dies exitum cogebant, ut confectis omnibus te facerem certiorem. ad Kal. Sext. usque exspectavi. praetoriis morae quaedam inciderunt. mea porro comitia quem eventum sint 5 habitura nescio; opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem aedilium pl. comitiis nacta sunt. nam M. Coelium Vinicianum mentio illa fatua, quam de⟨ri⟩seramus olim, et promulgatio de dictatore subito deiecit et deiectum magno clamore insecuta est. inde Hirrum cuncti ⟨i⟩am non 10

2, 1 Servaeum *Wesenberg* : serva eum M : servium R : serium G 2 in *add. Markland* (*ante* cuius *Orelli*) petit *noluit Ernesti* 3 non *del. Le Clerc* 9 cecidisse ς : cecinisse Ω 10 ab *Manetti* : ad M : a M²GR 11–12 insidiis ... consiliis] consilio ... insidiis *Manutius, sane argute* 13 laelios M (*vide nunc Gnomon 56 (1984), 660*) : lelius G : laolius R : Lollios *Manutius*
3, 2 exspectare ς : sp- Ω 3 facerem GR : -re M 8 Vinicianum *Lambinus* : vicinia- Ω deriseramus ς : desera- MR : desidera- G 10 magni clamores insecuti sunt *Boot* : magno clamore insectatio secuta est *Purser* iam ς : an Ω

faciendum flagitare. spero te celeriter et de nobis quod sperasti et de illo quod vix sperare ausus es auditurum.

4 De re publica iam novi quicquam exspectare desieramus; sed cum senatus habitus esset ad Apollinis a.d. XI Kal. Sext. et referretur de stipendio Cn. Pompei, mentio facta est de legione ea quam expensam tulit C. Caesari Pompeius, quo numero esset, quoad pateretur eam Pompeius esse in Gallia. 5 coactus est dicere Pompeius se legionem abducturum, sed non statim sub mentionem et convicium obtrectatorum. inde interrogatum de successione C. Caesaris; de qua, hoc est de provinciis, placitum est ut quam primum ad urbem reverteretur Cn. Pompeius, ut coram eo de successione provin- 10 ciarum ageretur. nam Ariminum ad exercitum Pompeius erat iturus et statim iit. puto Id. Sext. de ea re actum iri. profecto aut transigetur aliquid aut turpiter intercedetur; nam in disputando coiecit illam vocem Cn. Pompeius, omnis oportere senatui dicto audientis esse. ego tamen sic nihil 15 exspecto quo modo Paulum, consulem designatum, primum sententiam dicentem.

5 Saepius te admoneo de syngrapha Sittiana (cupio enim te intellegere eam rem ad me valde pertinere); item de pantheris, ut Cibyratas accersas curesque ut mi vehantur; praeterea (nuntiatum nobis et pro certo iam habetur regem Alexandrinum mortuum) quid mihi suadeas, quo modo regnum 5 illud se habeat, quis procuret, diligenter mihi perscribas. Kal. Sext.

12 Illo *Cavarzere* es R : est MG : esses *Manutius* 4, 5 quoad pateretur *C.F. Hermann* : quo appet- Ω eam GR : eum M 7 obtrectatorum ς : -aturum Ω 8 interrogatum *Kierdorf* (*Hermes 114 (1986), 378 sqq.*) : -tus Ω 8–9 hoc est de prov- *pro glossemate habuit Lambinus* 12 actum *idem* : fa- Ω 13 transigetur ... intercedetur ς : -geretur ... -deretur Ω 14–17 pompeius ς : -io Ω, *quo servato* ego ... dicentem *ante* nam in disputando *traiecit Constans* 5, 3 venentur *Graevius* 4 nuntiatur enim nobis *Mueller* 5 quid ς : quidem Ω

8, 5

Scr. Romae med. m. Sept., ut vid., an. 51

CAELIUS CICERONI S.

1 Qua tu cura sis, quod ad pacem provinciae tuae finitimarumque regionum attinet, nescio; ego quidem vehementer animi pendeo. nam si hoc mo⟨do⟩ re⟨m⟩ moderari possemus ut pro viribus copiarum tuarum belli quoque exsisteret magnitudo et quantum gloriae triumphoque opus esset ad- 5 sequeremur, periculosam et gravem illam dimicationem evitaremus, nihil tam esset optandum. nunc, si Parthus movet aliquid, scio non mediocrem fore contentionem. tuus porro exercitus vix unum saltum tueri potest. hanc autem nemo ducit rationem, sed omnia desiderantur ab eo, tamquam 10 nihil denegatum sit ei quo minus quam paratissimus esset,

2 qui publico negotio praepositus est. accedit huc quod successionem futuram propter Galliarum controversiam non video. tametsi hac de re puto te constitutum quid facturus esses habere, tamen, quo maturius constitueres, cum hunc eventum providebam, visum est ut te facerem certiorem. 5 nosti enim haec tralaticia: de Galli⟨i⟩s constituetur; erit qui intercedat; deinde alius exsistet qui, nisi libere liceat de omnibus provinciis decernere senatui, reliquas impediat. sic multum ac diu ludetur, atque ita diu ut plus biennium in his tricis moretur. 10

3 Si quid novi de re publica quod tibi scriberem habere⟨m⟩, usus essem mea consuetudine, ut diligenter et quid actum esse⟨t⟩ et quid ex eo futurum sperarem perscriberem. sane

Ep. 8, 5] 1, 3 modo rem (*i.e.* mō rē) *Bengel* : more Ω : modo ς : more rem *Becher* 4 ut G : et MR 5 loreae *Mendelssohn* 2, 5 visum GR : -us M 6 Galliis ς : gallis Ω 10 moretur GR : -eretur M : moremur *Ernesti* : mora detur *Benedict* 3, 1 haberem ς : -ere Ω 3 esset ς : esse Ω

tamquam in quodam incili iam omnia adhaeserunt. Marcellus idem illud de provinciis urget [et] neque adhuc frequen- 5
tiam senatus efficere potuit. hoc si⟨c⟩ praeterito anno Curio tribunus e⟨ri⟩t, eadem actio de provinciis introibit; quam facile tunc sit omnia impedire et quam hoc Caesar i⟨ique⟩ qui sua causa rem publicam non curent spere⟨n⟩t, non te
fallit. 10

8, 6

Scr. Romae m. Febr. an. 50

CAELIUS CICERONI S.

1 Non dubito quin perlatum ad te sit Appium a Dolabella reum factum sane quam non ea qua existimaveram invidia; neque enim stulte Appius, qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem triumphique postulationem abiecerat, quo facto rettudit sermones paratiorque vi- 5
sus est quam speraverat accusator. is nunc in te maximam spem habet. scio tibi eum non esse odio; quam velis eum obligare in tua manu est. cum quo ⟨si⟩ simultas tibi non fuisset, liberius tibi de tota re esset; nunc, si ad illam sum-

4 incili iam *Manutius* : incilicia Ω   5 et *del. Victorius*   frequentiam *Bernays* : -tem M : -ter GR   6 senatum ς   sic ς : si Ω   7 erit *Lünemann* : et Ω : erit et *Wesenberg*   7 introibit *Manutius* : intrōi ut MR : ut G : introierit *Rutilius*   8 tunc *Rutilius* : nunc Ω   Caesar iique *Kahnt* : -ari Ω   9 curant *Lambinus*   sperent *Orelli* : superet Ω

Ep. 8, 6]   1, 1 quin GR : quid M   a R : ad MG : ab *Manetti*   Dolabella ς : -lam Ω   2 qua *Manutius* : quam Ω   5 facto ret(t)udit *Rutilius* : -tor ettulit MG : -to retulit R   7 velis eum ς : -im eum M : eum velim GR   8 quo si ς : quo MG : quos R   simultas tibi G : -latast ibi M : si multa tibi R   9 de tota re ς : de tota res M : de vita res R : devotas G

mam veritatem legitimum ius exegeris, cavendum tibi erit ne 10
parum simpliciter et candide posuisse inimicitias videaris. in
hanc partem porro tutum tibi erit si quid volueris gratificari;
nemo enim necessitudine et amicitia te deterritum ab officio
dicet.

Illud mihi occurrit, quod inter postulationem et nominis 15
2 delationem uxor a Dolabella discessit. quid mihi discedens
mandaris memini; quid ego tibi scripserim te non arbitror
oblitum. non est iam tempus plura narrandi; unum illud
monere te possum, si res tibi non displicebit, tamen hoc
tempore nihil de tua voluntate ostendas et exspectes quem 5
ad modum exeat ex hac causa denique. invidiosum tibi sit si
emanarit. porro, ⟨si⟩ significatio ulla intercess⟨er⟩it, clarius
quam deceat aut expediat fiat. neque ille tacere eam rem
poterit quae suae spei tam opportuna acciderit quaeque in
negotio conficiendo tanto illustrior erit, cum praesertim is 10
sit qui, si perniciosum sciret esse loqui de hac re, vix tamen
se contineret.

3 Pompeius dicitur valde pro Appio laborare, ut etiam putent alterum utrum de filiis ad te missurum. hic nos omnis
absolvimus, et hercules consaepta omnia foeda et inhonesta
sunt. consules autem habemus summa diligentia; adhuc senatus consultum nisi de feriis Latinis nullum facere potue- 5
4 runt. Curioni nostro tribunatus conglaciat. sed dici non potest quo modo hic omnia iaceant. nisi ego cum tabernariis et
aquariis pugnarem, veternus civitatem occupasset. si Parthi
vos nihil calfaciunt, nos [nihil] frigore frigescimus. tamen,

11 deposuisse *Cobet* 16 uxor a ς : -re a MR : -re G 2, 6 denique] sane quam *Watt* (*post* d- *dist. Lehmann*) 7 si *add. Orelli* intercesserit ς : -ssit MR : -sset G 10–11 is sit ς : iussit M : eius sit GR 3, 2 omnis ς : omnes Ω 3 foeda ς : fodera M : fed- GR 4, 1 sed GR : se M 2 iaceant R : iaciant M : lateant G 4 nihil (*alt.*) *del. Becher* rigescimus *Gulielmius*

quoquo modo [hic omnia iaceant] potuit, sine Parthis Bibulus in Amano nescio quid cohorticularum amisit. hoc si⟨c⟩ nuntiatum est. 5

5 Quod tibi supra scripsi Curionem valde frigere, iam calet; nam ferventissime concerpitur. levissime enim, quia de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum et pro Caesare loqui coepit legemque viariam non dissimilem agrariae Rulli et alimentariam, quae iubet aedilis metiri, iactavit. 5 hoc nondum fecerat cum priorem partem epistulae scripsi.

Amabo te, si quid quod opus fuerit Appio facies, ponito me in gratia. de Dolabella integrum tibi reserves suadeo; et huic rei de qua loquor et dignitati tuae aequitatisque opinioni hoc ita facere expedit. 10

Turpe tibi erit pantheras Graecas me non habere.

8, 7

Scr. Romae postridie quam 8, 11

CAELIUS CICERONI S.

1 Quam cito tu istinc decedere cupias nescio; ego quidem eo magis quo adhuc felicius res gessisti. dum istic eris, de belli Parthici periculo cruciabor ne hunc risum meum metus aliqui perturbet. breviores has litteras properanti publicanorum tabellario subito dedi. tuo liberto pluribus verbis scriptas pridie dederam. 5

5 hic o- iaceant *del. Madvig* 6 sic ς : si MGR[1] : sit R 5, 1 calet ς : -ent Ω 2 intercalando ς : -lendo Ω 5 quae GR : quas M : qua *Manutius* 9 opinioni *idem* : -one MG : -onem R

Ep. 8, 7] 1, 2 rem *Manutius*

2 Res autem novae nullae sane acciderunt, nisi haec vis tibi scribi – quae certe vis: Cornificius adulescens Orestillae filiam sibi despondit; Paula Valeria, soror Triari, divortium sine causa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit; nuptura est D. Bruto; ⟨vir se⟩ nondum rettulerat. multa in hoc 5 genere incredibilia te absente acciderunt. Se⟨r⟩vius Ocella nemini persuasisset se moechum esse nisi triduo bis deprehensus esset. quaeres ubi. ⟨ubi⟩ hercules ego minime vellem. relinquo tibi quod ab aliis quaeras; neque enim displicet mihi imperatorem singulos percontari cum qua sit aliqui 10 deprehensus.

8, 8

Scr. Romae in. m. Oct. an. 51

CAELIUS CICERONI S.

1 Etsi de re publica quae tibi scribam habeo, tamen nihil quod magis gavisurum te putem habeo quam hoc: scito C. Sempronium Rufum, mel ac delicias tuas, calumniam maximo plausu tulisse. ⟨qua⟩ quaeris in causa. M. Tuccium, accusatorem suum, post ludos Romanos reum lege Plotia de vi fecit 5

2, 2 adulescentior (adol- GR) est ill(a)e filium Ω (*corr.* ς) 5 ⟨vir se⟩ nondum rettulerat (rett- ς) *Watt* : n- (non modum G) ret(t)uleras Ω : ⟨quae⟩ n- rettuleram (rett- *iam C.F. Hermann*) *scripseram* 6 Servius ς : sevius Ω 7 bis ς : vis M : vix GR 8 ubi. ⟨ubi⟩ ς : ubi Ω : ubi? ⟨ibi ubi⟩ *R. Klotz* vellem] nollem *Ursinus* 9 relinquo GR : -ino M

Ep. 8, 8] 1, 3 rufum *bis* M 4 qua quaeris in causa *C.F. Hermann* : quaeris an c- MR : an queris causas G : quaeris qua in causa *Victorius* m. tuccium M : m. tuctium R : mutium G (*cf. D'Arms, Commerce and social standing in ancient Rome (1981), 50–55*)

hoc consilio, quod videbat, si extraordinarius reus nemo
accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam; dubium
porro illi non erat quid futurum esset. nemini hoc deferre
munusculum maluit quam suo accusatori. itaque sine ullo
subscriptore descendit et Tuccium reum fecit. at ego, simul 10
atque audivi, invocatus ad subsellia rei occurro; surgo, ne-
que verbum de re facio, totum Sempronium usque eo perago
ut Vestorium quoque interponam et illam fabulam narrem,
quem ad modum tibi pro beneficio dederit †si quod iniuriis
suis esset ut Vestorius teneret†. 15

2 Haec quoque magna nunc contentio forum tenet: M. Ser-
vilius postquam, ut coeperat, omnibus in rebus turbarat nec
quod [non] venderet cuiquam reliquerat maximaque nobis
traditus erat invidia, neque Laterensis praetor postulante
Pausania nobis patronis 'quo ea pecunia pervenisset' recipe- 5
re voluit, Q. Pilius, necessarius Attici nostri, repetundis eum
postulavit. magna ilico fama surrexit et de damnatione fer-
venter loqui est coeptum. quo vento proicitur Appius minor
ut indicet [de] pecuniam ex bonis patris pervenisse ad Servi-
lium praevaricationisque causa diceret depositum HS ⌈XXX⌉. 10
admiraris amentiam; immo, si actionem stultissimasque de
se, nefarias de patre confessiones audisses.

8 deferre GR : diff- M   10 Tuccium ς : tuncium M : tuctium G : tuscium R   14–15 si quod (quid ς) ... teneret *locus vix sanabilis*   2, 2 nec GR^1 : ne MR : neque *Becher*   3 non *del. Rubenius*   quoiquam M : quo inq- G : quoq- R : quicq- ς : cuipiam *Wesenberg*   3–4 maximaque ... invidia *Rutilius* : -ime qu(a)e ... -di(a)e Ω   3 nobis *del. voluit Mendelssohn*   4 praetor *Rutilius* : -or(a)e Ω   6 ⟨de⟩ repetundis ς   9 indicet *Manutius* : inpi- Ω : indicaret *Wesenberg*   pecuniam *Manutius* : dep- M : de pecunia GR : $\overline{\mathrm{DC}}$ *Mendelssohn*   pervenisse R : -is MG   10 causa ς : -am Ω   ⌈XXX⌉ *Constans* : LXXXI Ω : LXXX N (*pro* nummum) *Mendelssohn*   11 stultissimasque G : -as qui M : -as R   12 patre GR : -ris M

3 Mittit in consilium eosdem illos qui litis aestimarant iudices. cum aequo numero sententiae fuissent, Laterensis leges ignorans pronuntiavit quid singuli ordines iudicassent et ad extremum, ut solent, 'non redigam.' postquam discessit et pro absoluto Servilius haberi coeptus legisque unum et centensimum caput legit, in quo ita erat: 'quod eorum iudicum maior pars iudicarit id ius ratumque esto', in tabulas absolutum non rettulit, ordinum iudicia perscripsit; postulante rursus Appio cum L. Lollio †transegisset† relaturum dixit. sic nunc neque absolutus neque damnatus Servilius de repetundis saucius Pilio tradetur. nam de divinatione Appius, cum calumniam iurasset, contendere ausus non est Pilioque cessit et ipse de pecuniis repetundis a Serviliis est postulatus et praeterea de vi reus a quodam suo emissario, †stetio†, factus. recte hoc par habet.

4 Quod ad rem publicam pertinet, omnino multis diebus exspectatione Galliarum actum nihil est; aliquando tamen, saepe re dilata et graviter acta et plane perspecta Cn. Pompei voluntate in eam partem ut eum decedere post Kal. Mart. placeret, senatus consultum quod tibi misi factum est auctoritatesque perscriptae.

3, 4 solet *Manutius* 5 coeptus ς : coetus M : ceptus GR : coeptus ⟨est⟩ *Lambinus* legisque ς : legesque M : -ensque G : -ens R 6 iudicum G : -cium MR 7 id ius GR : idus M ratumque ς : iura- Ω 8–9 postulante rursus ς : -ter usus MR : -ter G : -te rusus *Becher* 9 transegisse et *C. F. Hermann* : -isse et rem *Purser* : -it et se *Manutius* : -isse se et ⟨rem⟩ *Bayet* 10 repetundis ς : -tendis Ω 14 emissa rustetio (-tecio R) Ω : emissario (ς, *bene*) S. Tet(t)io *Manutii amicus, vulg. olim, imprudenter* : -rio suo Titio (*prius* suo *om.*) *Lambinus* : -rio Statio *temptavi, sed nomen in medio relinquendum* 4, 5 consultum ς : -tus M, *itidemque infra* (consultum ... consultum *om.* GR)

5 Senatus consultum, auctorita⟨te⟩s:

'Prid. Kal. Oct. in aede Apollinis scrib. adfuerunt L. Domitius Cn. f. Fab. Ahenobarbus, Q. Cae⟨ci⟩lius Q. f. Fab. Metellus Pius Scipio, L. Vil⟨l⟩ius L. f. Pom. Annalis, C. Septimius T. f. Qui., C. Luci⟨li⟩us C. f. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. f. Pom. Curio, L. Ateius L. f. An⟨i⟩. Capito, M. Eppius M. f. Ter. [sal.]

Quod M. Marcellus cos. v. f. de provinciis consularibus, d. e. r. i. c., uti L. Paulus C. Marcellus cos., cum magistratum inissent, [a. d.] ex [X] Kal. Mart. quae in suo magistratu futurae essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent, neve quid prius ex Kal. Mart. ad senatum referrent neve quid coniunctim [de ea re referrentur a consiliis], utique eius rei causa per dies comitialis senatum haberent senatusque cons. facere⟨n⟩t et, cum de ea re ad senatum referrent, ut a consiliis, qui eorum in CCC iudicibus essent, s. f. s. adducere liceret; si quid d. e. r. ad populum pl. ve lato opus esset, uti Ser. Sulpicius M. Marcellus cos., pr., tr. q. pl., quibus eorum videretur, ad populum pl. ve ferrent; quod

5, 1 auctoritates *Manutius* : -itas Ω 3 Fab. *Orelli* : fabius Ω, *itemque infra* M (Ahenobarbus ... Fab. *om.* GR) Caecilius *Manutius* : cael- M 4 Villius *idem* : iul. MG : iulius R 5 Qui. *Mendelssohn* (*cf. Cavarzere ad loc.*) : quirina (-ni G) Ω : Quir. *Constans* Lucilius ς : lucius Ω : Lucceius ς 6 Pom. *Badian* (pomp. ς) pop. Ω Ani. *Kubitschek* (*item* 6, 5) : an. Ω 7 Eppius ς : op- Ω Ter. ς : ter sal. M : ter s. R : tullio sal. G 9 L. *Corradus* : c. MR (*defic.* G) 10 ex *Gronovius* : a. d. ex .x. MG : adẹx R 11 futurae essent ς : -ra essent MG : -ra essem R 13 quid GR : quis M de ... consiliis *ex vv.* 15–16 *illata del. Hofmann* referrentur M : -etur G : ferretur R 14 haberent ς : -res M : -ret GR senatusque ς : sane tumque M : nesene natusque G : ne senatus R : senatique *Mendelssohn* 15 facerent ς : -ret Ω 15–16 referrent ut *Hofmann* : -rentur M : -retur GR CCC⟨C⟩ *Strachan-Davidson* 16 s. f. s. *Hirschfeld* : ses. Ω 17 abducere *Manutius* d. e. r. ς : dere M : de r. M^{c}R : de p. G

⟨si⟩ ii non tulissent, uti quicumque deinceps essent ad populum pl. ve ferrent. u. i. ⟨c.⟩' 20

6 'Prid. Kal. Oct. in aede Apollinis scrib. adfuerunt L. Domitius Cn. f. Fab. Ahenobarbus, Q. ⟨Caecilius⟩ Q. f. ⟨Fab.⟩ Metellus Pius Scipio, L. Villius L. f. Pom. Annalis, C. Septimius T. f. Qui., ⟨C. Lucilius C. f. Pup. Hirrus⟩, C. Scribonius C. f. Pom. Curio, L. Ateius L. f. An⟨i⟩. Capito, M. 5 Eppius M. f. Ter.'

'Quod M. Marcellus cos. v. f. de provinciis, d. e. r. i. c., senatum existimare neminem eorum qui potestatem habent intercedendi impediendi moram adferre oportere quo minus de re publica p. q. ⟨t.⟩ ad senatum referri senatique c. fieri 10 possit; qui impedierit prohibuerit, eum senatum existimare contra rem publicam fecisse. si quis huic s. c. intercesserit, senatui placere auctoritatem perscribi et de ea re ad senatum p. q. ⟨t.⟩ referri.'

'Huic s.c. intercessit C. Coelius, L. Vinicius, P. Cornelius, 15 C. Vibius Pansa ⟨tr. pl.⟩.'

7 'Item senatui placere de militibus qui in exercitu C. Caesaris sunt, qui eorum stipendia emerita aut causas quibus de causis missi fieri debeant habeant, ad hunc ordinem referri,

20 si ii *Orelli* : ii M (*defic.* GR) : si *R. Klotz* 21 u. i. c. (*i. e.* universi ita censuerunt) *nunc scripsi, auctore Constans* (*vide comm. meum*) : i. u. MR : l. u. G : c. *Mommsen* 6, 1 scrib(endo) *Manutius* : scripta Ω 2–3 Caecilius Q. f. Metellus *idem,* Fab. *add. Orelli* : metellus q. f. Ω 3 Villius *Manutius;* iulius *vel sim.* Ω 4 Qui. *Mendelssohn* : quirina Ω : Quir. *Lambinus* C. Lucilius ... Hirrus *add. Benedict* 5 pom.] Pop. *vulg. olim* At(t)eius ς : atilius Ω 7 v. f. *Rutilius* : ut Ω 9 moram] *desinit* R 10 p. q. t. *scripsi* : q. p. MG : p. R. q. p. *Mommsen* referri *Manutius* : -rre MG 11 possit *Rutilius* : posse MG eum ς : tum MG existimare ς : -ri MG 14 p. q. t. *Willems* : populumque MG : *del. Mommsen* referri ς : -rre MG 15 Coelius *Lambinus* : c(a)e- MG, *vulg. olim* Vinicius *idem* : vicinius MG 16 tr. pl. *add. Orelli* 7, 3 referri ς : -rre MG

ut eorum ratio habeatur causaeque cognoscantur. si quis huic s. c. intercessisset, senatui placere auctoritatem perscribi et de ea re p. ⟨q. t.⟩ ad hunc ordinem referri.' 5

'Huic s. c. intercessit ⟨C.⟩ Coelius, C. Pansa tr. pl.'

8 'Itemque senatui placere in Ciliciam provinciam in VIII reliquas provincias quas praetorii pro praetore obtinerent eos qui praetores fuerunt neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex s. c. cum imperio in provincias pro praetore mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti [placere]; si ex eo numero quos ⟨ex⟩ s. c. in provincias ire oporteret ad numerum non essent qui in eas provincias proficiscerentur, tum, uti quodque collegium primum praetorum fuisset neque in provincias profecti essent, ita sorte in provincias proficiscerentur; si ii ad numerum non essent, tum deinceps proximi cuiusque collegi qui praetores fuissent neque in provincias profecti essent in sortem coicerentur quoad is numerus effectus esset quem ad numerum in provincias mitti oporteret. si quis huic s. c. intercessisset, auctoritas perscriberetur.' 5 10 15

'Huic s. c. intercessit C. Coelius, C. Pansa tr. pl.'

9 Illa praeterea Cn. Pompei sunt animadversa quae maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret se ante Kal. Mart. non posse sine iniuria de provinciis Caesaris statuere, post Kal. Mart. se non dubitaturum. cum interrogaretur ⟨quid⟩ si qui tum intercederent, dixit hoc nihil interesse utrum C. Caesar senatui dicto audiens futurus non esset an pararet qui senatum decernere non pateretur. 'quid si' inquit 5

6 p. q. t. *Mendelssohn* : publica M : p. G : *del.* ς 7 C. *add. Manutius* coelius M : ce- G : Cae- ς, *vulg. olim* 8, 3 provincia G : -niam M 5 oporteret G : -ere M placere *del. Lambinus* 6 ex *add. Lambinus* 8 praetorum *Rutilius* : p. r. M : *om.* G 10 provincias ς : -am MG 11 tum *Wesenberg* : tunc M (n *exp.*) G 13 quoad is G : quod ais M 16 coelius M^{1} : cae- M, *vulg. olim* : corne- G 9, 3 Caesaris ς : caes. M : censum G 5 quid *addidi* 7 inquit ς : -is MG

alius 'et consul esse et exercitum habere volet?' at ille quam clementer: 'quid si filius meus fustem mihi impingere volet?' his vocibus ut existimarent homines Pompeio cum Caesare 10 esse negotium effecit. itaque iam, ut video, alteram utram ad condicionem descendere vult Caesar, ut aut maneat neque hoc anno sua ratio habeatur aut, si designari poterit, dece-
10 dat. Curio se contra eum totum parat. quid adsequi possit nescio; illud video, bene sentientem, etsi nihil effecerit, cadere non posse.

Me tractat liberaliter Curio et mihi suo munere negotium imposuit. nam si mihi non dedisset eas quae ad ludos ei 5 advectae erant Africanae, potuit supersederi; nunc, quoniam dare necesse est, velim tibi curae sit, quod a te semper petii, ut aliquid istinc bestiarum habeamus, Sittianamque syngrapham tibi commendo. libertum Philonem istoc misi et Diogenem Graecum, quibus mandata et litteras ad te dedi. 10 eos tibi et rem de qua misi velim curae habeas. nam quam vehementer ad me pertineat in iis quas tibi illi reddent litteris perscripsi.

8, 9

Scr. Romae IV *Non. Sept. an. 51*

CAELIUS CICERONI S.

1 'Sic tu' inquis 'Hirrum tractasti?' immo, si scias quam facile, quam ne contentionis quidem minimae fuerit, pudeat te ausum illum umquam esse incedere tamquam tuum competito-

8 at P : ad M (*defic.* G) 11 effecit G : efficit M 12 vult] volet *Teuffel* Caesarem *Weiske, fort. recte* 13 sua] sui ς poterit] voluerit *Weiske* **10,** 4 et] sed *Pluygers* 6 advectae ς : -ti M : -ta G potuit supersederi (*vel* potui -dere) *Rutilius* : potuit -dere MG 7 dare ⟨me⟩ *vel* dari *Baiter, dubitanter* 13 perscripsi *Benedict* : desc- MG

rem. post repulsam vero risus facit; civem bonum ludit et contra Caesarem sententias dicit, exspectationem corripit, 5 ⟨consules⟩ [curionem] prorsus [curionem] non mediocriter obiurgat, ⟨tot⟩us ⟨h⟩ac repulsa se mutavit. praeterea, qui numquam in foro apparuerit, non multum in iudiciis versatus sit, agit causas liberalis, sed raro post meridiem.

2 De provinciis quod tibi scripseram Id. Sext. actum iri, interpellat iudicium Marcelli, consulis designati. in Kal. ⟨res⟩ reiecta est. ne frequentiam quidem efficere potuerant. has litteras a.d. IIII Non. Sept. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidem quicquam erat. ut video, causa haec 5 integra in proximum annum transferetur et, quantum divino, relinquendum tibi erit qui provinciam obtineat. nam non expeditur successio, quoniam Galliae, quae habent intercessorem, in eandem condicionem quam ceterae provinciae vocantur. hoc mihi non est dubium; quo tibi magis 10 scripsi ut ad hunc eventum te parares.

3 Fere litteris omnibus tibi de pantheris scripsi. turpe tibi erit Patiscum Curioni decem pantheras misisse, te non multis partibus pluris; quas ipsas Curio mihi et alias Africanas decem donavit, ne putes illum tantum praedia rustica dare scire. tu si modo memoria ten⟨u⟩eris et Cibyratas arcessieris 5 itemque in Pamphyliam litteras miseris (nam ibi pluris capi aiunt), quod voles efficies. hoc vehementius laboro nunc quod seorsus a collega puto mihi omnia paranda. amabo te,

Ep. 8, 9] 1, 6 consules (*i. e.* cos.) prorsus *scripsi* : curionem pr- curionem MG curionem (*pr.*) *del.* P : curionem (*alt.*) *del.* ς 7 obiurgat totus *Lünemann* : -rgatus M : -rgat G hac ς, *Lünemann* : ac MG 9 causas *Rutilius* : -sam MG 2, 2 interpellavit *Wesenberg* : -arat *Tyrrell–Purser* 3 res reiecta est *Orelli* : rei- res est *Graevius* : rei- res *Schütz* potuerant M : -runt G 5 causa ς : -am MG 7 relinquendus ς 9 ⟨in⟩ quam *Bentivoglio* 11 parares ς : pararis M : praepares G 3, 2 Curioni ς : -ne MG te ⟨mihi⟩ *conieci* 5 tenueris ς : teneres MG

impera tibi hoc. curare soles libenter, ut ego maiorem partem nihil curare. in hoc negotio nulla tua nisi loquendi cura est, hoc est imperandi et mandandi. nam simul atque erunt captae, qui alant eas et deportent habes eos quos ad Sittianam syngrapham misi. puto etiam, si ullam spem mihi litteris ostenderis, me isto missurum alios. 10

4 M. Feridium, equitem Romanum, amici mei filium, bonum et strenuum adulescentem, qui ad suum negotium istoc venit, tibi commendo et te rogo ut eum in tuorum numero habeas. agros quos fructuarios habe⟨n⟩t civitates vult tuo beneficio, quod tibi facile et honestum factu est, immunis esse. gratos et bonos viros tibi obligaris. 5

5 Nolo te putare Favonium a columnariis praeteritum; optimus quisque eum non fecit. Pompeius tuus aperte Caesarem et provinciam tenere cum exercitu et consul⟨em fieri non vult⟩. ipse tamen hanc sententiam dixit, nullum hoc tempore senatus consultum faciendum, Scipio hanc, ut Kal. Mart. de provinciis Galli⟨i⟩s neu quid coniunctim referretur. contristavit haec sententia Balbum Cornelium, et scio eum questum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. 5

13 spem *desinit* G 4, 4 habeas ς : -eat M habent ς : -et M 5 factu ς : -um M est] sit *C. F. Hermann* 5, 1 Favonium ς : favōlum M 2 aperte ⟨non vult⟩ *Lambinus* 3 provincias *Wesenberg* exercitu ς : -us M consulem fieri *Boot* : consul M : -lem esse *Manutius* 3–4 non vult *hic add. Baiter* 6 Galliis ς : gallis M

8, 10

Scr. Romae XIV *Kal. Dec. an. 51*

CAELIUS CICERONI S.

1 Sane quam litteris C. Cassi et Deiotari sumus commoti. nam Cassius cis Euphraten copias Parthorum esse scripsit, Deiotarus profectas per Commagenen in provinciam nostram. ego quidem praecipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem quam paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tuae periculum adferret. nam de vita, si paratior ab exercitu esses, timuissem; nunc haec exiguitas copiarum recessum, non dimicationem mihi tuam praesagiebat. hoc quo modo acciperent homines, quam probabilis necessitas futura esset, ⟨verebar, et⟩ vereor etiam nunc neque prius desinam formidare quam tetigisse t⟨e⟩ Italiam audiero.

2 Sed de Parthorum transitu nuntii varios sermones excitarunt. alius enim Pompeium mittendum, alius ab urbe Pompeium non removendum, alius Caesarem cum suo exercitu, alius consules, nemo tamen ex senatus consulto privatos. consules autem, quia verentur ne illud senatus consultum ⟨non⟩ fiat 'ut paludati exeant' et contumeliose praeter eos ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt, usque eo ut parum diligentes in re publica videantur. sed honeste sive neglegentia sive inertia est sive ille quem proposui metus latet sub hac temperantiae existimatione, nolle provinciam.

Ep. 8, 10] 1, 1 Cassii ς : caesaris M 2 Euphratem ς, *fort. recte; cf. ep.* 15, 1, 2. 15, 3, 1 3 Commagenen *Graevius* : -ginem M : -genem ς 6 dignitati ς : -atis M 7 esses timuissem ς : -set -set M 10 verebar et *add. Wesenberg* 11 tetigisse te ς : -sset M 2, 1 excitarunt ς : exercit- M 5 illud] aliud *coni. Watt* 6 non *addidi* : atque *post* fiat *addendum coni. Watt* et M : aut *Manutius*

A te litterae non venerunt et, nisi Deiotari subsecutae essent, in eam opinionem Cassius veni⟨eb⟩at, quae diripuisset ipse ut viderentur ab hoste vastata, finxisse bellum et Arabas in provinciam immisisse eosque Parthos esse senatui renuntiasse. qua re tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter et caute perscribas, ne aut velificatus alicui dicaris aut aliquid quod referret scire reticuisse. 15

3 Nunc exitus est anni; nam ego has litteras a.d. XIIII Kal. Dec. scripsi. plane nihil video ante Kal. Ian. agi posse. nosti Marcellum, quam tardus et parum efficax sit, itemque Servium, quam cunctator. cuius modi putas hos esse aut quam id quod nolint conficere posse qui quae cupiunt tamen ita frigide agunt ut nolle existimentur? novis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, haec causa primos mensis occupabit; sin autem aut non erit istic bellum aut ⟨t⟩antum erit ut vos aut successores parvis additis copiis sustinere possint, Curionem video se dupliciter iactaturum, primum ut aliquid Caesari adimat, inde ut aliquid Pompeio tribuat, quodvis quamlibet tenue munusculum. Paulus porro non humane de provincia loquitur. huius cupiditati occursurus est Furnius noster. plura suspicari non possum. 5 10

4 Haec novi; alia quae possunt accidere non cerno. multa tempus adferre et praeparata mutare scio. sed intra finis hos quaecumque acciderint vertentur. illud addo ad actiones C. Curionis, de agro Campano; de quo negant Caesarem labo-

13 veniebat *v. l. ap. Orelli* : -iat M : venerat ς 15 renuntiasse ς : -sset M 17 alicui ς : aliqui M 18 referret scire reticuisse ς : -etur -ret -set M 3, 3 Servium *Manutius* : -us (*ex* ser. ?) M 4 hos ς : hoc M 6 agunt : aiunt M 8 occupabit ς : -avit M sin autem ς : sin aut sit M : sin *Baiter* aut tantum *Rutilius* : autem tum M 12 quodvis ς : quid- M 14 plura *scripsi* : -ris M possum M[3] : possum. haec novi aliquae possum M 4, 1 accidere ς : occ- M 2 mutare scio *Bengel* : multares- M 3 vertentur ς : verteren- M

rare, sed Pompeium valde nolle, ne vacuus advenienti Caesari pateat. 5

5 Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum ut tibi succedatur; illud certe praestabo, ne amplius prorogetur. tui consili est, si tempus, si senatus coget, si honeste a nobis recusari non poterit, velisne perseverare; mei offici est meminisse qua obtestatione decedens mihi ne paterer fieri mandaris. 5

8, 11

Scr. Romae med., ut vid., m. Apr. an. 50

CAELIUS CICERONI S.

1 Non diu sed acriter nos tuae supplicationes torserunt; incideramus enim in difficilem nodum. nam Curio, tui cupidissimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiantur, negabat se ullo modo pati posse decerni supplicationes, ne quod furore Pauli adeptus esset boni sua culpa videretur amisisse 5 et praevaricator causae publicae existimaretur. itaque ad pactionem descendimus et confirmarunt consules se his supplicationibus in hunc annum non usuros. plane quod utrisque consulibus gratias agas est, Paulo magis certe; nam Marcellus sic respondit ei, spem in istis supplicationibus non 10 habere, Paulus se omnino in hunc annum non edicturum.

5, 3 amplius M : tempus *Pluygers* est ς : et M 5 decedens ς : decend- M : disced- *Orelli, fort. recte*

Ep. 8, 11] 1, 3 cui ς : qui M comitiales ⟨dies⟩ *Wesenberg, vulg.* eripiebantur ς, *vulg. olim* negabat ς : -bant M 4 quod ς : quid M : ⟨si⟩ quid ς 5 adeptus ς : ademp- M : ademptum ς 10 ei M : se *Graevius* : ei ⟨se⟩ *Lambinus*

2 Renuntiatum nobis erat Hirrum diutius dicturum. prendimus eum; non modo non fecit sed, cum de hosti⟨i⟩s ageretur et posset rem impedire si ut numeraretur postularet, tacuit. tantum Catoni adsensus est, qui ⟨de⟩ te locutus honorifice non decrerat supplicationes. tertius ad hos Favonius 5 accessit. qua re pro cuiusque natura et instituto gratiae sunt agendae, his quod tantum voluntatem ostenderunt, pro sententia cum impedire possent non pugnarunt, Curioni vero quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. nam Furnius et Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset una 10 nobiscum circumierunt et laborarunt. Balbi quoque Corneli operam et sedulitatem laudare possum; nam cum Curione vehementer locutus est et eum, si aliter fecisset, iniuriam Caesari facturum dixit, tum eius fidem in suspicionem adduxit. decrerant quidem [qui] neque transigi volebant Domitii, 15 Scipiones. quibus hac re ad intercessionem evocandam interpellantibus venustissime Curio respondit se eo libentius non intercedere quod quosdam qui decernerent videret confici nolle.

3 Quod ad rem publicam attinet, in unam causam omnis contentio coniecta est, de provinciis; in quam, ⟨ut⟩ adhuc est, incubuisse cum senatu Pompeius videtur ut Caesar Id. Nov. decedat. Curio omnia potius subire constituit quam id pati; ceteras suas abiecit actiones. nostri porro, quos tu bene 5 nosti, ad extremum certamen rem deducere non aude⟨b⟩ant. scaena rei totius haec: Pompeius, tamquam Caesarem non impugnet sed quod illi aequum putet constituat, ait

2, 2 hostiis ς : -tis M : -tibus ς 3 posset ς : -sit M 4 de te ς : et M : etsi de te *Schütz* 14 tum ς : cum M 15 decrerant *Manutius* : deserant M quidam *Rutilius* neque *Madvig* : quinique M 16 hac re] acre *Rutilius* : *anne* acerbe*?* 3, 2 coniecta ς : conle- M(*?*) in quam ς : inq- M : in qua *Manutius* 2–3 ⟨ut⟩ adhuc est *scripsi* : a- est M : a- ς : a- eo *Bengel* 5 abiecit ς : adie- M 6 audebant *R. Klotz, qui etiam* -bunt : audeant M : -ent ς

Curionem quaerere discordias; valde autem non vult et plane timet Caesarem consulem designatum prius quam exercitum et provinciam tradiderit. accipitur satis male a Curione et totus eius tertius consul⟨atus⟩ exagitatur. hoc tibi dico: si omnibus rebus prement Curionem, Caesar defendet intercessorem; si, quod videntur, reformidarint, Caesar quoad volet manebit. 10 15

4 Quam quisque sententiam dixerit in commentario est rerum urbanarum; ex quo tu quae digna sunt selige, multa transi, in primis ludorum explosiones et funerum ⟨numerum⟩ et ineptiarum ceterarum. plura habet utilia. denique malo in hanc partem errare ut quae non desideres audias quam quicquam quod opus est praetermittatur. 5

Tibi curae fuisse de Sittiano negotio gaudeo. sed quoniam suspicaris minus certa fide eos ⟨esse quos⟩ tibi misi, tamquam procurator sic agas rogo.

8, 12

Scr. Romae c. XII *Kal. Oct.* (*sed* § *4 aliquanto post*) *an. 50*

CAELIUS CICERONI S.

1 Pudet me tibi confiteri et queri de Appi, hominis ingratissimi, iniuriis; qui me odisse, quia magna mihi debebat beneficia, coepit et, cum homo avarus ut ea solveret sibi imperare

10 consulem designatum ς : cos. desig. M : consulem designari ς 11 provincias *Wesenberg* 12 tertius (*i. e.* III) *scripsi, auctore Gelzer* : secundus (*i. e.* II) M consulatus ς : consul M 13 defendet *Manutius* : -tur M 14 reformidarint ς : -arunt M : -abunt *Manutius* 4, 3 numerum *addidi* 8 eos ⟨esse quos⟩ *Wesenberg* : eos M : esse quos *Baiter* : eos q- *R. Klotz* : quos *Becher* misi *Wesenberg* : visos M : ⟨misi⟩ usos *R. Klotz* 9 agas ς : agros M

non posset, occultum bellum mihi indixit, ita occultum ta-
men ut multi mihi renuntiarent et ipse facile animadverte- 5
rem male eum de me cogitare. postea quam vero comperi
eum collegam temptasse, deinde aperte cum quibusdam lo-
cutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo ho-
mine, deliberare, velle hoc munusculum deferre Cn. Pom-
peio, ipsum reprehenderem et ab eo deprecarer iniuriam 10
quem vitam mihi debere putaram impetrare a me non potui.
2 quid ergo est? tamen, quasi * * * aliquot amicis, qui testes
erant meorum in illum meritorum, locutus sum. postea
quam illum ne cui satis facere⟨t⟩ quidem me dignum habere
sensi, malui collegae eius, homini alienissimo mihi et prop-
ter amicitiam tuam non aequissimo, me obligare quam illius 5
simiae vultum subire. id postquam resci⟨i⟩t, excanduit et
me causa⟨m⟩ inimicitiarum quaerere clamitavit, ut, si mihi
in pecunia minus satis fecisset, per hanc speciem simultatis
eum consectarer. postea non destitit accersere Polam Ser-
3 vium accusatorem, inire cum Domiti⟨o⟩ consilia. quibus 10
cum parum procederet ut ulla lege mihi ponere⟨n⟩t accusa-
torem, compellari ea lege me voluerunt †qua diceret† non
poterant: insolentissimi homines summis Circensibus ludis
meis postulandum me lege Scantinia curant. vix hoc erat 5

Ep. 8, 12] 1, 7 collegam *Manutius* : -gium M 10 ⟨ut⟩ ipsum *idem* : i- ⟨ut⟩ *Calderius* : ipse ⟨ut⟩ *coni. Cavarzere* 10–11 iniuriam quem P (*vel* P^2) : -amque M 2, 1 quasi M : cum eius *Wesenberg* *lac., quam indicavi, ita fere suppletam velim* : quasi ⟨verum requirerem cum Appi⟩ aliquot : quasi ⟨aliud agens⟩ *Orelli* aliquot ς : -od M : -ot ⟨cum⟩ *Orelli* 3 faceret ς : -re M 6 resciit ς : -cit M excanduit ς : sc- M 7 causam P : -a M 9 Polam ς : palam M 10 domitio ς : -ti M 3, 2 ponerent *Lambinus* : -ret M 3 qua M : qua ⟨ipsi⟩ *Ernesti* : quam *Tyrrell–Purser* : qua⟨m digne⟩ *temptavi* : qua⟨m sine rubore⟩ *'hariolari' vellet* *Watt* : qua digne (*om.* dicere) *Cavarzere* 5 curarunt *Wesenberg*

Pola elocutus cum ego Appium censorem eadem lege postulavi. quod melius caderet nihil vidi. nam sic est a populo et non infimo quoque approbatum ut maiorem Appio dolorem fama quam postulatio attulerit. praeterea coepi sacellum, in domo quod est, ab eo petere. 10

4 Conturbat me mora servi huius qui tibi litteras attulit; nam acceptis prioribus litteris amplius ⟨dies⟩ quadraginta mansit. quid tibi scribam nescio. scis †domitio diem tumorae est†. ⟨te⟩ exspecto valde et quam primum videre cupio. a te peto ut meas iniurias proinde doleas ut me existi- 5 mas et dolere et ulcisci tuas solere.

8, 13

Scr. Romae in. m. Iun. an. 50

CAELIUS CICERONI S.

1 Gratulor tibi adfinitate⟨m⟩ viri me dius fidius optimi; nam hoc ego de illo existimo. cetera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit, et aetate iam sunt decussa et consuetudine atque auctoritate tua, pudore Tulliae, si qua restabunt, confido celeriter sublatum iri. non est enim pugnax in vitiis 5 neque hebes ad id quod melius sit intellegendum. deinde, quod maximum est, ego illum valde amo.

4, 1 me ς : ne M 2 dies *hic Orelli, post* quadraginta *vel post* litteris *alii* 3 aliud *vel* nunc *ante* quid *addendum conieci* scribam nescio *bis* M 3–4 Domitio diem timori esse ς : D- ⟨comitiorum⟩ diem t- e- *Weiske* : D- diem *** tu morae es *Festa* : domi tuae teri diem; tu morae es *olim conieci* 4 te *add. Victorius* (*ante* valde ς) 6 solere ς : sorore M

Ep. 8, 13] 1, 1 adfinitatem *Lambinus* : -tate M 3 decussa ς : decausa M 5 pugnax] pertinax *Pluygers* 6 hebes ς : habes M

2 Voles scire Curionem nostrum lautum intercessionis de provinciis exitum habuisse. nam cum ⟨de⟩ intercessione referretur, quae relatio fiebat ex senatus consulto, primaque M. Marcelli sententia pronuntiata esset, qui agendum cum tribunis pl. censebat, frequens senatus in alia omnia iit. sto- 5 macho est [scilicet Pompeius] Magnus nunc ita languenti ut vix id quod sibi placeat reperiat. transierant illuc, rationem eius habendam qui ⟨neque⟩ exercitum neque provincias tradere⟨t⟩. quem ad modum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscam. quidnam rei publicae futurum sit, si aut non 10 curet ⟨aut armis resistat⟩, vos senes divites videritis.

Q. Hortensius, cum has litteras scripsi, animam agebat.

8, 14

Scr. Romae c. VI *Id. Sext. an. 50*

CAELIUS CICERONI S.

1 Tanti non fuit Arsacen capere et Seleuceam expugnare ut earum rerum quae hic gestae sunt spectaculo careres. numquam tibi oculi doluissent si in repulsa Domiti vultum vidisses. magna illa comitia fuerunt et plane studia ex partium sensu apparuerunt, perpauci necessitudinem secuti officium 5 praestiterunt. itaque mihi est Domitius inimicissimus, ut ne

2, 1 scire *scripsi* : cicero M 2 de *add.* ς 5–6 stomacho est ς : -chus M 6 scilicet Pompeius *del. Manutius* 7 placeat reperiat ς : -ant -ant M 7–8 rationem eius habendam *Baiter* : ut ratione eius habenda M : ut ratio esset eius h- *Rutilius* 8 neque *add.* ς traderet ς : -re M 9 sit ς : iste 10 futurum ς : -rus M 11 aut armis resistat *add. Wesenberg, sed post* si (*lac. stat. Victorius*)

Ep. 8, 14] 1, 6 ut ς : aut M

familiarem quidem suum quemquam tam oderit quam me, atque eo magis quod per iniuriam sibi * putat ereptum cuius ego auctor fuerim. nunc furit tam gavisos homines suum dolorem unumque m⟨e Curi⟩one⟨m⟩ studiosiorem Antoni. 10
nam Cn. Saturninum adulescentem ipse Cn. Domitius reum fecit sane quam superiore a vita invidiosum; quod iudicium nunc ⟨in⟩ exspectatione est, etiam in bona spe post Sex. Peducaei absolutionem.

2 De summa re publica saepe tibi scripsi me ⟨in⟩ annum pacem non videre; et quo propius ea contentio quam fieri necesse est accedit eo clarius id periculum apparet. propositum hoc est de quo qui rerum potiuntur sunt dimicaturi, quod Cn. Pompeius constituit non pati C. Caesarem consu- 5
lem aliter fieri nisi exercitum et provincias tradiderit, Caesari autem persuasum est se salvum esse non posse ⟨si⟩ ab exercitu recesserit; fert illam tamen condicionem, ut ambo exercitus tradant. sic illi amores et ⟨in⟩vidiosa coniunctio non ad occultam recidit obtrectationem sed ad bellum se 10
eru⟨m⟩pit. neque mearum rerum quid consili capiam reperio; quod non dubito quin te quoque haec deliberatio sit perturbatur⟨a⟩. nam mihi cum hominibus his et gratia et necessitudines; [cum] causam illam ⟨amo⟩ unde homines odi. 15

8 *ante* putat (*vel* sibi) *excidisse puto non* auguratum (*add. Gronovius; melius* id *vel* hoc *post* quod) *sed* pontificatum : suum *ante* sibi *add. Watt* 9 furit ς : fuerit M 10 unumque me Curionem *scripsi* : unumque move M : u- me ς : unumquemque *Bettmann* : unumque modo me *Baiter* 13 nunc in expectatione ς : non exspectationem M est *Manutius* : inest M **2,** 1 in *add. Mueller* : ad *Wesenberg* : in hunc *Busch* 7 posse si ς : -sem M 9 invidiosa ς : vid- M : vitiosa *Benedict* 10 recidit *Calderius* : recedit M 11 erumpit ς : erupit M quid ς : quod M 12–13 sit perturbatura ς : sic -tur M 14 necessitudines *Madvig* (*qui etiam* gratiae) : -dinem M : -do est ς cum *del. Wesenberg* : amo *Watt* ⟨amo⟩ unde *Madvig* (amo *iam Pluygers*) : amem u- *Cavarzere*

3 Illud te non arbitror fugere, quin homines in dissensione domestica debeant, quam diu civiliter sine armis certetur, honestiorem sequi partem; ubi ad bellum et castra ventum sit, firmiorem, et id melius statuere quod tutius sit. in hac discordia video Cn. Pompeium senatum quique res iudicant 5 secum habiturum, ad Caesarem omnis qui cum timore aut mala spe vivant accessuros; exercitum conferendum non esse. omnino satis ⟨s⟩pati est ad considerandas utri⟨u⟩sque copias et [eligendas utriusque copias et] eligendam partem.

4 Prope oblitus sum quo⟨d⟩ maxime fuit scribendum. scis Appium censorem hic ostenta facere, de signis et tabulis, de agri modo, de aere alieno acerrime agere? persuasum est ei censuram lomentum aut nitrum esse. errare mihi videtur; nam sordis eluere vult, venas sibi omnis et viscera aperit. 5 curre, per deos atque homines, et quam primum haec risum veni, legis Scantin⟨ia⟩e iudicium apud Drusum fieri, Appium de tabulis et signis agere. crede mihi, est properandum. Curio noster sapienter id quod remisit de stipendio Pompei fecisse existimatur. 10

Ad summam, quaeris quid putem futurum. si alter ut⟨er⟩ eorum ad Parthicum bellum non eat, video magnas impendere discordias, quas ferrum et vis iudicabit. uterque et animo et copiis est paratus. si sine suo periculo fieri posset, magnum et iucundum tibi Fortuna spectaculum parabat. 15

3, 2 certetur ς : cernetur M 8 spatii est *Orelli* : pati sit M utriusque ς : utris- M 9 eligendas ... et *del.* ς 4, 1 quod ς : quo M 3 agri ς : -is M 5 nam ⟨dum⟩ *Rutilius* eluere *idem* : ei vere M 7 Scantiniae ς : -tine M 9 id *del. Pluygers* 11 ⟨si⟩ quaeris *coni. Watt* quid ς : quod M uter ς : ut M 13 iudicabit ς : -avit M 14 suo] summo *Manutius* : tuo *Victorius*

8, 15

Scr. c. VII *Mart. an.* 49

CAELIUS CICERONI S.

1 Ecquando tu hominem ineptiorem quam tuum Cn. Pompeium vidisti, qui tantas turbas, qui tam nugas esset, commorit? ecquem autem Caesare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in victoria temperatiorem aut legisti aut audisti? quid est? nunc tibi nostri milites, qui durissimis et frigidissimis locis, taeterrima hieme, bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse pasti videntur? 'quid? tam' inquis 'gloriose omnia?' si scias quam sollicitus sim, tum hanc meam gloriam, quae ad me nihil pertinet, derideas. quae tibi exponere nisi coram non possum, idque celeriter fore spero. nam me, cum expulisset ex Italia Pompeium, constituit ad urbem vocare, id quod iam existimo confectum, nisi si maluit Pompeius Brundisi circumsederi. 2 peream si minima causa est properandi isto mihi quod te videre et omnia intima conferre discupio; habeo autem quam multa. hui, vereor, quod solet fieri, ne cum te videro omnia obliviscar.

Sed tamen, quod ob scelus iter mihi necessarium retro ad Alpis versus incidit? ideo quod Intimilii in armis sunt, neque de magna causa. Bellieni verna Demetrius, qui ibi cum prae-

Ep. 8, 15] 1, 2 qui tantas ς : quid t- M qui tam] cum tam *Ernesti* nugas] -ax ς 5 num *Rutilius* 7 tam *Manutius* : iam M 8 omnia? si] immo si *Rutilius* : omnia? ⟨immo⟩ si *Wesenberg* sim *Manutius* : sum M 11 Pompeium ς : -us M 12 nisi si] nisi ς : n- se *Wesenberg* 13 circumsederi *Rutilius* : -ere M 2, 2 properandi ς : -do M 5 tamen quod *Wesenberg* : tum. quam M : tamen quodnam ς 6 ideo *Rutilius* : adeo M : ⟨id⟩ adeo *Reid* : ⟨ atque⟩ adeo *conieci* Intimilii *Mommsen* : -midi M : -melii *Victorius* 7 Bellieni verna Demetrius *C.F. Hermann, re tamen parum perspecta* : -nus v- demetri M qui ς : que M

sidio erat, Domitium quendam, nobilem illi, Caesaris hospitem, a contraria factione nummis acceptis comprehendit et strangulavit; civitas ad arma iit. eo nunc ⟨cum⟩ * cohortibus mihi per nivis eundum est. 'usque quaque' inquis 'se Domitii male dant.' vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in vestro Domitio quantum Psecade natus in hoc habuit. 10

Ciceroni f. s. d. 15

8, 16

Scr. in Liguria c. XV *Kal. Mai. an. 49*

CAELIUS CICERONI SAL.

1 Exanimatus tuis litteris, quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti neque id quid esset perscripsisti neque non tamen quale esset quod cogitares aperuisti, has ad te ilico litteras scripsi.

Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro et obsecro ne quid gravius de salute et incolumitate tua consulas. nam deos hominesque amicitiamque nostram testificor me tibi 5

8 illic ς 10 nunc cum *Manutius* : num M cum ⟨quattuor⟩ ς (*lac. stat. Wesenberg*) 12 male ς : mali M Venere prognatus *Victorius* : -rem propugnatus M 13–14 Psecade natus *Manutius* : ipsa (*ex* ipse?) caden- M

Ep. 8, 16] *accedit alterum exemplum in codd. epp. ad Atticum (10,9A) servatum* : A = παράδοσις *horum codd.*, M^a = *Mediceus 49,18*, R^a = *Parisin. Lat. 8538*, P^a = *Parisin. Lat. 8536; cetera sigla in editione nostra requirenda* **1,** 1 tuis A : sum t- M nihil nisi MP^a : ni(c)hil A : non nihil δ 2 quid M : quod A : per quod C perscripsisti neque A : -psi M : -psti neque *Mendelssohn* 3 quale A : -lis M cogitares A : cognita res M 5 te oro et A : oro M

praedixisse neque temere monuisse sed, postquam Caesa-
rem convenerim sententiamque eius qualis futura esset parta
victoria cognorim, te certiorem fecisse. si existimas eandem 10
rationem fore Caesaris in dimittendis adversariis et condi-
cionibus ferendis, erras. nihil nisi atrox et saevum cogitat
atque etiam loquitur. iratus senatui exiit, his intercessioni-
bus plane incitatus est; non mehercules erit deprecationi
locus. 15

2 Qua re si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae
reliquae tibi carae sunt, si aliquid apud te nos, si vir opti-
mus, gener tuus, valemus, quorum fortunam non debes velle
conturbare, ut eam causam in cuius victoria salus nostra est
odisse aut relinquere cogamur aut impiam cupiditatem con- 5
tra salutem tuam habeamus * * * denique illud cogita, quod
offensae fuerit in ista cunctatione te subisse. nunc te contra
victorem Caesarem facere quem dubiis rebus laedere nolui-
sti et ad eos fugatos accedere quos resistentis sequi nolueris
summae stultitiae est. vide ne, dum pudet te parum optima- 10
3 tem esse, parum diligenter quid optimum sit eligas. quod si
totum tibi persuadere non possum, saltem dum quid de Hi-
spaniis agamus scitur exspecta; quas tibi nuntio adventu
Caesaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hi-
spaniis nescio; quod porro tuum consilium sit ad desperatos 5
accedere non me dius fidius reperio.

8 praedixisse A : -xi M 9 convenerim MR^{a}δ : -nirem OM^a futura A : fuerat M parta A : partha victa M 10 cognorim A : -overim M 11 fore Mms : forte A caesaris A : -sar M : -sari ς 13 exiit O^2 : exit A : exilit M 14 mehercules (-le Obds) A : *om.* M 2, 2 carae MA : curae C 3 valemus A : -et M 4 noli committere *ante* ut *add. Lehmann, post* habeamus *interpungens* : haec omnia etiam atque etiam cogitabis *vel sim. post* habeamus (6) *potius addendum opinatus sum* 7 offens(a)e MP^{a}δ : defe- O(?)R^{a}M^a fuerit M : -int A subisse Ms : subesse A 8 caesarem A : *om.* M quem A : quam M 9 quos OR^{a}δ : quod MM^a 10 optimatem A : ad optatim M 11 quid M : quod A

4 Hoc quod tu non dicendo mihi significasti Caesar audierat ac, simul atque 'have' mihi dixit, statim quid de te audisset exposuit. negavi me scire, sed tamen ab eo petii ut ad te litteras mitteret quibus maxime ad remanendum commoveri posses. me secum in Hispaniam ducit; nam nisi ita faceret, 5
ego, prius quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem et hoc a te praesens contendissem atque omni vi te retinuissem.

5 Etiam atque etiam, Cicero, cogita ne te tuosque omnis funditus evertas, ne te sciens prudensque eo demittas unde exitum vides nullum esse. quod si te aut voces optimatium commovent aut non nullorum hominum insolentiam et iactationem ferre non potes, eligas censeo aliquod oppidum 5
vacuum a bello dum haec decernuntur; quae iam erunt confecta. id si feceris, et ego te sapienter fecisse iudicabo et Caesarem non offendes.

8, 17

Scr. Romae fort. ex. m. Ian. 48

CAELIUS CICERONI S.

1 Ergo me potius in Hispania fuisse tum quam Formi⟨i⟩s cum tu profectus es ad Pompeium! quod utinam aut Appius Claudius in ⟨hac parte fuisset aut in⟩ ista parte C. Curio,

4, 1 mihi MOR^aδ : me M^a 2 ac A : hac M have M : habe A 3 exposuit MP^a : ea p- A negavi A : -it M sed M : *om.* A petii M : -ivi A 6 esses Δ : tu e- O$R^a$$P^a$: esse M 7 percurrissem MORP^a : percucu- *vel sim.* δCλ : pervicu- M^a **5,** 1 ne te MO$R^a$$P^a$: ne ve M^a 2 demittas MOP^am : dim- R^aΔ 5 potes A : -st M 6 iam A : tam M 6–7 confecta id si feceris A : confeceris M

Ep. 8, 17] 1, 1 cum ς : quam M 3 hac ... in *add. R. Klotz* : hac aut in *C.F. Hermann*

cuius amicitia me paulatim in hanc per⟨di⟩tam causam imposuit! nam mihi sentio bonam mentem iracundia et amore 5
ablatam. tu [tu] porro, cum ad te proficiscens Ariminum noctu venissem, dum mihi pacis mandata das ad Caesarem et mirificum civem agis, amici officium neglexisti neque mi consuluisti. neque haec dico quod diffidam huic causae, sed, crede mihi, perire satius est quam hos videre. 10

2 Quod si timor vestrae crudelitatis non esset, eiecti iam pridem hinc essemus. nam hic nunc praeter faeneratores paucos nec homo nec ordo quisquam est nisi [est] Pompeianus. equidem iam effeci ut maxime plebs et, qui antea noster fuit, populus vester esset. 'cur hoc?' inquis. immo reli- 5
qua exspectate; vos invitos vincere coegero. †arruntanum me Catonem†. vos dormitis nec haec adhuc mihi videmini intellegere, qua nos pateamus et qua⟨m⟩ simus imbecilli. atque hoc nullius praemi spe faciam sed, quod apud me plurimum solet valere, doloris atque indignitatis causa. 10

Quid istic facitis? proelium exspectatis, quod firmissimum hac? vestras copias non novi; nostri valde depugnare et facile algere et esurire consuerunt.

4 perditam *Manutius* : portam M 6 tu *semel* ς Ariminum ς : -ni M 7 venissem ς: -ent M 8 mi(hi) ς : me M 2, 2 hic P : hinc M 3 est *del.* ς 4 effeci ς : effici M plebs ς: pies M 5 reliqua *Manutius* : -as M 6 exspectate *Orelli* : -ant M 6–7 arridebunt tamen mi Catones *conieci, quod etiam nunc mihi quidem arridet* : *alii alia* 8 qua ... quam ς : qua ... qua M, *vulg. olim* : quam ... quam ς 12 hac *Becher* : haec M : huic *Mendelssohn*

LIBER NONUS

9, 1

Scr. Romae ex. an. 47 aut in. an. 46

CICERO M. VARRONI S.

1 Ex iis litteris quas Atticus a te missas mihi legit quid ageres et ubi esses cognovi; quando autem te visuri essemus, nihil sane ex isdem litteris potui suspicari. in spem tamen venio appropinquare tuum adventum. qui mihi utinam solacio sit! etsi tot tantisque rebus urgemur ut nullam adlevationem 5 quisquam non stultissimus sperare debeat. sed tamen aut tu 2 potes me aut ego te fortasse aliqua re iuvare. scito enim me, postea quam in urbem venerim, redisse cum veteribus amicis, id est cum libris nostris, in gratiam. etsi non idcirco eorum usum dimiseram quod iis suscenserem sed quod eorum me subpudebat; videbar enim mihi, cum me in res tur- 5 bulentissimas infidelissimis sociis demi⟨si⟩ssem, praeceptis illorum non satis paruisse. ignoscunt mihi, revocant in consuetudinem pristinam teque, quod in ea permanseris, sapientiorem quam me dicunt fuisse. quam ob rem, quoniam placatis iis utor, videor sperare debere, si te viderim, et ea 10 quae premant et ea quae impendeant me facile laturum.

Ep. 9, 1] **1,** 1 a te VH : ADTE M : ad se D 5 ut nullam χ : n- M : n- ut *Cratander* : n- ut iam *Lehmann* **2,** 5 videbar V : -am M : -ant DH 6 infidelissimis DH : -mas MV demisissem ς : demissum Ω 8 ea ς : eo Ω 10–11 ea qu(a)e ... qu(a)e DH : aeq- ... aeq- M : hec ... hecque V 11 laturum VD : turum, *supra scr.* transi *man. vet.* M : sciturum H

Quam ob rem, sive in Tusculano sive in Cumano, ⟨sive ad me sive⟩ ad te placebit, sive, quod minime velim, Romae, dum modo simul simus, perficiam profecto ut id utrique nostrum commodissimum esse videatur. 15

9, 2

Scr. Romae c. IX *Kal. Mai. an. 46*

CICERO VARRONI

1 Caninius ⟨tuus⟩ et idem noster cum ad me pervesperi venisset et se postridie mane ad te iturum esse dixisset, dixi ei me daturum litterarum aliquid; mane ut peteret rogavi. conscripsi epistulam noctu, nec ille ad me rediit; oblitum credidi. ac tamen eam ipsam tibi epistulam misissem per meos 5 nisi audissem ex eodem postridie te mane e Tusculano exiturum. at tibi repente paucis post diebus, cum minime exspectarem, venit ad me Caninius mane; proficisci ad te statim dixit. etsi erat ἕωλος illa epistula, praesertim tantis postea novis rebus adlatis, tamen perire lucubrationem me- 10 am nolui et eam ipsam Caninio dedi; sed cum eo ut cum homine docto et amantissimo tui locutus ea sum quae pertulisse illum ad te existimo.

12–13 sive ad me sive *addidi* 13 ad te M[1] : at te M : ad te venire V : adire D : stare tibi H 15 videatur ς : dividetur M : iudice- V : diiudice- DH, *vulg. olim*

Ep. 9, 2] **1,** 1 tuus et idem noster ς : idem et idem (*ex* dem) n- M : idem eidem n- *ind.* M : idem et frater D : idem (*om.* H) frater noster H, *ind.* H : idem fidelis n- V ⟨nu⟩per vesperi ς 3 litterarum χ : *om.* M 5 ac tamen MVH : att- M[c]D 7 at tibi ς: a∗ t- M : ac t- H : ac ibi VD 11 ut cum ς : et cum MVH : et D 12 tui ς -: tu (*eras.*) M : tum DH : tui tum V

2 Tibi autem idem consili do quod mihimet ipsi, ut vitemus oculos hominum, si linguas minus facile possimus; qui enim victoria se efferunt quasi victos nos intuentur, qui autem victos nostros moleste ferunt nos dolent vivere. quaeres fortasse cur, cum haec in urbe sint, non absim quem ad modum 5 tu. tu enim ipse, qui et me et alios prudentia vincis, omnia, credo, vidisti, nihil te omnino fefellit! quis est tam Lynceus
3 qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? ac mihi quidem iam pridem venit in mentem bellum esse aliquo exire, ut ea quae agebantur hic quaeque dicebantur nec viderem nec audirem. sed calumniabar ipse; putabam qui obviam mihi venisset, ut cuique commodum esset, suspicatu- 5 rum, aut dicturum etiam si non suspicaretur: 'hic aut metuit et ea re fugit aut aliquid cogitat et habet navem paratam.' denique levissime qui suspicaretur et qui fortasse me optime novisset putaret me idcirco discedere quod quosdam homines oculi mei ferre non possent. haec ego suspicans adhuc 10 Romae maneo; et tamen λεληθότως consuetudo diu⟨tu⟩rna callum iam obduxit stomacho meo.

4 Habes rationem mei consili. tibi igitur hoc censeo, latendum tantisper ibidem dum effervescit haec gratulatio et simul dum audiamus quem ad modum negotium confectum sit; confectum enim esse existimo. magni autem intererit qui fuerit victoris animus, qui exitus rerum; quamquam quo me 5
5 coniectura ducat habeo, sed exspecto tamen. te vero nolo, nisi ipse rumor iam raucus erit factus, ad Baias venire. erit enim nobis honestius, etiam cum hinc discesserimus, videri venisse in illa loca ploratum potius quam natatum. sed haec

2, 1 autem DH : ante me MV 2 linguas χ : -uis M possumus ς 4 nostros MD : nos VH 5 cur cum … sint χ : circum … sunt M 3, 10 possent VD : -sunt MH 11 diuturna ς : diurna Ω, *vulg. olim* 12 callum iam ς : calum(p)niam Ω 4, 1 mei consilii MV : c- mei DH 2 effervescit MDH : -cat V : defervescit (*tum* -cat) *Manutius* 4 intererit DH : interit M : -rest V 5, 3 hinc χ : hic M 4 quam V : *om.* MDH

tu melius, modo nobis stet illud, una vivere in studiis nostris, 5
a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero
etiam salutem; non deesse si quis adhibere volet, non modo
ut architectos verum etiam ut fabros, ad aedificandam rem
publicam, et potius libenter accurrere; si nemo utetur opera,
tamen et scribere et legere πολιτείας, et, si minus in curia 10
atque in foro, at in litteris et libris, ut doctissimi veteres
fecerunt, gnavare rem publicam et de moribus ac legibus
quaerere.

Mihi haec videntur. tu quid sis acturus et quid tibi placeat
pergratum erit si ad me scripseris. 15

9, 3

Scr. Romae c. XIII *Kal. Mai. an.* 46

CICERO VARRONI

1 Etsi quid scriberem non habebam, tamen Caninio ad te eunti non potui nihil dare. quid ergo potissimum scribam? quod
velle te puto, cito me ad te esse venturum. etsi vide, quaeso,
satisne rectum sit nos hoc tanto incendio civitatis in istis
locis esse; dabimus sermonem iis qui nesciunt nobis, quo- 5
cumque in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse.
⟨sed⟩ quid refert? tamen in sermonem incidemus. valde id,
credo, laborandum est, ne, cum omnes in omni genere et
scelerum et flagitiorum volutentur, nostra nobiscum aut in-

5 modo ... una (istec *pro* stet V) MV : nobis istec modo illud una D : n- i- una illud modo H 10 πολιτείας ς : politias *vel sim.* Ω 12 gnavare *Mendelssohn* (*cf. Hunt, CPh 76 (1981), 219*) : gravare Ω : navare ς : navare ⟨operam⟩ *Manutius* : gubernare *Victorius* rei p. ς, *Manutius*

Ep. 9, 3] 1, 1 caninio χ : animo M 4 nos ς : non Ω 7 sed *addendum coni. Tyrrell–Purser*

2 ter nos cessatio vituperetur! ego vero neglecta barbarorum 10
inscitia persequar. quamvis enim sint haec misera, quae sunt
miserrima, tamen artes nostrae nescio quo modo nunc uberiores fructus ferre videntur quam olim ferebant, sive quia
nulla nunc in re alia acquiescimus sive quod gravitas morbi 5
facit ut medicinae egeamus eaque nunc appareat, cuius vim
non sentiebamus cum valebamus.

Sed quid ego nunc haec ad te, cuius domi nascuntur,
γλαῦκ' εἰς 'Αθήνας? nihil scilicet nisi ut rescriberes aliquid,
me exspectares. sic igitur facies. 10

9, 4

Scr. in Tusculano, ut vid., ex. m. Mai. vel in. m. Iun. an. 46

CICERO VARRONI

Περὶ δυνατῶν me scito κατὰ Διόδωρον κρίνειν. quapropter, si venturus es, scito necesse esse te venire; sin autem non
es, τ⟨ῶν⟩ ἀδυνάτων est te venire. nunc vide utra te κρίσις
magis delectet, Chrysippi an haec quam noster Diodotus
non concoquebat. sed de his etiam rebus, otiosi cum erimus, 5
loquemur. hoc etiam κατὰ Χρύσιππον δυνατὸν est.

De †coctio† mihi gratum est; nam id etiam Attico mandaram. tu si minus ad nos, accurremus ad te. si hortum in
bibliotheca habes, deerit nihil.

2, 2 persequar χ : -are M : persequar ⟨te⟩ *vel* ⟨te⟩ p- ς 3 nostr(a)e χ : -ras M 5 in re alia χ : increalia M 6 medicina *Victorius* cuius MDH : cui V 9 *Corp. Paroem. Gr. 1, p. 59* rescriberes V : res sc- M : rescribere DH

Ep. 9, 4] 3 es *Victorius* : est Ω ⟨τῶν⟩ ἀδυνάτων ς : ἀδ- Ω : ἀδύνατον ς, *vulg.* 4 Chrysippi an *Manutius*: -ppias Ω 5 concoquebat MV : coq- DH 6 δυνατὸν ς : ἀδ- Ω 7 Cocceio *Corradus* : Coccio *Sjögren* : Cottio *conieci* 8 nos, ⟨nos⟩ ς

9, 5

Scr. Romae ex. m. Mai. an. 46

CICERO VARRONI

1 Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore, neque solum propter rei publicae sed etiam propter anni tempus. qua re istum diem probo; itaque eundem ipse sequar.

2 Consili nostri, ne si eos quidem qui id secuti non sunt non paeniteret, nobis paenitendum putarem. secuti enim sumus non spem sed officium, reliquimus autem non officium sed desperationem. ita verecundiores fuimus quam qui se domo non commoverunt, saniores quam qui amissis opibus do- 5 mum non reverterunt. sed nihil minus fero quam severitatem otiosorum et, quoquo modo se res habet, magis illos vereor qui in bello occiderunt quam hos curo quibus non satis facimus quia vivimus.

3 Mihi si spatium fuerit in Tusculanum ante Nonas veniendi, istic te videbo; si minus, persequar in Cumanum et ante te certiorem faciam, ut lavatio parata sit.

9, 6

Scr. Romae post. parte m. Iun. an. 46

CICERO VARRONI

1 Caninius noster me tuis verbis admonuit ut scriberem ad te si quid esset quod putarem te scire oportere. est igitur ad-

Ep. 9, 5] 1, 2 rei M : r. H : rem VD 3 sequar ς : -atur Ω 2, 1 ne si *Ferrarius*: nisi Ω 2 secuti ς : loc- Ω 6–7 severitatem otiosorum V : si veritatem otio solum (solvo DH) MDH 7 habet ς : -eret Ω : -ent *Ascensius* illos DH : -o M : illis V 8 occiderunt DH -r ut M : -ṙ (*i.e.* -runt) ut V

ventus [Caesaris scilicet] in exspectatione; neque tu id ignoras. sed tamen, cum ille scripsisset, ut opinor, se in Alsiense venturum, scripserunt ad eum sui ne id faceret; multos ei 5 molestos fore ipsumque multis; Ostiae videri commodius eum exire posse. id ego non intellegebam quid interesset; sed tamen Hirtius mihi dixit et se ad eum et Balbum et Oppium scripsisse ut ita faceret, homines, ut cognovi, amantis tui.

2 Hoc ego idcirco nosse te volui ut scires hospitium tibi ubi parares, vel potius ⟨ut⟩ utrubique; quid enim ille facturus sit incertum est. et simul ostentavi tibi me istis esse familiarem et consiliis eorum interesse. quod ego cur nolim nihil video. non enim est idem ferre si quid ferendum est et proba- 5 re si quid non probandum est. etsi ⟨ne⟩ quid non probem quidem iam scio, praeter initia rerum; nam haec in voluntate fuerunt. vidi enim (nam tu aberas) nostros amicos cupere bellum, hunc autem non tam cupere quam non timere. ergo haec consili fuerunt, reliqua necessaria. vincere autem 10 aut hos aut illos necesse erat.

3 Scio te semper mecum in luctu fuisse cum videremus cum illud ingens malum, alterius utrius exercitus et ducum interitum, tum vero extremum malorum omnium esse civilis belli victoriam, quam quidem ego etiam illorum timebam ad quos veneramus; crudeliter enim otiosis minabantur, erat- 5 que iis et tua invisa voluntas et mea oratio. nunc vero, si essent nostri potiti, valde intemperantes fuissent; erant enim nobis perirati, quasi quicquam de nostra salute decrevissemus quod non idem illis censuissemus aut quasi utilius rei

Ep. 9, 6] 1, 3 Caesaris scilicet *del. Victorius* 5 faceret M³χ : -rem M 6 osti(a)e DH : opt- M : ostis V 2, 2 ut *add. Schütz* utrubique *Baiter* : utrob- DH : utar ub- MV 6 ne *add. Gulielmius* equidem *Lambinus* 7 scio MDH : nes- V 11 erat *scripsi* : esse MV : est DH : *del. Watt, subaudito* fuit 3, 1 videremus DH : -rimus MV cum (*alt.*) *Lambinus* : quam Ω 2 interitum V : -tu MDH 5 otiosis ς : -sis si M : -sissimi χ

publicae fuerit eos etiam ad bestiarum auxilium confugere 10
quam vel emori vel cum spe, si non optima, at aliqua tamen
vivere.

4 At in perturbata re publica vivimus. quis negat? sed hoc
viderint ii qui nulla sibi subsidia ad omnis vitae status para-
verunt. huc enim ut venirem superior longius quam volui
fluxit oratio. cum enim te semper magnum hominem duxi,
tum quod his tempestatibus es prope solus in portu, fructus- 5
que doctrinae percipis eos qui maximi sunt, ut ea consideres
eaque tractes quorum et usus et delectatio est omnibus isto-
rum et actis et voluptatibus anteponenda. equidem hos tuos
Tusculanensis dies instar esse vitae puto libenterque omni-
bus omnis opes concesserim ut mihi liceat vi nulla interpel- 10
5 lante isto modo vivere. quod nos quoque imitamur, ut pos-
sumus, et in nostris studiis libentissime conquiescimus. quis
enim hoc non dederit nobis, ut, cum opera nostra patria sive
non possit uti sive nolit, ad eam vitam revertamur quam
multi docti homines, fortasse non recte sed tamen multi, 5
etiam rei publicae praeponendam putaverunt? quae igitur
studia magnorum hominum sententia vacationem habent
quandam publici muneris, iis concedente re publica cur non
abutamur?

6 Sed plus facio quam Caninius mandavit. ille enim si quid
ego scirem rogarat quod tu nescires; ego tibi ea narro quae
tu melius scis quam ipse qui narro. faciam ergo illud quod
rogatus sum, ut eorum quae temporis huius sunt, quaecum-
que audiero, ne quid ignores. 5

10 eos MDH : nos V 11 vel emori *Victorius* : velle mori Ω spe ς : spes Ω at MV : aut DH 4, 4–5 duxi tum *Manutius* : duxerim (-int V) Ω 8 anteponendae quidem M : -da. quidem V : -dus. Equidem D : -do. Equidem H 5, 8 quandam *Iac. Gronovius* : eandem Ω 6, 1 caninius DH : animus MV ille *R. Klotz* : iure (in re V) Ω : is ς 2 scirem DH : -e M : -e caninius V 4 sunt ς : sint Ω quaecumque *Madvig* (*alii alia*) : qu(a)etua Ω

9, 7

Scr. Romae ex. m. Mai. an. 46

CICERO VARRONI

1 Cenabam apud Seium, cum utrique nostrum redditae sunt a te litterae. mihi vero iam maturum videtur. nam quod ante[a te] calumniatus sum, indicabo malitiam meam: volebam prope alicubi esse t⟨e⟩, si quid bonae salutis; σύν τε δύ' ἐρχομένω. nunc, quoniam confecta sunt omnia, dubitan- 5 dum non est quin equis viris. nam ut audivi de L. Caesare filio, mecum ipse 'quid hic mihi faciet patri?' itaque non desino apud istos qui nunc dominantur cenitare. quid faciam? tempori serviendum est.

2 Sed ridicula missa, praesertim cum sit nihil quod rideamus.

'Africa terribili tremit horrida terra tumultu.'

itaque nullum est ἀποπροηγμένον quod non verear. sed quod quaeris quando, qua, quo, nihil adhuc scimus. istuc 5 ipsum de Baiis, non nulli dubitant an per Sardiniam veniat. illud enim adhuc praedium suum non inspexit; nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. ego omnino magis arbitror per Siciliam, sed iam sciemus; adventat enim Dolabella. eum puto magistrum fore. 10

'πολλοὶ μαθηταὶ κρείσσονες διδασκάλων.'

Ep. 9, 7] 1, 1 seium M, *ind.* M, VD : sevium H, *ind.* H 2 ante *Mendelssohn* : anteate (-ea te V : -e ate DH) Ω : antea *Manutius* 4 esse te *idem* (*prius* esses) : esset M : esse χ 4–5 *Il. 10,224* 5 sunt omnia DH : s- o- sunt M : s- o- ut sunt V 7 *Ter. Andr. 112* quid D : qui MVH 2, 1 sit nihil MV : n- sit DH 3 *Enn. Ann. 309 Skutsch* 5 scimus V : sosmus MDH 5–6 scimus, ⟨ut⟩, ... Baiis; non nulli *conieci* 9 sed iam *Wesenberg* (*qui etiam* Veliam, sed iam) : veliam (vel iam χ) : Veliam *Gulielmius* : Veliam iam *Baiter* 11 *Fragm. trag. adesp. 107 Nauck*

sed tamen, si sciam quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum. qua re exspecto tuas litteras.

9, 8

Scr. in Tusculano VI *aut* V *Id. Quint. an.* 45

CICERO VARRONI

1 Etsi munus flagitare, quamvis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus, tamen ego exspectatione promissi tui moveor ut admoneam te, non ut flagitem. misi autem ad te quattuor admonitores non nimis verecundos; nosti enim profecto os huius adulescentioris Academiae. ex 5 ea igitur media excitatos misi; qui metuo ne te forte flagitent, ego autem mandavi ut rogarent. exspectabam omnino iam diu meque sustinebam ne ad te prius ipse quid scriberem quam aliquid accepissem, ut possem te remunerari quam simillimo munere. sed cum tu tardius faceres, id est, ut ego 10 interpretor, diligentius, teneri non potui quin coniunctionem studiorum amorisque nostri, quo possem litterarum genere, declararem. feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius. tibi dedi partis Antiochinas, quas a te probari intellexisse mihi videbar, mihi 15 sumpsi Philonis. puto fore ut, cum legeris, mirere nos id locutos esse inter nos quod numquam locuti sumus, sed

12 quid ς : quod Ω 13–14 tuas litteras MV : l- t- DH

Ep. 9, 8] 1, 1 ostenderit ς : -ret Ω 3 tui DH : sui MV misi $M^3\chi$: nisi M 5 huius *Lambinus* : eius MV : illius DH academiae H : -ic(a)e Ω 10 tu tardius MV : tard- tu DH 14 esset χ : -em M 16 philonis H : -lionis MVD

2 nosti morem dialogorum. posthac autem, mi Varro, quam plurima, si videtur, et [de] nobis inter nos, sero fortasse; sed superiorum temporum Fortuna rei publicae causam sustineat, haec ipsi praestare debemus. atque utinam quietis temporibus atque aliquo, si non bono, at saltem certo statu civita- 5 tis haec inter nos studia exercere possemus! quamquam tum quidem vel aliae quaepiam rationes honestas nobis et curas et actiones darent; nunc autem quid est sine his cur vivere velimus? mihi vero cum his ipsis vix, his autem detractis ne vix quidem. sed haec coram et saepius. 10

Migrationem et emptionem feliciter evenire volo tuumque in ea re consilium probo. cura ut valeas.

9, 9

Scr. in castris Caesaris ante Dyrrachium m. Mai., ut vid., an. 48

DOLABELLA S.D. CICERONI

1 S. v. g.; v. et Tullia nostra recte v. Terentia minus belle habuit, sed certum scio iam convaluisse eam. praeterea rectissime sunt apud te omnia.

Etsi nullo tempore in suspicionem tibi debui venire partium causa potius quam tua tibi suadere ut te aut cum Cae- 5 sare nobiscumque coniungeres aut certe in otium referres, praecipue nunc, iam inclinata victoria, ne possum quidem in

2, 1 posthac *Manutius* : -h(a)ec Ω 2 videbitur ς [de] nobis *iterum scripsi, dubitanter* (et nobis⟨cum et⟩ *etiamnunc mallem*) : et ἰδίᾳ nobis ⟨et⟩ (et *iam add. Manutius*) *coni. Watt* : de nostris *Beaujeu* 7 vel V : tum vel M : *om.* DH et curas M : c- χ 8 sine his cur MV : cur s- his DH

Ep. 9, 9] 1, 2 rectissime V : -mae M : -ma DH 7 nunc iam inclinata MV : cum iam inc- sit DH

ullam aliam incidere opinionem nisi in eam in qua scilicet tibi suadere videar quod pie tacere non possim. tu autem, mi Cicero, sic haec accipies ut, sive probabuntur tibi sive non probabuntur, ab optimo certe animo ac deditissimo tibi et cogitata et scripta esse iudices. 10

2 Animadvertis Cn. Pompeium nec nominis sui nec rerum gestarum gloria neque etiam regum ac nationum clientelis, quas ostentare crebro solebat, esse tutum, et hoc etiam quod infimo cuique contigit illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu veterano, circumvallato nunc denique, quod nescio an nulli umquam nostro acciderit imperatori. quam ob rem quid aut ille sperare possit aut ⟨tu illi prodesse⟩ tu animadverte pro tua prudentia; sic enim facillime quod tibi utilissimum erit consili capies. illud autem ⟨a⟩ te peto, ut, si iam ille evitaverit hoc periculum et se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas et aliquando tibi potius quam cuivis sis amicus. satis factum est iam a te vel officio vel familiaritati, satis factum etiam partibus et ei rei publicae quam tu probabas. reliquum est, ubi nunc est res publica, ibi simus potius quam, dum illam veterem sequamur, simus in nulla. 5 10 15

3 Qua re velim, mi iucundissime Cicero, si forte Pompeius pulsus his quoque locis rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te vel Athenas vel in quamvis quietam recipias civitatem. quod si eris facturus, velim mihi scribas, ut ego, si ullo modo potero, ad te advolem. quaecumque de tua dignitate 5

8 incidere opinionem MV : o- i- DH in (*alt.*) *del. Wesenberg, fort. recte* 9 tibi DH : te t- MVD^c 2, 1 animadvertis M : -tes DH : -te V 2 gloria χ : -am M 4 contingit ς 5 italia χ : -iam M 7 nulli M : u- χ 8 tu illi prodesse] nos timere *addideram, sed hoc in apparatu suo iure praetulit Watt, lac. in textu ind.* tu M^{c}χ : tum M 9–10 utilissimum erit DH; -simerit M : -simi erit V 10 a *add.* ς 3, 1 ⟨ut⟩ ubi *Lambinus* 2 sequimur *Manutius* 4 rursus χ : rusus M cogatur M^{2}χ : cogetur M

ab imperatore erunt impetranda, qua est humanitate Caesar, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare, et meas tamen preces apud eum non minimum auctoritatis habituras puto. 10

Erit tuae quoque fidei et humanitatis curare ut is tabellarius quem ad te misi reverti possit ad me et a te mihi litteras referat.

9, 10

Scr. Romae in. an. 45

M. CICERO S.D. P. DOLABELLAE

1 Non sum ausus Salvio nostro nihil ad te litterarum dare; nec mehercule habebam quid scriberem nisi te a me mirabiliter amari, de quo etiam nihil scribente me te non dubitare certo scio. omnino mihi magis litterae sunt exspectandae a te quam a me tibi; nihil enim Romae geritur quod te putem 5 scire curare, nisi forte scire vis me inter Niciam nostrum et Vidium iudicem esse. profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Niciae, alter Aristarchus hos ὀβελίζει; ego tamquam criticus antiquus iudicaturus sum utrum sint τοῦ ποιητοῦ an παρεμβεβλημένοι. 10

2 Puto ⟨te⟩ nunc dicere 'oblitusne es igitur fungorum illorum quos apud Niciam et ingentium †cularum cum sophia septimae†?' quid ergo? tu adeo mihi excussam severitatem

11 tu(a)e quoque MV : q- t- DH

Ep. 9, 10] 1, 5–10 nihil ... τοῦ *citat Suetonius, Gramm. 14* 7 vidium M, *Suet.* : vidicum *vel* iud- χ : Vedium *seu potius* Veidium *Syme* 2, 1 te *add. Manutius* oblitusne (-s ne V) χ : -tos ne M 2 cularum MH : iuncula- (*sed prius* ingenti) D : ferculorum V : coc(h)learum ς : squilla- *Gronovius* : epula- *Moricca* : lactucaconi. *Watt* : inula- *Beaujeu* 2–3 sophia septim(a)e (-tume DH) Ω : sepia Septimiae (Sept- *iam Manutius*) *Gronovius* : *alii alia*

veterem putas ut ne in foro quidem reliquiae pristinae frontis appareant? sed tamen suavissimum συμβιωτὴν nostrum 5
praestabo integellum, nec committam ut, si ego eum condemnaro, tu restituas, ne ⟨non⟩ habeat Bursa Plancus apud quem litteras discat.

3 Sed quid ago? cum mihi sit incertum tranquillone sis animo an ut in bello in aliqua maiuscula cura negotiove versere, labor longius. cum igitur mihi erit exploratum te libenter esse risurum, scribam ad te pluribus. te tamen hoc scire volo, vehementer populum sollicitum fuisse de P. Sullae 5
morte ante quam certum scierit. nunc quaerere desierunt quo modo perierit; satis putant se scire quod sciunt. ego ceteroqui animo aequo fero. unum vereor, ne hasta Caesaris refrixerit.

9, 11

Scr., ut vid., in Attici Nomentano paulo post XII *Kal. Mai. an. 45*

CICERO DOLABELLAE S.

1 Vel meo ipsius interitu mallem litteras meas desiderares quam eo casu quo sum gravissime adflictus; quem ferrem certe moderatius si te haberem. nam et oratio tua prudens et amor erga me singularis multum levaret. sed quoniam brevi tempore, ut opinio nostra est, te sum visurus, ita me adfec- 5
tum offendes ut multum a te possim iuvari; non quo ita sim fractus ut aut hominem me esse oblitus sim aut fortunae

4 quidem χ : *om.* M 7 ne ⟨non⟩ *Sedgwick* : ne Ω : ut *Wesenberg* 3, 2 in aliqua MV : aut in a- D : ut in a- H 8 cetero qui M : -ra qui M^2χ

Ep. 9, 11] 1, 2 eo χ : ego M 3 nam ⟨me⟩ *Kayser*

succumbendum putem, sed tamen hilaritas illa nostra et suavitas, quae te praeter ceteros delectabat, erepta mihi omnis est; firmitatem tamen et constantiam, si modo fuit aliquando in nobis, eandem cognosces quam reliquisti. 10

2 Quod scribis proelia te mea causa sustinere, non tam id laboro ut si qui mihi obtrectent a te refutentur quam intellegi cupio, quod certe intellegitur, me a te amari. quod ut facias te etiam atque etiam rogo, ignoscasque brevitati litterarum mearum; nam et celeriter una futuros nos arbitror et 5 nondum satis sum confirmatus ad scribendum.

9, 12

Scr. in villa sua aliqua fort. m. Dec. an. 45

CICERO DOLABELLAE

1 Gratulor Baiis nostris si quidem, ut scribis, salubres repente factae sunt; nisi forte te amant et tibi adsentantur et tam diu dum tu ades sunt oblitae sui. quod quidem si ita est, minime miror caelum etiam et terras vim suam, si tibi ita conveniat, dimittere. 5

2 Oratiunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam mecum, quod non putaram. itaque eam tibi misi. quam velim sic legas ut causam tenuem et inopem nec scriptione magno opere dignam. sed ego hospiti veteri et amico munusculum mittere volui, levidense crasso filo, cuius modi ipsius 5 solent esse munera.

Tu velim animo sapienti fortique sis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet iniuriam.

2, 6 sum χ : *om.* M

Ep. 9, 12] 1, 3 ades ς : abes Ω 2, 5 volui χ : *om.* M : decrevi *Walter* levidense ς : lenid- V : levi (leve D) dens(a)e MDH

9, 13

Scr. ex. an. 46 vel in. an. 45

CICERO DOLABELLAE S.

1 C. Subernius Calenus et meus est familiaris et Leptae, nostri familiarissimi, pernecessarius. is, cum vitandi belli causa profectus esset in Hispaniam cum M. Varrone ante bellum et in ea provincia esset in qua nemo nostrum post Afranium superatum bellum ullum fore putaret, incidit in ea ipsa mala 5 quae summo studio vitaverat. oppressus est enim bello repentino, quod bellum commotum a Scapula ita postea confirmatum est a Pompeio ut nulla ratione ab illa miseria se **2** eripere posset. eadem causa fere est M. Plani Heredis, qui est item Calenus, Leptae nostri familiarissimus.

Hosce igitur ambos tibi sic commendo ut maiore cura, studio, sollicitudine animi commendare non possim. volo ipsorum causa meque in eo vehementer et amicitia movet et 5 humanitas. Lepta vero cum ita laboret ut eius fortunae videantur in discrimen venire, non possum ego non aut proxime atque ille aut etiam aeque laborare. quapropter, etsi saepe expertus sum quantum me amares, tamen sic velim tibi persuadeas, id me in hac re maxime iudicaturum. 10

3 Peto igitur a te, vel, si pateris, oro, ut homines miseros et fortuna, quam vitare nemo potest, magis quam culpa calamitosos conserves incolumis velisque per te me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, cum municipio Caleno, quocum mihi magna necessitudo est, tum Leptae, quem omni- 5 bus antepono, dare.

Ep. 9, 13] 1, 4 et *scripsi* : ut Ω 5 putaret χ : -re M : -rat ς 2, 5 causa meque M : -sam eque V : -sam meque DH 3, 3 incolumis MD : *om.* V (*add. in marg. man. posterior, ut vid.*), H 4 tum mun- ς

4 Quod dicturus sum puto equidem non valde ad rem pertinere, sed tamen nihil obest dicere. res familiaris alteri eorum valde exigua est, alteri vix equestris. quapropter, quoniam iis Caesar vitam sua liberalitate concessit nec est quod iis praeterea magno opere possit adimi, reditum, si me tantum 5 amas quantum certe amas, hominibus confice. in quo nihil est praeter viam longum; quam idcirco non fugiunt ut et vivant cum suis et moriantur domi. quod ut enitare contendasque, vel potius ut perficias (posse enim te mihi persuasi), vehementer te etiam atque etiam rogo. 10

9, 14

Scr. in Pompeiano v Non. Mai. an. 44

CICERO DOLABELLAE COS. SUO SAL.

1 Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria satisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam, tamen non possum non confiteri cumulari me maximo gaudio quod vulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. neminem conveni (convenio autem cottidie plurimos; sunt 5 enim permulti optimi viri qui valetudinis causa in haec loca veniant, praeterea ex municipiis frequentes necessarii mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad caelum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negant enim se dubi-

4, 2 dicere M : *om.* χ   7 longum *scripsi* (-gi *etiam commentus*) : -gam Ω

Ep. 9, 14] *alterum exemplum exstat in codd. epp. ad Att. 14, 17A. de siglis vide ad ep. 8,16*   **1,** 6 qui Ω : *om.* A   6–7 in h(a)ec loca veniant (-iunt V, conveniant H) Ω : in his (is R[a]) locis conveniunt ACλ : in haec loca veniant, conveniunt *Lehmann*   8 quin DH : qui MVA   9 agant MDH : agunt VA

tare quin tu meis praeceptis et consiliis obtemperans praestantissimum te civem et singularem consulem praebeas. 10

2 Quibus ego, quamquam verissime possum respondere te quae facias tuo iudicio et tua sponte facere nec cuiusquam egere consilio, tamen neque plane adsentior, ne imminuam tuam laudem si omnis a meis consiliis profecta videatur, neque valde nego; sum enim avidior etiam quam satis est 5 gloriae. et tamen non alienum est dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni, regum regi, fuit honestum, habere aliquem in consiliis capiendis Nestorem, mihi vero gloriosum te iuvenem consulem florere laudibus quasi alumnum disciplinae meae. 10

3 L. quidem Caesar, cum ad eum aegrotum Neapolim venissem, quamquam erat oppressus totius corporis doloribus, tamen, ante quam me plane salutavit, 'o mi Cicero' inquit, 'gratulor tibi cum tantum vales apud Dolabellam quantum si ego apud sororis filium valerem, iam salvi esse possemus. 5 Dolabellae vero tuo et gratulor et gratias ago, quem quidem post te consulem solum possumus vere consulem dicere.' deinde multa de facto ac de re gesta tua; nihil magnificentius, nihil praeclarius actum umquam, nihil rei publicae salutarius. atque haec una vox omnium est. 10

4 A te autem peto ut me hanc quasi falsam hereditatem alienae gloriae sinas cernere meque aliqua ex parte in societatem tuarum laudum venire patiare. quamquam, mi Dolabella (haec enim iocatus sum), libentius omnis meas, si modo sunt aliquae meae, laudes ad te transfuderim quam ali- 5

2, 1 te MVH : *om.* DA 5 est A : *om.* Ω 7 habere *hic* ΩO : *post* Nestorem ER[a]dms : *om.* M[a] 3, 5 iam χE, O(?)ms : tam MM[a]d : *om.* R[a] 7 possumus Ω : -sum A 8 deinde ΩEP[a] : dein R[a]Δ re gesta tua *Wesenberg* : re ge- tum (cum D) Ω, O(?)P[a] : rege est actum ER[a] 4, 4 iocatus M[a] *corr.*, dms : loc- DHM[a] : locutus MV 5 transfuderim Ω : transtul(l)erim EORdms : trans M[a] : transferam Z[1]

quam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantum dilexerim quantum tu intellegere potuisti, tum his tuis factis sic incensus sum ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil
5 pulchrius, nihil amabilius. semper amavi, ut scis, M. Brutum 10
propter eius summum ingenium, suavissimos mores, singularem probitatem atque constantiam; tamen Idibus Martiis tantum accessit ad amorem ut mirarer locum fuisse augendi in eo quod mihi iam pridem cumulatum etiam videbatur. 5
quis erat qui putaret ad eum amorem quem erga te habebam posse aliquid accedere? tantum accessit ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse.

6 Qua re quid est quod ego te horter ut dignitati et gloriae servias? proponam tibi claros viros, quod facere solent qui hortantur? neminem habeo clariorem quam te ipsum. te imitere oportet, tecum ipse certes. ne licet quidem tibi iam
7 tantis rebus gestis non tui similem esse. quod cum ita sit, 5
hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa severitas animadversionis non modo non invidiosa sed etiam popularis esset et cum bonis omnibus tum infimo cui- 5
que gratissima. hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuae; sed contigit magnitudine cum animi tum etiam ingeni atque consili. legi enim contionem tuam. nihil illa sapientius; ita pedetemptim et gradatim tum acces-

8 amore VERΔ : -em MDH 5, 5 mihi iam ΩΔ : iam m- R^a : iam E 6–8 quis … dilexisse *citat Nonius, p. 682 Lindsay* 6 te ΩOdms, *Nonius* : illum ER^a : *om.* M^a 8 antea ΩR^{a}Δ : $\overline{an}$ antea (?)E : te antea P^a : ante *Nonius* 6, 1 horter MA : -tor χ 2 proponam VA : -as MDH 3 te (*alt.*) ΩO : *om.* ERM^{a}dm 4 imitere MO : -tare V : -tari DHR^{a}Δ : -tari re E 7, 7 cum MDEOR : tum V : quam M^a : quadam cum dms : *om.* H 9 et (ac D) gradatim Ω : *om.* A tum ΩR^{a}M^{a}dm : cum Es : tamen P^a

sus a te ad causam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animadvertendi omnium concessu daret. 10

8 Liberasti igitur et urbem periculo et civitatem metu neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti sed etiam ad exemplum. quo facto intellegere debes in te positam esse rem publicam tibique non modo tuendos sed etiam ornandos esse illos viros a quibus initium libertatis profectum est. 5 sed his de rebus coram plura, propediem ut spero. tu, quoniam rem publicam nosque conservas, fac ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias.

9, 15

Scr. Romae fort. m. interc. priore an. 46

CICERO PAETO S.

1 Duabus tuis epistulis respondebo: uni quam quadriduo ante acceperam a Zetho, alteri quam attulerat Phileros tabellarius.

Ex prioribus tuis litteris intellexi pergratam tibi esse curam meam valetudinis tuae, quam tibi perspectam esse gau- 5 deo; sed mihi crede, non perinde ut est reapse ex litteris perspicere potuisti. nam cum a satis multis (non enim possum aliter dicere) et coli me videam et diligi, nemo est illorum omnium mihi te iucundior. nam quod me amas, quod id et iam pridem et constanter facis, est id quidem magnum 10 atque haud scio an maximum, sed tibi commune cum multis; quod tu ipse tam amandus es tamque dulcis tamque in

8, 3 quo χA : *om.* M 5 esse Ω : *om.* A

Ep. 9, 15] 1, 2 Phileros ς : pil- (pyl- V) Ω 4–5 esse (*om.* H) ... tibi χ : *om.* M 5 perspectam DH : -tum MV 6 reapse ς : reabse M : res ab se V : re ipsa DH 9 quod⟨que⟩ id *conieci*

2 omni genere iucundus, id est proprie tuum. accedunt non Attici sed salsiores quam illi Atticorum Romani veteres atque urbani sales. ego autem (existimes licet quidlibet) mirifice capior facetiis, maxime nostratibus, praesertim cum eas videam primum oblitas Latio, tum cum in urbem nostram 5 est infusa peregrinitas, nunc vero etiam bracatis et Transalpinis nationibus, ut nullum veteris leporis vestigium appareat. itaque te cum video, omnis mihi Granios, omnis Lucilios, vere ut dicam, Crassos quoque et Laelios videre videor. moriar si praeter te quemquam reliquum habeo in quo possim 10 imaginem antiquae et vernaculae festivitatis agnoscere. ad hos lepores cum amor erga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione valetudinis tuae tam graviter exanimatum fuisse?

3 Quod autem altera epistula purgas te non dissuasorem mihi emptionis Neapolitanae fuisse sed auctorem commorationis urbanae, neque ego aliter accepi ⟨et⟩ intellexi tamen idem quod his intellego litteris, non existimasse te mihi licere, id quod ego arbitrabar, res has non omnino quidem sed 5 magnam partem relinquere. Catulum mihi narras et illa tempora. quid simile? ne mi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab rei publicae custodia; sedebamus enim in puppi et 4 clavum tenebamus. nunc autem vix est in sentina locus. an minus multa senatus consulta futura putas si ego sim Neapoli? Romae cum sum et urgeo forum senatus consulta scribuntur apud amatorem tuum, familiarem meum; et quidem, cum in mentem venit, ponor ad scribendum et ante audio 5

2, 3 quidlibet (-lubet M) MVD : quod l- H 5 latio] *iniuria, ut nunc vid., suspectum; vide Beaujeu ad loc.* 8 granios MH : graios V : grachos D 11 festivitatis M³VH : et f- MD ad χ : at M 3, 2 commorationis *Rutilius:* modera- Ω 3 urbanae M : -ne χ (*sed* ae *nusquam fere exhibent* VD), *Madvig, virgula post* modera- *addita, et post eum vulg.* et *add. Nipperdey* 7 mi MH : mihi DV

senatus consultum in Armeniam et Syriam esse perlatum, quod in meam sententiam factum esse dicatur, quam omnino mentionem ullam de ea re esse factam. atque hoc nolim me iocari putes. nam mihi scito iam a regibus ultimis adlatas esse litteras quibus mihi gratias agant quod se mea sententia reges appellaverim, quos ego non modo reges appellatos sed omnino natos nesciebam. 10

5 Quid ergo est? tamen, quam diu hic erit noster hic praefectus moribus, parebo auctoritati tuae. cum vero aberit, ad fungos me tuos conferam. domum si habebo, in denos dies singulos sumptuariae legis dies conferam; sin autem minus invenero quod placeat, decrevi habitare apud te; scio enim me nihil tibi gratius facere posse. domum Sullanam desperabam iam, ut tibi proxime scripsi, sed tamen non abieci. tu velim, ut scribis, cum fabris eam perspicias. si enim nihil est in parietibus aut in tecto viti, cetera mihi probabuntur. 5

9, 16

Scr., ut vid., in Tusculano med. m. Quint. an. 46

CICERO PAETO S.

1 Delectarunt me tuae litterae, in quibus primum amavi amorem tuum, qui te ad scribendum incitavit verentem ne Silius suo nuntio aliquid mihi sollicitudinis attulisset; de quo et tu mihi antea scripseras bis quidem eodem exemplo, facile ut intellegerem te esse commotum, et ego tibi accurate rescrip- 5

5, 2 parebo D[1] : probo Ω cum ς : quam Ω

Ep. 9, 16] PAETO *ind.* MH : papir(i)o paeto Ω 1, 4 antea M : -e χ

seram, ut, quo modo in tali re atque tempore, aut liberarem te ista cura aut certe levarem.

2 Sed quoniam proximis quoque litteris ostendis quantae tibi curae sit ea res, sic, mi Paete, habeto, quicquid arte fieri pot⟨u⟩erit (non enim iam satis est consilio pugnare, artificium quoddam excogitandum est) – sed tamen, quicquid elaborari aut effici potuerit ad istorum benevolentiam conciliandam et colligendam, summo studio me consecutum esse, nec frustra, ut arbitror; sic enim color, sic observor ab omnibus iis qui a Caesare diliguntur ut ab iis me amari putem. tametsi non facile diiudicatur amor verus et fictus, nisi aliquod incidit eius modi tempus ut quasi aurum igni sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit; cetera sunt signa communia. sed ego uno utor argumento quam ob rem me ex animo vereque arbitrer diligi, quia et nostra fortuna ea est et illorum ut simulandi causa non sit. 5 10

3 De illo autem quem penes est omnis potestas, nihil video quod timeam, nisi quod omnia sunt incerta cum a iure discessum est nec praestari quicquam potest quale futurum sit quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine. sed tamen eius ipsius nulla re a me offensus est animus. est enim adhibita in ea re ipsa summa a nobis moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum libere loqui, cuius opera esset in civitate libertas, sic ea nunc amissa nihil loqui quod offendat aut illius aut eorum qui ab illo diliguntur voluntatem. effugere autem si velim non nullorum acute aut facete dictorum opinionem, fama ingeni mihi est abicienda; quod, 5 10
4 si id possem, non recusarem. sed tamen ipse Caesar habet

2, 2 habeto M : -et DH : -es V 3 potuerit ς : pote- Ω 5–6 conciliandam et colligendam DH : -dum et -dum (elig- V) MV 8 a VH : *om.* MD 9 tametsi *Camerarius* : nam e- Ω 10 incidat M[3] 3, 2 a M : *om.* χ 11 opinionem χ : *om.* M : famam *Victorius* mihi est abicienda MV : est m- a- D : a- est m- H : m- sit a- *Bake* (*noluerat Ernesti*) 12 id *del. Manutius* : iam *Bonnet*

peracre iudicium et, ut Servius, frater tuus, quem litteratissimum fuisse iudico, facile diceret 'hic versus Plauti non est, hic est', quod tritas auris haberet notandis generibus poetarum et consuetudine legendi, sic audio Caesarem, cum volumina iam confecerit apopthegmatorum, si quid adferatur ad eum pro meo quod meum non sit, reicere solere. quod eo nunc magis facit quia vivunt mecum fere cottidie illius familiares; incidunt autem in sermone vario multa quae fortasse illis, cum dixi, nec illitterata nec insulsa esse videantur. haec ad illum cum reliquis actis perferuntur; ita enim ipse mandavit. sic fit ut, si quid praeterea de me audiat, non audiendum putet.

Quam ob rem Oenomao tuo nihil utor; etsi posuisti loco **5** versus Accianos. sed quae est invidia aut quid mihi nunc invideri potest? verum fac esse omnia: sic video philosophis placuisse iis qui mihi soli videntur vim virtutis tenere, nihil esse sapientis praestare nisi culpam. qua mihi videor dupliciter carere, et quod ea senserim quae rectissima fuerunt et qui⟨a⟩, cum viderem praesidi non satis esse ad ea obtinenda, viribus certandum cum valentioribus non putarim. ergo in officio boni civis certe non sum reprehendendus. reliquum est ne quid stulte, ne quid temere dicam aut faciam contra potentis. id quoque puto esse sapientis. cetera vero, quid quisque me dixisse dicat, aut quo modo ille accipiat, aut qua fide mecum vivant ii qui me adsidue colunt et observant, praestare non possum.

6 Ita fit ut et consiliorum superiorum conscientia et praesentis temporis moderatione me consoler et illam Acci similitudinem non modo iam ad invidiam sed ad fortunam

4, 4 poetarum M : poteram χ 6 apopthegmatorum *Nieschmidt* : αποφθεγματωρομ Ω : -άτων ς, *vulg. olim* quid *scripsi* : quod Ω 9 multa quae ς : -taque MVH : -ta quod D 14 Oenomao ς : den- MVD : de oen- H 5, 2 esse] posse *Wesenberg* 6 quia *Victorius* : qui Ω : quod ς 9 aut DH : ut MV 6, 2–3 *vide comm. meum* 3 modo *del. Ernesti et vulg. olim*

transferam, quam existimo levem et imbecillam ab animo firmo et gravi tamquam fluctum a saxo frangi oportere. 5 etenim, cum plena sint monumenta Graecorum quem ad modum sapientissimi viri regna tulerint vel Athenis vel Syracusis, cum servientibus suis civitatibus fuerint ipsi quodam modo liberi, ego me non putem tueri meum statum sic posse ut neque offendam animum cuiusquam nec frangam digni- 10 tatem meam?

7 Nunc venio ad iocationes tuas, quoniam tu secundum 'Oenomaum' Acci non, ut olim solebat, Atellanam sed, ut nunc fit, mimum introduxisti. quem tu mihi Po⟨m⟩pilium, quem denarium narras, quam tyrotarichi patinam? facilitate mea ista ferebantur antea; nunc mutata res est. Hirtium ego 5 et Dolabellam dicendi discipulos habeo, cenandi magistros; puto enim te audisse, si forte ad vos omnia perferuntur, illos apud me declamitare, me apud illos cenitare. tu autem quod mihi bonam copiam eiures nihil est. tum enim cum rem habebas quaesticulus te faciebat attentiorem; nunc ⟨cur⟩, 10 cum tam aequo animo bona perdas, non eo sis consilio ut, cum me hospitio recipias, aestimationem te aliquam putes accipere? etiam haec levior est plaga ab amico quam a debi-

8 tore. nec tamen eas cenas quaero ut magnae reliquiae fiant; quod erit, magnificum sit et lautum. memini te mihi Phameae cenam narrare. temperius fiat, cetera eodem modo. quod si perseveras me ad Matris tui cenam revocare, feram

7, 2 Atellanam *Augustinus* : -anum MVH : -aum D 3 Pompilium ς, *Demmel* (*qui etiam* Popidium) : popillium MVH : -ilium D : pompilum *Manutius* : polypum *Corradus* 4 denarium] *iniuria suspectum* patinam DH : -na MV 8 apud me ... illos χ : *om.* M 10 quaesticulus *Manutius* : -iculis MV : -iunculis DH cur *addidi* 11 non *del. Vallot* : non ⟨est quod non⟩ *Lehmann* : *alii alia* 13 etiam Ω : et tamen *Orelli* : etenim *C.F. Hermann* 8, 2 te mihi MV : m- te DH 4 Matris tui *Dieterich* (*cf. etiam CPh 71 (1976), 186sq.*) : matris tu(a)e Ω

id quoque. volo enim videre animum qui mihi audeat ista quae scribis apponere aut etiam polypum miniati Iovis similem. mihi crede, non audebis. ante meum adventum fama ad te de mea nova lautitia veniet; eam tu extimesces. neque est quod in promulside spei ponas aliquid, quam totam sustuli; solebam enim antea debilitari oleis et lucanicis tuis.

9 Sed quid haec loquimur? liceat modo isto venire. tu vero (volo enim abstergere animi tui metum) ad tyrotarichum antiquum redi. ego tibi unum sumptum adferam, quod balneum calfacias oportebit; cetera more nostro. superiora illa lusimus.

10 De villa Seliciana et curasti diligenter et scripsisti facetissime. itaque puto me praetermissurum; salis enim satis est, salinorum parum.

9, 17

Scr. Romae ex. m. Sext. vel in. Sept., ut vid., an. 46

CICERO PAETO

1 Non tu homo ridiculus es qui, cum Balbus noster apud te fuerit, ex me quaeras quid de istis municipiis et agris futurum putem? quasi aut ego quicquam sciam quod iste nesciat aut, si quid aliquando scio, non ex isto soleam scire! immo vero, si me amas, tu fac ut sciam quid de nobis futurum sit. habuisti enim in tua potestate ex quo vel ex sobrio vel certe

6 miniati *Lambinus* : -ani Ω 8 tu χ : *om.* M 10 debilitari H : delibit- MDV oleis] hillis *Heinsius* 10, 3 salinorum *conieci* : sannonum M : sannionum DV : -iorum H : Samiorum *Corradus*

Ep. 9, 17] PAETO *ind.* MH : l. papirio paeto (-rio S Peto V) Ω 1, 1 non] n(a)e *Gronovius*

ex ebrio scire posses. sed ego ista, mi Paete, non quaero; primum quia de lucro prope iam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est aut haec vita, superstitem rei publicae vivere; deinde quod scire quoque mihi videor quid futurum 10 sit. fiet enim quodcumque volent qui valebunt; valebunt autem semper arma. satis igitur nobis esse debet quicquid conceditur. hoc si qui pati non potuit, mori debuit.

2 Veientem quidem agrum et Capenatem metiuntur. hoc non longe abest a Tusculano; nihil tamen timeo. fruor dum licet, opto ut semper liceat; si id minus contigerit, tamen, quoniam ego vir fortis idemque philosophus vivere pulcherrimum duxi, non possum eum non diligere cuius beneficio id 5 consecutus sum. qui si cupiat esse rem publicam qualem fortasse et ille vult et omnes optare debemus, quid faciat tamen non habet; ita se cum multis colligavit.

3 Sed longius progredior; scribo enim ad te. hoc tamen scito, non modo me, qui consiliis non intersum, sed ne ipsum quidem principem scire quid futurum sit; nos enim illi servimus, ipse temporibus. ita nec ille quid tempora postulatura sint nec nos quid ille cogitet scire possumus. 5

4 Haec tibi antea non rescripsi, non quo cessator esse solerem, praesertim in litteris, sed, cum explorati nihil haberem, nec tibi sollicitudinem ex dubitatione mea nec spem adfirmatione adferre volui. illud tamen adscribam, quod est verissimum, me his temporibus adhuc de isto periculo nihil 5 audisse. tu tamen pro tua sapientia debebis optare optima, cogitare difficillima, ferre quaecumque erunt.

10 ⟨ego⟩ quoque *Baiter* 2, 4 idemque ς : idem quod Ω 7 quid] qua id *Tyrrell–Purser* : qui id *Vallot* 3, 4 ipse MVH : ille D 4,1 perscripsi *Mueller* 4 adscribam M, H (*sed post* verissimum) : assc- V : ad te sc- D 6 tua sapientia MV : s- tua H : tua prudentia D

9, 18

Scr. in Tusculano paulo ante VII *Kal. Sext. an. 46*

CICERO S.D. PAETO

1 Cum essem otiosus in Tusculano propterea quod discipulos obviam miseram, ut eadem me quam maxime conciliarent familiari suo, accepi tuas litteras plenissimas suavitatis; ex quibus intellexi probari tibi meum consilium, quod, ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis pulsus esset, Corinthi dicitur 5 ludum aperuisse, sic ego sublatis iudiciis, amisso regno fo-
2 rensi ludum quasi habere coeperim. quid quaeris? me quoque delectat consilium. multa enim consequor: primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad haec tempora. id cuius modi sit nescio; tantum video, nullius adhuc consilium me huic anteponere, nisi forte mori melius fuit. in lectulo, 5 fateor, sed non accidit; in acie non fui. ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, Afranius foede perierunt. at Cato praeclare. iam istuc quidem cum volemus licebit; demus modo operam ne tam necesse nobis sit quam illi fuit, id quod agimus. ergo hoc primum. 10

3 Sequitur illud: ipse melior fio, primum valetudine, quam intermissis exercitationibus amiseram; deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes rettulissem, exaruisset. extremum illud est, quod tu nescio an primum putes: pluris iam pavones confeci quam tu 5 pullos columbinos. tu istic te Hateriano iure delectas, ego

Ep. 9, 18] *hanc ep. om.* H, *habet ind.* H PAETO *ind.* MH : l. papirio paeto Ω 1, 1 propterea ς : pr(a)et- MVD 4 quibus DV[c] : quis V : qui (*in fine vers.*) M consilium *Ernesti* : -lio MVD : -lia ς 3, 6 delectas D : -at MV : -ato ς

me hic Hirtiano. veni igitur, si vir es, et disce a m⟨e⟩ προλε-
4 γομένας quas quaeris; etsi sus Minervam. sed, quo modo
video, si aestimationes tuas vendere non potes neque ollam
denariorum implere, Romam tibi remig⟨r⟩andum est; satius
est hic cruditate quam istic fame. video te bona perdidisse;
spero idem istuc familiaris tuos. actum igitur de te est nisi 5
provides. potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse,
quoniam cantherium comedisti, Romam pervehi. sella tibi
erit in ludo, tamquam hypodidascalo, proxima; eam pulvi-
nus sequetur.

9, 19

Scr. Romae med. m. Sext., ut vid., an. 46

CICERO S.D. PAETO

1 Tamen a malitia non discedis? tenu⟨i⟩culo apparatu signifi-
cas Balbum fuisse contentum. hoc videris dicere, cum reges
tam sint continentes, multo magis consularis esse oportere.
nescis me ab illo omnia expiscatum. recta enim a porta do-
mum meam venisse ⟨scito⟩; neque hoc admiror quod non 5
suam potius sed illud, quod non ad suam. ego autem tribus
primis verbis 'quid noster Paetus?' at ille adiurans nusquam

7 me ς : mihi MVD disce a me π- *Bengel* : disceam π- M : disce απ- D : disce π- V 7–8 προλεγόμενα quae *Manutius* 4, 1–2 sed ... si *locum sine causa vexatum ita distinxi, itidemque postmodo suo Marte Demmel* 3 remigrandum ς : remiga- M : naviga- V : remea- D 5 idem istic *Gronovius* actum ς : fa- MVD

Ep. 9, 19] PAETO *ind.* MH : l. papirio paeto Ω 1, 1 tenuiculo ς : tenuc- (MV) *vel peiora* Ω 4 enim] eum *Lambinus* 5 venisse ⟨scito⟩ *Sjögren* : venisse Ω : venit *Corradus* : venit ipse *Vallot* 6–7 tribus primis M : p- t- χ 7 adiurans χ : ati- M

2 se umquam libentius. hoc si verbis adsecutus es, auris ad te adferam non minus elegantis; sin autem obsonio, peto a te ne pluris esse balbos quam disertos putes. me cottidie aliud ex alio impedit; sed si me expediero, ut in ista loca venire possim, non committam ut te sero a me certiorem factum 5 putes.

9, 20

Scr. Romae in. m. Sext. an. 46

CICERO PAETO

1 Dupliciter delectatus sum tuis litteris, et quod ipse risi et quod te intellexi iam posse ridere. me autem a te ut scurram velitem malis oneratum esse non moleste tuli; illud doleo, in ista loca venire me, ut constitueram, non potuisse. habuisses enim non hospitem sed contubernalem. at quem virum! non 5 eum quem tu es solitus promulside conficere. integram famem ad ovum adfero; itaque usque ad assum vitulinum opera perducitur. illa mea quae solebas antea laudare ('o hominem facilem! o hospitem non gravem!') abierunt. nam omnem nostram de re publica curam, cogitationem de di- 10 cenda in senatu sententia, commentationem causarum abiecimus, in Epicuri nos, adversari nostri, castra coiecimus, nec tamen ad hanc insolentiam sed ad illam tuam lautitiam, veterem dico, cum in sumptum habebas; etsi numquam plura praedia habuisti. 15

8 umquam *vel* unq- χ : eum q- M   2, 4 me expediero MV : e- me DH

Ep. 9, 20]   1, 7 vitulinum ς : vitil- MV : vitell- DH   8 quae ς : quam Ω   9 nam D[c] : non M : *om.* χ : nunc *Cratander* : nos *R. Klotz*   12 castra coniecimus DH : cassatra coiec- M : causa traiec- V

2 Proinde te para. cum homine et edaci tibi res est et qui iam aliquid intellegat; ὀψιμαθεῖς autem homines scis quam insolentes sint. dediscendae tibi sunt sportellae et artolagyni tui. nos iam †ex† artis tantum habemus ut Verrium tuum et Camillum (qua munditia homines, qua elegantia!) vocare 5 saepius audeamus. sed vide audaciam! etiam Hirtio cenam dedi, sine pavone tamen. in ea cena cocus meus praeter ius fervens nihil ⟨non⟩ potuit imitari.

3 Haec igitur est nunc vita nostra: mane salutamus domi et bonos viros multos, sed tristis, et hos laetos victores, qui me quidem perofficiose et peramanter observant. ubi salutatio defluxit, litteris me involvo; aut scribo aut lego. veniunt etiam qui me audiunt quasi doctum hominem quia paulo 5 sum quam ipsi doctior. inde corpori omne tempus datur. patriam eluxi iam et gravius et diutius quam ulla mater unicum filium.

Sed cura, si me amas, ut valeas, ne ego te iacente bona tua comedim; statui enim tibi ne aegroto quidem parcere. 10

2, 1 homine et MV : hoīe .n. (*i.e.* homine enim) et D : homine H 3 sportell(a)e MV : -tul(a)e DH artolagyni *vel sim.* Ω : -gani ς 4 ex artis] exquisitae artis *Wesenberg* : exercitationis *Busch* : ex artis argutiis *Walter* : eius artis *notavit W.B. Anderson in libri sui marg.* 5 qua (*pr.*) DH : quam MV 6 etiam MV : *om.* DH 8 non *add. Orelli* 3, 9–10 sed ... parcere *citat Nonius, p. 118 Lindsay* 10 comedim M, *Nonius* : com(m)edam DH : commede' V

9, 21

Scr. anno incerto

CICERO PAETO S.

1 Ain tandem? insanire tibi videris quod imitere verborum meorum, ut scribis, fulmina? tum insanires si consequi non posses; cum vero etiam vincas, me prius irrideas quam te oportet. qua re nihil tibi opus est illud a Trabea, sed potius ἀπότευγμα meum. verum tamen quid tibi ego videor in epi- 5 stulis? nonne plebeio sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. quid enim simile habet epistula aut iudicio aut contioni? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. privatas causas et eas tenuis agimus subtilius, capitis aut famae scilicet ornatius. epistulas vero cottidianis 10 verbis texere solemus.

2 Sed tamen, mi Paete, qui tibi venit in mentem negare Papirium quemquam umquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui censor cum L. Sempronio Atratino fuit, cum ante consul cum eodem fuisset, annis post Romam con- 5 ditam CCCXII; sed tum Papisii dicebamini. post hunc XIII fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papi⟨s⟩ius est vocari desitus. is dictator cum L. Papirio Cur-

Ep. 9, 21] 1, 1 ain tandem M : in t- V : in tantum DH insanire tibi videris M : ins- vid- V : tibi ins- vid- D : ins- vid- t- H 5 ἀπότευγμα *Victorius* : ναπο- Ω 10 capitis M[3]DH : captis MV 2, 4–5 censor ... consul *Manutius* : consul ... censor (antecessor D) Ω 7 fuerunt (-re V) Ω : sederunt in *Wesenberg* (in *praeter necessitatem; cf. Liv. 7, 1, 5. 25, 5, 4*) primus ς 8 Papisius ς : papiius MDH : papius V

sore magistro equitum factus est annis post Romam conditam CCCCXV, et quadriennio post consul cum K. Duilio. 10
hunc secutus est Cursor, homo valde honoratus, deinde L. Masso aedilicius, inde multi Massones. quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas volo.

3 Deinde Carbones et Turdi insequuntur. hi plebeii fuerunt, quos contemnas censeo; nam praeter hunc C. Carbonem quem Damasippus occidit civis e re publica Carbonum nemo fuit. cognovimus Cn. Carbonem et eius fratrem scurram; quid iis improbius? de hoc amico meo, Rubriae filio, 5
nihil dico. tres illi fratres fuerunt, C., Cn., M. Carbones. Marcus P. Flacco accusante condemnatus, fur magnus, ex Sicilia. Gaius accusante L. Crasso cantharidas sumpsisse dicitur. is et tribunus pl. seditiosus et P. Africano vim attulisse existimatus est. hoc vero qui Lilybaei a Pompeio nostro est 10
interfectus improbior nemo meo iudicio fuit. iam pater eius accusatus a M. Antonio sutorio atramento absolutus putatur. qua re ad patres censeo revertare; plebeii quam fuerint importuni vides.

10 K. *ed. Plantiniana* : c. Ω Duilio ς : duillo Ω 12 Maso … Masones *Victorius* 3, 1 carbones DH : aca- MV insequuntur D : -ecuntur H : -equenter MV 9 seditiosus ⟨fuit⟩ *Wesenberg*

9, 22

Scr. an. incerto sed, ut vid., inter 46 et 44

CICERO PAETO

1 Amo verecundiam! – vel potius libertatem loquendi. atqui hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto, etsi Academiae nostrae cum eo magna rixa est. sed, ut dico, placet Stoicis suo quamque rem nomine appellare. sic enim disserunt, nihil esse obscenum, nihil turpe dictu; nam, si quod sit 5
in obscenitate flagitium, id aut in re esse aut in verbo; nihil esse tertium. in re non est. itaque non modo in comoediis res ipsa narratur (ut ille in 'Demiurgo'

'modo forte –'

nosti canticum. meministi Roscium: 10

'ita me destituit nudum.'

totus est sermo verbis tectus, re impudentior) sed etiam in tragoediis. quid est enim illud

'quae mulier una',

quid, inquam, est 15

'usurpat duplex cubile'?

quid

'huius †ferei†
hic cubile inire est ausus'?

quid est 20

'virginem me quondam invitam per vim violat Iuppiter'?

Ep. 9, 22] **1,** 1 *in primis verbis haeserunt interpretes, velut Purser, qui* amo ver-, ⟨tu inverecundiam⟩ vel *sqq. de nostra distinguendi ratione vide comm. et cf. Arnob. Adv. nat. 2, 70 fin.* cuius est autem pudoris, quin immo inverecundiae cuius, quod agere te videas, in eo alterum reprehendere! verecundiam M^{c}χ : rec- M atqui M : -ue χ 9–21 *Ribbeck II^{3}, p. 105. I^{3}, p. 294* 16 usurpat DH : -ato M : -ar V 18 ferei M : feret χ : filiae *conieci* : miseri *vel* -rae *coni. Watt*

bene 'violat'; atqui idem significat, sed alterum nemo tulis-
2 set. vides igitur, cum eadem res sit, quia verba non sint, nihil videri turpe. ergo in re non est.

Multo minus in verbis. si enim quod verbo significatur id turpe non est, verbum, quod significat, turpe esse non potest. 'anum' appellas alieno nomine; cur non suo potius? si 5 turpe est, ne alieno quidem; si non est, suo potius. caudam antiqui 'penem' vocabant, ex quo est propter similitudinem 'penicillus'; at hodie penis est in obscenis. at vero Piso ille Frugi in annalibus suis queritur adulescentis 'peni deditos' esse. quod tu in epistula appellas suo nomine ille tectius 10 'penem'; sed quia multi, factum est tam obscenum quam id verbum quo tu usus es. quid quod vulgo dicitur 'cum nos te voluimus convenire'? num obscenum est? memini in senatu disertum consularem ita eloqui: 'hanc culpam maiorem an illam dicam?' potuit obscenius? 'non,' inquis; 'non enim ita 15 sensit.' non ergo in verbo est. docui autem in re non esse; nusquam igitur est.

3 'Liberis dare operam' quam honeste dicitur; etiam patres rogant filios. eius operae nomen non audent dicere. Socraten fidibus docuit nobilissimus fidicen; is Connus vocitatus est. num id obscenum putas? cum loquimur 'terni', nihil flagiti dicimus; at cum 'bini', obscenum est? 'Graecis quidem' in- 5 quies. nihil est ergo in verbo, quoniam et ego Graece scio et tamen tibi dico 'bini', idque tu facis quasi ego Graece, non Latine, dixerim. 'ruta' et 'menta' recte utrumque. volo mentam pusillam ita appellare ut 'rutulam': non licet. belle 'tectoriola.' dic ergo etiam 'pavimenta' isto modo: non potes. 10 viden igitur nihil esse nisi ineptias, turpitudinem nec in verbo esse nec in re, itaque nusquam esse?

2, 5 non χ : *om.* M   7 penem M³DH : penim (?) M : penum VP   9–11 *Hist. Rom. reliq. I², p. 137 Peter*   3, 3 vocitatus MV : vocatus H : appellatus D   5 *interrog. notam posui, quod iam ς teste Vallot*   grecis MV : -ce DH   9 belle *Orelli* : -la Ω

4 Igitur in verbis honestis obscena ponimus. quid enim? non honestum verbum est 'divisio'? at inest obscenum; cui respondet 'intercapedo.' num haec ergo obscena sunt? nos autem ridicule: si dicimus 'ille patrem strangulavit', honorem non praefamur; sin de Aurelia aliquid aut Lollia, honos 5 praefandus est. et quidem iam etiam non obscena verba pro obscenis sunt. 'battuit', inquit: impudenter; 'depsit': multo impudentius. atqui neutrum est obscenum. stultorum plena sunt omnia. 'testes' verbum honestissimum in iudicio, alio loco non nimis. et honesti 'colei Lanuvini', Cliternini non 10 honesti. quid ⟨quod⟩ ipsa res modo honesta, modo turpis? suppedit, flagitium est; iam erit nudus in balneo, non reprehendes.

Habes scholam Stoicam: ὁ σοφὸς εὐθυρρημονήσει. quam multa ex uno verbo tuo! te adversus me omnia audere 15 gratum est; ego servo et servabo (sic enim adsuevi) Platonis verecundiam. itaque tectis verbis ea ad te scripsi quae apertissimis agunt Stoici. sed illi etiam crepitus aiunt aeque liberos ac ructus esse oportere. honorem igitur Kalendis Martiis.

Tu me diliges et valebis. 20

4, 2 divisio ς : -or Ω at MV : aut DH respondet MV : -dit DH 6 etiam non *Lambinus* : non e- Ω 7 depsit *Manutius* : demp- MH : dep̄sit V : demsit D 10 et *Wesenberg* : ad MVH : at D colei Lanuvini ς : colii lanuini MDH : coluian- V 11 quid ⟨quod⟩ *scripsi* : quid Ω : quin *Mueller* 12 suppedit *vel* -det ς : -endet MD : suspendit (-det H) VH

9, 23

Scr. in Cumano XIII *Kal. Dec., ut vid., an.* 46

CICERO PAETO

Heri veni in Cumanum, cras ad te fortasse; sed cum certum sciam, faciam te paulo ante certiorem. etsi M. Caeparius, cum mihi in silva Gallinaria obviam venisset quaesissemque quid ageres, dixit te in lecto esse quod ex pedibus laborares. tuli scilicet moleste, ut debui, sed tamen constitui ad te veni- 5 re, ut et viderem te et viserem et cenarem etiam; non enim arbitror cocum etiam te arthriticum habere. exspecta igitur hospitem cum minime edacem tum inimicum cenis sumptuosis.

9, 24

Scr. Romae m. Ian., ut vid., an. 43

CICERO PAETO S.D.

1 Rufum istum, amicum tuum, de quo iterum iam ad me scribis, adiuvarem quantum possem etiam si ab eo laesus essem cum te tanto opere viderem eius causa laborare; cum vero et ex tuis litteris et ex illius ad me missis intellegam et iudicem magnae curae ei salutem meam fuisse, non possum ei non 5 amicus esse, neque solum tua commendatione, quae apud me, ut debet, valet plurimum, sed etiam voluntate ac iudicio meo. volo enim te scire, mi Paete, initium mihi suspicionis et cautionis et diligentiae fuisse litteras tuas, quibus litteris congruentes fuerunt aliae postea multorum. nam et Aquini 10

Ep. 9, 23] 1 heri $M^3\chi$, *ind.* MH : here M 2 etsi M. ς : etsim MV : ut sis DH 8 cum edacem tum minime *Tyrrell–Purser*

et Fabrateriae consilia sunt inita de me, quae te video inaudisse, et quasi divinarent quam iis molestus essem futurus, nihil aliud egerunt nisi me ut opprimerent. quod ego non suspicans incautior fuissem nisi a te admonitus essem. quam ob rem iste tuus amicus apud me commendatione non eget. 15
utinam ea fortuna rei publicae sit ut ille me[um] gratissimum possit cognoscere! sed haec hactenus.

2 Te ad cenas itare desisse moleste fero; magna enim te delectatione et voluptate privasti. deinde etiam vereor (licet enim verum dicere) ne nescio quid illud quod sciebas dediscas et obliviscare cenulas facere. nam si tum cum habebas quos imitarere non multum proficiebas, quid nunc te factu- 5
rum putem? Spurinna quidem, cum ei rem demonstrassem et vitam tuam superiorem exposuissem, magnum periculum summae rei publicae demonstrabat nisi ad superiorem consuetudinem tum cum Favonius flaret revertisses; hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus ferre non posses. 10

3 Et mehercule, mi Paete, extra iocum moneo te, quod pertinere ad beate vivendum arbitror, ut cum viris bonis, iucundis, amantibus tui vivas. nihil est aptius vitae, nihil ad beate vivendum accommodatius. nec id ad voluptatem refero sed ad communitatem vitae atque victus remissionemque ani- 5
morum, quae maxime sermone efficitur familiari, qui est in conviviis dulcissimus, ut sapientius nostri quam Graeci; illi 'συμπόσια' aut 'σύνδειπνα', id est compotationes aut concenationes, nos 'convivia', quod tum maxime simul vivitur. vides ut te philosophando revocare coner ad cenas. 10

Ep. 9, 24] 1, 16 me *Wesenberg, qui etiam* me omnium *et* me virum *et* me hominem : meum MH : me meum VD : me unum *Baiter* : *alii alia* 2, 1 itaredesisse MD : (cenam) si redesisse V : ita resedisse H 3 sciebas *scripsi* : sole- Ω 10–3, 1 posses et χ : posse sed M : posses sed M[c], *vulg.* 3, 1 iocum D : lo- MVH 3 est MV : *om.* DH 8 συμπόσια aut σύνδειπνα ς : symposia aut syndipna *vel sim.* Ω id est ... concenationes *del. Lambinus, fort. recte*

Cura ut valeas; id foris cenitando facillime consequere.

4 Sed cave, si me amas, existimes me quod iocosius scribam abiecisse curam rei publicae. sic tibi, mi Paete, persuade, me dies et noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi ut mei cives salvi liberique sint. nullum locum praetermitto monendi, agendi, providendi. hoc denique animo sum, ut, si in hac 5 cura atque administratione vita mihi ponenda sit, praeclare actum mecum putem.

Etiam atque etiam vale.

9, 25

Scr. Laodiceae fort. med. m. Mart. an. 50

CICERO IMP. PAETO

1 Summum me ducem litterae tuae reddiderunt. plane nesciebam te tam peritum esse rei militaris; Pyrrhi te libros et Cineae video lectitasse. itaque obtemperare cogito praeceptis tuis; hoc amplius, navicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant ullam armaturam 5 meliorem inveniri posse. sed quid ludimus? nescis quo cum imperatore tibi negotium sit. Παιδείαν Κύρου, quam contrieram legendo, totam in hoc imperio explicavi. sed iocabi- **2** mur alias coram, ut spero, brevi tempore.

Nunc ades ad imperandum, vel ad parendum potius; sic enim antiqui loquebantur. cum M. Fabio, quod scire te arbitror, mihi summus usus est valdeque eum diligo cum propter 5 summam probitatem eius ac singularem modestiam tum quod in iis controversiis quas habeo cum tuis combibonibus

Ep. 9, 25] 1, 7 contriveram ς 2, 3 vel ad parendum *om.* V vel ... potius *pro glossemate habuit Cobet,* vel ... loquebantur *item suspicatus est Tyrrell* 4 Fadio *Orelli, vulg. olim; et similiter porro*

3 Epicuri⟨i⟩s optima opera eius uti soleo. is, cum ad me Laodiceam venisset mecumque ego eum esse vellem, repente percussus est atrocissimis litteris, in quibus scriptum erat fundum Herculanensem a Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset. id M. Fabius pergraviter 5 tulit existimavitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eo progressum esse.

Nunc, si me amas, mi Paete, negotium totum suscipe, molestia Fabium libera. auctoritate tua nobis opus est et consilio et etiam gratia. noli pati litigare fratres et iudiciis 10 turpibus conflictari. Matonem et Pollionem inimicos habet Fabius. quid multa? non mehercule tam perscribere possum quam mihi gratum feceris si otiosum Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat mihique persuadet.

9, 26

Scr. Romae med. m. interc. post., ut vid., an. 46

CICERO PAETO S.D.

1 Accubueram hora nona cum ad te harum exemplum in codicillis exaravi. dices 'ubi?' apud Volumnium Eutrapelum, et quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. miraris tam exhilaratam esse servitutem nostram? quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. angar, excruciem 5 me? quid adsequar? deinde, quem ad finem? 'vivas' inquis 'in litteris.' an quicquam me aliud agere censes aut posse vivere nisi in litteris viverem? sed est earum etiam non satietas sed quidam modus; a quibus cum discessi, etsi minimum

8 Epicuriis ς : -ris Ω 3, 12 tam *del.* ς : tantum *conieci*

Ep. 9, 26] 1, 7 posse *v.l. in ed. Plantiniana* : -em Ω : -e me *Manutius* 8 viverem DH : -re MV

mihi est in cena, quod tu unum ζήτημα Dioni philosopho 10
posuisti, tamen quid potius faciam prius quam me dormitum conferam non reperio.

2 Audi reliqua. infra Eutrapelum Cytheris accubuit. 'in eo igitur' inquis 'convivio Cicero ille

"quem aspectabant, cuius ob os Grai ora obvertebant sua?"'

non mehercule suspicatus sum illam adfore. sed tamen ne 5
Aristippus quidem ille Socraticus erubuit cum esset obiectum habere eum Laida. 'habeo' inquit, 'non habeor a Laide' (Graece hoc melius; tu, si voles, interpretabere). me vero nihil istorum ne iuvenem quidem movit umquam, ne nunc senem. convivio delector; ibi loquor quod in solum, ut dici- 10
3 tur, et gemitum [et] in risus maximos transfero. an tu id melius qui etiam [in] philosophum irriseris, cum ille si quis quid quaereret dixisset, cenam te quaerere a mane dixeris? ille baro te putabat quaesiturum unum caelum esset an innumerabilia. quid ad te? at hercule cena numquid ad te, ibi 5
praesertim?

4 Sic igitur vivitur. cottidie aliquid legitur aut scribitur. dein, ne amicis nihil tribuamus, epulamur una non modo non contra legem, si ulla nunc lex est, sed etiam intra legem, et quidem aliquanto. qua re nihil est quod adventum nostrum extimescas. non multi cibi hospitem accipies, multi 5
ioci.

10 ζήτημα ς : zetema *vel sim.* Ω Dioni] Sironi *T. Frank* 2, 3–4 *Ribbeck I*[3], *p. 287* 3 aspectabant ς : -bam MVH, D[1] *in marg.* : expectabam D ora D[c] : lora Ω 5 ne χ : *om.* M 7 inquit ⟨Laida⟩ *Manutius, Wesenberg* (*'cur non addit* Laida *ante* habeo*?' Purser*) a Laide *del. Victorius, Wesenberg* 8 interpretabere M[2]DH : -avere MV 9 ne nunc] nedum *Manutius* : nedum nunc *Watt* 11 et *del. Manutius* 3, 2 in *del.* ς cum Ω : ⟨qui⟩ cum *Manutius* : ⟨et⟩ cum *Ernesti* : cum⟨que⟩ *Lehmann* 3 quid H : quidquid (quicq- VD) MVD 5 at ς : ad MV : *om.* DH numquid ς : non q- Ω ibi *Manutius* : tibi MVD : *om.* H 4, 6 ioci D : loci MVH

LIBER DECIMUS

10, 1

Scr. Romae m. Sept. an. 44

CICERO PLANCO

1 Et afui proficiscens in Graeciam et, postea quam de me⟨di⟩o cursu rei publicae sum voce revocatus, numquam per M. Antonium quietus fui; cuius tanta est non insolentia (nam id quidem vulgare vitium est) sed immanitas non modo ut vocem sed ne vultum quidem liberum possit ferre 5 cuiusquam. itaque mihi maximae curae est non de mea quidem vita, cui satis feci vel aetate vel factis vel, si quid etiam hoc ad rem pertinet, gloria, sed me patria sollicitat in primisque, mi Plance, exspectatio consulatus tui, quae ita longa est ut optandum ⟨magis quam sperandum⟩ sit ut possimus ad 10 id tempus rei publicae spiritum ducere. quae potest enim spes esse in ea re publica in qua hominis impotentissimi atque intemperantissimi armis oppressa sunt omnia et in qua nec senatus nec populus vim habet ullam nec leges ullae sunt nec iudicia nec omnino simulacrum aliquod ac vesti- 15 gium civitatis?

2 Sed quoniam acta omnia mitti ad te arbitrabar, nihil erat quod singulis de rebus scriberem. illud autem erat amoris mei, quem a tua pueritia susceptum non servavi solum sed etiam auxi, monere te atque hortari ut in rem publicam omni cogitatione curaque incumberes. quae si ad tuum tem- 5

Ep. 10, 1] 1, 1 AFUI M, *ind.* M : affui χ medio *Manutius* : meo Ω 7 factis D[c] : facetis MV : -etiis M[1]D : -etus H 9 mi DH : me MV 10 magis quam sp- *addidi* : vix *add. Watt* (*CQ 30 (1980), 383*)

pus perducitur, facilis gubernatio est; ut perducatur autem magnae cum diligentiae est tum etiam fortunae.

3 Sed et te aliquanto ante, ut spero, habebimus et, praeterquam quod rei publicae consulere debemus, tamen tuae dignitati ita favemus ut omne nostrum consilium, studium, officium, operam, laborem, diligentiam ad amplitudinem tuam conferamus. ita facillime et rei publicae, quae mihi 5 carissima est, et amicitiae nostrae, quam sanctissime nobis colendam puto, me intellego satis facturum.

4 Furnium nostrum tanti a te fieri quantum ipsius humanitas et dignitas postulat nec miror et gaudeo, teque hoc existimare volo, quicquid in eum iudici officique contuleris, id ita me accipere ut in me ipsum te putem contulisse.

10, 2

Scr. Romae c. XIII Kal. Oct. an. 44

CICERO PLANCO S.

1 Meum studium honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset si aut tuto in senatum aut honeste venire potuissem; sed nec sine periculo quisquam libere de re publica sentiens versari potest in summa impunitate gladiorum nec nostrae dignitatis videtur esse ibi sententiam de re publica 5 dicere ubi me et melius et propius audiant armati quam senatores.

2 Quapropter in privatis rebus nullum neque officium neque studium meum desiderabis; ne in publicis quidem, si

2, 7 tum MVD : tuaeque curae tum H (*commemoratione sane indignum nisi edd. non nullis imposuit*) 3, 2 tamen] etiam *Wesenberg* (tum e- *Ernesti*)

Ep. 10, 2] 2, 1 neque (*pr.*) V^{c}D^c : (a)eque Ω

quid erit in quo me interesse necesse sit, umquam deero ne cum periculo quidem meo dignitati tuae. in iis autem rebus quae nihilo minus ut ego absim confici poterunt peto a te ut 5
me rationem habere velis et salutis et dignitatis meae.

10, 3

Scr. Romae paulo post v Id. Dec. an. 44

CICERO PLANCO S.

1 Cum ipsum Furnium per se vidi libentissime tum hoc libentius quod illum audiens te videbar videre. nam et in re militari virtutem et in administranda provincia iustitiam et in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit et praeterea mihi non ignotam in consuetudine et familiaritate suavita- 5
tem tuam; adiunxit praeterea summam erga se liberalitatem. quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit.

2 Ego, Plance, necessitudinem constitutam habui cum domo vestra ante aliquanto quam tu natus es, amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua, confirmata iam aetate familiaritatem cum studio meo tum iudicio tuo constitutam. his de causis mirabiliter faveo dignitati tuae, quam me tecum 5
statuo habere communem. omnia summa consecutus es virtute duce, comite fortuna, eaque es adeptus adulescens multis invidentibus, quos ingenio industriaque fregisti. nunc, me amantissimum tui, nemini concedentem qui tibi vetustate

5 poterunt V (poteṙ), D[c]H : possunt poterunt D : potest' M 6 me(a)e DH : mee cura V : tuae M

Ep. 10, 3] 1, 2 videre *scripsi* : audire Ω 5 ignotam V : ignatam M : ignaram DH 2, 5 me *scripsi* : mihi Ω 6 statuo MDH : statuo studio V habere V : h- esse M : h- et esse DH : esse *Manutius* : debere esse *Victorius*

necessitudinis potior possit esse, si audies, omnem tibi reliquae vitae dignitatem ex optimo rei publicae statu acquires. 10

3 Scis profecto (nihil enim te fugere potuit) fuisse quoddam tempus cum homines existimarent te nimis servire temporibus; quod ego quoque existimarem, te si ea quae patiebare probare etiam arbitrarer. sed cum intellegerem quid sentires, prudenter te arbitrabar videre quid posses. nunc alia ratio 5 est. omnium rerum tuum iudicium est idque liberum. consul es designatus, optima aetate, summa eloquentia, maxima orbitate rei publicae virorum talium. incumbe, per deos immortalis, in eam curam et cogitationem quae tibi summam dignitatem et gloriam adferat; unus autem est, hoc praeser- 10 tim tempore, per tot annos re publica divexata, rei publicae bene gerendae cursus ad gloriam.

4 Haec amore magis impulsus scribenda ad te putavi quam quo te arbitrarer monitis et praeceptis egere. sciebam enim ex iisdem te haec haurire fontibus ex quibus ipse hauseram. qua re modum faciam. nunc tantum significandum putavi ut potius amorem tibi ostenderem meum quam ostentarem 5 prudentiam. interea quae ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor studiose diligenterque curabo.

10, 4

Scr. in Gallia Transalpina ex. m. Dec. an. 44

PLANCUS CICERONI

1 Gratissimae mihi tuae litterae fuerunt, quas ex Furni sermone te scripsisse animadverti. ego autem praeteriti temporis excusationem adfero quod te profectum audieram nec mul-

3, 5 prudenter χ : *om.* M 7 ⟨in⟩ maxima *Ernesti* 11 divexata *Lambinus* : dev- *vel* de v- Ω

to ante redisse scivi quam ex epistula tua cognovi. nullum enim in te officium ne minimum quidem sine maxima culpa videor posse praeterire, in quo tuendo habeo causas plurimas vel paternae necessitudinis vel meae a pueritia observantiae vel tui erga me mutui amoris. 5

2 Qua re, mi Cicero, quod mea tuaque patitur aetas, persuade tibi te unum esse in quo ergo colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiae plena, quae summa est, videntur quam fidelitatis, quam ego ex mea conscientia metior. qua re, si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me reprimere aut, si dubitarem, hortatio impellere posset ut id sequerer quod tu optimum putares. nunc vero quid est quod me in aliam partem trahere possit? quaecumque in me bona sunt aut fortunae beneficio tributa aut meo labore parta, etsi a te propter amorem carius sunt aestimata, tamen vel inimicissimi iudicio tanta sunt ut praeter bonam famam nihil desiderare videantur. 5 10

3 Qua re hoc unum tibi persuade, quantum viribus eniti, consilio providere, auctoritate monere potuero, hoc omne rei publicae semper futurum. non est ignotus mihi sensus tuus; neque, si facultas optabilis mihi quidem tui praesentis esset, umquam a tuis consiliis discreparem nec nunc ⟨c⟩om⟨m⟩ittam ut ullum meum factum reprehendere iure possis. 5

4 Sum in exspectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in urbe mense Ianuario geratur; ⟨fac igitur⟩ ut sciam. interim maximam hic sollicitudinem curamque sustineo, ne inter aliena vitia hae gentes nostra mala suam putent occasionem. quod si proinde ut ipse mereor mihi successerit, 5

Ep. 10, 4] 1, 4 scivi DH : sciis M : scis V : scii *Graevius* 3, 2 monere M^c^D : movere M, V (*sic*), H 5 committam ς : omi- Ω 4, 2 fac igitur *add. Lehmann* (fac *Weiske*, tu fac *Wesenberg*) 2–3 ut sciam *del. Graevius*

certe et tibi, cui maxime cupio, et omnibus viris bonis satis faciam.

Fac valeas meque mutuo diligas.

10, 5

Scr. Romae med. m. Ian. an. 43

CICERO PLANCO S.

1 Binas a te accepi litteras eodem exemplo, quod ipsum argumento mihi fuit diligentiae tuae. intellexi enim te laborare ut ad me mihi exspectatissimae litterae perferrentur. ex quibus cepi fructum duplicem mihique in comparatione difficilem ad iudicandum, amoremne erga me tuum an animum in 5 re⟨m⟩ publicam pluris aestimandum putarem. est omnino patriae caritas meo quidem iudicio maxima, sed amor voluntatisque coniunctio plus certe habet suavitatis. itaque commemoratio tua paternae necessitudinis benevolentiaeque eius quam erga me a pueritia contulisses ceterarumque 10 rerum quae ad eam sententiam pertinebant incredibilem mi- 2 hi laetitiam attulerunt. rursus declaratio animi tui quem haberes de re publica quemque habiturus esses mihi erat iucundissima, eoque maior erat haec laetitia quod ad illa superiora accedebat.

Itaque te non hortor solum, mi Plance, sed plane etiam 5 oro, quod feci iis litteris quibus tu humanissime respondisti, ut tota mente omnique animi impetu in rem publicam incumbas. nihil est quod tibi maiori fructui gloriaeque esse

8 mutuo DH : multo MV

Ep. 10, 5] 1, 6 rem p(ublicam) ς : rep. *vel* re p. Ω 12 attulerunt (protu- D) Ω : attulit, *tum* -lerat *Manutius* **2,** 1 rursus M[c]χ : rusus M 7 rem p. D : rep. *vel* re p. MVH

possit, nec quicquam ex omnibus rebus humanis est praecla-
3 rius aut praestantius quam de re publica bene mereri. adhuc 10
enim (patitur tua summa humanitas et sapientia me quid
sentiam libere dicere) fortuna suffragante videris res maxi-
mas consecutus; quod quamquam sine virtute fieri non po-
tuisset, tamen ex maxima parte ea quae es adeptus fortunae 5
temporibusque tribuuntur. his temporibus difficillimis rei
publicae quicquid subveneris, id erit totum et proprium tu-
um. incredibile est omnium civium latronibus exceptis
odium in Antonium, magna spes in te et in tuo exercitu,
magna exspectatio; cuius, per deos, gratiae gloriaeque cave 10
tempus amittas. sic moneo ut filium, sic faveo ut mihi, sic
hortor ut et pro patria et amicissimum.

10, 6

Scr. Romae XIII *Kal. Apr. an. 43*

CICERO PLANCO

1 Quae locutus est Furnius noster de animo tuo in rem publi-
cam ea gratissima fuerunt senatui, populo Romano proba-
tissima. quae autem tuae recitatae litterae sunt in senatu
nequaquam consentire cum Furni oratione visae sunt. pacis
enim auctor eras, cum collega tuus, vir clarissimus, a foedis- 5
simis latronibus obsideretur; qui aut positis armis pacem
petere debent aut, si pugnantes eam postulant, victoria pax,
non pactione, parienda est. sed de pace litterae vel Lepidi vel

3, 2 quid *Wesenberg* : quod ς 4 fieri χ : *om.* M 4 potuisses M[2] 7 proprie *Lambinus*

Ep. 10, 6] 1, 3 tu(a)e χ : *om.* M litterae sunt M : s- l- χ 6 aut positis ς : aut possit. eis M : (qui)a ut possit eis V : haud possint (-sunt D) DH

tuae quam in partem acceptae sint ex viro optimo, fratre
2 tuo, et ex C. Furnio poteris cognoscere. me autem impulit 10
tui caritas ut, quamquam nec tibi ipsi consilium deesset et
fratris Furnique benevolentia fidelisque prudentia tibi prae-
sto esset futura, vellem tamen meae quoque auctoritatis pro
plurimis nostris necessitudinibus praeceptum ad te aliquod 5
pervenire.

Crede igitur mihi, Plance, omnis quos adhuc gradus digni-
tatis consecutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos ho-
norum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te
cum libertate populi Romani et cum senatus auctoritate con- 10
iunxeris. seiunge te, quaeso, aliquando ab iis cum quibus te
non tuum iudicium sed temporum vincla coniunxerunt.
3 complures in perturbatione rei publicae consules dicti, quo-
rum nemo consularis habitus nisi qui animo exstitit in rem
publicam consulari. talem igitur te esse oportet qui primum
te ab impiorum civium tui dissimillimorum societate seiun-
gas, deinde te senatui bonisque omnibus auctorem, princi- 5
pem, ducem praebeas, postremo ut pacem esse iudices non
in armis positis sed in abiecto armorum et servitutis metu.
haec si et ages et senties, tum eris non modo consul et consu-
laris sed magnus etiam consul et consularis; sin aliter, tum in
istis amplissimis nominibus honorum non modo dignitas 10
nulla erit sed erit summa deformitas.

Haec impulsus benevolentia scripsi paulo severius; quae
tu [in] experiendo in ea ratione quae te digna est vera esse
cognosces.
D. XIII Kal. Apr. 15

2, 10 libertate VH : -tem MD 3, 3 consulari ς : -is Ω 5 te *Manutius* : et Ω 9 tum DH : tu MV 13 experiendo in ea ς : in exp- in ea Ω : in exp- ea *Rutilius* : in exp- inita *Kleyn*

10, 7

Scr. in Gallia Transalpina paulo post med. m. Mart. an. 43

PLANCUS CICERONI

1 Plura tibi de meis consiliis scriberem rationemque omnium rerum redderem verbosius, quo magis iudicares omnia me rei publicae praestitisse quae et tua exhortatione excepi et mea adfirmatione tibi recepi (non minus enim a te probari quam diligi semper volui, nec te magis in culpa defensorem 5 mihi paravi quam praedicatorem meritorum meorum esse volui); sed breviorem me duae res faciunt; una, quod publicis litteris omnia sum persecutus, altera, quod M. Varisidium, equitem Romanum, familiarem meum, ipsum ad te transire iussi, ex quo omnia cognoscere posses. 10

2 Non me dius fidius mediocri dolore adficiebar cum alii occupare possessionem laudis viderentur; sed usque mihi temperavi dum perducerem eo rem ut dignum aliquid et consulatu meo et vestra exspectatione efficerem. quod spero, si me fortuna non fefellerit, me consecuturum, ut maxi- 5 mo praesidio rei publicae nos fuisse et nunc sentiant homines et in posterum memoria teneant. a te peto ut dignitati meae suffrageris et quarum rerum spe ad laudem me vocasti harum fructu in reliquum facias alacriorem. non minus posse te quam velle exploratum mihi est. 10

Fac valeas meque mutuo diligas.

Ep. 10, 7] 1, 3 exhortatione M[2]H : et h- MV : et exh- D

10, 8

Scr. in Gallia Transalpina paulo post med. m. Mart. an. 43

PLANCUS IMP. COS. DESIG. S.D. COS. PR. TR. PL.
SENATUI POPULO PLEBIQUE ROMANAE

1 Si cui forte videor diutius et hominum exspectationem et spem rei publicae de mea voluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandum me esse arbitror quam de insequenti officio quicquam ulli pollicendum. non enim praeteritam culpam videri volo redemisse sed optimae mentis cogitata iam (5) pridem maturo tempore enuntiare.

2 Non me praeteribat in tanta sollicitudine hominum et tam perturbato statu civitatis fructuosissimam esse professionem bonae voluntatis magnosque honores ex ea re compluris consecutos videbam. sed cum in eum casum me fortuna demisisset ut aut celeriter pollicendo magna mihi ipse ad (5) proficiendum impedimenta opponerem aut, si in eo mihi temperavissem, maiores occasiones ad opitulandum haberem, expeditius iter communis salutis quam meae laudis esse volui. nam quis in ea fortuna quae mea est et ab ea vita quam in me cognitam hominibus arbitror et cum ea spe (10) quam in manibus habeo aut sordidum quicquam pati aut 3 perniciosum concupiscere potest? sed aliquantum nobis temporis et magni labores et multae impensae opus fuerunt ut quae rei publicae bonisque omnibus polliceremur exitu praestaremus neque ad auxilium patriae nudi cum bona voluntate sed cum facultatibus accederemus. confirmandus (5) erat exercitus nobis magnis saepe praemiis sollicitatus, ut ab re publica potius moderata quam ab uno infinita speraret;

Ep. 10, 8] 2, 5 mihi (mi *R. Klotz*) ipse *Rutilius* : in spe Ω : ipse *Orelli* 8 salutis χ : satis M 3, 2 labores *Manutius* : -ris Ω

confirmandae complures civitates, quae superiore anno lar-
gitionibus concessionibusque praemiorum erant obligatae,
ut et illa vana putarent et eadem a melioribus auctoribus 10
petenda existimarent; eliciendae etiam voluntates reliquo-
rum, qui finitimis provinciis exercitibusque praefuerunt, ut
potius cum pluribus societatem defendendae libertatis inire-
mus quam cum paucioribus funestam orbi terrarum victo-
4 riam partiremur. muniendi vero nosmet ipsi fuimus aucto 15
exercitu auxiliisque multiplicatis, ut, cum praeferremus sen-
sus aperte, tum etiam invitis quibusdam sciri quid defensuri
essemus non esset periculosum.

Ita numquam diffitebor multa me, ut ad effectum horum 5
consiliorum pervenirem, et simulasse invitum et dissimulas-
se cum dolore, quod praematura denuntiatio boni civis im-
5 parati quam periculosa esset ex casu collegae videbam. quo
nomine etiam C. Furnio legato, viro forti atque strenuo,
plura etiam verbo quam scriptura mandata dedimus, ut et
tectius ad vos perferrentur et nos essemus tutiores, quibus-
que rebus et communem salutem muniri et nos armari con- 5
veniret praecepimus. ex quo intellegi potest curam rei publi-
cae summae defendendae iam pridem apud nos excubare.

6 Nunc, cum deum benignitate ab omni re sumus paratio-
res, non solum bene sperare de nobis homines sed explorate
iudicare volumus. legiones habeo quinque sub signis et sua
fide virtuteque rei publicae coniunctissimas et nostra libera-
litate nobis obsequentis, provinciam omnium civitatum con- 5
sensu paratissimam et summa contentione ad officia certan-
tem, equitatus auxiliorumque tantas copias quantas hae
gentes ad defendendam suam salutem libertatemque confi-
cere possunt. ipse ita sum animo paratus ut vel provinciam

12 praesunt *Wesenberg* 15 partiremur χ : pati- M 4, 3 invitis ς : invictis Ω 6, 5 civitatum χ : -atium M (*cf. ep.* 12,13,3) 9 ut vel DH : vel M : vel ut V

tueri vel ire quo res publica vocet vel tradere exercitum, 10
auxilia provinciamque vel omnem impetum belli in me convertere non recusem, si modo meo casu aut confirmare patriae salutem aut periculum possim morari.

7 Haec si iam expeditis omnibus rebus tranquilloque statu civitatis polliceor, in damno meae laudis rei publicae commodo laetabor; sin ad societatem integerrimorum et maximorum periculorum accedam, consilia mea aequis iudicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendo. mihi 5
quidem ipsi fructus meritorum meorum in rei publicae incolumitate satis magnus est paratus. eos vero qui meam auctoritatem et multo magis vestram fidem secuti nec ulla spe decipi nec ullo metu terreri potuerunt ut commendatos vobis habeatis petendum videtur. 10

10, 9

Scr. in Gallia Narbonensi c. v Kal. Mai. an. 43

PLANCUS CICERONI S.

1 Nihil me tibi temere aut te ceteris de me frustra recepisse laetor. certe hoc maius habes testimonium amoris mei quo maturius tibi quam ceteris consilia mea volui esse nota. in dies vero meritorum meorum fieri accessiones pervidere te
2 spero, cogniturum magis recipio. quod ad me attinet, mi 5
Cicero (ita ab imminentibus malis res publica me adiuvante liberetur!), sic honores praemiaque vestra suspicio, conferenda certe cum immortalitate, ut sine iis nihil de meo studio

7, 4 accedam χ : -am ad M 7 paratus DH : -tos MV

Ep. 10, 9] 1, 1 de DH : *om.* MV 2 quod *conieci* **2,** 2 adiuvante V : adluante MDH (*cf. epp.* 10,10,2. 10,15,2) 4 ⟨etiam⟩ sine *Kleyn* : ⟨vel⟩ sine *Baiter*

perseverantiaque sim remissurus. nisi in multitudine optimorum civium impetus animi mei fuerit singularis et opera praecipua, nihil ad meam dignitatem accedere volo suffraga- 5
3 tione vestra. concupisco autem nihil mihi, contra quod ipse pugno; et temporis et rei te moderatorem facile patior esse. nihil aut sero aut exigue a patria civi tributum potest videri.

Exercitum a.d. VI Kal. Mai. Rhodanum traieci magnis itineribus, Vienna⟨m⟩ equites mille via breviore praemisi. 5 ipse, si ab Lepido non impediar, celeritate satis faciam. si autem is itineri meo se opposuerit, ad tempus consilium capiam. copias adduco et numero et genere et fidelitate firmissimas. te ut diligas me, si mutuo te facturum scis, rogo.

Vale. 10

10, 10

Scr. Romae III *Kal. Apr. an. 43*

CICERO PLANCO

1 Etsi satis ex Furnio nostro cognoram quae tua voluntas, quod consilium de re publica esset, tamen tuis litteris lectis liquidius de toto sensu tuo iudicavi. quam ob rem, quamquam in uno proelio omnia Fortuna rei publicae disceptat (quod quidem cum haec legeres iam decretum arbitrabar 5 fore), tamen ipsa fama quae de tua voluntate percrebruit magnam es laudem consecutus. itaque, si consulem Romae habuissemus, declaratum esset ab senatu cum tuis magnis

3, 5 Viennam ς : -na Ω equitum III milia *Wesenberg* via DH : uta M : et a V 7 is itineri *R. Klotz* : in it- M : in itinere χ : itineri *Victorius* opposuerit χ : -sierit M

Ep. 10, 10] 1, 4 omnia *scripsi* : omnis Ω disceptatur *Wesenberg* 8 declaratum M : cl- χ

honoribus quam gratus esset conatus et apparatus tuus. cuius rei non modo non praeteriit tempus sed ne maturum quidem etiam nunc meo quidem iudicio fuit. is enim denique honos mihi videri solet qui non propter spem futuri benefici sed propter magna merita claris viris defertur et datur. 10

2 Qua re, sit modo aliqua res publica in qua honos elucere possit, omnibus, mihi crede, amplissimis honoribus abundabis. is autem qui vere appellari potest honos non invitamentum ad tempus sed perpetuae virtutis est praemium. quam ob rem, mi Plance, incumbe toto pectore ad laudem, subveni patriae, opitulare collegae, omnium gentium consensum et incredibilem conspirationem adiuva. me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum fidelissimumque cognosces. ad eas enim causas quibus inter nos amore sumus, officiis, vetustate coniuncti patriae caritas accessit, eaque effecit ut tuam vitam anteferrem meae. 5 10
III Kal. Apr.

10, 11

Scr. in Allobrogibus c. finem m. Apr. an. 43

PLANCUS CICERONI

1 Immortalis ago tibi gratias agamque dum vivam; nam relaturum me adfirmare non possum. tantis enim tuis officiis non videor mi respondere posse, nisi forte, ut tu gravissime disertissimeque scripsisti, ita sensurus es ut me referre gratiam putes cum memoria tenebo. si de fili tui dignitate esset actum, amabilius certe nihil facere potuisses. primae tuae 5

2, 7 adiuva H : adlua MD : allna V (*cf. ep.* 10,9,2)

Ep. 10, 11] 1, 3 mi M : me V : *om.* DH 5–6 dignitate esset actum χ : -atem esse tactum M

sentententiae infinitis cum muneribus, posteriores ad tempus arbitriumque amicorum meorum compositae, oratio adsidua et perpetua de me, iurgia cum obtrectatoribus propter me notissima mihi sunt. non mediocris adhibenda mihi est cura ut rei publicae me civem dignum tuis laudibus praestem, in amicitia tua memorem atque gratum. quod reliquum est, tuum munus tuere et me, si quem esse voluisti eum exitu rebusque cognoscis, defende ac suscipe. 10

2 Cum Rhodanum copias omnis traiecissem fratremque cum tribus millibus equitum praemisissem, ipse iter ad Mutinam dirigerem, in itinere de proelio facto Brutoque et Mutina obsidione liberatis audivi. animadverti nullum alium receptum Antonium reliquiasque quae cum eo essent habere nisi in his partibus, duasque ei spes esse propositas, unam Lepidi ipsius, alteram exercitus, quod quaedam pars exercitus non minus furiosa est quam qui cum Antonio fuerunt. equitatum revocavi, ipse in Allobrogibus constiti, ut proinde ad omnia paratus essem ac res me moneret. si nudus hoc se Antonius confert, facile mi videor per me sustinere posse remque publicam ex vestra sententia administrare, quamvis ab exercitu Lepidi recipiatur. si vero copiarum aliquid secum adducet et si decima legio veterana, quae nostra opera revocata cum reliquis est, ad eundem furorem redierit, tamen ne quid detrimenti fiat dabitur opera a me, idque me praestaturum spero dum istinc copiae traiciantur coniunctaeque nobiscum facilius perditos opprimant. 5 10 15

3 Hoc tibi spondeo, mi Cicero, neque animum nec diligentiam mihi defuturam. cupio mehercules nullam residuam sollicitudinem esse; sed si fuerit, nec animo nec benevolen-

14 cognoscis MVD : -sces H 2, 1 omnis VD : omnes H : *om.* M 2 tribus mil(l)ibus DH : tria mil(l)ia MV 3 derigerem *Watt, nimirum recte; sed consuetam formam retinere malui* 6 has partes *Wesenberg* 9 constiti DH : constituti MV 10 hoc MV : huc DH 11 mi M : me V : *om.* DH

tiae nec patientiae cuiusquam pro vobis cedam. do quidem ego operam ut etiam Lepidum ad huius rei societatem incitem, omniaque ei obsequia polliceor si modo rem publicam respicere volet. utor in hac re adiutoribus interpretibusque fratre meo et Laterense et Furnio nostro. non me impedient privatae offensiones quo minus pro rei publicae salute etiam cum inimicissimo consentiam. quod si nihil profecero, nihilo minus maximo sum animo, et maiore fortasse cum mea gloria vobis satis faciam. 5 10

Fac valeas meque mutuo diligas.

10, 12

Scr. Romae III *Id. Apr. an.* 43

CICERO PLANCO

1 Etsi rei publicae causa maxime gaudere debeo tantum ei te praesidi, tantum opis attulisse extremis paene temporibus, tamen ita te victorem complectar re publica reciperata ut magnam partem mihi laetitiae tua dignitas adfert, quam et esse iam et futuram amplissimam intellego. cave enim putes ullas umquam litteras gratiores quam tuas in senatu esse recitatas; idque contigit cum meritorum tuorum in rem publicam eximia quadam magnitudine tum verborum sententiarumque gravitate. quod mihi quidem minime novum, qui et te nossem et tuarum litterarum ad me missarum promissa meminissem et haberem a Furnio nostro tua penitus consilia cognita; sed senatui maiora visa sunt quam erant ⟨ex⟩spec- 5 10

3, 8 furnio DH : furtio MV

Ep. 10, 12] 1, 3 complectar MD : amp- VH 4 adfert (aff-) MVD : -rat M²H 6 gratiores *Manutius* : gravi- Ω 12 expectata ς : sp- Ω

tata, non quo umquam de tua voluntate dubitasset, sed nec quantum facere posses nec quo progredi velles exploratum satis habebat. 15

2 Itaque, cum a.d. VII Id. Apr. mane mihi tuas litteras M. Varisidius reddidisset easque legissem, incredibili gaudio sum elatus; cumque magna multitudo optimorum virorum et civium me domo deduceret, feci continuo omnis participes meae voluptatis. interim ad me venit Munatius noster, 5 ut consuerat. at ego ei litteras tuas, nihildum enim sciebat; nam ad me primum Varisidius, idque sibi a te mandatum esse dicebat. paulo post idem mihi Munatius eas litteras

3 legendas dedit quas ipsi miseras et eas quas publice. placuit nobis ut statim ad Cornutum, praetorem urbanum, litteras deferremus, qui, quod consules aberant, consulare munus sustinebat more maiorum. senatus est continuo convocatus frequensque convenit propter famam atque exspectationem 5 tuarum litterarum. recitatis litteris oblata religio Cornuto est pullariorum admonitu non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse; idque a nostro collegio comprobatum est. itaque res dilata est in posterum. eo autem die magna mihi pro tua dignitate contentio cum Servilio; qui cum gratia 10 effecisset ut sua sententia prima pronuntiaretur, frequens eum senatus reliquit et in alia omnia discessit, meaeque sententiae, quae secunda pronuntiata erat, cum frequenter ad-

4 sentiretur senatus, rogatu Servili P. Titius intercessit. res in posterum dilata. venit paratus Servilius Iovi ipsi iniquus, cuius in templo res agebatur. hunc quem ad modum frege-

14 quo χ : quod M 2, 4 domo χ : de d- M 5 ⟨T.⟩ Munatius *Schütz* 6 at ego] et ego ς : ego *Wesenberg* : lego *Boot* ei M : et χ 7 sibi a te D : tibi a se MVH 8 ⟨et⟩ eas *Koch* 3, 2 ⟨M.⟩ Cornutum *Wesenberg* 13 erat *bis* M (*corr.* M^2) 4, 3 quemadmodum M^cV : quidem ad- M, *ut vid.* : quidem quemad- DH

rim quantaque contentione Titium intercessorem abiecerim ex aliorum te litteris malo cognoscere, unum hoc ex meis: 5
senatus gravior, constantior, amicior tuis laudibus esse non potuit quam tum fuit, nec vero tibi senatus amicior quam cuncta civitas. mirabiliter enim populus Romanus universus et omnium generum ordinumque consensus ad liberandam rem publicam conspiravit. 10

5 Perge igitur ut agis, nomenque tuum commenda immortalitati atque haec omnia quae habent speciem gloriae collectam inanissimis splendoris insignibus contemne; brevia, fucata, caduca existima. verum decus in virtute positum est, quae maxime illustratur magnis in rem publicam meritis. 5
eam facultatem habes maximam; quam quoniam complexus es, tene. perfice ut ne minus res publica tibi quam tu rei publicae debeas. me tuae dignitatis non modo fautorem sed etiam amplificatorem cognosces. id cum rei publicae, quae mihi vita est mea carior, tum nostrae necessitudini debere 10
me iudico. atque in his curis quas contuli ad dignitatem tuam cepi magnam voluptatem quod bene cognitam mihi T. Munati prudentiam et fidem magis etiam perspexi in eius incredibili erga te benevolentia et diligentia.
III Id. Apr. 15

7 quam tum D : quantum MVH 5, 2 collectam V : -ta MDH : -ta ⟨ex⟩ *Ascensius* 3 fucata DH : fugata V : fugatia M[3] (-ia *in ras.*) : fugacia *ex* fugato P 4 existima. verum DH : -averim M : -avere V 7 es tene M[2] : esset tenes M, *ut vid.* : es et tenes χ

10, 13

Scr. Romae c. v Id. Mai. an. 43

CICERO PLANCO

1 Ut primum potestas data est augendae dignitatis tuae, nihil praetermisi in te ornando quod positum esset aut in praemio virtutis aut in honore verborum. id ex ipso senatus consulto poteris cognoscere; ita enim est perscriptum ut a me de scripto dicta sententia est. quam senatus frequens secutus est 5
2 summo studio magnoque consensu. ego quamquam ex tuis litteris quas mihi misisti perspexeram te magis iudicio bonorum quam insignibus gloriae delectari, tamen considerandum nobis existimavi, etiam si tu nihil postulares, quantum tibi a re publica deberetur. tu contexes extrema cum primis. 5
qui enim M. Antonium oppresserit, is bellum confecerit. itaque Homerus non Aiacem nec Achillem sed Ulixem appellavit πτολιπόρθιον.

10, 14

Scr. Romae III Non. Mai. an. 43

CICERO PLANCO S.

1 O gratam famam biduo ante victoriam de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis! atque etiam hostibus fusis spes omnis est in te. fugisse enim ex proelio Mutinensi di-

Ep. 10, 13] 1, 1 primum Ω : p- mihi *ind.* M 2 esset χ : est M 2, 4 existimavi ς : -ari MV : -arim DH 7 aiacem DH : alacem V : alancem M 7 *Od. 9,504 et al.* πτολιπόρθιον *Victorius* (-θον ς) : ptoliport(h)ion *vel sim.* Ω

Ep. 10, 14] 1, 2 atqui *Manutius*

cuntur notissimi latronum duces. est autem non minus gratum extrema delere quam prima depellere. 5

2 Equidem ⟨ex⟩spectabam iam tuas litteras, idque cum multis, sperabamque etiam Lepidum rei publicae temporibus admonitum tecum e re publica esse facturum. in illam igitur curam incumbe, mi Plance, ut ne quae scintilla taeterrimi belli relinquatur. quod si erit factum, et rem publicam 5 divino beneficio adfeceris et ipse aeternam gloriam consequere.

D. III Non. Mai.

10, 15

Scr. in Gallia Narbonensi cis Isaram V *Id. Mai., ut vid., an.* 43

PLANCUS CICERONI

1 His litteris scriptis quae postea accidissent, scire te ad rem publicam putavi pertinere. sedulitas mea, ut spero, et mihi et rei publicae tulit fructum. namque adsiduis internuntiis cum Lepido egi ut omissa omni contentione reconciliataque voluntate nostra communi consilio rei publicae succurreret; se, 5 liberos urbemque pluris quam unum perditum abiectumque latronem putaret obsequioque meo, si ita faceret, ad omnis
2 res abuteretur. profeci. itaque per Laterensem internuntium fidem mihi dedit se Antonium, si prohibere provincia sua non potuisset, bello persecuturum; me ut venirem copiasque coniungerem rogavit, eoque magis quod et Antonius ab equitatu firmus esse dicebatur et Lepidus ne mediocrem qui- 5

2, 1 ex(s)pectabam ς : sp- Ω 2 rei p. χ : rep. M 3 e re p. *Buecheler* : et reip. (re p. H) Ω : et cum re p. *Orelli* : et e re p. *Krauss* : rei p. satis *Ernesti* (et rei p. s- D[c]) 4 ne quae M : neque M[c]χ

dem equitatum habebat. nam etiam ex paucitate eius non multis ante diebus †decem†, qui optimi fuerant, ad me transierunt.

Quibus rebus ego cognitis cunctatus non sum. in cursu 3 bonorum consiliorum Lepidum adiuvandum putavi. adventus meus quid profecturus esset vidi, vel quod equitatu meo persequi atque opprimere equitatum eius possem vel quod exercitus Lepidi eam partem quae corrupta est et ab re publica alienata et corrigere et coercere praesentia mei exercitus possem. itaque in Isara, flumine maximo quod in finibus est Allobrogum, ponte uno die facto exercitum a.d. VII Id. Mai. traduxi. cum vero mihi nuntiatum esset L. Antonium praemissum cum equitibus et cohortibus ad Forum Iuli venisse, fratrem cum equitum quattuor milibus ut occurreret ei misi a.d. V Id. Mai. ipse maximis itineribus cum IIII legioni- 4 bus expeditis et reliquo equitatu subsequar. si nos mediocris modo fortuna rei publicae adiuverit, et audaciae perditorum et nostrae sollicitudinis hic finem reperiemus. quod si latro praecognito nostro adventu rursus in Italiam se recipere coeperit, Bruti erit officium occurrere ei; cui scio nec consilium nec animum defuturum. ego tamen, si id acciderit, fratrem cum equitatu mittam qui sequatur Italiamque a vastatione defendat.

Fac valeas meque mutuo diligas.

Ep. 10, 15] 2, 7 decem MDH : .x. V : DC *Schelle* optimi χ : -me M 10 adiuvandum H : adlua- MD : allua- V (*cf. ep.* 10, 9, 2) 3, 2 quid DH : qui MV meo ⟨Antonium⟩ *Orelli* 7 VII *vel* VIII *Nake* : IIII Ω : VI *Wesenberg* 9 forum DH : eo- MV 11 V] II ς : III *C. Stephanus* 4, 4 rursus M^{c}χ : rusus M 7 italiamque χ : -iam M : ⟨ut⟩ Italiam *Weiske*

10, 16

Scr. Romae c. VIII *Kal. Iun. an.* 43

CICERO PLANCO

1 Nihil post hominum memoriam gloriosius, nihil gratius, ne tempore quidem ipso opportunius accidere vidi quam tuas, Plance, litteras. redditae sunt enim frequenti senatu Cornuto, cum is frigidas sane et inconstantis recitasset litteras Lepidi. sub eas statim recitatae sunt tuae non sine magnis quidem clamoribus. cum rebus enim ipsis essent et studiis beneficiisque in re⟨m⟩ publicam gratissimae, tum erant gravissimis verbis ac sententiis. flagitare senatus institit Cornutum ut referret statim de tuis litteris. ille se considerare velle. cum ei magnum convicium fieret cuncto a senatu, quinque tribuni pl. rettulerunt. Servilius rogatus rem distulit. ego eam sententiam dixi cui sunt adsensi ad unum. ea quae fuerit ex senatus consulto cognosces.

2 Tu, quamquam consilio non eges, vel abundas potius, tamen hoc animo esse debes ut nihil huc reicias neve in rebus tam subitis tamque angustis a senatu consilium petendum putes, ipse tibi sis senatus; quocumque te ratio rei publicae ducet, sequare; cures ut ante factum aliquid a te egregium audiamus quam futurum putarimus. illud tibi promitto, quicquid erit a te factum, id senatum non modo ut fideliter sed etiam ut sapienter factum comprobaturum.

Ep. 10, 16] 1, 5 sunt M : sint χ 7 rem p. ς : rep. *vel* re p. Ω 2, 2 huc H : huic M, V (*ut vid.*), D 3 subitis ς : subditis Ω 5 aliquid *Ascensius* : -quod Ω

10, 17

Scr. ex itinere ad Forum Voconi paulo post XV *Kal. Iun. an. 43*

PLANCUS CICERONI

1 Antonius Id. Mai. ad Forum Iuli cum primis copiis venit. Ventidius bidui spatio abest ab eo. Lepidus ad Forum Voconi castra habet, qui locus a Foro Iuli quattuor et viginti millia passus abest, ibique me exspectare constituit, quem ab modum ipse mihi scripsit. quod si omnia mihi integra et 5 ipse et fortuna servarit, recipio vobis celeriter me negotium ex sententia confecturum.

2 Fratrem meum adsiduis laboribus concursationibusque confectum graviter se habuisse antea tibi scripsi. sed tamen, cum primum posse ingredi coepit, non magis sibi quam rei publicae se convaluisse existimans ad omnia pericula princeps esse non recusabat. sed ego eum non solum hortatus 5 sum verum etiam coegi isto proficisci, quod et illa valetudine magis conficere se quam me iuvare posset in castris et quod acerbissimo interitu consulum rem publicam nudatam tali cive praetore in urbanis officiis indigere existimabam. quod si qui vestrum non probabit, mihi prudentiam in consilio 10 defuisse sciat, non illi erga patriam fidelitatem.

3 Lepidus tamen quod ego desiderabam fecit, ut Apellam ad me mitteret, quo obside fidei illius et societatis in re publica administranda uterer. in ea re studium mihi suum L. Gellius †de tribus fratribus segaviano† probavit, quo ego interprete

Ep. 10, 17] 1, 4 passuum ς 2, 7 iuvare χ : tuare M 11 sciat DH : -am MV 3, 1 tamen] tandem *Rutilius* apellam M[1] : ade- M : appe- χ 2 quo ς : quod Ω fidei DH : fide MV 3 in ea re χ : *om.* M 4 segaviano M : egani- χ (*de toto loco vide comm. meum*)

novissime ad Lepidum sum usus. amicum eum rei publicae 5
cognosse videor libenterque ei sum testimonio et omnibus
ero qui bene merentur.

Fac valeas meque mutuo diligas dignitatemque meam, si
mereor, tuearis, sicut adhuc singula⟨ri⟩ cum benevolentia
fecisti. 10

10, 18

Scr. in castris ad Isaram XV *Kal. Iun. an. 43*

PLANCUS CICERONI

1 Quid in animo habuerim cum Laevus Nervaque discesserunt
a me et ex litteris quas iis dedi et ex ipsis cognoscere potuisti,
qui omnibus rebus consiliisque meis interfuerunt. accidit mi-
hi quod homini pudenti et cupido satis faciendi rei publicae
bonisque omnibus accidere solet, ut consilium sequerer peri- 5
culosum magis, dum me probarem, quam tutum, quod ha-
bere posset obtrectationem.

2 Itaque post discessum legatorum cum binis continuis litte-
ris et Lepidus me ut venirem rogaret et Laterensis multo
etiam magis prope implorans obtestaretur, non ullam rem
aliam extimescens quam eandem quae mihi quoque facit
timorem, varietatem atque infidelitatem exercitus eius, non 5
dubitandum putavi quin succurrerem meque communi peri-
culo offerrem. sciebam enim, et⟨si⟩ cautius illud erat consi-
lium, exspectare me ad Isaram dum Brutus traiceret exerci-
tum et cum collega consentiente, exercitu concordi ac bene
de re publica sentiente, sicut milites faciunt, hostibus ob- 10

8 sicut ... certe (*ep.* 10, 20, 3) *om.* D 9 singulari ς : -la MDH

Ep. 10, 18] 2, 2 multo H : -os MV 5 eius VH : es M 7 etsi *Lambinus* : et Ω 9–10 exercitu ... sentiente VH : *om.* M

viam ire, tamen, si quid Lepidus bene sentiens detrimenti cepisset, hoc omne adsignatum iri aut pertinaciae meae aut timori videbam, si aut hominem offensum mihi, coniunctum cum re publica non sublevassem aut ipse a certamine belli tam necessari me removissem. 15

3 Itaque potius periclitari volui si possem mea praesentia et Lepidum tueri et exercitum facere meliorem quam nimis cautus videri. sollicitiorem certe hominem non suis contractis neminem puto fuisse. nam quae res nullam habebat dubitationem si exercitus Lepidi absit, ea nunc magnam adfert 5 sollicitudinem magnumque habet casum. mihi enim si contigisset ut prior occurrerem Antonio, non mehercules horam constitisset; tantum ego et mihi confido et sic perculsas illius copias Ventidique mulionis castra despicio. sed non possum non exhorrescere si quid intra cutem subest vulneris, quod 10 prius nocere potest quam sciri curarique possit. sed certe, [ni]si uno loco me tenerem, magnum periculum ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret quae bene de re publica sentit. magnam etiam perditi hostes accessionem sibi fecissent si quas copias a Lepido abstraxissent. quae si adven- 15 tus meus represserit, agam gratias fortunae constantiaeque meae, quae me ad hanc experientiam excitavit.

4 Itaque a.d. XV Kal. Iun. ab Isara castra movi: pontem tamen quem in Isara feceram castellis duobus ad capita positis reliqui praesidiaque ibi firma posui, ut venienti Bruto exercituique eius sine mora transitus esset paratus. ipse, ut spero, diebus VIII quibus has litteras dabam cum Lepidi 5 copiis me coniungam.

3, 1 possem H : -et MV 2 quam H : qm̄ V : qua M 4 habeat *Corradus* 5 abesset C. *Stephanus* 10 vulneris] ulceris *Puteanus* 12 si *Manutius* : nisi Ω 17 meae (me V) qu(a)e me VH : meaeque M 4, 4 transitus H : -tu MV

10, 19

Scr. Romae med. m. Mai., ut vid., an. 43

CICERO PLANCO

1 Quamquam gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit ea mihi periucunda. sic enim vidi, quasi ea quae oculis cernuntur, me a te amari. dices 'quid antea?' semper equidem, sed numquam illustrius. 5

Litterae tuae mirabiliter gratae sunt senatui cum rebus ipsis, quae erant gravissimae et maximae, fortissimi animi summique consili, tum etiam gravitate sententiarum atque 2 verborum. sed, mi Plance, incumbe ut belli extrema perficias. in hoc erit summa et gratia et gloria. cupio omnia rei publicae causa; sed mehercules in ea conservanda iam defatigatus non multo plus patriae faveo quam tuae gloriae, cuius maximam facultatem tibi di immortales, ut spero, de- 5 derunt; quam complectere obsecro. qui enim Antonium oppresserit, is hoc bellum taeterrimum periculosissimumque confecerit.

10, 20

Scr. Romae IV *Kal. Iun. an. 43*

CICERO PLANCO

1 Ita erant omnia quae istim adferebantur incerta ut quid ad te scriberem non occurreret. modo enim quae vellemus de Lepido, modo contra nuntiabantur. de te tamen fama con-

Ep. 10, 19] 1, 5 numquam M[c]H : unum q- MV 8 gravitate H : -em MV 2, 5 dederunt *Orelli* : dedere MH : debere V

Ep. 10, 20] 1, 1 istim M : isti ne V : istis H : istinc M[2]

stans, nec decipi posse nec vinci. quorum alterius fortuna partem habet quandam, alterum proprium est prudentiae tuae. 5

2 Sed accepi litteras a collega tuo datas Id. Mai. in quibus erat te ad se scripsisse a Lepido non recipi Antonium; quod erit certius si tu ad nos idem scripseris. sed minus audes fortasse propter inanem laetitiam litterarum superiorum. verum ut errare, mi Plance, potuisti (quis enim id effugerit?), 5 sic decipi te non potuisse quis non videt? nunc vero etiam [iam] erroris causa sublata est; culpa enim illa 'bis ad eundem' vulgari reprehensa proverbio est. sin ut scripsisti ad collegam ita se res habet, omni cura liberati sumus; nec tamen erimus prius quam ita esse tu nos feceris certiores. 10

3 Mea quidem, ut ad te saepius scripsi, haec sententia est, qui reliquias huius belli oppresserit, eum totius belli confectorem fore; quem te et opto esse et confido futurum. studia mea erga te, quibus certe nulla esse maiora potuerunt, tibi tam grata esse quam ego putavi fore minime miror vehementerque laetor. quae quidem tu, si recte istic erit, maiora 5 et graviora cognosces.

IIII Kal. Iun.

10, 21

Scr. in castris III *Id. Mai., ut vid., an.* 43

PLANCUS CICERONI

1 Puderet me inconstantiae mearum litterarum si non haec ex aliena levitate penderent. omnia feci qua re Lepido coniuncto ad rem publicam defendendam minore sollicitudine ve-

2, 2 ad se scripsisse VH[1] : ase sc- H : adsc- M recipi VH : recepi M 3 certius M : rect- HV 5 errare mi *Manutius* : -em mi VH : -em id M potuisti *idem* : volu- Ω 7 iam *del. idem*
3, 4 nulla *redit* D

stra perditis resisterem. omnia ei et petenti recepi et ultro pollicitus sum, scripsique tibi biduo ante confidere me bono 5 Lepido esse usurum communique consilio bellum administraturum. credidi chirographis eius, adfirmationi praesentis Laterensis, qui tum apud me erat reconciliaremque me Lepido fidemque haberem orabat. non licuit diutius bene de eo sperare. illud certe cavi et cavebo, ne mea credulitate rei 10 publicae summa fallatur.

2 Cum Isaram flumen uno die ponte effecto exercitum traduxissem pro magnitudine rei celeritatem adhibens, quod petierat per litteras ipse ut maturarem venire, praesto mihi fuit stator eius cum litteris, quibus ne venirem denuntiabat; se posse per se conficere negotium; interea ad Isaram ex- 5 spectarem. indicabo temerarium meum consilium tibi: nihilo minus ire decreram existimans eum socium gloriae vitare. putabam posse me nec de laude ieiuni hominis delibare quicquam et subesse tamen propinquis locis, ut, si durius aliquid esset, succurrere celeriter possem. 10

3 Ego non malus homo hoc suspicabar. at Laterensis, vir sanctissimus, suo chirographo mittit mihi litteras nimis quam desperans de se, de exercitu, de Lepidi fide querensque se destitutum, in quibus aperte denuntiat videam ne fallar; suam fidem solutam esse; rei publicae ne desim. ex- 5 emplar eius chirographi Titio misi. ipsa chirographa omnia, et ⟨ea⟩ quibus credidi et ea quibus fidem non habendam putavi, Laevo Cispio dabo perferenda, qui omnibus iis interfuit rebus.

Ep. 10, 21] 1, 10 cavi M^3D : cevi MH : diu V 10–11 res p. *Lambinus, fort. recte* 2, 5 expectarem H : sp- MVD 7 decreram M : decreveram $M^2\chi$ 8 delibare ς : deliberare (lib- H) Ω **3**, 2–3 nimis quam *Mendelssohn* : -que DH : miisque M : meisque M^cV 7 et ea *Lambinus* : et DH : ex MV

4 Accessit eo ut milites eius, cum Lepidus contionaretur, improbi per se, corrupti etiam per eos qui praesunt, Canidios Rufrenosque et ceteros quos cum opus erit scietis, conclamarent viri boni pacem se velle neque esse cum ullis pugnaturos, duobus iam consulibus singularibus occisis, tot 5 civibus [pro] patria⟨e⟩ amissis, hostibus denique †omnibus† iudicatis bonisque publicatis; neque hoc aut vindicarat 5 Lepidus aut sanarat. hoc me venire et duobus exercitibus coniunctis obicere exercitum fidelissimum, auxilia maxima, principes Galliae, provinciam cunctam summae dementiae et temeritatis esse vidi, mihique, si ita oppressus essem remque publicam mecum prodidissem, mortuo non modo hono- 5 rem sed misericordiam quoque defuturum. itaque rediturus sum nec tanta munera perditis hominibus dari posse sinam.

6 Ut exercitum locis habeam opportunis, provinciam tuear, etiam si ille exercitus descierit, omniaque integra servem dabo operam, quoad exercitus hoc summittatis parique felicitate rem publicam hic vindicetis. nec depugnare, si occasio tulerit, nec obsideri, si necesse fuerit, nec mori, si casus inci- 5 derit, pro vobis paratior fuit quisquam. qua re hortor te, mi Cicero, exercitum hoc traiciendum quam primum cures et matures, prius quam hostes magis corroborentur et nostri perturbentur. in quo si celeritas erit adhibita, res publica in possessione victoriae deletis sceleratis permanebit. 10

Fac valeas meque diligas.

4, 1 ut M : qui χ 3 conclamarent ς : -runt MDH : cum clamare V : conclamarint ς 5 singularibus M : *om.* χ (*supra scr. in* D, *fort. prima manu*) 6 patriae *scripsi* : pro patria Ω : ⟨non⟩ pro p- *Watt* *post* omnibus *lac. ind. Watt (cf. Goodyear, Gnomon 51 (1979), 535)* : commilitonibus *olim temptaveram* 5, 6 defuturum MV : -ram DH 6, 1 ut exercitum χ : ex- M, *quod defendi potest* 3 exercitum *conieci*

10, 21*a*

Scr. in castris c. Id. Mai. an. 43

⟨PLANCUS CICERONI⟩

Fratrem meum tibi, fortissimum civem et ad omnia paratissimum, excusem litteris? qui ex labore in febriculam incidit adsiduam et satis molestam. cum primum poterit, istoc recurrere non dubitabit, ne quo loco rei publicae desit.

Meam dignitatem commendatam habeas rogo. concupiscere me nihil oportet. habeo te et amantissimum mei et, quod optavi, summae auctoritatis. tu videris quantum et quando tuum munus apud me velis esse. tantum te rogo, in Hirti locum me subdas et ad tuum amorem et ad meam observantiam.

10, 22

Scr. Romae ex. m. Iun. an. 43

CICERO PLANCO

1 In te et in collega omnis spes est dis approbantibus. concordia vestra, quae senatui declarata litteris vestris est, mirifice et senatus et cuncta civitas delectata est.

2 Quod ad me scripseras de re agraria, si consultus senatus esset, ut quisque honorificentissimam de te sententiam dixisset, eam secutus esset; qui certe ego fuissem. sed propter tarditatem sententiarum moramque rerum cum ea quae consulebantur ad exitum non pervenirent, commodissimum mi-

Ep. 10, 21a] *novam ep.* ς 2 excusem V : -se M : -ses M² : -sa DH 3 istoc M : istuc χ 4 dubitabit DH : -avit MV

Ep. 10, 22] 2, 3 esset *Graevius* : -em Ω

hi Plancoque fratri visum est uti eo ⟨senatus consulto⟩ quod ne nostro arbitratu componeretur quis fuerit impedimento arbitror te ex Planci litteris cognovisse.

3 Sed sive in senatus consulto sive in ceteris rebus desideras aliquid, sic tibi persuade, tantam esse apud omnis bonos tui caritatem ut nullum genus amplissimae dignitatis excogitari possit quod tibi non paratum sit. litteras tuas vehementer exspecto, et quidem talis qualis maxime opto. 5

Vale.

10, 23

Scr. Cularone VIII *Id. Iun. an. 43*

PLANCUS CICERONI

1 Numquam mehercules, mi Cicero, me paenitebit maxima pericula pro patria subire dum, si quid acciderit mihi, a reprehensione temeritatis absim. confiterer imprudentia me lapsum si umquam Lepido ex animo credidissem; credulitas enim error est magis quam culpa, et quidem in optimi cuiusque mentem facillime irrepit. 5 sed ego non hoc vitio paene sum deceptus; Lepidum enim pulchre noram. quid ergo est? pudor me, qui in bello maxime est periculosus, hunc casum co⟨e⟩git subire. nam si uno loco essem, verebar ne cui obtrectatorum viderer et nimium pertinaciter Lepido offensus 10 et mea patientia etiam alere bellum.

2 Itaque copias prope in conspectum Lepidi Antonique adduxi quadragintaque millium passuum spatio relicto consedi, eo consilio ut vel celeriter accedere vel salutariter recipere

6 eo s. c. *Manutius* : eo Ω : s. c. *Orelli*

Ep. 10, 23] **1, 9** coegit ς : cogit Ω **2, 2** millium MD : milium VH 3 salutariter DH : -utari MV

me possem. adiunxi haec in loco eligendo, flumen opposi-
tum ut haberem in quo mora transitus esset, Vocontii sub 5
manu ut essent, per quorum loca fideliter mihi pateret iter.
Lepidus desperato adventu meo, quem non mediocriter cap-
tabat, se cum Antonio coniunxit a.d. IIII Kal. Iun., eodem-
que die ad me castra moverunt. viginti millia passuum cum
3 abessent, res mihi nuntiata est. dedi operam deum benigni- 10
tate ut et celeriter me reciperem et hic discessus nihil fugae
simile haberet, non miles ullus, non eques, non quicquam
impedimentorum amitteretur aut ab illis ferventibus latroni-
bus interciperetur. itaque prid. Non. Iun. omnis copias Isa- 5
ram traieci pontisque quos feceram interrupi, ut spatium ad
colligendum se homines haberent et ego me interea cum
collega coniungerem; quem triduo, cum has dabam litteras,
exspectabam.

4 Laterensis nostri et fidem et animum singularem in re⟨m⟩
publicam semper fatebor. sed certe nimia eius indulgentia in
Lepidum ad haec pericula perspicienda fecit eum minus sa-
gacem. qui quidem, cum in fraudem se deductum videret,
manus, quas iustius in Lepidi perniciem armasset, sibi adfer- 5
re conatus est. in quo casu tamen interpellatus et adhuc vivit
et dicitur victurus; sed tamen de hoc parum mihi certum est.

5 Magno cum dolore parricidarum elapsus sum iis. venie-
bant enim eodem furore in me quo in patriam incitati, ira-
cundias autem harum rerum recentis habebant, quod Lepi-
dum castigare non destiteram ut exstingueret bellum, quod
colloquia facta improbabam, quod legatos fide Lepidi mis- 5
sos ad me in conspectum venire vetueram, quod C. Catium
Vestinum, tribunum militum, missum ab Antonio ad me

6 pateret iter MD[2] : pater et frater χ 9 millia MD : milia VH 3, 2 me χ : ame M 4 furentibus ς 6 ut ⟨et⟩ *Manutius* 6–7 spatium colligendi *Benedict* 6 ad VH : et MD : et ad H[c] 4, 1–2 rem p. ς : re p. Ω 5, 5 improbaram *Corradus* missos *Victorius* : dim- Ω 6 vetueram DH : -at MV 7 me] eum ς

cum litteris exceperam numeroque hostis habueram. in quo hanc capio voluptatem quod certe, quo magis me petiverunt, tanto maiorem iis frustratio dolorem attulit. 10

6 Tu, mi Cicero, quod adhuc fecisti, idem praesta ut vigilanter nervoseque nos qui stamus in acie subornes. veniat Caesar cum copiis quas habet firmissimas, aut, si ipsum aliqua res impedit, exercitus mittatur; cuius ipsius magnum periculum agitur. quicquid aliquando futurum fuit in castris 5 perditorum contra patriam, hoc omne iam convenit. pro urbis vero salute cur non omnibus facultatibus quas habemus utamur? quod si vos istic non defueritis, profecto, quod ad me attinet, omnibus rebus abunde rei publicae satis faciam. 10

7 Te quidem, mi Cicero, in dies mehercules habeo cariorem sollicitudinesque meas cottidie magis tua merita exacuunt, ne quid aut ex amore aut ex iudicio tuo perdam. opto ut mihi liceat iam praesenti pietate meorum officiorum tua beneficia tibi facere iucundiora. 5

VIII Id. Iun. Cularone ex finibus Allobrogum.

10, 24

Scr. in castris V Kal. Sext. an. 43

PLANCUS IMP. COS. DESIG. S.D. CICERONI

1 Facere non possum quin in singulas res meritaque tua tibi gratias agam, sed mehercules facio cum pudore. neque enim tanta necessitudo quantam tu mihi tecum esse voluisti desi-

8 numeroque hostis habueram χ : *om.* M 7, 6 Cularone *Sirmondus* : cuia- MDH : cui a nerone V

Ep. 10, 24] 1, 1 meritaque DH : meraque MV

derare videtur gratiarum actionem neque ego libenter pro maximis tuis beneficiis tam vili munere defungor orationis 5 et malo praesens observantia, diligentia, adsiduitate memorem me tibi probare. quod si mihi vita contigerit, omnis gratas amicitias atque etiam pias propinquitates in tua observantia [indulgentia adsiduitate] vincam; amor enim tuus ac iudicium de me utrum mihi plus dignitatis in perpetuum 10 an voluptatis cottidie sit adlaturus non facile dixerim.

2 De militum commodis fuit tibi curae. quos ego non potentiae meae causa (nihil enim me non salutariter cogitare scio) ornari volui a senatu, sed primum quod ita meritos iudicabam, deinde quod ad omnis casus coniunctiores rei publicae esse volebam, novissime ut ab omni omnium solli- 5 citatione aversos eos talis vobis praestare possem quales adhuc fuerunt.

3 Nos adhuc hic omnia integra sustinuimus. quod consilium nostrum, etsi quanta sit aviditas hominum non sine causa ta⟨m optabi⟩lis victoriae scio, tamen vobis probari spero. non enim, si quid in his exercitibus sit offensum, magna subsidia res publica habet expedita quibus subito 5 impetu ac latrocinio parricidarum resistat. copias vero nostras notas tibi esse arbitror. in castris meis legiones sunt veteranae tres, tironum vel luculentissima ex omnibus una, in castris Bruti una veterana legio, altera bima, octo tironum. ita universus exercitus numero amplissimus est, fir- 10 mitate exiguus. quantum autem in acie tironi sit committendum nimium saepe expertum habemus.

4 Ad hoc robur nostrorum exercituum sive Africanus exercitus, qui est veteranus, sive Caesaris accessisset, aequo ani-

4 actionem *bis* M (*corr.* M[2]) 4–5 pro maximis tuis M : proxima in (-mam H) istius VH : pro eximiis tuis D 6 diligentia ς : indulg- Ω 9 indulgentia adsiduitate *delendum coni. Orelli* : (in ... ads- *del. Gräter)* 2, 2 causa M[2]DH : -am MV 3, 3 tam optabilis *scripsi* : talis Ω : celeris *Watt*

mo summam rem publicam in discrimen deduceremus; aliquanto autem propius esse quod ad Caesarem attinet videbamus. nihil destiti eum litteris hortari neque ille intermisit 5
adfirmare se sine mora venire, cum interim aversum illum ab hac cogitatione ad alia consilia video se contulisse. ego tamen ad eum Furnium nostrum cum mandatis litterisque misi, si quid forte proficere posset.

5 Scis tu, mi Cicero, quod ad Caesaris amorem attinet, societatem mihi esse tecum, vel quod in familiaritate Caesaris vivo illo iam tueri eum et diligere fuit mihi necesse, vel quod ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi atque humanissimi fuit sensus, vel quod ex tam insigni amicitia mea atque 5
Caesaris hunc fili loco et illius et vestro iudicio substitutum
6 non proinde habere turpe mihi videtur. sed (quicquid tibi scribo dolenter mehercules magis quam inimice facio) quod vivit Antonius hodie, quod Lepidus una est, quod exercitus habent non contemnendos [habent], quod sperant, quod audent, omne Caesari acceptum referre possunt. neque ego 5
superiora repetam; sed ex eo tempore quo ipse mihi professus est se venire si venire voluisset, aut oppressum iam bellum esset aut in aversissimam illi⟨s⟩ Hispaniam cum detrimento eorum maximo extrusum. quae mens eum aut quorum consilia a tanta gloria, sibi vero etiam necessaria ac 10
salutari, avocarit et ad cogitationem consulatus semestris summo cum terrore hominum et insulsa cum efflagitatione
7 transtulerit, exputare non possum. multum in hac re mihi

4, 3 aliquanto M : -ndo χ 4 ad *et* attinet *del. Stroth* 6, 4 *alterum* habent *del.* ς, *prius Mendelssohn* (non ... habent *om.* V) 8 adversissimam ς illis *Manutius* : illi Ω 9 extrusum χ : et r- M : detr- ς 10 a χ : *om.* M 11–13 avocarint ... transtulerint ς 11 semestris *Schütz* : bim- Ω : quinquem- *Rutilius*

videntur necessarii eius et rei publicae et ipsius causa proficere posse, plurimum, ut puto, tu quoque, cuius ille tanta merita habet quanta nemo praeter me; numquam enim obliviscar maxima ac plurima me tibi debere. de his rebus ut 5 exigeret cum eo Furnio mandavi. quod si, quantam debeo, habuero apud eum auctoritatem, plurimum ipsum iuvero.

8 Nos interea duriore condicione bellum sustinemus, quod neque expeditissimam dimicationem putamus neque tamen refugiendo commissuri sumus ut maius detrimentum res publica accipere possit. quod si aut Caesar se respexerit aut Africanae legiones celeriter venerint, securos vos ab hac par- 5 te reddemus.

Tu, ut instituisti, me diligas rogo proprieque tuum esse tibi persuadeas.

V Kal. Sext. ex castris

10, 25

Scr. Romae m. Mai. an. 43

CICERO S.D. FURNIO

1 Si interest, id quod homines arbitrantur, rei publicae te, ut instituisti atque fecisti, navare operam rebusque maximis quae ad exstinguendas reliquias belli pertinent interesse, nihil videris melius neque laudabilius neque honestius facere posse, istamque operam tuam, navitatem, animum in rem 5 publicam celeritati praeturae anteponendam censeo. nolo enim te ignorare quantam laudem consecutus sis; mihi cre-

7, 6 quantam ς : -tum Ω 7 iuvero ς : ivero M, *ut solet* : tu ero V : tuero D : tueor H

Ep. 10, 25] 1, 5 navitatem DH : nativ- MV

de, proximam Planco, idque ipsius Planci testimonio, praeterea fama sententiaque omnium.

2 Quam ob rem, si quid operis tibi etiam nunc restat, id maximo opere censeo persequendum; quid enim honestius, aut quid honesto anteponendum? sin autem satis factum officio, rei publicae satis factum putas, celeriter ad comitia, quoniam mature futura sunt, veniendum censeo, dum modo 5 ne haec ambitiosa festinatio aliquid imminuat eius gloriae quam consecuti sumus. multi clarissimi viri, cum rei publicae darent operam, annum petitionis suae non obierunt. quod eo facilius nobis est quod non est annus hic tibi destinatus, ut, si aedilis fuisses, post biennium tuus annus esset. 10 nunc nihil praetermittere videbere usitati et quasi legitimi temporis ad petendum. video autem Planco consule, etsi etiam sine eo rationes expeditas haberes, tamen splendidiorem petitionem tuam, si modo ista ex sententia confecta essent. 15

3 Omnino plura me scribere, cum tuum tantum consilium iudiciumque sit, non ita necesse arbitrabar; sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse nolebam. cuius est haec summa, ut omnia te metiri dignitate malim quam ambitione maioremque fructum ponere in perpetuitate laudis quam in 5 celeritate praeturae. haec eadem locutus sum domi meae adhibito Quinto, fratre meo, et Caecina et Calvisio, studiosissimis tui, cum Dardanus, libertus tuus, interesset. omnibus probari videbatur oratio mea; sed tu optime iudicabis.

9 sententiaque ς : scient- Ω : conscient- *Orelli* 2, 3–4 satisfactum (-te V) officio rei p. satisfactum χ : satisf- rei p. M, *vulg. olim* : s- f- officio, s- f- rei p. *Graevius* 6 ne DH : nequid MV aliquid *del.* ς 12 videbam *Wesenberg* 13 sine eo rationes ς : sineor- M : sine eo (ea V) ratione χ 14 fore *post* tuam *add.* ς, *ante* petit- *Wesenberg* 3, 4 dignitate malim M[3]D : -tem malim H : -tem aliam MV

10, 26

Scr. Romae fort. ex. m. Iun. an. 43

M. CICERO S.D. C. FURNIO

1 Lectis tuis litteris, quibus declarabas aut omittendos Narbonensis aut cum periculo dimicandum, illud magis timui; quod vitatum non moleste fero. quod de Planci et Bruti concordia scribis, in eo vel maximam spem pono victoriae. de Gallorum studio, nos aliquando cognoscemus, ut scribis, 5 cuius id opera maxime excitatum sit; sed iam, mihi crede, cognovimus. itaque iucundissimis tuis litteris stomachatus sum in extremo. scribis enim, si in Sextilem comitia, cito te, sin iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis.

2 O mi Furni, quam tu tuam causam non nosti, qui alienas tam facile discas! tu nunc candidatum te putas et id cogitas ut aut ad comitia curras aut, si iam confecta, domi tuae sis, ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis? non arbitror te ita sentire; omnis enim tuos ad laudem impetus 5 novi. quod si ut scribis ita sentis, non magis te quam de te iudicium reprehendo meum. te adipiscendi magistratus levissimi et divulgatissimi, si ita adipiscare ut plerique, praepropera festinatio abducet a tantis laudibus, quibus te omnes in caelum iure et vere ferunt? scilicet id agitur, utrum 10 hac petitione an proxima praetor fias, non ut ita de re publi-

3 ca mereare omni honore ut dignissimus iudicere. utrum nescis quam alte ascenderis an pro nihilo id putas? si nescis, tibi ignosco, nos in culpa sumus; sin intellegis, ulla tibi est praetura vel officio, quod pauci, vel gloria, quam omnes sequuntur, dulcior? hac de re et ego et Calvisius, homo mag- 5

Ep. 10, 26] 2, 2 candidatum D^c : canditum MV : conditum DH 3–4 sis ne VH : si*ne M : sis (*om.* ne ... sis) D 4 maximo HV : -me M 12 iudicere ς : -care Ω

ni iudici tuique amantissimus, te accusamus cottidie. comitia tamen, quoniam ex iis pendes, quantum facere possumus, quod multis de causis rei publicae arbitramur conducere, in Ianuarium mensem protrudimus.

Vince igitur et vale. 10

10, 27

Scr. Romae XIII *Kal. Apr. an. 43*

CICERO LEPIDO S.

1 Quod mihi pro summa erga te benevolentia magnae curae est ut quam amplissima dignitate sis, moleste tuli te senatui gratias non egisse cum esses ab eo ordine ornatus summis honoribus. pacis inter civis conciliandae te cupidum esse laetor. eam si a servitute seiungis, consules et rei publicae et 5 dignitati tuae; sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est, hoc animo **2** scito omnis sanos ut mortem servituti anteponant. itaque sapientius meo quidem iudicio facies si te in istam pacificationem non interpones, quae neque senatui neque populo nec cuiquam bono probatur.

Sed haec audies ex aliis aut certior fies litteris. tu pro tua 5 prudentia quid optimum factu sit videbis.

Ep. 10, 27] **1,** 1 ⟨mea⟩ summa ς : s- ⟨mea⟩ *v.l. apud Verburgium* 5 seiungis VD : se iu- (*ex* au-, *ut vid.*) H : se lu- M 7 restitutura est V : -iturast M : -itura est M^2D : -ituta est H **2,** 2 facies si te M : scire facies V : faceres si te DH 3 interpones ς : -neres Ω

10, 28

Scr. Romae c. IV *Non. Febr. an. 43*

CICERO TREBONIO S.

1 Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitasses! reliquiarum nihil haberemus. at nunc cum iis tantum negoti est ut vestrum illud divinum ⟨in⟩ rem publicam beneficium non nullam habeat querelam. quod vero a te, viro optimo, seductus est tuoque beneficio adhuc vivit haec 5 pestis, interdum, quod mihi vix fas est, tibi subirascor; mihi enim negoti plus reliquisti uni quam praeter me omnibus.

Ut enim primum post Antoni foedissimum discessum senatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reverti pristinum quem tu cum civi acerrimo, patre tuo, in ore et 10
2 amore semper habuisti. nam cum senatum a.d. XIII Kal. Ian. tribuni pl. vocavissent deque alia re referrent, totam rem publicam sum complexus egique acerrime senatumque iam languentem et defessum ad pristinam virtutem consuetudinemque revocavi magis animi quam ingeni viribus. hic 5 dies meaque contentio atque actio spem primum populo Romano attulit libertatis reciperandae. nec vero ipse postea tempus ullum intermisi de re publica non cogitandi solum sed etiam agendi.

3 Quod nisi res urbanas actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem, quamquam eram maximis occupationibus impeditus. sed illa cognosces ex aliis, a me pauca et ea summatim. habemus fortem senatum, consularis partim timidos, partim male sentientis. magnum damnum factum 5 est in Servio. L. Caesar optime sentit, sed, quod avunculus est, non acerrimas dicit sententias. consules egregii, praecla-

Ep. 10, 28] 1, 1 epulas M : eplas (*i.e.* epistulas) χ 3 in rem p. ς : rep. *vel* re p. MVH : rei p. D

rus D. Brutus, egregius puer Caesar, de quo spero equidem reliqua; hoc vero certum habeto, nisi ille veteranos celeriter conscripsisset legionesque duae de exercitu Antoni ad eius se 10 auctoritatem contulissent atque is oppositus esset terror Antonio, nihil Antonium sceleris, nihil crudelitatis praeteriturum fuisse.

Haec tibi, etsi audita esse arbitrabar, volui tamen notiora esse. plura scribam si plus oti habuero. 15

10, 29

Scr. Romae prid. Non. Quint. an. 43

CICERO APPIO SAL.

De meo studio erga salutem et incolumitatem tuam credo te cognosse ex litteris tuorum. quibus me cumulatissime satis fecisse certo scio, nec iis concedo, quamquam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint quam ego; illi mihi necesse est concedant ut tibi plus quam ipsi hoc tempore 5 prodesse possim. quod quidem nec destiti facere nec desistam, et iam in maxima re feci et fundamenta ieci salutis tuae. tu fac bono animo magnoque sis meque tibi nulla re defuturum esse confidas.
Prid. Non. Quint. 10

Ep. 10, 29] 1 te D : et MVH 4 benivolentia χ : ben M *in fine vers.* 7 et iam ς : etiam Ω ieci D : leci M : iexi V 8 magnoque DH : magno animoque M : *om.* V nulla ⟨in⟩ *Lambinus* : ⟨in⟩ nulla *Baiter*

10, 30

Scr. in castris ad Mutinam a. d. XVII *Kal. Mai. an.* 43

GALBA CICERONI S.

1 A. d. XVII⟨I⟩ Kal. Mai., quo die Pansa in castris Hirti erat futurus, cum quo ego eram (nam ei obviam processeram millia passus centum quo maturius veniret), Antonius legiones eduxit duas, secundam et quintam tricensimam, et cohortis praetorias duas, unam suam, alteram Silani, evocato- 5 rum partem. ita obviam venit nobis, quod nos quattuor legiones tironum habere solum arbitrabatur. sed noctu, quo tutius venire in castra potuissemus, legionem Martiam, cui ego praeesse solebam, et duas cohortis praetorias miserat Hirtius nobis. 10

2 Cum equites Antoni apparuissent, contineri neque legio Martia neque cohortes praetoriae potuerunt; quas sequi coepimus coacti, quoniam retinere eas non potueramus. Antonius ad Forum Gallorum suas copias continebat neque sciri volebat se legiones habere; tantum equitatum et levem 5 armaturam ostendebat. postea quam vidit se invito legionem ire Pansa, sequi se duas legiones iussit tironum. postea quam angustias paludis et silvarum transiimus, acies est instructa a nobis XII cohortium. nondum venerant legiones

3 duae. repente Antonius in aciem suas copias de vico produ- 10 xit et sine mora concurrit. primo ita pugnatum est ut acrius non posset ex utraque parte pugnari; etsi dexterius cornu, in quo ego eram cum Martiae legionis cohortibus octo, impetu primo fugaverat legionem XXXV Antoni, ut amplius passus 5

Ep. 10, 30] 1, 1 A. d. ς : ad *ind.* M : *om.* Ω XVIII *Ruete* : XVII Ω 2 ei ς : et Ω 3 passuum ς 5 ⟨et⟩ evocatorum *Manutius* : -orumque ς 8 potuissemus χ : possuis- M : possemus ς : potis essemus *Mendelssohn* 2, 8 transiimus ς : -nsimus MV : -nsivimus DH 3, 4 marti(a)e legionis χ : marti releg- M

D ultra aciem, quo loco steterat, processerit. itaque, cum equites nostrum cornu circumire vellent, recipere me coepi et levem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne aversos nostros adgrederentur. interim video me esse inter Antonianos Antoniumque post me esse aliquanto. repente 10 equum immisi ad eam legionem tironum quae veniebat ex castris, scuto reiecto. Antoniani me insequi; nostri pila coicere velle. ita nescio quo fato sum servatus, quod sum cito a nostris cognitus.

4 In ipsa Aemilia, ubi cohors Caesaris praetoria erat, diu pugnatum est. cornu sinisterius, quod erat infirmius, ubi Martiae legionis duae cohortes erant et cohors praetoria, pedem referre coeperunt quod ab equitatu circumibantur, quo vel plurimum valet Antonius. cum omnes se recepissent 5 nostri ordines, recipere me novissimus coepi ad castra. Antonius tamquam victor castra putavit se posse capere. quo cum venit, compluris ibi amisit nec egit quicquam.

Audita re Hirtius cum cohortibus XX veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit copiasque eius omnis delevit 10 fugavit, eodemque loco ubi erat pugnatum, ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in ca-

5 stra sua ad Mutinam recepit. Hirtius in ea castra redi⟨i⟩t unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat quae ab Antonio erant oppugnatae. sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit veteranarum; nec id tamen sine aliqua iactura cohortium praetoriarum nostrarum et legionis 5 Martiae fieri potuit. aquilae duae, signa LX sunt relata Antoni. res bene gesta est.

A. d. X⟨V⟩II Kal. Mai. ex castris.

6 .d. DH : de V : *om.* M 7 cornu DH : -um MV 12 me DH : anime MV 4, 8 amisit DH : amici sit (sint V) MV 11 fugavitque eodem ς 5, 1 rediit ς : redit Ω 3 oppugnata *Nipperdey* 4 id M : *om.* χ sine M : ipsi ne ('*i.e.* id sine' *Watt*) χ 5 praetoriarum ς : -anarum Ω 7 res DH : re MV 8 XVII *Ruete* : XII Ω : XVI *Manutius*

10, 31

Scr. Cordubae XVII *Kal. Apr. an. 43*

C. ASINIUS POLLIO CICERONI S.D.

1 Minime mirum tibi debet videri nihil me scripsisse de re publica postea quam itum est ad arma. nam saltus Castulonensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrociniis infestior factus est, tamen nequaquam tanta in mora est quanta qui locis omnibus dispositi 5 ab utraque parte scrutantur tabellarios et retinent. itaque, nisi nave perlatae litterae essent, omnino nescirem quid istic fieret. nunc vero nactus occasionem, postea quam navigari coeptum est, cupidissime et quam creberrime potero scribam ad te. 10

2 Ne movear eius sermonibus quem, tametsi nemo est qui videre velit, tamen nequaquam proinde ac dignus est oderunt homines, periculum non est. adeo est enim invisus mihi ut nihil non acerbum putem quod commune cum illo sit. natura autem mea et studia trahunt me ad pacis et libertatis 5 cupiditatem. itaque illud initium civilis belli saepe deflevi. cum vero non liceret mihi nullius partis esse quia utrubique magnos inimicos habebam, ea castra fugi in quibus plane tutum me ab insidiis inimici sciebam non futurum. compulsus eo quo minime volebam, ne in extremis essem, plane 10
3 pericula non dubitanter adii. Caesarem vero, quod me in tanta fortuna modo cognitum vetustissimorum familiarium loco habuit, dilexi summa cum pietate et fide. quae mea sententia gerere mihi licuit ita feci ut optimus quisque maxime probarit; quod iussus sum eo tempore atque ita feci ut 5

Ep. 10, 31] 1, 2 saltus χ : -tis M 4 infestior MD : -ectior VH 6 scrutantur DH : -atur MV 2, 1 movear *Manutius* : -are Ω 2 velit M[c]DH : -int M : -im V 3 adeost (-o est M[2]) M : a deo V : adeo (*sed* est *ante* mihi) DH 7 ut rubique M : utrobχ 3, 5 probaret *Stroth*

appareret invito imperatum esse. cuius facti iniustissima invidia erudire me potuit quam iucunda libertas et quam misera sub dominatione vita esset.

Ita, si id agitur ut rursus in potestate omnia unius sint, quicumque is est, ei me profiteor inimicum; nec periculum 10
4 est ullum quod pro libertate aut refugiam aut deprecer. sed consules neque senatus consulto neque litteris suis praeceperant mihi quid facerem; unas enim [post] Id. Mart. demum a Pansa litteras accepi, in quibus hortatur me ut senatu scribam me et exercitum in potestate eius futurum. * * * quod, 5
cum Lepidus contionaretur atque omnibus scriberet se consentire cum Antonio, maxime contrarium fuit. nam quibus commeatibus invito illo per illius provinciam legiones ducerem? aut si cetera transissem, num etiam Alpis poteram transvolare, quae praesidio illius tenentur? adde huc quod 10
perferri litterae nulla condicione potuerunt; sescentis enim locis excutiuntur, deinde etiam retinentur ab Lepido tabella-
5 rii. illud me Cordubae pro contione dixisse ne⟨mo⟩ vocabit in dubium, provinciam me nulli nisi qui ab senatu missus venisset traditurum. nam de legione tricensima tradenda quantas con⟨ten⟩tiones habuerim quid ego scribam? qua tradita quanto pro re publica infirmior fuerim futurus quis 5
ignorat? hac enim legione noli acrius aut pugnacius quicquam putare esse. qua re eum me existima esse qui primum pacis cupidissimus sim (omnis enim civis plane studeo esse salvos), deinde qui et me et rem publicam vindicare in libertatem paratus sim. 10

4, 3 post *delevi* : *lac. ind. Watt* 4 ut χ : aut M 4 senatu MV : -ui M^2DH 5 *lac. indicavi* (*excidisse vid. aliquid velut* quod me iam pridem facere oportuisse significat) 5, 1 nemo ς : ne Ω 3 traditurum DH : -ram MV 4 contentiones *Manutius* : contio- Ω 5 fuerim futurus M : fut- fue- χ 9 libertatem M : -te χ

6 Quod familiarem meum tuorum numero habes, opinione tua mihi gratius est. invideo illi tamen quod ambulat et iocatur tecum. quaeres quanti aestimem. si umquam licuerit vivere in otio, experieris. nullum enim vestigium abs te discessurus sum. 5
Illud vehementer admiror, non scripsisse te mihi manendo in provincia an ducendo exercitum in Italiam rei publicae magis satis facere possim. ego quidem, etsi mihi tutius ac minus laboriosum est manere, tamen, quia video tali tempore multo magis legionibus opus esse quam provinciis, quae 10 praesertim reciperari nullo negotio possunt, constitui, ut nunc est, cum exercitu proficisci. deinde ex litteris quas Pansae misi cognosces omnia; nam tibi earum exemplar misi. XVII Kal. Apr. Corduba.

10, 32

Scr. Cordubae VI *Id. Iun. an. 43*

C. ASINIUS POLLIO CICERONI

1 Balbus quaestor magna numerata pecunia, magno pondere auri, maiore argenti coacto de publicis exactionibus, ne stipendio quidem militibus reddito duxit se a Gadibus et triduum tempestate retentus ad Calpen Kal. Iun. traiecit sese in regnum Bogudis plane bene peculiatus. his rumoribus utrum 5

6, 3 quanti ⟨id⟩ *Orelli* 7 provincia an ducendo D : provincia mandu- M : provinciam an du- M^cVH 11 possunt MDV : -sim H : -sint *Wesenberg* 13 misi (*pr.*) χ : mihi M

Ep. 10, 32] 1, 2 maiore M^cDH : -r MV 3 militibus M^3DH : milibus MV 4 Calpen ς : -em Ω 5 bogudis DH^1 : bug- H : bogutis MV

Gadis referatur an Romam (ad singulos enim nuntios turpissime consilia mutat) nondum scio.

2 Sed praeter furta et rapinas et virgis caesos socios haec quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem quae C. Caesar: ludis, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histrionem summo ludorum die anulo aureo donatum in XIIII sessum deduxit (tot enim fecerat ordines equestris loci); quattuorvi- 5 ratum sibi prorogavit; comitia bienni biduo habuit, hoc est renuntiavit quos ei visum est; exsules reduxit, non horum temporum sed illorum quibus a seditiosis senatus trucidatus aut expulsus est Sex. Varo pro consule.

3 Illa vero iam ne Caesaris quidem exemplo, quod ludis praetextam de suo itinere ad L. Lentulum pro consule sollicitandum posuit, et quidem, cum ageretur, flevit memoria rerum gestarum commotus; gladiatoribus autem Fadium quendam, militem Pompeianum, quia, cum depressus in lu- 5 dum bis gratis depugnasset, auctor⟨ar⟩e sese nolebat et ad populum confugerat, primum Gallos equites immisit in populum (coniecti enim lapides sunt in eum cum abriperetur Fadius), deinde abstractum defodit in ludo et vivum combussit, cum quidem pransus nudis pedibus, tunica soluta, 10 manibus ad tergum reiectis inambularet et illi misero quiritanti 'c. R. natus sum' responderet 'abi nunc, populi fidem implora'; bestiis vero civis Romanos, in iis circulatorem quendam auctionum, notissimum hominem Hispali, quia deformis erat, obiecit. cum huiusce modi portento res mihi 15 fuit.

4 Sed de illo plura coram, nunc, quod praestat, quid me velitis facere constituite. tris legiones firmas habeo, quarum unam, XXVIII, cum ad se initio belli arcessisset Antonius

6 ad M²DH : an MV 3, 6 auctorare *Rutilius* : auctore Ω 8 coniecti ς : conle- M : colle- χ 13 circulatorem ς : circuml- *vel* circum l- Ω 4, 3 arcessisset ς : access- Ω : accers- D¹

hac pollicitatione, quo die in castra venisset denarios quingenos singulis militibus daturum, in victoria vero eadem 5
praemia quae suis legionibus (quorum quis ullam finem aut modum futurum putavit?), incitatissimam retinui aegre mehercules, nec retinuissem si uno loco habuissem, utpote cum singulae quaedam cohortes seditionem fecerint; reliquas quoque legiones non destitit litteris atque infinitis pollicita- 10
tionibus incitare. nec vero minus Lepidus ursit me et suis et Antoni litteris ut legionem XXX mitterem sibi.

5 Itaque quem exercitum neque vendere ullis praemiis volui nec eorum periculorum metu quae victoribus illis portendebantur deminuere, debetis existimare retentum et conservatum rei publicae esse atque ita credere, quodcumque imperassetis facturum fuisse, si quod iussistis feci. nam et pro- 5
vinciam in otio et exercitum in mea potestate tenui, finibus meae provinciae nusquam excessi, militem non modo legionarium sed ne auxiliarium quidem ullum quoquam misi et, si quos equites decedentis nactus sum, supplicio adfeci. quarum rerum fructum satis magnum re publica salva tulisse me 10
putabo. sed res publica si me satis novisset et maior pars senatus, maiores ex me fructus tulisset.

Epistulam quam Balbo, cum etiam nunc in provincia esset, scripsi, legendam tibi misi. etiam praetextam si voles legere, Gallum Cornelium, familiarem meum, poscito. 15
VI Id. Iun. Corduba.

7 putabit *Gulielmius* : -arit *Graevius* 8 si … habuissem M : *om.* χ 5, 9 discedentes *Orelli*

10, 33

Scr. Cordubae parte priore m. Iun. an. 43

POLLIO CICERONI S.P.

1 S. v. b.; e. e. q. v.

Quo tardius certior fierem de proeliis apud Mutinam factis Lepidus effecit, qui meos tabellarios novem dies retinuit; tametsi tantam calamitatem rei publicae quam tardissime audire optandum est, sed illis qui prodesse nihil possunt 5 neque mederi. atque utinam eodem senatus consulto quo Plancum et Lepidum in Italiam arcessistis me quoque iussissetis venire! profecto non accepisset res publica hoc vulnus. quo si qui laetantur in praesentia quia videntur et duces et veterani Caesaris partium interisse, tamen postmodo neces- 10 se est doleant cum vastitatem Italiae respexerint. nam et robur et suboles militum interiit, si quidem quae nuntiantur ulla ex parte vera sunt.

2 Neque ego non videbam quanto usui rei publicae essem futurus si ad Lepidum venissem. omnem enim cunctationem eius discussissem, praesertim adiutore Planco. sed scribenti ad me eius modi litteras quas leges et contionibus videlicet quas Narbone habuisse dicitur similis palparer necesse erat 5 si vellem commeatus per provinciam eius iter faciens habere. praeterea verebar ne, si ante quam ego incepta perficerem proelium confectum esset, pium consilium meum raperent in contrariam partem obtrectatores mei propter amicitiam quae mihi cum Antonio, non maior tamen quam Planco, 10 fuit.

3 Itaque a Gadibus mense Aprili binis tabellariis in duas navis impositis et tibi et consulibus et Octaviano scripsi ut

Ep. 10, 33] 1, 6 neque ς : nequeo Ω : neque vero *Bengel* 9 et (*pr.*) ς : ut MDH : *om.* V 2, 4 et *del. Ernesti* 5 palparer *Victorius* : palmarer MV : -ma rerum DH 3, 2 impositis χ : -osui* M

me faceretis certiorem quonam modo plurimum possem prodesse rei publicae. sed, ut rationem ineo, quo die proelium Pansa commisit eodem a Gadibus naves profectae sunt; 5
nulla enim post hiemem fuit ante eam diem navigatio. et hercules longe remotus ab omni suspicione futuri civilis tumultus penitus in Lusitania legiones in hibernis collocaram. ita porro festinavit uterque confligere tamquam nihil peius timerent quam ne sine maximo rei publicae detrimento bellum componeretur. sed si properandum fuit, nihil non summi ducis consilio gessisse Hirtium video. 10

4 Nunc haec mihi scribuntur ex Gallia Lepidi et nuntiantur: Pansae exercitum concisum esse, Pansam ex vulneribus mortuum, eodem proelio Martiam legionem interisse et L. Fabatum et C. Peducaeum et D. Carfulenum; Hirtino autem proelio et quartam legionem et omnis peraeque Antoni caesas, item Hirti, quartam vero, cum castra quoque Antoni cepisset, a quinta legione concisam esse; ibi Hirtium quoque perisse et Pontium Aquilam; dici etiam Octavianum cecidisse (quae si, quod di prohibeant, vera sunt, non mediocriter doleo); Antonium turpiter Mutinae obsessionem reliquisse, sed habere equitum ⟨$\overline{\text{V}}$⟩, legiones sub signis armatas tris et P. Bagienni unam, inermis bene multos; Ventidium quoque se cum legione VII, VIII, VIIII coniunxisse; si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema et non modo nationes sed etiam servitia concitaturum; Parmam direptam; L. Antonium Alpis occupasse. 5 10 15

5 Quae si vera sunt, nemini nostrum cessandum est nec exspectandum quid decernat senatus. res enim cogit huic

7 hercules MV : ego meh- DH 10 rei χ : res M 11 non MV : *om.* DH 12 gessisse M : ce- χ 4, 4 Hirtiano ς, *fort. recte* 5–6 quartam ... Hirti *varie temptata* 5 per(a)eque MDH : per equites V : praeter eq- ς 7 hirtium quoque M : q- h- χ 8 aquilam dici M : qui iam d- V : quidam dicunt DH 11 $\overline{\text{V}}$ *Manutius* : .d. V : *om.* MDH 12 P. *idem* : pupil(l)i Ω 15 direptam D : der- MVH

tanto incendio succurrere omnis qui aut imperium aut nomen denique populi Romani salvum volunt esse. Brutum enim cohortis XVII et duas non frequentis tironum legiones, 5
quas conscripserat Antonius, habere audio; neque tamen dubito quin omnes qui supersint de Hirti exercitu confluant ad eum. nam in dilectu non multum spei puto esse, praesertim cum nihil sit periculosius quam spatium confirmandi sese Antonio dari. anni autem tempus libertatem maiorem 10
mihi dat propterea quia frumenta aut in agris aut in villis sunt. itaque proximis litteris consilium meum expedietur. nam neque deesse neque superesse rei publicae volo. maxime tamen doleo adeo et longo et infesto itinere ad me veniri ut die quadragensimo post aut ultra etiam quam facta sunt 15
omnia nuntientur.

10, 34

Scr. in castris ad Pontem Argenteum XV *Kal. Iun. vel paulo post an. 43*

⟨M.⟩ LEPIDUS IMP. ITER. PONT. MAX. S.D. M. TULLIO CICERONI

1 S. v. b.; e. e. v.

Cum audissem M. Antonium cum suis copiis praemisso L. Antonio cum parte equitatus in provinciam meam venire, cum exercitu meo ab confluente †ab Rhodano† castra movi

5, 5 XVII MD : XVI V : XVIII H   13 nam ... volo *sic citat Gellius 1,22,19* : nam neque deesse rei publicae volo neque superesse   14 veniri M : -re χ

Ep. 10, 34]   1, 1 e.e. MH : e.e.q. VD, *fort. recte*   2 M. VD : marcum H : *om.* M   4 abrhodano (ab rod- V) MV : rhod- D, H (*ante* ab confluente) : Rhodani *Victorius* : ⟨Durentiae⟩ ac Rhodani *Wesenberg*

ac contra eos venire institui. itaque continuis itineribus ad Forum Vocon[t]ium veni et ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonios feci. P. Ventidius suas legiones tris coniunxit cum eo et ultra me castra posuit. habebat antea legionem V et ex reliquis legionibus magnam multitudinem, sed inermorum. equitatum habet magnum; nam omnis ex proelio integer discessit, ita ut sint amplius equitum milia quinque. ad me complures milites et equites ab eo transierunt et in dies singulos eius copiae minuuntur. **2** Silanus et Culleo ab eo discesserunt. nos etsi graviter ab iis laesi eramus, quod contra nostram voluntatem ad Antonium ierant, tamen nostrae humanitatis et necessitudinis causa eorum salutis rationem habuimus; nec tamen eorum opera utimur neque in castris habemus neque ulli negotio praefecimus.

Quod ad bellum hoc attinet, nec senatui nec rei publicae deerimus. quae postea egerimus faciam te certiorem.

10, 34*a*

Scr. in castris ad Pontem Argenteum XI *Kal. Iun. an. 43*

⟨LEPIDUS CICERONI⟩

1 Etsi omni tempore summa studia offici mutuo inter nos certatim constiterunt pro nostra inter nos familiaritate et proinde diligenter ab utroque conservata sunt, tamen non dubito

6 Voconium *Manutius* : vocontium (vocan- H) Ω : Voconii *Corradus, vulg. olim* ultra *del. Wesenberg* 7 Antonianos ς, *fort. recte* 8 me M : a me *vel* ame χ 9 et DH : ut MV 11–12 milia quinque *Madvig* (V M *Schütz*) : Itaque M : ∞ ∞ ∞. Itaque V : m. itaque DH

Ep. 10, 34 a] *novam ep. fecit Victorius* **1,** 1 officiaque *Manutius* mutua *vel* -ui ς

in tanto et tam repentino motu rei publicae quin non nulla
de me falsis rumoribus a meis obtrectatoribus me indigna ad 5
te delata sint, quae tuum animum magno opere moverent
pro tuo amore in rem publicam. ea te moderate accepisse
neque temere credendum iudicasse a meis procuratoribus
certior sum factus. quae mihi, ut debent, gratissima sunt.
memini enim et illa superiora quae abs tua voluntate profec- 10
ta sunt ad meam dignitatem augendam et ornandam, quae
perpetuo animo meo fixa manebunt.

2 Abs te, mi Cicero, magno opere peto, si meam vitam,
studium, diligentiam, fidem superioribus temporibus in re
publica administranda quae Lepido digna sunt perspecta
habes, ut paria aut eo ampliora reliquo tempore exspectes et
proinde tua auctoritate me tuendum existimes quo tibi plura 5
tuo merito debeo.

Vale.

D. XI Kal. Iun. ex castris ex Ponte Argenteo.

10, 35

Scr. in Ponte Argenteo III *Kal. Iun. an. 43*

M. LEPIDUS IMP. ITER. PONT. MAX. S.D. PR.
TR. PL. SENATUI POPULO PLEBIQUE ROMANAE

1 Si v. liberique vestri v. b. e.; e. q. v.

Deos hominesque testor, p. c., qua mente et quo animo
semper in rem publicam fuerim et quam nihil antiquius
communi salute ac libertate iudicarim. quod vobis brevi

12 ⟨in⟩ animo *Wesenberg* 2, 2 diligentiam, fidem *scripsi* : -ntissime Ω : -ntiam *Lambinus* 3 sint *Wesenberg*

Ep. 10, 35] PR. (R.P. *cod.* H) TR. PL. χ : *om.* M

probassem, nisi mihi fortuna proprium consilium extorsis- 5
set. nam exercitus cunctus consuetudine⟨m⟩ sua⟨m⟩ in civibus conservandis communique pace seditione facta retinuit meque tantae multitudinis civium Romanorum salutis atque
2 incolumitatis causam suscipere, ut vere dicam, coegit. in qua re ego vos, p. c., oro atque obsecro ut privatis offensionibus omissis summae rei publicae consulatis neve misericordiam nostram exercitusque nostri in civili dissensione sceleris loco ponatis. quod si salutis omnium ac dignitatis rationem ha- 5
bueritis, melius et vobis et rei publicae consuletis.
D. III Kal. ⟨Iun.⟩ a Ponte Argenteo.

1, 6 consuetudinem suam ς : -ine sua Ω 7 conservandis ς : obs- (ops- M) : s- *Lambinus* **2,** 7 III Kal. (k.) MVD : *om.* H : IIII Kal. ς Iun. *add. Manutius*

LIBER UNDECIMUS

11, 1

Scr. Romae c. XI *Kal. Apr., ut vid., an.* 44

D. BRUTUS BRUTO SUO ET CASSIO S.

1 Quo in statu simus cognoscite. heri vesperi apud me Hirtius fuit; qua mente esset Antonius demonstravit, pessima scilicet et infidelissima. nam se neque mihi provinciam dare posse aiebat neque arbitrari tuto in urbe esse quemquam nostrum; adeo esse militum concitatos animos et plebis. quod 5 utrumque esse falsum puto vos animadvertere atque illud esse verum quod Hirtius demonstrabat, timere eum ne, si mediocre auxilium dignitatis nostrae habuissemus, nullae partes iis in re publica relinquerentur.

2 Cum in his angustiis versarer, placitum est mihi ut postularem legationem liberam mihi reliquisque nostris, ut aliqua causa proficiscendi honesta quaereretur. haec se impetraturum pollicitus est, nec tamen impetraturum confido; tanta est hominum insolentia et nostri insectatio. ac si dederint 5 quod petimus, tamen paulo post futurum puto ut hostes iudicemur aut aqua et igni nobis interdicatur.

3 'Quid ergo est' inquis 'tui consili?' dandus est locus fortunae, cedendum ex Italia, migrandum Rhodum aut aliquo terrarum arbitror. si melior casus fuerit, revertemur Romam; si mediocris, in exsilio vivemus; si pessimus, ad novis-
4 sima auxilia descendemus. succurret fortasse hoc loco alicui 5 vestrum cur novissimum tempus exspectemus potius quam

Ep. 11, 1] **1,** 9 iis ς : his M : *om.* χ : sibi *Lambinus* : suis *Ernesti* : illis *vel* ipsis *Wesenberg* **2,** 3 h(a)ec Ω : hoc *Manutius* : hanc *Baiter* 7 igni MV : -is DH **3,** 5 descendemus (dis- M) MV : -damus H : -dam D

nunc aliquid moliamur. quia ubi consistamus non habemus praeter Sex. Pompeium et Bassum Cae⟨ci⟩lium; qui mihi videntur hoc nuntio de Caesare adlato firmiores futuri. satis 5
tempore ad eos accedemus ubi quid valeant scierimus. pro Cassio et te si quid me velitis recipere, recipiam; postulat enim hoc Hirtius ut faciam.

5 Rogo vos quam primum mihi rescribatis; nam non dubito quin de his rebus ante horam quartam Hirtius certiorem me sit facturus. quem in locum convenire possimus, quo me velitis venire, rescribite.

6 Post novissimum Hirti sermonem placitum est mihi postulare ut liceret nobis Romae esse publico praesidio. quod illos nobis concessuros non puto; magnam enim invidiam iis faciemus. nihil tamen non postulandum putavi quod aequum esse statuerem. 5

11,2

Scr. Lanuvii ex. m. Mai. an. 44

BRUTUS ET CASSIUS PRAETORES
M. ANTONIO COS.

1 De tua fide et benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non scripsissemus haec tibi; quae profecto, quoniam istum animum habes, in optimam partem accipies.

Scribitur nobis magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse iam et ad Kal. Iun. futuram multo maio- 5
rem. de te si dubitemus aut vereamur, simus nostri dissimi-

4, 4 Caecilium *Manutius* : c(a)el- Ω **6,** 3 invidiam M[3] : umquam Ω

Ep. 11, 2] **1,** 2 non scripsissemus χ : consc- M 6 dissimiles DH : dissimus MV

les. sed certe, cum ipsi in tua potestate fuerimus tuoque adducti consilio dimiserimus ex municipiis nostros necessarios, neque solum edicto sed etiam litteris id fecerimus, digni sumus quos habeas tui consili participes, in ea praesertim re 10
2 quae ad nos pertinet. qua re petimus a te facias nos certiores tuae voluntatis in nos, putesne nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus; quod velle et probare vix quisquam posse videtur qui nos salvos et honestos velit. 5

Nos ab initio spectasse otium nec quicquam aliud libertate communi quaesisse exitus declarat. fallere nemo nos potest nisi tu, quod certe abest ab tua virtute et fide; sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. tibi enim uni credidi-
3 mus et credituri sumus. maximo timore de nobis adficiuntur 10 amici nostri; quibus etsi tua fides explorata est, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab aliis quolibet quam a te retineri posse.

Rescribas nobis ad omnia rogamus. nam illud valde leve 5 est ac nugatorium, ea re denuntiatum esse veteranis quod de commodis eorum mense Iunio laturus esses. quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit nos quieturos? non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitae cum accidere nobis nihil possit sine pernicie et confusione 10 omnium rerum.

8 nostros M : -ris χ 2, 2 putes ne MV : putas ne DH 4 velle χ : -let M 3, 7 laturus esses M^c : -rus esse MH : -rum esse D : -rum est V 10 accidere M^2VDH^1 : acced- MH

11, 3

Scr. Neapoli prid. Non. Sext. an. 44

BRUTUS ET CASSIUS PR. S.D. ANTONIO COS.

1 S. v. b.

Litteras tuas legimus simillimas edicti tui, contumeliosas, minacis, minime dignas quae a te nobis mitterentur. nos, Antoni, te nulla lacessi⟨i⟩mus iniuria neque miraturum credidimus si praetores et ea dignitate homines aliquid edicto 5 postulassemus a consule. quod si indignaris ausos esse id facere, concede nobis ut doleamus ne hoc quidem abs te Bruto et Cassio tribui.

2 Nam de dilectibus habitis et pecuniis imperatis, exercitibus sollicitatis et nuntiis trans mare missis quod te questum esse negas, nos quidem tibi credimus optimo animo te fecisse, sed tamen neque agnoscimus quicquam eorum et te miramur, cum haec reticueris, non potuisse continere iracundiam 5 tuam quin nobis de morte Caesaris obiceres.

3 Illud vero quem ad modum ferendum sit tute cogita, non licere praetoribus concordiae ac libertatis causa per edictum de suo iure decedere quin consul arma minetur. quorum fiducia nihil est quod nos terreas. neque enim decet aut convenit nobis periculo ulli summittere animum nostrum ne- 5 que est Antonio postulandum ut iis imperet quorum opera liber est. nos si alia hortarentur ut bellum civile suscitare vellemus, litterae tuae nihil proficerent; nulla enim minantis auctoritas apud liberos est. sed pulchre intellegis non posse nos quoquam impelli et fortassis ea re minaciter agis ut 10 iudicium nostrum metus videatur.

Ep. 11, 3] 1, 4 lacessiimus *Victorius* : -simus Ω 2, 6 obiceres M : -ris V : obieceris DH 3, 1 sit M : *om.* χ

4 Nos in hac sententia sumus ut te cupiamus in libera re publica magnum atque honestum esse, vocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluris nostram libertatem quam tuam amicitiam aestimemus. tu etiam atque etiam vide quid suscipias, quid sustinere possis; neque quam diu vixerit Caesar 5 sed quam non diu regnarit fac cogites. deos quaesumus consilia tua rei publicae salutaria sint ac tibi; si minus, ut salva atque honesta re publica tibi quam minimum noceant optamus.

Prid. Non. Sext. 10

11, 4

Scr. in Gallia Cisalpina m. Sept. an. 43

D. BRUTUS IMP. COS. DESIG. S.D. CICERONI

1 Si de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem ut dignitatem meam tuerere. sed profecto est ita ut mihi persuasi, me tibi esse curae. progressus sum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorium captans quam cupiens militibus satis facere firmosque eos ad tuendas no- 5
2 stras res efficere; quod mihi videor consecutus; nam et liberalitatem nostram et animum sunt experti. cum omnium bellicosissimis bellum gessi. multa castella cepi, multa vastavi. non sine causa ad senatum litteras misi. adiuva nos tua sententia; quod cum facies, ex magna parte communi com- 5 modo inservieris.

4, 6 nondiu M : non V : diu DH

Ep. 11, 4] 2, 3 bellicosissimis DH : -osis MV

11, 5

Scr. Romae V Id. Dec. vel paulo post an. 44

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Lupus, familiaris noster, cum a te venisset cumque Romae quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis in quibus maxime tuto me esse arbitrabar. eo factum est ut ad te Lupus sine meis litteris rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem veni a.d. V Id. Dec., nec 5 habui quicquam antiquius quam ut Pansam statim convenirem; ex quo ea de te cognovi quae maxime optabam.

Qua re hortatione tu quidem non eges, si ne in illa quidem re quae a te gesta est post hominum memoriam maxima 2 hortatorem desiderasti. illud tamen breviter significandum 10 videtur, populum Romanum omnia a te exspectare atque in te aliquando reciperandae libertatis omnem spem ponere. tu si dies noctesque memineris, quod te facere certo scio, quantam rem gesseris, non obliviscere profecto quantae tibi 5 etiam nunc gerendae sint. si enim iste provinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui ante quam illum intellexi non modo aperte sed etiam libenter cum re publica bellum gerere, spem reliquam nullam video salutis.

3 Quam ob rem te obsecro, iisdem precibus quibus senatus populusque Romanus, ut in perpetuum rem publicam dominatu regio liberes, ut principiis consentiant exitus. tuum est hoc munus, tuae partes; a te hoc civitas, vel omnes potius gentes, non exspectant solum sed etiam postulant. quam- 5 quam, cum hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar ea pluribus verbis; faciam illud quod meum est, ut tibi om-

Ep. 11, 5] **1,** 5 V Id.] V. (XV *vellem, coll. Att. 16,15,6*) Kal. *Ruete* 7 optabam DH : ort- M : ortabar M : hortabas V : optaram *Wesenberg* **2,** 6 provinciam DH : -cia MV 9 gerere spem M : gereres V : gerere DH **3,** 7 ea *del. Boot*

nia mea officia, studia, curas, cogitationes ⟨in res omnis⟩
pollicear quae ad tuam laudem et gloriam pertinebunt.
quam ob rem velim tibi ita persuadeas, me cum rei publicae 10
causa, quae mihi vita mea est carior, tum quod tibi ipsi
faveam tuamque dignitatem amplificari velim, me tuis optimis consiliis, amplitudini, gloriae nullo loco defuturum.

11, 6

Scr. Romae c. ex. m. Sept. an. 44

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

Lupus noster cum Romam sexto die Mutina venisset, postridie me mane convenit; tua mihi mandata diligentissime exposuit et litteras reddidit. quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore existimo te mihi meam dignitatem
commendare, quam mehercule non habeo tua cariorem. qua 5
re mihi gratissimum facies si exploratum habebis tuis laudibus nullo loco nec consilium nec studium meum defuturum.

11, 6*a*

Scr. Romae XIII *Kal. Ian. an. 44*

⟨M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.⟩

1 Cum tribuni pl. edixissent senatus adesset a. d. XIII Kal. Ian.
haberentque in animo de praesidio consulum designatorum

8 in res omnes *add. Andresen* 11 ipsi ς : ipse MVD : *om.* H 12 me *del.* ς

Ep. 11, 6] 4 dignitatem *del. Ernesti*

Ep. 11, 6a] *novam ep. Sternkopf*

referre, quamquam statueram in senatum ante Kal. Ian. non venire, tamen, cum eo die ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi aut ita haberi senatum ut de tuis divinis 5 in rem publicam meritis sileretur, quod factum esset nisi ego venissem, aut etiam, si quid de te honorifice diceretur, me non adesse.

2 Itaque in senatum veni mane. quod cum esset animadversum, frequentissimi senatores convenerunt. quae de te in senatu egerim, quae in contione maxima dixerim, aliorum te litteris malo cognoscere; illud tibi persuadeas velim, me omnia quae ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quae 5 est per se amplissima, summo semper studio suscepturum et defensurum. quod quamquam intellego me cum multis esse facturum, tamen appetam huius rei principatum.

11, 7

Scr. Romae med. m. Dec. an. 44

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Cum adhibuisset domi meae Lupus me et Libonem et Servium, consobrinum tuum, quae mea fuerit sententia cognosse te ex M. Seio arbitror, qui nostro sermoni interfuit; reliqua, quamquam statim Seium Graeceius est subsecutus, tamen ex Graeceio poteris cognoscere. 5

2 Caput autem est hoc, quod te diligentissime percipere et meminisse volam, ut ne in libertate et salute populi Romani conservanda auctoritatem senatus exspectes nondum liberi, ne et tuum factum condemnes (nullo enim publico consilio rem publicam liberavisti, quo etiam est res illa maior et 5

Ep. 11, 7] 1, 2 cognosse MD : -ovisse VH 2, 2 volam MVH : volem D : velim ς : volumus *Graevius* : volo *Benedict* 5 est ς : et Ω

clarior) et adulescentem, vel puerum potius, Caesarem iudices temere fecisse qui tantam causam publicam privato consilio susceperit, denique homines rusticos sed fortissimos viros civisque optimos dementis fuisse iudices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, 10
legionem quartam, quae suum consulem hostem iudicaverunt seque ad salutem rei publicae defendendam contulerunt. voluntas senatus pro auctoritate haberi debet cum auc-
3 toritas impeditur metu. postremo suscepta tibi causa iam bis est ut non sit integrum, primum Idibus Martiis, deinde proxime exercitu novo et copiis comparatis. quam ob rem ad omnia ita paratus, ita animatus debes esse, non ut nihil facias nisi iussus sed ut ea geras quae ab omnibus summa 5
cum admiratione laudentur.

11, 8

Scr. Romae ex. m. Ian. an. 43

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Eo tempore Polla tua misit ut ad te si quid vellem darem litterarum cum quid scriberem non habebam; omnia enim erant suspensa propter exspectationem legatorum, qui quid egissent nihildum nuntiabatur. haec tamen scribenda existimavi: primum senatum populumque Romanum de te labo- 5
rare non solum salutis suae causa sed etiam dignitatis tuae; admirabilis enim est quaedam tui nominis caritas amorque in te singularis omnium civium. ita enim sperant atque confidunt, ut antea rege, sic hoc tempore regno te rem publicam
2 liberaturum. Romae dilectus habetur totaque Italia, si hic 10

3, 4 ita (*alt.*) *Manutius* : sit M V : seu M[c] : et D H

Ep. 11, 8] 1, 3 qui quid M[2] D H : quid q- M : quicq- V H[1]

dilectus appellandus est cum ultro se offerunt omnes; tantus ardor animos hominum occupavit desiderio libertatis odioque diutinae servitutis. de reliquis rebus a te iam exspectare litteras debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid 5 Caesar meus; quos spero brevi tempore societate victoriae tecum copulatos fore.

Reliquum est ut de me id scribam quod te ex tuorum litteris et spero et malo cognoscere, me neque deesse ulla in re neque umquam defuturum dignitati tuae. 10

11, 9

Scr. in castris Regii III Kal. Mai. an. 43

D. BRUTUS S.D. M. CICERONI

1 Pansa amisso quantum detrimenti res publica acceperit non te praeterit. nunc auctoritate et prudentia tua prospicias oportet ne inimici nostri consulibus sublatis sperent se convalescere posse. ego ne consistere possit in Italia Antonius dabo operam. sequar eum confestim. utrumque me prae- 5 staturum spero, ne aut Ventidius elabatur aut Antonius in Italia moretur. in primis rogo te ad hominem ventosissimum, Lepidum, mittas, ne bellum nobis redintegrare possit Antonio sibi coniuncto. nam de Pollione Asinio puto te perspicere quid facturus sit. multae et bonae et firmae sunt 10 legiones Lepidi et Asini.

2 Neque haec idcirco tibi scribo quod te non eadem animadvertere sciam, sed quod mihi persuasissimum est Lepidum recte facturum numquam, si forte vobis id de hoc du-

2, 4 diuturnae ς, *fort. recte* **9** me M : *om.* χ

Ep. 11, 9] **1, 6** elabatur V : -boratur MH : -boretur D **2, 2** est DV : et M : sit H

bium est. Plancum quoque confirmetis oro; quem spero pulso Antonio rei publicae non defuturum. si se Alpis Antonius 5
traiecerit, constitui praesidium in Alpibus collocare et te de omni re facere certiorem.
III Kal. Mai. ex castris Regio.

11, 10

Scr. in castris Dertonae III *Non. Mai. an.* 43

D. BRUTUS S.D. M. CICERONI

1 Non mihi rem publicam plus debere arbitror quam me tibi. gratiorem me esse in te posse quam isti perversi sint in me exploratum habe[s]; si ta⟨me⟩n haec temporis videantur dici causa, malle me tuum iudicium quam ex altera parte omnium istorum. tu enim a certo sensu et vero iudicas de 5
nobis; quod isti ne faciant summa malevolentia et livore impediuntur. interpellent me quo minus honoratus sim, dum ne interpellent quo minus res publica a me commode administrari possit. quae quanto sit in periculo quam potero brevissime exponam. 10

2 Primum omnium quantam perturbationem rerum urbanarum adferat obitus consulum, quantamque cupiditatem hominibus honoris iniciat vacuitas non te fugit. satis me multa scripsisse quae litteris commendari possint arbitror. scio enim cui scribam. 5

8 Regio *Orelli* : -ii MV : -iis DH

Ep. 11, 10] **1, 2** me (*pr.*) M : *om.* χ sint MVD : sunt H 3 habe *R. Klotz* : -es Ω si tamen D² : sit an MVH : sit tamen an D : etsi forsitan *R. Klotz* haec *Manutius* : hoc Ω temporis D : -re is MH : -re V videantur MV : -atur DH 5 acerto DH : acertu M : certo V **2, 3** honoris χ : *om.* M iniciatuacuitas M : initia tu ac v̊itas (*i.e.* veritas) V : -atu civitas D : -ata civitas D²H

3 Revertor nunc ad Antonium. qui ex fuga cum parvulam manum peditum haberet inermium, ergastula solvendo omneque genus hominum abripiendo satis magnum numerum videtur effecisse. hoc accessit manus Ventidi, quae trans Appenninum itinere facto difficillimo ad Vada pervenit atque ibi se cum Antonio coniunxit. est numerus veteranorum et armatorum satis frequens cum Ventidio.

4 Consilia Antoni haec sint necesse est, aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur, aut Appennino Alpibusque se teneat et decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca in quae incurrerit, aut rursus se in Etruriam referat, quod ea pars Italiae sine exercitu est. quod si me Caesar audisset atque Appenninum transisset, in tantas angustias Antonium compulissem ut inopia potius quam ferro conficeretur. sed neque Caesari imperari potest nec Caesar exercitui suo, quod utrumque pessimum est.

Cum haec talia sint, quo minus quod ad me pertinebit homines interpellent, ut supra scripsi, non impedio. haec quem ad modum explicari possint aut, a te cum explicabuntur, ne impediantur timeo. 5 alere iam milites non possum. cum ad rem publicam liberandam accessi, HS mihi fuit pecuniae ⌈CCCC⌉ amplius. tantum abest ut meae rei familiaris liberum sit quicquam ut omnis iam meos amicos aere alieno obstrinxerim. septem numerum nunc legionum alo, qua difficultate tu arbitrare. non si Varronis thesauros haberem subsistere sumptui possem.

Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorem. tu me amabis ita si hoc idem me in te facere senseris.

III Non. Mai. ex castris Dertona.

4, 2 Alpibusve *olim conieci* 4 rursus χ : rusus M 5, 2 pecuniae *del.* ς 3 ⌈cccc⌉ *Mendelssohn* : cccc Ω 5 numero nunc legiones *Orelli* 6 thesauros χ : thens- M 11 Dertona ς : -thoma Ω

11, 11

Scr. in castris in finibus Statiellensium
prid. Non. Mai. an. 43

D. BRUTUS IMP. COS. DESIG. S.D. M. CICERONI

1 Eodem exemplo a te mi litterae redditae sunt quo pueri mei attulerunt. tantum me tibi debere existimo quantum persolvere difficile est. scripsi tibi quae hic gererentur. in itinere est Antonius, ad Lepidum proficiscitur. ne de Planco quidem spem adhuc abiecit, ut ex libellis eius animadverti qui in me 5 inciderunt, in quibus quos ad Asinium, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret scribebat. Ego tamen non habui ambiguum et statim ad Plancum misi et biduo ab Allobrogibus et totius Galliae legatos exspecto; quos confirmatos domum remittam. 10

2 Tu, quae istic opus erunt administrari, prospicies ut ex tua voluntate reique publicae commodo fiant. malevolentiae hominum in me, si poteris, occurres; si non potueris, hoc consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterrere possunt. 5

Prid. Non. Mai. ex castris, ⟨ex⟩ finibus Statiellensium.

11, 12

Scr. Romae c. III Id. Mai. an. 43

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Tris uno die a te accepi epistulas, unam brevem, quam Flacco Volumnio dederas, duas pleniores, quarum alteram tabellarius T. Vibi attulit, alteram ad me misit Lupus.

Ep. 11, 11] 2, 1 erit *Corradus* 3 hoc ⟨te⟩ *Manutius* 6 ex *add. Wesenberg*

Ep. 11, 12] D. BRUTO V, *ind.* M : bruto MDH

Ex tuis litteris et ex Graecei oratione non modo non restinctum bellum sed etiam inflammatum videtur. non dubito 5
autem pro tua singulari prudentia quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus sit Antonius, omnia tua illa praeclara in rem publicam merita ad nihilum esse ventura. ita enim Romam erat nuntiatum, ita persuasum omnibus, cum paucis inermis, perterri⟨ti⟩s metu, fracto animo fugisse Antonium. 10
2 qui si ita se habet ut, quem ad modum audiebam de Graeceio, confligi cum eo sine periculo non possit, non ille mihi fugisse a Mutina videtur sed locum belli gerendi mutasse. itaque homines alii facti sunt. non nulli etiam queruntur quod persecuti non sitis; opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. 5 omnino est hoc populi maximeque nostri, in eo potissimum abuti libertate per quem eam consecutus sit; sed tamen providendum est ne quae iusta querela esse possit. res se sic habet: is bellum confecerit qui Antonium oppresserit. 10 hoc quam vim habeat te existimare malo quam me apertius scribere.

11, 13

Scr. in castris Pollentiae c. VII *Id. Mai. an 43*

D. BRUTUS IMP. COS. DESIG. S.D. M. CICERONI

1 Iam non ago tibi gratias; cui enim re vix referre possum huic verbis non patitur res satis fieri. attendere te volo quae in

1, 4 et ς : ut Ω grecei (-caei H) oratione DH : graeceio rat- M : greceio V 7 tua ς : sua Ω 10 perterritis ς : -rris MV : per terras DH 2, 6 maximeque D : -mique MVD[c]H 8 est χ : sit M ne quae iusta M : neque i- H : neque in ista V : neque ut iusta D 9 se sic M : si sic VH : si sic se D : sic se D[c]

Ep. 11, 13] 1, 2 te M : *om.* χ

manibus sunt. qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas litteras diligenter legeris.

Sequi confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui: eram sine equitibus, sine iumentis; Hirtium perisse nesciebam, Aquilam perisse [ne]sciebam; Caesari non credebam prius quam convenissem et collocutus essem. hic dies **2** hoc modo abiit. postero die mane a Pansa sum accersitus Bononiam. cum in itinere essem, nuntiatum mihi est eum mortuum esse. recurri ad meas copiolas; sic enim vere eas appellare possum. sunt extenuatissimae et inopia omnium rerum pessime acceptae. biduo me Antonius antecessit, itinera fecit multo maiora fugiens quam ego sequens. ille enim iit passim, ego ordinatim. quacumque iit, ergastula solvit, homines abripuit; constitit nusquam prius quam ad Vada venit. quem locum volo tibi esse notum. iacet inter Appenninum et Alpis, impeditissimus ad iter faciendum.

3 Cum abessem ab eo milia passuum XXX et se iam Ventidius coniunxisset, contio eius ad me est adlata in qua petere coepit a militibus ut se trans Alpis sequerentur; sibi cum M. Lepido convenire. succlamatum est ei frequenter a militibus Ventidianis (nam suos valde quam paucos habet) sibi aut in Italia pereundum esse aut vincendum, et orare coeperunt ut Pollentiam iter facerent. cum sustinere eos non posset, in posterum diem iter suum contulit.

4 Hac re mihi nuntiata statim quinque cohortis Pollentiam praemisi meumque iter eo contuli. hora ante praesidium meum Pollentiam venit quam Trebellius cum equitibus. sane quam sum gavisus. in hoc enim victoriam puto consistere * * *

5–6 potui eram M : -ueram χ 7 Aquilam perisse sciebam *scripsi* : a- p- nesc- χ : *om.* M 2, 2 mihi est MH : est m- DV 6 fecit χ : *om.* M 3, 4 ei *Scheller* : et Ω 3, 5 ventidianis DH : venditi- M (*puto ex* ventiti-), V 4, 4 consistere χ : -iste M (*in fine vers.*) 5 *lac. agnovit Frey*

11, 13*a*

Scr. Cularone c. IV *Id. Iun. an. 43*

⟨PLANCUS IMP. COS. DESIG. ET D. BRUTUS IMP. COS. DESIG. S.D. PR. TR. PL. SENATUI POPULO PLEBIQUE ROMANAE⟩

1 * * * in spem venerant, quod neque Planci quattuor legiones omnibus suis copiis paris arbitrabantur neque ex Italia tam celeriter exercitum traici posse credebant. quos ipsi adhuc satis adroganter Allobroges equitatusque omnis, qui eo praemissus erat a nobis, sustinebant, nostroque adventu sustineri facilius posse confidimus. tamen, si quo etiam casu Isaram se traiecerint, ne quod detrimentum rei publicae iniungant summa a nobis dabitur opera.

2 Vos magnum animum optimamque spem de summa re publica habere volumus, cum et nos et exercitus nostros singulari concordia coniunctos ad omnia pro vobis videatis paratos. sed tamen nihil de diligentia remittere debetis dareque operam ut quam paratissimi et ab exercitu reliquisque rebus pro vestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium confligamus. qui quidem eas copias quas diu simulatione rei publicae compararant subito ad patriae periculum converterunt.

Ep. 11, 13 a] *novam ep. Frey* 1, 4 arroganter DH : abro- MV : audacter (*vel* constanter *vel* acriter) *Mueller* allobroges (-gis D) DH : allobriges MV 5 adventu χ : -us M 2, 5 et *del.* ς 8 compararant *Manutius* : -parabunt M : -pararunt D : -parare V : -paratur H : -parabant ς

11, 13 *b*

Scr. in castris Parmae prid. Kal. Mai., ut vid., an. 43

D. BRUTUS COS. DESIG. M. CICERONI S.D.

Parmensis miserrimos * * *

11, 14

Scr. Romae VII *Id. Iun. an. 43*

M. CICERO D. BRUTO COS. DESIG. S.D.

1 Mirabiliter, mi Brute, laetor mea consilia measque sententias a te probari de decem viris, de ornando adulescente. sed quid refert? mihi crede, homini non ⟨parum⟩ glorioso, plane iam, Brute, frigeo. ὄργανον enim erat meum senatus; id iam est dissolutum. tantam spem attulerat exploratae victo- 5 riae tua praeclara Mutina eruptio, fuga Antoni conciso exercitu ut omnium animi relaxati sint meaeque illae vehementes contentiones tamquam σκιαμαχίαι esse videantur.

2 Sed ut ad rem redeam, legionem Martiam et quartam negant qui illas norunt ulla condicione ad te posse perduci. pecuniae quam desideras ratio potest haberi eaque habebitur. de Bruto arcessendo Caesareque ad Italiae praesidium tenendo valde tibi adsentior. sed, ut scribis, habes obtrec- 5 tatores; quos equidem facillime sustineo, sed impediunt tamen. ex Africa legiones exspectantur.

Ep. 11, 13 b] *ep. deperditae initium servat ind.* M

Ep. 11, 14] 1, 3 parum *addidi* 4 ὄργανον ς : opta non Ω 5 attulerunt (*vel* viderentur *pro* videantur) *Ernesti, male* 8 σκιαμαχίαι ς : sciam achalae M, *et sim.* χ 2, 3 eaque ς : ea qu(a)e Ω 3–4 habebitur de M : haberi turpe χ 5 valde ς : unde Ω habes DH : -e MV

3 Sed bellum istuc renatum mirantur homines. nihil tam praeter spem umquam; nam die tuo natali victoria nuntiata in multa saecula videbamus rem publicam liberatam. hi novi timores retexunt superiora. scripsisti autem ad me litteris iis quas Id. Mai. dedisti modo te accepisse a Planco litteras non 5 recipi Antonium a Lepido. id si ita est, omnia faciliora; sin aliter, magnum negotium. cuius exitum non extimesco. tuae partes sunt. ego plus quam feci facere non possum. te tamen, id quod spero, omnium maximum et clarissimum videre cupio. 10

11, 15

Scr. Romae ex. m. Iun. an. 43

M. CICERO D. BRUTO COS. DESIG. S.D.

1 Etsi mihi tuae litterae iucundissimae sunt, tamen iucundius fuit quod in summa occupatione tua Planco collegae mandasti ut te mihi per litteras excusaret; quod fecit ille diligenter. mihi autem nihil amabilius officio tuo et diligentia. coniunctio tua cum collega concordiaque vestra, quae litteris com- 5 munibus declarata est, senatui populoque Romano gratissima accidit.

2 Quod superest, perge, mi Brute, et iam non cum aliis sed tecum ipse certa. plura scribere non debeo, praesertim ad te, quo magistro brevitatis uti cogito. litteras tuas vehementer exspecto, et quidem talis qualis maxime opto.
Vale. 5

3, 3–4 hi novi timores (rum- D) DH : huic vitinio- V : novi timores M : nunc novi t- *Orelli* 4 litteris his χ : iis M 6 recipi χ : recepi M 7 extimesco MD : -mes quo V : timesco H

Ep. 11, 15] 2, 2 certa M : -te χ 4 talis qualis (*vel* tales quales) χ : q- t- M 5 vale χ : *om.* M

11, 16

Scr. Romae m. Mai. vel Iun. an. 43

M. CICERO D. BRUTO COS. DESIG. S.D.

1 Permagni interest quo tibi haec tempore epistula reddita sit, utrum cum sollicitudinis aliquid haberes an cum ab omni molestia vacuus esses. itaque ei praecepi quem ad te misi ut tempus observaret epistulae tibi reddendae. nam quem ad modum coram qui ad nos intempestive adeunt molesti saepe 5 sunt, sic epistulae offendunt non loco redditae. si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit, et ille cui mandavi satis scite et commode tempus ad te cepit adeundi, confido me quod velim facile a te impetraturum.

2 L. Lamia praeturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. magna vetustas, magna consuetudo intercedit, quodque plurimum valet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. magno praeterea beneficio eius magnoque merito sum obligatus. nam Clodianis temporibus, cum equestris 5 ordinis princeps esset proque mea salute accerrime propugnaret, a Gabinio consule relegatus est; quod ante id tempus civi Romano Romae contigit nemini. hoc cum populus Romanus meminit, me ipsum non meminisse turpissimum est.

3 Quapropter persuade tibi, mi Brute, me petere praeturam. quamquam enim Lamia summo splendore, summa gratia est magnificentissimo munere aedilicio, tamen, quasi ea ita non essent, ego suscepi totum negotium. nunc, si me tanti facis quanti certe facis, quoniam equitum centurias tenes inque iis 5 regnas, mitte ad Lupum nostrum ut is nobis eas centurias

Ep. 11, 16] **1,** 3 ei M : et χ **2,** 7 consule relegatus ς : -lare ligatus Ω 9 meminit me DH : -ni me M : me memini V : meminerit me *Manutius* **3,** 1 petere χ : praet- M 5 inque eis *Iac. Gronovius* : in quis Ω : in quibus ς

conficiat. non tenebo te pluribus. ponam in extremo quod sentio: nihil est, Brute, cum omnia a te exspectem, quod mihi gratius facere possis.

11, 17

Scr. Romae eodem tempore quo ep. superior

[M.] CICERO [D.] BRUTO S.[D.]

1 L. Lamia uno omnium familiarissime utor. magna sunt eius in me, non dico officia, sed merita eaque sunt populo Romano notissima. is magnificentissimo munere aedilitatis perfunctus petit praeturam, omnesque intellegunt nec dignitatem ei deesse nec gratiam. sed is ambitus excitari videtur ut 5 ego omnia pertimescam totamque petitionem Lamiae mihi sustinendam putem.

2 In ea re quantum me possis adiuvare facile perspicio, nec vero quantum mea causa velis dubito. velim igitur, mi Brute, tibi persuadeas nihil me maiore studio a te petere, nihil te mihi gratius facere posse quam si omnibus tuis opibus, omni studio Lamiam in petitione iuveris. quod ut facias, vehementer 5 te rogo.

Ep. 11, 17] CICERO BRUTO (*i.e.* M. Bruto) S. *scripsi, Schmieder secutus* : M. cicero d. bruto s.d. Ω, *ind.* M **1,** 1 L. *ind.* M : *om.* Ω sunt χ : *om.* M 3 is χ : iis M 5 is DH : iis M : id V excitari ς : -re Ω **2,** 3–4 te mihi χ : me tibi M 5 Lamiam ς : iam iam Ω

11, 18

Scr. Romae XIV *Kal. Iun. an. 43*

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Etsi ex mandatis quae Galbae Volumnioque ad senatum dedisti quid timendum putares suspicabamur, tamen timidiora mandata videbantur quam erat dignum tua populique Romani victoria. senatus autem, mi Brute, fortis est et habet fortis duces. itaque moleste ferebat se a te, quem omnium 5 quicumque fuissent fortissimum iudicaret, timidum atque 2 ignavum iudicari. etenim cum te incluso spem maximam omnes habuissent in tua virtute florente Antonio, quis erat qui quicquam timeret profligato illo, te liberato? nec vero Lepidum timebamus. quis enim esset qui illum tam furiosum arbitraretur ut, qui in maximo bello pacem velle se dixisset, 5 is in optatissima pace bellum rei publicae indiceret?

3 Nec dubito quin tu plus provideas. sed tamen tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renovatio timoris magnam molestiam adferebat. quare velim equidem, id quod spero, ut plane abiectus et fractus sit Antonius; sin aliquid virium forte collegerit, sen- 5 tiet nec senatui consilium nec populo Romano virtutem deesse nec rei publicae te vivo imperatorem.

XIII Kal. Iun.

11, 19

Scr. Vercellis XII *Kal. Iun. an. 43*

D. BRUTUS IMP. COS. DESIG. S.D. M. CICERONI

1 Ad senatum quas litteras misi velim prius perlegas et si qua tibi videbuntur commutes. necessario me scripsisse ipse ani-

Ep. 11, 18] 1, 2 putares DH : suspicarer p- MV

madvertes. nam cum putarem quartam et Martiam legiones mecum futuras, ut Druso Pauloque placuerat vobis adsentientibus, minus de reliquis rebus laborandum existimavi. 5
nunc vero, cum sim cum tironibus egentissimis, valde et meam et vestram vicem timeam necesse est.

2 Vicetini me et M. Brutum praecipue observant. his ne quam patiare iniuriam fieri in senatu vernarum causa a te peto. causam habent optimam, officium in re⟨m⟩ publicam summum, genus hominum adversariorum seditiosum et incertissimum. 5
XII Kal. Iun. Vercellis.

11, 20

Scr. Eporediae IX *Kal. Iun. an.* 43

D. BRUTUS S.D. M. CICERONI

1 Quod pro me non facio, id pro te facere amor meus in te tuaque officia cogunt, ut timeam. saepe enim mihi cum esset dictum neque a me contemptum, novissime Labeo Segulius, homo sui simillimus, narrat mihi apud Caesarem se fuisse multumque sermonem de te habitum esse; ipsum Caesarem 5
nihil sane de te questum nisi dictum, quod diceret te dixisse laudandum adulescentem, ornandum, tollendum; se non esse commissurum ut tolli possit. hoc ego Labeonem credo illi rettulisse aut finxisse dictum, non ab adulescente prolatum. veteranos vero pessime loqui volebat Labeo me credere et 10
tibi ab iis instare periculum, maximeque indignari quod in

Ep. 11, 19] 1, 6 recentissimis *Sedgwick* 2, 3 rem p. ς : rep. *vel* re p. Ω 4 incertissimum H : inert- MVDH[c] 6 vercellis M[2]DH : -los MV

Ep. 11, 20] 1, 4 sui ς : sivi M : sibi χ 8 posset *Wesenberg*

decem viris neque Caesar neque ego habiti essemus atque omnia ad vestrum arbitrium essent collata.

2 Haec cum audissem et iam in itinere essem, committendum nondum putavi prius ut Alpis transgrederer quam quid istic ageretur scirem. nam de tuo periculo, crede mihi iactatione verborum et denuntiatione periculi sperare eos te pertimefacto, adulescente impulso, posse magna consequi prae- 5 mia, et totam istam cantilenam ex hoc pendere ut quam plurimum lucri faciant. neque tamen non te cautum esse volo et insidias vitantem. nihil enim tua mihi vita potest esse

3 iucundius neque carius. illud vide, ne timendo magis timere cogare, et ⟨tamen,⟩ quibus rebus potest occurri veteranis, occurras: primum quod desiderant de decem viris facias, deinde de praemiis, si tibi videtur, agros eorum militum qui cum Antonio veterani fuerunt iis dandos censeas ab utrisque 5 nobis. de nummis lente ac ratione habita pecuniae; senatum de ea re constituturum. quattuor legionibus iis quibus agros dandos censuistis video facultatem fore ex agris †silani† et agro Campano. aequaliter aut sorte agros legionibus adsignari puto oportere. 10

4 Haec me tibi scribere non prudentia mea hortatur sed amor in te et cupiditas oti, quod sine te consistere ⟨non⟩ potest. ego, nisi valde necesse fuerit, ex Italia non excedam. legiones armo, paro. spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnis casus et impetus hominum. de exercitu 5 quem Pansa habuit legionem mihi Caesar non remittit.

Ad has litteras statim mihi rescribe tuorumque aliquem mitte, si quid reconditum magis erit meque scire opus esse putaris.

VIII⟨I⟩ Kal. Iun. Eporedia. 10

2, 2 nondum M : *om.* χ : non ς 3, 2 tamen *addidi* (idem *etiam conieci*) 8 silani (scill- H)] Sullanis ς : Stellati (*om.* agro) *Schütz* 4, 2 non *add.* ς 4 armo MD : arma V : *om.* H 10 VIIII *vulg. auctore Corrado* (IX) : VIII Ω

11, 21

Scr. Romae prid. Non. Iun. an. 43

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Di isti Segulio male faciant, homini nequissimo omnium qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt! quid? tu illum tecum solum aut cum Caesare? qui neminem praetermiserit quicum loqui potuerit cui non eadem ista dixerit. te tamen, mi Brute, sic amo ut debeo quod istud quicquid esset nugarum me 5 scire voluisti. signum enim magnum amoris dedisti.

2 Nam quod idem Segulius veteranos queri quod tu et Caesar in decem viris non essetis, utinam ne ego quidem essem! quid enim molestius? sed tamen, cum ego sensissem de iis qui exercitus haberent sententiam ferri oportere, idem illi qui solent reclamarunt. itaque excepti etiam estis, me vehe- 5 menter repugnante. quocirca Segulium neglegamus; qui res novas quaerit, non quo veterem comederit (nullam enim habuit), sed hanc ipsam recentem novam devoravit.

3 Quod autem scribis te, quod pro te ipso non facias, id pro me, ut de me timeas aliquid, omni te, vir optime mihique carissime, Brute, de me metu libero. ego enim quae provideri poterunt non fallar in iis; quae cautionem non habebunt de iis non ita valde laboro. sim enim impudens si plus postulem 5 quam homini a rerum natura tribui potest.

4 Quod mihi praecipis ut caveam ne timendo magis timere cogar, et sapienter et amicissime praecipis, sed velim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere virtutis ut numquam extimescas, numquam perturbere, me huic tuae

Ep. 11, 21] 1, 6 magnum MV : -ni DH 2, 4 sententiam ferri MV : s- fieri D : scientiam fieri H : s.c. fieri *Orelli* 8 novam *del. Ursinus* : et (*vel* ac) n- *Boot* 3, 1–2 facere *post* me *add.* ς, *post* facias *R. Klotz* 5 sim enim D : si me enim MV : si enim H

virtuti proxime accedere. quam ob rem nec metuo quicquam 5
et cavebo omnia. sed vide ne tua iam, mi Brute, culpa futura
sit si ego quicquam timeam. tuis enim opibus et consulatu
tuo, etiam si timidi essemus, tamen omnem timorem abice-
remus, praesertim cum persuasum omnibus esset mihique
maxime a te nos unice diligi. 10

5 Consiliis tuis, quae scribis de quattuor legionibus deque
agris adsignandis ab utroque vestrum, vehementer adsen-
tior. itaque cum quidam de collegis nostris agrariam cura-
tionem ligurrirent, disturbavi rem totamque vobis integram
reservavi. si quid erit occultius et, ut scribis, reconditum, 5
meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te litterae perfe-
rantur.
Prid. Non. Iun.

11, 22

Scr. Romae m. Iun. vel Quint., ut vid., an. 43

M. CICERO S.D. D. BRUTO

1 Cum Appio Claudio C. f. summa mihi necessitudo est multis
eius officiis et meis mutuis constituta. peto a te maiorem in
modum vel humanitatis tuae vel mea causa ut eum auctori-
tate tua, quae plurimum valet, conservatum velis. volo te,
cum fortissimus vir cognitus sis, etiam clementissimum exi- 5
stimari. magno tibi erit ornamento nobilissimum adulescen-
tem beneficio tuo esse salvum. cuius quidem causa hoc me-
lior debet esse quod pietate adductus propter patris restitu-
2 tionem se cum Antonio coniunxit. qua re etsi minus veram

4, 5 metuo χ : -um M : -uam ς 5, 2 utroque *Lambinus* : utrisque Ω 4 vobis ς : no- Ω 5 ⟨magis⟩ reconditum *Wesenberg, ex ep.* 11,20,4

Ep. 11, 22] 1, 9 se cum *Manutius* : mecum M : me cum χ

causam habebis, tamen †vel probabilem† aliquam poteris inducere.

Nu⟨tus⟩ tuus potest hominem summo loco natum, summo ingenio, summa virtute, officiosissimum praeterea et gratissimum, incolumem in civitate retinere. quod ut facias ita a te peto ut maiore studio magisve ex animo petere non possim. 5

11, 23

Scr. Eporediae VIII *Kal. Iun. an. 43*

D. BRUTUS S.D. M. CICERONI

1 Nos hic valemus recte et quo melius valeamus operam dabimus. Lepidus commode [de] nobis sentire videtur. omni timore deposito debemus libere rei publicae consulere. quod si omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus propriis rei publicae valentibus magnum animum habere debebas; quem et semper habuisti et nunc Fortuna adiuvante **2** augere potes. quae tibi superioribus litteris mea manu scripsi terrendi tui causa homines loquuntur. si frenum momorderis, peream si te omnes quot sunt conantem loqui ferre poterint. 5

Ego, tibi ut antea scripsi, dum mihi a te litterae veniant, in Italia morabor. 5
VIII Kal. Iun. Eporedia.

2, 2 vel probabilem *deleveram, nunc crucibus inclusi* : vel ⟨tibi⟩ pr- *Watt* (*PCPS 26* (*1980*), *93*) : *sed abundat* aliquam 4 nutus tuus ς : nutuus MV : mitius *ex* nuntius D : nuncius H

Ep. 11, 23] 1, 2 de *del. Manutius* 2, 3 quot DH : quod MV poterint MVD[c]H : -runt D 7 eporedia M : -raida V : -ragia DH

11, 24

Scr. Romae VIII *Id. Iun. an. 43*

M. CICERO S.D. D. BRUTO IMP. COS. DESIG.

1 Narro tibi: antea subirascebar brevitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor. te igitur imitabor. quam multa quam paucis! te recte valere operamque dare ut cottidie melius; Lepidum commode sentire; tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere. si timidus essem, tamen ista epi- 5 stula mi omnem metum abstersisses. sed ut mones, frenum momordi. etenim, qui te incluso omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? cupio iam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita ut ne desim constantiae meae.

2 Quod scribis in Italia te moraturum dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris; multa enim Romae. sin adventu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius. pecunia expeditissima quae erat tibi decreta est. habes amantissimum Servium. nos non desumus. 5
VIII Id. Iun.

11, 25

Scr. Romae XIV *Kal. Quint. an. 43*

M. CICERO S.D. D. BRUTO

1 Exspectanti mihi tuas cottidie litteras Lupus noster subito denuntiavit ut ad te scriberem si quid vellem. ego autem, etsi quid scriberem non habebam (acta enim ad te mitti sciebam, inanem autem sermonem litterarum tibi iniucundum esse

Ep. 11, 24] 2, 3 sin *Manutius* : si in Ω

audiebam), ⟨nihil tamen scribere nolebam⟩, brevitatem secutus sum te magistro. 5

2 Scito igitur in te et in collega spem omnem esse. de Bruto autem nihil adhuc certi; quem ego, quem ad modum praecipis, privatis litteris ad bellum commune vocare non desino. qui utinam iam adesset! intestinum urbis malum, quod est non mediocre, minus timeremus. sed quid ago? non imitor 5 λακωνισμὸν tuum; altera iam pagella procedit.

Vince et vale.

XIIII Kal. Quint.

11,26

Scr. in castris III *Non. Iun. an. 43*

D. BRUTUS S.D. M. CICERONI

Maximo meo dolore hoc solacio utor quod intellegunt homines non sine causa me timuisse ista quae acciderunt. deliberent utrum traiciant legiones ex Africa necne et ex Sardinia, et Brutum accersant necne, et mihi stipendium dent an decernant! ad senatum litteras misi. crede mihi, nisi ista 5 omnia fiunt quem ad modum scribo, magnum nos omnis adituros periculum. rogo te, videte quibus hominibus negotium detis qui ad me legiones adducant. et fide opus est et celeritate.

III Non. Iun. ex castris. 10

Ep. 11, 25] 1, 5 nihil ... nolebam *addidi* (*quaedam, velut* tamen Lupo non potui nihil dare *excidisse agnoverat Boot; 'excidisse videtur velut* scripsi tamen, sed' *Watt*) 2, 1 collega χ : -as M

Ep. 11, 26] 1 ⟨in⟩ maximo ς 4 dent] denegent *Mendelssohn* (dent an denegent *mallem, sed vide meum comm.*) 6 fiunt MV : fiant DH

11, 27

Scr. in Tusculano med. m. Oct., ut vid., an. 44

M. CICERO MATIO S.

1 Nondum satis constitui molestiaene plus an voluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo cum plenus offici tum utriusque nostrum amantissimus. nam cum in Tusculanum vesperi venissem, postridie ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane venit. quem cum obiurgarem quod 5 parum valetudini parceret, tum ille nihil sibi longius fuisse quam ut me videret. 'num quidnam' inquam 'novi?' detulit ad me querelam tuam.

2 De qua prius quam respondeo, pauca proponam. quantum memoria repetere praeterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed vetustas habet aliquid commune cum multis, amor non habet. dilexi te quo die cognovi, meque a te diligi iudicavi. tuus deinde discessus isque diuturnus, am- 5 bitio nostra et vitae dissimilitudo non est passa voluntates nostras consuetudine conglutinari. tuum tamen erga me animum agnovi multis annis ante bellum civile, cum Caesar esset in Gallia. quod enim vehementer mihi utile esse putabas nec inutile ipsi Caesari perfecisti, ut ille me diligeret, 10 coleret, haberet in suis. multa praetereo quae temporibus illis inter nos familiarissime dicta, scripta, communicata sunt; graviora enim consecuta sunt.

3 [et] Initio belli civilis cum Brundisium versus ires ad Caesarem, venisti ad me in Formianum. primum hoc ipsum quanti, praesertim temporibus illis! deinde oblitum me putas consili, sermonis, humanitatis tuae? quibus rebus interesse memini Trebatium. nec vero sum oblitus litterarum 5

Ep. 11, 27] 2, 13 sunt (*pr.*) DH : sint MV 3, 1 et *delere noluit Wesenberg* : etenim *Orelli*

tuarum quas ad me misisti cum Caesari obviam venisses in agro, ut arbitror, Trebulano.

4 Secutum illud tempus est cum me ad Pompeium proficisci sive pudor meus coegit sive officium sive fortuna. quod officium tuum, quod studium vel in absentem me vel in praesentis meos defuit? quem porro omnes mei et mihi et sibi te amiciorem iudicaverunt? 5

Veni Brundisium. oblitumne me putas qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento advolaris, quae tua fuerit adsessio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miseriarum metu?

5 Tandem aliquando Romae esse coepimus. quid defuit nostrae familiaritati? in maximis rebus, quonam modo gererem me adversus Caesarem, usus tuo consilio sum, in reliquis officio. cui tu tribuisti excepto Caesare praeter me ut domum ventitares horasque multas saepe suavissimo sermone consumeres, tum cum etiam, si meministi, ut haec φιλοσοφούμενα scriberem tu me impulisti? post Caesaris reditum quid tibi maiori curae fuit quam ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effeceras. 5

6 Quorsum igitur haec oratio longior quam putaram? quia sum admiratus te, qui haec nosse deberes, quicquam a me commissum quod esset alienum nostra amicitia credidisse. nam praeter haec quae commemoravi, quae testata sunt et illustria, habeo multa occultiora, quae vix verbis exsequi possum. omnia me tua delectant, sed maxime maxima, cum fides in amicitia, consilium, gravitas, constantia tum lepos, humanitas, litterae. 5

4, 7 advolaris ς : avo- MVH : advolaveris D 5, 4 officio *Madvig, qui recte distinxit* : -ciis Ω 6 φιλοσοφούμενα ς : philosophumena MVH : ad populum sis D 6, 4 commemoravi χ : commeravi M 5 multa χ : -to M 6 *post* maxima (*del. Ernesti*) *distinxi*

7 Quapropter (redeo nunc ad querelam) ego te suffragium tulisse in illa lege primum non credidi; deinde, si credidissem, numquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. dignitas tua facit ut animadvertatur quicquid facias, malevolentia autem hominum ut non nulla durius quam a te 5 facta sunt proferantur. ea tu si non audis, quid dicam nescio. equidem si quando audio, tam defendo quam me scio a te contra iniquos meos solere defendi. defensio autem est duplex: alia sunt quae liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio, alia quae defendam a te pie fieri et humane, ut de 10 curatione ludorum.

8 Sed te, hominem doctissimum, non fugit, si Caesar rex fuerit, quod mihi quidem videtur, in utramque partem de tuo officio disputari posse, vel in eam qua ego soleo uti, laudandam esse fidem et humanitatem tuam qui amicum etiam mortuum diligas, vel in eam qua non nulli utuntur, 5 libertatem patriae vitae amici anteponendam. ex his sermonibus utinam essent delatae ad te disputationes meae! illa vero duo quae maxima sunt laudum tuarum quis aut libentius quam ego commemorat aut saepius, te et non suscipiendi belli civilis gravissimum auctorem fuisse et moderandae 10 victoriae? in quo qui mihi non adsentiretur inveni neminem.

Qua re habeo gratiam Trebatio, familiari nostro, qui mihi dedit causam harum litterarum. quibus nisi credideris, me omnis offici et humanitatis exper⟨tem⟩ iudicaris, quo nec mihi gravius quicquam potest esse nec te alienius. 15

7, 6 sunt DH : sint MV   tu si M : si tu χ   9 liquido *Manutius* : al- M : aliquando VH : *de* D *non liquet*   8, 14 expertem ς : exper MV : -rs DH   15 te MVH : a te D

11, 28

Scr. Romae accepta ep. superiore

MATIUS CICERONI S.

1 Magnam voluptatem ex tuis litteris cepi, quod quam speraram atque optaram habere te de me opinionem cognovi. de qua etsi non dubitabam, tamen, quia maximi aestimabam ut incorrupta maneret, laborabam. conscius autem mihi eram nihil a me commissum esse quod boni cuiusquam offenderet 5 animum. eo minus credebam plurimis atque optimis artibus ornato tibi temere quicquam persuaderi potuisse, praesertim in quem mea propensa et perpetua fuisset atque esset benevolentia. quod quoniam ut volui scio esse, respondebo criminibus quibus tu pro me, ut par erat pro tua singulari 10 bonitate et amicitia nostra, saepe restitisti.

2 Nota enim mihi sunt quae in me post Caesaris mortem contulerint. vitio mihi dant quod mortem hominis necessari graviter fero atque eum quem dilexi perisse indignor; aiunt enim patriam amicitiae praeponendam esse, proinde ac si iam vicerint obitum eius rei publicae fuisse utilem. sed non 5 agam astute: fateor me ad istum gradum sapientiae non pervenisse. neque enim Caesarem in dissensione civili sum secutus, sed amicum, quamquam re offendebar, tamen non deserui, neque bellum umquam civile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem exstingui summe 10 studui. itaque in victoria hominis necessari neque honoris neque pecuniae dulcedine sum captus, quibus praemiis reliqui, minus apud eum quam ego cum possent, immoderate sunt abusi. atque etiam res familiaris mea lege Caesaris de-

Ep. 11, 28] 1, 1 quam ς : cum MVH : tamquam D 10 pro tua D : tua MVH 2, 2 contulerunt ς 4 patriam amicitie D : -ri(a)e -tiam MVH, *quo recepto* postponendam *Gronovius* 5 vicerint VHD[1] : -rit M : vixerit D

minuta est, cuius beneficio plerique qui Caesaris morte lae- 15
tantur remanserunt in civitate. civibus victis ut parceretur
aeque ac pro mea salute laboravi.

3 Possum igitur, qui omnis voluerim incolumis, eum a quo
id impetratum est perisse non indignari, cum praesertim
idem homines illi et invidiae et exitio fuerint? 'plecteris ergo'
inquiunt, 'quoniam factum nostrum improbare audes.' o
superbiam inauditam! alios in facinore gloriari, aliis ne do- 5
lere quidem impunite licere! at haec etiam servis semper
libera fuerunt, ⟨ut sperarent⟩ timerent, gauderent dolerent
suo potius quam alterius arbitrio; quae nunc, ut quidem isti
dictitant, 'libertatis auctores' metu nobis extorquere conan-
4 tur. sed nihil agunt. nullis umquam periculi terroribus ab 10
officio aut ab humanitate desciscam. numquam enim hone-
stam mortem fugiendam, saepe etiam appetendam putavi.

Sed quid mihi suscensent si id opto ut paeniteat eos sui
facti? cupio enim Caesaris mortem omnibus esse acerbam. 5
at debeo pro civili parte rem publicam velle salvam. id qui-
dem me cupere, nisi et ante acta vita et reliqua mea spes
5 tacente me probat, dicendo vincere non postulo. qua re
maiorem in modum te rogo ut rem potiorem oratione ducas
mihique, si sentis expedire recte fieri, credas nullam commu-
nionem cum improbis esse posse. an quod adulescens prae-
stiti, cum etiam errare cum excusatione possem, id nunc 5
aetate praecipitata commutem ac me ipse retexam? non fa-
ciam, neque quod displiceat committam, praeterquam quod
hominis mihi coniunctissimi ac viri amplissimi doleo gravem
casum. quod si aliter essem animatus, numquam quod face-

3, 5 dolere χ : dolore M 6 impunite MH : -ne VD 7 ut sperarent *add. Lehmann* (ut *iam Baiter*) 8 ut quidem isti] isti, ut q- *Manutius* : isti, ut ⟨se⟩ q- *Boot* 4, 1 nullis MH : mellis V : nullius D 2 aut ab MVH : aut D desciscam MH : desistam VD[1] : absi- D 3 appetendam χ : opp- M, *vulg. olim*

rem negarem, ne et in peccando improbus et in dissimu- 10
lando timidus ac vanus existimarer.

6 At ludos quos Caesaris victoriae Caesar adulescens fecit curavi. at id ad privatum officium, non ad statum rei publicae, pertinet. quod tamen munus et hominis amicissimi memoriae atque honoribus praestare etiam mortui debui et optimae spei adulescenti ac dignissimo Caesare petenti ne- 5
7 gare non potui. veni etiam consulis Antoni domum saepe salutandi causa; ad quem qui me parum patriae amantem esse existimant rogandi quidem aliquid aut auferendi causa frequentis ventitare reperies. sed quae haec est adrogantia, quod Caesar numquam interpellavit quin quibus vellem at- 5
que etiam quos ipse non diligebat tamen iis uterer, eos qui mihi amicum eripuerunt carpendo me efficere conari ne quos velim diligam!

8 Sed non vereor ne aut meae vitae modestia parum valitura sit in posterum contra falsos rumores aut ne etiam ii qui me non amant propter meam in Caesarem constantiam non malint mei quam sui similis amicos habere. mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est vitae in otio Rhodi 5
degam. sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romae ut recte fieri semper cupiam.

Trebatio nostro magnas ago gratias quod tuum erga me animum simplicem atque amicum aperuit et quod eum quem semper libenter dilexi quo magis iure colere atque 10
observare deberem fecit.

Bene vale et me dilige.

6, 1 at VH : ad M : ac D 2 at V : ad M : ac D : *om.* H 5 caesare petenti H : -re repetenti M : -ri petenti V : -ri repente D 7, 2 ad DH : at MV amantem VD : fam- MH 4 quae haec est M : qu(a)e est hec DH : quam h' (*i.e.* hoc) est V 8, 1 ne aut DH : ne ad M : ne V

11, 29

Scr. fort. Anagniae in. m. Quint. an. 44

CICERO OPPIO S.D.

1 Dubitanti mihi, quod scit Atticus noster, de hoc toto consilio profectionis, quod in utramque partem in mentem multa veniebant, magnum pondus accessit ad tollendam dubitationem iudicium et consilium tuum. nam et scripsisti aperte quid tibi videretur et Atticus ad me sermonem tuum pertulit. 5 semper iudicavi in te et in capiendo consilio prudentiam summam esse et in dando fidem, maximeque sum expertus cum initio civilis belli per litteras te consuluissem quid mihi faciendum esse censeres, eundumne ad Pompeium an manendum in Italia. suasisti ut consulerem dignitati meae; ex 10 quo quid sentires intellexi et sum admiratus fidem tuam et in consilio dando religionem, quod, cum aliud malle amicissimum tuum putares, antiquius tibi officium meum quam illius voluntas fuit.

2 Equidem et ante hoc tempus te dilexi et semper me a te diligi sensi; et cum abessem atque in magnis periculis essem, et me absentem et meos praesentis a te cultos et defensos esse memini, et post meum reditum quam familiariter mecum vixeris quaeque ego de te senserim et praedicarim om- 5 nis qui solent haec animadvertere testis habemus. gravissimum vero iudicium de mea fide et constantia fecisti cum post mortem Caesaris [et] totum te ad amicitiam meam contulisti. quod tuum iudicium nisi mea summa benevolentia erga te omnibusque meritis comprobaro, ipse me hominem 10 non putabo.

Ep. 11, 29] *deest in* D 1, 12 malle H : -em MV 2, 7 constantia H : de c- MVH[1] 8 totum te ς : et totum te MVH : te totum *conieci*

3 Tu, mi Oppi, conservabis amorem tuum (etsi more magis hoc quidem scribo quam quo te admonendum putem) meaque omnia tuebere; quae tibi ne ignota essent Attico mandavi. a me autem, cum paulum oti nacti erimus, uberiores litteras exspectato. da operam ut valeas. hoc mihi gratius 5 facere nihil potes.

LIBER DUODECIMUS

12, 1

Scr. in Pompeiano v Non. Mai. an. 44

CICERO CASSIO S.

1 Finem nullam facio, mihi crede, Cassi, de te et Bruto nostro, id est de tota re publica, cogitandi, cuius omnis spes in vobis est et in D. Bruto; quam quidem iam habeo ipse meliorem re publica a Dolabella meo praeclarissime gesta. manabat enim illud malum urbanum et ita corroborabatur cottidie ut ego 5 quidem et urbi et otio diffiderem urbano, sed ita compressum est ut mihi videamur omne iam ad tempus ab illo dumtaxat sordidissimo periculo tuti futuri.

Reliqua magna sunt ac multa, sed posita omnia in vobis. quamquam primum quidque explicemus. nam ut adhuc qui- 10 dem actum est, non regno sed rege liberati videmur. interfecto enim rege regios omnis nutus tuemur, neque vero id solum, sed etiam quae ipse ille, si viveret, non faceret, ea nos quasi cogitata ab illo probamus. nec eius quidem rei finem video. tabulae figuntur, immunitates dantur, pecuniae maxi- 15 mae discribuntur, exsules reducuntur, senatus consulta falsa referuntur, ut tantum modo odium illud hominis impuri et servitutis dolor depulsus esse videatur, res publica iaceat in iis perturbationibus in quas eam ille coniecit.

2 Haec omnia vobis sunt expedienda, nec hoc cogitandum, satis iam habere rem publicam a vobis. habet illa quidem tantum quantum numquam mihi in mentem venit optare;

Ep. 12, 1] 6 compressum ς : -ssa Ω : -ssa ⟨res⟩ *Ernesti* : ⟨seditio⟩ (concitatio *Lehmann*) compressa *Purser* 8 tuti V : tute MDH : tuto *Orelli* 16 discribuntur M : des- χ 17 deferuntur *Orelli*

sed contenta non est et pro magnitudine et animi et benefici vestri a vobis magna desiderat. adhuc ulta suas iniurias est 5 per vos interitu tyranni, nihil amplius. ornamenta vero sua quae reciperavit? an quod ei mortuo paret quem vivum ferre non poterat? cuius aera refigere debebamus, eius etiam chirographa defendimus? at enim ita decrevimus. fecimus id quidem temporibus cedentes, quae valent in re publica plurimum; 10 sed immoderate quidam et ingrate nostra facilitate abutuntur.

Verum haec propediem et multa alia coram. interim velim sic tibi persuadeas, mihi cum rei publicae, quam semper habui carissimam, tum amoris nostri causa maximae curae 15 esse tuam dignitatem. da operam ut valeas.

Vale.

12, 2

Scr. Romae inter XIII *Kal. Oct. et* VI *Non. Oct. an. 44*

CICERO CASSIO S.

1 Vehementer laetor tibi probari sententiam et orationem meam. qua si saepius uti liceret, nihil esset negoti libertatem et rem publicam reciperare. sed homo amens et perditus multoque nequior quam ille ipse quem tu nequissimum occisum esse dixisti caedis initium quaerit nullamque aliam ob cau- 5 sam me auctorem fuisse Caesaris interficiendi criminatur nisi ut in me veterani incitentur; quod ego periculum non extimesco, modo vestri facti gloriam cum mea laude com-

2, 5 ulta ς : ultra M 7 an] adde *Sedgwick* 16 esse (*ante* curae D) MD : esses V : *om.* H

Ep. 12, 2] 1, 7 in χ : inter M 8 modo M : quom- χ

municet. ita nec Pisoni, qui in eum primus invectus est nullo adsentiente, nec mihi, qui idem tricensimo post die feci, nec 10 P. Servilio, qui me est consecutus, tuto in senatum venire licet. caedem enim gladiator quaerit eiusque initium a.d. XIII Kal. Oct. a me se facturum putavit; ad quem paratus venerat, cum in villa Metelli compluris dies commentatus esset. quae autem in lustris et in vino commentatio potuit 15 esse? itaque omnibus est visus, ut ad te antea scripsi, vomere suo more, non dicere.

2 Qua re, quod scribis te confidere auctoritate et eloquentia nostra aliquid profici posse, non nihil ut in tantis malis est profectum. intellegit enim populus Romanus tris esse consularis qui, quia de re publica bene senserint, libere locuti sint, tuto in senatum venire non possint. nec est praeterea quod 5 quicquam exspectes. tuus enim necessarius adfinitate nova delectatur, itaque iam non est studiosus ludorum infinitoque fratris tui plausu dirumpitur. alter item adfinis novis commentariis Caesaris delenitus est. sed haec tolerabilia, illud non ferendum, quod est qui vestro anno filium suum consu- 10 lem futurum putet ob eamque causam se huic latroni deser-
3 vire prae se ferat. nam L. Cotta, familiaris meus, fatali quadam desperatione, ut ait, minus in senatum venit; L. Caesar, optimus et fortissimus civis, valetudine impeditur; Ser. Sulpicius, et summa auctoritate et optime sentiens, non adest. reliquos exceptis designatis – ignosce mihi, sed non numero 5 consularis. habes auctores consili publici. qui numerus etiam bonis rebus exiguus esset, quid censes perditis?

13 XIII M : XIIII χ 14–15 commentatus ... commentatio M : -ndatus ... -ndatio χ 2, 4 quia ⟨quae⟩ ς : quia ⟨quod⟩ *Nardo* libere⟨que⟩ *Mueller* : ⟨quaeque senserint⟩ libere *Lehmann* sint D(?) : sunt MVD[1]H 8 adfinis] *vide AJAH 7 (1982), 40sq.* 3, 5 sed] si ς

Qua re spes est omnis in vobis. qui si idcirco abestis ut sitis in tuto, ne in vobis quidem; sin aliquid dignum vestra gloria cogitatis, velim salvis nobis, sin id minus, res tamen 10 publica per vos brevi tempore ius suum reciperabit.

Ego tuis neque desum neque deero. qui sive ad me referent ⟨sive non referent⟩, mea tamen tibi benevolentia fidesque praestabitur.

Vale. 15

12, 3

Scr. Romae paulo post VI *Non. Oct. an. 44*

CICERO CASSIO S.

1 Auget tuus amicus furorem in dies. primum in statua quam posuit in rostris inscripsit 'parenti optime merito', ut non modo sicarii sed iam etiam parricidae iudicemini. quid dico 'iudicemini'? iudicemur potius. vestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. utinam quidem fuis- 5 sem! molestus nobis non esset. sed hoc vestrum est; quod quoniam praeteriit, utinam haberem quid vobis darem consili! sed ne mihi quidem ipsi reperio quid faciendum sit. quid enim est quod contra vim sine vi fieri possit?

2 Consilium omne autem hoc est illorum ut mortem Caesaris persequantur. itaque a.d. VI Non. Oct. productus in contionem a Cannutio turpissime ille quidem discessit, sed tamen ea dixit de conservatoribus patriae quae dici deberent de proditoribus; de me quidem non dubitanter quin omnia 5

10 sin M : si χ 11 reciperabit ς : -avit Ω 12 sive MV : si qu(a)e DH 13 sive non (*haec iam* ς) referent *add. Orelli* tamen tibi V : tibi tamen in M : tibi DH : tibi tamen ς, *vulg.*

Ep. 12, 3] 1, 3 quid DH : quod MV

de meo consilio et vos fecissetis et Cannutius faceret. cetera cuius modi sint ex hoc iudica quod legato tuo viaticum eripuerunt. quid eos interpretari putas cum hoc faciunt? ad hostem scilicet portari.

O rem miseram! dominum ferre non potuimus, conservo servimus. et tamen me quidem favente magis quam sperante etiam nunc residet spes in virtute tua. sed ubi sunt copiae? de reliquo malo te ipsum tecum loqui quam nostra dicta cognoscere. 10

Vale. 15

12, 4

Scr. Romae IV *vel* III *Non. Febr., ut vid., an. 43*

CICERO CASSIO S.

1 Vellem Idibus Martiis me ad cenam invitasses; profecto reliquiarum nihil fuisset. nunc me reliquiae vestrae exercent, et quidem praeter ceteros me. quamquam egregios consules habemus, sed turpissimos consularis; senatum fortem, sed infimo quemque honore fortissimum. populo vero nihil fortius, nihil melius, Italiaque universa, nihil autem foedius Philippo et Pisone legatis, nihil flagitiosius. qui cum essent missi ut Antonio ex senatus sententia certas res nuntiarent, cum ille earum rerum nulli paruisset, ultro ab illo ad nos intolerabilia postulata rettulerunt. itaque ad nos concurritur, factique iam in re salutari populares sumus. 5 10

Ep. 12, 4] 1, 1–2 vellem ... exercent *citat Macrob. Sat. 2,3,13* profecto rel- n- f- *Macrob.* : rel- n- f- MD[c], *vulg. olim* : *om.* χ 3 me M : me hercule DH : *om.* V 8 denuntiarent *Gronovius*

2 Sed tu quid ageres, quid acturus, ubi denique esses nesciebam. fama nuntiabat te esse in Syria, auctor erat nemo. de Bruto quo propius est eo firmiora videntur esse quae nuntiantur. Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non insulsis quod tibi tam cito succederet, cum tu vixdum XXX 5 dies in Syria fuisses. itaque constabat eum recipi in Syriam non oportere. summa laus et tua et Bruti est quod exercitum praeter spem existimamini comparasse. scriberem plura si rem causamque nossem. nunc quae scribo scribo ex opinione hominum atque fama. tuas litteras avide exspecto. 10
Vale.

12, 5

Scr. Romae post III Non. Febr. an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Hiemem credo adhuc prohibuisse quo minus de te certum haberemus quid ageres maximeque ubi esses. loquebantur omnes tamen (credo, quod volebant) in Syria te esse, habere copias. id autem eo facilius credebatur quia simile veri videbatur. Brutus quidem noster egregiam laudem est consecutus. 5 res enim tantas gessit tamque inopinatas ut eae cum per se gratae essent tum ornatiores propter celeritatem. quod si tu ea tenes quae putamus, magnis subsidiis fulta res publica est. a prima enim ora Graeciae usque ad Aegyptum optimorum civium imperiis muniti erimus et copiis. 10
2 Quamquam, nisi me fallebat, res se sic habebat ut totius belli omne discrimen in D. Bruto positum videretur. qui si,

2, 2 esse in Syria ς : isse ins- M : ipse in s- V : isse in syriam (sir- D) DH

Ep. 12, 5] 1, 2 ageres $M^c\chi$: ages M 4 veri (*ante* simile H) χ : vere M

ut sperabamus, erupisset Mutina, nihil belli reliqui fore videbatur. parvis omnino iam copiis obsidebatur, quod magno praesidio Bononiam tenebat Antonius. erat autem Claternae noster Hirtius, ad Forum Cornelium Caesar, uterque cum firmo exercitu, magnasque Romae Pansa copias ex dilectu Italiae compararat. hiems adhuc rem geri prohibuerat. Hirtius nihil nisi considerate, ut mihi crebris litteris significat, acturus videbatur. praeter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam totam Galliam tenebamus studiosissimam rei publicae. tuos etiam clientis Transpadanos mirifice coniunctos cum causa habebamus. erat firmissimus senatus exceptis consularibus, ex quibus unus L. Caesar firmus est et rectus. 5 10

3 Ser. Sulpici morte magnum praesidium amisimus. reliqui partim inertes, partim improbi. non nulli invident eorum laudi quos in re publica probari vident. populi vero Romani totiusque Italiae mira consensio est.

Haec erant fere quae tibi nota esse vellem. nunc autem opto ut ab istis Orientis partibus virtutis tuae lumen eluceat. 5

Vale.

12, 6

Scr. Romae ex. m. Mart. vel in. m. Apr., ut vid., an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Qui status rerum fuerit tum cum has litteras dedi scire poteris ex C. Tidio Strabone, viro bono et optime de re publica sentiente; nam quid dicam 'cupidissimo tui', qui domo et fortunis relictis ad te potissimum profectus sit? itaque eum

2, 3 reliquum *Manutius* 6 cornelium MV : -lii DH 8 compararat VD : -parat MH : -parabat *Ernesti*

Ep. 12, 6] 1, 2 Tidio] Titio *Manutius, vulg. olim*

tibi ne commendo quidem. adventus ipsius ad te satis eum commendabit. 5

2 Tu velim sic existimes tibique persuadeas, omne perfugium bonorum in te et Bruto esse positum si, quod nolim, adversi quid evenerit. res, cum haec scribebam, erat in extremum adducta discrimen. Brutus enim Mutinae vix iam sustinebat. qui si conservatus erit, vicimus; sin, quod di omen 5 avertant, omnis omnium cursus est ad vos. proinde fac animum tantum habeas tantumque apparatum quanto opus est ad universam rem publicam reciperandam.

Vale.

12, 7

Scr. Romae c. Non. Mart. an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Quanto studio dignitatem tuam et in senatu et ad populum defenderim ex tuis te malo quam ex me cognoscere. quae mea sententia in senatu facile valuisset, nisi Pansa vehementer obstitisset. ea sententia dicta productus sum in contionem a tribuno pl. M. Servilio. dixi de te quae potui, tanta 5 contentione quanta meorum ⟨laterum⟩ est, tanto clamore consensuque populi ut nihil umquam simile viderim. id velim mihi ignoscas quod invita socru tua fecerim. mulier timida verebatur ne Pansae animus offenderetur. in contione qui-

6 commendabit DH : -avit MV 2, 2 si DH : sin MV 6 est] erit *Ernesti*

Ep. 12, 7] 1, 5 a ς : ad Ω : ab *Wesenberg* 6 contione *Manutius* quanta meorum ⟨laterum⟩ *Watt* : quantum forum Ω

dem Pansa dixit matrem quoque tuam et fratrem illam a me 10
sententiam noluisse dici. sed me haec non movebant, alia
malebam; favebam et rei publicae, cui semper favi, et digni-
tati ac gloriae tuae.

2 Quod autem et in senatu pluribus verbis disserui ⟨et⟩ dixi
in contione, in eo velim fidem meam liberes. promisi enim et
prope confirmavi te non exspectasse nec exspectaturum de-
creta nostra, sed te ipsum tuo more rem publicam defensu-
rum. et quamquam nihildum audieramus nec ubi esses nec 5
quas copias haberes, tamen sic statuebam, omnis quae in
istis partibus essent opes copiaeque tuas esse, per teque
Asiam provinciam confidebam iam rei publicae recipera-
tam. tu fac in augenda gloria te ipsum vincas.

Vale. 10

12, 8

Scr. Romae c. v Id. Iun. an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Scelus adfinis tui Lepidi summamque levitatem et inconstan-
tiam ex actis, quae ad te mitti certo scio, cognosse te arbi-
tror. itaque nos confecto bello, ut arbitrabamur, renovatum
bellum gerimus spemque omnem in D. Bruto et Planco ha-
bemus, ⟨vel⟩, si verum quaeris, in te et in M. Bruto, non 5

10 ame M : ad me V : *om.* DH 12 malebam] valebant *Krauss* : movebant *Orelli* 2, 1 et *add.* ς 7 teque DH : te quae MV 9 ipsum χ : ips M : ipse *Ernesti*

Ep. 12, 8] 1, 2 certo MH : -te VD cognosse MH : -sce V : -scere D 5 ⟨vel⟩, si *scripsi* (sin *olim*) : si Ω : sed si *Purser* M. *Gronovius* : meo MDH, *vulg. olim* : me V

solum ad praesens perfugium si, quod nolim, adversi quid acciderit sed etiam ad confirmationem perpetuae libertatis.

2 Nos hic de Dolabella audiebamus quae vellemus, sed certos auctores non habebamus. te quidem magnum hominem et praesenti iudicio et reliqui temporis exspectatione scito esse. hoc tibi proposito fac ut ad summa contendas. nihil est tantum quod non populus Romanus a te perfici atque obti- 5 neri posse iudicet.

Vale.

12, 9

Scr. Romae med. vel ex. m. Iun. an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Brevitas tuarum litterarum me quoque breviorem in scribendo facit et, vere ut dicam, non satis occurrit quid scribam. nostras enim res in actis perferri ad te certo scio, tuas autem ignoramus. tamquam enim clausa sit Asia, sic nihil perfertur ad nos praeter rumores de oppresso Dolabella, satis illos 5 quidem constantis, sed adhuc sine auctore.

2 Nos, confectum bellum cum putaremus, repente a Lepido tuo in summam sollicitudinem sumus adducti. itaque tibi persuade maximam rei publicae spem in te et in tuis copiis esse. firmos omnino exercitus habemus; sed tamen, ut omnia, ut spero, prospere procedant, multum interest te venire. 5 exigua enim spes est rei publicae (nam nullam non libet dicere), sed, quaecumque est, ea despondetur anno consulatus tui.

Ep. 12, 9] CASSIO *ind.* MH : attico (-os V) Ω 1, 3 certo MD : -te VH 2, 1 cum H : quam MV : cum iam D

12, 10

Scr. Romae c. Kal. Quint. an. 43

CICERO CASSIO S.

1 Lepidus, tuus adfinis, meus familiaris, prid. Kal. Quint. sententiis omnibus hostis a senatu iudicatus est ceterique qui una cum illo a re publica defecerunt; quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Kal. Sept. potestas facta est. fortis sane senatus, sed maxime spe subsidi tui. bellum quidem cum 5 haec scribebam sane magnum erat scelere et levitate Lepidi.

Nos de Dolabella cottidie quae volumus audimus, sed 2 adhuc sine capite, sine auctore, rumore nuntio. quod cum ita esset, tamen litteris tuis quas Non. Mai. ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat civitati ut illum iam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam venire cum exercitu, ut, si haec ex sententia confecta essent, consi- 5 lio atque auctoritate tua, sin quid forte titubatum, ut fit in bello, exercitu tuo niteremur. quem quidem ego exercitum quibuscumque potuero rebus ornabo. cuius rei tum tempus erit cum quid opis rei publicae laturus is exercitus sit aut quid iam tulerit notum esse coeperit. nam adhuc tantum 10 conatus audiuntur, optimi illi quidem et praeclarissimi; sed gesta res exspectatur, quam quidem aut iam esse aliquam 3 aut appropinquare confido. tua virtute magnitudine animi nihil est nobilius. itaque optamus ut quam primum te in Italia videamus; rem publicam nos habere arbitrabimur si vos habebimus.

Praeclare viceramus nisi spoliatum, inermem, fugientem 5 Lepidus recepisset Antonium. itaque numquam tanto odio

Ep. 12, 10] 1, 5 spe DH : spes MV 2, 7 exercitum M : -um verbis V : -u H : excitum D 8 rebus DH : quibus r- MV 9 opis DH : opus MV is *Victorius* : sis MDV : sit H 3, 1 virtute ⟨et⟩ *Manutius*

civitati Antonius fuit quanto est Lepidus. ille enim ex turbulenta re publica, hic ex pace et victoria bellum excitavit. huic oppositos consules designatos habemus, in quibus est magna illa quidem spes sed anceps cura propter incertos exitus 10
proeliorum.

4 Persuade tibi igitur in te et in Bruto tuo esse omnia, vos exspectari, Brutum quidem iam iamque. quod si, ut spero, victis hostibus nostris veneritis, tamen auctoritate vestra res publica exsurget et in aliquo statu tolerabili consistet. sunt enim permulta quibus erit medendum, etiam si res publica 5
satis esse videbitur sceleribus hostium liberata.

Vale.

12, 11

Scr. in castris Taricheis Non. Mart. an. 43

C. CASSIUS PRO COS. S.D. M. CICERONI

1 S. v. b.; e. e. q. v.

In Syriam me profectum esse scito ad L. Murcum et Q. Crispum imp. viri fortes optimique cives, postea quam audierunt quae Romae gererentur, exercitus mihi tradiderunt ipsique mecum una fortissimo animo rem publicam admini- 5
strant. item legionem quam Q. Caecilius Bassus habuit ad me venisse scito, quattuorque legiones quas A. Allienus ex Aegypto eduxit traditas ab eo mihi esse scito.

2 Nunc te cohortatione non puto indigere ut nos absentis remque publicam, quantum est in te, defendas. scire te volo firma praesidia vobis senatuique non deesse ut optima spe et

Ep. 12, 11] **1,** 5 fortissimo animo M : fortissimo V : -me DH **2,** 2 est in te D : in te est H : est MV 3 non D : *om.* MVH

maximo animo rem publicam defendas. reliqua tecum aget
L. Carteius, familiaris meus. 5
Vale.
D. Non. Mart. ex castris Taricheis.

12, 12

Scr. in castris in Syria Non. Mai. an. 43

CASSIUS PRO COS. S.D. M. CICERONI SUO

1 S. v. b.; e. e. q. v.
Legi tuas litteras in quibus mirificum tuum erga me amorem recognovi. videbaris enim non solum favere nobis, id quod et nostra et rei publicae causa semper fecisti, sed etiam gravem curam suscepisse vehementerque esse de nobis sollicitus. 5 itaque quod te primum existimare putabam nos oppressa re publica quiescere non posse, deinde, cum suspicarere nos moliri, quod te sollicitum esse et de salute nostra et de rerum eventu putabam, simul ac legiones accepi quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, scripsi ad te tabellariosque 10 compluris Romam misi. scripsi etiam ad senatum litteras, quas reddi vetui prius quam tibi recitatae essent, si forte mei obtemperare mihi voluerint. quod si litterae perlatae non sunt, non dubito quin Dolabella, qui nefarie Trebonio occiso Asiam occupavit, tabellarios meos deprehenderit litteras- 15 que interceperit.

2 Exercitus omnis qui in Syria fuerunt teneo. habui pollulum morae dum promissa militibus persolvo; nunc iam sum

6–7 vale. D. ς : valde .d. M : vale dilecte χ

Ep. 12, 12] ⟨C.⟩ CASSIUS ς **1,** 4 nostra et M[3]DH : -r(a)e MV : -ri et *Victorius* 8 nos ⟨aliquid⟩ *Lambinus* : ⟨res novas⟩ nos *Koch* 14 nefarie M : -io χ **2,** 1–2 pollulum (pulu- V, paulu- D[2]) more MVD[2] : -lutum morem DH

expeditus. a te peto ut dignitatem meam commendatam tibi habeas si me intellegis nullum neque periculum neque laborem patriae denegasse, si contra importunissimos latrones 5 arma cepi te hortante et auctore, si non solum exercitus ad rem publicam libertatemque defendendam comparavi sed etiam crudelissimis tyrannis eripui. quos si occupasset Dolabella, non solum adventu sed etiam opinione et exspectatione exercitus sui Antonium confirmasset. 10

3 Quas ob res milites tuere, si eos mirifice de re publica meritos esse animadvertis, et effice ne quem paeniteat rem publicam quam spem praedae et rapinarum sequi maluisse. item Murci et Crispi imperatorum dignitatem, quantum est in te, tuere. nam Bassus misere noluit mihi legionem tradere. 5 quod nisi milites invito eo legatos ad me misissent, clausam Apameam tenuisset quoad vi esset expugnata. haec a te peto non solum rei publicae, quae tibi semper fuit carissima, sed etiam amicitiae nostrae nomine, quam confido apud te plu-

4 rimum posse. crede mihi hunc exercitum quem habeo sena- 10 tus atque optimi cuiusque esse maximeque tuum, de cuius voluntate adsidue audiendo mirifice te diligit carumque habet. qui si intellexerit commoda sua curae tibi esse, debere etiam se tibi omnia putabit. 5

5 Litteris scriptis audivi Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. proficiscar in Ciliciam. quid egerim celeriter ut scias dabo operam. ac velim, ut meremur de re publica, sic felices simus.

Fac valeas meque ames.

Non. Mai. ex castris. 5

6 exercitus *Victorius* : -u MV : -um DH   8 quos M : quod χ   3, 5 tuere. Nam DH : etuere nam M : et verenam V   5, 1 audivi D : audi MH : aude V : audii ς

12, 13

Scr. in Cypro Crommyacride Id. Iun. an. 43

C. CASSIUS Q. S.D. M. CICERONI

1 S. v. b.; e. v.

Cum rei publicae vel salute vel victoria gaudemus tum instauratione tuarum laudum, quod maximus consularis maximum consulem te ipse vicisti, et laetamur et mirari satis non possumus. fatale nescio quid tuae virtuti datum, id 5 quod saepe iam experti sumus. est enim tua toga omnium armis felicior; quae nunc quoque nobis paene victam rem publicam ex manibus hostium eripuit ac reddidit. nunc ergo vivemus liberi, nunc te, omnium maxime civis et mihi carissime, id quod maximis rei publicae tenebris comperisti, 10 nunc te habebimus testem nostri et in te et in coniunctissimam tibi rem publicam amoris, et, quae saepe pollicitus es te et taciturum dum serviremus et dicturum de me tum cum mihi profutura essent, nunc illa non ego quidem dici tanto opere desiderabo quam sentiri a te ipso. neque enim om- 15 nium iudicio malim me a te commendari quam ipse tuo iudicio digne ac mereor commendatus esse, ut haec novissima nostra facta non subita nec convenientia sed similia illis cogitationibus quarum tu testis es fuisse iudices meque ad optimam spem patriae, non minimam tibi ipsi, producen- 20 dum putes.

2 Sunt tibi, M. Tulli, liberi propinquique digni quidem te et merito tibi carissimi; esse etiam debent in re publica proxi-

Ep. 12, 13] Q. M, *ind.* MH : *om.* χ 1, 1 e. v. MH, *ind.* M : e. e. q. v. VD : *om. ind.* H 5 possumus DH : -simus MV 10 maximis *Graevius* : -me Ω 13 serviremus *Manutius* : servis eremus (her- D, haber- H) Ω : servi essemus ς 16 ipsi *Ernesti* 20 minimam *Gronovius* : -mum Ω 2, 2 in re p(ublica)] *anne* iure?

me hos cari qui studiorum tuorum sunt aemuli, quorum esse cupio tibi copiam. sed tamen non maxima me turba puto excludi quo minus tibi vacet me excipere et ad omnia quae 5 velis et probes producere. animum tibi nostrum fortasse probavimus; ingenium diutina servitus certe, qualecumque est, minus tamen quam erat passa est videri.

3 Nos ex ora maritima Asiae provinciae et ex insulis quas potuimus navis deduximus, dilectum remigum magna contumacia civitatum tamen satis celeriter habuimus, secuti sumus classem Dolabellae, cui L. Figulus praeerat. qui spem saepe transitionis praebendo neque umquam non decedendo 5 novissime Corycum se contulit et clauso portu se tenere coepit. nos illa relicta, quod et in castra pervenire satius esse putabamus et sequebatur classis altera, quam anno priore in Bithynia Tillius Cimber compararat, Turullius quaestor praeerat, Cyprum petivimus. ibi quae cognovimus scribere 10 ad vos quam celerrime voluimus.

4 Dolabellam ut Tarsenses, pessimi socii, ita Laodiceni multo amentiores ultro arcessierunt; ex quibus utrisque civitatibus Graecorum militum numero speciem exercitus effecit. castra habet ante oppidum Laodiceam posita et partem muri demolitus est et castra oppido coniunxit. Cassius noster cum 5 decem legionibus et cohortibus XX auxiliariis et quattuor milium equitatu a milibus passuum XX castra habet posita Πάλτῳ et existimat se sine proelio posse vincere. nam iam ternis tetrachmis triticum apud Dolabellam est. nisi quid navibus Laodicenorum supportarit, cito fame pereat necesse 10

7 probavimus *Manutius* : -abimus Ω 3, 2 magna MDH : magnum magna V : in magna *Wesenberg* 3 civitatum χ : -atium M (*cf. ep.* 10, 8, 6) 4 L. Figulus *Schütz* (L. Nigidius F- *Lambinus*) : lucilius Ω 5 recedendo *Gronovius* 7 et in M : in χ : et in Cassi *Purser* 8 quam DH : qui MV 4, 6 auxiliariis χ : -ris M 8 ΠΑΛΤωΙ M *et sim.* χ : ἐν Πάλτῳ *vel* ad Πάλτω *Wesenberg* : Παλτοῖ *Manutius*

est; ne supportare possit et Cassi classis bene magna cui praeest Sextilius Rufus et tres quas nos adduximus, ego, Turullius, Patiscus, facile praestabunt. te volo bene sperare et rem publicam, ut vos istic expedistis, ita pro nostra parte celeriter [iter] nobis expediri posse confidere. 15

Vale.

D. Id. Iun. Cypro a Crommyacride.

12, 14

Scr. Pergae IV *Kal. Iun. an. 43*

LENTULUS CICERONI SUO S.P.D.

1 Cum Brutum nostrum convenissem eumque tardius in Asiam venturum animadverterem, in Asiam redii, ut reliquias mei laboris colligerem et pecuniam quam primum Romam mitterem. interim cognovi in Lycia esse classem Dolabellae ampliusque centum navis onerarias, in quas exercitus 5 eius imponi posset, idque Dolabellam ea mente comparasse ut, si Syriae spes eum frustrata esset, conscenderet in navis et Italiam peteret seque cum Antoniis et reliquis latronibus coniungeret.

Cuius rei tanto in timore fui ut omnibus rebus relictis cum 10 paucioribus et minoribus navibus ad illas ire conatus sim. **2** quae res, si a Rhodiis non essem interpellatus, fortasse tota sublata esset, tamen magna ex parte profligata est, quoniam quidem classis dissipata est adventus nostri timore; milites ducesque effugerunt, onerariae omnes ad unam a nobis sunt exceptae. certe, quod maxime timui, videor esse consecutus 5

11 possit ς : -set Ω   13 te ς : et Ω   14 ut ς : et Ω   15 iter *del. Victorius*   expediri nobis MV : n- e- DH : ⟨a⟩ n- e- *Lambinus*   17 a Crommyacride *Manutius* : acromamyac- Ω : a Crommyuac- *Victorius, vulg. olim* : a Crommyoac- *Wesenberg*

ut non possit Dolabella in Italiam pervenire nec suis sociis firmatis durius vobis efficere negotium.

3 Rhodii nos et rem publicam quam valde spreverint ex litteris quas publice misi cognosces. et quidem multo parcius scripsi quam re vera furere eos inveni. quod vero aliquid de iis scripsi mirari noli; mira est eorum amentia. nec me meae ullae privatim iniuriae umquam ⟨moverunt⟩; malus animus 5 eorum in nostra⟨m⟩ salute⟨m⟩, cupiditas partium aliarum, perseverantia in contemptione optimi cuiusque ferenda mihi non fuit. nec tamen omnis perditos esse puto. sed idem illi qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui ceteros viros clarissimos non receperunt, 10 idem tamquam aliquo fato et nunc aut magistratum gerunt aut eos qui sunt in magistratu in sua habent potestate. itaque eadem superbia in pravitate utuntur. quorum improbitatem aliquando retundi et non perpetua impunitate augeri non solum utile est rei publicae nostrae sed etiam necessarium. 15

4 De nostra dignitate velim tibi, ut semper, curae sit et, quocumque tempore occasionem habueris, et in senatu et ceteris rebus laudi nostrae suffragere. quoniam consulibus decreta est Asia et permissum est iis ut, dum ipsi venirent, darent negotium qui Asiam obtinea[n]t, rogo te petas ab iis 5 ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant et mihi dent negotium ut Asiam obtineam dum ipsorum alter uter venit; nam quod hoc properent in magistratu venire aut exercitum mittere causam non habent. Dolabella enim in Syria est et,

Ep. 12, 14] 3, 1 spreverint *Kleyn* : desperaverint (-im V) Ω 3–4 quam ... scripsi χ : *om.* M 5 moverunt *hic addidi, ante* umquam M^3 6 nostram salutem ς : -ra -te Ω 14 perpetua *Watt* : putati MV : -ari DH : pati M^2 4, 2 habueris et ς : -ri et M : -rit χ 5 obtineat *Ascensius* : -ant Ω 7 venerit *Ernesti* : veniat *Wesenberg*

ut tu divina tua mente prospexisti et praedicasti, dum isti 10
veniunt, Cassius eum opprimet. exclusus enim ab Antiochea
Dolabella et in oppugnando male acceptus, nulla alia confisus urbe, Laodiceam, quae est in Syria ad mare, se contulit.
ibi spero celeriter eum poenas daturum. nam neque quo
refugiat habet neque diutius ibi poterit tantum exercitum 15
Cassi sustinere. spero etiam confectum esse iam et oppressum Dolabellam.

5 Qua re non puto Pansam et Hirtium in consulatu properaturos in provincias exire sed Romae acturos consulatum.
itaque, si ab iis petieris ut interea nobis procurationem Asiae
dent, spero te posse impetrare. praeterea mihi promiserunt
Pansa et Hirtius coram et absenti mihi scripserunt, Verrio- 5
que nostro Pansa adfirmavit se daturum operam ne in suo
consulatu mihi succedatur. ego porro non me dius fidius
cupiditate provinciae produci longius spatium mihi volo;
nam mihi fuit ista provincia plena laboris, periculi, detrimenti. quae ego ne frustra subierim nive, prius quam reli- 10
quias meae diligentiae consequar, decedere cogar valde laboro. nam si potuissem quam exegeram pecuniam universam mittere, postularem ut mihi succederetur. nunc, quod
Cassio dedi, quod Treboni morte amisimus, quod etiam crudelitate Dolabellae aut perfidia eorum qui fidem mihi reique 15
publicae non praestiterunt, id consequi et reficere volo.
quod aliter non potest fieri nisi spatium habuero. id ut per te
consequar velim, ut solet, tibi curae sit.

6 Ego me de re publica puto esse meritum ut non provinciae
istius beneficium exspectare debeam sed tantum quantum
Cassius et Bruti, non solum illius facti periculique societate
sed etiam huius temporis studio et virtute. primus enim ego

12 confisus χ : -fessus M 5, 2 acturos M : perac- χ, *fort. recte* 5 coram ς : ho- Ω 10 nive MV : neve DH reliquias ς : -ui(a)e Ω

leges Antonias fregi, primus equitatum Dolabellae ad rem 5
publicam traduxi Cassioque tradidi, primus dilectus habui
pro salute omnium contra coniurationem sceleratissimam,
solus Cassio et rei publicae Syriam exercitusque qui ibi erant
coniunxi; nam nisi ego tantam pecuniam tantaque praesidia
et tam celeriter Cassio dedissem, ne ausus quidem esset ire in 10
Syriam, et nunc non minora pericula rei publicae a Dolabel-
7 la instarent quam ab Antonio. atque haec omnia is feci qui
sodalis et familiarissimus Dolabellae eram, coniunctissimus
sanguine Antoniis, provinciam quoque illorum beneficio ha-
bebam; sed 'πατρίδα ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν' omnibus meis
bellum primus indixi. haec etsi adhuc non magno opere mihi 5
tulisse fructum animadverto, tamen non despero nec defati-
gabor permanere non solum in studio libertatis sed etiam in
labore et periculis. ac tamen, si etiam aliqua gloria iusta et
merita provocabimur senatus et optimi cuiusque officiis,
maiore cum auctoritate apud ceteros erimus et eo plus prod- 10
esse rei publicae poterimus.

8 Filium tuum, ad Brutum cum veni, videre non potui ideo
quod iam in hiberna cum equitibus erat profectus, sed me
dius fidius ea esse eum opinione et tua et ipsius et in primis
mea causa gaudeo. fratris enim loco mihi est qui ex te natus
teque dignus est. 5

Vale.

D. IIII Kal. Iun. Pergae.

7, 4 *Trag. Graec. fr. adesp. 411 Nauck* πατρίδ' *Victorius* 5 indixi VD[1] : induxi MDH 8 ac tamen *Wesenberg* : adt- M : att- χ 8, 4 loco mihi M : m- l- χ 7 pergae M : -as χ : -a *Orelli*

12, 15

Scr. Pergae IV *Kal. Iun. et* IV *Non. Iun. an. 43*

P. LENTULUS P.F. PRO Q. PRO PR. S.D. COSS. PR. TR. PL. SENATUI POPULO PLEBIQUE ROMANAE

1 S. v. l. v. v. b.; e. v.

Scelere Dolabellae oppressa Asia in proximam provinciam Macedoniam praesidiaque rei publicae quae M. Brutus, v. c., tenebat, me contuli et id egi ut per quos celerrime possent Asia provincia vectigaliaque in vestram potestatem redigerentur. quod cum pertimuisset Dolabella, vastata provincia, correptis vectigalibus, praecipuis civibus Romanis omnibus crudelissime denudatis ac divenditis, celeriusque Asia excessisset quam eo praesidium adduci potuisset, diutius morari aut exspectare praesidium non necesse habui et quam primum ad meum officium revertendum mihi esse existimavi, ut et reliqua vectigalia exigerem et quam deposui pecuniam colligerem, quidque ex ea correptum esset aut quorum id culpa accidisset cognoscerem quam primum et vos de omni re facerem certiores.

2 Interim cum per insulas in Asiam naviganti mihi nuntiatum est classem Dolabellae in Lycia esse Rhodiosque navis compluris instructas et paratas in aqua habere, cum iis navibus quas aut mecum adduxeram aut comparaverat Patiscus pro q., homo mihi cum familiaritate tum etiam sen⟨s⟩ibus in re publica coniunctissimus, Rhodum deverti confisus auc-

Ep. 12, 15] **1,** 1 l. ⟨q.⟩ v. *Lambinus* 6–8 vastata ... celeriusque Ω : et v- ... celerius *Manutius* : vastataque ... celerius *Madvig* 7 praecipuis *Rubenius* : -ue Ω 8 omnibus M : *om.* χ 13 quidque *Wesenberg* : quicquid Ω **2,** 2 est M : esset χ 3 instructas DH : -ta MV 5 sensibus ς : seni- (a seni- D) Ω 6 deverti *Wesenberg* : rev- Ω

toritate vestra senatusque consulto quo hostem Dolabellam
iudicaratis, foedere quoque quod cum iis M. Marcello Ser.
Sulpicio ⟨coss.⟩ renovatum erat, quo iuraverant Rhodii eos-
dem hostis se habituros quos senatus populusque Romanus. 10

Quae res nos vehementer fefellit. tantum enim afuit ut
illorum praesidio nostram firmaremus classem ut etiam a
Rhodiis urbe, portu, statione quae extra urbem est, com-
meatu, aqua denique prohiberentur nostri milites, nos vix
ipsi singulis cum navigiolis reciperemur. quam indignitatem 15
deminutionemque maiestatis non solum iuris nostri sed
etiam imperi populique Romani idcirco tulimus quod inter-
ceptis litteris cognoramus Dolabellam, si desperasset de Sy-
ria Aegyptoque, quod necesse erat fieri, in navis cum omni-
bus suis latronibus atque omni pecunia conscendere esse 20
paratum Italiamque petere; idcirco etiam navis onerarias,
quarum minor nulla erat duum milium amphorum, contrac-
3 tas in Lycia a classe eius obsideri. huius rei timore, p. c.,
percitus iniurias perpeti et cum contumelia etiam nostra om-
nia prius experiri malui. itaque ad illorum voluntatem intro-
ductus in urbem et in senatum eorum, quam diligentissime
potui, causam rei publicae egi periculumque omne quod 5
instaret, si ille latro cum suis omnibus navis conscendisset,
exposui. Rhodios autem tanta in pravitate animadverti ut
omnis firmiores putarent quam bonos, ut hanc concordiam
et conspirationem omnium ordinum ad defendendam liber-
tatem propense non crederent esse factam, ut patientiam 10
senatus et optimi cuiusque manere etiam nunc confiderent
nec potuisse audere quemquam Dolabellam hostem iudica-
re, ut denique omnia quae improbi fingebant magis vera
existimarent quam quae vere facta erant et a nobis doce-
bantur. 15

9 coss. *add. Manutius* quo M : quod χ 16 maiestatis *post* etiam *transp. Rubenius* nostri χ : -is M 17 que *del. Cortius* 22 minor nulla M : n- m- DH : *defic.* V

4 Qua mente etiam ante nostrum adventum post Treboni indignissimam caedem ceteraque tot tamque nefaria facinora binae profectae erant ad Dolabellam legationes eorum et quidem novo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus iis qui tum magistratus gerebant. haec sive timore, ut dictitant, de agris quos in continenti habent sive furore sive potentia paucorum, qui et antea pari contumelia viros clarissimos adfecerant et nunc maximos magistratus gerentes, nullo exemplo neque nostra ex parte ⟨provocati⟩, neque nostro praesentium neque imminenti Italiae urbique nostrae periculo, si ille parricida cum suis latronibus navibus ex Asia Syriaque expulsus Italiam petisset, mederi, cum facile possent, voluerunt. 5 10

5 Non nullis etiam ipsi magistratus veniebant in suspicionem detinuisse nos et demorati esse, dum classis Dolabellae certior fieret de adventu nostro. quam suspicionem consecutae res aliquot auxerunt, maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius et C. Titius, legati Dolabellae, a classe discesserunt navique longa profugerunt onerariis relictis, in quibus colligendis non minimum temporis laborisque consumpserant. itaque cum ab Rhodo cum iis quas habueramus navibus in Lyciam venissemus, navis onerarias recepimus dominisque restituimus idemque, quod maxime verebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiam venire, timere desiimus; classem fugientem persecuti sumus usque Sidam, quae extrema regio est provinciae meae. 5 10

6 Ibi cognovi partem navium Dolabellae diffugisse, reliquas Syriam Cyprumque petisse. quibus disiectis, cum scirem C. Cassi, singularis civis et ducis, classem maximam fore praesto in Syria, ad meum officium reverti, daboque operam ut

4, 6 potentia (*vel* imp-) ς : patie- Ω 9 provocati (*vel* lacessiti) *add. Wesenberg* 13 voluerunt ς : no- Ω (-ere V) 5, 7 consumpserant ς : -runt (-re V) Ω 8 iis ς : his χ : *om.* M 6, 3 classem DH : clas. M : classium V

meum studium diligentiam vobis, p. c., reique publicae prae- 5
stem pecuniamque quam maximam potero et quam celerrime cogam omnibusque ⟨cum⟩ rationibus ad vos mittam. si percurrero provinciam et cognovero qui nobis et rei publicae fidem praestiterunt in conservanda pecunia a me deposita quique scelere ultro deferentes pecuniam publicam hoc 10
munere societatem facinorum cum Dolabella inierunt, faciam vos certiores. de quibus, si vobis videbitur, si, ut meriti sunt, graviter constitueritis nosque vestra auctoritate firmaveritis, facilius et reliqua exigere vectigalia et exacta servare poterimus. interea quo commodius vectigalia tueri provin- 15
ciamque ab iniuria defendere possim, praesidium voluntarium necessariumque comparavi.

7 His litteris scriptis milites circiter XXX, quos Dolabella ex Asia conscripserat, ex Syria fugientes in Pamphyliam venerunt. hi nuntiaverunt Dolabellam Antiocheam quae in Syria est venisse, non receptum conatum esse aliquotiens vi introire; repulsum semper esse cum magno suo detrimento; 5
itaque DC circiter amissis, aegris relictis, noctu Antiochea profugisse Laodiceam versus; ea nocte omnis fere Asiaticos milites ab eo discessisse; ex his ad octingentos Antiocheam redisse et se iis tradidisse qui a Cassio relicti urbi illi praeerant, ceteros per ⟨A⟩manum in Ciliciam descendisse, quo 10
ex numero se quoque esse dicebant; Cassium autem cum suis omnibus copiis nuntiatum esse quadridui iter Laodicea afuisse tum cum Dolabella eo tenderet.

Quam ob rem opinione celerius confido sceleratissimum latronem poenas daturum. 15
IIII Non. Iun. Pergae.

5 studium M : -um et χ 7 cum *add. Manutius* 9–11 praestiterint ... inierint *Wesenberg* 10 sceleste *Benedict* : -lerate *Lambinus* 7, 2 ex *Benedict* : et Ω : e ς 4–5 vi introire M : ut introiret χ 6 itaque DC χ : itaque C M : ita DC *Wesenberg* 10 Amanum ς : m- MVH : mare D 12 ⟨a⟩ Laodicea ς 13 afuisse M : f- χ 16 Perga *Orelli*

12, 16

Scr. Athenis VIII *Kal. Iun. an. 44*

TREBONIUS CICERONI S.

1 S. v. b.

Athenas veni a.d. XI Kal. Iun. atque ibi, quod maxime optabam, vidi filium tuum deditum optimis studiis summaque modestiae fama. qua ex re quantam voluptatem ceperim scire potes etiam me tacente. non enim nescis quanti te faciam et quam pro nostro veterrimo verissimoque amore omnibus tuis etiam minimis commodis, non modo tanto bono, gaudeam. noli putare, mi Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adulescente tuo atque adeo nostro (nihil enim tibi a me potest esse seiunctum) aut amabilius omnibus his qui Athenis sunt est aut studiosius earum artium quas tu maxime amas, hoc est optimarum. itaque tibi, quod vere facere possum, libenter quoque gratulor nec minus etiam nobis, quod eum quem necesse erat diligere qualiscumque esset talem habemus ut libenter quoque diligamus.

2 Qui cum mihi in sermone iniecisset se velle Asiam visere, non modo invitatus sed etiam rogatus est a me ut id potissimum nobis obtinentibus provinciam faceret. cui nos et caritate et amore tuum officium praestaturos non debes dubitare. illud quoque erit nobis curae ut Cratippus una cum eo sit, ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis in quae tua cohortatione incitatur futurum. nam illum paratum, ut video, et ingressum pleno gradu cohortari non intermittemus, quo in dies longius discendo exercendoque se procedat.

3 Vos quid ageretis in re publica, cum has litteras dabam, non sciebam. audiebam quaedam turbulenta, quae scilicet cupio esse falsa, ut aliquando otiosa libertate fruamur; quod

Ep. 12, 16] 1, 7 etiam χ : et tam M 9 tibi a me *scripsi* : mihi a te Ω 2, 5 Cratippus ς : gr- Ω

vel minime mihi adhuc contigit. ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti concinnavi tibi munusculum ex instituto meo et dictum cum magno nostro honore a te dictum conclusi et tibi infra subscripsi. in quibus versiculis si tibi quibusdam verbis εὐθυρρημονέστερος videbor, turpitudo personae eius in quam liberius invehimur nos vindicabit. ignosces etiam iracundiae nostrae, quae iusta est in eius modi et homines et civis. deinde qui magis hoc Lucilio licuerit adsumere libertatis quam nobis? cum, etiam si odio par fuerit in eos quos laesit, tamen certe non magis dignos habuerit in quos tanta libertate verborum incurreret.

4 Tu, sicut mihi pollicitus es, adiunges me quam primum ad tuos sermones; namque illud non dubito quin, si quid de interitu Caesaris scribas, non patiaris me minimam partem et rei et amoris tui ferre. vale, et matrem meosque tibi commendatos habe.

D. VIII Kal. Iun. Athenis.

12, 17

Scr. Romae c. med. m. Sept. an. 46

CICERO S.D. CORNIFICIO COLLEGAE

1 Grata mihi vehementer est memoria nostri tua quam significasti litteris; quam ut conserves, non quo de tua constantia dubitem sed quia mos est ita rogandi, rogo.

Ex Syria nobis tumultuosiora quaedam nuntiata sunt, quae, quia tibi sunt propiora quam nobis, tua me causa

3, 13 pari *Manutius, fort. recte*

Ep. 12, 17] 1, 5 tibi sunt MV : s- t- DH

magis movent quam mea. Romae summum otium est, sed ita ut malis salubre aliquod et honestum negotium; quod spero fore. video id curae esse Caesari.

2 Me ⟨s⟩cito, dum tu absis, quasi occasionem quandam et licentiam nactum scribere audacius, et cetera quidem fortasse quae etiam tu concederes, sed proxime scripsi de optimo genere dicendi; in quo saepe suspicatus sum te a iudicio nostro, sic scilicet ut doctum hominem ab non indocto, 5 paulum dissidere. huic tu libro maxime velim ex animo, si minus, gratiae causa suffragere. dicam tuis ut eum, si velint, describant ad teque mittant. puto enim, etiam si rem minus probabis, tamen in ista solitudine quicquid a me profectum sit iucundum tibi fore. 10

3 Quod mihi existimationem tuam dignitatemque commendas, facis tu quidem omnium more, sed velim sic existimes, me, cum amori quem inter nos mutuum esse intellegam plurimum tribuam, tum de summo ingenio et de studiis tuis optimis et de spe amplissimae dignitatis ita iudicare ut nemi- 5 nem tibi anteponam, comparem paucos.

12, 18

Scr. Romae ex. m. Sept. vel in. Oct. an. 46

CICERO S.D. CORNIFICIO COLLEGAE

1 Quod extremum fuit in ea epistula quam a te proxime accepi ad id primum respondebo; animum adverti enim hoc vos magnos oratores facere non numquam. epistulas requiris meas; ego autem numquam, cum mihi denuntiatum esset a tuis ire aliquem, non dedi. 5

7 et honestum DH : exh- M   8–2, 1 Caesari. me scito ς : c(a)esa. me cito MV : -ari. merito DH   2, 4 te a M : ter V : te DH   7 suffragere M : -gare χ   3, 3 me cum amori (-re H) DH : mecum mori MV   intellego *Benedict*

Quod mihi videor ex tuis litteris intellegere, te nihil commissurum esse temere nec ante quam scisses quo iste nescio qui Caecilius Bassus erumperet quicquam certi constituturum, id ego et sperarem prudentia tua fretus et ut confiderem fecerunt tuae gratissimae mihi litterae; idque ut facias quam saepissime, ut et quid tu agas et quid agatur scire possim et etiam quid acturus sis, valde te rogo. 10

Etsi periniquo patiebar animo te a me digredi, tamen eo tempore me consolabar quod et in summum otium te ire arbitrabar et ab impendentibus magnis negotiis discedere. 15
2 utrumque contra accidit; istic enim bellum est exortum, hic pax consecuta, sed tamen eius modi pax in qua, si adesses, multa te non delectarent, ea tamen quae ne ipsum Caesarem quidem delectant. bellorum enim civilium ii semper exitus sunt ut non ea solum fiant quae velit victor sed etiam ut iis 5 mos gerendus sit quibus adiutoribus sit parta victoria. equidem sic iam obdurui ut ludis Caesaris nostri animo aequissimo viderem T. Plancum, audirem Laberi et Publi⟨l⟩i poemata.

Nihil mihi tam deesse scito quam quicum haec familiariter docteque rideam. is tu eris si quam primum veneris; quod ut facias non mea solum sed etiam tua interesse arbitror. 10

12, 19

Scr. Romae c. m. Dec. an. 46

CICERO CORNIFICIO S.

1 Libentissime legi tuas litteras, in quibus iucundissimum mihi fuit quod cognovi meas tibi redditas esse. non enim dubitabam quin eas libenter lecturus esses; verebar ut redderentur.

Ep. 12, 18] 2, 8 Publilii *Manutius* : publii Ω

Bellum quod est in Syria Syriamque provinciam tibi tributam esse a Caesare ex tuis litteris cognovi. eam rem tibi volo bene et feliciter evenire; quod ita fore confido fretus et industria et prudentia tua. sed de Parthici belli suspicione quod scribis sane me commovit. quid enim copiarum haberes cum ipse coniectura consequi poteram tum ex tuis litteris cognovi. itaque opto ne se illa gens moveat hoc tempore, dum ad te legiones eae perducantur quas audio duci. quod si paris copias ad confligendum non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli, qui se oppido munitissimo et copiosissimo tam diu tenuit quam diu in provincia Parthi fuerunt.   5 ... 2 ... 5

3 Sed haec melius ex re et ex tempore constitues. mihi quidem usque curae erit quid agas dum quid egeris sciero. litteras ad te numquam habui cui darem quin dederim; a te ut idem facias peto, in primisque ut ita ad tuos scribas ut me tuum sciant esse.   5

12, 20

Scr. Romae fort. IV *Non. Sept. an.* 44

CICERO CORNIFICIO

Gratae mihi tuae litterae, nisi quod Sinuessanum devers⟨or⟩iolum contempsisti. quam quidem contumeliam villa pusilla iniquo animo feret, nisi in Cumano et Pompeiano reddi-

Ep. 12, 19] *accedit* L *ex* 1, 4 tributam 1, 5 eam *Lambinus* : eandem χL : eadem M : eam quidem *Ernesti* 6 bene Ω : et b- L 2, 2 quid enim DH : q- e- commovit V : quantum L : *om.* M 8 parthi DHL : pharti MV 3, 1 haec ⟨tu⟩ *Wesenberg* 2 usque ⟨eo⟩ *Cobet* erit ML : eris χ

Ep. 12, 20] 1 deversoriolum *Lambinus* : dev(div-)ersiolum ΩL 2 contumeliam χL : -ia M 3 iniquo χL : inquo M

deris πάντα περὶ πάντων. sic igitur facies, meque amabis et
scripto aliquo lacesses. ego enim respondere facilius possum 5
quam provocare. quod si, ut es, cessabis, lacessam, nec tua
ignavia etiam ⟨mihi⟩ inertiam adferet. plura otiosus; haec
cum essem in senatu exaravi.

12, 21

Scr. an. 44 vel 43

CICERO CORNIFICIO

C. Anicius, familiaris meus, vir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africam legatione libera. eum velim rebus omnibus adiuves operamque des ut quam commodissime sua negotia conficiat, in primisque, quod ei carissimum est, dignitatem eius tibi commendo id- 5
que a te peto quod ipse in provincia facere sum solitus non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem; quod idem acceperam et id cognoveram a summis viris factitatum. hoc

4 περὶ] ἀντὶ *conieceram, sed cf. P Oxy. 413, 157* ἐγώ σοι πάντα περὶ πάντων ἀποδώσω 6 es MVHL : es delicatus D : soles *vel* es cessator *noluit Mueller* (soles *recepit Watt*); *sed vide nunc quae in hac editione scripsi ad Att. 13, 10, 3* 6 nec ML : ne χ 7 mihi *add. Lambinus* adferet MHL : afferret V : afferat D 8 exaravi] -i vale L

Ep. 12, 21] *alterum exemplum* (mvh) *exstat in* MVH *post ep.* 13, 77 CORNIFICIO ΩL, *ind.* MH : Q. CO- mvh, *ind.* mh 1 c. anicius Mm, *ind.* M : canitius (cann- V) χvh, *ind.* m : Canius *ind.* H : canicius *ind.* h : c. antonius L 2–3 legatione libera VD[2]mvhL : legione l- MD : legiones liberare H 8 id ML : *om.* χmvh

igitur, mi Cornifici, facies ceterisque rebus omnibus eius dignitati reique, si me amas, consules. erit mihi gratissimum. 10
Da operam ut valeas.

12, 22

Scr. Romae post XIII *Kal. Oct. et fort. post* VI *Non. Oct. an.* 44

CICERO CORNIFICIO S.

1 Nos hic cum homine gladiatore omnium nequissimo, collega nostro, Antonio, bellum gerimus, sed non pari condicione, contra arma verbis. at etiam de te contionatur, nec impune; nam sentiet quos lacessierit. ego autem acta ad te omnia arbitror perscribi ab aliis; a me futura debes cognoscere, 5 quorum quidem non est difficilis coniectura.

2 Oppressa omnia sunt, nec habent ducem boni nostrique tyrannoctoni longe gentium absunt. Pansa et sentit bene et loquitur fortiter; Hirtius noster tardius convalescit. quid futurum sit plane nescio; spes tamen una est aliquando populum Romanum maiorum similem fore. ego certe rei publicae 5 non deero et quicquid acciderit a quo mea culpa absit animo forti feram. illud profecto quoad potero: tuam famam et dignitatem tuebor.

10 consules m L : -lis Ω : -leris h : -leres v erit Ω : erat L : erit id m v h 11 valeas. vale L

Ep. 12, 22] 1, 1 nos DHL : non MV, *ind.* MH 2 nostro ς : vos- L, *ut vid.* : ves- Ω 5 arbitror ML : -trabor χ 6 non ΩL : nunc *scripseram, sed cf. Hunt, CPh 76 (1981), 222*) : ⟨numquam⟩ non *coni. Watt* 2, 2 τυραννοκτόνοι ς 7 ⟨quid superest?⟩ illud profecto : quoad (*anne* quod?) potero, tuam *conieci*

12, 22*a*

Scr. Romae c. XII *Kal. Ian. an.* 44

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 A.d. XIII Kal. Ian. senatus [aut] frequens mihi est adsensus cum de ceteris rebus magnis et necessariis tum de provinciis ab iis qui obtinerent retinendis neque cuiquam tradendis nisi qui ex senatus consulto successisset. hoc ego cum rei publicae causa censui tum mehercule in primis retinendae dignitatis 5 tuae. quam ob rem te amoris nostri causa rogo, rei publicae causa hortor ut ne cui quicquam iuris in tua provincia esse patiare atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil esse **2** potest praestantius. vere tecum agam, ut necessitudo nostra postulat: in Sempronio, si meis litteris obtemperasses, maximam ab omnibus laudem adeptus esses. sed illud et praeteriit et levius est, haec magna res est. fac ut provinciam retineas in potestate rei publicae. 5

Plura scripsissem nisi tui festinarent. itaque Chaerippo nostro me velim excuses.

12, 23

Scr. Romae c. VI *Id. Oct. an.* 44

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Omnem condicionem imperi tui statumque provinciae mihi demonstravit Tratorius. o multa intolerabilia locis omnibus! sed quo tua maior dignitas eo quae tibi acciderunt minus

Ep. 12, 22a] *novam ep. Ganter* 1, 1 frequens ς : aut f- Ω : autem f- L : haud inf- *Baiter*

ferenda. neque enim quae tu propter magnitudinem et animi ⟨et⟩ ingeni moderate fers tibi ea non ulciscenda sunt, etiam 5
si non sunt dolenda. sed haec posterius.

2 Rerum urbanarum acta tibi mitti certo scio. quod ni ita putarem, ipse perscriberem, in primisque Caesaris Octaviani conatum. de quo multitudini fictum ab Antonio crimen videtur, ut in pecuniam adulescentis impetum faceret; prudentes autem et boni viri et credunt factum et probant. quid 5
quaeris? magna spes est in eo; nihil est quod non existimetur laudis et gloriae causa facturus. Antonius autem, noster familiaris, tanto se odio esse intellegit ut cum interfectores suos domi comprenderit rem proferre non audeat. itaque a.d. VII Id. Oct. Brundisium erat profectus obviam legioni- 10
bus Macedonicis quattuor, quas sibi conciliare pecunia cogitabat easque ad urbem adducere et in cervicibus nostris collocare.

3 Habes formam rei publicae, si in castris potest esse res publica. in quo tuam vicem saepe doleo, quod nullam partem per aetatem sanae et salvae rei publicae gustare potuisti. atque antehac quidem sperare saltem licebat; nunc etiam id ereptum est. quae enim est spes, cum in contione dicere 5
ausus sit Antonius Cannutium apud eos locum sibi quaerere quibus se salvo locus in civitate esse non posset?

4 Equidem et haec et omnia quae homini accidere possunt sic fero ut philosophiae magnam habeam gratiam, quae me non modo ab sollicitudine abducit sed etiam contra omnis fortunae impetus armat, tibique idem censeo faciendum nec

Ep. 12, 23] *hanc et reliquas huius libri epp. cum superiore uno tenore coniungunt codd.; praeter 24a et 25a omnis inscr. additis separavit* ς **1, 4–5** et animi et ς : et a- Ω : a- et L **5** fers tibi ea non (*i.e.* ferst'eañ) *scripsi* : fersteanon M : fers te ante V : f- (fere L) ate non DHL : f- ea non *Victorius* : f- a te ea non *Kayser* **6** posterius] *desinit* L **2, 9** suae *C.F. Hermann* itaque χ : *om.* M (*in fine vers.*) **3, 2** quo *Ernesti* : qua Ω

a quo culpa absit quicquam in malis numerandum. sed haec tu melius. 5

Tratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam eius fidem, diligentiam prudentiamque cognovi.

Da operam ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. 10

12, 24

Scr. Romae ex. m. Ian. an. 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Ego nullum locum praetermitto (nec enim debeo) non modo laudandi tui sed ne ornandi quidem; sed mea studia erga te et officia malo tibi ex tuorum litteris quam ex meis esse nota. te tamen hortor ut omni cura in rem publicam incumbas. hoc est animi, hoc est ingeni tui, hoc eius spei quam 5 habere debes amplificandae dignitatis tuae.

2 Sed hac de re alias ad te pluribus. cum enim haec scribebam in exspectatione erant omnia. nondum legati redierant quos senatus non ad pacem deprecandam sed ad denuntiandum bellum miserat nisi legatorum nuntio paruisset. ego tamen, ut primum occasio data est meo pristino more rem 5 publicam defen⟨den⟩di, me principem senatui populoque Romano professus sum, nec, postea quam suscepi causam libertatis, minimum tempus amisi tuendae salutis libertatisque communis. sed haec quoque te ex aliis malo.

Ep. 12, 24] **1, 5** hoc est animi M : *om.* χ **2, 6** defendendi *Ernesti* : defendi Ω

12, 24*a*

Scr. an. 44 vel 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio commendo ut maiore non possim. cui cum propter omnis virtutes tum etiam propter studia communia sum amicissimus. is procurat rationes negotiaque Dionysi nostri, quem et tu multum amas et ego omnium plurimum. ea tibi ego non 5 debeo commendare, sed commendo tamen. facies igitur ut ex Pinari, gratissimi hominis, litteris tuum et erga illum et erga Dionysium studium perspiciamus.

12, 25

Scr. Romae c. XIII *Kal. Apr. an. 43*

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Liberalibus litteras accepi tuas, quas mihi Cornificius altero vicensimo die, ut dicebat, reddidit. eo die non fuit senatus neque postero. Quinquatribus frequenti senatu causam tuam egi, non invita Minerva; etenim eo ipso die senatus decrevit ut Minerva nostra, custos urbis, quam turbo deiecerat, 5 restitueretur. Pansa tuas litteras recitavit. magna senatus approbatio consecuta est cum summo ⟨meo⟩ gaudio et offensione Minotauri, id est Calvisi et Tauri. factum de te senatus consultum honorificum. postulabatur ut etiam illi notarentur, sed Pansa clementior. 10

Ep. 12, 24 a] *novam ep. Nardo*

Ep. 12, 25] **1,** 7 meo *add. Baiter* : nostro *vel* omnium (*post* gaudio) *R. Klotz* 8 id ... Tauri *del. Manutius* calvisi χ : clavis M 9 ut χ : aut M

2 Ego, mi Cornifici, quo die primum in spem libertatis ingressus sum et cunctantibus ceteris a.d. XIII Kal. Ian. fundamenta ieci rei publicae, eo ipso die providi multum atque habui rationem dignitatis tuae; mihi enim est adsensus senatus de obtinendis provinciis. nec vero postea destiti labefactare eum qui summa cum tua iniuria contumeliaque rei publicae provinciam absens obtinebat. itaque crebras, vel potius cottidianas compellationes meas non tulit seque in urbem recepit invitus, neque solum spe sed certa re iam et possessione deturbatus est meo iustissimo honestissimoque convicio.

Te tuam dignitatem summa tua virtute tenuisse provinciaeque honoribus amplissimis adfectum vehementer gaudeo. 3 quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excusationem; fuit enim illud quoddam caecum tempus servitutis. ego tuorum consiliorum auctor dignitatisque fautor iratus temporibus in Graeciam desperata libertate rapiebar, cum me etesiae quasi boni cives relinquentem rem publicam prosequi noluerunt austerque adversus maximo flatu me ad tribulis tuos Regium rettulit, atque inde ventis remis in patriam omni festinatione properavi postridieque in summa reliquorum 4 servitute liber unus fui. sic sum in Antonium invectus ut ille non ferret omnemque suum vinulentum furorem in me unum effunderet meque tum elicere vellet ad caedis causam, tum temptaret insidiis. quem ego ructantem et nauseantem conieci in Caesaris Octaviani plagas. puer enim egregius praesidium sibi primum et nobis, deinde summae rei publicae comparavit. qui nisi fuisset, Antoni reditus a Brundisio 5 pestis patriae fuisset. quae deinceps acta sint scire te arbi-

2, 1 libertatis DH : libem lib- M : libe lib- V   2 a. d. ... Ian. *del. Cobet*   3 rei p. D : r. p. MVH   9 spe DH : spem MV   3, 2 c(a)ecum (*sed* c- tempus quoddam DH) χ : graecum M   3 dignitatisque D : -atique MVH   7 rettulit M : att- χ   4, 5 conieci *Manutius* : confeci Ω

tror. sed redeamus illuc unde devertimus: accipio excusationem tuam de Sempronio. neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti.

'Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat', 5 ut ait Terentius. quam ob rem, mi Quinte, conscende nobiscum et quidem ad puppim. una navis est iam bonorum omnium, quam quidem nos damus operam ut rectam teneamus, utinam prospero cursu! sed quicumque venti erunt, ars nostra certe non aberit. quid enim praestare aliud virtus 10 potest? tu fac ut magno animo sis et excelso cogitesque omnem dignitatem tuam cum re publica coniunctam esse debere.

12, 25 *a*

Scr. Romae in. m. Mai. an. 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 P. Luccium mihi meum commendas; quem quibuscumque rebus potero diligenter tuebor.

Hirtium quidem et Pansam, collegas nostros, homines in consulatu rei publicae salutaris, alieno sane tempore amisimus, re publica Antoniano quidem latrocinio liberata sed 5 nondum omnino explicata. quam nos, si licebit, more nostro tuebimur, quamquam admodum sumus iam defatigati. sed 2 nulla lassitudo impedire officium et fidem debet. verum haec hactenus. ab aliis te de me quam a me ipso malo cognoscere.

5, 2 devertimus M : div- χ 5 *Ter. Andr. 189* adfert *codd. Terentii* : def- MD : diff- VH

Ep. 12, 25 a] *novam ep. Rutilius* 1, 1 luccium M : luctium VH : lut- D : Lucceium ς, *vulg. olim* 4–5 amisimus re p. ς : amici simus rep. M : amicissimos reip. (r. p. H) DH (*defic.* V)

De te audiebamus ea quae maxime vellemus. de Cn. Minucio, quem tu quibusdam litteris ad caelum laudibus extulisti, rumores duriores erant. id quale sit omninoque quid 5
istic agatur facias me velim certiorem.

12, 26

Scr. Romae an. 44 vel 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Q. Turius, qui in Africa negotiatus est, vir bonus et honestus, heredes fecit similis sui: Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, C. Anneum, Q. Considium Gallum, L. Servilium Postumum, C. Rubellinum. ex eorum oratione intellexi gratiarum actione eos magis egere quam commendatione. tanta 5
enim liberalitate se tua usos praedicabant ut iis plus a te
2 tributum intellegerem quam ego te auderem rogare. audebo tamen; scio enim quantum ponderis mea commendatio sit habitura. qua re a te peto ut ad eam liberalitatem qua sine meis litteris usus es quam maximus his litteris cumulus accedat. 5

Caput autem est meae commendationis ne patiare Erotem Turium, Q. Turi libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam avertere ceterisque omnibus rebus habeas eos a me commendatissimos. magnam ex eorum splendore et observantia capies voluptatem. quod ut velis te vehementer etiam 10
atque etiam rogo.

Ep. 12, 26] **1,** 3 Anneium *Manutius* 4 Rubellium ς 6 liberalitate se ς : -atest M : -a te est V : -ate esse DH

12, 27

Scr. Romae an. 44 vel 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

Sex. Aufidius et observantia qua me colit accedit ad proximos et splendore equiti Romano nemini cedit. est autem ita temperatis moderatisque moribus ut summa severitas summa cum humanitate iungatur. cuius tibi negotia quae sunt in Africa ita commendo ut maiore studio magisve ex animo 5 commendare non possim. pergratum mihi feceris si dederis operam ut is intellegat meas apud te litteras maximum pondus habuisse. hoc te vehementer, mi Cornifici, rogo.

12, 28

Scr. Romae c. VIII *Kal. Apr. an. 43*

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Adsentior tibi eos quos scribis Lilybaeo minari istic poenas dare debuisse. sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo viderere. metuisti igitur ne ⟨nimis⟩ gravis civis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus viderere.

2 Quod societatem rei publicae conservandae tibi mecum a patre acceptam renovas gratum est; quae societas inter nos semper, mi Cornifici, manebit. gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas; nec enim id inter nos facere debemus. senatus saepius pro dignitate tua 5

Ep. 12, 27] 2 splendore DH : -dere MV equiti R(omano) *Manutius* : -tis -ni Ω

Ep. 12, 28] 1, 3 nimis *addidi* 3–4 nimis ... nimis ς : minus ... minus Ω

appellaretur si absentibus consulibus umquam nisi ad rem novam cogeretur. itaque nec de HS ⌈XX⌉ nec de HS DCC quicquam agi nunc per senatum potest. tibi autem ex senatus consulto imperandum mutuumve sumendum censeo.

3 In re publica quid agatur credo te ex eorum litteris cognoscere qui ad te acta debent perscribere. ego sum spe bona. consilio, cura, labore non desum, omnibus inimicis rei publicae esse me acerrimum hostem prae me fero. res neque nunc difficili loco mihi videtur esse et fuisset facillimo si culpa a quibusdam afuisset.

12, 29

Scr. Romae priore parte an. 43

CICERO CORNIFICIO SAL.

1 Non modo tibi, cui nostra omnia notissima sunt, sed neminem in populo Romano arbitror esse cui sit ignota ea familiaritas quae mihi cum L. Lamia est. etenim magno theatro spectata est tum cum est ab A. Gabinio consule relegatus quod libere et fortiter salutem meam defendisset. nec ex eo amor inter nos natus est, sed quod erat vetus et magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitavit. ad haec officia, vel merita potius, iucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter.

2, 6 appellaretur DH : -aret MV 7 ⌈XX⌉ *Mendelssohn, auctore Manutio* : XX *vel* XX Ω 8 tibi autem *bis* M 9 mutuumve *Orelli* : -mque Ω 3, 5 facillimo *Manutius* : -ma Ω 6 afuisset M : f- χ

Ep. 12, 29] *alterum exemplum* (mvh) *exstat in* MVH *post ep.* 13, 77; *in* D *initium iteratum est post ep.* 30 *inscr. habent* D (*iter.*) mvh : *om.* Ω

Non puto te iam exspectare quibus eum tibi verbis commendem. causa enim tanti amoris intellegis quae verba desideret. iis me omnibus usum putato. tantum velim existimes, si negotia Lamiae, procuratores, libertos, familiam quibuscumque rebus opus erit defenderis, gratius mihi futurum quam si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. nec dubito quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamiae causa studiose omnia facturus sis. quamquam erat nobis dictum te existimare alicui senatus consulto quod contra dignitatem tuam fieret scribendo Lamiam adfuisse; qui omnino consulibus illis numquam fuit ad scribendum; deinde omnia tum falsa senatus consulta deferebantur. nisi forte etiam illi Semproniano senatus consulto me censes adfuisse, qui ne Romae quidem fui, ut tum de eo ad te scripsi re recenti.

3 Sed haec hactenus. te, mi Cornifici, etiam atque etiam rogo ut omnia Lamiae negotia mea putes esse curesque ut intellegat hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. hoc mihi gratius facere nihil potes.

Cura ut valeas.

1, 10 non (nam V) puto te iam Ω : nontoiamte M : nuntio iam te v : non dubito iam te h   eum Ω : hunc mvh   commendem mvh : -darim MVD : -daverim H   11 causa Ω : -am mvh   2, 3 erit Ω : fue- mvh   6 est iudicium Ω : iud- est mvh   8 dignitatem tuam Ω : t- d- mvh   9 fieret mvh : fleret Ω   9–10 consulibus illis M : i- c- χmvh   13 fui ut tum (utrum V) de eo (de eo *in ras.* M[c]) adte (ad te *om.* DH) Ω : tum fui deque eo scripsi ad te mvh   re MD : ex V : *om.* Hmvh   5 cura ut valeas Ω : *om.* mvh

12, 30

Scr. Romae c. v Id. Iun. an 43

⟨CICERO CORNIFICIO S.⟩

1 Itane? praeter litigatores nemo ad te meas litteras? multae istae quidem; tu enim perfecisti ut nemo sine litteris meis tibi se commendatum putaret. sed quis umquam tuorum mihi dixit esse cui darem quin dederim? aut quid mi iucundius quam, cum coram tecum loqui non possim, aut scribere ad 5 te aut tuas legere litteras? illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus ut ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla detur. non enim te epistulis sed voluminibus lacesserem; quibus quidem me a te provocari oportebat. quamvis enim occupatus sis, oti tamen plus ha- 10 bes; aut si ne tu quidem vacas, noli impudens esse nec mihi molestiam exhibere et a me litteras crebriores, cum tu mihi

2 raro mittas, flagitare. nam cum antea distinebar maximis occupationibus propterea quod omnibus curis mihi tuendam ⟨rem publicam⟩ putabam, tum hoc tempore multo distineor vehementius. ut enim gravius aegrotant ii qui, cum levati morbo videntur, in eum de integro inciderunt, sic ve- 5 hementius nos laboramus, qui profligato bello ac paene sublato renovatum bellum gerere conamur.

3 Sed haec hactenus. tu tibi, mi Cornifici, fac ut persuadeas non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te vinci possim aut officiis aut amore. non dubitabam equi-

Ep. 12, 30] **1,** 1 ita ne M : ita ut χ 6 tuas DH : quas MV 7 te DH : me MV 9 me a te ς : a me te (*vel* amete *vel* ame te) Ω **2,** 1 distinebar M : dest- VD : det- H 3 rem publicam *hic add. Castiglioni, ante vel post* mihi ς 3 distineor MV : dest- D : det- H 5 viderentur *Manutius* 7 cogamur *idem, fort. recte*

dem, verum tamen multo mihi notiorem amorem tuum effi-
cit C⟨h⟩aerippus. o hominem semper illum quidem mihi 5
aptum, nunc vero etiam suavem! vultus mehercule tuos mihi
expressit omnis, non solum animum ac verba pertulit. ita-
que noli vereri ne tibi suscensuerim quod eodem exemplo ad
me quo ad ceteros. requisivi equidem proprias ad me unum
litteras, sed neque vehementer et amanter. 10

4 De sumptu quem te in rem militarem facere et fecisse dicis
nihil sane possum tibi opitulari, propterea quod et orbus
senatus consulibus amissis et incredibiles angustiae pecuniae
publicae; quae conquiritur undique, ut optime meritis militi-
bus promissa solvantur. quod quidem fieri sine tributo posse 5
non arbitror.

5 De Attio Dionysio nihil puto esse, quoniam mihi nihil
dixit Tratorius. de P. Luccio nihil tibi concedo quo studio-
sior eius sis quam ego sum; est enim nobis necessarius. sed a
magistris cum contenderem de proferendo die, probarunt
mihi sese quo minus id facerent et compromisso et iure iu- 5
rando impediri. qua re veniendum arbitror Luccio. quam-
quam, si meis litteris obtemperavit, cum tu haec leges illum
Romae esse oportebit.

6 Ceteris de rebus maximeque de pecunia, cum Pansae mor-
tem ignorares, scripsisti quae per nos ab eo consequi te pos-
se arbitrarere. quae te non fefellissent si viveret; nam te
diligebat. post mortem autem eius quid fieri posset non vide-
bamus. 5

3, 4 efficit MD : effecit VH 5 Chaerippus ς : c(a)e- Ω 5–6 quidem mihi aptum MD : q- a- m- V : m- q- a- H 10 litteras χ : ad l- M : a te l- ς 5, 2 *et* 6 luccio M : luctio VH : lutio D : Lucceio ς, *vulg. olim* 3 eius sis ς : iussis MV : tu sis DH 4 contenderem MD^{1} : conderem χ 5 compromisso M : cum p- χ 6, 3 si viveret D : si viverent MH : sim venirent V

7 De Venuleio, Latino, Horatio valde laudo. illud non nimium probo, quod scribis, quo illi animo aequiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademisse (honore enim cum ignominia dignis non erant comparandi), eosque, ex senatus consulto si non decedunt, cogendos ut decedant existimo. 5

Haec fere ad eas litteras quas eodem exemplo binas accepi. de reliquo velim tibi persuadeas non esse mihi meam dignitatem tua cariorem.

7, 1 Latinio *conieci* 3 enim ⟨digni⟩ *Manutius, fort. recte*

LIBER TERTIUS DECIMUS

13, 1

Scr. Athenis ex. m. Iun. vel in. m. Quint. an. 51

M. CICERO S.D. C. MEMMIO

1 Etsi non satis mihi constiterat cum aliquane animi mei molestia an potius libenter te Athenis visurus essem, quod iniuria quam accepisti dolore me adficeret, sapientia tua qua fers iniuriam laetitia, tamen vidisse te mallem; nam quod est molestiae non sane multo levius est cum te non video, quod 5 esse potuit voluptatis certe, si vidissem te, plus fuisset. itaque non dubitabo dare operam ut te videam, cum id satis commode facere potero. interea quod per litteras et agi te-
2 cum et, ut arbitror, confici potest, agam nunc. ac te illud primum rogabo, ne quid invitus mea causa facias, sed id quod mea intelleges multum, tua nullam in partem interesse ita mihi des si tibi ut id libenter facias ante persuaseris.

Cum Patrone Epicurio mihi omnia sunt, nisi quod in phi- 5 losophia vehementer ab eo dissentio. sed et initio Romae, cum te quoque et tuos omnis observabat, me coluit in primis et nuper, cum ea quae voluit de suis commodis et praemiis consecutus est, me habuit suorum defensorum et amicorum fere principem et iam a Phaedro, qui nobis cum pueri esse- 10 mus, ante quam Philonem cognovimus, valde ut philoso-

Ep. 13, 1] 1, 8 potero MV : potuero DH 2, 1 nunc *del. Schütz* ac te M : a te *vel* ate χ : te *Lambinus* 3 multum *huc transp. Manutius* : *post* partem Ω 4 ut id MD : ut is V : ut H 5 epicurio M : -ro χ : -reo D^2 omnia ⟨communia⟩ ς 9 me χ : meme M : me me *Mendelssohn* (*cf. Harvey, AJPh 101 (1980), 498; sed in Mediceo vocabula saepe iterantur*) 10 et iam ς : etiam Ω

phus, postea tamen ut vir bonus et suavis et officiosus probabatur, traditus mihi commendatusque est.

3 Is igitur Patro cum ad me Romam litteras misisset, uti te sibi placarem peteremque ut nescio quid illud Epicuri parietinarum sibi concederes, nihil scripsi ad te ob eam rem quod aedificationis tuae consilium commendatione mea nolebam impediri. idem, ut veni Athenas, cum idem ut ad te scribe- 5 rem rogasset, ob eam causam impetravit quod te abiecisse illam aedificationem constabat inter omnis amicos tuos.

4 quod si ita est et si iam tua plane nihil interest, velim, si qua offensiuncula facta est animi tui perversitate aliquorum (novi enim gentem illam), des te ad lenitatem vel propter summam ⟨tuam⟩ humanitatem vel etiam honoris mei causa. equidem, si quid ipse sentiam quaeris, nec cur ille tanto 5 opere contendat video nec cur tu repugnes, nisi tamen multo minus tibi concedi potest quam illi laborare sine causa. quamquam Patronis et orationem et causam tibi cognitam esse certo scio; honorem, officium, testamentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phaedri obtestationem, sedem, domici- 10 lium, vestigia summorum hominum sibi tuenda esse dicit. totam hominis vitam rationemque quam sequitur in philosophia derideamus licet si hanc eius contentionem volumus reprehendere. sed mehercules, quoniam illi ceterisque quos illa delectant non valde inimici sumus, nescio an ignoscen- 15 dum sit huic si tanto opere laborat; in quo etiam si peccat, magis ineptiis quam improbitate peccat.

5 Sed ne plura (dicendum enim aliquando est), Pomponium Atticum sic amo ut alterum fratrem. nihil est illo mihi nec carius nec iucundius. is (non quo sit ex istis; est enim omni

12 probabatur M : probatur χ 13 mihi commendatusque est D : mihique -tusque est M : mihique -tus est V : mihique est -tus H 3, 3 ad te MV : tibi DH 5 (e)idem ut MV : eidem cum D : ut H ut ad χ : ad M, *vulg. olim* 4, 3 deste M : desse DH : *om.* V 4 tuam *add. R. Klotz* (*ante* summam *Manutius*) 9 certo MD : -te VH 12 vitam] viam *Schütz*

liberali doctrina politissimus, sed valde diligit Patronem, valde Phaedrum amavit) sic a me hoc contendit, homo minime ambitiosus, minime in rogando molestus, ut nihil umquam magis, nec dubitat quin ego a te nutu hoc consequi possem etiam si aedificaturus esses. nunc vero, si audierit te aedificationem deposuisse neque tamen me a te impetrasse, non te in me illiberalem sed me in se neglegentem putabit. quam ob rem peto a te ut scribas ad tuos posse tua voluntate decretum illud Areopagitarum, quem ὑπομνηματισμὸν illi vocant, tolli.

6 Sed redeo ad prima. prius velim tibi persuadeas ut hoc mea causa libenter facias quam ut facias. sic tamen habeto, si feceris quod rogo, fore mihi gratissimum.

Vale.

13, 2

Scr. an. incerto

CICERO MEMMIO S.

C. Avianio Evandro, qui habitat in tuo sacrario, et ipso multum utor et patrono eius M. Aemilio familiarissime. peto igitur a te in maiorem modum, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accommodes. nam propter opera instituta multa multorum subitum est ei remigrare Kal. Quint. impedior verecundia ne te pluribus verbis rogem; neque tamen dubito quin, si tua nihil aut non multum intersit, eo sis animo quo ego essem si quid tu me rogares. mihi certe gratissimum feceris.

5, 5–6 homo minime M : homine D : impetrare V : *om.* H 7 dubitat MV : -abat DH 12 areo- M : ario- χ 6, 2 ut *delendum esse conieci*

Ep. 13, 2] 1 avianio MD : -no *vel sim.* VH, *ind.* MH 3 tua χ : tu M 4 commodes *Benedict, fort. recte* 5 demigrare *Corradus*

13, 3

Scr. an. incerto

CICERO MEMMIO S.

A. Fufium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumque nostri, eruditum hominem et summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes ut mihi coram recepisti. tam gratum mihi id erit quam quod gratissimum. ipsum praeterea summo officio et summa observantia 5 tibi in perpetuum devinxeris.

13, 4

Scr. fort. inter m. Nov. an. 46 et m. Quint. an. 45

M. CICERO S.D. Q. VALERIO Q.F. ORCAE LEGATO PRO PR.

1 Cum municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est. magno enim meo beneficio adfecti cumulatissime mihi gratiam rettulerunt; nam nec in honoribus meis nec laboribus umquam defuerunt. cum quibus si mihi nulla causa intercederet, tamen, quod te vehementissime diligo quodque me a 5 te plurimi fieri sentio, et monerem te et hortarer ut eorum fortunis consuleres, praesertim cum prope praecipuam causam haberent ad ius obtinendum, primum quod Sullani temporis acerbitatem deorum immortalium benignitate subterfugerunt, deinde quod summo studio populi Romani a me in 10

Ep. 13, 4] 1, 1 Volaterranis ς : -terraneis MDH : -tranis V 3 rettulerunt M : retu- DH : retulere V meis nec *Verburgius* : meis MV : meis nec meis DH : meis nec in *Manutius*

2 consulatu meo defensi sunt. cum ⟨enim⟩ tribuni pl. legem iniquissimam de eorum agris promulgavissent, facile senatui populoque Romano persuasi ut eos civis quibus Fortuna pepercisset, salvos esse vellent. hanc actionem meam C. Caesar primo suo consulatu lege agraria comprobavit agrumque 5 Volaterranum et oppidum omni periculo in perpetuum liberavit, ut mihi dubium non sit quin is qui novas necessitudines adiungat vetera sua beneficia conservari velit. quam ob rem est tuae prudentiae aut sequi eius auctoritatem cuius sectam atque imperium summa cum tua dignitate secutus es 10 aut certe illi integram omnem causam reservare. illud vero dubitare non debes quin tam grave, tam firmum, tam honestum municipium tibi tuo summo beneficio in perpetuum obligari velis.

3 Sed haec quae supra scripta sunt eo spectant ut te horter et suadeam. reliqua sunt quae pertinent ad rogandum, ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes sed etiam quod mihi opus sit me a te petere et rogare. gratissimum igitur mihi feceris si Volaterranos omnibus rebus integros 5 incolumisque esse volueris. eorum ego domicilia, sedes, rem, fortunas, quae et a dis immortalibus et a praestantissimis in nostra re publica civibus summo senatus populique Romani studio conservatae sunt, tuae fidei, iustitiae, bonitatique commendo. 10

4 Si pro meis pristinis opibus facultatem mihi res hoc tempore daret ut ita defendere possem Volaterranos quem ad modum consuevi tueri meos, nullum officium, nullum deni-

2, 1 cum enim *Manutius* : cum Ω : qui quum *Wesenberg* 5 lege agraria V : -em -ia M : -em ... -iam DH 6 volaterranum M : -terrarum DH : -trarum V 13 tuo M : *om.* χ 3, 1 te] et *Baiter* : te ⟨et⟩ *Purser* 2 et ⟨tibi⟩ *Lambinus* 6 sedes rem M : si deserem V : si desererem DH 7 qu(a)e et a diis χ : et id is M 8 civibus M : *om.* χ 4, 2 daret DH : dare MV

que certamen, in quo illis prodesse possem, praetermitte-
rem. sed quoniam apud te nihilo minus hoc tempore valere 5
me confido quam valuerim semper apud ⟨bonos⟩ omnis,
pro nostra summa necessitudine parique inter nos et mutua
benevolentia abs te peto ut ita de Volaterranis mereare ut
existiment eum quasi divino consilio isti negotio praeposi-
tum esse apud quem unum nos eorum perpetui defensores 10
plurimum valere possemus.

13, 5

Scr. aliquanto post ep. superiorem, ut vid.

CICERO S.D. Q. VALERIO LEG. PRO PR.

1 Non moleste fero eam necessitudinem quae mihi tecum est
notam esse quam plurimis, neque tamen ob eam causam
(quod tu optime existimare potes) te impedi⟨i⟩ quo minus
susceptum negotium pro tua fide et diligentia ex voluntate
Caesaris, qui tibi rem magnam difficilemque commisit, gere- 5
re possis. nam cum multi a me petant multa, quod de tua
erga me voluntate non dubitent, non committo ut ambitione
mea conturbem officium tuum.

2 C. Curtio ab ineunte aetate familiarissime sum usus. eius
et Sullani temporis iniustissima calamitate dolui et, cum iis
qui similem iniuriam acceperant amissis omnibus fortunis
reditus tamen in patriam voluntate omnium concedi videre-
tur, adiutor incolumitatis fui. is habet in Volaterrano pos- 5
sessionem, cum in eam tamquam e naufragio reliquias con-

6 bonos *add. Orelli* : meos (*post* omnis) *Kleyn*

Ep. 13, 5] **1,** 3, impedii ς : -di MV : -diri DH : -dio ς, *vulg. olim* : -divi *Watt* 6 posses *conieci* quod] qui *conieci*

tulisset. hoc autem tempore eum Caesar in senatum legit; quem ordinem ille ista possessione amissa tueri vix potest. gravissimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna, minimeque convenit ex eo agro qui 10 Caesaris iussu dividatur eum moveri qui Caesaris beneficio

3 senator sit. sed mihi minus libet multa de aequitate rei scribere ne causa potius apud te valuisse videar quam gratia. quam ob rem te in maiorem modum rogo ut C. Curti rem meam putes esse; quicquid mea causa faceres, ut, id C. Curti causa cum feceris, existimes quod ille per me habuerit id me 5 habere abs te. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

13, 6

Scr. an. 56 vel 55

M. CICERO Q. VALERIO Q.F. ORCAE PRO COS.

1 S. v. b.; e. v.

Credo te memoria tenere me et coram P. Cuspio tecum locutum esse cum te prosequerer paludatum et item postea pluribus verbis tecum egisse ut, quoscumque tibi eius necessarios commendarem, haberes eos in numero meorum necessariorum. id tu pro tua summa erga me benevolentia 5 perpetuaque observantia mihi liberalissime atque humanissime recepisti.

2 Cuspius, homo in omnis suos officiosissimus, mirifice quosdam homines ex ista provincia tuetur et diligit propterea quod fuit in Africa bis, cum maximis societatis negotiis praeesset. itaque hoc eius officium quod adhibetur erga illos

2, 7 caesar DH : -ri MV 11 moveri MH : am- D : moneri V 3, 1 mihi M : *om.* χ 5 quod DH : quid MV : quicquid ς

Ep. 13, 6] 1, 2 ⟨de⟩ P. *Lambinus, fort. recte* : ⟨pro⟩ P. *Purser* 2, 4 adhibetur erga χ : -eturga M : -et erga *Manutius*

ego mea facultate et gratia soleo quantum possum adiuvare. 5
qua re Cuspianorum omnium commendationis causam hac
tibi epistula exponendam putavi, reliquis epistulis tantum
faciam ut notam apponam eam quae mihi tecum convenit,
et simul significem de numero esse Cuspi amicorum.

3 Sed hanc commendationem quam his litteris consignare
volui scito esse omnium gravissimam. nam P. Cuspius singulari studio contendit a me ut tibi quam diligentissime L.
Iulium commendarem. eius ego studio vix videor mihi satis
facere posse si utar verbis iis quibus, cum diligentissime quid 5
agimus, uti solemus. nova quaedam postulat et putat me
eius generis artificium quoddam tenere. ei ego pollicitus sum
me ex intima nostra arte deprompturum mirificum genus
commendationis. id quoniam adsequi non possum, tu re
velim efficias ut ille genere mearum litterarum incredibile 10
4 quiddam perfectum arbitretur. id facies si omne genus liberalitatis quod et ab humanitate et potestate tua proficisci
poterit non modo re sed etiam verbis, vultu denique, exprompseris; quae quantum in provincia valeant, vellem expertus essem, sed tamen suspicor. 5

Ipsum hominem quem tibi commendo perdignum esse tua
amicitia non solum quia mihi Cuspius dicit credo, tametsi id
satis esse debebat, sed quia novi eius iudicium in hominibus
et amicis deligendis.

5 Harum litterarum vis quanta fuerit propediem iudicabo
tibique, ut confido, gratias agam. ego quae te velle quaeque
ad te pertinere arbitrabor omnia studiose diligenterque curabo.

Cura ut valeas. 5

6–7 hac t- epistola DH : ac (hanc V) t- epistulam MV 7 relicuis M : reliquis in χ 8 eam DH : ea MV 3, 10 incredibile ς : -li Ω 11 profectum *Manutius* 4, 2 ⟨a⟩ potestate *Lambinus* 5 essem *Orelli* : esses Ω : esse *Madvig et post eum vulg., parum perite* 7 quia mihi cuspius dicit M : qui amicus pius d- V : qui (quia D) am- pius dicitur DH 9 deligendis D : dil- MVH

13, 6*a*

Scr. aliquanto post superiorem

⟨M. CICERO Q. VALERIO Q.F. ORCAE
PRO COS.⟩

P. Cornelius, qui tibi litteras dedit, est mihi a P. Cuspio commendatus; cuius causa quanto opere cuperem deberemque profecto ex me facile cognosti. vehementer te rogo ut cures ut ex hac commendatione mihi Cuspius quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agat. 5
Vale.

13, 7

Scr., ut vid., inter m. Nov. an. 46 et m. Quint. an. 45

CICERO CLUVIO S.

1 Cum in Galliam proficiscens pro nostra necessitudine tuaque summa in me observantia ad me domum venisses, locutus sum tecum de agro vectigali municipi Atellani qui esset in Gallia, quantoque opere eius municipi causa laborarem tibi ostendi. post tuam autem profectionem cum et maxima 5 res municipi honestissimi mihique coniunctissimi et summum meum officium ageretur, pro tuo animo in me singulari existimavi me oportere ad te accuratius scribere, etsi non

Ep. 13, 6a *hanc ep. superiori coniungunt codd., nisi quod* C. Valerio S *in marg. habet* D *et* P *littera capitanea scr.* H 1 litteras MDH : gratias V : ⟨has⟩ litteras ς : l- ⟨has⟩ *Orelli* 3 te M : *om.* χ

Ep. 13, 7] *an* CLOVIO (*vide comm. meum*)? **1,** 1 necessitudine tuaque χ : -ineque tua M : -ine proque tua *Orelli* 6–7 summum meum M : m- s- χ 8 existimavi ς : -ari MV : -arim DH

sum nescius et quae temporum ratio et quae tua potestas sit tibique negotium datum esse a C. Caesare, non iudicium, 10 praeclare intellego. qua re a te tantum peto quantum et te facere posse et libenter mea causa facturum esse arbitror.

2 Et primum velim existimes, quod res est, municipi fortunas omnis in isto vectigali consistere, his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus pressum summis adfectum esse difficultatibus. hoc etsi commune videtur esse cum multis, tamen mihi crede singularis huic municipio calamita- 5 tes accidisse; quas idcirco non commemoro ne de miseriis meorum necessariorum conquerens homines quos nolo vi-

3 dear offendere. itaque, nisi magnam spem haberem C. Caesari nos causam municipi probaturos, non erat causa cur a te hoc tempore aliquid contenderem; sed quia confido mihique persuasi illum et dignitatis municipi et aequitatis et etiam voluntatis erga se habiturum esse rationem, ideo a te 5 non dubitavi contendere ut hanc causam illi integram conservares.

4 Quod etsi nihilo minus a te peterem si nihil audivissem te tale fecisse, tamen maiorem spem impetrandi nactus sum postea quam mihi dictum est hoc idem a te Regiensis impetravisse; qui etsi te aliqua necessitudine attingunt, tamen tuus amor in me sperare me cogit te, quod tuis necessariis 5 tribueris, idem esse tributurum meis, praesertim cum ego pro his unis petam, habeam autem qui simili causa laborent compluris necessarios. hoc me non sine causa facere neque aliqua levi ambitione commotum a te contendere etsi te existimare arbitror, tamen mihi [arbitranti] adfirmanti credas 10 velim me huic municipio debere plurimum; nullum umquam fuisse tempus neque honorum nec laborum meorum in quo non huius municipi studium in me exstiterit singulare.

11 et te] te et *Koch* 3, 4–5 et etiam MV : etiam DH 4, 10 arbitranti *del.* M[c] 12 honorum nec M : -um neque V : *om.* DH

5 Quapropter a te etiam atque etiam pro nostra summa coniunctione proque tua in me perpetua et maxima benevolentia maiorem in modum peto atque contendo ut, cum fortunas agi eius municipi intellegas quod sit mihi necessitudine, officiis, benevolentia coniunctissimum, id mihi des; 5 quod erit huius modi ut, si a Caesare quod speramus impetrarimus, tuo beneficio nos id consecutos esse iudicemus, sin minus, pro eo tamen id habeamus, quoniam a te data sit opera ut impetraremus. hoc cum mihi gratissimum feceris tum viros optimos, homines honestissimos eosdemque gra- 10 tissimos et tua necessitudine dignissimos summo beneficio in perpetuum tibi tuisque devinxeris.

13, 8

Scr. eodem fere tempore quo 13, 4.5.7, ut vid.

M. CICERO M. RUTILIO S.

1 Cum et mihi conscius essem quanti te facerem et tuam erga me benevolentiam expertus essem, non dubitavi a te petere quod mihi petendum esset.

P. Sestium quanti faciam ipse optime scio; quanti autem facere debeam et tu et omnes homines sciunt. is cum ex aliis 5 te mei studiosissimum esse cognosset, petivit a me ut ad te quam accuratissime scriberem de re C. Albani senatoris, cu-

5, 5–6 des, quod *Wesenberg* 11 dignissimos χ : -mo M

Ep. 13, 8] RUTILO *Syme, dubitanter (CPh 50 (1955), 131)* 1, 6 te mei ς: te me M : rome V : te erga me DH cognosset M : -oscet χ ad te χ : ad me M 7 C. Albani *scripsi* (παλινῳδίαν *in HSCPh 89 (1985), 147 proxime ibidem recinam)* : c. albinii M : gal- χ

ius ex f[am]ilia natus est L. Sestius, optimus adulescens, filius P. Sesti. hoc idcirco scripsi ut intellegeres non solum me pro P. Sestio laborare debere sed Sestium etiam pro Albanio. 10

2 Res autem est haec: a M. Laberio C. Albanius praedia in aestimationem accepit, quae praedia Laberius emerat a Caesare de bonis Plotianis. ea si dicam non esse e re publica dividi, docere te videar, non rogare. sed tamen, cum Caesar 5 Sullanas venditiones et adsignationes ratas esse velit quo firmiores existimentur suae, si ea praedia dividentur quae ipse Caesar vendidit, quae tandem in eius venditionibus esse poterit auctoritas?

3 Sed hoc quale sit tu pro tua prudentia considerabis. ego te plane rogo, atque ita ut maiore studio, iustiore de causa, magis ex animo rogare nihil possim, ut Albanio parcas, praedia Laberiana ne attingas. magna me adfeceris non modo laetitia sed etiam quodam modo gloria si P. Sestius homini 5 maxime necessario satis fecerit per me, ut ego illi uni plurimum debeo. quod ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo; maius mihi dare beneficium nullum potes. id mihi intelleges esse gratissimum.

8 filia *Manutius* : familia Ω 10 Albinio ςΩ 2, 1 albanius MVD : albin- H 6 suae si M : sua esse V : sua etsi D : sua est H 3, 3 Albinio ς 4 attingas MV : tangas DH 6 per χ : pro M 6–7 ut ... debeo *Ernesti* : ut ... debeam Ω : cum ... debeam ς

13, 9

Scr. fort. an. 54

CICERO CRASSIPEDI S.

1 Quamquam tibi praesens commendavi ut potui diligentissime socios Bithyniae teque cum mea commendatione tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati quibuscumque rebus posse⟨s⟩ commodare, tamen, cum ii quorum res agitur magni sua interesse arbitrarentur me etiam per litteras 5 declarare tibi qua essem erga ipsos voluntate, non dubitavi haec ad te scribere.

2 Volo enim te existimare me, cum universo ordini publicanorum semper libentissime tribuerim idque magnis eius ordinis erga me meritis facere debuerim, tum in primis amicum esse huic Bithynicae societati, quae societas [ordine] ipso hominum genere pars est maxima civitatis (constat 5 enim ex ceteris societatibus); et casu permulti sunt in ea societate valde mihi familiares in primisque is cuius praecipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius P. f. Men., qui est magister in ea societate.

3 Quae cum ita sint, in maiorem modum a te peto Cn. Pupium, qui est in operis eius societatis, omnibus tuis officiis atque omni liberalitate tueare, curesque ut eius operae, quod tibi facile factu est, quam gratissimae sint sociis, remque et utilitatem sociorum, cuius rei quantam potestatem quaestor 5 habeat non sum ignarus, per te quam maxime defensam et auctam velis. id cum mihi gratissimum feceris tum illud tibi expertus promitto et spondeo, te socios Bithyniae, si iis commodaris, memores esse et gratos cogniturum.

Ep. 13, 9] *de loco et tempore scribendi vide comm. meum* 1, 4 posses commodare ς : posse commend- Ω 6 ipsos MVD : illos H 2, 4 ordine *del. Ernesti* : '*exspectes* numero' *Watt* 5 ipso M : i- et χ 3, 4 facile factu VD : -le factus M : factum facile H 6 quam DH : quem MV

13, 10

Scr. an. 46

CICERO BRUTO S.

1 Cum ad te tuus quaestor, M. Varro, proficisceretur, commendatione egere eum non putabam; satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more maiorum, qui, ut te non fugit, hanc quaesturae coniunctionem liberorum necessitudini proximam voluit esse. sed cum sibi ita persuasisset 5 ipse, meas de se accurate scriptas litteras maximum apud te pondus habituras, a meque contenderet ut quam diligentissime scriberem, malui facere quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur.

2 Ut igitur debere me facere hoc intellegas, cum primum M. Terentius in forum venit, ad amicitiam se meam contulit; deinde, ut se corroboravit, duae causae accesserunt quae meam in illum benevolentiam augerent: una, quod versabatur in hoc studio nostro, quo etiam nunc maxime delecta- 5 mur, et cum ingenio, ut nosti, nec sine industria; deinde, quod mature se contulit in societates publicorum; quod quidem nollem, maximis enim damnis adfectus est. sed tamen causa communis ordinis mihi commendatissimi fecit amicitiam nostram firmiorem. deinde versatus in utrisque subsel- 10 liis optima et fide et fama iam ante hanc commutationem rei publicae petitioni sese dedit honoremque honestissimum 3 existimavit fructum laboris sui. his autem temporibus a me Brundisio cum litteris et mandatis profectus ad Caesarem est; qua in re et amorem eius in suscipiendo negotio perspexi et in conficiendo ac renuntiando fidem.

Ep. 13, 10] 2, 4 inillum M : inhilum (*seu* nihilum) V : *om.* DH 7 societates M : -atem V : -ate DH publicorum MVH : -canorum D 9 causa χ : *om.* M

Videor mihi, cum separatim de probitate eius et moribus dicturus fuissem si prius causam cur eum tanto opere diligerem tibi exposuissem, in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. sed tamen separatim promitto in meque recipio fore eum tibi et voluptati et usui. nam et modestum hominem cognosces et prudentem et a cupiditate omni remotissimum, praeterea magni laboris summaeque industriae. 5 10

4 Neque ego haec polliceri debeo, quae tibi ipsi, cum bene cognoris, iudicanda sunt. sed tamen in omnibus novis coniunctionibus interest qualis primus aditus sit et qua commendatione quasi amicitiae fores aperiantur. quod ego his litteris efficere volui. etsi id ipsa per se necessitudo quaesturae effecisse debet; sed tamen nihilo infirmius illud hoc addito. cura igitur, si me tanti facis quanti et Varro existimat et ipse sentio, ut quam primum intellegam hanc meam commendationem tantum illi utilitatis attulisse quantum et ipse sperarit nec ego dubitarim. 5 10

13, 11

Scr. an. 46

CICERO BRUTO S.

1 Quia semper animadverti studiose te operam dare ut ne quid meorum tibi esset ignotum, propterea non dubito quin scias non solum cuius municipi sim sed etiam quam diligenter soleam meos municipes Arpinatis tueri. quorum quidem omnia commoda omnisque facultates, quibus et sacra conficere et sarta tecta aedium sacrarum locorumque commu- 5

3, 9 et usui. nam χ : eius vinam M 10 hominem DH : -es MV prudentem (-ter V) Ω : pu- *Lambinus* 4, 10 nec χ : ne M dubitarim MV : -averim DH

nium tueri possi⟨n⟩t, consistunt in iis vectigalibus quae habent in provincia Gallia. ad ea visenda pecuniasque quae a colonis debentur exigendas totamque rem et cognoscendam et administrandam legatos equites Romanos misimus, Q. Fufidium Q. f., M. Faucium M. f., Q. Mamercium Q. f. 10

2 Peto a te in maiorem modum pro nostra necessitudine ut tibi ea res curae sit operamque des ut per te quam commodissime negotium municipi administretur quam primumque conficiatur, ipsosque quorum nomina scripsi ut quam honorificentissime pro tua natura et quam liberalissime tractes. 5

3 bonos viros ad tuam necessitudinem adiunxeris municipiumque gratissimum beneficio tuo devinxeris, mihi vero eo etiam gratius feceris quod cum semper tueri municipes meos consuevi tum hic annus praecipue ad meam curam officiumque pertinet. nam constituendi municipi causa hoc anno 5 aedilem filium meum fieri volui et fratris filium et M. Caesium, hominem mihi maxime necessarium. is enim magistratus in nostro municipio nec alius ullus creari solet. quos cohonestaris in primisque me si res publica municipi tuo studio diligentia bene administrata erit. quod ut facias te 10 vehementer etiam atque etiam rogo.

13, 12

Scr. eodem tempore quo ep. superior

CICERO BRUTO S.

1 Alia epistula communiter commendavi tibi legatos Arpinatium ut potui diligentissime; hac separatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius com-

Ep. 13, 11] 1, 7 possint ς : -it Ω 11 faucium M : lucium VH : lutium D 3, 2–3 eo etiam VH : et- eo D : et- M 10 ⟨et⟩ diligentia *Ascensius*

mendo, non ut aliquid de illa commendatione deminuam sed ut hanc addam. nam et privignus est M. Caesi, mei 5 maxime et familiaris et necessari, et fuit in Cilicia mecum tribunus militum; quo in munere ita se tractavit ut accepisse 2 ab eo beneficium viderer, non dedisse. est praeterea, quod apud te valet plurimum, a nostris studiis non abhorrens. qua re velim eum quam liberalissime complectare operamque des ut in ea legatione quam suscepit contra suum commodum secutus auctoritatem meam quam maxime eius excellat 5 industria. vult enim, id quod optimo cuique natura tributum est, quam maximam laudem cum a nobis, qui eum impulimus, tum a municipio consequi. quod ei continget si hac mea commendatione tuum erga se studium erit consecutus.

13, 13

Scr. an. 46

CICERO BRUTO S.

L. Castronius Paetus, longe princeps municipi Lucensis, est honestus, gravis, plenus offici, bonus plane vir et cum virtutibus tum etiam fortuna, si quid hoc ad rem pertinet, ornatus. meus autem est familiarissimus, sic prorsus ut nostri ordinis observet neminem diligentius. qua re ut et meum 5 amicum et tua dignum amicitia tibi commendo. cui quibuscumque rebus commodaveris, tibi profecto iucundum, mihi certe erit gratum.

Vale.

Ep. 13, 12] 1, 5 hanc H : ad h- MVD : ad ⟨illam⟩ h- *Wesenberg*

Ep. 13, 13] 1 Castronius] *cf. ep.* 8,2,2 3 tum χ : tam M 4 prorsus χ : prosus M 7 commod- DH : commend- MV

13, 14

Scr. an. 46

CICERO BRUTO S.

1 L. Titio Strabone, equite Romano in primis honesto et ornato, familiarissime utor. omnia mihi cum eo intercedunt iura summae necessitudinis. huic in tua provincia pecuniam debet P. Cornelius. ea res a Volcacio, qui Romae ius dicit, reiecta in Galliam est. 5

2 Peto a te, hoc diligentius quam si mea res esset quo est honestius de amicorum pecunia laborare quam de sua, ut negotium conficiendum cures, ipse suscipias transigas, operamque des, quoad tibi aequum et rectum videbitur, ut quam commodissima condicione libertus Strabonis, qui eius rei causa missus est, negotium conficiat ad nummosque perveniat. id et mihi gratissimum erit et tu ipse L. Titium cognosces amicitia tua dignissimum. quod ut tibi curae sit, ut omnia solent esse quae me velle scis, te vehementer etiam atque etiam rogo. 10

13, 15

Scr. c. m. Mai., ut vid., an. 45

CICERO CAESARI IMP. S.

1 Precilium tibi commendo unice, tui necessari, mei familiarissimi, viri optimi, filium. quem cum adulescentem ipsum propter eius modestiam, humanitatem, animum et amorem

Ep. 13, 14] 1, 1 titio D, *ind.* MH : ticio V : titione M : Tidio *conieci* 4 P. ς : pupillus Ω 2, 7 titium MD : ticium VH : Tidium *conieci*

Ep. 13, 15] 1, 1 ⟨P.⟩ Precilium *Kleyn*

erga me singularem mirifice diligo tum patrem eius re doctus intellexi et didici mihi fuisse semper amicissimum. em hic 5 ille est de illis maxime qui irridere atque obiurgare me solitus est quod me non tecum, praesertim cum abs te honorificentissime invitarer, coniungerem.

'ἀλλ' ἐμὸν οὔ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν.'

audiebam enim nostros proceres clamitantis 10

'ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ'.

'ὣς φάτο, τὸν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα'.

2 Sed tamen idem me consolatur etiam. hominem ⟨enim⟩ perustum etiamnum gloria volunt incendere atque ita loquuntur:

'μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην,
ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι'. 5

sed me minus iam movent, ut vides. itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad vera praecepta Εὐριπίδου:

'μισῶ σοφιστήν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός'.

quem versum senex Precilius laudat egregie et ait posse eundem et 'ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω' videre et tamen nihilo 10 minus

'αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων'.

3 Sed ut redeam ad id unde coepi, vehementer mihi gratum feceris si hunc adulescentem humanitate tua, quae est singularis, comprehenderis et ad id quod ipsorum Preciliorum causa te velle arbitror addideris cumulum commendationis meae. genere novo sum litterarum ad te usus ut intellegeres 5 non vulgarem esse commendationem.

5 em M : *om.* χ : en ς 5–6 hic *vel* ille *deletum velim* 6 deillis M : *om.* χ 10–2, 12 *Hom. Od. 7, 258.9, 33; Od. 1, 302. 3, 200; Il. 17, 591 et al.; Il. 22, 304 sq.* 2, 1 consolantur ς, *vulg. olim* enim *addidi* 6 me minus DH : miminus M : minimus V : minus *Victorius* 9 precilius D : praec- MH : p̄cibus V 12 *Trag. Gr. fr. ades p. 905 Nauck*

13, 16

Scr., ut vid., Romae ex. an. 45 vel in. an. 44

CICERO CAESARI S.

1 P. Crassum ex omni nobilitate adulescentem dilexi plurimum et ex eo cum ab ineunte eius aetate bene speravissem, tum optime existimare coepi [ex] iis iudiciis quae de eo feceras cognitis. eius libertum Apollonium iam tum equidem cum ille viveret et magni faciebam et probabam. erat enim et 5 studiosus Crassi et ad eius optima studia vehementer aptus;
2 itaque ab eo admodum diligebatur. post mortem autem Crassi eo mihi etiam dignior visus est quem in fidem atque amicitiam meam reciperem quod eos a se observandos et colendos putabat quos ille dilexisset et quibus carus fuisset. itaque et ad me in Ciliciam venit multisque in rebus mihi 5 magno usui fuit et fides eius et prudentia et, ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio et fidelitate consequi potuit, non defuit.
3 Quod cum speraret te quoque ita existimare, in Hispaniam ad te maxime ille quidem suo consilio sed etiam me auctore est profectus. cui ego commendationem non sum pollicitus, non quin eam valituram apud te arbitrarer, sed neque egere mihi commendatione videbatur, qui et in bello 5 tecum fuisset et propter memoriam Crassi de tuis unus esset, et, si uti commendationibus vellet, etiam per alios eum videbam id consequi posse; testimonium mei de eo iudici, quod et ipse magni aestimabat et ego apud te valere eram expertus, ei libenter dedi. 10

Ep. 13, 16] **1,** 2 ex MDH : *om.* V : de *Lambinus* 3 optime *Manutius* : per me Ω : nuper optime *Krauss* : perbene *Schütz* : praeclare *R. Klotz* iis *Ernesti* : ex hi(i)s Ω : eximiis *R. Klotz* feceras *Madvig* : -am Ω 4 libertum χ : -rum M **2,** 3 quod χ : quos (*ex* quot, *ut vid.*) M **3,** 1 speraret te MD : te s- VH 4 arbitrarer MV : -trer DH 8 mei *C. Stephanus* : meum Ω

4 Doctum igitur hominem cognovi et studiis optimis deditum, idque a puero. nam domi meae cum Diodoto Stoico, homine meo iudicio eruditissimo, multum a puero fuit. nunc autem incensus studio rerum tuarum eas litteris Graecis mandare cupiebat. posse arbitror; valet ingenio, habet 5 usum, iam pridem in eo genere studi litterarumque versatur, satis facere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit.

Habes opinionis meae testimonium, sed tu hoc facilius multo pro tua singulari prudentia iudicabis. et tamen, quod negaveram, commendo tibi eum. quicquid ei commodaveris, 10 erit id mihi maiorem in modum gratum.

13, 17

Scr. an. 46

CICERO S.D. SER. SULPICIO

1 M'. Curius, qui Patris negotiatur, multis et magnis de causis a me diligitur. nam et amicitia pervetus mihi cum eo est, ut primum in forum veni instituta, et Patris cum aliquotiens antea tum proxime hoc miserrimo bello domus eius tota mihi patuit; qua, si opus fuisset, tam essem usus quam mea. 5 maximum autem mihi vinculum cum eo est quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis quod est Attici nostri familiarissimus eumque unum praeter ceteros observat ac diligit.

2 Quem si tu iam forte cognosti, puto me hoc quod facio facere serius. ea est enim humanitate et observantia ut eum tibi iam ipsum per se commendatum putem. quod tamen si ita est, magno opere a te quaeso ut ad eam voluntatem, si

4, 11 mihi χ : *om.* M

Ep. 13, 17] ⟨M.⟩ CICERO ς 1, 1 M'. *Lambinus* : m. Ω (*et ind.* MH) *itemque infra* 3 veni M (*cf. Beaujeu ad loc.*) : -it χ, *vulg. olim* 2, 1 cognosti M : -ovisti DH (*defic.* V)

quam in illum ante has meas litteras contulisti, quam maxi- 5
3 mus po⟨te⟩st ⟨m⟩ea commendatione cumulus accedat. sin
autem propter verecundiam suam minus se tibi obtulit aut
nondum eum satis habes cognitum aut quae causa est cur
maioris commendationis indigeat, sic tibi eum commendo ut
neque maiore studio quemquam neque iustioribus de causis 5
commendare possim, faciamque id quod debent facere ii qui
religiose et sine ambitione commendant: spondebo enim ti-
bi, vel potius spondeo in meque recipio, eos esse M'. Curi
mores eamque cum probitatem tum etiam humanitatem ut
eum et amicitia tua et tam accurata commendatione, si tibi 10
sit cognitus, dignum sis existimaturus. mihi certe gratissi-
mum feceris si intellexero has litteras tantum quantum scri-
bens confidebam apud te pondus habuisse.

13, 18

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 Non concedam ut Attico nostro, quem elatum laetitia vidi,
iucundiores tuae suavissime ad eum et humanissime scriptae
litterae fuerint quam mihi. nam etsi utrique nostrum prope
aeque gratae erant, tamen ego admirabar magis te, qui si
rogatus aut certe admonitus liberaliter Attico respondisses 5
⟨gratum mihi fecisses⟩, quod tamen dubium nobis quin ita

6 potest mea *Manutius* (*cf. ep.* 6, 9, 2. 13, 22, 1. 13, 55, 1. *Att.* 16, 3, 3) : postea Ω : possit mea *Schütz* : potest hac *Goodyear* (*Gnomon 51 (1979), 536*) 3, 8 eos esse MV : esse eos DH 9 tum etiam hum- *bis* M

Ep. 13, 18] 1, 6 gratum mihi fecisses *addidi auctore Lehmann, qui* nobis g- f- (*post* non erat *maluit Mendelssohn*)

futurum fuerit non erat, ultro ad eum scripsisse eique nec opinanti voluntatem tuam tantam per litteras detulisse. de quo non modo rogare te ut eo studiosius mea quoque causa facias non debeo (nihil enim cumulatius fieri potest quam 10 polliceris) sed ne gratias quidem agere, quod tu et ipsius
2 causa et tua sponte feceris. illud tamen dicam, mihi id quod fecisti esse gratissimum. tale enim tuum iudicium de homine eo quem ego unice diligo non potest mihi non summe esse iucundum; quod cum ita sit, esse gratum necesse est.

Sed tamen, quoniam mihi pro coniunctione nostra vel 5 peccare apud te in scribendo licet, utrumque eorum quae negavi mihi facienda esse faciam. nam et ad id quod Attici causa te ostendisti esse facturum tantum velim addas quantum ex nostro amore accessionis fieri potest et, quod modo verebar tibi gratias agere, nunc plane ago teque ita existimare volo, 10 quibuscumque officiis in Epiroticis reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore.

13, 19

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 Cum Lysone Patrensi est mihi quidem hospitium vetus, quam ego necessitudinem sancte colendam puto; sed ea causa etiam cum aliis compluribus, familiaritas tanta nullo cum hospite, et ea cum officiis eius multis tum etiam consuetudine cottidiana sic est aucta ut nihil sit familiaritate nostra 5 coniunctius. is cum Romae annum prope ita fuisset ut mecum viveret, etsi eramus in magna spe te meis litteris com-

7 eique MD : et que V : atque quae H

Ep. 13, 19] 1, 2 causa ⟨est⟩ *Lambinus*

mendationeque diligentissime facturum, id quod fecisti, ut eius rem et fortunas absentis tuerere, tamen, quod in unius potestate erant omnia et quod Lyso fuerat in nostra causa 10 nostrisque praesidiis, cottidie aliquid timebamus. effectum tamen est et ipsius splendore et nostro reliquorumque hospitum studio ut omnia quae vellemus a Caesare impetrarentur, quod intelleges ex iis litteris quas Caesar ad te dedit.

2 Nunc non modo non remittimus tibi aliquid ex nostra commendatione quasi adepti iam omnia sed eo vehementius a te contendimus ut Lysonem in fidem necessitudinemque tuam recipias. cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus verentes ne quid accideret eius modi ut ne tu quidem mederi 5 posses; explorata vero eius incolumitate omnia a te studio summo, ⟨summa⟩ cura peto. quae ne singula enumerem, totam tibi domum commendo, in his adulescentem filium eius, quem C. Maenius Gemellus, cliens meus, cum in calamitate exsili sui Patrensis civis factus esset, Patrensium legi- 10 bus adoptavit, ut eius ipsius hereditatis ius causamque tueare.

3 Caput illud est ut Lysonem, quem ego virum optimum gratissimumque cognovi, recipias in necessitudinem tuam. Quod si feceris, non dubito quin in eo diligendo ceterisque postea commendando idem quod ego sis iudici et voluntatis habiturus. quod cum fieri vehementer studeo tum etiam il- 5 lud vereor, ne, si minus cumulate videbere fecisse aliquid eius causa, me ille neglegenter scripsisse putet, non te oblitum mei. quanti enim me faceres cum ex sermonibus cottidianis meis tum ex epistulis etiam tuis potuit cognoscere.

9 tuerere χ : verere M (*in init. vers.*) 12 est et M : esset V : est D : et H reliquorumque M : -rum χ 2, 6–7 studio summo, summa *Sjögren* : studia summo M : summo studio V : summo studio et DH : *alii alia* 9 maenius MD : men- χ : memmius ς 3, 1 ut V : et MDH 3 feceris MD : lege- VH 6 videbere fecisse M : videre fec- V : viderer effic- D : viderere fec- H

13, 20

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

Asclapone Patrensi medico utor familiariter eiusque cum consuetudo mihi iucunda fuit tum ars etiam, quam sum expertus in valetudine meorum; in qua mihi cum ipsa scientia tum etiam fidelitate benevolentiaque satis fecit. hunc igitur tibi commendo et a te peto ut des operam ut intellegat 5
diligenter me scripsisse de sese meamque commendationem usui magno sibi fuisse. erit id mihi vehementer gratum.

13, 21

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 M. Aemilius Avia⟨nia⟩nus ab ineunte adulescentia me observavit semperque dilexit, vir cum bonus tum perhumanus et in omni genere offici diligen[du]s. quem si arbitrarer esse Sicyone et nisi audirem ibi eum etiam nunc ubi ego reliqui, Cibyrae, commorari, nihil esset necesse plura me ad te de eo 5
scribere. perficeret enim ipse profecto suis moribus suaque humanitate ut sine cuiusquam commendatione diligeretur abs te non minus quam et a me et a ceteris suis familiaribus.
2 sed cum illum abesse putem, commendo tibi in maiorem modum domum eius, quae est Sicyone, remque familiarem, maxime C. Avianium Hammonium, libertum eius, quem

Ep. 13, 21] SERVIO ς : octavio Ω, *ind.* M : -iano *ind.* H **1, 1** Avianianus *Orelli* : avianus MV, *ind.* MH : avinianus DH : Avianius *R. Klotz, alii, imperite* 3 diligens (*etiam* -ntissimus) *Manutius* : -ndus Ω **2, 3** avianium MD : avianianium V : avinianum H

quidem tibi etiam suo nomine commendo. nam cum propter-
ea mihi est probatus quod est in patronum suum officio et 5
fide singulari, tum etiam in me ipsum magna officia contulit
mihique molestissimis temporibus ita fideliter benevoleque
praesto fuit ut si a me manumissus esset. itaque peto a te ut
eum Hammonium et in patroni eius negotio sic tueare ut
eius procuratorem quem tibi commendo et ipsum suo nomi- 10
ne diligas habeasque in numero tuorum. hominem puden-
tem et officiosum cognosces et dignum qui a te diligatur.
Vale.

13, 22

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 T. Manlium, qui negotiatur Thespiis, vehementer diligo.
nam et semper me coluit diligentissimeque observavit et a
studiis nostris non abhorret. accedit eo quod Varro Murena
magno opere eius causa vult omnia; qui ita existimavit, etsi
suis litteris, quibus tibi Manlium commendabat, valde confi- 5
deret, tamen mea commendatione aliquid accessionis fore.
me quidem cum Manli familiaritas tum Varronis studium
commovit ut ad te quam accuratissime scriberem.

2 Gratissimum igitur mihi feceris si huic commendationi
meae tantum tribueris quantum cui tribuisti plurimum, id
est, si T. Manlium quam maxime, quibuscumque rebus ho-

9 Hammonium *del. Manutius* 10 et M : ut χ 11 pudentem
MV : pru- DH

Ep. 13, 22] 1, 2 diligentissimeque MD : -me VH 4 ita ς :
tamen MDH, *vulg.* : tibi V (omnia que t- existimavi) 5 com-
mendarat *Ernesti* 2, 2 cui M^3χ : *om.* M

neste ac pro tua dignitate poteris, iuveris atque ornaveris; ex ipsiusque praeterea gratissimis et humanissimis moribus 5 confirmo tibi te eum quem soles fructum a bonorum virorum officiis exspectare esse capturum.

13, 23

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 L. Cossinio, amico et tribuli meo, valde familiariter utor. nam et inter nosmet ipsos vetus usus intercedit et Atticus noster maiorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem fecit. itaque tota Cossini domus me diligit in primisque libertus eius, L. Cossinius Anchialus, homo et patrono et pa- 5 troni necessariis, quo in numero ego sum, probatissimus.
2 hunc tibi ita commendo ut, si meus libertus esset eodemque apud me loco esset quo [et] est apud suum patronum, maiore studio commendare non possem. qua re pergratum mihi feceris si eum in amicitiam tuam receperis atque eum, quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit, iuveris. id et 5 mihi vehementer gratum erit et tibi postea iucundum; hominem enim summa probitate humanitate observantiaque cognosces.

Ep. 13, 23] **1,** 1 meo *Manutius* : tuo Ω (*quod retineri possit* meo *post* amico *addito*) **2,** 2 et *del.* ς 5 opus ei M : et o- V : o- DH 5–6 et mihi M : m- χ

13, 24

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 Cum antea capiebam ex officio meo voluptatem quod memineram quam tibi diligenter Lysonem, hospitem et familiarem meum, commendassem, tum vero, postea quam ex litteris eius cognovi tibi eum falso suspectum fuisse, vehementissime laetatus sum me tam diligentem in eo commendando 5 fuisse. ita enim scripsit ad me, sibi meam commendationem maximo adiumento fuisse, quod ad te delatum diceret sese
2 contra dignitatem tuam Romae de te loqui solitum esse. de quo etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse, tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum litterae meae potuerunt ut iis lectis omnem offensionem suspicionis quam habueras de Lysone deponeres; 5 deinde credas mihi adfirmanti velim me hoc non pro Lysone magis quam pro omnibus scribere, hominem esse neminem qui umquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit. Lyso vero, cum mecum prope cottidie esset unaque viveret, non solum quia libenter me audire arbitrabatur sed 10 quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua et facta et dicta laudabat.

3 Quapropter, etsi a te ita tractatur ut iam non desideret commendationem meam unisque se litteris meis omnia consecutum putet, tamen a te peto in maiorem modum ut eum etiam atque etiam tuis officiis liberalitate complectare. scriberem ad te qualis vir esset, ut superioribus litteris feceram, 5 nisi eum iam per se ipsum tibi satis esse notum arbitrarer.

Ep. 13, 24] **1,** 1–2 memimeram ς : -rim Ω **2,** 4 cum] quod *Wesenberg* **3,** 1 ita M : *om.* χ 2 unisque D : imis- V : unus- H : vis- M 4 ⟨et⟩ liberalitate *Benedict* : liberaliter ς, *fort. recte* 6 esse notum χ : e- n- esse M

13, 25

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

Hagesaretus Larisaeus magnis meis beneficiis ornatus in consulatu meo memor et gratus fuit meque postea diligentissime coluit. eum tibi magno opere commendo ut et hospitem meum et familiarem et gratum hominem et virum bonum et principem civitatis suae et tua necessitudine dignissimum. 5 pergratum mihi feceris si dederis operam ut is intellegat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse.

13, 26

Scr. an. 46

CICERO SERVIO S.

1 L. Mescinius ea mecum necessitudine coniunctus est quod mihi quaestor fuit; sed hanc causam, quam ego, ut a maioribus accepi, semper gravem duxi, fecit virtute et humanitate sua iustiorem. itaque eo sic utor ut nec familiarius ullo nec libentius. 5

Is, quamquam confidere videbatur te sua causa quae honeste posses libenter esse facturum, magnum esse tamen spe-

Ep. 13, 25] 1 hagesaretus MDH, *ind.* MH : hegeser- V : Hegesar- *Ursinus* 3–4 hospitem meum et familiarem χ : h- m- et f- meum M : h- et f- m- *Manutius*

Ep. 13, 26] 1, 1 ea mecum necessituine MVD : ea causa et n- mecum H : eo mecum n- *Ernesti* : ea ⟨re⟩ m- n- *Boot* : ea causa m- n- *Purser, dubitanter* 6 te ς : et Ω 7 magni *Mendelssohn* esse *del. Beaujeu, fort. recte*

ravit apud te meas quoque litteras ⟨pondus habituras⟩. id cum ipse ita iudicabat tum pro familiari consuetudine saepe ex me audierat quam suavis esset inter nos et quanta coniunctio. 10

2 Peto igitur a te, tanto scilicet studio quanto intellegis debere me petere pro homine tam mihi necessario et tam familiari, ut eius negotia quae sunt in Achaia ex eo quod heres est M. Mindio, fratri suo, qui Eli⟨de⟩ negotiatus est, explices et expedias cum iure et potestate quam habes tum etiam 5 auctoritate et consilio tuo. sic enim praescripsimus iis quibus ea negotia mandavimus, ut omnibus in rebus quae in aliquam controversiam vocarentur te arbitro et, quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. id ut honoris mei causa suscipias vehementer te etiam atque etiam 10 rogo.

3 Illud praeterea, si non alienum tua dignitate putabis esse, feceris mihi pergratum, si qui difficiliores erunt, ut rem sine controversia confici nolint, si eos, quoniam cum senatore res est, Romam reieceris. quod quo minore dubitatione facere possis, litteras ad te a M. Lepido consule, non quae te ali- 5 quid iuberent (neque enim id tuae dignitatis esse arbitramur) sed quodam modo quasi commendaticias, sumpsimus.

4 Scriberem quam id beneficium bene apud Mescinium positurus esses nisi et te scire confiderem et mihi peterem. sic enim velim existimes, non minus me de illius re laborare quam ipsum de sua. sed cum illum studeo quam facillime ad suum pervenire tum illud laboro, ut non minimum hac mea 5 commendatione se consecutum arbitretur.

8 pondus habituras *add.* ς 2, 4 Elide *Manutius* (Hel- ς) : eli Ω 3, 5 posses *Ernesti* 6 id M : *om.* χ arbitrabamur *Manutius* 4, 6 arbitretur MH : -tur (-traretur V). vale VD

13, 27

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 Licet eodem exemplo saepius tibi huius generis litteras mittam, cum gratias agam quod meas commendationes tam diligenter observes, quod feci in aliis et faciam, ut video, saepius; sed tamen non parcam operae et, ut vo⟨s so⟩letis in formulis, sic ego in epistulis 'de eadem re alio modo.' 5

2 C. Avianius igitur Hammonius incredibilis mihi gratias per litteras egit et suo et Aemili Avianiani, patroni sui, nomine: nec liberalius nec honorificentius potuisse tractari nec se praesentem nec rem familiarem absentis patroni sui. id mihi cum iucundum est eorum causa quos tibi ego summa neces- 5 situdine et summa coniunctione adductus commendaveram, quod M. Aemilius unus est ex meis familiarissimis atque intimis maxime necessarius, homo et magnis meis beneficiis devinctus et prope omnium qui mihi debere aliquid videntur gratissimus, tum multo iucundius te esse in me tali voluntate 10 ut plus prosis amicis meis quam ego praesens fortasse prodessem, credo, quod magis ego dubitarem quid illorum causa facerem quam tu quid mea.

3 Sed hoc non dubito, quin existimes mihi esse gratum. illud te rogo, ut illos quoque gratos esse homines putes; quod ita esse tibi promitto atque confirmo. qua re velim quicquid habent negoti des operam, quod commodo tuo fiat, ut te obtinente Achaiam conficiant. 5

Ep. 13, 27] 1, 1 saepius *melius abesset; nam* licet *id valet quod 'licitum est'* 3 aliis M : alios χ 4 vos soletis ς : voletis MVD : videtis H 2, 2 (a)emili avianiani (avini- V) MV : aemiliani DH : Aemili(i) Aviani(i) ς, *vulg. olim* 3, 2 esse homines MV : h- e- D : h- H

4 Ego cum tuo Servio iucundissime et coniunctissime vivo magnamque cum ex ingenio eius singularique studio tum ex virtute et probitate voluptatem capio.

13, 28

Scr. an. 46 vel 45

CICERO SERVIO S.

1 Etsi libenter petere a te soleo si quid opus est meorum cuipiam, tamen multo libentius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea, quod semper facis. incredibile est enim quas mihi gratias omnes agant etiam mediocriter a me tibi commendati. quae mihi omnia grata, sed de L. Mescinio gratissimum. sic enim est mecum locutus te, ut meas litteras legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia, multo vero plura et maiora fecisse. id igitur (puto enim etiam atque etiam mihi dicendum esse) velim existimes 2 mihi te fecisse gratissimum. quod quidem hoc vehementius laetor quod ex ipso Mescinio te video magnam capturum voluptatem; est enim in eo cum virtus et probitas et summum officium summaque observantia tum studia illa nostra quibus antea delectabamur, nunc etiam vivimus. quod reliquum est, velim augeas tua in eum beneficia omnibus rebus quae te erunt dignae; sed ⟨sunt⟩ duo quae te nominatim rogo: primum ut, si quid satis dandum erit amplius eo nomine non peti, cures ut satis detur fide mea; deinde, cum fere

4, 1 et χ : *om.* M 2 singularique ⟨in me⟩ *conieci* 3 capio MH : -o. vale VD

Ep. 13, 28] 1, 6 enim est MV : est enim DH 5 grata ⟨sunt⟩ *Wesenberg* 2, 3 cum virtus et M : v- et cum DH : v- et V 7 te DH : et MV sed sunt *Purser* : sed Ω : sunt *Wesenberg*

consistat hereditas in iis rebus quas avertit Oppia, quae uxor 10
Mindi fuit, adiuves ineasque rationem quem ad modum ea
mulier Romam perducatur. quod si putarit illa fore, ut opi-
nio nostra est, negotium conficiemus. hoc ut adsequamur te
vehementer etiam atque etiam rogo.

3 Illud quod supra scripsi, id tibi confirmo in meque reci-
pio, te ea quae fecisti Mescini causa quaeque feceris ita bene
collocaturum ut ipse iudices homini te gratissimo iucundissi-
mo benigne fecisse. volo enim ad id quod mea causa fecisti
hoc etiam accedere. 5

13, 28*a*

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO SERVIO S.⟩

1 Nec Lacedaemonios dubitare arbitror quin ipsi sua maio-
rumque suorum auctoritate satis commendati sint fidei et
iustitiae tuae et ego, qui te optime novissem, non dubitavi
quin tibi notissima et iura et merita populorum essent. ita-
que cum a me peteret Philippus Lacedaemonius ut tibi civi- 5
tatem commendarem, etsi memineram me ei civitati omnia
debere, tamen respondi commendatione Lacedaemonios
apud te non egere.

2 Itaque sic velim existimes, me omnis Achaiae civitates
arbitrari pro horum temporum perturbatione felicis quod iis
tu praesis, eundemque me ita iudicare, te, quod unus optime
nosses non nostra solum sed etiam Graeciae monumenta
omnia, tua sponte amicum Lacedaemoniis et esse et fore. 5

3, 1 tibi confirmo χ : *om.* M (*in fine vers.*) 3 gratissimo ⟨et⟩ *Lambinus*

Ep. 13, 28 a] *novam ep. Manutius* 1, 6 me ei χ : mei M 2, 3 iudicasse *Wesenberg*

qua re tantum a te peto ut, cum ea facies Lacedaemoniorum causa quae tua fides, amplitudo, iustitia postulat, ut iis, si tibi videbitur, significes te non moleste ferre quod intellegas ea quae facias mihi quoque grata esse. pertinet enim ad officium meum eos existimare curae mihi suas res esse. hoc 10 te vehementer etiam atque etiam rogo.

13, 29

Scr. Romae c. in. an. 46, ut vid.

M. CICERO L. PLANCO S.

1 Non dubito quin scias in iis necessariis qui tibi a patre relicti sint me tibi esse vel coniunctissimum, non iis modo causis quae speciem habeant magnae coniunctionis sed iis etiam quae familiaritate et consuetudine tenentur, quam scis mihi iucundissimam cum patre tuo et summam fuisse. ab his initi- 5 is noster in te amor profectus auxit paternam necessitudinem, et eo magis quod intellexi, ut primum per aetatem iudicium facere potueris quanti quisque tibi faciendus esset, me a te in primis coeptum esse observari, coli, diligi. accedebat non mediocre vinculum cum studiorum, quod ipsum est 10 per se grave, tum eorum studiorum earumque artium quae per se ipsae eos qui voluntate eadem sunt etiam familiaritate devinciunt.

2 Exspectare te arbitror haec tam longe repetita principia quo spectent. id primum ergo habeto, non sine magna iustaque causa hanc a me commemorationem esse factam.

6 cum ea facies ς : quam ea f- MV : ea f- H : ea facias DH[1] 7 postulat ut Ω : -abit *Wesenberg, fort. recte*

Ep. 13, 29] 1, 2 sint MVD : sunt H 3 habent ς 4 teneantur *Lambinus* 6 inteamor M : et amor V : a- inte D : a- H 9 coli DH : cogi MV 11 eorum ς : me- Ω

C. Ateio Capitone utor familiarissime. notae tibi sunt varietates meorum temporum. in omni genere et honorum et laborum meorum et animus et opera et auctoritas et gratia, etiam res familiaris C. Capitonis praesto fuit et paruit et temporibus et fortunae meae. 5

3 Huius propinquus fuit T. Antistius. qui cum sorte quaestor Macedoniam obtineret neque ei successum esset, Pompeius in eam provinciam cum exercitu venit. facere Antistius nihil potuit; nam si potuisset, nihil ei fuisset antiquius quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reverti, praesertim ⟨cum⟩ sciret quanti is Caesarem faceret semperque fecisset. sed oppressus tantum attigit negoti quantum recusare 5

4 non potuit. cum signaretur argentum Apolloniae, non possum dicere eum non praefuisse neque possum negare adfuisse, sed non plus duobus an tribus mensibus. deinde afuit a castris, fugit omne negotium. hoc mihi ut testi velim credas; meam enim ille maestitiam in illo bello videbat, mecum omnia communicabat. itaque abdidit se in intimam Macedoniam quo potuit longissime a castris, non modo ut non praeesset ulli negotio sed etiam ut ne interesset quidem. is post proelium se ad hominem necessarium, A. Plautium, in Bithyniam contulit. ibi eum Caesar cum vidisset, nihil aspere, nihil acerbe dixit, Romam iussit venire. ille in morbum continuo incidit, ex quo non convaluit; aeger Corcyram venit, ibi est mortuus. testamento, quod Romae Paulo et Marcello consulibus fecerat, heres ex parte dimidia et tertia est Capito; in sextante sunt ii quorum pars sine ulla cuiusquam querela publica potest esse. ea est ad HS $\lceil\overline{\text{XXX}}\rceil$. sed de hoc Caesar viderit. 5 10 15

2, 7 patuit *Manutius* 3, 5 ad ς : ut Ω 6 cum *add.* ς 4, 1 non possum MVD : p- H 2 non praefuisse DH : p- MV, *vulg. olim* 3 an MV : aut DH 9 hominem χ : -em se M 16 est ad M : est DV : est enim H 16 $\lceil\overline{\text{XXX}}\rceil$ *Mendelssohn* : XXX *vel* $\overline{\text{XXX}}$ Ω

5 Te, mi Plance, pro paterna necessitudine, pro nostro amore, pro studiis et omni cursu nostro totius vitae simillimo rogo et a te ita peto ut maiore cura, maiore studio nullam possim, ut hanc rem suscipias, meam putes esse, enitare, contendas, efficias ut mea commendatione, tuo studio, Caesaris beneficio hereditatem propinqui sui C. Capito obtineat. omnia quae potui in hac summa tua gratia ac potentia a te impetrare, si petivissem, ultro te ad me detulisse putabo si hanc rem impetravero.

6 Illud fore tibi adiumento spero, cuius ipse Caesar optimus esse iudex potest: semper Caesarem Capito coluit et dilexit. sed ipse huius rei testis est; novi hominis memoriam. itaque nihil te doceo; tantum tibi sumito pro Capitone apud Caesarem quantum ipsum meminisse senties. 7 ego quod in me ipso experiri potui ad te deferam; in eo quantum sit ponderis tu videbis. quam partem in re publica causamque defenderim, per quos homines ordinesque steterim quibusque inimicus fuerim non ignoras. hoc mihi velim credas, si quid fecerim hoc ipso in bello minus ex Caesaris voluntate (quod intellexi scire ipsum Caesarem me invitissimum fecisse), id feci⟨sse⟩ aliorum consilio, hortatu, auctoritate; quo⟨d⟩ fuerim moderatior temperatiorque quam in ea parte quisquam, id me fecisse maxime auctoritate Capitonis. cuius similis si reliquos necessarios habuissem, rei publicae fortasse non nihil, mihi certe plurimum profuissem.

8 Hanc rem, mi Plance, si effeceris, meam de tua erga me benevolentia spem confirmaveris, ipsum Capitonem, gratissimum, officiosissimum, optimum virum, ad tuam necessitudinem tuo summo beneficio adiunxeris.

5, 3 nullam] non *Lambinus* 8 petivissem *Manutius* : potuissem (-sse H) Ω : petissem ς 6, 5 ipsum M : ipse χ 7, 4 inimicus *Manutius* : munitus Ω 6 intellexi *idem* : -xerim Ω : ⟨facile⟩ -xerim *Reid* 7 scire ipsum MH : s- possum V : ipsum s- D fecisse (*alt.*) *Lambinus* : feci Ω : fecisse me *Wesenberg* 8 quod ς : quo Ω

13, 30

Scr. an. 46 vel 45

CICERO ACILIO PRO COS. S.

1 L. Manlius est Sosis. is fuit Catinensis, sed est una cum reliquis Neapolitanis civis Romanus factus decurioque Neapoli; erat enim adscriptus in id municipium ante civitatem sociis et Latinis datam. eius frater Catinae nuper mortuus est. nullam omnino arbitramur de ea hereditate controversiam eum habiturum, et est hodie in bonis. sed quoniam habet praeterea negotia vetera in Sicilia sua, et hanc hereditatem fraternam et omnia eius tibi commendo, in primisque ipsum, virum optimum mihique familiarissimum, iis studiis litterarum doctrinaeque praeditum quibus ego maxime delector.

2 Peto igitur abs te ut eum, sive aderit sive non venerit in Siciliam, in meis intimis maximeque necessariis scias esse itaque tractes ut intellegat meam sibi commendationem magno adiumento fuisse.

13, 31

Scr. an. 46 vel 45

CICERO ACILIO PRO COS. S.

1 C. Flavio, honesto et ornato equite Romano, utor valde familiariter; fuit enim generi mei, C. Pisonis, pernecessarius

Ep. 13, 30] PRO COS. *scripsi (et itidem in sequentibus epp.)* : proconsuli (procon. V) Ω, *vulg. olim* : PROCOS. *ind.* MH **1, 1** sosis M, *ind.* M : socis V : susis DH : Solis *ind.* H 7 sua] tua *Schütz* 8 et omnia DH : o- MV 10 deditum *Lambinus* **2, 1** aderit ς : abe- M : abie- χ

meque diligentissime observant et ipse et L. Flavius, frater eius. quapropter velim honoris mei causa, quibus rebus honeste et pro tua dignitate poteris, quam honorificentissime 5
et quam liberalissime C. Flavium tractes. id mihi sic erit
2 gratum ut gratius esse nihil possit. sed praeterea tibi adfirmo (neque id ambitione adductus facio sed cum familiaritate et necessitudine tum etiam veritate) te ex C. Flavi officio et observantia et praeterea splendore atque inter suos gratia magnam voluptatem esse capturum. 5
Vale.

13, 32

Scr. an. 46 vel 45

CICERO ACILIO PRO COS. S.

1 In Halaesina civitate tam lauta tamque nobili coniunctissimos habeo et hospitio et familiaritate M. et C. Clodios Archagathum et Philonem. sed vereor ne, quia compluris tibi praecipue commendo, exaequare videar ambitione quadam commendationes meas; quamquam a te quidem cumulate 5
2 satis fit et mihi et meis omnibus. sed velim sic existimes, hanc familiam et hos mihi maxime esse coniunctos vetustate, officiis, benevolentia. quam ob rem peto a te in maiorem modum ut iis omnibus in rebus, quantum tua fides dignitasque patietur, commodes. id si feceris, erit mihi vehementissime gratum. 5

Ep. 13, 31] **1, 3** observant M : -at χ **2, 3** te M : *om.* χ 6 vale MD : *om.* VH

Ep. 13, 32] **1, 1** Halaesina *R. Klotz* : hales- Ω, *ind.* MH 2 M. et C. ς : m. et gaium M : et g- VD : et gradium H Clodios *Manutius* : -ius MV : -ium DH **2, 4** ut ς : in Ω in MVH : *om.* D

13, 33

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

Cn. Otacilio Nasone utor familiarissime, ita prorsus ut illius ordinis nullo familiarius; nam et humanitate eius et probitate in consuetudine cottidiana magno opere delector. nihil iam opus est exspectare te quibus eum verbis tibi commendem quo sic utar ut scripsi. habet is in provincia tua negotia 5
quae procurant liberti, Hilarus, Antigonus, Demostratus; quos tibi negotiaque omnia Nasonis non secus commendo ac si mea essent. gratissimum mihi feceris si intellexero hanc commendationem magnum apud te pondus habuisse.
Vale. 10

13, 34

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

Avitum mihi hospitium est cum Lysone, Lysonis filio, Lilybitano, valdeque ab eo observor cognovique dignum et patre et avo; est enim nobilissima familia. quapropter commendo tibi maiorem in modum rem domumque eius magnoque opere abs te peto cures ut is intellegat meam commenda- 5
tionem maximo sibi apud te et adiumento et ornamento fuisse.

Ep. 13, 33] Ci. Acilio S. D (*marg.*) : *inscr. om.* MVH, *ind.* MH 1 Nasone ⟨e(quite) R(omano)⟩ *Kleyn* 6 demostratus D : demons- MVH 8 mea D : me(a)e MVH

Ep. 13, 34] *inscr. om.* Ω (*nisi quod* CI ACILIO D), *ind.* MH 1 Lilybitano *Victorius* : lilybitoni (lilib- VH) Ω

13, 35

Scr. an. 46 vel 45

CICERO ACILIO PRO COS. S.

1 C. Avian⟨i⟩us Philoxenus antiquus est hospes meus et praeter hospitium valde etiam familiaris. quem Caesar meo beneficio in Novocomensis rettulit; nomen autem Aviani secutus est quod homine nullo plus est usus quam Flacco Avianio, meo, quem ad modum te scire arbitror, familiarissimo. 5 quae ego omnia collegi ut intellegeres non vulgarem esse commendationem hanc meam.

2 Peto igitur abs te ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes habeasque in numero tuorum perficiasque ut intellegat has litteras meas magno sibi usui fuisse. erit id mihi maiorem in modum gratum.

13, 36

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

1 Cum Demetrio Mega mihi vetus hospitium est, familiaritas autem tanta quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella rogatu meo civitatem a Caesare impetravit, qua in re ego interfui;

Ep. 13, 35] PROCOS· *ind.* MH : proconsuli MH, *vulg. olim* : procon. V 1, 1 Avianius *Verburgius* : -nus Ω, *ind.* MH 3 rettulit M : retu- χ aviani (*sed* insecutus *seq.*) V : -nii M : -ni hic DH 2, 2 commodes χ : commendes M

Ep. 13, 36] *in hac ep. et sequentibus tribus inscr. om.* Ω *praeter* D (CI ACILIO (PROCON.)), *ind.* MH 1, 1 vetus VD : vetustum M, *vulg. olim* (*defic.* H)

itaque nunc P. Cornelius vocatur. cumque propter quosdam sordidos homines, qui Caesaris beneficia vendebant, tabulam in qua nomina civitate donatorum incisa essent revelli iussisset, eidem Dolabellae me audiente Caesar dixit nihil esse quod de Mega vereretur; beneficium suum in eo manere. 5

2 Hoc te scire volui ut eum in civium Romanorum numero haberes, ceterisque in rebus tibi eum ita commendo ut maiore studio neminem commendarim. gratissimum mihi feceris si eum ita tractaris ut intellegat meam commendationem magno sibi ornamento fuisse. 5

13, 37

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

Hippiam, Philoxeni filium, Calactinum, hospitem et necessarium meum, tibi commendo in maiorem modum. eius bona, quem ad modum ad me delata res est, publice possidentur alieno nomine contra leges Calactinorum. id si ita est, etiam sine mea commendatione ab aequitate tua res ipsa impetrare debet ut ei subvenias. quoquo modo autem se res habet, peto a te ut honoris mei causa eum expedias, tantumque ei commodes et in hac re et in ceteris quantum tua fides dignitasque patietur. id mihi vehementer gratum erit. 5

7 iussisset ς : -ent Ω 8 demega vereretur M : de me gravaretur V : demetrio gr- DH 2, 1 civium χ : civi M 5 sibi D (*exp.*), H : ei V : *om.* M

Ep. 13, 37] 1 calactinum M : -neum χ 8 commodes χ : commendes M, *usitato iam errore*

13, 38

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

L. Bruttius, eques Romanus, adulescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis ⟨est⟩ meque observat diligentissime; cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde a quaestura mea Siciliensi. omnino nunc ipse Bruttius Romae mecum est. sed tamen domum eius et rem familiarem et 5 procuratores tibi sic commendo ut maiore studio commendare non possim. gratissimum mihi feceris si curaris ut intellegat Bruttius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adiumento fuisse.

13, 39

Scr. an. 46 vel 45

⟨CICERO ACILIO PRO COS. S.⟩

Cum familia Titurnia necessitudo mihi intercedit vetus; ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio est tuendus. est igitur in tua potestate ut ille in me satis sibi praesidi putet esse. quapropter eum tibi commendo in maiorem modum et abs te peto efficias ut is com- 5 mendationem hanc intellegat sibi magno adiumento fuisse. erit mihi vehementer gratum.

Ep. 13, 38] 2 est *add.* ς 5 rem χ : re M

Ep. 13, 39] 1 ex M : in χ 7 erit ⟨id⟩ ς, *vulg., fort. recte*

13, 40

Scr. ex. an. 55 vel 54

M. CICERO S.D. Q. ANCHARIO Q.F. PRO COS.

L. et C. Aurelios L. filios, quibus et ipsis et patre eorum, viro optimo, familiarissime utor, commendo tibi maiorem in modum, adulescentis omnibus optimis artibus ornatos, meos pernecessarios, tua amicitia dignissimos. si ulla mea apud te commendatio valuit, quod scio multas plurimum 5 valuisse, haec ut valeat rogo. quod si eos honorifice liberaliterque tractaris, et tibi gratissimos optimosque adulescentis adiunxeris et mihi gratissimum feceris.

13, 41

Scr. an. 61 vel 60

CICERO CULLEOLO S.

1 Quae fecisti L. Luccei causa scire te plane volo te homini gratissimo commodasse; et cum ipsi quae fecisti pergrata sunt, tum Pompeius, quotienscumque me vidit (videt autem saepe), gratias tibi agit singularis. addo etiam illud, quod tibi iucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga 5
2 Lucceium benignitate maxima voluptate adfici. quod superest, quamquam mihi non est dubium quin, cum antea nostra causa, nunc iam etiam tuae constantiae gratia mansurus sis in eadem ista liberalitate, tamen abs te vehementer etiam atque etiam peto ut ea quae initio ostendisti, deinceps fecisti, 5

Ep. 13, 41] 1, 2 commodasse χ : commend- M 3 vidit MVH : videt D 2, 2 quin DH : qui M : quod V 3–4 sis in DH : sis sin M : sit (*om.* in ... liberalitate) V

ad exitum augeri et cumulari per te velis. id et Lucceio et Pompeio valde gratum fore teque apud eos praeclare positurum confirmo et spondeo.

De re publica deque his negotiis cogitationibusque nostris perscripseram ad te diligenter paucis ante diebus easque litteras dederam pueris tuis. 10

Vale.

13, 42

Scr. an. 61 vel 60

M. CICERO S.D. L. CULLEOLO PRO COS.

1 L. Lucceius, meus familiaris, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias egit, cum diceret omnia te cumulatissime et liberalissime procuratoribus suis pollicitum esse. cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipsam existimas fore, cum, ut spero, quae pollicitus es feceris? om- *5* nino ostenderunt Bulliones sese Lucceio Pompei arbitratu **2** satis facturos, sed vehementer opus est nobis et voluntatem et auctoritatem et imperium tuum accedere; quod ut facias te etiam atque etiam rogo. illudque mihi gratissimum est *5* quod ita sciunt Luccei procuratores et ita Lucceius ipse ex litteris tuis quas ad eum misisti intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus quam meam. id ut re experiatur iterum et saepius te rogo.

Ep. 13, 42] CUL(L)EOLO ς : luc(c)eio Ω, *ind.* MH **1, 1** meus familiaris χ : meus M : f- meus *conieci* 7 facturos DH : -rus M : -rus es V

13, 43

Scr. Romae hieme an. 47–46

M. CICERO Q. GALLIO

1 Etsi plurimis rebus spero fore ut perspiciam, quod tamen iam pridem perspicio, me a te amari, tamen ea causa tibi datur in qua facile declarare possis tuam erga me benevolentiam. L. Op⟨p⟩ius M. f. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris. eum tibi unice commendo eoque magis quod cum 5 ipsum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnati Rufi, quo ego uno equite Romano familiarissime utor et qui cum consuetudine cottidiana tum officiis plurimis maximisque mihi coniunctus est.

2 Oppium igitur praesentem ut diligas, Egnati absentis rem ut tueare aeque a te peto ac si mea negotia essent. velim memoriae tuae causa des litterarum aliquid quae tibi in provincia reddantur, sed ita conscribas ut tum cum eas leges facile recordari possis huius meae commendationis diligen- 5 tiam. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

13, 44

Scr. an. 46

CICERO GALLIO S.

Etsi ex tuis et ex L. Oppi, familiaris mei, litteris cognovi te

Ep. 13, 43] Q. ς : quintio Ω, *ind.* MH gallio M^{c}DV, *ind.* MH : gallo MD^{c} : *om.* H 1, 2 ea χ : mea M 4 Oppius ς : opius Ω 6 quo χ : quod M 7 qui cum *Manutius* : qui MV : cum DH 2, 4 ut ς : et Ω

Ep. 13, 44] gallio Ω, *ind.* MH : gallo *ind.* V 1 familiaris mei *Bengel* : -rissimi Ω : -rissimi ⟨mei⟩ ς

memorem commendationis meae fuisse idque pro tua summa erga me benevolentia proque nostra necessitudine minime sum admiratus, tamen etiam atque etiam tibi L. Oppium praesentem et L. Egnati, mei familiarissimi, absentis negotia 5
commendo. tanta mihi cum eo necessitudo est familiaritasque ut, si mea res esset, non magis laborarem. quapropter gratissimum mihi feceris si curaris ut is intellegat me a te tantum amari quantum ipse existimo. hoc mihi gratius facere nihil potes, idque ut facias vehementer te rogo. 10

13, 45

Scr. an. 47 vel 46

CICERO APPULEIO PRO Q.

L. Egnatio uno equite Romano vel familiarissime utor. eius Anchialum servum negotiaque quae habet in Asia tibi commendo non minore studio quam si rem meam commendarem. sic enim existimes velim, mihi cum eo non modo cottidianam consuetudinem summam intercedere sed etiam offi- 5
cia magna et mutua nostra inter nos esse. quam ob rem etiam atque etiam a te peto ut cures ut intellegat me ad te satis diligenter scripsisse; nam de tua erga me voluntate non dubitabat. id ut facias te etiam atque etiam rogo.
Vale. 10

Ep. 13, 45] PRO Q. *scripsi* : proqu(a)estori Ω, *ind.* MH 6 mutua] multa *Wesenberg* 9 dubitat ς : -abit *H.E. Allen*

13, 46

Scr. an. 47 vel 46

CICERO APPULEIO S.

L. Nostius Zoilus est cohores meus, heres autem patroni sui. ea re utrumque scripsi ut et mihi cum illo causam amicitiae scires esse et hominem probum existimares, qui patroni iudicio ornatus esset. eum tibi igitur sic commendo ut unum ex nostra domo. valde mihi gratum erit si curaris ut intelle- 5 gat hanc commendationem sibi apud te magno adiumento fuisse.

13, 47

Scr. an. incerto

CICERO SILIO S.

Quid ego tibi commendem eum quem tu ipse diligis? sed tamen ut scires eum a me non diligi solum verum etiam amari, ob eam rem tibi haec scribo. omnium tuorum officiorum, quae et multa et magna sunt, mihi gratissimum fuerit si ita tractaris Egnatium ut sentiat et se a me et me a te 5 amari. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

Illa nostra scilicet ceciderunt. utamur igitur vulgari consolatione, 'quid si hoc melius?' sed haec coram. tu fac quod facis, ut me ames teque amari a me scias.

Ep. 13, 46] appuleio (apu- H) MVH, *ind.* MH : -EIO PROQUAESTORI D

13, 48

Scr. in Italia in. an. 49, ut vid.

CICERO C. SEXTILIO RUFO QUAESTORI S.D.

Omnis tibi commendo Cyprios, sed magis Paphios, quibus tu quaecumque commodaris erunt mihi gratissima; eoque facio libentius ut eos tibi commendem quod et tuae laudi, cuius ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam quaestor veneris, ea te instituere quae sequan- 5 tur alii. quod, ut spero, facilius consequere si et P. Lentuli, necessari tui, legem et ea quae a me constituta sunt sequi volueris. quam rem tibi confido magnae laudi fore.

13, 49

Scr. an. incerto

CICERO CURIO PRO COS.

Q. Pompeius Sex. f. multis et veteribus causis necessitudinis mihi coniunctus est. is, cum antea meis commendationibus et rem et gratiam et auctoritatem suam tueri consuerit, nunc profecto te provinciam obtinente meis litteris adsequi debet ut nemini se intellegat commendatiorem umquam fuisse. 5 quam ob rem a te maiorem in modum peto ut, cum omnis meos aeque ac tuos observare pro necessitudine nostra debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias ut ipse intellegat nullam rem sibi maiori usui aut ornamento quam meam commendationem esse potuisse. 10

Vale.

Ep. 13, 48] 2 eoque M : eque D : quod V : *om.* H 3 et *del. Lambinus* : id *coni. Mueller* 6 quod *Wesenberg* : qu(a)e Ω

Ep. 13, 49] 4 te provinciam MD : te -ncia V : -ntia te H

13, 50

Scr. Romae in. an. 44

CICERO S.D. ACILIO

1 Sumpsi hoc mihi pro tua in me observantia, quam penitus perspexi quam diu Brundisi fuimus, ut ad te familiariter et quasi pro meo iure scriberem si quae res esset de qua valde laborarem.

M'. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris est ut 5 nihil possit esse coniunctius. multa illius in me officia, multa in illum mea, quodque maximum est, summus inter nos 2 amor et mutuus. quae cum ita sint, si ullam in amicitia mea spem habes, si ea quae in me officia et studia Brundisi contulisti vis mihi etiam gratiora efficere, quamquam sunt gratissima, si me a tuis omnibus amari vides, hoc mihi da atque largire, ut M'. Curium sartum et tectum, ut aiunt, ab 5 omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum integrumque conserves. et ipse spondeo et omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia et ex tuo in me officio maximum te fructum summamque voluptatem esse capturum. 10

Vale.

Ep. 13, 50] ACILIO *Lallemand* : aucto Ω : AUCIO *ind.* M : Avio *ind.* H 1, 3 quae M : qua χ 5 M'. *Lambinus* : m. Ω *itemque infra* 6 coniunctius (-cius H) DH : -tio M : -tior V : coniunctius ⟨quam nostra coniunctio⟩ (*potuit etiam* ⟨coniunctione nostra⟩ coniunctius) *Lehmann* 7 quodque DH : quoque MV

13,51

Scr. an. incerto

CICERO P. CAESIO S.D.

P. Messienum, equitem Romanum omnibus rebus ornatum meumque perfamiliarem, tibi commendo ea commendatione quae potest esse diligentissima. peto a te et pro nostra et pro paterna amicitia ut eum in tuam fidem recipias eiusque rem famamque tueare. virum bonum tuaque amicitia dignum tibi adiunxeris mihique gratissimum feceris. 5

13,52

Scr., ut vid., an. 46 vel 45

CICERO REGI S.

A. Licinius Aristoteles Melitensis antiquissimus est hospes meus et praeterea coniunctus magno usu familiaritatis. haec cum ita sint, non dubito quin tibi satis commendatus sit; etenim ex multis cognosco meam commendationem plurimum apud te valere. hunc ego a Caesare liberavi; frequens 5 enim fuerat nobiscum atque etiam diutius in causa est quam nos commoratus; quo melius te de eo existimaturum arbitror.

Fac igitur, mi Rex, ut intellegat has sibi litteras plurimum profuisse. 10

Ep. 13, 51] 1 P. M, *ind.* MH : *om.* χ 4 tuam fidem MV : f- t- DH

Ep. 13, 52] 2 ⟨mihi⟩ coniunctus *Lambinus* : c- ⟨mihi⟩ *Wesenberg* (*sed cf. Nep. Att. 7,1*) 5 acaesare M : a te (*vel* ate) c- χ 10 profuisse MH : -e. vale VD

13, 53

Scr. in Cilicia an. 51 vel 50

CICERO THERMO PRO PR. S.

1 L. Genucilio Curvo iam pridem utor familiarissime, optimo viro et homine gratissimo. eum tibi penitus commendo atque trado, primum ut omnibus in rebus ei [te] commodes, quoad fides tua dignitasque patietur; patietur autem in omnibus; nihil enim abs te umquam quod sit alienum tuis aut 5
2 etiam suis moribus postulabit. praecipue autem tibi commendo negotia eius quae sunt in Hellesponto: primum ut obtineat id iuris in agris quod ei Pariana civitas decrevit et dedit et quod semper obtinuit sine ulla controversia; deinde, si quid habebit cum aliquo Hellespontio controversiae, ut in 5
illam διοίκησιν reicias. sed non mihi videor, cum tibi totum hominem diligentissime commendarim, singulas ad te eius causas perscribere debere. summa illa sit: quicquid offici, benefici, honoris in Genucilium contuleris, id te existimabo in me ipsum atque in rem meam contulisse. 10

13, 54

Scr. Laodiceae inter III *Id. Febr. et Non. Mai. an. 50*

CICERO THERMO PRO PR. S.

Cum multa mihi grata sunt quae tu adductus mea commendatione fecisti tum in primis quod M. Marcilium, amici atque interpretis mei filium, liberalissime tractavisti. venit

Ep. 13, 53] 1, 3 ei *Manutius* : ei te MDH : et te V 2, 5 Hellespontio D : -ino M (-īo), H : -icio V 8 illa sit (fit V) Ω : illast *Mueller*

Ep. 13, 54] 2 marcilium M : -cellium VH : -cellum D

enim Laodiceam et tibi apud me mihique propter te gratias maximas egit. quare, quod reliquum est, a te peto, quoniam 5 apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius iis commodes operamque des, quoad fides tua patietur, ut socrus adulescentis rea ne fiat. ego cum antea studiose commendabam Marcilium tum multo nunc studiosius, quod in longa apparitione singularem et prope incredibilem patris 10 Marcili fidem, abstinentiam modestiamque cognovi.

13, 55

Scr. fort. Tarsi ex. an. 51 vel in. an. 50

CICERO THERMO PRO PR. S.

1 Etsi mihi videor intellexisse, cum tecum Ephesi de re M. Annei, legati mei, locutus sum, te ipsius causa vehementer omnia velle, tamen et M. Anneium tanti facio ut mihi nihil putem praetermittendum quod illius intersit et me a te tanti fieri puto ut non dubitem quin ad tuam voluntatem magnus 5 cumulus accedat commendationis meae. nam cum iam diu diligerem M. Anneium deque eo sic existimarem ut res declarat, qui ultro ei detulerim legationem cum multis petentibus denegassem, tum vero, postea quam mecum in bello atque in re militari fuit, tantam in eo virtutem, prudentiam, 10 fidem tantamque erga me benevolentiam cognovi ut hominem neminem pluris faciam.

6 apud gratos M : gratos (-tias V) a- χ 9 marcilium MVD : -cellium H 10 apparitione DH : apparat-MV

Ep. 13, 55] **1,** 6 commendatione mea *Schneider* 8 qui *Wesenberg* : qu(a)e Ω ei M : et VH : etiam D 10–11 virtutem prudentiam fidem MV : f- v- p- DH

Eum cum Sardianis habere controversiam scis. causam tibi exposuimus Ephesi; quam tu tamen coram facilius me-
2 liusque cognosces. de reliquo, mihi mehercule diu dubium 15
fuit quid ad te potissimum scriberem. ius enim quem ad modum dicas clarum et magna cum tua laude notum est. nobis autem in hac causa nihil aliud opus est nisi te ius instituto tuo dicere. sed tamen, cum me non fugiat quanta 5
sit in praetore auctoritas, praesertim ista integritate, gravitate, clementia qua te esse inter omnis constat, peto abs te pro nostra coniunctissima necessitudine plurimisque officiis paribus ac mutuis ut voluntate, auctoritate, studio tuo perficias ut M. Anneius intellegat te et sibi amicum esse (quod 10
non dubitat; saepe enim mecum locutus est) et multo amiciorem his meis litteris esse factum. in tuo toto imperio atque provincia nihil est quod mihi gratius facere possis. nam apud ipsum, gratissimum hominem atque optimum virum, quam bene positurus sis studium tuum atque officium dubi- 15
tare te non existimo.

13, 56

Scr. in Cilicia an. 51 vel 50

CICERO THERMO PRO PR. S.

1 Cluvius Puteolanus valde me observat valdeque est mihi familiaris. is ita sibi persuadet, quod in tua provincia negoti habeat, nisi te provinciam obtinente meis commendationibus confecerit, id se in perditis et desperatis habiturum. nunc, quoniam mihi ab amico officiosissimo tantum oneris 5

2, 8 plurimisque VH : plurissim- MD 11 mecum M : mihi V : *om.* DH 13 nam *Mueller* : iam Ω

Ep. 13, 56] 1, 1 Cluvius MVH, *ind.* MH : C. Cluius (*ex* -inus) D 2 is ita χ : is ta M

imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officiis, ita tamen ut tibi nolim molestus esse.

Mylasis et Alabandis pecuniam Cluvio debent. dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum ut ecdici Mylasii Romam mitterentur. id factum non est. legatos audio missos esse, sed malo ecdicos, ut aliquid confici possit. quare peto a te ut et eos et Alabandis iubeas ecdicos Romam **2** mittere. praeterea Philocles Alabandensis hypothecas Cluvio dedit. eae commissae sunt. velim cures ut aut de hypothecis decedat easque procuratoribus Cluvi tradat aut pecuniam solvat; praeterea Heracleotae et Bargyl⟨i⟩etae, qui item debent, aut pecuniam solvant aut fructibus suis satis faciant. **3** Caunii praeterea debent, sed aiunt se depositam pecuniam habuisse. id velim cognoscas et, si intellexeris eos neque ex edicto neque ex decreto depositam habuisse, des operam ut usurae Cluvio instituto tuo conserventur.

His de rebus eo magis laboro quod agitur res Cn. Pompei etiam, nostri necessari, et quod is magis etiam mihi laborare videtur quam ipse Cluvius; cui satis factum esse a nobis valde volo. his de rebus te vehementer etiam atque etiam rogo.

7 nolim DH : nolem MV 8 Mylasis ... Alabandis] *'Graece scribenda haec' Orelli de re v. Habicht, BASP 21 (1984), 69–72* 10 Mylasii ς : mylas .ii. M : -ashi V : amylasinis DH 2, 1 Philocles *Orelli* : -ocies (-oties D) Ω hypothecas *scripsi* : ὑποθήκας Ω 4 Bargylietae *Duker* : -gyletae M : -gilet(a)e χ

13, 57

Scr. Laodiceae in. m. Apr., ut vid., an. 50

CICERO THERMO PRO PR. S.

1 Quo magis cottidie ex litteris nuntiisque bellum magnum esse in Syria cognosco eo vehementius a te pro nostra necessitudine contendo ut mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas. nam eius opera, consilio, scientia rei militaris vel maxime intellego me et rem publicam adiuvari 5 posse. quod nisi tanta res eius ageretur, nec ipse adduci potuisset ut a me discederet neque ego ut eum a me dimitterem.

Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter Kal. Mai. ante 2 eam diem M. Anneius ad me redeat oportet. illud quod 10 tecum et coram et per litteras diligentissime egi, id te nunc etiam atque etiam rogo curae tibi sit, ut suum negotium, quod habet cum populo Sardiano, pro causae veritate et pro sua dignitate conficiat. intellexi ex tua oratione, cum tecum 5 Ephesi locutus sum, te ipsius M. Annei causa omnia velle; sed tamen sic velim existimes te mihi nihil gratius facere posse quam si intellexero per te illum ipsum negotium ex sententia confecisse, idque quam primum ut efficias te etiam atque etiam rogo. 10

Ep. 13, 57] 1, 2 eo H : et VD : et vehementius ate pro nostra necessitudine cognosco et M (et ... cognosco *induxit* M[3]) 2, 2 te *Lambinus* : et Ω 3 rogo M : te r- χ 8 ipsum] suum *Wesenberg*

13, 58

Scr., ut vid., Laodiceae m. Febr. an. 50

M. CICERO C. TITIO L.F. RUFO PR. URB. S.

L. Custidius est tribulis et municeps et familiaris meus. is causam habet, quam causam ad te deferet. commendo tibi hominem, sicut tua fides et meus pudor postulat, tantum, ut facilis ad te aditus habeat, quae aequa postulabit ut libente te impetret sentiatque meam sibi amicitiam, etiam cum lon- 5 gissime absim, prodesse, in primis apud te.

13, 59

Scr. Laodiceae m. Febr. an. 50

M. CICERO M. CURTIO PEDUCAEANO PR. S.

M. Fabium unice diligo summaque mihi cum eo consuetudo et familiaritas est pervetus. in eius controversiis quid decernas a te non peto (servabis, ut tua fides et dignitas postulat, edictum et institutum tuum), sed ut quam facillimos ad te aditus habeat, quae erunt aequa libente te impetret, ut me- 5 am amicitiam sibi, etiam cum procul absim, prodesse sentiat, praesertim apud te. hoc te vehementer etiam atque etiam rogo.

Ep. 13, 58] 1 custidius M : CUSTUD- *ind.* MH : custod- χ : Cuspid- *Glandorpius* 5 sentiatque DH : -at teque M : teque sentiat V

Ep. 13, 59] M. CURTIO *scripsi, auctore Münzer* : C. CU- Ω, *ind.* MH 1 Fadium *Orelli, vulg. olim*

13, 60

Scr. post m. Sept. an. 57

M. CICERO C. MUNATIO C.F. S.

1 L. Livineius Trypho est omnino L. Reguli, familiarissimi mei, libertus; cuius calamitas etiam officiosiorem me facit in illum; nam benevolentior quam semper fui esse non possum. sed ego libertum eius per se ipsum diligo. summa enim eius erga me officia exstiterunt iis nostris temporibus quibus fa- 5 cillime [bonam] benevolentiam hominum et fidem perspice-
2 re potui. eum tibi ita commendo ut homines grati et memores bene meritos de se commendare debent. pergratum mihi feceris si ille intellexerit se, quod pro salute mea multa pericula adierit, saepe hieme summa navigarit, pro tua erga me benevolentia gratum etiam tibi fecisse. 5

13, 61

Scr. in Cilicia an. 51 vel 50

M. CICERO S.D. P. SILIO PRO PR.

T. Pinnio familiarissime me usum esse scire te arbitror, quod quidem ille testamento declaravit, qui me cum tutorem tum etiam secundum heredem instituerit. eius filio mire studioso et erudito et modesto pecuniam Nicaeenses grandem debent, ad sestertium octogiens, et, ut audio, in primis ei vo- 5 lunt solvere. pergratum igitur mihi feceris, quoniam non

Ep. 13, 60] 1, 6 bonam *del.* ς : *ante* fidem *transp. Lambinus* 2, 2 commendare DH : -ri MV

Ep. 13, 61] 2 qui M : cum χ 3 ⟨mei⟩ mire *Orelli* 5 ei M : eius V : et D : *om.* H

modo reliqui tutores, qui sciunt quanti me facias, sed etiam puer ipse sibi persuasit te omnia mea causa facturum esse, si dederis operam, quoad tua fides dignitasque patietur, ut quam ⟨primum quam⟩ plurimum pecuniae Pinnio solvatur 10
Nicaeensium nomine.

13, 62

Scr. in Cilicia an. 51 vel 50

M. CICERO S.D. P. SILIO PRO PR.

Et in Atili negotio te amavi (cum enim sero venissem, tamen honestum equitem Romanum beneficio tuo conservavi) et mehercule semper sic in animo habui, te in meo aere esse propter Lamiae nostri coniunctionem et singularem necessitudinem. itaque primum tibi ago gratias quod me omni mo- 5
lestia liberas, deinde impudentia prosequor, sed idem sarciam; te enim semper sic colam et tuebor ut quem diligentissime.

Quintum fratrem meum, si me diligis, eo numero cura ut habeas quo me. ita magnum beneficium tuum magno cumu- 10
lo auxeris.

10 primum ... pecuniae *scripsi* : plurimum pecuni(a)e (pecc- M) MVH : primum pecunia D

Ep. 13, 62] 3 habui te MV : te h- DH 6 liberasti *Ernesti* 7 quem MV : quam DH

13, 63

Scr. fort. Laodiceae prid. Non. Apr. an. 50

M. CICERO S.D. P. SILIO PRO PR.

1 Non putavi fieri posse ut mihi verba deessent, sed tamen in M. Laenio commendando desunt. itaque rem tibi exponam paucis verbis, sed tamen ut plane perspicere possis voluntatem meam. incredibile est quanti faciamus et ego et frater meus, qui mihi carissimus est, M. Laenium. id fit cum pluri- 5 mis eius officiis tum summa probitate et singulari modestia. eum ego a me invitissimus dimisi cum propter familiaritatem et consuetudinis suavitatem tum quod consilio eius fideli ac bono libenter utebar.

2 Sed vereor ne iam superesse mihi verba putes, quae dixeram defutura. commendo tibi hominem sic ut intellegis me ⟨eum de⟩ quo ea supra scripserim debere commendare, a teque vehementer etiam atque etiam peto ut quod habet in tua provincia negoti expedias, quod tibi videbitur rectum 5 esse ipsi dicas. hominem facillimum liberalissimumque cognosces. itaque te rogo ut eum solutum liberum confectis eius negotiis per te quam primum ad me remittas. id mihi fratrique meo gratissimum feceris.

Ep. 13, 63] **1,** 2 M. C. *Stephanus* : c. Ω 3 sed] ita *Lambinus* : sic *Bengel* 8 suavitatem χ : -ate M **2,** 3 eum de *add. Lambinus* (de ς) scripserim MD : -ram VH

13, 64

Scr. fort. Laodiceae m. Apr. an. 50

M. CICERO THERMO PRO PR. S.

1 Nero meus mirificas apud me tibi gratias egit, prorsus incredibilis, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret qui a te praetermissus esset. magnum fructum ex ipso capies; nihil est enim illo adulescente gratius. sed mehercule mihi quoque gratissimum fecisti; pluris enim ex omni nobilitate neminem 5 facio. itaque, si ea feceris quae ille per me tecum agi voluit, gratissimum mihi feceris: primum de Pausania Alabandensi, sustentes rem dum Nero veniat (vehementer eius causa cupere eum intellexi, itaque hoc valde te rogo); deinde Nysaeos, quos Nero in primis habet necessarios diligentissimeque 10 tuetur ac defendit, habeas tibi commendatissimos, ut intellegat illa civitas sibi in Neronis patrocinio summum esse praesidium. Strabonem Servilium tibi saepe commendavi. nunc eo facio id impensius quod eius causam Nero suscepit. tantum a te petimus ut agas eam rem, ne relinquas hominem 15 innocentem ad alicuius tui dissimilis quaestum. id cum gratum mihi erit, tum etiam existimabo te humanitate tua esse usum.

2 Summa huius epistulae haec est, ut ornes omnibus rebus Neronem sicuti instituisti atque fecisti. magnum theatrum habet ista provincia, non ut haec nostra, ⟨ad⟩ adulescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationem atque gloriam. quare, si te fautore usus erit, sicut profecto et utetur et 5 usus est, amplissimas clientelas acceptas a maioribus confir-

Ep. 13, 64] THERMO PRO PR. S. *scripsi* : S. D. P. SILIO PRO PR. MVH, *ind.* MH : CI. SILIO D 8 ⟨ut⟩ sustentes *scribere nolui* 11 ut ⟨tu⟩ *Baiter* 15 ne] nec *Manutius* : neu *R. Klotz* 2, 1 summa DH : -m(a)e MV epistul(a)e χ : -la M 3 ad *add. Bengel* 5 sicut MDH : sic V : sicuti *edd. ante Bayet, de Medicei lectione falsi* 5 et utetur MD : ut ut- V : et utitur H

mare poterit et beneficiis suis obligare. hoc in genere si eum adiuveris eo studio quo ostendisti, apud ipsum praeclarissime posueris, sed mihi etiam gratissimum feceris.

13, 65

Scr. in Cilicia an. 51 vel 50

M. CICERO THERMO PRO PR. S.

1 Cum P. Terentio Hispone, qui operas in scriptura pro magistro dat, mihi summa familiaritas consuetudoque est, multaque et magna inter nos officia paria et mutua intercedunt. eius summa existimatio agitur in eo ut pactiones cum civitatibus reliquis conficiat. non me praeterit nos eam rem 5 Ephesi expertos esse neque ab Ephesiis ullo modo impetrare potuisse; sed quoniam, quem ad modum omnes existimant et ego intellego, tua cum summa integritate tum singulari humanitate et mansuetudine consecutus es ut libentissimis Graecis nutu quod velis consequare, peto a te in maiorem 10 modum ut honoris mei causa hac laude Hisponem adfici velis.

2 Praeterea cum sociis scripturae mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam quod ea societas universa in mea fide est sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissime. ita et Hisponem meum per me ornaris et societatem mihi coniunctiorem feceris tuque ipse et ex huius observan- 5 tia, gratissimi hominis, et ex sociorum gratia, hominum amplissimorum, maximum fructum capies et me summo beneficio adfeceris. sic enim velim existimes, in tota tua provincia omnique isto imperio nihil esse quod mihi gratius facere possis. 10

Ep. 13, 65] THERMO PRO PR. S. *scripsi, H.M. Cotton (Latomus 45 (1986), 367–373 secutus* : S. D. P. SILIO PRO PR. Ω
1, 11 laude χ : -em M **2, 8** in *Kleyn* : ex Ω : *del. Baiter*

13, 66

Scr. Romae fort. m. Dec. an. 46

M. CICERO P. SERVILIO S.

1 A. Caecinam, maxime proprium clientem familiae vestrae, non commendarem tibi, cum scirem qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse, nisi me et patris eius, quo sum familiarissime usus, memoria et huius fortuna ita moveret ut hominis omnibus mecum studiis officiisque con- 5 iunctissimi movere debebat. a te hoc omni contentione peto, sic ut maiore cura, maiore animi labore petere non possim, ut ad ea quae tua sponte sine cuiusquam commendatione faceres in hominem tantum et talem calamitosum aliquem adferant cumulum meae litterae, quo studiosius eum qui- 10 buscumque rebus possis iuves.

2 Quod si Romae fuisses, etiam salutem A. Caecinae essemus, ut opinio mea fert, per te consecuti; de qua tamen magnam spem habemus freti clementia collegae tui. nunc, quoniam tuam iustitiam secutus tutissimum sibi portum provinciam istam duxit esse, etiam atque etiam te rogo at- 5 que oro ut eum et in reliqui⟨i⟩s veteris negotiationis colligendis iuves et ceteris rebus tegas atque tueare. hoc mihi gratius facere nihil potes.

Ep. 13, 66] 1, 6 debebat MD : -eat VH ⟨nunc⟩ a te *Wesenberg* : *alii alia* 7 possim M : -sum Ω 2, 4 tutissimum χ : -mam M 6 reliquiis ς : -uis Ω, *ut solent*

13, 67

Scr. an. 46–44

M. CICERO P. SERVILIO PRO COS. S.

1 Ex provincia mea Ciliciensi, cui scis τρεῖς διοικήσεις Asiaticas attributas fuisse, nullo sum familiarius usus quam Androne, Artemonis filio, Laodicensi, eumque habui in ea civitate cum hospitem tum vehementer ad meae vitae rationem et consuetudinem accommodatum; quem quidem multo 5 etiam pluris postea quam decessi facere coepi, quod multis rebus expertus sum gratum hominem meique memorem. itaque eum Romae libentissime vidi. non te enim fugit, qui plurimis in ista provincia benigne fecisti, quam multi grati reperiantur. 10

2 Haec propterea scripsi ut et me non sine causa laborare intellegeres et tu ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. feceris igitur mihi gratissimum si ei declararis quanti me facias, id est si receperis eum in fidem tuam et, quibuscumque rebus honeste ac sine molestia tua poteris, adiuveris. 5 hoc mihi erit vehementer gratum, idque ut facias te etiam atque etiam rogo.

13, 68

Scr. Romae fort. m. Oct. an. 46

M. TULLIUS CICERO P. SERVILIO ISAURICO PRO COS. COLLEGAE S.P.

1 Gratae mihi vehementer tuae litterae fuerunt, ex quibus cognovi cursus navigationum tuarum; significabas enim me-

Ep. 13, 67] PRO COS. *scripsi* : propr(aetore) Ω, *ind.* M, *vulg. olim* : *del.* ς **1, 1** tris *conieci* 5 accommodatum DH : -tam MV 6 decessi M : dic- V : disc- DH **2, 4** eum χ : dum M

moriam tuam nostrae necessitudinis, qua mihi nihil poterat esse iucundius. quod reliquum est, multo etiam erit gratius si ad me de re publica, id est de statu provinciae, de institutis 5 tuis, familiariter scribes. quae quamquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentissime ex tuis litteris cognoscam.

2 Ego ad te de re publica summa quid sentiam non saepe scribam propter periculum eius modi litterarum; quid agatur autem scribam saepius. sperare tamen videor Caesari, collegae nostro, fore curae et esse ut habeamus aliquam rem publicam; cuius consiliis magni referebat te interesse. sed si 5 tibi utilius est, id est gloriosius, Asiae praeesse et istam partem rei publicae male adfectam tueri, mihi quoque idem quod tibi et laudi tuae profuturum est optatius debet esse.

3 Ego quae ad tuam dignitatem pertinere arbitrabor summo studio diligentiaque curabo in primisque tuebor omni observantia clarissimum virum, patrem tuum; quod et pro vetustate necessitudinis et pro beneficiis vestris et pro dignitate ipsius facere debeo. 5

13, 69

Scr. an. 46–44

CICERO P. SERVILIO COLLEGAE S.P.

1 C. Curtius Mithres est ille quidem, ut scis, libertus Postumi, familiarissimi mei, sed me colit et observat aeque atque illum ipsum patronum suum. apud eum ego sic Ephesi fui, quotienscumque fui, tamquam domi meae, multaque acci-

Ep. 13, 68] 3, 3 patrem tuum MV : t- p- DH

Ep. 13, 69] 1, 2–3 illum ipsum patronum M : illum p- ipsum V : ipsum p- D : p- ipsum H

derunt in quibus et benevolentiam eius erga me experirer et fidem. itaque si quid aut mihi aut meorum cuipiam in Asia opus est, ad hunc scribere consuevi, huius cum opera et fide tum domo et re uti tamquam mea. 5

Haec ad te eo pluribus scripsi ut intellegeres me non vulga⟨ri mo⟩re nec ambitiose sed ut pro homine intimo ac mihi 10
2 pernecessario scribere. peto igitur a te ut in ea controversia quam habet de fundo cum quodam Colophonio et in ceteris rebus quantum fides tua patietur quantumque tuo commodo poteris tantum ei honoris mei causa commodes; etsi, ut eius modestiam cognovi, gravis tibi nulla in re erit. si et mea 5 commendatione et sua probitate adsecutus erit ut de se bene existimes, omnia se adeptum arbitrabitur. ut igitur eum recipias in fidem habeasque in numero tuorum te vehementer etiam atque etiam rogo.

Ego quae te velle quaeque ad te pertinere arbitrabor om- 10 nia studiose diligenterque curabo.

13, 70

Scr. an. 46–44

M. CICERO P. SERVILIO COLLEGAE S.P.

Quia non est obscura tua in me benevolentia, sic fit ut multi per me tibi velint commendari. ego autem tribuo non numquam in vulgus, sed plerumque necessariis, ut hoc tempore.

5 experirer M : expiret V : expererer D : expertus sum H 6 cuipiam D : cup- M : cuipp- V : quipp- H 9–10 vulgari more *R. Klotz* : vulgare Ω : -re⟨m in modum⟩ *Wesenberg* 2, 4 ei χ : et M 5 in re erit MV : e- in re DH 6 ut de χ : vide M 11 curabo MH : -o. vale VD

Ep. 13, 70] 1 sic *del. Ernesti* 2 ⟨id⟩ tribuo *Wesenberg* 3 ut ς : in Ω

nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas necessitudoque est. eius libertum, T. Ampium Menandrum, hominem frugi et modestum et patrono et nobis vehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. vehementer mihi gratum feceris si, quibuscumque rebus sine tua molestia poteris, ei commodaris. quod ut facias te vehementer etiam atque etiam rogo.

13, 71

Scr. an. 46–44

M. CICERO S.D. P. SERVILIO COLLEGAE

Multos tibi commendem necesse est, quoniam omnibus nota nostra necessitudo est tuaque erga me benevolentia. sed tamen, etsi omnium causa quos commendo velle debeo, tamen cum omnibus non eadem mihi causa est.

T. Agusius et comes meus fuit illo miserrimo tempore et omnium itinerum, navigationum, laborum, periculorum meorum socius; neque hoc tempore discessisset a me nisi ego ei permisissem. qua re sic tibi eum commendo ut unum de meis domesticis et maxime necessariis. pergratum mihi feceris si eum ita tractaris ut intellegat hanc commendationem sibi magno usu atque adiumento fuisse.

13, 72

Scr. an. 46 vel 45

M. CICERO P. SERVILIO COLLEGAE S.

1 Caerelliae, necessariae meae, rem, nomina, possessiones Asiaticas commendavi tibi praesens in hortis tuis quam po-

Ep. 13, 71] 11 magno usu M : m- usui M^2V : usu m- DH

tui diligentissime, tuque mihi pro tua consuetudine proque tuis in me perpetuis maximisque officiis omnia te facturum liberalissime recepisti. meminisse te id spero; scio enim sole- 5 re. sed tamen Caerelliae procuratores scripserunt te propter magnitudinem provinciae multitudinemque negotiorum etiam atque etiam esse commonefaciendum.

2 Peto igitur ut memineris te omnia quae tua fides pateretur mihi cumulate recepisse. equidem existimo habere te magnam facultatem (sed hoc tui est consili et iudici) ex eo senatus consulto quod in heredes C. Vennoni factum est Caerelliae commodandi. id senatus consultum tu interpreta- 5 bere pro tua sapientia; scio enim eius ordinis auctoritatem semper apud te magni fuisse. quod reliquum est, sic velim existimes, quibuscumque rebus Caerelliae benigne feceris, mihi te gratissimum esse facturum.

13, 73

Scr. fort. in Tusculano aestate an. 46

M. CICERO Q. PHILIPPO PRO COS. S.

1 Gratulor tibi quod ex provincia salvum te ad tuos recepisti incolumi fama et re publica. quod si Romae fuissem, te vidissem coramque gratias egissem quod tibi L. Egnatius, familiarissimus meus, absens, L. Oppius praesens curae fuisset. 5

2 Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium verum etiam summa familiaritas intercedit. ei te vehementer suscensuisse audivi et moleste tuli. de re nihil possum iudicare,

Ep. 13, 72] 1, 5 te id MV : id te DH 2, 3 hoc D : hac MVH 5 commodandi ς : commenda- Ω 8 benigne MV : bene DH

Ep. 13, 73] 1, 2 fuissem χ : *om.* M

nisi illud mihi persuadeo, te, talem virum, nihil temere fecisse. ⟨a⟩ te autem pro vetere nostra necessitudine etiam atque etiam peto ut eius filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum condones, nisi quid existimas in ea re violari existimationem tuam. quod ego si arbitrarer, numquam te rogarem, mihique tua fama multo antiquior esset quam illa necessitudo est. sed mihi ita persuadeo (potest fieri ut fallar) eam rem laudi tibi potius quam vituperationi fore. quid fieri possit et quid mea causa facere possis (nam quid velis non dubito) velim, si tibi grave non erit, certiorem me facias.

13, 74

Scr. Romae an. 46

M. CICERO Q. PHILIPPO PRO COS. S.

Etsi non dubito pro tua in me observantia proque nostra necessitudine quin commendationem meam memoria teneas, tamen etiam atque etiam eundem tibi L. Oppium, familiarem meum, praesentem et L. Egnati, familiarissimi mei, absentis negotia commendo. tanta mihi cum eo necessitudo est familiaritasque, ut, si mea res esset, non magis laborarem. quapropter gratissimum mihi feceris si curaris ut is intellegat me a te tantum amari quantum ipse existimo. hoc mihi gratius facere nihil potes, idque ut facias te vehementer rogo.

2, 4 nisi ⟨quod⟩ *Ernesti* 5 a *add.* ς 6 sunt χ : sint M 11 vituperationi DH : -nis MV 12 possit χ : -set M 12 quin velis ς, *fort. recte*

Ep. 13, 74] 2 memoria VH : -iam M : -ie D 7 mihi feceris MD : f- m- V : f- H

13, 75

Scr. ex. an. 52 vel in. an. 51

M. CICERO T. TITIO T.F. LEG. S.D.

1 Etsi non dubito quin apud te mea commendatio prima satis valeat, tamen obsequor homini familiarissimo, C. Avianio Flacco, cuius causa omnia cum cupio tum mehercule etiam debeo. de quo et praesens tecum egi diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti, et scripsi ad te accurate antea; sed 5 putat interesse sua me ad te quam saepissime scribere. qua re velim mihi ignoscas si illius voluntati obtemperans minus videbor meminisse constantiae tuae.

2 A te idem illud peto, ut de loco quo deportet frumentum et de tempore Avianio commodes, quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius isti negotio praefuit. summa est ⟨haec: est⟩ in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris ut Avianius, quoniam se a me amari 5 putat, me a te amari sciat. erit id mihi pergratum.

13, 76

Scr. an. incerto

M. CICERO IIII VIRIS ET DECURIONIBUS S.D.

1 Tantae mihi cum Q. Hippio causae necessitudinis sunt ut nihil possit esse coniunctius quam nos inter nos sumus. quod nisi ita esset, uterer mea consuetudine, ut vobis nulla in re molestus essem. etenim vos mihi optimi testes estis,

Ep. 13, 75] 1, 2 avianio MD : -no VH 2, 1 ut ⟨et⟩ *'Lambinus' ap. Wesenberg* quo ς : quod Ω 4 est ⟨haec : est⟩ *scripsi* : est : ⟨est⟩ *Tyrrell*

Ep. 13, 76] *vide Harvey, Athenaeum 55 (1977), 303–313* 1, 4 testes estis χ : -tis est M

cum mihi persuasum esset nihil esse quod a vobis impetrare 5
non possem, numquam me tamen gravem vobis esse voluis-
2 se. vehementer igitur vos etiam atque etiam rogo ut honoris
mei causa quam liberalissime C. Valgium Hippianum tracte-
tis remque cum eo conficiatis ut, quam possessionem habet
in agro Fregellano ⟨a⟩ vobis emptam, eam liberam et immu-
nem habere possit. id si a vobis impetraro, summo me bene- 5
ficio vestro adfectum arbitrabor.

13, 77

Scr. Romae autumno, ut vid., an. 46

M. CICERO S.D. P. SULPICIO IMP.

1 Cum his temporibus non sane in senatum ventitarem, ta-
men, ut tuas litteras legi, non existimavi me salvo iure no-
strae veteris amicitiae multorumque inter nos officiorum fa-
cere posse ut honori tuo deessem. itaque adfui supplicatio-
nemque tibi libenter decrevi nec reliquo tempore ullo aut rei 5
aut existimationi aut dignitati tuae deero. atque hoc ut tui
necessarii sciant, hoc me animo erga te esse, velim facias eos
per litteras certiores, ut, si quid tibi opus sit, ne dubitent
mihi iure suo denuntiare.

2 M. Bolanum, virum bonum et fortem et omnibus rebus
ornatum meumque veterem amicum, tibi magno opere com-
mendo. pergratum mihi feceris si curaris ut is intellegat hanc
commendationem sibi magno adiumento fuisse, ipsumque
virum optimum gratissimumque cognosces. promitto tibi te 5
ex eius amicitia magnam voluptatem esse capturum.

5 cum *Manutius* : quam Ω 2, 2 quam χ : *om.* M valgium MV : vallium DH 4 a *add.* ς

Ep. 13, 77] 1, 6 hoc ut M : hoc in V : ut hoc DH 2, 1 M. Bolanum] *hinc novam ep. inc. Beaujeu, fort. recte* 2 meumque D : reu- M : reru- VH 6 amicitia χ : -am M

3 Praeterea a te peto in maiorem modum pro nostra amicitia et pro tuo perpetuo in me studio ut in hac re etiam elabores: Dionysius, servus meus, qui meam bibliothecen multorum nummorum tractavit, cum multos libros surripuisset nec se impune laturum putaret, aufugit. is est in provincia tua. eum et M. Bolanus, familiaris ⟨meus⟩, et multi alii Naronae viderunt, sed cum se a me manu missum esse diceret, crediderunt. hunc tu si mihi restituendum curaris, non possum dicere quam mihi gratum futurum sit. res ipsa parva, sed animi mei dolor magnus est. ubi sit et quid fieri possit Bolanus te docebit. ego, si hominem per te reciperaro, summo me a te beneficio adfectum arbitrabor.

13, 78

Scr. c. an. 62, ut vid.

M. CICERO ALLIENO S.

1 Democritus Sicyonius non solum hospes meus est sed etiam, quod non multis contigit, Graecis praesertim, valde familiaris. est enim in eo summa probitas, summa virtus, summa in hospites liberalitas et observantia, meque praeter ceteros et colit et observat et diligit. eum tu non modo suorum civium 2 verum paene Achaiae principem cognosces. huic ego tantum modo aditum ad tuam cognitionem patefacio et munio; cognitum per te ipsum, quae tua natura est, dignum tua amicitia atque hospitio iudicabis. peto igitur a te ut his litteris

3, 1 ate M : te VH (*defic.* D) 3 bibliothecen MD : -cam VH : βιβλιοθήκην *Orelli* 5 nec M : et nec χ 6 meus *add. Manutius* (*ante* fam- *Orelli, vulg. olim*) 8 tu si mihi MV : si tu m- D : tum H : tu mihi H^c

Ep. 13, 78] 2, 2 aditum MV : -tu DH patefacio ς : -cto Ω

lectis recipias eum in tuam fidem, polliceare omnia te factu- 5
rum mea causa. de reliquo, si, id quod confido fore, dignum
eum tua amicitia hospitioque cognoveris, peto ut eum com-
plectare, diligas, in tuis habeas. erit id mihi maiorem in
modum gratum.
Vale. 10

13, 79

Scr. an. 47 vel 46

M. CICERO S.D. ALLIENO PRO COS.

Et te scire arbitror quanti fecerim C. Avianium Flaccum et
ego ex ipso audieram, optimo et gratissimo homine, quam a
te liberaliter esset tractatus. eius filios dignissimos illo patre
meosque necessarios, quos ego unice diligo, commendo tibi
sic ut maiore studio nullos commendare possim. C. Avianius 5
in Sicilia est, Marcus est nobiscum; ut illius dignitatem prae-
sentis ornes, rem utriusque defendas te rogo. hoc mihi gra-
tius in ista provincia facere nihil potes, idque ut facias te
vehementer etiam atque etiam rogo.

7 ut MV : etiam ut DH

Ep. 13, 79] 1 avianium V : avinium MDH 2 audieram VH : -iveram MD 3 patre DH : -ri MV

LIBER QUARTUS DECIMUS

14, 1

Scr. partim Thessalonicae med. m. Nov. partim Dyrrachii
VI Kal. Dec. an. 58

TULLIUS TERENTIAE SUAE TULLIOLAE SUAE CICERONI SUO S.D.

1 Et litteris multorum et sermone omnium perfertur ad me incredibilem tuam virtutem et fortitudinem esse teque nec animi neque corporis laboribus defatigari. me miserum! te ista virtute, fide, probitate, humanitate in tantas aerumnas propter me incidisse, Tulliolamque nostram, ex quo patre 5 tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! nam quid ego de Cicerone dicam? qui cum primum sapere coepit, acerbissimos dolores miseriasque percepit. quae si, tu ut scribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius; sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab iis me amari puta- 10
2 bam qui invidebant, eos non sequebar qui petebant. quod si nostris consiliis usi essemus neque apud nos tantum valuisset sermo aut stultorum amicorum aut improborum, beatissimi viveremus. nunc, quoniam sperare nos amici iubent, dabo operam ne mea valetudo tuo labori desit. res quanta sit 5 intellego quantoque fuerit facilius manere domi quam redire. sed tamen, si omnis tribunos pl. habemus, si Lentulum tam studiosum quam videtur, si vero etiam Pompeium et Caesarem, non est desperandum.

3 De familia, quo modo placuisse scribis amicis faciemus. de loco, nunc quidem iam abiit pestilentia, sed quam diu fuit me non attigit. Plancius, homo officiosissimus, me cupit esse secum et adhuc retinet. ego volebam loco magis deserto esse

Ep. 14, 1] **1, 3** neque MV : nec DH

in Epiro, quo neque Piso veniret nec milites, sed adhuc Plancius me retinet; sperat posse fieri ut mecum in Italiam decedat. quem ego diem si videro et si in vestrum complexum venero ac si et vos et me ipsum reciperaro, satis magnum mihi fructum videbor percepisse et vestrae pietatis et meae. 5

4 Pisonis humanitas, virtus, amor in omnis nos tantus est ut nihil supra possit. utinam ea res ei voluptati sit! gloriae quidem video fore. de Quinto fratre, nihil ego te accusavi, sed vos, cum praesertim tam pauci sitis, volui esse quam

5 coniunctissimos. quibus me voluisti agere gratias egi et me a te certiorem factum esse scripsi. 5

Quod ad me, mea Terentia, scribis te vicum vendituram, quid, obsecro te (me miserum!), quid futurum est? et si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? non queo reliqua scribere, tanta vis lacrimarum est; neque te in eundem fletum adducam. tantum scribo: si erunt in officio amici, pecunia non deerit; si non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris. per fortunas miseras nostras, vide ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit ne egeat, mediocri virtute opus est et mediocri fortuna ut cetera consequatur. 5 10

6 Fac valeas et ad me tabellarios mittas ut sciam quid agatur et vos quid agatis. mihi omnino iam brevis exspectatio est. Tulliolae et Ciceroni salutem dic. valete.

7 Dyrrachium veni, quod et libera civitas est et in me officiosa et proxima Italiae. sed si offendet me loci celebritas, alio me conferam, ad te scribam.

D. a. d. VI Kal. Dec. Dyrrachi.

3, 5 piso V : ipso MH : ipse D : L. Piso *Constans* : ipse Piso *conieci* 4, 4 volui esse ς : voluisse Ω 5, 3 vendituram χ : -urum M 8 derit M : perit DH (*defic.* V) sufficere *Pluygers* 7, 2 offendet me MV : me of- DH 3 ⟨et⟩ ad ς : ⟨atque⟩ ad *Wesenberg* 4 D. ... Dyrrachi *huc transtuli* : *post* valete *habent* Ω dyrrachii MDH : *om.* V : -chio *Orelli*

14, 2

Scr. Thessalonicae III Non. Oct. an. 58

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE ET TULLIOLAE ET CICERONI SUIS

1 Noli putare me ad quemquam longiores epistulas scribere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere. nec enim habeo quid scribam nec hoc tempore quicquam difficilius facio. ad te vero et ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lacrimis scribere. vos enim video esse 5 miserrimas, quas ego beatissimas semper esse volui idque praestare debui, et, nisi tam timidi fuissemus, praestitissem.

2 Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. eum, ut potui, per litteras cohortatus sum gratiasque egi, ut debui. in novis tribunis pl. intellego spem te habere. id erit firmum, si Pompei voluntas erit; sed Crassum tamen metuo.

A te quidem omnia fieri fortissime et amantissime video, 5 nec miror, sed maereo casum eius modi ut tantis tuis miseriis meae miseriae subleventur. nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quem ad modum a Vestae ad Tabulam Valeriam ducta esses. hem, mea lux, meum desiderium, unde omnes opem 10 petere solebant, te nunc, mea Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrimis et sordibus, idque fieri mea culpa, qui ceteros servavi ut nos periremus!

Ep. 14, 2] SUAE MV, *ind.* H : s. H : *om.* D, *ind.* M TULLIOLAE ET CICERONI SUIS MVD : ciceroni et tulliolae H 1, 4 facio M : facto VH : -tu D 7 fuissemus MV : ess- DH 2, 3 spem te MV : te s- DH 5 ate M : acque (*pro* atque, *ut solet*) V : *om.* DH 6 casum ⟨esse⟩ *Ernesti* eius MV : huius D : eiusdem H 7 subleventur χ : -vantur M 12 mea χ : me M

3 Quod de domo scribis, hoc est de area, ego vero tum denique mihi videbor restitutus si illa nobis erit restituta. verum haec non sunt in nostra manu; illud doleo, quae impensa facienda est, in eius partem te miseram et despoliatam venire. quod si conficitur negotium, omnia consequemur; 5
sin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas miseras proicies? obsecro te, mea vita, quod ad sumptum attinet, sine alios, qui possunt si modo volunt, sustinere; et valetudinem istam infirmam, si me amas, noli vexare. nam mihi ante oculos dies noctesque versaris. omnis labores te excipere 10
video; timeo ut sustineas, sed video in te esse omnia. quare, ut id quod speras et quod agis consequamur, servi valetudini.

4 Ego ad quos scribam nescio, nisi ad eos qui ad me scribunt aut ad eos de quibus ad me vos aliquid scribitis. longius, quoniam ita vobis placet, non discedam; sed velim quam saepissime litteras mittatis, praesertim si quid est firmius quod speremus. 5

Valete, mea desideria, valete.

D. a.d. III Non. Oct. Thessalonica.

3, 2 mihi videbor MV : v- m- H : v- D erit MV : fue- DH 4 partem te χ : parte M 6 misera ς, *vulg. olim* 7 attinet χ : -et et M 4, 3 quoniam ς : quam M : qm̄ V : quando D (qñ), H

14, 3

Scr. Dyrrachii prid. Kal. Dec. an. 58

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE ET TULLIAE ET CICERONI

1 Accepi ab Aristocrito tris epistulas, quas ego lacrimis prope delevi. conficior enim maerore, mea Terentia, nec meae me miseriae magis excruciant quam tuae vestraeque. ego autem hoc miserior sum quam tu, quae es miserrima, quod ipsa calamitas communis est utriusque nostrum, sed culpa mea 5 propria est. meum fuit officium vel legatione vitare periculum vel diligentia et copiis resistere vel cadere fortiter. hoc 2 miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. qua re cum dolore conficiar, tum etiam pudore. pudet enim me uxori [mae] optimae, suavissimis liberis virtutem et diligentiam non praestitisse. nam mi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester et maeror et infirmitas valetudinis tuae. spes 5 autem salutis pertenuis ostenditur. inimici sunt multi, invidi paene omnes. eicere nos magnum fuit, excludere facile est. sed tamen, quam diu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur.

3 Ut tuto sim quod laboras, id mihi nunc facillimum est, quem etiam inimici volunt vivere in tantis miseriis. ego tamen faciam quae praecipis. amicis quibus voluisti egi gratias et eas litteras Dexippo dedi meque de eorum officio scripsi a te certiorem esse factum. Pisonem nostrum mirifico esse stu- 5 dio in nos et officio et ego perspicio et omnes praedicant. di faxint ut tali genero mihi praesenti tecum simul et cum libe-

Ep. 14, 3] 1, 2–3 mee me miserie D : me miseriae M : me(a)e miseri(a)e me VH 2, 2 conficiar (-itiar MD) MVD : -icior H 3 mae M : me(a)e χ : *del. Ernesti* 5 vester et χ : verteret M 3, 2 in tantis χ : insta- M : in his ta- *Victorius* 4 Dexippo *Manutius* : desi- Ω, *et itidem fere infra*

ris nostris frui liceat! nunc spes reliqua est in novis tribunis pl. et in primis quidem diebus. nam si inveterarit, actum est.
4 ea re ad te statim Aristocritum misi ut ad me continuo initia rerum et rationem totius negoti posses scribere; etsi Dexippo quoque ita imperavi statim ut recurreret, et ad fratrem misi ut crebro tabellarios mitteret. nam ego eo nomine sum Dyrrachi hoc tempore ut quam celerrime quid agatur audiam, et sum tuto; civitas enim haec semper a me defensa est. cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. 5
5 Quod scribis te, si velim, ad me venturam, ego vero, cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustineri, te istic esse volo. si perficitis quod agitis, me ad vos venire oportet; sin autem – sed nihil opus est reliqua scribere. ex primis aut summum secundis litteris tuis constituere poterimus quid nobis faciendum sit. tu modo ad me velim omnia diligentissime perscribas; etsi magis iam rem quam litteras debeo ⟨ex⟩spectare. 5

Cura ut valeas et ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse nec umquam fuisse. vale, mea Terentia; quam ego videre videor itaque debilitor lacrimis. vale. 10
Prid. Kal. Dec.

14, 4

Scr. Brundisii prid. Kal. Mai. an. 58

TULLIUS S.D. TERENTIAE ET TULLIAE ET CICERONI SUIS

1 Ego minus saepe do ad vos litteras quam possum propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero, cum aut scribo ad vos aut vestras lego, conficior lacrimis sic ut

4, 2 posses V : -se M : -set DH 3 imperavi *post* recurreret DH ut χ : utut M : huc ut *Orelli* 5, 2 te istic ς : et i- Ω 8 expectare P : sp- MVH : sperare D

ferre non possim. quod utinam minus vitae cupidi fuissemus! certe nihil aut non multum in vita mali vidissemus. 5
quod si nos ad aliquam alicuius commodi aliquando reciperandi spem fortuna reservavit, minus est erratum a nobis; si haec mala fixa sunt, ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre et in tuo complexu emori, quoniam neque di, quos tu castissime coluisti, neque homines, quibus ego semper servivi, nobis gratiam rettulerunt. 10

2 Nos Brundisi apud M. Laenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum, qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit neque legis improbissimae poena deductus est quo minus hospiti et amicitiae ius officiumque praestaret. huic utinam aliquando gratiam referre possimus! 5
3 habebimus quidem semper. Brundisio profecti sumus a.d. II Kal. Mai. per Macedoniam Cyzicum petebamus.

O me perditum, o me adflictum! quid nunc? rogem te ut venias, mulierem aegram, et corpore et animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? opinor, sic agam: si est spes 5
nostri reditus, eam confirmes et rem adiuves; sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias. unum hoc scito: si te habebo, non mihi videbor plane perisse. sed quid Tulliola mea fiet? iam id vos videte; mihi deest consilium. sed certe, quoquo modo se res habebit, 10
illius misellae et matrimonio et famae serviendum est. quid? Cicero meus quid aget? iste vero sit in sinu semper et complexu meo. non queo plura iam scribere; impedit maeror.

4 Tu quid egeris nescio, utrum aliquid teneas an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, spero fore semper nostrum. de familia liberata, nihil est quod te moveat. pri-

Ep. 14, 4] 1, 4 cupidi fuissemus DH : -di fuisse MV : -dus fuissem ς 7 sin *Rutilius* 10 semper M : *om.* χ 3, 1 a.d. II *Corradus* (pridie *Rutilius*) : a.d. (ad M) V Ω 3 o me afflictum ς : om̄e (*i.e.* omne) affl- (*et prius* om̄e perditum) V : o affl- M[c] (ex oml-, *ut vid.*), D, *vulg. olim* : effl- H 10 deest χ : est M 13 meo] tuo *Tyrrell*

mum tuis ita promissum est, te facturam esse ut quisque esset meritus; est autem in officio adhuc Orpheus, praeterea magno opere nemo. ceterorum servorum ea causa est ut, si res a nobis abisset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent; sin ad nos pertinerent, servirent, praeterquam oppido pauci. sed haec minora sunt. 5

5 Tu quod me hortaris ut animo sim magno et spem habeam reciperandae salutis, id velim sit eius modi ut recte sperare possimus. nunc miser quando tuas iam litteras accipiam? quis ad me perferet? quas ego exspectassem Brundisi si esset licitum per nautas, qui tempestatem praetermittere noluerunt. 5

Quod reliquum est, sustenta te, mea Terentia, ut potes honestissime. viximus, floruimus; non vitium nostrum sed virtus nostra nos adflixit. peccatum est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. sed si hoc fuit liberis nostris gratius, nos vivere, cetera, quamquam ferenda non sunt, feramus. atque ego, qui te confirmo, ipse me non possum. 10

6 Clodium Philhetaerum, quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remisi. Sal⟨l⟩ustius officio vincit omnis. Pescennius est perbenevolus nobis; quem semper spero tui fore observantem. Sicca dixerat se mecum fore, sed Brundisio discessit. 5

Cura, quod potes, ut valeas et sic existimes, me vehementius tua miseria quam mea commoveri. mea Terentia, fidissima atque optima uxor, et mea carissima filiola et spes reliqua nostra, Cicero, valete.

Prid. Kal. Mai. Brundisio. 10

4, 4 quisque MD : -squam V : -squis H 7 abisset *Lambini amicus* : abes- Ω 8 pertineret *Gronovius* 5, 7 te MV : *om.* DH 8 *post* honestissime *dist. Madvig, post* potes ς 12 non (*pr.*) DH : *om.* MV atqui *Wesenberg* 6, 2 Sallustius ς : salu- Ω vincit *Graevius* : -cet Ω 5 Brundisii *Frederking* 8 carissima V : kar- MDH

14, 5

Scr. Athenis XVII *Kal. Nov. an. 50*

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

1 Si tu et Tullia, lux nostra, valetis, ego et suavissimus Cicero valemus.

Prid. Id. Oct. Athenas venimus, cum sane adversis ventis usi essemus tardeque et incommode navigassemus. de nave exeuntibus nobis Acastus cum litteris praesto fuit uno et 5 vice⟨n⟩simo die sane strenue. accepi tuas litteras, quibus intellexi te vereri ne superiores mihi redditae non essent. omnes sunt redditae diligentissimeque a te perscripta sunt omnia, idque mihi gratissimum fuit. neque sum admiratus hanc epistulam quam Acastus attulit brevem fuisse. iam 10 enim me ipsum exspectas, sive nos ipsos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus, etsi in quam rem publicam veni⟨a⟩mus intellego. cognovi enim ex multorum amicorum litteris, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare, ut mihi, cum venero, dissimulare non liceat quid sentiam. sed quo- 15 niam subeunda fortuna est, eo citius dabimus operam ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. tu velim, quod commodo valetudinis tuae fiat, quam longissime poteris obviam nobis prodeas.

2 De hereditate Preciana, quae quidem mihi magno dolori est (valde enim illum amavi) – sed hoc velim cures, si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet; nos, cum salvi venerimus, reliqua per nos agemus. sin tu iam Roma profec- 5

Ep. 14, 5] 1, 10 acastus χ : cas- M 12 primum χ : -us M cupimus ς : -iamus ς 13 veniamus *Lambinus* : -imus Ω 19 prodeas χ : propeas M : properes ς 2, 1 Preciana ς : praeci- MVH : preti- D

ta eris tamen curabis ut hoc ita fiat. nos, si di adiuvabunt, circiter Id. Nov. in Italia speramus fore. vos, mea suavissima et optatissima Terentia, si nos amatis, curate ut valeatis.

Vale.

Athenis a.d. XV⟨II⟩ Kal. Nov. 10

14, 6

Scr. Dyrrachii Id. Quint. an. 48

SUIS S.D.

Nec saepe est cui litteras demus nec rem habemus ullam quam scribere velimus. ex tuis litteris quas proxime accepi cognovi praedium nullum venire potuisse. qua re videatis velim quo modo satis fiat ei cui scitis me satis fieri velle. quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror, te mereri ut 5 ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas.

Cura ut valeas.

Id. Quint.

6 adiuvabunt χ : -bant M 8 Terentia ⟨et Tulliola⟩ ς 9 vale MVH : -ete D 10 XVII *Gruber* : XV Ω

Ep. 14, 6] suis MVH, *ind.* MH : M. T. Cl. suis D : ⟨TULLIUS TERENTIAE ET TULLIOLAE SUIS⟩ *vel sim.* ς : ⟨TULLIUS⟩ SUIS *Baiter*

14, 7

Scr. in portu Caietano nave conscensa VII *Id. Iun. an. 49*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.P.

1 Omnis molestias et sollicitudines quibus et te miserrimam habui, id quod mihi molestissimum est, et Tulliolam, quae nobis nostra vita dulcior est, deposui et eieci. quid causae autem fuerit postridie intellexi quam a vobis discessi. χολὴν ἄκρατον noctu eieci. statim ita sum levatus ut mihi deus 5 aliquis medicinam fecisse videatur. cui quidem tu deo, quem ad modum soles, pie et caste satis facies [id est Apollini et Aesculapio].

2 Navem spero nos valde bonam habere. in eam simul atque conscendi, haec scripsi. deinde conscribam ad nostros familiaris multas epistulas, quibus te et Tulliolam nostram diligentissime commendabo. cohortarer vos quo animo fortiores essetis nisi vos fortiores cognossem quam quemquam 5 virum. et tamen eius modi spero negotia esse ut et vos istic commodissime sperem esse et me aliquando cum similibus 3 nostri rem publicam defensuros. tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, si tibi videbitur, villis iis utere quae longissime aberunt a militibus. fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana si annona carior fuerit.

Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. etiam at- 5 que etiam vale.
D. VII Id. Iun.

Ep. 14, 7] **1, 2** et DH : *om.* MV 4 vobis MD : no- VH 7–8 id ... Aesculapio *glossema esse suspicatus est Manutius* **2, 4** cohortarer MD : h- V : cohortaret H quo VD : quod M : qm H 4–5 fortiore essetis ς 5 cognossem M[2]DH : -oscem MV : -oscerem ς 6 istic χ : stic M 8 defensurum ς **3, 1** tu ς : ut Ω 2 utare *Manutius* 3–4 bene poteris uti M : uti b- p- VH : uti p- D

14, 8

Scr. Brundisii IV *Non. Iun. an. 47*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.

Si vales, bene est; ego valeo.

Valetudinem tuam velim cures diligentissime. nam mihi et scriptum et nuntiatum est te in febrim subito incidisse. quod celeriter me fecisti de Caesaris litteris certiorem, fecisti mihi gratum. item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit 5 novi, facies ut sciam. cura ut valeas.

Vale.

D. IIII Non. Iun.

14, 9

Scr. Brundisii a.d. XIV *Kal. Ian. an. 48*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.P.

Ad ceteras meas miserias accessit dolor et de Dolabellae valetudine et de Tulliae. omnino de omnibus rebus nec quid consili capiam nec quid faciam scio. tu velim tuam et Tulliae valetudinem cures.

Vale. 5

14, 10

Scr. Brundisii VII *Id. Quint. an. 47*

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

Quid fieri placeret scripsi ad Pomponium, serius quam oportuit. cum eo si locuta eris, intelleges quid fieri velim.

Ep. 14, 9] 1 de DH : *om.* MV

apertius scribi, quoniam ad illum scripseram, necesse non fuit. de ea re et de ceteris rebus quam primum velim nobis litteras mittas. valetudinem tuam cura diligenter. 5
Vale.
VII Id. Quint.

14, 11

Scr. Brundisii XVII *Kal. Quint. an. 47*

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

S. v. b.; e. v.
Tullia nostra venit ad me prid. Id. Iun. cuius summa virtute et singulari humanitate graviore etiam sum dolore adfectus nostra factum esse neglegentia ut longe alia in fortuna esset atque eius pietas ac dignitas postulabat. 5
Nobis erat in animo Ciceronem ad Caesarem mittere et cum eo Cn. Sallustium. si profectus erit, faciam te certiorem. valetudinem tuam cura diligenter.
Vale.
XVII Kal. Quint. 10

14, 12

Scr. Bundisii prid. Non. Nov. an. 48

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

Quod nos in Italiam salvos venisse gaudes, perpetuo gaudeas velim. sed perturbati dolore animi magnisque ⟨meorum⟩ iniuriis metuo ne id consili ceperimus quod non facile

Ep. 14, 11] S. D. *hoc loco* M, *ind.* MH : *post* su(a)e χ 7 sallustium M : salu- χ

Ep. 14, 12] 2 meorum *addidi*

explicare possimus. qua re, quantum potes, adiuva; quid autem possis mihi in mentem non venit. in viam quod te des 5
hoc tempore nihil est. et longum est iter et non tutum; et non video quid prodesse possis si veneris.

Vale.

D. prid. Non. Nov. Brundisio.

14, 13

Scr. Brundisii VI *Id. Quint. an. 47*

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

Quod scripsi ad te proximis litteris de nuntio remittendo, quae sit istius vis hoc tempore et quae concitatio multitudinis ignoro. si metuendus iratus est, quiesces. tamen ab illo fortasse nascetur. totum iudicabis quale sit, et quod in miserrimis rebus minime miserum putabis id facies. 5

Vale.

VI Id. Quint.

14, 14

Scr. Minturnis VIII *Kal. Febr. an. 49*

TULLIUS TERENTIAE ET PATER TULLIAE, DUABUS ANIMIS SUIS, ET CICERO MATRI OPTIMAE, SUAVISSIMAE SORORI S.P.D.

1 Si vos valetis, nos valemus.

Vestrum iam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum. si ille Romam modeste venturus est, recte

Ep. 14, 14] **1, 3** vobis MD : no- VH est χ : *om.* M

in praesentia domi esse potestis; sin homo amens diripien-
dam urbem daturus est, vereor ut Dolabella ipse satis nobis 5
prodesse possit. etiam illud metuo, ne iam intercludamur,
ut, cum velitis, exire non liceat. reliquum est, quod ipsae
optime considerabitis, vestri similes feminae sintne Romae.
si enim non sunt, videndum est ut honeste vos esse possitis.
quo modo quidem nunc se res habet, modo ut haec nobis 10
loca tenere liceat, bellissime vel mecum vel in nostris praedi-
is esse poteritis. etiam illud verendum est, ne brevi tempore
2 fames in urbe sit. his de rebus velim cum Pomponio, cum
Camillo, cum quibus vobis videbitur, consideretis, ad sum-
mam animo forti sitis. Labienus rem meliorem fecit; adiuvat
etiam Piso, quod ab urbe discedit et sceleris condemnat ge-
nerum suum. 5

Vos, meae carissimae animae, quam saepissime ad me
scribite et vos quid agatis et quid istic agatur. Quintus pater
et filius et Rufus vobis s. d.

Valete.

VIII Kal. Febr. Minturnis. 10

14, 15

Scr. Brundisii XII *Kal. Quint. an. 47*

TULLIUS S. D. TERENTIAE

Si vales, bene est.

Constitueramus, ut ad te antea scripseram, obviam Cice-
ronem Caesari mittere; sed mutavimus consilium quia de
illius adventu nihil audiebamus. de ceteris rebus, etsi nihil

6 intercludamini ς 7 ipsae ς : ipse MVD : ipsi H 9 si χ : sit M 2, 3 forti χ : -tis M : -tes *Stangl* 6 carissim(a)e VD : kar- MH 8 vobis MD : no- VH 10 Febr. *Rutilius* : Quin(c)t. *vel* -tiles Ω : *del. Bengel* Minturnis ς : ment- Ω

erat novi, tamen quid velimus et quid hoc tempore putemus 5
opus esse ex Sicca poteris cognoscere. Tulliam adhuc me-
cum teneo. valetudinem tuam cura diligenter.

Vale.

XII Kal. Quint.

14, 16

Scr. Brundisii prid. Non. Ian. an. 47

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

S. v. b.; e. v.

Etsi eius modi tempora nostra sunt ut nihil habeam quod
aut a te litterarum exspectem aut ipse ad te scribam, tamen
nescio quo modo et ipse vestras litteras exspecto et scribo ad
vos cum habeo qui ferat. 5

Volumnia debuit in te officiosior esse quam fuit et id
ipsum quod fecit potuit diligentius facere et cautius. quam-
quam alia sunt quae magis curemus magisque doleamus;
quae me ita conficiunt ut ii voluerunt qui me de mea senten-
tia detruserunt. cura ut valeas. 10

Vale.

Prid. Non. Ian.

Ep. 14, 16] 2 quod ς : quid Ω 3 litterarum *del. Ernesti* 9 ut ii ς : uti ei Ω 11 vale χ : *om.* M

14, 17

Scr. Brundisii fort. VIII *Kal. Ian. an. 48*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

S. v. b.; e. v.

Si quid haberem quod ad te scriberem, facerem id et pluribus verbis et saepius. nunc, quae sint negotia vides. ego autem quo modo sim adfectus ex Lepta et Trebatio poteris cognoscere. tu fac ut tuam et Tulliae valetudinem cures. 5

Vale.

14, 18

Scr. Formiis IX *Kal. Febr. an. 49*

TULLIUS TERENTIAE SUAE ET PATER
SUAVISSIMAE FILIAE,
CICERO MATRI ET SORORI S.D.P.

1 Considerandum vobis etiam atque etiam, animae meae, diligenter puto quid faciatis. Romaene sitis an mecum an aliquo tuto loco. id non solum meum consilium est sed etiam vestrum.

Mihi veniunt in mentem haec: Romae vos esse tuto posse 5 per Dolabellam eamque rem posse nobis adiumento esse si quae vis aut si quae rapinae fieri coeperint; sed rursus illud

Ep. 14, 17] 3 sint ς : sunt Ω 4 adfectus *vel.* aff- χ : adfic- M : adflic- ς

Ep. 14, 18] ⟨ET⟩ CICERO *Lambinus* 1, 1 vobis MD, *ind.* M : no- VH, *ind.* H 2 an mecum ς : at m- M : ac m- V : aut m- DH an *Wesenberg* : in Ω 6 per ... posse M : pro dolabella eamque rem D : *om.* VH 6–7 si qu(a)e MD : si queque V : quae H

me movet, quod video omnis bonos abesse Roma et eos mulieres suas secum habere. haec autem regio in qua ego sum nostrorum est cum oppidorum tum etiam praediorum, 10 ut et multum esse mecum et, cum aberitis, commode et in
2 nostris esse possitis. mihi plane non satis constat adhuc utrum sit melius. vos videte quid aliae faciant isto loco feminae et ne, cum velitis, exire non liceat. id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum et cum amicis consideretis. domus ut propugnacula et prae⟨si⟩dium habeat Philotimo di- 5 cetis. et velim tabellarios instituatis certos ut cottidie aliquas a vobis litteras accipiam. maxime autem date operam ut valeatis, si nos vultis valere.
VIIII Kal. Formi⟨i⟩s.

14, 19

Scr. Brundisii IV *Kal. Dec. an. 48*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

In maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliae nostrae, de qua nihil est quod ad te plura scribam; tibi enim aeque magnae curae esse certo scio. quod me propius vultis accedere, video ita esse faciendum et iam ante fecissem, sed me multa impediverunt, quae ne nunc quidem expedita 5 sunt. sed a Pomponio exspecto litteras, quas ad me quam primum perferendas cures velim.

Da operam ut valeas.

11 aberitis *scripsi* (*aptum fuerit etiam* abierimus *vel* abierim) : abier- M : abiir- V : abieris H : abientis D   et in] in *Koch*   2, 2 utrum χ : verum M   5 praesidium ς : pr(a)ed- Ω   9 Formiis ς : -mis Ω

Ep. 14, 19]   3 certo MH : -te VD   4 et iam ς : etiam Ω

14, 20

Scr. in Venusino Kal. Oct. an. 47

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

In Tusculanum nos venturos putamus aut Nonis aut postridie. ibi ut sint omnia parata. plures enim fortasse nobiscum erunt et, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. labrum si in balineo non est, ut sit; item cetera quae sunt ad victum et ad valetudinem necessaria. 5

Vale.

Kal. Oct. de Ven⟨u⟩sino.

14, 21

Scr. Brundisii paulo post 14, 8

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

S. v. b.; e. v.

Da operam ut convalescas; quod opus erit, ut res tempusque postulat, provideas atque administres, et ad me de omnibus rebus quam saepissime litteras mittas.

Vale. 5

Ep. 14, 20] 2 ⟨fac⟩ ut ς 3 si MD[c] : sit VH : ut sit D 4 balineo (-nio) MV : balneo DH 7 Venusino *Victorius* : vens- Ω

Ep. 14, 21] 3 postulabit *Wesenberg*

14, 22

Scr. Brundisii Kal. Sept. an. 47

TULLIUS S.D. TERENTIAE SUAE

S. v. b.; e. v.

Nos cottidie tabellarios nostros exspectamus; qui si venerint, fortasse erimus certiores quid nobis faciendum sit faciemusque te statim certiorem. valetudinem tuam cura diligenter. 5

Vale.

Kal. Sept.

14, 23

Scr. Brundisii prid. Id. Sext. an. 47

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

S. v. b.; e. v.

Redditae mihi tandem sunt a Caesare litterae satis liberales et ipse opinione celerius venturus esse dicitur; cui utrum obviam procedam an hic eum exspectem cum constituero, faciam te certiorem. tabellarios mihi velim quam primum 5 remittas. valetudinem tuam cura diligenter.

Vale.

D. prid. Id. Sext.

Ep. 14, 22] 2 nos cotidiae *ind.* M (*defic. ind.* H) : nostodie M : nos tota die χ

14, 24

Scr. Brundisii III *Id. Sext. an. 47*

TULLIUS TERENTIAE SUAE S.D.

S. v. b.; e. v.

Nos neque de Caesaris adventu neque de litteris quas Philotimus habere dicitur quicquam adhuc certi habemus. si quid erit certi, faciam te statim certiorem. valetudinem tuam fac ut cures. 5

Vale.

III Id. Sext.

LIBER QUINTUS DECIMUS

15, 1

Scr. in finibus Lycaoniae et Cappadociae XIII *Kal. Oct. an. 51*

M. TULLIUS M.F. CICERO PRO COS. S.D. COS. PR. TR. PL. SENATUI

1 S. v. v. b.; e. e. q. v.

Etsi non dubie mihi nuntiabatur Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis, tamen, quod arbitrabar a M. Bibulo pro consule certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribe- 5
re ea quae de alterius provincia nuntiarentur. postea vero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, litteris sum certior factus, vel quod tanta res erat vel quod nondum audieramus Bibulum in Syriam venisse vel quia administratio huius belli mihi cum Bibulo paene est communis, quae ad me 10
delata essent scribenda ad vos putavi.

2 Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt Parthorum magnas copias Euphratem transire coepisse. quo nuntio adlato, cum essent non nulli qui ei regi minorem fidem habendam putarent, statui exspectandum esse si quid certius adferretur. a.d. XIII Kal. Oct., cum exercitum in 5
Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniae et Cappadociae mihi litterae redditae sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum amicissimusque populo Romano existimatur, Pacorum, Orodi regis Parthorum filium, cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem et castra posuisse 10

Ep. 15, 1] 1, 2 euphratem (-tē V) MVD : eufraten H 2, 2 *et* 10 euphratem (-tē V) MV : eufraten DH 3 regi M : rei χ 9 Pacorum *Manutius* : pacorem (parc- M) Ω

Tybae, magnumque tumultum esse in provincia Syria excitatum. eodem die ab Iamblicho, phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire amicumque esse rei publicae nostrae, litterae de isdem rebus mihi redditae sunt. 10

3 His rebus adlatis, etsi intellegebam socios infirme animatos esse et novarum rerum exspectatione suspensos, sperabam tamen eos ad quos iam accesseram quique nostram mansuetudinem integritatemque perspexerant amiciores populo Romano esse factos, Ciliciam autem firmiorem fore si 5 aequitatis nostrae particeps facta esset. et ob eam causam et ut opprimerentur ii qui ex Cilicum gente in armis essent et ut hostis is qui esset in Syria sciret exercitum populi Romani non modo non cedere iis nuntiis adlatis sed etiam propius accedere, exercitum ad Taurum institui ducere. 10

4 Sed si quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praesertim rebus quas vos audistis, ego paene cerno, magno opere vos et hortor et moneo ut his provinciis, serius vos quidem quam decuit sed aliquando tamen, consulatis. nos quem ad modum instructos et quibus praesidiis munitos ad 5 tanti belli opinionem miseritis, non estis ignari. quod ego negotium non stultitia occaecatus sed verecundia deterritus non recusavi. neque enim umquam ullum periculum tantum putavi quod subterfugere mallem quam vestrae auctoritati obtemperare. 10

5 Hoc autem tempore res sese sic habet ut, nisi exercitum tantum quantum ad maximum bellum mittere soletis mature in has provincias miseritis, summum periculum sit ne amittendae sint omnes eae provinciae quibus vectigalia populi Romani continentur. quam ob rem autem in hoc pro- 5 vinciali dilectu spem habeatis aliquam causa nulla est. neque

3, 3 mansuetudinem *Ferrarius* : cons- Ω 4, 4 nos ς : vos Ω 5, 4 eae *Baiter* : he(a)e MDH (*de* V *non liquet*) : hae ς 6 dilectu MV : del- DH nulla st neque M : -a si neque (sin e- D) DH : -a. neque V

multi sunt et diffugiunt qui sunt metu oblato; et quod genus hoc militum sit iudicavit vir fortissimus, M. Bibulus, in Asia, qui, cum vos ei permisis⟨se⟩tis, dilectum habere noluerit. nam sociorum auxilia propter acerbitatem atque iniurias 10 imperi nostri aut ita imbecilla sunt ut non multum nos iuvare possint aut ita alienata a nobis ut neque exspectandum ab **6** iis neque committendum iis quicquam esse videatur. regis Deiotari et voluntatem et copias, quantaecumque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis, reliqui reges tyrannique neque opibus satis firmi nec voluntate sunt. mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit, spero ne consi- 5 lium quidem. quid casurum sit incertum est. utinam saluti nostrae consulere possimus! dignitati certe consulemus.

15,2

Scr. in castris ad Cybistra x *vel* ix *Kal. Oct. an. 51*

M. TULLIUS M.F. CICERO PRO COS. S.D. COS. PR. TR. PL. SENATUI

1 S. v. v. b.; e. e. q. v.

Cum prid. Kal. Sext. in provinciam venissem neque maturius propter itinerum et navigationum difficultatem venire potuissem, maxime convenire officio meo reique publicae conducere putavi parare ea quae ad exercitum quaeque ad 5 rem militarem pertinerent. quae cum essent a me cura magis et diligentia quam facultate et copia constituta nuntiique et litterae de bello a Parthis in provinciam Syriam illato cottidie fere adferrentur, iter mihi faciendum per Lycaoniam et

9 permisissetis ς : -misistis Ω   11 iuvare M : adiu- V : tutare DH

Ep. 15, 2]   1, 1 b. χ : *om.* M   9 faciendum χ : ad f- M

per Isauros et per Cappadociam arbitratus sum. erat enim 10
magna suspicio Parthos, si ex Syria egredi atque irrumpere
in meam provinciam conarentur, iter eo[s] per Cappado-
ciam, quod ea maxime pateret, esse facturos.

2 Itaque cum exercitu per Cappadociae partem eam quae
cum Cilicia continens est iter feci castraque ad Cybistra,
quod oppidum est ad montem Taurum, locavi, ut Art⟨a⟩-
vasdes, rex Armenius, quocumque animo esset, sciret non
procul a suis finibus exercitum populi Romani esse, et Deio- 5
tarum, fidelissimum regem atque amicissimum rei publicae
nostrae, maxime coniunctum haberem, cuius et consilio et
opibus adiuvari posset res publica.

3 Quo cum in loco castra haberem equitatumque in Cili-
ciam misissem, ut et meus adventus iis civitatibus quae in ea
parte essent nuntiatus firmiores animos omnium faceret et
ego mature quid ageretur in Syria scire possem, tempus eius
tridui quod in iis castris morabar in magno officio et neces- 5
4 sario mihi ponendum putavi. cum enim vestra auctoritas
intercessisset ut ego regem Ariobarzanem Eusebem et Phi-
lorhomaeum tuerer eiusque regis salutem et incolumitatem
regnumque defenderem, regi regnoque praesidio essem,
adiunxissetisque salutem eius regis populo senatuique ma- 5
gnae curae esse, quod nullo umquam de rege decretum esset
a nostro ordine, existimavi me iudicium vestrum ad regem
deferre debere eique praesidium meum et fidem et diligen-
tiam polliceri, ut, quoniam salus ipsius, incolumitas regni
mihi commendata esset a vobis, diceret si quid vellet. 10

12 eo *Tyrrell–Purser, dubitanter* : eos Ω : *vel delend. vel* Parthi *scribend. coni. Ernesti* 2, 1–2 itaque ... feci *citat Nonius, p. 420 Lindsay* 3 Artavasdes *Wesenberg* : artuas- Ω 4, 3–4 et incolumitatem regnumque DH : inc- reg- MV : et inc- regni *Manutius* : incolumitatemque regni *Wesenberg* 6 esset Ω : est *Baiter* 9 ipsius M : *om.* χ

5 Quae cum essem in consilio meo cum rege locutus, initio ille orationis suae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit, quod ei permagnum et perhonorificum videbatur senatui populoque Romano tantae curae esse salutem suam meque tantam diligentiam adhibere ut et mea 5 fides et commendationis vestrae auctoritas perspici posset. atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus est ut nullas insidias neque vitae suae neque regno diceret se aut intellegere fieri aut etiam suspicari. cum ego ei gratulatus essem idque me gaudere dixissem et tamen 10 adulescentem essem cohortatus ut recordaretur casum illum interitus paterni et vigilanter se tueretur atque admonitu senatus consuleret saluti suae, tum a me discessit in oppidum Cybistra.

6 Postero autem die cum Ariarathe, fratre suo, et cum paternis amicis maioribus natu ad me in castra venit perturbatusque et flens, cum idem et frater faceret et amici, meam fidem, vestram commendationem implorare coepit. cum admirarer quid accidisset novi, dixit ad se indicia manifesta- 5 rum insidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii qui ea patefacere possent propter metum reticuissent. eo autem tempore spe mei praesidi compluris ea quae scirent audacter ad se detulisse; in iis amantissimum sui, summa pietate praeditum fratrem dicere (ea 10 quae is me quoque audiente dicebat) se sollicitatum esse ut regnare vellet; id vivo fratre suo accidere non potuisse; se tamen ante illud tempus eam rem numquam in medium propter periculi metum protulisse. quae cum esset locutus, monui regem ut omnem diligentiam ad se conservandum 15

5, 1 essem D[1] : esse M : -et χ 3 ei M : et DH : *om.* V 5 meque MD : neque VH 7 ille ς : illo Ω 10 ei M : et χ 10–11 et ... essem χ : *om.* M 12 tueretur χ : tuetur M 6, 5 manifesta *Kleyn* 11 is me quoque V : meis q- M : is q- me DH : me q- is *Wesenberg* 12 accipere *Ernesti*

adhiberet, amicosque [in] patris eius atque avi iudicio probatos hortatus sum regis sui vitam docti casu acerbissimo patris eius omni cura custodiaque defenderent.

7 Cum rex a me equitatum cohortisque de exercitu meo postularet, etsi intellegebam vestro senatus consulto non modo posse me id facere sed etiam debere, tamen, cum res publica postularet propter cottidianos ex Syria nuntios ut quam primum exercitum ad Ciliciae fines adducerem, cum- 5 que mihi rex patefactis iam insidiis non egere exercitu populi Romani sed posse ⟨se⟩ suis opibus defendere videretur, illum cohortatus sum ut in sua vita conservanda primum regnare disceret; a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur iure regio; poena adficeret eos quos necesse 10 esset, reliquos metu liberaret; praesidio exercitus mei ad eorum qui in culpa essent timorem potius quam ad contentionem uteretur; fore autem ut omnes, quoniam senatus consultum nossent, intellegerent me regi, si opus esset, ex auctoritate vestra praesidio futurum. 15

8 Ita confirmato illo ex eo loco castra movi. iter in Ciliciam facere institui, cum hac opinione e Cappadocia discederem ut consilio vestro, casu incredibili ac paene divino regem, quem vos honorificentissime appellassetis nullo postulante quemque meae fidei commendassetis et cuius salutem ma- 5 gnae vobis curae esse decressetis, meus adventus praesentibus insidiis liberarit. quod ad vos a me scribi non alienum putavi, ⟨ut⟩ intellegeretis ex iis quae paene acciderunt vos multo ante ne ea acciderent providisse, eoque vos studiosius

16 in *del. Victorius* : iam *Lambinus* : etiam *coni. Watt* atque avi DH : acque aut V : atque M : avique *Schottus* probatos DH : -to MV 7, 2 consulto ς : -silio Ω 3 posse me id MD : id me p- V : p- id me H 7 se *add.* ς 8, 2 discederem χ : -cerem M 6 decressetis M : decrevis- χ 7 liberarit *Ernesti* : -aret Ω : -asset *Manutius* 8 ut *add.* ς

feci certiores quod in rege Ariobarzane ea mihi signa videor virtutis, ingeni, fidei benevolentiaeque erga vos perspexisse ut non sine causa tantam curam in eius vos salutem diligentiamque videamini contulisse. 10

15, 3

Scr. in castris ad Iconium III *Non. Sept., vel paulo post, an. 51*

M. CICERO [IMP.] S.D. M. CATONI

1 Cum ad me legati missi ab Antiocho Commageno venissent in castra ad Iconium a.d. III. Non. Sept. iique mihi nuntiassent regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis multarumque praeterea gentium magna manu venisse 5 Euphratemque iam transire coepisse dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum, putavi pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere.

2 Publice propter duas causas nihil scripsi, quod et ipsum Commagenum legati dicebant ad senatum statim nuntios litterasque misisse et existimabam M. Bibulum pro consule, qui circiter Id. Sext. ab Epheso in Syriam navibus profectus erat, quod secundos ventos habuisset, iam in provinciam 5 suam pervenisse; cuius litteris omnia certiora perlatum iri ad senatum putabam. mihi ut in eius modi re tantoque bello maximae curae est ut, quae copiis et opibus tenere vix pos-

Ep. 15, 3] imp. Ω *et ind.* MH : *del. Corradus* 1, 2 Non.] Kal. *Manutius* 4 euphratem (-tē V) MV : eufraten DH 6 euphr(eufr- D)atem qu(a)e MDV : -tenque H 2, 5 habuisset χ : -itse M : -isse M[3] 8 maximae ς : -me Ω 8–10 ut quae ... teneamus *citat Nonius, p. 420 Lindsay* 8 tenere Ω : ferre *Nonius*

sumus, ea mansuetudine et continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. tu velim, ut consuesti, nos absentis diligas 10
et defendas.

15, 4

Scr. Tarsi ex. an. 51 vel in. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. M. CATONI

1 Summa tua auctoritas fecit meumque perpetuum de tua singulari virtute iudicium ut magni mea interesse putarem et res eas quas gessissem tibi notas esse et non ignorari a te qua aequitate et continentia tuerer socios provinciamque administrarem. iis enim a te cognitis arbitrabar facilius me tibi 5
quae vellem probaturum.

2 Cum in provinciam prid. Kal. Sext. venissem et propter anni tempus ad exercitum mihi confestim esse eundum viderem, biduum Laodiceae fui, deinde Apameae quadriduum, triduum Synnadis, totidem dies Philomeli; quibus in oppidis cum magni conventus fuissent, multas civitates acerbissimis 5
tributis et gravissimis usuris et falso aere alieno liberavi. cumque ante adventum meum seditione quadam exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine tribuno militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelium consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia, M. 10
Anneio legato imperavi ut eas quinque cohortis ad reliquum exercitum duceret coactoque in unum locum exercitu castra in Lycaonia apud Iconium faceret.

10 teneamus H : tenemus MV : teneamur D, *codd. Nonii meliores* : tueamur *ed. Nonii an. 1471*

Ep. 15, 4] 2, 3–4 quadriduum] triduum *Ruete* (*vide quae scripsi ad Att. 5, 16, 2*) 9 etiam MV : *om.* DH 11 Anneio ς : ma- Ω, *et similiter infra,* 8, *v.* 11 12–13 coactoque … faceret *citat Nonius, p. 404 Lindsay* 12 locum *om. Nonius*

3 Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra a. d. VII Kal. Sept. veni, cum interea superioribus diebus ex senatus consulto et evocatorum firma⟨m⟩ manum et equitatum sane idoneum et popul⟨or⟩um liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. interim, cum exercitu lustrato iter in Ciliciam facere coepissem Kal. Sept., legati a rege Commageno ad me missi pertumultuose neque tamen non vere Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt. quo audito vehementer sum commotus cum de Syria tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociae regionem eam quae Ciliciam attingeret putavi. nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque parvis praesidiis propter angustias intercludi potest, nec est quicquam Cilicia contra Syriam munitius), sed me Cappadocia movebat, quae patet a Syria regesque habet finitimos, qui, etiam si sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut et Ciliciam tuerer et Cappadociam tenens nova finitimorum consilia impedirem.

5 Interea in hoc tanto motu tantaque exspectatione maximi belli rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper et meo et tuo et senatus iudicio tributum est, vir cum benevolentia et fide erga populum Romanum singulari tum praestanti magnitudine et animi et consili, legatos ad me misit se cum omnibus suis copiis in mea castra esse venturum. cuius ego studio officioque commotus egi ei per litteras gratias idque ut maturaret hortatus sum.

3, 1 actum MV : fa- DH 3 firmam ς : -a Ω manum MV : -u DH 4 populorum ς : -lum Ω regumque ς : regnu- Ω 6 ⟨III⟩ Kal. Sept. *Manutius, ad* nuntiaverunt *referens* 4, 11 sunt χ : s- etiam M : s- clam *Orelli* 5, 4 praestanti ς : -sentia Ω 7 ei ς : et MDH : *om.* V

6 Cum autem ad Cybistra propter rationem belli quinque dies essem moratus, regem Ariobarzanem, cuius salutem a senatu te auctore commendatam habebam, praesentibus insidiis necopinantem liberavi neque solum ei saluti fui sed etiam curavi ut cum auctoritate regnaret. Metram et eum 5 quem tu mihi diligenter commendaras, Athenaeum, importunitate Athenaidis exsilio multatos ⟨in⟩ maxima apud regem auctoritate gratiaque constitui, cumque magnum bellum in Cappadocia concitaretur si sacerdos armis se, quod facturus putabatur, defenderet, adulescens et equitatu et pe- 10 ditatu et pecunia paratus et †toto† iis qui novari aliquid volebant, perfeci ut e regno ille discederet rexque sine tumultu ac sine armis omni auctoritate aulae communita regnum cum dignitate obtineret.

7 Interea cognovi multorum litteris atque nuntiis magnas Parthorum copias ⟨et⟩ Arabum ad oppidum Antiocheam accessisse magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam transisset, ab equitum meorum turmis et a cohorte praetoria, quae erat Epiphaneae praesidi causa, occidione occisum. 5 qua re cum viderem a Cappadocia Parthorum copias aversas non longe a finibus esse Ciliciae, quam potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. quo ut veni, hostem ab Antiochea recessisse, Bibulum Antiocheae esse cognovi. Deiotarum confestim iam ad me venientem cum magno et 10 firmo equitatu et peditatu et cum omnibus suis copiis certiorem feci non videri esse causam cur abesset a regno meque ad eum, si quid novi forte accidisset, statim litteras nuntiosque missurum esse.

6, 7 in *add. Hofmann, Mueller* 11 toto MV : tuto DH : tectus *Sternkopf* : fotus *Goodyear* : fautor *Watt* : tutus *vel* fultus *temptaveram, sed nihil certi* 12 discederet χ : -ceret M 7, 2 et *add. Manutius* : atque *Wesenberg* 4 equitum V : -tatu (*ex* -tatum) M : eo qui totum H : eo qui tum DH[c] 5 occidione MD : -cisione H[c] : obsidione V 10 admevenientem M : ven- ad me χ

8 Cumque eo animo venissem ut utrique provinciae, si ita tempus ferret, subvenirem, tum id quod iam ante statueram vehementer interesse utriusque provinciae, pacare Amanum et perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. cumque me discedere ab eo monte simulassem et alias partis 5 Ciliciae petere abessemque ab Amano iter unius diei et castra apud Epiphaneam fecissem, a. d. IIII Id. Oct., cum advesperasceret, expedito exercitu ita noctu iter feci ut a. d. III Id. Oct., cum lucisceret, in Amanum ascenderem distributisque cohortibus et auxiliis, cum aliis Quintus frater legatus me- 10 cum simul, aliis C. Pomptinus legatus, reliquis M. Anneius et L. Tullius legati praeessent, plerosque necopinantis oppres-
9 simus, qui occisi captique sunt interclusi fuga. Eranam autem, quae fuit non vici instar sed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram et Commorim, acriter et diu repugnantibus, Pomptino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore usque ad horam diei X magna multitudine 5 hostium occisa cepimus castellaque vi capta complura incendimus. his rebus ita gestis castra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri quadriduum et in reliqui⟨i⟩s Amani delendis agrisque vastandis, quae pars eius montis meae provinciae est, id tempus omne consumpsimus. 10
10 Confectis his rebus ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi. quod cum esset altissimo et munitissimo loco ab iisque incoleretur qui ne regibus quidem umquam paruissent, cum et fugitivos reciperent et Parthorum adventum acerrime exspectarent, ad existimationem 5

8, 5 discedere χ : -cere M 9 lucisceret MD : luces- VH 11 Pomptinus *Orelli* : pomit- Ω, *et similiter infra* 12 Tullius *Victorius* : tulleius (tuell- D) Ω 13 fuga. Eranam *idem* : fugae ranam M : fuger- VD : fuger̄ H 9, 3 Sepyram ς : sepiram Ω repugnanteis *Lambinus* : -tibus ⟨hostibus⟩ *Orelli* 4 tenenti *Gronovius* 6 cepimus *bis* M vi *Madvig* : sex Ω 8 reliquiis ς : -uis Ω, *ut solent* 10, 2 abduxi *Wesenberg, fort. recte* 3 ne regibus D, V *marg.* : negeri- MH : ne generi V 5 ad χ : *om.* M

imperi pertinere arbitratus sum comprimere eorum audaciam, quo facilius etiam ceterorum animi qui alieni essent ab imperio nostro frangerentur. vallo et fossa circumdedi, sex castellis castrisque maximis saepsi, aggere, vineis, turribus oppugnavi ususque tormentis multis, multis sagittariis, magno labore meo sine ulla molestia sumptuve sociorum, septimo quinquagensimo die rem confeci, ut omnibus partibus urbis disturbatis aut incensis compulsi in potestatem meam pervenirent. his erant finitimi pari scelere et audacia Tebarani. ab iis Pindenisso capto obsides accepi; exercitum in hiberna dimisi; Quintum fratrem negotio praeposui ut in vicis aut captis aut male pacatis exercitus collocaretur.

11 Nunc velim sic tibi persuadeas, si de iis rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributam si tu honorem meum sententia tua comprobaris, idque, etsi talibus de rebus gravissimos homines et rogare solere et rogari scio, tamen admonendum potius te a me quam rogandum puto. tu es enim is qui me tuis sententiis saepissime ornasti, qui oratione, qui praedicatione, qui summis laudibus in senatu, in contionibus ad caelum extulisti; cuius ego semper tanta esse verborum pondera putavi ut uno verbo tuo cum mea laude coniuncto omnia adsequi me arbitrarer. te denique memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere te decreturum si referretur ob eas res quas is consul in urbe gessisset. tu idem mihi supplicationem decrevisti togato, non, ut multis, re publica bene gesta sed, ut nemini, re publica conservata.

12 mitto quod invidiam, quod pericula, quod omnis meas tempestates et subieris et multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris, quod denique inimicum meum tuum inimicum putaris, cuius etiam interitum, cum facile

9 vineis χ : viniis M 10 tormentis multis M : m- t- χ 11 meo MDH : *om.* V septimo MVH : -o et D 17 pacatis V : pactis DH : patis M 11, 2 mihi ς : tibi Ω 12, 4 cum χ : *om.* M : ut M[3], *fort. recte*

intellegerem mihi quantum tribueres, Milonis causa in sena- 5
tu defendenda approbaris. a me autem haec sunt profecta,
quae non ego in benefici loco pono sed in veri testimoni
atque iudici, ut praestantissimas tuas virtutes non tacitus
admirarer (quis enim id non facit?) sed in omnibus orationi-
bus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis 10
Graecis, Latinis, omni denique varietate litterarum mearum
te non modo iis quos vidissemus sed etiam iis de quibus
audissemus omnibus anteferrem.

13 Quaeres fortasse quid sit quod ego hoc nescio quid gratu-
lationis et honoris a senatu tanti aestimem. agam iam tecum
familiariter, ut est et studiis et officiis nostris mutuis et sum-
ma amicitia dignum et necessitudine etiam paterna. si quis-
quam fuit umquam remotus et natura et magis etiam, ut 5
mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina ab inani
laude et sermonibus vulgi, ego profecto is sum. testis est
consulatus meus, in quo, sicut in reliqua vita, fateor ea me
studiose secutum ex quibus vera gloria nasci posset, ipsam
quidem gloriam per se numquam putavi expetendam. itaque 10
et provinciam ornatam et spem non dubiam triumphi negle-
xi, sacerdotium denique, cum, quem ad modum te existima-
re arbitror, non difficillime consequi possem, non appetivi.
idem post iniuriam acceptam, quam tu rei publicae cala-
mitatem semper appellas, meam non modo non calamitatem 15
sed etiam gloriam, studui quam ornatissima senatus populi-
que Romani de me iudicia intercedere. itaque et augur
postea fieri volui, quod antea neglexeram, et eum honorem
qui a senatu tribui rebus bellicis solet, neglectum a me olim,
nunc mihi expetendum puto. 20

7 non ego ... pono χ : ego ... non p- M 9 id DH : te id MV : ⟨de⟩ te id M^3 : ⟨in⟩ te id C. *Stephanus* in M : *om.* χ 12 non M^3χ : *om.* M sed etiam χ : sed M 13, 2 (a)estimem MV : estumemus DH

14 Huic meae voluntati, in qua inest aliqua vis desideri ad sanandum vulnus iniuriae, ut faveas adiutorque sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo, sed ita si non ieiunum hoc nescio quid quod ego gessi et contemnendum videbitur sed tale atque tantum ut multi nequa- 5 quam paribus rebus honores summos a senatu consecuti sint. equidem etiam illud mihi animum advertisse videor (scis enim quam attente te audire soleam), te non tam res gestas quam mores ⟨et⟩ instituta atque vitam imperatorum spectare solere in habendis aut non habendis honoribus. 10 quod si in mea causa considerabis, reperies me exercitu imbecillo contra metum maximi belli firmissimum praesidium habuisse aequitatem et continentiam. his ego subsidiis ea sum consecutus quae nullis legionibus consequi potuissem, ut ⟨ex⟩ alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis fir- 15 missimos redderem animosque novarum rerum exspectatione suspensos ad veteris imperi benevolentiam traducerem.

15 Sed nimis haec multa de me, praesertim ad te, a quo uno omnium sociorum querelae audiuntur. cognosces ex iis qui meis institutis se recreatos putant; cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea quae mihi optatissima sunt praedicabunt tum duae maxime clientelae tuae, Cyprus insula et 5 Cappadociae regnum, tecum de me loquentur, puto etiam regem Deiotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. quae si etiam maiora sunt et in omnibus saeculis pauciores viri reperti sunt qui suas cupiditates quam qui hostium copias vincerent, est profecto tuum, cum ad res bellicas haec quae 10

14, 1 aliqua M : -uid χ vis DH : ius MV 6 paribus M[c] : parti- Ω 9 et *addidi* institutamque *Lehmann, alii alia* 10 aut (et V) non habendis MV : *om.* DH 11 exercitu imbecillo M : -tum (-tu V) in bello χ 13 ego MV : ergo DH 15 ex M[3]V (*ante* sociis *H.E. Allen*) : *om.* MDH 17 veterem *Fuchs* 15, 5 maxime χ : -mae M 7 unitibi MDH : unicus V : unus tibi *Baiter*

rariora et difficiliora sunt genera virtutis adiunxeris, ipsas etiam illas res gestas iustiores esse et maiores putare.

16 Extremum illud est, ut quasi diffidens rogationi meae philosophiam ad te adlegem, qua nec mihi carior ulla umquam res in vita fuit nec hominum generi maius a deis munus ullum est datum. haec igitur, quae mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac devincti soli prope modum nos philosophiam veram illam et antiquam, quae quibusdam oti esse ac desidiae videtur, in forum atque in rem publicam atque in ipsam aciem paene deduximus, tecum agit de mea laude; cui negari a Catone fas esse non puto. quam ob rem tibi sic persuadeas velim, si mihi tua sententia tributus honos ex meis litteris fuerit, me sic existimaturum, cum auctoritate tua tum benevolentia erga me mihi quod maxime cupierim contigisse.

15, 5

Scr. Romae post. parte m. Apr. an. 50

M. CATO S.D. M. CICERONI IMP.

1 Quod et res publica me et nostra amicitia hortatur libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris pari industria administrare gaudeam. itaque, quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam,

12 iustiores (-ris MDH)] illustri- *Manutius* 16, 2–3 unquam res M : res u- χ 4 communis χ : -une M 14 contigisse M : -et H : -e. vale DV

Ep. 15, 5] 1, 1 me MV : *om.* DH hortatur V : -us M DH 4 administrare ς : -ri Ω 4–5 facere potui M : p- f- χ

servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperi nostri voluntatem sententia mea et decreto laudarem, feci.

2 Supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito sed summa tua ratione et continentia rei publicae provisum est, dis immortalibus gratulari nos quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. quod si triumphi praerogativam putas supplicationem et idcirco casu⟨m⟩ potius quam te laudari mavis, neque supplicationem sequitur semper triumphus et triumpho multo clarius est senatum iudicare potius mansuetudine et innocentia imperatoris provinciam quam vi militum aut benignitate deorum retentam atque conservatam esse; quod ego mea sententia censebam. 5 10

3 Atque haec ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi ut, quod maxime volo, existimes me laborare ut tibi persuadeam me et voluisse de tua maiestate quod amplissimum sim arbitratus et quod tu maluisti factum esse gaudere. 5

Vale et nos dilige et instituto itinere severitatem diligentiamque sociis et rei publicae praesta.

15, 6

Scr. Tarsi post. parte m. Quint. an. 50

M. CICERO S.D. M. CATONI

1 'Laetus sum laudari me' inquit Hector, opinor, apud Naevium 'abs te, pater, a laudato viro.' ea est enim profecto

2, 1 qua in MV : in qua DH 4 mavis M : maius VH : *de* D *non liquet* 5 casum ς : -u Ω 6 sequitur semper M : sem- seq- χ 3, 1 consuetudinem meam M : m- c- χ 4 sim M : sis χ : sum ς tu maluisti MV : m- tu DH

Ep. 15, 6] 1, 1 *cf. ep.* 5,12,7

iucunda laus quae ab iis proficiscitur qui ipsi in laude vixerunt. ego vero vel gratulatione litterarum tuarum vel testimoniis sententiae dictae nihil est quod me non adsecutum 5
putem, idque mihi cum amplissimum tum gratissimum est, te libenter amicitiae dedisse quod liquido veritati dares. et si non modo omnes verum etiam multi Catones essent in civitate nostra, in qua unum exstitisse mirabile est, quem ego currum aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? 10
nam ad meum sensum et ad illud sincerum ac subtile iudicium nihil potest esse laudabilius quam ea tua oratio quae est ad me perscripta a meis necessariis.

2 Sed causam meae voluntatis (non enim dicam cupiditatis) exposui tibi superioribus litteris. quae etiam si parum iusta tibi visa est, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiscendus honos sed tamen, si deferatur a senatu, minime aspernandus esse videatur. spero autem illum ordinem pro 5
meis ob rem publicam susceptis laboribus me non indignum honore, usitato praesertim, existimaturum. quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio quod amplissimum esse arbitraris mihi tribueris, si id quod maluero acciderit, gaudeas. sic enim fecisse te et sen- 10
sisse et scripsisse video, resque ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis iucundum fuisse, quod scribendo adfuisti. haec enim senatus consulta non ignoro ab amicissimis eius cuius ⟨de⟩ honore agitur scribi solere.

Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam re pu- 15
blica meliore quam timeo!

13 a meis VD : amiis M : amicis H 2, 2–3 iusta tibi M[1]χ : t- iussa est iusta t- M 3 nimis ς : minus Ω 14 de honore ς : h- Ω : honor *Gulielmius* 16 meliore ς : -rem Ω

15, 7

Scr. inter Iconium et Cybistra priore parte m. Sept. an. 51

M. CICERO PRO COS. S.D. C. MARCELLO COS. DESIG.

Maxima sum laetitia adfectus cum audivi consulem te factum esse, eumque honorem tibi deos fortunare volo atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. nam cum te semper amavi dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum, tum patris tui plurimis bene- 5 ficiis vel defensus tristibus temporibus vel ornatus secundis et sum totus vester et esse debeo, cum praesertim matris tuae, gravissimae atque optimae feminae, maiora erga salutem dignitatemque meam studia quam erant a muliere postulanda perspexerim. quapropter a te peto in maiorem 10 modum ut me absentem diligas atque defendas.

15, 8

Scr. eodem loco et tempore quo superior

M. CICERO PRO. COS. S.D. C. MARCELLO COLLEGAE

Marcellum tuum consulem factum teque ea laetitia adfectum esse quam maxime optasti mirandum in modum gaudeo, idque cum ipsius causa tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum iudico, cuius erga me singularem benevolentiam vel in labore meo vel in honore perspexi, 5

Ep. 15, 7] C ς : MΩ, *ind.* M 3–4 te semper MD : s- te VH² : s- te te H 4 tum] cum ς : quem *Hofmann* cognovi MV : te c- DH 5 plurimis VD : -ibus MH 7 vester MV : ut DH

totam denique domum vestram vel salutis vel dignitatis meae studiosissimam cupidissimamque cognovi. qua re gratum mihi feceris si uxori tuae Iuniae, gravissimae atque optimae feminae, meis verbis eris gratulatus. a te, id quod consuesti, peto me absentem diligas atque defendas. 10

15, 9

Scr. eodem loco et tempore quo 15, 7 et 8

M. CICERO PRO COS. S.D. M. MARCELLO COS.

1 Te et pietatis in tuos et animi in rem publicam et clarissimi atque optimi consulatus C. Marcello consule facto fructum cepisse vehementer gaudeo. non dubito quid praesentes sentiant; nos quidem longinqui et a te ipso missi in ultimas gentis ad caelum mehercule tollimus verissimis ac iustissimis 5 laudibus. nam cum te a pueritia tua unice dilexerim tuque me in omni genere semper amplissimum esse et volueris et iudicaris, tum hoc vel tuo facto vel populi Romani de te iudicio multo acrius vehementiusque diligo, maximaque laetitia adficior cum ab hominibus prudentissimis virisque optimis 10 omnibus dictis, factis, studiis, institutis vel me tui simi- **2** lem esse audio vel te mei. unum vero si addis ad praeclarissimas res consulatus tui, ut aut mihi succedat quam primum aliquis aut ne quid accedat temporis ad id quod tu mihi et senatus consulto et lege finisti, omnia me per te consecutum putabo. 5

Cura ut valeas et me absentem diligas atque defendas.

Ep. 15, 8] 6 dignitatis χ : -ati M 9 consuesti χ : su- M

Ep. 15, 9] 1, 5 ⟨te⟩ tollimus *Manutius* 7 in omni M : o- in χ 9 l(a)etitia χ : diligentia (*exp.* M[c]) let- M

3 Quae mihi de Parthis nuntiata sunt, quia non putabam a me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra volui ad te scribere, ne, cum ad consulem scripsissem, publice viderer scripsisse.

15, 10

Scr. Tarsi ex. an. 51 vel in. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. C. MARCELLO C.F. COS.

1 Quoniam id accidit quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam (mirificus enim generis ac nominis vestri fuit erga me semper animus) – quoniam ergo ita accidit ut omnium vestrum studio tuus consulatus satis facere posset, in quem meae res gestae laus- 5 que et honos earum potissimum incideret, peto a te, id quod facillimum factu est non aspernante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissimum senatus consultum litteris meis recitatis faciendum cures.

2 Si mihi tecum minus esset quam est cum tuis omnibus adlegarem ad te illos a quibus intellegis me praecipue diligi. patris tui beneficia in me sunt amplissima; neque enim saluti meae neque honori amicior quisquam dici potest. frater tuus quanti me faciat semperque fecerit esse hominem qui ignoret 5 arbitror neminem. domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est. neque vero tu in me dili-

Ep. 15, 10] **1,** 2 mirificus DH : -ciis V : -cis M 7 factust M : factu VD : -tus H : -tu sit *Manutius* 8 honorificentissimum ς : -tis se M : -tissime χ 9 faciendum V : facun- MH : fatiun- D : faciun- ς **2,** 3–4 saluti ... honori MV : -is ... -is DH 5 ignoret χ : -rat M

gendo cuiquam concessisti tuorum. qua re a te peto in maiorem modum ut me per te quam ornatissimum velis esse meamque et in supplicatione decernenda et in ceteris rebus 10
existimationem satis tibi esse commendatam putes.

15, 11

Scr. Tarsi post. parte m. Quint. an. 50

M. CICERO IMP. S.D. C. MARCELLO COS.

1 Quantae curae tibi meus honos fuerit et quam idem exstiteris consul in me ornando et amplificando qui fueras semper cum parentibus tuis et cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium litteris. itaque nihil est tantum quod ego non tua causa debeam facturusque sim 5
2 [cum] studiose ac libenter. nam magni interest cui debeas, debere autem nemini malui quam tibi, cui me cum studia communia, beneficia paterna tuaque iam ante coniunxerant, tum accedit mea quidem sententia maximum vinculum, quod ita rem publicam geris atque gessisti, qua mihi carius 5
nihil est, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam non recusem. quam ob rem tibi velim ii sint exitus quos mereris et quos fore confido.

Ego, si me navigatio non morabitur, quae incurrebat in ipsos etesias, propediem te, ut spero, videbo. 10

Ep. 15, 11] **1, 1** honos ς : hono M : honor χ exstiteris ς : -rit MDH (*defic.* V) 2 consul in me MV : in me c- DH 6 studiose ac *Orelli* : cum st- ac Ω : cum studio ac *Cortius* : cum studiose tum ς **2, 5** geris χ : gesseris M

15, 12

Scr. eodem loco et tempore quo 15, 7–9

M. CICERO PRO COS. S.D. L. PAULO COS. DESIG.

1 Etsi mihi numquam fuit dubium quin te populus Romanus pro tuis summis in rem publicam meritis et pro amplissima familiae dignitate summo studio cunctis suffragiis consulem facturus esset, tamen incredibili laetitia sum adfectus cum id mihi nuntiatum est, eumque honorem tibi deos fortunare 5 volo a teque ex tua maiorumque tuorum dignitate admini-
2 strari. atque utinam praesens illum diem mihi optatissimum videre potuissem proque tuis amplissimis erga me studiis atque beneficiis tibi operam meam studiumque navare! quam mihi facultatem quoniam hic necopinatus et improvisus provinciae casus eripuit, tamen, ut te consulem rem pu- 5 blicam pro tua dignitate gerentem videre possim, magno opere a te peto ut operam des efficiasque ne quid mihi fiat iniuriae neve quid temporis ad meum annu⟨u⟩m munus accedat. quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet. 10

Ep. 15, 12] PROCOS. *Bengel* : imp. Ω, *ind.* MH **1,** 6 ateque MD : atque V (acq-), H **2,** 4 et M : est χ 7 efficiasque χ : -as M 8 annuum ς : annum M

15, 13

Scr. eodem loco et tempore quo 15,10

M. CICERO IMP. S.D. L. PAULO COS.

1 Maxime mihi fuit optatum Romae esse tecum multas ob causas, sed praecipue ut et in petendo et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. ac petitionis quidem tuae ratio mihi semper fuit explorata, sed tamen navare operam volebam; in consulatu vero cupio equidem te 5 minus habere negoti, sed moleste fero me consulem tuum studium adulescentis perspexisse, te meum, cum id aetatis sim, perspicere non posse.

2 Sed ita fato nescio quo contigisse arbitror ut tibi ad me ornandum semper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil suppetat praeter voluntatem. ornasti consulatum, ornasti reditum meum; incidit meum tempus rerum gerendarum in ipsum consulatum tuum. itaque cum et tua summa 5 amplitudo et dignitas et meus magnus honos magnaque existimatio postulare videatur ut a te plurimis verbis contendam ac petam ut quam honorificentissimum senatus consultum de meis rebus gestis faciendum cures, non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipse tuae perpetuae consuetu- 10 dinis erga me oblitus esse videar aut te oblitum putem.

3 Qua re ut te velle arbitror ita faciam atque ab eo quem omnes gentes sciunt de me optime meritum breviter petam. si alii consules essent, ad te potissimum, Paule, mitterem ut eos mihi quam amicissimos redderes; nunc, cum tua summa potestas summaque auctoritas notaque omnibus nostra ne- 5 cessitudo sit, vehementer te rogo ut et quam honorificentis-

Ep. 15, 13] cos. M, *ind.* MH : cōns. V : cos. desig. D : cos M. *cod.* H 1, 2 utet MV : ut DH 2, 2 ad ⟨te⟩ *Lambinus* 7 pluribus *Manutius, fort. recte* 8 ac petam VD : acceptam MH

sime cures decernendum de meis rebus gestis et quam celerrime. dignas res esse honore et gratulatione cognosces ex iis litteris quas ad te et collegam et senatum publice misi. omniumque mearum reliquarum rerum maximeque existima- 10 tionis meae procurationem susceptam velim habeas, in primisque tibi curae sit, quod abs te superioribus quoque litteris petivi, ne mihi tempus prorogetur. cupio te consulem videre omniaque quae spero cum absens tum etiam praesens te consule adsequi. 15

15, 14

Scr. in castris post. parte m. Oct., ut vid., an. 51

M. CICERO IMP. S.D. C. CASSIO PRO Q.

1 M. Fabium quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quaestum. multi enim anni sunt cum ille in aere meo est et a me diligitur propter summam suam humanitatem et observantiam. sed tamen, quod ⟨te⟩ ab eo egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. itaque, 5 quamquam profecerunt litterae tuae, tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipsius erga te mihi 2 perspectus et cognitus. sed de Fabio faciemus studiose quae rogas.

Tu multis de causis vellem me convenire potuisses: primum ut te, quem iam diu plurimi facio, tanto intervallo viderem; deinde ut tibi, quod feci per litteras, possem prae- 5 sens gratulari; tum ut quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus; postremo ut amicitia nostra, quae summis officiis ab utroque culta est sed longis

3, 8 cognosces ς : -cas Ω

Ep. 15, 14] 1, 1 Fadium *Orelli, vulg. olim; et similiter infra* 4 te *add. Corradus* 2, 8 utroque VD : utraque MH

intervallis temporum interruptam consuetudinem habuit,
3 confirmaretur vehementius. id quoniam non accidit, utemur 10
bono litterarum et eadem fere absentes quae si coram essemus consequeremur. unus scilicet fructus qui in te videndo est percipi litteris non potest, alter gratulationis est is quidem exilior quam si tibi te ipsum intuens gratularer, sed 5
tamen et feci antea et facio nunc tibique cum pro rerum magnitudine quas gessisti tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem summa laus et summa gratia provinciae prosecuta est.

4 Tertium est ut id quod de nostris rebus coram communicassemus inter nos confici⟨a⟩mus idem litteris. ego ceterarum rerum causa tibi Romam properandum magno opere censeo; nam et ea quae reliqui tranquilla de te erant et hac tua recenti victoria tanta clarum tuum adventum fore intel- 5
lego. sed si quae sunt onera tuorum, si tanta sunt ut ea sustinere possis, propera; nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius. sin maiora, considera ne in alienissimum tempus cadat adventus tuus. huius rei totum consilium tuum est; tu enim scis quid sustinere possis. si potes, laudabile atque populare 10
est; sin plane non potes, absens hominum sermones facilius sustinebis.

5 De me autem idem tecum his ago litteris quod superioribus egi, ut omnis tuos nervos in eo contendas ne quid mihi ad hanc provinciam, quam et senatus et populus annuam esse voluit, temporis prorogetur. hoc a te ita contendo ut in eo fortunas meas positas putem. habes Paulum nostrum no- 5

9 intervallis χ : inter interv- M 3, 3 consequemur ς, *fort. recte* fructus χ : unif- M : ille f- ς : animi f- *Orelli* 5 gratularer M : -ler χ 9 gratia ς : -ti(a)e MVH : -te D 4, 2 conficiamus ς : -cimus Ω 6 qu(a)e MV : qua DH sunt (*alt.*) MV : sint DH 7 propera χ : -ere M 10 scis quid MH : s- quod D : sentis quod V 11 sin MD : si VH 5, 4–5 hoc … putem *citat Nonius, p. 396 Lindsay* 4 contendo DH, *Nonius* : -tundo MV

stri cupidissimum; est Curio, est Furnius. sic velim enitare quasi in eo sint mihi omnia.

6 Extremum illud est de iis quae proposueram, confirmatio nostrae amicitiae; de qua pluribus verbis nihil opus est. tu puer me appetisti, ego autem semper ornamento te mihi fore duxi; fuisti etiam praesidio tristissimis meis temporibus. accessit post tuum discessum familiaritas mihi cum Bruto tuo 5 maxima. itaque in vestro ingenio et industria mihi plurimum et suavitatis et dignitatis constitutum puto. id tu ut tuo studio confirmes te vehementer rogo, litterasque ad me et continuo mittas et, cum Romam veneris, quam saepissime.

15, 15

Scr. Brundisii m. Sext. an. 47

M. CICERO S.D. C. CASSIO

1 Etsi uterque nostrum spe pacis et odio civilis sanguinis abesse a belli ⟨non⟩ necessari[a] pertinacia voluit, tamen, quoniam eius consili princeps ego fuisse videor, plus fortasse tibi praestare ipse debeo quam a te exspectare; etsi, ut saepe soleo mecum recordari, sermo familiaris meus tecum et item 5 mecum tuus adduxit utrumque nostrum ad id consilium ut uno proelio putaremus, si non totam causam, at certe nostrum iudicium definiri convenire. neque quisquam hanc nostram sententiam vere umquam reprehendit praeter eo⟨s⟩ qui arbitrantur melius esse deleri omnino rem publicam 10

6, 3 ornamento te MV : te o- D : te o- te H 9 romam M : -a χ

Ep. 15, 15] 1, 1 spe χ : spes M 2 non *add. Madvig* necessari *Graevius* : -ia M : *del.* M² : *om.* χ 9 reprehendet *conieci* praeter eos *Manutius* : -reo (-rea V) Ω

quam imminutam et debilitatam manere. ego autem ex interitu eius nullam spem scilicet mihi proponebam, ex reliqui⟨i⟩s magnam.

2 Sed ea sunt consecuta ut magis mirum sit accidere illa potuisse quam nos non vidisse ea futura nec, homines cum essemus, divinare potuisse. equidem fateor meam coniecturam hanc fuisse, ut illo quasi quodam fatali proelio facto et victores communi saluti consuli vellent et victi suae; utrum- 5 que autem positum esse arbitrabar in celeritate victoris. quae si fuisset, eandem clementiam experta esset Africa quam cognovit Asia, quam etiam Achaia te, ut opinor, ipso legato ac deprecatore. amissis autem temporibus, quae plurimum valent, praesertim in bellis civilibus, interpositus an- 10 nus alios induxit ut victoriam sperarent, alios ut ipsum vinci contemnerent. atque horum malorum omnium culpam Fortuna sustinet. quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri aut nescio quem istum Pharnacem Asiae terrorem illaturum putaret? 15

3 Nos tamen in consilio pari casu dissimili usi sumus. tu enim eam partem petisti ut et consiliis interesses et, quod maxime curam levat, futura animo prospicere posses; ego, qui festinavi ut Caesarem in Italia viderem (sic enim arbitra⟨ba⟩mur) eumque multis honestissimis viris conservatis red- 5 euntem ad pacem currentem, ut aiunt, incitarem, ab illo longissime et absum et afui. versor autem in gemitu Italiae et in urbis miserrimis querelis; quibus aliquid opis fortasse ego pro mea, tu pro tua, pro sua quisque parte ferre potuisset si a⟨u⟩ctor adfuisset. 10

11 imminutam ς : immunitam MHV : immutatam D 12 reliquiis ς : -uis Ω, *ut solent* 2, 3 essemus $M^c\chi$: hominessemus M 4 quasi ς : qua se χ 5 saluti M : -te V (et victores ... vellent *om.* DH) consuli *Manutius* : -le MV : -lere D^2 6 positum ς : prop- Ω arbitrabar χ : -trari M : -trarer *Ernesti* 8 te *Gronovius* : et Ω 3, 4 arbitrabamur *Manutius* : -tramur Ω 10 auctor ς : actor Ω

4 Qua re velim pro tua perpetua erga me benevolentia scribas ad me quid videas, quid sentias, quid exspectandum, quid agendum nobis existimes. magni erunt mihi tuae litterae. atque utinam primis illis quas Luceria miseras paruissem! sine ulla enim molestia dignitatem meam retinuissem. 5

15, 16

Scr. Romae c. med. m. Ian. an. 45

M. CICERO S.D. C. CASSIO

1 Puto te iam suppudere quem haec tertia iam epistula ante oppressit quam tu scidam aut litteram. sed non urgeo; longiores enim ⟨ex⟩spectabo, vel potius exigam. ego, si semper haberem cui darem, vel ternas in hora darem. fit enim nescio qui ut quasi coram adesse videare cum scribo aliquid ad te, 5 neque id κατ' εἰδ⟨ώλ⟩ων φαντασίας, ut dicunt tui amici novi, qui putant etiam διανοητικὰς φαντασίας spectris Catianis excitari. nam, ne te fugiat, Catius Insuber Ἐπικούρειος, qui nuper est mortuus, quae ille Gargettius et iam ante 2 Democritus εἴδωλα, hic spectra nominat. his autem spectris 10 etiam si oculi possent feriri, quod ⟨pup⟩ulis ipsa incurrunt,

Ep. 15, 16] 1, 1 quem *Gronovius* : cum Ω tertia MH : te ter- DV 2 oppressit VH : operissit M (*sic*) : oppresserit D scidam MV : scedam H : cedulam D 2–3 sed ... exigam *citat Nonius, pp. 449sq. Lindsay, additis* quando hercle ego temere exigam, *post lacunam, ut Mueller putavit* 3 exspectabo ς : sp- Ω, *Nonius* 4 haberem χ : -re M 5 qui *Ernesti* : quid Ω 6 κατ' εἰδώλων *Victorius* : κατειδων *vel sim.* Ω 8 Insuber *Rutilius* : -uper Ω Ἐπικούρειος *Mendelssohn* : epicureius Ω : -reus *vel* -rius *alii* 9 et iam ς : etiam Ω 2, 2 possent MVH : -sint D : -sunt *Ernesti* pupulis *scripsi,* illis *idem conieci* : velis Ω : oculis *Castiglioni* : iis vel *Beaujeu* (vel iis *Victorius*) : *multa et irrita priores, rationem non adsecuti* incurrent χ : cu- M

animus qui possit ego non video; doceas tu me oportebit cum salvus veneris. in meane potestate ut sit spectrum tuum, ut, simul ac mihi collibitum sit de te cogitare, illud occurrat? 5
neque solum de te, qui mihi haeres in medullis, sed si insulam Britanniam coepero cogitare, eius εἴδωλον mihi advolabit ad pectus?

3 Sed haec posterius; tempto enim te quo animo accipias. si enim stomachabere et moleste feres, plura dicemus postulabimusque ex qua αἱρέσει 'vi hominibus armatis' deiectus sis in eam restituare. in hoc interdicto non solet addi 'in hoc anno.' qua re, si iam biennium aut triennium est cum virtuti 5
nuntium remisisti delenitus illecebris voluptatis, in integro res nobis erit.

Quamquam quicum loquor? cum uno fortissimo viro, qui, postea quam forum attigisti, nihil fecisti nisi plenissimum amplissimae dignitatis. in ista ipsa αἱρέσει metuo ne 10
plus nervorum sit quam ego putaram si modo eam tu probas.

'Qui ⟨i⟩d tibi in mentem venit?' inquies. quia nihil habebam aliud quod scriberem. de re publica enim nihil scribere possum. nec enim quod sentio libet scribere. 15

4 *ita distinxi* ut *del.* ς, *vulg. olim* 5 accurrat *Lambinus* 7 c(o)epero DH : coero M : coere V 3, 2 stomachabere D : -chavere MV : -chare H 3 αἱρέσει ς : heresi ς 5–6 iam ... voluptatis *citat Nonius, p. 427 Lindsay* 5 aut triennium *om. Nonius* 9 postea ς : possessa Ω 11 putaram *Wesenberg* : -rim Ω 13 qui id *Scheller* : quid Ω

15, 17

Scr. Romae in. an. 45

M. CICERO C. CASSIO S.

1 Praeposteros habes tabellarios, etsi me quidem non offendunt; sed tamen, cum a me discedunt, flagitant litteras, cum ad me veniunt, nullas adferunt. atque id ipsum facerent commodius si mihi aliquid spati ad scribendum darent; sed petasati veniunt, comites ad portam exspectare dicunt. ergo 5 ignosces: alteras iam habebis has brevis; sed exspecta πάντα περὶ πάντων. etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant, ad te cum epistulis revertantur?

2 Nos hic, ut tamen ad te scribam aliquid, P. Sullam patrem mortuum habebamus. alii a latronibus, alii cruditate dicebant. populus non curabat; combustum enim esse constabat. hoc tu pro tua sapientia feres aequo animo; quamquam πρόσωπον πόλεως amisimus. Caesarem putabant moleste 5 laturum verentem ne hasta refrixisset. Mindius Marcellus et Attius pigmentarius valde gaudebat se adversarium perdidisse.

3 De Hispania novi nihil, sed exspectatio valde magna; rumores tristiores sed ἀδέσποτοι. Pansa noster paludatus a. d. III Kal. Ian. ⟨ita⟩ profectus est ut quivis intellegere posset, id quod tu nuper dubitare coepisti, τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν esse. nam quod multos miseriis levavit et quod se in his 5 malis hominem praebuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia prosecuta est.

Ep. 15, 17] 1, 5 petasati M : postea satis V : petunt statim ut DH 6 iam χ : *om.* M 2, 1 ut χ : *om.* M P. *Corradus* : d. Ω 2 cruditate MD : crudeli- VH 6 hasta χ : asta M Marcellus] macellarius *Weiske* 6–7 etattius p- M : etativi sp- V : et Ativis p- D : ettuus p- H 7 gaudebat MV : -bant D : -bunt H 3, 3 K. Ian. ⟨ita⟩ *Mendelssohn, qui etiam* K. ita : k(l). ian. Ω : Kal. *Wesenberg* : *temporis notam del. Stark*

4 Tu quod adhuc Brundisi moratus es valde probo et gaudeo, et mehercule puto te sapienter facturum si ἀκενόσπουδος fueris; nobis quidem qui te amamus erit gratum. et amabo te, cum dabis posthac aliquid domum litterarum, mei memineris. ego numquam quemquam ad te, cum sciam, 5 sine meis litteris ire patiar.

Vale.

15, 18

Scr. Romae m. Dec. an. 46

M. CICERO S.D. C. CASSIO

1 Longior epistula fuisset nisi eo ipso tempore petita esset a me cum iam iretur ad te, longior autem si φλύαρον aliquem habuissem; nam σπουδάζειν sine periculo vix possumus. 'ridere igitur' inquies 'possumus?' non mehercule facillime; verum tamen aliam aberrationem a molestiis nullam habe- 5 mus. 'ubi igitur' inquies 'philosophia?' tua quidem in culina, mea molesta est; pudet enim servire. itaque facio me alias res agere ne convicium Platonis audiam.

2 De Hispania nihil adhuc certi, nihil omnino novi. te abesse mea causa moleste fero, tua gaudeo. sed flagitat tabellarius. valebis igitur meque, ut a puero fecisti, amabis.

4, 1 tu M : *om.* χ

Ep. 15, 18] 1, 2 autem si] autem *Mendelssohn* : *alii alia* 3 habuissem *Lambinus* : -et Ω, *Mendelssohn* 7 molesta est (-tast M, -tia est V) Ω, *in quo multa multi hariolati sunt* 2, 2 tua M : *om.* χ

15, 19

Scr. Brundisii ex. m. Ian. an. 45

C. CASSIUS S.D. M. CICERONI

1 S. v. b.
Non mehercule in hac mea peregrinatione quicquam libentius facio quam scribo ad te; videor enim cum praesente loqui et iocari. nec tamen hoc usu venit propter spectra Cati⟨a⟩na; pro quo tibi proxima epistula tot rusticos Stoi- 5
cos regeram ut Catium Athenis natum esse dicas.

2 Pansam nostrum secunda voluntate hominum paludatum ex urbe exisse cum ipsius causa gaudeo tum mehercule etiam omnium nostrum. spero enim homines intellecturos quanto sit omnibus odio crudelitas et quanto amori probitas
et clementia, atque ea quae maxime mali petant et concupis- 5
cant ad bonos pervenire. difficile est enim persuadere hominibus τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν esse; ἡδονὴν vero et ἀτ⟨αρ⟩αξίαν virtute, iustitia, τῷ καλῷ parari et verum et probabile est. ipse enim Epicurus, a quo omnes Catii et Amafinii,
mali verborum interpretes, proficiscuntur, dicit 'οὐκ ἔστιν 10
3 ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν.' itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet et ii qui a vobis φιλήδονοι vocantur sunt φιλόκαλοι et φιλοδίκαιοι omnisque virtutes et colunt et retinent. itaque Sulla, cuius iudicium
probare debemus, cum dissentire philosophos videret, non 5
quaesiit quid bonum esset ⟨s⟩ed omnia bona coemit. cuius ego mortem forti mehercules animo tuli. nec tamen Caesar

Ep. 15, 19] M. *ind.* MH : *om.* Ω 1, 5 Catiana ς : -ina Ω 2, 2 ex urbe χ : exur M 4 omnibus ς : homin- Ω 7 ἀταραξίαν *Victorius* : αταξιαν *vel sim.* Ω 10 *Epicurea pp. 64,21.72,10 Usener* 3, 1 et pansa MV : p- DH 6 qu(a)esiit MD : quesivit H : que sunt V sed *Lambinus* : et Ω : *del. Victorius*

diutius nos eum desiderare patietur (nam habet damnatos quos pro illo nobis restituat) nec ipse sectorem desiderabit cum filium viderit. 10

4 Nunc, ut ad rem publicam redeam, quid in Hispaniis geratur rescribe. peream nisi sollicitus sum; ac malo veterem et clementem dominum habere quam novum et crudelem experiri. scis Gnaeum quam sit fatuus, scis quo modo crudelitatem virtutem putet, scis quam se semper a nobis derisum 5 putet; vereor ne nos rustice gladio velit ἀντιμυκτηρίσαι. quid fiat, si me diligis, rescribe. hui, quam velim scire utrum ista sollicito animo an soluto legas! sciam enim eodem tempore quid me facere oporteat.

Ne longior sim, vale. me, ut facis, ama. si Caesar vicit, 10 celeriter me exspecta.

15, 20

Scr. Romae m. Dec. an. 46

M. CICERO S.D. C. TREBONIO

1 'Oratorem' meum (sic enim inscripsi) Sabino tuo commendavi. natio me hominis impulit ut ei recte putarem, nisi forte candidatorum licentia hic quoque usus hoc subito cognomen arripuit; etsi modestus eius vultus sermoque constans habere quiddam a Curibus videbatur. sed de Sabino satis. 5

2 Tu, mi Treboni, quoniam ad amorem meum aliquantum olei discedens addidisti, quo tolerabilius feramus igniculum

9 sectorem M : sert- D : sectat- VH 4, 4 Gnaeum *Bertotti* : cn. Ω : Gnaeus ς, *vulg. olim* 7 hui M : ut χ 8 ista χ : sta M 10 ⟨et⟩ me ς

Ep. 15, 20] 2, 1 meum MD : nostrum HV 1–2 aliquantum olei *Koch* : -tum olim Ω : -tulum *Rutilius*

desideri tui crebris nos litteris appellato, atque ita si idem fiet a nobis. quamquam duae causae sunt cur tu frequentior in isto officio esse debeas quam nos: primum quod olim solebant qui Romae erant ad provincialis amicos de re publica scribere, nunc tu nobis scribas oportet (res enim publica istic est); deinde quod nos aliis officiis tibi absenti satis facere possumus, tu nobis nisi litteris non video qua re alia satis facere possis. 5 10

3 Sed cetera scribes ad nos postea. nunc haec prima cupio cognoscere, iter tuum cuius modi sit, ubi Brutum nostrum videris, quam diu simul fueris; deinde, cum processeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut existimare possimus quo statu simus. ego tantum me scire putabo quantum ex tuis litteris habebo cognitum. 5

Cura ut valeas meque ames amore illo tuo singulari.

15, 21

Scr. Romae fort. in. m. Dec. an. 46

M. CICERO S.D. C. TREBONIO

1 Et epistulam tuam legi libenter et librum libentissime; sed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem quod, cum incendisses cupiditatem meam consuetudinis augendae nostrae (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere), tum discedis a nobis meque tanto desiderio adficis ut unam mihi consolationem relinquas, fore ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris et longis epistulis leniatur. quod ego non modo de me tibi spondere possum sed de te etiam mihi. nullam enim apud me reliquisti dubitationem quantum me 5

9 alia χ : -as M 3, 1 prima χ : -mo M 6 habebo MVH[1] : -eo DH

Ep. 15, 21] 6 relinquas D[c] : -ar Ω

2 amares. nam ut illa omittam quae civitate teste fecisti, cum 10
mecum inimicitias communicavisti, cum me contionibus tuis
defendisti, cum quaestor in mea atque in publica causa con-
sulum partis suscepisti, cum tribuno plebis quaestor non
paruisti, cui tuus praesertim collega pareret; ut haec recen- 5
tia, quae meminero semper, obliviscar, quae tua sollicitudo
de me in armis, quae laetitia in reditu, quae cura, qui dolor
cum ad te curae et dolores mei perferrentur, Brundisium
denique te ad me venturum fuisse nisi subito in Hispaniam
missus esses – ut haec igitur omittam, quae mihi tanti aesti- 10
manda sunt quanti vitam aestimo et salutem meam: liber
iste quem mihi misisti quantam habet declarationem amoris
tui! primum quod tibi facetum videtur quicquid ego dixi,
quod alii fortasse non item; deinde quod illa, sive faceta sunt
sive sic, fiunt narrante te venustissima, quin etiam ante 15
3 quam ad me veniatur risus omnis paene consumitur. quod si
in iis scribendis nihil aliud nisi, quod necesse fuit, de uno me
tam diu cogitavisses, ferreus essem si te non amarem; cum
vero ea quae scriptura persecutus es sine summo amore co-
gitare non potueris, non possum existimare plus quemquam 5
a se ipso quam me a te amari. cui quidem ego amori utinam
ceteris rebus possem, amore certe respondebo, quo tamen
ipso tibi confido futurum satis.

4 Nunc ad epistulam venio; cui copiose et suaviter scriptae
nihil est quod multa respondeam. primum enim ego illas
Calvo litteras misi non plus quam has quas nunc legis existi-
mans exituras; aliter enim scribimus quod eos solos quibus
mittimus, aliter quod multos lecturos putamus. deinde inge- 5
nium eius maioribus extuli laudibus quam tu id vere potuis-

2, 8 cum M : quam χ perferrentur MD : -ferentur VH 10 tanti M : -ta χ 12 quantam VD : -tum MH 14 aliis ς 3, 2 deuno *bis* M 7 ceteris χ : certis M 4, 5 mittimus χ : am- M 6 maioribus *Ernesti* : melio- Ω : amplio- *Orelli*

se fieri putas primum quod ita iudicabam. acute movebatur, genus quoddam sequebatur in quo iudicio lapsus, quo valebat, tamen adsequebatur quod probarat; multae erant et reconditae litterae. vis non erat; ad eam igitur adhortabar. 10 in excitando autem et in acuendo plurimum valet si laudes eum quem cohortere. habes de Calvo iudicium et consilium meum; consilium, quod hortandi causa laudavi, iudicium, quod de ingenio eius valde existimavi bene.

5 Reliquum est tuam profectionem amore prosequar, reditum spe exspectem, absentem memoria colam, omne desiderium litteris mittendis accipiendisque leniam. tu velim tua in me studia et officia multum tecum recordere. quae cum tibi liceat, mihi nefas sit oblivisci, non modo virum bonum me 5 existimabis verum etiam te a me amari plurimum iudicabis.

Vale.

8 'quo = *per id (sc. ingenium) quo*' *Watt, qui virgulam post* valebat *removit* malebat *conieci olim* 9 probarat *Nipperdey* : -ret Ω 12 cohortere MV : -tare H : -taro D 5, 1 est ⟨ut⟩ *Calderius* 2 absentiam *Lambinus* : -tem ⟨te⟩ *Boot* 4 recordere M : -dare χ

LIBER SEXTUS DECIMUS

16, 1

Scr. in itinere a Patris Alyziam III Non. Nov. an. 50

TULLIUS TIRONI SUO S.P.D. ⟨ET⟩ CICERO
MEUS ET FRATER ET FRATRIS F.

1 Paulo facilius putavi posse me ferre desiderium tui, sed plane non fero et, quamquam magni ad honorem nostrum interest quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor qui a te discesserim. sed quia tua voluntas ea videbatur esse ut prorsus nisi confirmato corpore nolles na- 5 vigare, approbavi tuum consilium neque nunc muto, si tu in eadem es sententia; sin autem, postea quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi, tuum consilium est. Marionem ad te eo misi ut aut tecum ad me quam primum veniret aut, si tu morarere, statim ad me rediret. 10

2 Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle quam te esse mecum; si autem intelleges opus esse te Patris convalescendi causa paulum commorari, nihil me malle quam te valere. si statim navigas, nos Leucade consequere; sin te confirmare vis, et comites et 5 tempestates et navem idoneam ut habeas diligenter videbis. unum illud, mi Tiro, videto, si me amas, ne te Marionis adventus et hae litterae moveant. quod valetudini tuae maxime conducet si feceris, maxime obtemperaris voluntati

Ep. 16, 1] ET *add. Calderius* 1, 2 ad ς : et MDH : *om.* V 4 tua voluntas M : v- tua χ 7 sententia χ : essentia M 8 videris χ : -res M 10 morare restatim M : morares st- V : moraris st- DH 2, 1 hoc tibi χ : hoctibi hoc M : t- hoc *Victorius* 3 intelleges MD : -geres V : -gis H 5 consequeres in MV : -ris. Sin DH 9 maxime MV : *om.* DH

3 meae. haec pro tuo ingenio considera. nos ita te desideramus ut amemus. amor ut valentem videamus hortatur, desiderium ut quam primum. illud igitur potius. cura ergo potissimum ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum.
III Non. Nov.

16, 2

Scr. Alyziae Non. Nov. an. 50

TULLIUS TIRONI SUO S.

Non queo ad te nec libet scribere quo animo sim adfectus. tantum scribo, et tibi et mihi maximae voluptati fore si te firmum quam primum videro. tertio die abs te ad Alyziam accesseramus. is locus est citra Leucadem stadia CXX. Leucade aut te ipsum aut tuas litteras a Marione putabam me accepturum. quantum me diligis tantum fac ut valeas, vel quantum te a me scis diligi.
Non. Nov. Alyzia.

16, 3

Scr. Alyziae VIII *Id. Non. an. 50*

TULLIUS ET CICERO TIRONI SUO S.D. ET Q. PATER ET FILIUS

1 Nos apud Alyziam, ex quo loco tibi litteras ante dederamus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos consecutus non erat. is dies fuit Non. Nov. inde ante lucem proficiscentes a.d. VIII Id. Nov. has litteras dedimus.

Ep. 16, 3] Q. ⟨Q.⟩ *Orelli* ⟨Q.⟩ FILIUS ς

Tu si nos omnis amas et praecipue me, magistrum tuum, 5
2 confirma te. ego valde suspenso animo exspecto primum te scilicet, deinde Marionem cum tuis litteris. omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, sed, mi Tiro, valentem. qua re nihil properaris. satis cito te videro si valebis. utilitatibus tuis possum carere; te valere tua causa primum 5 volo, tum mea.

Mi Tiro, vale.

16, 4

Scr. Leucade VII *Id. Nov. an.* 50

TULLIUS TIRONI SUO S.P.D. ET CICERO ET Q. FRATER ET Q.F.

1 Varie sum adfectus tuis litteris, valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. qua re nunc quidem non dubito quin, quo⟨a⟩d plane valeas, te neque navigationi neque viae committas. satis te mature videro si plane confirmatum videro. de medico et tu bene existimari scribis et ego 5 sic audio, sed plane curationes eius non probo. ius enim dandum tibi non fuit cum κακοστόμαχος esses. sed tamen et
2 ad illum scripsi accurate et ad Lysonem. ad Curium vero, suavissimum hominem et summi offici summaeque humanitatis, multa scripsi, in his etiam ut, si tibi videretur, te ad se traferret. Lyso enim noster vereor ne neglegentior sit, primum quia omnes Graeci, deinde quod, cum a me litteras 5

2, 4 cito te *Ernesti* : cotidie (quot- D, cott- H) χ 6 *post* mea *plene dist.* ς, *post* Tiro *vulg. olim*

Ep. 16, 4] 1, 3 quoad D[c] : quod Ω 4 plane M : te DH (*defic.* V) 7 qum M : quem χ 2, 4 traferret M : transf- χ

accepisset, mihi nullas remisit. sed eum tu laudas; tu igitur quid faciendum sit iudicabis. illud, mi Tiro, te rogo, sumptu ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus sit. scripsi ad Curium quod dixisses daret. medico ipsi puto aliquid dandum esse quo sit studiosior. 10

3 Innumerabilia tua sunt in me officia, domestica, forensia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in studiis, in litteris nostris: omnia viceris si, ut spero, te validum videro. ego puto te bellissime, si recte erit, cum quaestore Mescinio decursurum. non inhumanus est teque, ut mihi visus est, 5 diligit. sed cum valetudini tuae diligentissime consulueris, tum, mi Tiro, consulito navigationi. nulla in re iam te festinare volo. nihil laboro nisi ut salvus sis.

4 Sic habeto, mi Tiro, neminem esse qui me amet quin idem te amet; et cum tua et mea maxime interest te valere, tum multis est curae. adhuc, dum mihi nullo loco deesse vis, numquam te confirmare potuisti; nunc te nihil impedit. omnia depone, corpori servi. quantam diligentiam in valetudi- 5 nem tuam contuleris, tanti me fieri a te iudicabo.

Vale, mi Tiro, vale, vale et salve. Lepta tibi salutem dicit et omnes. vale.

VII Id. Nov. Leucade.

6 laudas tu M : -asti χ 9 aliquid dandum MV : d- a- DH 3, 6 sed *vel* at *Ernesti* : et Ω : *del. Wesenberg* 4, 1 quin DH : qui MV 2 et cum χ : ut cum M : cum *Benedict* 5 corpori servi DH : corpori (-is V) servire corpori servi MV 6 me DH : a me MV

16, 5

Scr. Leucade eodem die

TULLIUS ET CICERO ET QQ. TIRONI HUMANISSIMO ET OPTIMO S.P.D.

1 Vide quanta sit in te suavitas. duas horas Thyrrei fuimus: Xenomenes hospes tam te diligit quasi vixerit tecum. is omnia pollicitus est quae tibi essent opus; facturum puto. mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportaret, ut ibi te plane confirmares. videbis quid Curio, quid Lysoni, quid 5 medico placeat. volebam ad te Marionem remittere quem, cum meliuscule tibi esset, ad me mitteres; sed cogitavi unas litteras Marionem adferre posse, me autem crebras exspectare. **2** ⟨quod⟩ poteris igitur; et facies, si me diligis, ut cottidie sit Acastus in portu. multi erunt quibus recte litteras dare possis qui ad me libenter perferant. equidem Patras euntem neminem praetermittam.

Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. 5 nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. ei te totum trade. malo te paulo post valentem quam statim imbecillum videre. cura igitur nihil aliud nisi ut valeas; cetera ego curabo.

Etiam atque etiam vale. 10

Leucade proficiscens VII Id. Nov.

Ep. 16, 5] **1**, 1 duas D : duras MVH thyrrei D : thirrei M : thyrti V : thirei H 2 quasi] quam si M[3] 3 essent opus M : o- e- χ 4 ut ibi χ : ut ubi M : ubi *Baiter* 7 mitteres MV : rem- DH **2**, 1 quod *addidi, post* igitur *distinxi* : quot *add. Watt, fort.* recte 6–7 te totum χ : totum M 8 ut χ : uttua M : ut tu ς 11 leucade MV : -dem DH VII id. nov. M : VIII id' Novembris V : *om.* DH

16, 6

Scr. Actii eodem die

TULLIUS ET CICERO ET QQ. TIRONI S.P.D.

1 Tertiam ad te hanc epistulam scripsi eodem die magis instituti mei tenendi causa, quia nactus eram cui darem, quam quo haberem quid scriberem. igitur illa: quantum me diligis tantum adhibe in te diligentiae; ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratissimum omnium. cum 5 valetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam navi-
2 gationis. in Italiam euntibus omnibus ad me litteras dabis, ut ego euntem Patras neminem praetermitto. cura, cura te, mi Tiro. quoniam non contigit ut simul navigares, nihil est quod festines nec quicquam cures nisi ut valeas.
Etiam atque etiam vale. 5
VII Id. Nov. Actio vesperi.

16, 7

Scr. Corcyrae XV *Kal. Dec. an. 50*

TULLIUS ET CICERO S.D. TIRONI SUO

Septimum iam diem Corcyrae tenebamur, Quintus autem pater et filius Buthroti. solliciti eramus de tua valetudine mirum in modum nec mirabamur nihil a te litterarum. iis enim ventis istim navigatur qui si essent nos Corcyrae non sederemus. cura igitur te et confirma et, cum commode et 5

Ep. 16, 6] **1, 1** eodem MD : si e- V : sed si e- H **2, 4** nec ⟨quod⟩ *Lambinus*

Ep. 16, 7] 4 istim M : -ic V : -inc DH si MVH : si non D

per valetudinem et per anni tempus navigare poteris, ad nos amantissimos tui veni. nemo nos amat qui te non diligat. carus omnibus exspectatusque venies. cura ut valeas.

Etiam atque etiam, Tiro noster, vale.

XV Kal. Dec. Corcyra. 10

16, 8

Scr. in Italia m. Ian., ut vid., an. 49

Q. CICERO TIRONI S.D.

1 Magnae nobis est sollicitudini valetudo tua. nam tametsi qui veniunt ἀκίνδυνα μὲν χρονιώτερα δὲ nuntiant, tamen in magna consolatione ingens inest sollicitudo, si diutius nobis ⟨a⟩futurus es, is cuius usum et suavitatem desiderando sentimus. ac tamen, quamquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo ne te tam longae navigationi et viae per hiemem nisi bene firmum committas neve naviges 2 nisi explorate. vix in ipsis tectis et oppidis frigus infirma valetudine vitatur, nedum in mari et via sit facile abesse ab iniuria temporis.

'ψῦχος δὲ λεπτῷ χρωτὶ πολεμιώτατον',

inquit Euripides. cui tu quantum credas nescio; ego certe singulos eius versus singula testimonia puto. effice, si me diligis, ut valeas et ut ad nos firmus ac valens quam primum venias.

Ama nos et vale. Quintus filius tibi salutem dicit.

7 nemo nos amat M^{c} χ : nos amat nemo M   10 Dec. *Corradus* : nov. Ω : *del. Wesenberg*

Ep. 16, 8]   1, 3 nobis M : an- *vel* a n- χ   4 afuturus ς : f- Ω   es] est ς   5 ac tamen *Wesenberg* : att- Ω   2, 4 *Eur. fr. 906 Nauck*   6 singula χ : -a eius M, *errore manifesto, qui tamen multis oculos praestrinxit*

16, 9

Scr. Brundisii IV *Kal. Dec. an. 50*

TULLIUS ET CICERO TIRONI SUO S.P.D.

1 Nos a te, ut scis, discessimus a. d. IIII Non. Nov. Leucadem venimus a.d. VIII Id. Nov., a.d. VII Act⟨i⟩um. ibi propter tempestatem a.d. VI Id. morati sumus. inde a.d. V Id. Corcyram bellissime navigavimus. Corcyrae fuimus usque ad a.d. XVI Kal. Dec., tempestatibus retenti. a.d. XV Kal. in 5 portum Corcyraeorum ad Cassiopen stadia CXX processimus. ibi retenti ventis sumus usque ad a. d. VIIII Kal. interea qui cupide profecti sunt multi naufragia fecerunt. nos eo die

2 cenati solvimus. inde austro lenissimo caelo sereno nocte illa et die postero in Italiam ad Hydruntem ludibundi pervenimus eodemque vento postridie (id erat a.d. VII Kal. Dec.) hora IIII Brundisium venimus, eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introiit Terentia, quae te facit plurimi. 5

A.d. V Kal. Dec. servus Cn. Planci Brundisi tandem aliquando mihi a te exspectatissimas litteras reddidit datas Id. Nov., quae me molestia valde levarunt. utinam omnino liberassent! sed tamen Asclapo medicus plane confirmat propediem te valentem fore. 10

3 Nunc quid ego te horter ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum? tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi. scio te omnia facturum ut nobiscum quam primum sis, sed tamen ita velim ut ne quid properes. symphoniam Lysonis vellem vitasses ne in quartam hebdo- 5

Ep. 16, 9] 1, 2 Actium ς : actum *vel* ac tum Ω 3 inde M : *om.* χ 6 Cassiopen *Manutius* (-em *Victorius*) : -siodem (-dē V) M[3]χ : -sodem M 7 ventis D : vens M : vento H (*defic.* V) 2, 2 postero MV : -ra DH 3, 1 quid *Victorius* : -dem Ω horter MD : -tor VH 5 vellem *Manutius* : velim Ω hebdomada M : ebdomadam χ

mada incideres. sed quoniam pudori tuo maluisti obsequi quam valetudini, reliqua cura. Curio misi ut medico honos haberetur et tibi daret quod opus esset; me cui iussisset curaturum. equum et mulum Brundisi tibi reliqui. Romae vereor ne ex Kal. Ian. magni tumultus sint. nos agemus omnia modice. 10

4 Reliquum est ut te hoc rogem et a te petam ne temere naviges (solent nautae festinare quaestus sui causa), cautus sis, mi Tiro; mare magnum et difficile tibi restat. si poteris, cum Mescinio (caute is solet navigare), si minus, cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate navicularius moveatur. 5 in hoc omnem diligentiam si adhibueris teque nobis incolumem stiteris, omnia a te habebo.

Etiam atque etiam, noster Tiro, vale. medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. vale, salve.

16, 10

Scr. in Cumano XIV *Kal. Mai. an. 53*

TULLIUS TIRONI S.

1 Ego vero cupio te ad me venire, sed viam timeo. gravissime aegrotasti, inedia et purgationibus et vi ipsius morbi consumptus es. graves solent offensiones esse ex gravibus morbis si quae culpa commissa est. iam ad id biduum quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad 5 reditum dies quinque. ego in Formiano a.d. III Kal. esse volo. ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice.

2 Litterulae meae sive nostrae tui desiderio oblanguerunt; hac tamen epistula quam Acastus attulit oculos paulum sus-

6 incideres ς : inced- Ω 8 me cui M : me tui D : metui VH 9 equum] ecum M : mecum V : metum DH 4, 7 stiteris ς : stet- MV : pr(a)estit- DH 9 vale ⟨et⟩ *Wesenberg*

tulerunt. Pompeius erat apud me cum haec scribebam, hilare et libenter. ei cupienti audire nostra dixi sine te omnia mea muta esse. tu Musis nostris para ut operas reddas. nostra ad 5 diem dicta⟨m⟩ fient; docui enim te fides ἔτυμον quod haberet. fac plane ut valeas. nos adsumus.

Vale.

XIIII Kal.

16, 11

Scr. ad urbem prid. Id. Ian. an. 49

TULLIUS ET CICERO, TERENTIA, TULLIA, QQ. TIRONI S.P.D.

1 Etsi opportunitatem operae tuae omnibus locis desidero, tamen non tam mea quam tua causa doleo te non valere. sed quoniam in quartanam conversa vis est morbi (sic enim scribit Curius), spero te diligentia adhibita iam firmiorem fore. modo fac, id quod est humanitatis tuae, ne quid aliud cures 5 hoc tempore nisi ut quam commodissime convalescas. non ignoro quantum ex desiderio labores; sed erunt omnia facilia si valebis. festinare te nolo, ne nauseae molestiam suscipias aeger et periculose hieme naviges.

2 Ego ad urbem accessi prid. Non. Ian. obviam mihi sic est proditum ut nihil posset fieri ornatius. sed incidi in ipsam

Ep. 16, 10] 2, 3 Pomponius *Rutilius, nescio an recte* (*cf. onomasticum meum ad Ciceronis orationes sub nom. Pomponius, Cn.*) erat apud me MV : a- me e- DH 5 reddas nostra M : nostras r- χ 6 dictam ς : -ta Ω

Ep. 16, 11] 1, 3 scribit MV : scripsit DH 4 iam *Mueller* : etiam Ω 8 nolo (*fort. ex* volo H) MDH : volo V 2, 2 posset *C. Stephanus* : -sit Ω

flammam civilis discordiae, vel potius belli; cui cum cuperem mederi et, ut arbitror, possem, cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte sunt qui pugnare cupiant) 5 impedimento mihi fuerunt. omnino et ipse Caesar, amicus noster, minacis ad senatum et acerbas litteras miserat et erat adhuc impudens, qui exercitum et provinciam invito senatu teneret, et Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noster et Q. Cassius nulla vi expulsi ad Caesarem cum Curione 10 profecti erant, postea quam senatus consulibus, praetoribus, tribunis pl. et nobis qui pro consulibus sumus, negotium dederat ut curaremus ne quid res publica detrimenti caperet.

3 numquam maiore in periculo civitas fuit, numquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. omnino ex hac quoque parte diligentissime comparatur. id fit auctoritate et studio Pompei nostri, qui Caesarem sero coepit timere.

Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitavit 5 triumphum; sed Lentulus consul, quo maius suum beneficium faceret, simul atque expedisset quae essent necessaria de re publica dixit se relaturum. nos agimus nihil cupide eoque est nostra pluris auctoritas. Italiae regiones discriptae sunt, quam quisque partem tueretur. nos Capuam sumpsimus. 10

Haec te scire volui. tu etiam atque etiam cura ut valeas litterasque ad me mittas quotienscumque habebis cui des.

Etiam atque etiam vale.

D. prid. Id. Ian. 15

4 certorum MD : cetero- VH 8 ad hoc *Gronovius* provincias *Boot* 12 pro consulibus *ed. Plantiniana* : proconsules MDH : procon V 3, 9 discriptae M : desc- M$^{c}\chi$ 15 d. *Lambinus* : dat M : datur VH : *om.* D

16, 12

Scr. Capuae IV *Kal. Febr. an. 49*

TULLIUS S.D. TIRONI SUO

1 Quo in discrimine versetur salus mea et bonorum omnium atque universae rei publicae ex eo scire potes quod domos nostras et patriam ipsam vel diripiendam vel inflammandam reliquimus. in eum locum res deducta est ut, nisi qui deus vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. 5

2 Equidem, ut veni ad urbem, non destiti omnia et sentire et dicere et facere quae ad concordiam pertinerent. sed mirus invaserat furor non solum improbis sed etiam iis qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante nihil esse bello civili miserius. itaque, cum Caesar amentia quadam rapere- 5 tur et oblitus nominis atque honorum suorum Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, urbem reliquimus, quam sapienter aut quam fortiter nihil attinet disputari.

3 Quo quidem in casu simus vides. feruntur omnino condiciones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam, dilectus qui sunt habiti et praesidia nostra dimittantur; se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Considio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum; ad consulatus petitionem se ventu- 5 rum, neque se iam velle absente se rationem haberi suam; se praesentem trinum nundinum petiturum. accepimus condiciones, sed ita ut removeat praesidia ex iis locis quae occupavit, ut sine metu de his ipsis condicionibus Romae senatus

4 haberi possit. id ille si fecerit, spes est pacis, non honestae 10

Ep. 16, 12] 1, 1 salus χ : -uus M 2 univers(a)e rei p. MV : unius D : universae .l. senatus et rei p. H 5 aliqui *Baiter* 2, 1 destiti χ : destituti M 7 Anconem *Wesenberg* 3, 2 eat MD : erat VH 7 trinum nundinum V : trium n- M : trinun- DH accepimus MVD : accip- H

(leges enim imponuntur), sed quidvis est melius quam sic esse ut sumus. sin autem ille suis condicionibus stare noluerit, bellum paratum est, eius modi tamen quod sustinere ille non possit, praesertim cum a suis condicionibus ipse fugerit; 5 tantum modo ut eum intercludamus ne ad urbem possit accedere, quod sperabamus fieri posse. dilectus enim magnos habebamus putabamusque illum metuere, si ad urbem ire coepisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas praeter Transpadanos, ex Hispaniaque sex legiones 10 et magna auxilia Afranio et Petreio ducibus habet a tergo. videtur, si insaniet, posse opprimi, modo ut urbe salva. maximam autem plagam accepit quod is qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit. reliquit illum et ⟨est⟩ nobiscum, multique idem 15 facturi esse dicuntur.

5 Ego adhuc orae maritimae praesum a Formiis. nullum maius negotium suscipere volui, quo plus apud illum meae litterae cohortationesque ad pacem valerent. sin autem erit bellum, video me castris et certis legionibus praefuturum. habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud 5 Caesarem est.

Haec tibi nota esse volui; quae cave ne te perturbent et 6 impediant valetudinem tuam. ego A. Varroni, quem cum amantissimum mei cognovi tum etiam valde tui studiosum, diligentissime te commendavi, ut et valetudinis tuae rationem haberet et navigationis et totum te susciperet ac tueretur. quem omnia facturum confido; recepit enim et mecum 5 locutus est suavissime.

4, 3 stare ς : istare (-a re VD) MVD : ins- H   7 fieri posse M : p- f- χ   15 et ⟨est⟩ *R. Klotz* (est *post* nobiscum *add.* ς) : et Ω : est *Festa*   5, 5 quod DH : quem MV   6, 1 ego M : ergo χ   quem cum DH : quemquam MV   2 valde tui M : tui v- χ   3 ut et MH : et ut VD

Tu, quoniam eo tempore mecum esse non potuisti quo ego maxime operam et fidelitatem desideravi tuam, cave festines aut committas ut aut aeger aut hieme naviges. numquam sero te venisse putabo si salvus veneris. adhuc neminem videram qui te postea vidisset quam M. Volusius, a quo tuas litteras accepi. quod non mirabar; neque enim meas puto ad te litteras tanta hieme perferri. sed da operam ut valeas et, si valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia et Tullia Romae. 10 15

Cura ut valeas.

IIII Kal. Febr. Capua.

16, 13

Scr. in Cumano IV *Id. Apr. an.* 53

TULLIUS TIRONI S.

Omnia a te data mihi putabo si te valentem videro. summa cura exspectabam adventum [men] Andri⟨ci⟩, quem ad te miseram. cura, si me diligis, ut valeas et, cum te bene confirmaris, ad nos venias.

Vale. 5

IIII Id. Apr.

Ep. 16, 13] 2 Andrici *Manutius ex ep.* 16, 14, 1 : menandri Ω 6 IIII ς : VII MHV (*defic.* D)

16, 14

Scr. in Cumano III *Id. Apr. an. 53*

TULLIUS TIRONI S.

1 Andricus postridie ad me venit quam exspectaram; itaque habui noctem plenam timoris ac miseriae. tuis litteris nihilo sum factus certior quo modo te haberes, sed tamen sum recreatus. ego omni delectatione litterisque omnibus careo, quas ante quam te videro attingere non possum. 5
Medico mercedis quantum poscet promitti iubeto. id
2 scripsi ad Ummium. audio te animo angi et medicum dicere ex eo te laborare. si me diligis, excita ex somno tuas litteras humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. nunc opus est te animo valere ut corpore possis. id cum tua tum mea causa facias a te peto. Acastum retine, quo commodius 5 tibi ministretur. conserva te mihi. dies promissorum adest, quem etiam repraesentabo si adveneris.
Etiam atque etiam vale.
III Id. h. VI.

16, 15

Scr. in Cumano prid. Id. Apr. an. 53

TULLIUS TIRONI S.

1 Aegypta ad me venit prid. Id. Apr. is, etsi mihi nuntiavit te plane febri carere et belle habere, tamen, quod negavit te

Ep. 16, 14] 1, 1 Andricus] Menandrus *idem Manutius, forma insolita* exspectaram D : -rem MHV 2 timoribus ς miseriae H : -rius MV (‘*fort. ex* tuis *praerept.*’ *Watt*) : -riis D nihilo M : nil V : nullo D : nullo modo H 7 ummium MV, H (?) : numium D : Ummidium *Lallemand* 2, 7 quem] quae *Manutius*

potuisse ad me scribere, curam mi attulit, et eo magis quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. incredibili sum sollicitudine de tua valetudine; qua si me 5 liberaris, ego te omni cura liberabo. plura scriberem si iam putarem libenter te legere posse. ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te mihi tibique conservandum. cura te etiam atque etiam diligenter.

Vale. 10

2 Scripta iam epistula Hermia venit. accepi tuam epistulam, vacillantibus litterulis, nec mirum tam gravi morbo. ego ad te Aegyptam misi, quod nec inhumanus est et te visus est mihi diligere, ut is tecum esset, et cum eo cocum quo uterere.

Vale.

16, 16

Scr. in Gallia Transalpina ex. m. Mai. an. 53

QUINTUS MARCO FRATRI S.

1 De Tirone, mi Marce, ita te meumque Ciceronem et meam Tulliolam tuumque filium videam ut mihi gratissimum fecisti cum eum indignum illa fortuna ac nobis amicum quam servum esse maluisti. mihi crede, tuis et illius litteris perlectis 2 exsilui gaudio, et tibi et ago gratias et gratulor. si enim mihi 5 Stati fidelitas est tantae voluptati, quanti esse in isto haec

Ep. 16, 15] **2, 1** scripta iam epistula M : -psi iam epistolam VH : -psi epistulam D **3** ettevisusest M : *om.* χ **4** cocum MD : cum VH

Ep. 16, 16] **1, 1** meam] tuam *Wesenberg, fort. recte* **3** cum MD : quam V : quod H **3–4** indignum ... maluisti *multis suspecta* **2, 2** et frugalitas *add. post* fidelitas *Lambinus, alii alia*

eadem bona debent additis litteris et sermonibus humanitateque, quae sunt his ipsis commodis potiora! amo te omnibus equidem de maximis causis verum etiam propter hanc, 5
vel quod mihi sic ut debuisti nuntiasti. te totum in litteris vidi.

Sabini pueris et promisi omnia et faciam.

16, 17

Scr. in Tusculano fort. m. Quint. an. 46

TULLIUS TIRONI S.

1 Video quid agas; tuas quoque epistulas vis referri in volumina. sed heus tu, qui κανὼν esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ἄκυρον 'valetudini fideliter inserviendo'? unde in istum locum 'fideliter' venit? cui verbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multae. nam et 5
doctrina et domus et ars et ager etiam fidelis dici potest, ut sit, quo modo Theophrasto placet, verecunda tralatio. sed haec coram.

2 Demetrius venit ad me; quo quidem comitatu ἀφωμίλησα satis scite. tu eum videlicet non potuisti videre. cras aderit; videbis igitur. nam ego hinc perendie mane cogito.

Valetudo tua me valde sollicitat; sed inservi et fac omnia. tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime satis facere 5
putato.

4 humanitateque D : -tate MH : et -tate V 8 et *del.* ς

Ep. 16, 17] 1, 2 κανῶν esse ς : .ka. non e- M : kanon e- VH : non omen D 7 tralatio M : transl- χ 2, 1 ⟨a⟩ quo *Wesenberg* 2 satis scite. tu eum DH : satis scis etueum M : ac satisfacere tu eum (*sed* ac *ex fine praecedentis vocabuli ortum vid.*) 4 sed ⟨ei⟩ *Lambinus* 5 tumte M : tum tu V : tum et D : tu te H tum mihi ς : tu m- M : tum et m- D : mi tu H

Cuspio quod operam dedisti mihi gratum est. valde enim eius causa volo.

Vale.

16, 18

Scr. Romae, ut vid., post m. Oct. an. 47

TULLIUS TIRONI S.

1 Quid igitur? non sic oportet? equidem censeo sic, addendum etiam 'suo.' sed, si placet, invidia vitetur; quam quidem ego saepe contempsi.

Tibi διαφόρησιν gaudeo profuisse; si vero etiam Tusculanum, di boni, quanto mihi illud erit amabilius! sed si me 5 amas, quod quidem aut facis aut perbelle simulas, quod tamen in modum procedit – sed, ut⟨ut⟩ est, indulge valetudini tuae; cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servisti non satis. ea quid postulet non ignoras: πέψιν, ἀκοπίαν, περίπατον σύμμετρον, τρῖψιν, εὐλυσίαν κοιλίας. fac bel- 10 lus revertare, ⟨ut⟩ non modo te sed etiam Tusculanum nostrum plus amem.

2 Parhedrum excita ut hortum ipse conducat; sic holitorem ipsum commovebis. Helico nequissimus HS ∞ dabat, nullo aprico horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa. iste nos tanta impensa derideat? calface hominem, ut ego Mo-
3 thonem; itaque abutor coronis. de Crabra quid agatur, etsi 5

Ep. 16, 18] **1,** 2 vitetur M : vide- VH : vince- D 3 s(a)epe MVH : semper D, *fort. recte* 5 dii boni D : dei b- V : dei bonei M : deilionei H 7 ⟨mirum⟩ in *Lambinus* utut ς : ut Ω 10 τριψιν χ : τρψιν M : τέρψιν ς 11 ut *hic addidi, post* nostrum *Orelli* **2,** 1 excita ut M : -avi χ holitorem DH : -rum MV 3 aprico horto] -catorio *Orelli* 5 abutor] abundo *Boot*

nunc quidem etiam nimium est aquae, tamen velim scire. horologium mittam et libros, si erit sudum. sed tu nullosne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. 5

A. Ligurius, Caesaris familiaris, mortuus est, bonus homo et nobis amicus. te quando exspectemus fac ut sciam. cura te diligenter.

Vale.

16, 19

Scr. in Tusculano fort. m. Quint. an. 46

TULLIUS TIRONI SUO S.

Exspecto tuas litteras de multis rebus, te ipsum multo magis. Demetrium redde nostrum, et aliud si quid potest boni. de Aufidiano nomine nihil te hortor. scio tibi curae esse, sed confice. et si ob eam rem moraris, accipio causam; si id te non tenet, advola. litteras tuas valde exspecto. 5

Vale.

16, 20

Scr. paulo post ep. 18

TULLIUS TIRONI S.

Sollicitat, ita vivam, me tua, mi Tiro, valetudo. sed confido, si diligentiam quam instituisti adhibueris, cito te firmum

3, 6 Aligurius D : aliguribus MVH

Ep. 16, 19] suo MVH : *om.* D, *ind.* MH 2 potest MV : -es* H : -es D 3 nihil MD : nisi V : *om.* H

Ep. 16, 20] tironi MDH, *ind.* MH : -ni suo V

fore. libros compone; indicem cum Metrodoro libebit, quoniam eius arbitratu vivendum est. cum holitore ut videtur. tu potes Kalendis spectare gladiatores, postridie redire, et ita 5
censeo; verum ut videbitur. cura te, si me amas, diligenter.
Vale.

16, 21

Scr. Athenis fort. m. Sext. an. 44

CICERO F. TIRONI SUO DULCISSIMO S.

1 Cum vehementer tabellarios exspectarem cottidie, aliquando venerunt post diem quadragensimum et sextum quam a vobis discesserant. quorum mihi fuit adventus exoptatissimus. nam cum maximam cepissem laetitiam ex humanissimi et carissimi patris epistula, tum vero iucundissimae tuae lit- 5
terae cumulum mihi gaudi attulerunt. itaque me iam non paenitebat intercapedinem scribendi fecisse, sed potius laetabar; fructum enim magnum humanitatis tuae capiebam ex silentio mearum litterarum. vehementer igitur gaudeo te meam sine dubitatione accepisse excusationem. 10

2 Gratos tibi optatosque esse qui de me rumores adferuntur non dubito, mi dulcissime Tiro, praestaboque et enitar ut in dies magis magisque haec nascens de me duplicetur opinio. qua re quod polliceris te bucinatorem fore existimationis meae, firmo id constantique animo facias licet. tantum enim 5
mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata aetatis meae ut non solum animus a factis sed aures quoque a commemoratione abhorreant. cuius te sollicitudinis et doloris participem fuisse notum exploratumque est mihi, nec id mirum;

Ep. 16, 21] 1, 3 exoptatissimus DH : adopta- M : expecta- V : opta- ς 4 ex ς : et Ω 5 epistula MV : -am DH 6 meiam M : etiam χ 2, 1 qui de me MD : quidem V : -dam H 4 polliceris te MD : -etur iste VH

nam cum omnia mea causa velles mihi successa, tum etiam tua. socium enim te meorum commodorum semper esse voluì. quoniam igitur tum ex me doluisti, nunc ut duplicetur tuum ex me gaudium praestabo. 10

3 Cratippo me scito non ut discipulum sed ut filium esse coniunctissimum. nam cum [et] audio illum libenter tum etiam propriam eius suavitatem vehementer amplector. sum totos dies cum eo noctisque saepe numero partem; exoro enim ut mecum quam saepissime cenet. hac introducta consuetudine saepe inscientibus nobis et cenantibus obrepit sublataque severitate philosophiae humanissime nobiscum iocatur. qua re da operam ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentem virum videas quam primum. 5 10

4 Nam quid ego de Bruttio dicam, quem nullo tempore a me patior discedere? cuius cum frugi severaque est vita tum etiam iucundissima convictio; non est enim seiunctus iocus a philologia et cottidiana συζητήσει. huic ego locum in proximo conduxi et, ut possum, ex meis angustiis illius sustento tenuitatem. 5

5 praeterea declamitare Graece apud Cassium institui, Latine autem apud Bruttium exerceri volo. utor familiaribus et cottidianis convictoribus quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus et doctis et illi probatissimis. multum etiam mecum est Epicrates, princeps Atheniensium, et Leonides et horum ceteri similes. τὰ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς τάδε. 5

6 De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille in cottidiana declamatione utilis, sed omnia postposui dum modo praeceptis patris parerem; διαρρήδην enim scripserat ut eum dimitterem statim. tergiversari nolui, ne mea nimia σπουδὴ suspicionem ei aliquam importaret. deinde illud 5

10 mea causa MV : c- mea DH 3, 1 duplicetur H : -citer (duplṙ V) MVD 3 cratippo MD : grati pro V : gratis H 4 cum audio *Manutius* : cum et a- MVD : et cum ga- H 4, 3 convictio M : coniunc- DH : *om.* V iocus ς : lo- Ω 4 φιλολογίᾳ *Orelli* 6, 3 patris D : -res MVH

etiam mihi succurrebat, grave esse me de iudicio patris iudi-
7 care. tuum tamen studium et consilium gratum acceptumque est mihi.

Excusationem angustiarum tui temporis accipio; scio enim quam soleas esse occupatus. emisse te praedium vehementer gaudeo feliciterque tibi rem istam evenire cupio. hoc 5
loco me tibi gratulari noli mirari; eodem enim fere loco tu quoque emisse te fecisti me certiorem. habes! deponendae tibi sunt urbanitates; rusticus Romanus factus es. quo modo ego mihi nunc ante oculos tuum iucundissimum conspectum propono! videor enim videre ementem te rusticas res, cum 10
vilico loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda semina. sed, quod ad rem pertinet, me tum tibi defuisse aeque ac tu doleo. sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me, praesertim cum sciam communem nobis emptum esse istum fundum. 15

8 De mandatis quod tibi curae fuit est mihi gratum. sed peto a te ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Graecus. multum enim mihi eripitur operae in exscribendis hypomnematis. tu velim in primis cures ut valeas, ut una συμφιλολογεῖν possimus. Antherum tibi commendo. 5

Vale.

7, 6 me tibi χ : meti M 8 tibi sunt M : s- t- χ 8–10 es, quo modo ... propono *sive* es. quo m- p- ? *alii* 10 ementem M : men- V : mente DH 8, 1 de mandatis D : demandastis MVH 3 enim mihi DH (*cf. Watt, CQ 30 (1980), 120–23*) : m- e- MV 5 antherum MVD : ante- H, *vulg.*

16, 22

Scr. in Tusculano fort. m. Quint. an. 46

TULLIUS TIRONI SUO S.

1 Spero ex tuis litteris tibi melius esse, cupio certe. cui quidem rei omni ratione cura ut inservias et cave suspiceris contra meam voluntatem te facere quod non sis mecum. mecum es si te curas. qua re malo te valetudini tuae servire quam meis oculis et auribus. etsi enim et audio te et video libenter, 5 tamen hoc multo erit si valebis iucundius.

Ego hic cesso, quia ipse nihil scribo; lego autem libentissime. tu istic, si quid librarii mea manu non intellegent, monstrabis. una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo, de quadrimo Catone. de triclinio 10 cura, ut facis. Ter⟨en⟩tia aderit, modo ne Publi⟨li⟩us rogatus sit.

2 Demetrius iste numquam omnino Phalereus fuit, sed nunc plane Billienus est. itaque te do vicarium; tu eum observabis. 'etsi –', 'verum tamen –', 'de illis –'; nosti cetera. sed tamen, si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistulae argumentum et ut tuas quam longissimas 5 litteras legam. cura, mi Tiro, ut valeas; hoc gratius mihi facere nihil potes.

Vale.

Ep. 16, 22] Suo S. MV, *ind.* MH : sal. H : *om.* D **1,** 2 inservias MD : ser- VH suspiceris DH : -res M : suscipe res V : suspicere *Orelli* 6 si DH : tamen si MV : tum sie *R. Klotz* 10 quadrimo M : -ivio D : qua primo VH 11 Terentia *Boehm* : tertia *vel* Te- Ω Publilius *O.E. Schmidt* : publius Ω 2, 2 billienus MD : belli- V : bibli- H 7 facere nihil MV : n- f- DH

16, 23

Scr. in Tusculano ex. m. Mai., ut vid., an. 44

CICERO TIRONI S.

1 Tu vero confice professionem, si potes (etsi haec pecunia ex eo genere est ut professione non egeat, verum tamen). Balbus ad me scripsit tanta se ἐπιφορᾷ oppressum ut loqui non possit. Antonius de lege quod egerit. liceat modo rusticari. ad Bithynicum scripsi. 5

2 De Servilio tu videris, qui senectutem non contemnis. etsi Atticus noster, quia quondam me commoveri πανικοῖς intellexit, idem semper putat nec videt quibus praesidiis philosophiae saeptus sim; et hercle, quod timidus ipse est, θορυβοποιεῖ. ego tamen Antoni inveteratam sine ulla offensione 5 amicitiam retinere sane volo scribamque ad eum, sed non ante quam te videro. nec tamen te avoco a syngrapha; γόνυ κνήμης. cras exspecto Leptam et †n.†, ad cuius rutam puleio mihi tui sermonis utendum est.

Vale. 10

Ep. 16, 23] 1, 3 ἐπιφορᾷ *Orelli* : epiphora (-phana D) Ω 4 posset *Wesenberg* de lege χ : delegem M : de legg. (*pro* legionibus) IIII *Orelli* quod *Lehmann* : quid Ω 2, 4 hercle DH : er- MV 7 *Corp. paroem. Gr. I, p. 57* 8 expecto DH : excepto MV leptam MDM : -ta V etn. M : et N *codd.* VH : etenim D : et eum *Wesenberg* (eum *Manutius*), *qui etiam nomen proprium latere suspicatus est* : et nostrum *Tyrrell–Purser* cuius MVH : eius D puleio χ : pleio M

16, 24

Scr. in Arpinati med. m. Nov. an. 44

TULLIUS TIRONI S.

1 Etsi mane Harpalum miseram, tamen, cum haberem cui recte darem litteras, etsi novi nihil erat, isdem de rebus volui ad te saepius scribere, non quin confiderem diligentiae tuae, sed rei me magnitudo movebat. mihi prora et puppis, ut Graecorum proverbium est, fuit a me tui dimittendi ut rationes 5 nostras explicares. Offilio et Aurelio utique satis fiat. a Flamma, si non potes omne, partem aliquam velim extorqueas, in primisque ut expedita sit pensio Kal. Ian. de attributione conficies, de repraesentatione videbis.

2 De domesticis rebus hactenus. de publicis omnia mihi certa, quid Octavius, quid Antonius, quae hominum opinio, quid futurum putes. ego vix teneor quin accurram, sed litteras tuas exspecto. et scito Balbum tum fuisse Aquini cum tibi est dictum et postridie Hirtium; puto utrumque ad 5 aquas. sed quod egerint. Dolabellae procuratores fac ut admoneantur. appellabis etiam Papiam.

Vale.

Ep. 16, 24] 1, 2 darem DH : dare V : da M de χ : *om.* M 6 Offilio ς : ofillio MD : offillio VH 2, 1 rebus ς : eius M : *om.* χ 2 octavius MVD : -ianus H, *edd. recc.* 3 sed χ : sed si M : sed st. *Manutius, non sine recentiorum adsensu*

16, 25

Scr. Athenis fort. autumno an. 44

CICERO F. TIRONI SUO S.

Etsi iusta et idonea usus es excusatione intermissionis litterarum tuarum, tamen id ne saepius facias rogo. nam etsi de re publica rumoribus et nuntiis certior fio et de sua in me voluntate semper ad me perscribit pater, tamen de quavis minima re scripta a te ad me epistula semper fuit gratissima. 5
qua re, cum in primis tuas desiderem litteras, noli committere ut excusatione potius expleas officium scribendi quam adsiduitate epistularum.

Vale.

16, 26

Scr. an. incerto

QUINTUS TIRONI SUO P.S.D.

1 Verberavi te cogitationis tacito dumtaxat convicio quod fasciculus alter ad me iam sine tuis litteris perlatus est. non potes effugere huius culpae poenam te patrono; Marcus est adhibendus, isque diu et multis lucubrationibus commen-
2 tata oratione vide ut probare possit te non peccasse. plane te 5

Ep. 16, 25] 1 intermissionis ς : -one MDH : *om.* V : de int- *Victorius* 5 minima MD : -me VH

Ep. 16, 26] Q. *codd.* MDH, *ind.* MH : Cicero V : Q. Cicero ς, *fort. recte* p.s.d. *vel sim.* M, *ind.* MH : s.p.d. *vel sim.* DV : sal. dic. H 1, 3 p(a)enam χ : ponam M 4 commentata M : -ndata χ

rogo, sic ut olim matrem nostram facere memini, quae lagonas etiam inanis obsignabat ne dicerentur inanes aliquae fuisse quae furtim essent exsiccatae, sic tu, etiam si quod scribas non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis 5 quaesivisse videaris. valde enim mi semper et vera et dulcia tuis epistulis nuntiantur.

Ama nos et vale.

16, 27

Scr. ex. m. Dec. an. 44

Q. CICERO TIRONI SUO S.P.D.

1 Mirificam mi verberationem cessationis epistula dedisti. nam quae parcius frater perscripserat, verecundia videlicet et properatione, ea tu sine adsentatione ut erant ad me scripsisti, et maxime de cos. designatis; quos ego penitus novi, libidinum et languoris effeminatissimi animi plenos. qui nisi 5 a gubernaculis recesserint, maximum ab universo naufragio **2** periculum est. incredibile est quae ego illos scio oppositis Gallorum castris in aestivis fecisse; quos ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate vitiorum deleniet. res est aut tribuniciis aut privatis consiliis munienda; nam isti duo vix sunt digni quibus alteri Caesenam, alteri Cossutianarum ta- 5 bernarum fundamenta credas.

Te, ut dixi, fero ⟨in⟩ oculis. ego vos a. d. III Kal. videbo tuosque oculos, etiam si te veniens in medio foro videro, dissaviabor.

Me ama. vale. 10

2, 2 lagonas MV : -oenas DH 4 quod] quid ς

Ep. 16, 27] Q. *cod.* M : *om.* χ (*ep. om. ind.* M) **1,** 4 de cos. MD : de quos V : quos H 5 languoris ⟨et⟩ *Cortius* animi MVH : *om.* D **2,** 1 scio MVD : *om.* H : sciam *Wesenberg* 5 cossutianarum M : quos sut- χ 7 in *add. Ernesti* 10 vale MVH : et v- D

INDEX NOMINUM

INDEX GRAECITATIS

Haec quoque animadvertenda: